This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03148 77

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ДЕЦЕМБАР 1901

ГОДИНА III

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но красна пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ
ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ
ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ
ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24
1901

САДРЖАЈ

СТРАНА

Уз причу „Зашто Турци не једу свињско месо“ од Dr. Фридриха С. Крауса 233
Некоја веровања и обичаји у Неготинској Крајини од Дим Ђ. Димитријевића . . 235
Дубровачко из збирке Вида В. Вукасовића . . . 239
Медицински обичаји у Срба од Томе П Милојковића и Драг. Н. Михаиловића 244
Животиње и биље у народном предању од Ст. М. Мијатовића 245
Ситне белешке од Влад. М. Николића 247
Пракази 248

У уредништву се може добити:

„Карађић“ за I год. по цену од 10 динара.
„ „ II „ „ „ „ 5 „
„ „ III „ „ „ „ 5 „

Ко пошље новац у напред добија лист о трошку уредништва.

Уредништво.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 12. У Алексинцу, Децембар 1901. ГОД. III

УЗ ПРИЧУ „ЗАШТО ТУРЦИ НЕ ЈЕДУ СВИЊСКОГ МЕСА“.

У 62. броју београдског политичког дневног листа „Двадесети Век“ од дана 25. новембра 1901 године печатано је моје писмо те га управих на руке нашем уреднику „Караџића“. Оно написах на брзу руку, да упутим побратима, нека се не обазире на клеветање неких викача, што га стадоше ружити и грдити, ко да је он тобоже насилно умањивао ислам и сљедбенике му. Натукнух му, да ми припрости, безазлени свијет, у кога ниче она причица препун праве искрене вјере у небеску моћ Алаха и највећег му љубимца Мухамеда не појми, да поле умаљава вјеру и поштење сличним причањем. Наведох подобне прилике јеврејског народног вјеровања, да образложим, да је по моме увјерењу она задир-прича право мусломанскога подријетла. Згодније и умјетније бијаше миријети, да овакво вјеровање приличи по свема азијском вјерском назрјевању, кому је истом дио мусломанско а слијеђени траговицу јевропскога прастарога вјеровања ваља да признамо биће да, свеколко људство на неком степену вјерскога развитка не зазираше от прича што говоре о претварањима људи у звјерад, било у свињу или у пса или птицу или што му драго.

У тибецких будиста претварају се и богови и боговом одани људи у крмаче. Зрачне божице D â k i n î, по нечем сродне јужнославенским вилама, претварају се радо у старе жентурине или у страшила или у какву звјер, да се оном јаве који их тражи. Бива и да уђу у тјело намастирских старешица те тако изведу своју [illegible] Пресељивање овакове врсти обично је а оно створе- [illegible] уљегну посвети се заживота и незову га Ч у б и л ђ а н. [illegible] зице В а ђ р а в а х и (тибетски: r D o-r j e p a g-m o) [illegible] намастира дувних у b S a m-l d i n на језеру J a m- [illegible] r o g g j u m t s o). Навађам сада бе-

сједе учењака Grünwedela[1]): „У том намастиру, што спада нереформираној слиједби kar-ma-pa борави та старешица а у њојзи се населила божица. Живи по најстрожијем реду прописа не смије ни да легне спити, већ мора и ноћу да размишља, само дању слободно јој нешто мало сједећи на столици да задријема. У посебноме, чврсто затвореноме простору намастира почивају мумије прешастница јој инкарнација а једном за живота свога ваља да живућа инкарнација обиђе своје прешастнице; да им се поклони. Згодном приликом треба да се отпути свечаном поворком до Lha-sa, ђе ће је дочекати великим почитањем. Причају да је године 1716 неки монголски освајатељ допро до bSam-ldin, да намастир оплијени и да је догласио старешице, нека преда њ изађе, е да види је ли није ли истина да је у ње крмско рило. (Божица Вађраварахи дакини, „ралемкрмачу“ сликају свињском главом а Чубилђан јој то јест инкарнација јој кажу да има у хртењачи билег у облику свињског рила). Веле да му је одговорила, нека и не покуша, да приђе у оглед намастиру. Бијесан пријури монгол и обали ванске зидине, кад ал наиђе на пусте развалине а њима пасе чопор свиња, на челу им голема крмача. Минула погибио, пустош се претвори опет у намастир, свиње у калуђере и дувне под окриљем пречастне старешице. Тада се покорио монгол и обдари богато намастир.

Инкарнирана Дакини виђа се у разнима облицима. Ваља упамтити да је назив pagmo „крмача“ управо синоним за јогини или дакини!“ — Добру слику богиње са крмачјом главом налазиш у тој истој књизи под бројем 131. на стр. 157. а биће да овамо спада и слика 133 на стр. 159 показивајући Јамантаку опкружену са боговима от помоћи.

О претварању људи у псе по најстаријем грчком и германском вјеровању прочитај што написа J. Markquart разговарајући о M. W. De Visserovoj књизи De Graecorum diis non referentibus speciem humanam у Internationales Archiv für Ethnographie XIV. (1901, Leiden) стр. 38.

У Бечу 7. сијечња 1902. год.

Dr. Friedrich S. Krauss.

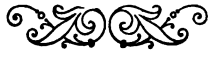

1) Mythologie des Buddhismus in Tidet und der Mongolei. Führer durch die lamaitische Sammlung des Fürsten E. Uchtomskij. Von Albert Grünwedel Dr. phil. Mit einem einleitenden Vorvort des Fürsten E. Uchtomskij und 188 Abbildungen. Leipzig 1900. F. A. Brockhaus. XXXV, 244. quart.; на стр. 155. сл.

Некоја веровања и обичаји

у Неготинској Крајини

Кад се сунце рађа иза облака и кад су му зраци црвени, онда сељаци држе да ће ускоро киша. Исто тако кад преко дана изгледа као да је магла пала, па сунце нема оне жестине коју иначе има, онда кажу: „Сунце куња, хоће скоро киша.“ И кад сунце зађе иза облака опет се верује да ће пасти киша.

Кад сунце греје, а киша пада кажу: „Жени се мачка.“ А кад у пролеће греје сунце и дува хладан ветар, кажу ономе што се сунча: „Чувај се зубато је сунце.“

Кумовску сламу зову у овом крају робов пут. Веле, кад је било у старо време много робова, договоре се да ноћу побегну. И тек што одмакну а на небу се појави као пут, по ком су се вратили у свој завичај.

Кад се појаве „Влашићи,“ онда сељаци знају колико још има до зоре. Кад се појаве са истока кажу: „пробудила се квочка с пилићима.“

Кад ко из куће опази нов месец не сме то у кући ништа казати, а нарочито ако га види женско чељаде, јер ће испоразбијати судове, него изађе напоље ухвати се за уво и скачући напред виче: „ти млад ја здрав!“ три пут, а у вароши узме новац у уста ухвати се за уво и исто три пут каже.

Кад с пролећа дува често југ (ветар), онда кажу: „дува југ празан кош.“ Тим хоће да кажу да ће да буде гладна година.

Ако је на Ваведење (21 новембра) киша, биће родна година, ако је пак ветар или магла онда је неродна — биће мане, како они кажу. Исто тако ако на Богојављање пада снег, или је падао преко ноћи, па се дрвеће окитило снегом, онда ће бити беримета, а ако је лепо време или мраз — гладна година.

Кад у пролеће пада дуго киша, онда, да би стала, узму сикиру или нож и забоду оштрицом у земљу. Поред тога још, обично, женско чељаде које је зељоокасто, узме тикву запали је и обеси о плот да киша престане.

Кад у пролеће детлић почне да пева с одушевљењем како сељаци верују: „Ај пријан, ај пријан! „онда веле време је да се плуг забоде.

У пролеће обично иду сељаци боси, па кад први пут виде корњачу, метну ногу на њу и кажу: „Кад се корњача ољушти, тад и моја нога.“

Кад дође нека девојка, па се почне разговор о удадби њеној онда узму мачку, и милују је речима: „Мацо, мацо, ако се уда (име) стреси се и умиљавај се, а ако се не уда, стој у ме-

сто;“ па ако се стресне, онда се верује да ће се удати, обратно неће.

Кад женско, идући шумом, нађе даждевњака, треба да га метне у недра, да би умело лепо да везе

Обичај је да се на Св. Илију закоље који петао и то најстарији; па онда младежи не дају да једе главу, јер ће пасти с дрвета, а и кажу да ће вртети главом. Малој деци не дају ноге од кокоши да једу, јер ће се научити да лажу.

Кад закољу угојену свињу, одмах у ону рупу под вратом метну корен од кукуруза, да им боље роди те године кукуруз!

Човек који се родио на Велику Суботу, може да види црвени ветар. За њега кажу тога дана само да га ко подсети за паре, тј. где има закопаног блага, он ће га одмах одвести на оно место. (Постоји веровале за Цара Радована благо).

Човек, коме црта, што иде од кажи-прста ка корену руке, иде с противне страно преко палца, скоро ће умрети.

Ако ко види у пролеће први пут мртву змију, онда ће целога лета бити грозничав; исто тако ако је види живу, а утекне му, јер му је веле, однела снагу.

На Нову Годину нарочито се чувају да се не свађају, јер ће их целе године терати баксуз, а највише се чувају да их ко не превари.

Да би знали да ли ће година бити кишовита или не, узму једну главицу лука од арпацика, па је исеку на пола па онда изваде 12. љусака, јер толико има месеци. Тих 12 љусака наређају на наћвама по месечном реду, тј. јануар, фебруар, март итд.; па онда узму на врх од ножа соли и у сваку љуспу сипају од прилике подједнако. Наћве изнесу у кућу (кујну), а најбоље је ако је на прозору друге неподложене собе. — У јутру, пре сунца, оду тамо побележе у којој љуспи има највише овлажене соли, тј. који ће месец бити најкишовити, а у којој нема никако, тај ће месец бити сув без кише.

У очи Богојављења, пошто се вечера онда девојке удаваче, или момци, да би видели драгу или да би виделе драгога узму огледало и непрестано гледају уњ док год се не појави. Кажу да се, појави: ако је мртав, да лежи. а ако је жив, да се смеје, а ако је болестан, налактио се на сто, и изгледа као да мисли.

Сем тога, да би виделе какав ће бити, да ли имућан, газда, или не, пођу са црвеним концем жмурећи до плота (од прошћа), па са ћошка почну бројати обрнутим редом: 10. 9, 8 . . итд. док не дођу до један; то један (проштац) завежу концем црвеним и опет жмурећи врате се натраг. У јутру пре сунца дођу да виде какав је. Ако има кору или је обрастао маховином, онда је богат, а ако нема коре и још је цепљикав — младожења је пуки сиромах.

Поред овога опет у очи Богојављења завежу удаваче повећу киту босиока и метну је под јабуку или на вратнице, па

у јутру ако буде иња на њој, онда је младожења богат, а ако не, — сиромах је.

На Беле покладе сељаци највише воле да се угоде па више њих код једкога да покладују. Једних поклада покладују код једног а других код другога. Ту ти је певање, весеља играњадо неко доба ноћи.

Пошто вечерају, најстарија од женскадије. обично домаћица, покупи оне мрве што остану од вечере у крило, а једно мушко завеже јој очи марамом и изађу из куће. Кад изађу она што носи мрве, стане прекрсти се, па онда пође за оним што је води; три пут обиђу кућу и кад дођу на место одакле су пошли стане, опет се прекрсти и почне: „Мишеви, кртице, ропци, вране, свраке и све живо што семе једете, ево сад вас храним и чак на догодине.“

Стари људи остану и даље на разговор, а младеж: женско и мушко (девојке и момци) састану се код једне девојке или момка, па у погађају која ће за кога да пође. То раде овако: Угреју ватраљ, па онда узму два зрнцета од пшенице, али је боље од конопље и метну их на ватраљ. Једно од тих зрнцета представља момка, а друго девојку. Ако сад та зрнцета скоче једно за други значи да се тај пар воли — узеће се; а ако једно скочи, а друго остане и сагори — не воле се, а исто тако ако обадва зрнцета остану и изгору.

Дечаци те вечери изађу пред кућу, па ако има некога ту у близини да није удао кћер, или није оженио сина, вичу из свег гласа да тај чује: „Ваља, ваља ћупе!“ и после грде тог човека или жену.

Прве недеље великог поста у суботу ако је лепо време, девојке накупе сламе, сена, рогоза, итд. па све то донесу на једну гомилу, па у јутру врло рано две наложе на улици ватру и почну певати:

„Кога нема на ра̏но, на ра̏но,
Немало га на дану, на рану.“

Чим се с ра̏на почује девојачка песма, поврви омладина: мушко и женско, те т проведу весело до зоре, па се онда разиђу. На ранилу се само пева, прича и игра. Старији људи не долазе, а долазе момци уз девојке. Овај је обичај у Неготину овако, а у селу је као што га је описао г. М. Ђ. Милићевић у „Живот Срба сељака.“

На Велику Среду један из куће, па било женско, или мушко оде у башту или где, где има бурјана и набере га. При брању пази да ниједан струк не додирне земљу; завеже га ма чим и обеси пред кућу. Ујутру рано, обично девојка устане и поред реке, ако је близу или пред капијом наложи од тог бурјана ватру. Ако у кући има више женских, онда једна понесе

мало, те и на гробљу наложи ватру. То раде да би се сачували од вештица.

На Цвети један из куће, обично домаћин, оде у цркву да донесе врбе. Он узме толико прутова колико има укућана или бар два тј. за њега и домаћицу али свакако он мора да донесе макар толико да закити врата кућна — тако се ваља. Ако донесе више прутова онда да један прво домаћици, па онда редом по старешинству да се њиме опашу, те да их при раду не боле леђа, или како они кажу грбина. Дотле нико из куће не сме да унесе у кућу врбу расцветану.

На Ускрс не смо ниједно чељаде ништа да окуси, док не дође онај што је отишао у цркву и не донесе нафору. Пре но што он дође, најстарији у кући од мушких оде у башту и извади бусење са травом па метне пред свака врата. Онај што иде из цркве мора да стане на овај бусен, а пре но што стане нањ назове: „Христос васкрс!“ Они одговарају: „Ваистину васкрс!“ Он стане на бусен, а они редом по старешинству, обучени у стајаће рухо, прилазе, па ако је тај најстарији у кући, љубе га у руку, а он им даје по једно парче нафоре Ако пак, нису сви укућани ту, он не унесе нафору у кућу, него е свезану у марами, оставља напољу и кад они дођу он им њима даје.

Ако преостане нафоре, за ручком је метну у вино и сви пију од тога. За нафору прилажу цркви по једно или два јајцета шарена — пераше, како они зову.

На Ђурђев — дан ујутру рано домаћица оде у башту набере млечике и обилазећи око куће спушта стручак по стручак; то чини да би јој крава или овце биле млечне; па онда исплете венац од траве и накити ђурђевком и другим цвећем и метне крави на рогове, па је почне мусти. Кад је омузе, истера је тако на пашу. Ово млеко што омузе дели тј. даје се за душу умрлих, и тек пошто подели, смеју јести млека, а дотле не. Исто тако до овога дана не једу ни јагњеће меса.

У Неготину постоји овај обичај. У оно Ђурђева-дне девојке покупе белеге од појединих људи, који хоће да знају каква им је судбина (на пр: неки да прстен, неки венац, ко што хоће). Ове белеге — знаке — метну у лонац, па закопају у башти испод дуње. У јутру, пре сунца, изваде лонац с белегама, па пре (или и после ручка одређују судбину на овај начин: једна поштена девојка седне на земљу, а друге јој метну на главу какво платно да ништа устрану не види. Пре но што је тако наместе даду јој огледало у које ће да гледа за све времешњена белега из лонца, а лонац је у крилу њезином. Кад јој друге кажу да вади белеге, онда она и не гледећи извади једну (ер она чим погледа, веле, одмах ће ослепити) белегу, па је држи у руци и даје им је тек пошто оне испевају песму, коју почну у исто време кад она из-

вади белегу. Сад, према песми одређују судбину појединих. (Песме су кратке).

На Ђурђев — дан, пре сунца, младеж, а нарочито девојке секу лозу и хватају онај сок што потиче: њиме се мажу да им лице буде меко; ако немају тога купе росу и њоме се измију.

У очи Ивањ — дана девојке обично, или макар ко, оде у ливаду набере иванског цвећа и донесе кући, од њега после праве венце. У те венце мећу и бели лук, да кућу сачува од грома, а после га употребљавају као лек против грознице. (Поред тога вежу деци око врата да не падну са трешње — да га не хватају русалије Вежу деци осим тог и лук из леје). Девојке метну и црвену ружу да их гледају као што ружу гледају. Ако јој се венац украде преко ноћи, сигурно ће се удати преко године. Овако је у вароши, а у селу је мало друкчије. Пошто је девојка оплела венац гледа крозањ рођење сунца, да буде румена као сунце. У очи Ивања — дне, ноћу, ону ивањску траву скувају, па се у оној води после купају — тако се ваља.

Јагодина, 1901. г. Дим. Ђ. Димитријевић.

Дубровачко.

(Из збирке Вида Вулетића — Вукасовића)

У Орашцу кад је невјеста.

Казала Кате Злошило, а забиљежила Марица Тецилацић.

На обједу око трпезе сви сједе веселе се и једу у кући невјестиној. Изаберу се најмање четири пјевалице, које пјевају преко печенога и свакому по реду како сједе за трпезом испјевају по једну почасницу. На средину трпезе сједи зет, а код њега, на десној страни сједи невјеста. На трпезе сједи домаћин и најприје пјевалице, кад се изнесе печено стану пјевати домаћину овако: „Долетио сиви соко врхом планине и донио домаћину грану маслине; честито ти домаћине прво весеље, да ти Бог да брзо и друго. И вино и чело све нам здраво весело, весело.“ Тада пјевају невјести овако: „Наша неве на новому пиру, прибивала све данке у миру, свијетла ходила, ходила, међу другама, како даница међу звијездама; свијетлила са себе никад не свргла, како ни маслина листа зелена. И вино и чело све нам здраво ит.д.“ Зету овако: „Ој, ти зете наш љубљени, дошо ти је дан жуђени, којега си ти жудио, с твојом си се љубом здружио. И вино и чело све нам ит.д.“ Куму овако:

„У нашега кума, у њега је коњиц како бијела вила, на њему је седло, све живо сребро, на њему је куме како жарко сунце. И вино и чело, све нам здраво весело, весело.“ Куми овако: „Све су звјезде на збор дошле, није нам даница, ево нама и данице свијем чам госпође. И вино и чело, све итд.“ Ђеверу: „У јунака свилен пас, свилен до земље, ђевојке га истргале чијем се играле, ако су га истргале поновиће га, жицу свиле другу злата накитиће га. И вино чело итд.“ Једному младићу, што је за трпезом пјевају: „Долећела препелица врхом од поља, а бијела голубица крајем од мора, оне су пале у равно поље, изабери соколе, што је теби боље. И вино и чело, све нам здраво весело, весело.“ Једној дјевојчици: „Ђевојчице наранчице, танка иглице, с тобом се шију танке кошуље, танке претанке свилом везене, златом кићене. И вино и чело итд.“ Једному младићу: „Иде јунак горама опасо се се стријелама, за њим иду друга два; један вели: хомо на ђ, други вели не хомо; тихо једри, веле зна, погубит ће оба два. И вино и чело итд.“ Једној дјевојчици: „У ђевојке црне очи како дренина туђе село замјерила, па говорила: „Да ми се је назват у овом селу млада невјеста! Све је слуша млади јунак, па јој говори „Буди душо, собом добра, битћеш дје хоћеш. И вино и чело, све нам здраво итд.“ Једному младићу: „Соко лети да полети крајем језера, свуци момче рукавице, прими сокола, остаће ти пуне руке дробна бисера, купила је твоја љуба вазда весела. И вино и чело, све нам здраво весело, весело.“ Попу: „Паде листак лободе усред чаше попове, да би знала лобада, што је чаша попова, листом би се подоила и чашу би попила.“ Домаћици: „Долећела голубица врхом планине и доњела домаћици грану маслине, честито ти домаћице прво веселе, да ти Бог да брзо и друго. И вино и чело, све нам здраво весело. весело.“ Једној жени, што је на пиру: „С овом добром госпођом ходила би ја гором, њен би наук учила, с њоме би била докле гој (год) сам жива. И вино итд.“ Једному старцу: „У нашега старца сједа му је брада, дјевојчица млада и још му је драга. И вино и чело итд.“ Другому старцу: „Сједи старац у златном столу, кало је ноге у хладну воду, нит воде мути, нит зла говори, већ Бога моли, да га поможе, помого га Бог њега и његов род. И вино и чело, све нам здраво, весело.“ Задња се пјева овако: „Три су наранче заједно расле, сједне на другу цвијеће падало, окупимо га подјелимо га, за ону љубав што је међу нама. И вино и чело итд.“ Кад сврши објед, тада бабо дарива невјесту динарима, па је дарива мајка, сестре, зет, браћа и сва својта и пријатељи. Док је отац дарива, овако јој пјевају: „Наше неве сандучићи пуни, препуни; молила се бабу своме да јој сребрни; сребрни јој бабо добро све у добар час, свему роду и племену, да је поштен глас. И вино и чело

итд. „Кад је зет т.ј. њезин муж дарива, пјевају исто, само се рече: „молила се војну своме да јој сребрни“, на мјесто молила се бабу своме“. Свак је тада дарива, отац јој најмање да пет форинти. Кад то сврши простру на тле тапит, (саг), ставе сва кушина (јастука), кадин (леђан) воде благословљене и гранчица маслине, тада на оне кушине клекну младјенци, па им отац дава благослов, иза оца да им мајка или поп. Благосиљају их, и свјетују да буду добри и послушни и подложни, старијима. Онда их крсте с буфетом[1] шашка по глави и ђегод их добро ударе па буде смијеха.

Кад сврши молитва и благослов, онда се љубе и опраштају од њезина дома, па иди у његов дом. На вратима куће дочека их мајка младожење и заложи невјесту ожицом цукара (шећера), папра и соли говорећи: „Добра дошла неве наша, све у добар час. Што ти буде грко, нек ти не буде, него слатко.“ Преко вечере пјева се и напаја исто како и преко обједа.

У Конавлима кад је невјеста

(Забиљежила Марица Тецилацић, а казала јој мајка.)

Преко обједа сваком напијају. Најприје ђувеглији овако: „Пружила се златна жица врхом низ море, врхом низ море, напиј ми се ђувеглија дошо те је ред. И вино и чело све нам здраво весело. „Сад се ђувеглија напије па онда он напија старому свату, што сједи код њега: Пружила се златна жица врхом низ море, старом свату, старом свату преко калпака, напиј ми се стари свате, дошо те је ред. И вино и чело, све нам здраво, весело, васело.“ Па узме чашу стари сват и напија до њега другу. Тако иде све редом около трпезе. Још има и других пјесама. Послије кад сврши објед, пију још и пјевају, не само кад је невјеста, него кад је и крсно име, ето ово: „Прва ријеч помози нам боже, а друга је хоће ако Бог да, а трећа је прискочи нам срећо, ој! и вино и чело све нам здраво, весело весело!

У Мрчеву (на крсном имену).

Преко обједа један човјек узме чашу с вином и почне напијати домаћину па домаћици и свим по раду, који су ту скупљени за сопром. Подигне чашу у вис и говори: „Дај, да напијемо за овога кућнога домаћина и за његов дом; куд се буде ова чаша скитат, нек се буде за наше здравље питат; знате ли моја браћо, у скупу заједно, није нас наш домаћин за ову свијетлу сопру поставио, него да се за здравље упитамо и овога вина напијемо, да нам винце угрије лишце, а ракија грло бијело. Још ови наш домаћин испод овога шљемена његова износио

1) Сомуном круха.

двадесет и четири сјемена, на печу их доносио, к сунцу се у исток окренуо, крстом се прекрстио, Богу се помолио, тада овај наш домаћин десницом руком махо; у бусу му бусало у трпију му трпјало, сваки клас како свилен пас, у класу му класало, у зрну му зрнало. Ови наш домаћин нађе жетелице младе, оне му жању шеницу бијелу, снопари му снопље слагају на гумно му снопље носили, на гумну му плодно, у кућу споро, а сад ко ће даље од Бога му здравље, ко ће више, родиле му вишње, кому чаша, њему двије, здраво сте ми браћо, сви заједно. Онда он то вино попије и овако рече: „Ко ову чашу не мого попити, не мого се ни покрити". Сада сви за столом се туцкају чашама и пију вино и веселе се.

У Мрчеву (кад је невјеста).

Када је у овом селу невјеста, гозба и весеље је три дана. Весеље почиње дан прије, него што ће бит вјенчање. Тај дан у кући невјестиној скупе се пријатељи, сватови и ђувеглија (зет). Када се крух мијеси, одаберу двије од женскиња које знаду лијепо пјевати, и оне стану пјевати пјесму овако: „У име Бога сви су нама часи добри, ови саде понајбољи, што у двору ђамор стоји, што оно говоре; оно бабо кћер удава, па се веселе, свак се тему веселио, бабо највише". У вечер преко вечере оне двије исте женске пјевају исту пјесму, као и кад се крух мијеси, али још надостављају нека бесједе: „О наш бабо, мили брате, ти пијеш винце од славе Божије, помогла те слава божја и господин Бог, и дан данашњи и за сутрашње". Овако припјевају свакому по реду најприје домаћину (оцу невјесте), пак мајци, па браћи и свим скупљеним, а послије испију чашу вина. Кад сврше пјесму, домаћин им захвали говорећи: „Фала вам моје пјевалице вазда пјевале и играле и никада зла не имале". У јутро справљају невјесту за у цркву, а када је плету пјевају двије пјевалице: „У име Бога, све нам било у час добар, сви су нама часи добри, ови сада понајбољи, наша неве косу плете с кута јој се цвијеће плете, наша неве цвијећу говори: „Прођ' се мене цвијеће моје како и ја мајке моје, мајку моју заборавити, а туђу ћу прифатит, туђу мајку мајком звати, туђа оца оцем звати." Кад сватови иду на мису, иду и оне двије жене и сви, те пјевају: „У име Бога, све нам било у час добар, сви су нама часи добри, ови саде понајбољи, ми сватове оправисмо, сунцу на исток, сунцу на исток да пред цркву дођу, да се крстом прекрсте, да се Богу помоле." Стари сват пред црквом их чека, а ђевер (т. ј. брат ђувеглије или зета) води невјесту до пред цркву. Кад дођу пред цркву, ђевер старом свату завиче: „Добро јутро, јес'ли добро уранио?" Стари му сват одговори: „Добро сам уранио, и у лов сам у планину пошо, добар сам лов уловио, ал' ми је та лов утеко, у твој ми је двор улетио". Сада га запита ђевер: „Би ли ти

тај твој лов позно ?.“ Он му одговори: „Бих позно би га, рука ми је златнијех, а перја позлаћенога, би ли се ми могли погодит, да ја тебе платим, а да ти мени мој лов поклониш ?“ На то му стари сват изнесе једну блиједу, јабуку, а ђевер му одговори: „Фала ти мој стари свате на тој јабуци, та је твоја јабука блиједа, јадна, за ту јабуку проћ неможе“. Онда му стари сват изнесе другу јабуку гњилу говорећи: „Може ли ова јабука за ту јабуку проћ, а ђевер му одговори: „Фала ти, мој стари свате, ова јабука, за ту јабуку проћ не може, та је јабука гњила и невољала, а моја је свијетла и румена“. Опет му трећу јабуку изнесе румену и лијепу, па га упита: „Може ли ова јабука за ту проћ.“ Ђевер ју прими и рече старом свату: „Фала ти мој стари свате ја би у тебе оволико и злата узео, а сад чекај нека окренем невјесту, да видите је ли шантава, да вас не преварим. Онда је ђевер три пут испред цркве окрене (заплешу), затим је преда староме свату Стари је сват прима велећи: „Чекај ме мој ђевере, ја сам видио да није шантава него лијепа, ма ти не могу повјеровати прије него се сам освједочим“. Сада је он три пут окрене а онда је води у цркву. Кад се сватови враћају из цркве иду им у сусрет четири пара пјевалица и пјевају: „Добар дошо стари свате, јесте ли добро ходили је ли вам добра невјеста, је ли вам добро ходила, је ли вам копља ломила“. Они одговарају: „Ми смо вам добро ходили, нама је добра невјеста, нама је добро ходила, није нам копље ломила.“ Уђу затим у кућу и обично пију кафу. Преко обједа пјевају: „У име Бога, све нам било у час добар сви су нама часи добри итд. Ко пије вино од славе божје, попомогла га слава божја и дан данашњи и за сутрашње, и вино и чело, све нам здраво, весело.“ Ово пјевају оцу, па свим по реду придошлицам. Затим опет напијају у часе добре, прво оцу па свим овако: „У име Бога, све нам било у час добар итд. ко пије вино од часа доброга, помогли га часи добри и данданашњи и за сутрашње, и вино и чело све нам здраво весело, весело“. Ставе обично прсте у уши да боље пјевају. Кад сврши објед, отац невјестин, даје младенцима благослов и молитву, затим за оцем да им благослов кум мјесто мајке. Овако почне отац: „Што питате млади младенци“? Они одговоре: „У Богу добру молитву а у вас старјешине добар благослов.“ Отац настави: „Поступите десном напријед, свака вам добра срећа поступила“, тако им три пут каже. Онда слиједи: „Ја ћу вам дати дјецо моја. лијепи благвслов, да будете вашему старјешини угодни и подложни, што будете у Бога питат, да вам буде господин Бог благословит, а сад дјецо моја ја ћу вам ријет, да будете лијеп род родит два сина и две кћери да се будете с вашом дјецом дичит и поносит, кад сина на море упутили, на море пође морнар, с мора дође капитан да будете ваше кћери удат за поштене и богате.“ Кад их овако отац и кум бла-

гослове, отпреме их кући зетовој. Кући његовој их причекају певајући исто као и кад су пјевали при доласку младјенапа из цркве. Преко вечере пјевају и напијају као и преко обједа. Затим их опреме у собу, гдје ће спавати и уз то пјевају неке пјесме. Када сврше пјеват, невјеста изађе из собе и донесе им на пјату захара, мјендула и колачића слатких, а ови то понесу старому свату. Тада стари сват скочи на ноге па пође и он за врата невјести, да јој пјева. Онда се дигне ђувеглија и изнесе из собе черек меса печена и предаде га старом свату, затим стари сват то носи осталим сватовима и они једу заједно. Невјеста у јуто на ручку дарује свих, прво брата или сестру свога мужа па све сватове и друге позване.

Забиљежила Марица Тецилацић у Дубровнику, а казала јој Ана Барбарић из Мрчева.

Медецински обичаји у Срба

Бајање од издата. Ова се болест јавља на човеку и стоци; човек и стока при тој болести се надују и неће ништа да једу. У том случају зовну врачару да пребаје. Врачара узме торбу, нож и метлу и говори: „О издате по Богу брате, од куд си дошао тамо иди, у земљу неку, тамо се сели и расели; торбом те сриђем, ножем те сечем, метлом те метем.“

За време бајања врачара се једнако прозева, и кад сврши бајање убоде ножем три пут у земљу, као да тиме хоће болест да пошље у земљу, и кад сврши бајање, мора стока да устане, бар тако се верује.

Чуо у Сикирици, (срез параћ. окр. моравски)

забележио
Тома П. Милојковић

Лек од грознице Мој дед патио је од грознице пуних 7. год. и поред свега лечења, није се могао излечити. Седме године јави му се у сну један старац са седом брадом до појаса и каже му: „Мико, (мој се је деда звао Михајло) узми парче хлеба и посоли га и отиди у своју адицу, [1]) па ћеш више извора испод леске наћи траву „грозничавку,“ [2] на њу мети то парче

1) Адицом су звали једну њивицу код воденице.

2) Грозничавка, је позната трава у том крају.

хлеба и остави до сутра. — Сутра дан, порани пре сунца, и ископај ту траву, па јој корен иситни и помешај са медом па поједи а хлеб остави и на тај ћеш начин оздравити.“ — Сутра дан деда порани и не казујући ником, учини све, како му је тај човек у сну казао. И од тога доба грозница га није никад хватала. Пошто се је излечио причао је свакоме за тај сан, те се и данас људи лече од грознице том травом.

Чуо од својих старијих

Алексинац
Новембра 1901 год.

Драг. Нов. Михајловић
гимназист II год.

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Међудневичке траве. Време од Велике до Мале Госпође, зове се Међудневица. Тада (а нарочито и најобичније на Усековање 29 августа) жене беру међудневичке траве, које после употребљују за лек. Поред осталих нарочито се старају да тада наберу и оставе: кичицу, крљу (рицинус), хајдучку траву или месечину, папричицу, угаслацу, коњски босиљак, жутицу, цвет од липе, зрео род од корова (бурјана), дрена, шипка, трна и оскоруше и мало зелено лубенче. — Мало зелено лубенче дају да једе као лек ономе који болује од сушице (јектике). Род од зрелог корова, шипке, дрена, трна и оскоруше, дају да једе свако јутро по три зрна, или као кувано да пије у старом црном вину, — ономе који „бега на поље“ (пати од срдобоље). Крља се туца и пије кад који не може да иде на поље (по ради себе. Угаслица се покисели и пије противу сваке болести. Цвет од липе и хајдучку траву кувају и пију противу кашља, а ову последњу међу још и на рану кад се који посече (тада је накваса људском мокраћом). Кичица се пије противу грознице, а трава жутица пропиву болести жутице (која се тада кува у белом вину) Папричица се употребљује противу гушобоље, а род од дрена кувају и пију далакљива деца. Још о међудневици беру други (јесењи) род од јабука и то остављају кад кога боли у гуши или пати од грознице....

Пољна.

Забележио
Ст. М. Мијатовић. учитељ.

Орао и Врана. — Жалили се орао и врана Богу, да немају где воде да пију. Бог им нареди, да ископају рупу, па ће им он усути у исту доста воде Врана је одмах почела да копа рупу,

а орао није хтео. То буде криво врани, па отиде да се потужи Богу. Бог одмах позове орла, а он, знајући зашто се зове, искаља ноге, па онако каљав отиде пред Бога. — „Зашто ти не копаш рупу, кад сам ти казао“? — упита Бог орла. — „А зар не видиш Господе, да су ми и ноге каљаве од копања,“ одговори орао Богу. Бог га само презриво погледа и за ту лажу осуди, да не пије воде кад је највећа врућина, а то је о Светом Илији.

Забележио у Пољни
у Левчу
Ст. М. М. уч.

Ветровељ проказао убицу. — Ветровељ[1]) је биљка (или трн) из реда главичастих биљака (compositae). Сав је беличаст, круна му је округла и гуманста не расте високо, а кад је сув доста је лак, због чега га ветар лако ваља (котрља) и тако далеко отера. О њему у Левчу (Пољни) постоји ова народна прича.

Ухватио човек човека сама у пољу у намери да га убије и то на правди Бога: ни кривог, ни дужног Овај почне зликовца молити, да то не чини с њим, па кад исти никако не хтедне своје зле намере да се остави, ухваћени погледа у ветровељ и викне: „О ветровељу, ти једини данас видиш да је на правди гинем; аманет ти остављам да зликовца прокажеш!“ — Зликовац се насмеје овој поруци, убије ухваћеног, па га ту и закопа...

Прошло од тог времена неколико година, а убица убијеног некако није могао да се пронађе. — Једаред је зликовац косио ону исту ливаду на којој је убио оног човека. Жена му донела ручак и он сео да руча. Тек што је био отпочео, а духне ветар и почне да котрља покошени ветровељ, који би се тада обично заустављао поред зликовца и његове жене. Отурајући га од себе зликовац рекне: .. „И она се будала позва на овај трн. за сведока“... Жена тада окупи да јој каже: шта значи то што је рекао? Он у почетку није хтео да јој каже, али кад га ова због тога не остављаше на миру он јој на послетку каже све шта је и како је.....

Прошло од тог догађаја опет неколико година. Зликовац се једаред свади са женом, а ова у љутини отиде те каже својој сестри а овај другоме, и тако од уста до уста, дође то и до ушију власти, која одмах зликовца ухвати и казни онако како је заслужио.....

Ето, дакле, како је ветровељ проказао убицу једног човека.

Чуо од г. Василице Параћанина
трговца из Пољне
Ст. М. М. уч,

1) Г. Мих. Сретеновић, у »Карацићу« за месец август и септембар од ове године назвао је ову биљку »бели трн,« међутим она се у Левчу и Темнићу искључиво овако зове, а белим трном зове се сасвим друга биљка...

Ситне белешке

Неколико народних веровања из окр. пиротског. Кад кум пре крштења нешто једе или дуван пуши, па после дете крсти, то ће дете болети зуби.

Да човека не боле прсти, треба просјацима да дели конце. Они знају зашто им се дају и примају конце.

У младу среду или млади петак, не треба жена да ради, јер ће јој деца патити од краста по лицу.

Кад кисело тесто падне на земљу, трудна жена да га не узима, јер ће тешко преболети кад се разболи.

Кад се жена чешља не треба да баца косу свуда, јер је тице збирају и праве гњезда и онда ће жену болети глава. (Ово је сигурно за то, да жена не баца свуда косу и тим прави ђубре на све стране). Обично жене изгоре косу.

Да мало дете не иде „зелено“ на поље, треба мати да га изнесе на поље, кад је лепо време, па преко њега три пута да пасне траву.!

Да мало дете не повраћа, треба мати да га однесе у воденицу и да се воденица заустави а мати с дететом да седне на воденични крст и да га ту подоји и више неће повраћати. Или: кад мати први пут пође да донесе воде за купање детета, треба да понесе један орах и да га разбије и са ораховом љуском први пут да налије воде (колико може) у суд који је понела. Дете, веле, неће никад повраћати.

Кад се мало дете много мучи у смртним мукама, а не може да испусти душу, треба му на шачицу сунути мало воде и ту воду да попије мати и оно ће после лако умрети.

Сопот. Вл. М. Ник.
окр. пиротски.

Некрштенци. Једном приликом писали смо у „Караџићу“ да у пир. округу народ зове све дане од 1. до 8. јануара: „некрштени дни.“ У ове дане нарочито треба чувати, ноћу, малу децу и жене породиље. Никако не треба ноћу оставити без видела оно место, где има мало дете, у ове дане. Могу га устрелити некрштенци; породиљи пак могу млеко одузети. Па шта су то некрштенци.? Сва деца која умру некрштена, пошто их Бог не прима, постају неки нарочити стророви, који никако не седе на једном месту, већ вечито лете ноћу да сатиру малу децу и да матерама одузимају млеко. Шта више они могу и стоци да одузму млеко, н. пр. овцама и козама. Сељаци врло велику бригу у овом крају обраћају, да се новорођенче што пре „уведе у веру,“ па после шта Бог хоће, јер тврдо верују да од некрштеног умрлог детета

постаје некрштенац и у том случају највећи грех пада на родитеље а и од некштенаца их је страх.

17. марта, ове године, пред општином у овом селу беху се искупили многи сељаци по обичају. Између осталог говора, рећи ће један: чусте ли ноћас како свирају. Многи потврдише. Шта је свирало? упитах ја. Некрштенци, одговорише сви и почеше причати, како су баш од цркве право у село највише летели с најјачом писком и звиждањем. Ноћ је била врло мрачна и само се чуло страшно пиштање. Да није ветар, или неке тице које путују или лете да нађу негде легало. То моје мишљење нико не прими, већ сви осташе при томе: да су то били некрштенци и шта више један најпосле потврди тим: да је он те ноћи био на појати и да су облетали и око појате, а он је са упаљеном главњом, до год. нису прошли, махао и чувао овце, да не засуше и да му мала јагњад не пропадну. Некрштенци се, веле, не могу никад видети, само се чује њихово пиштање. Но један рече да је у Влашкој неки човек нашао једног мртвог некрштенка, и да му је причао, да је некрштенак као тица, али да много личи на мало дете.

Сопот. Прибележио:
окр. пиротски. Влад. М. Николић.

ПРИКАЗИ

— Књиге за народ, издаје Матица Српска из Задужбине Петра Коњевића, свеска 96. Косово, народне песме о боју на Косову 1389. године за народ и школу приредио Тих. Остојић. У Новом Саду, издање Матице Српске, 1901., 12-тина, стр. 106.

— Косовска епопеја, преглед покушаја за састав народног епа о боју на Косову од Ср. Ј. Стојковића. (Прештампано из »Нове Искре«). Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1901. стр. 125. 8-мина.

— Конијe Ђемо Брђанин, исправка туђе литературно-историске грешке, написао Анд. Гавриловић. Оштампано из »Кола«. Београд Електрична штампарија Петра Ћурчића (Бранкова улица бр. 3. 1901. 8⁰ стр. 16.

— La mythologie slave par Louis Leger, Paris, Ernest Leroux, éditeur 1901, 8-мина стр. XIX + 248.

„КАРАЏИЋ“ ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАБАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

БЕОГРАД, ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КНЕЗ МИХАЈЛОВА УЛ 24

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ЗА ГОДИНУ 1901

ГОДИНА III

Пут раскрчен, горе ньиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но красна цута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1901

Сарадници „Карацића“

У 1901 ГОД.

Г. А. П. Стоилов, директор бугарске гимназије у Солуну.
г. Антоније Тодоровић, учитељ у Македонији.
г. Божидар К. Митровић, ђак Учитељ. Школе у Алексинцу.
г. Велимир Стојковић, ђак Уч. Школе у Алексинцу.
г. Вид Вулетић — Вукасовић, професор у Дубровнику
г. Витомир Луковић, ђак Учит. Школе у Јагодини
г. Владимир Ј. Радојевић, професор Учит. Школе у Алексинцу.
г. Владимир М. Николић, учитељ у Сопоту.
г. Глигорије Стевановић, ђак Учит. Школе у Алексинцу
Ђ. Дамњан Митровић, ђак Уч. Шк. у Јагодини.
г. Дим. Ђ. Димитријевић, ђак Уч. Шк. у Јагодини.
г. Димитрије С. Грудановић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Драг. Н. Михаиловић, ђак II раз. гимназије у Алексинцу
г. Драгољуб Бранковић, ђак Уч. Шк. у Јагодини.
г. Драгољуб Димитријевић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Драгољуб Марковић, ђак Уч. Шл. у Алексинцу.
г. Драгољуб Н. Васиљевић, ђак Уч Шк. у Алексинцу.
г. Драгољуб С. Оцокољић, ђак Уч, Шл. у Алексинцу.
г. Драгољуб Ст. Стокић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу
г. Драгутин В Вуцек, учитељ у Уч. Шл. у Алексинцу.
г. Драгутин Ђ. Туфегџић, ђак Уч, Шк. у Алексинцу.
г. Иван С. Павловић, ђенералштабни капетан у Београду.
г. Илија Ђорђевић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Јеремија М. Павловић, учитељ у Божурњи.
г. Јован Дунцерски, ђак српске гимназије у Новом Саду.
г. Јован Ђ. Зорић, богослов у Сарајеву.
г. Јован Л. Перовић, правник у Дубровнику.
г. Јован Н. Томић, професор гимназије Краља Александра I. у Београду.
г. Лука Грђић — Бјелокосић, књижевник у Мостару.
г. Лука П. Бојовић, артилеријски потпуковник у Зајчару.

г. Љубомир М. Давидовић, професор гимназије Краља Александра I у Београду.
г Љубомир Дамњановић, ђак Уч. Шк. у Јагодини.
г Милан Ђ. Јовановић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Милан М. Ивковић. ђак Уч. Шк. у Алексинцу
г. Милисав Д. Марковић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Михаило Бобић, професор гимназије Краља Александра I у Београду.
г. Dr. Михаило Гавриловић, управник Државног Архива у Београду.
г. Михаило К Шатојевић, учитељ у Македонији.
г. Михаило А. Стојановић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Михаило Сретеновић, учитељ у Београду.
г. Недељко Кошанин, проф. приправник у гимназији Краља Александра I у Београду.
г. Никола Костић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Никола Михаиловић, учитељ у Алексинцу.
г. Никола Т. Даничић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Павле J. Мајзнер, професор Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Петар С. Иванчевић, јеромонах манастира Озрена у Босни.
г. Светислав J. Стојановић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Светозар Влашковић, ђак српске гимназије у Н. Саду.
г. Светозар Петровић, ђак, Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Dr. Сима Тројановић, професор, чувар Српског Етнографског Музеја у Београду.
г. Спира Радојичић, учитељ у Старој Србији.
г. Станоје М Мијатовић, учитељ у Пољни.
г. Стеван Петковић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Стеван Чутурило, окружни школски надзорник у Нишу.
г. Стојан Лапчевић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Тихомир Остојић, професор српске гимназије у Новоме Саду.
г. Тих. Р Ђорђевић, професор Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Тома П. Милојковић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Тодор М. Бушетић, учитељ у Пољни.
г. Dr. Фридрих С. Краус, крижевник у Бечу.
г. Часлав О. Стевановић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.
г. Чедомир Марјановић, професор Уч. Шк. у Алексинцу.

Садржај "Карацића"
ЗА 1901 ГОДИНУ

СТРАНА:

Размена од Симе Тројановића 1
Вукодлак, биљежи Вид Вулетић — Вукасовић . . 4., 57., 209
Народне мере од Тих. Р. Ђорђевића 10., 83
Ко је Ђемо Брђанин од Јов. Н. Томића . . . 25., 50., 73
Празноверице о Божићу у Ресави од Ник. Т. Даничића 63
Ђурђев дан (у Левчу) од Ст. М. Мијатовића 121
Новац за превоз (погребни обичај) од А. П. Стоилова 153
Чарање и врачање у XVIII веку, од Тих. Остојића . 157
Снохачество у Срба од Симе Тројановића 159
Вјештице у Јужнијих Славена, италијански написао Вид Вулетић — Вукасовић' прево Ј. Л. П. 185
Један податак о веровању у вукодлаке пре две стопине године, саопштио Јов. Н. Томић 214
Уз причу „Зашто Турци не једу свињско месо" од Dr. Friedrich-a S. Krauss-a 233
Некоја вероваља и обичаји у Неготинској Крајини од Дим. Ђ. Димитријевића 235
Дубровачко из збирке Вида В. Вукасовића 239

Народно предање о местима

Тријебово, забиљежио П. С. И. 37
Миљевићи и Васовине, забиљ П. С. И. 37
Хајватовача или сиромашка ћаба од Луке Грђића-Бјелокосића 38
Село Светлић, забел. Драгољуб Бранковић 80
Народно предање о планини Баби, забеж. Стеван Петковић 81
Девојачка међа, прибележ. Илија Ђорђевић 81
Име села Бâ, забел. Милан М. Ивковић 135
Постанак села Кушељева, забел. Никола Костић . . . 135
Видимлије; — Скокови Дели Радојице; — Герзово; — Мујичићи; — Бабино село — прибел. Петар Ст. Иванчевић 161

Турјак, — Рјечица Бријесница; — Пркоси и Рајиновци, Бојишта; — Свиња; — Близна, прикупио Пет С. Иванчевић 217

Краљевић Марко у народном предању

Обиљежје Краљевића Марка из биљежака В. В. В. . . 107
Карлички поток, забел. Драг. Димитријевић 108
Краљевића Марка „просјек," из прибиљежака Пет. С. Иванчевића 176

Српске народне песме

Из Пореча у Македонији, прибележио Антоније Тодоровић, учитељ 98
Болест Даничића Ђуре, прибележио Драг. Ст. Стокић . 171
Српске народне шаљиве песме, забележио Јован Ђ. Зорић 173

Српске народне приповетке

Мухамед и Св. Илија, — И сјутра сам овде; — Еро и Бошњак, прибележио Пет. Ст. Иванчевић . . . 82
Зла свекрва, прибел. Тих. О. 108
Какав зајам такво и враћање, забел. Др, ... 109
Ко ће као Бог, забел Ст. М. М. 109
Орачи и пиревина, забел Ст. М. М. 110
Ашчија и цар, прибел. Петар Ст. Иванчевић 162
Како је Св. Петар истерао кмета из раја, прибел. Љуб. Дамњановић 162
Воденичарка врачарица, забел. Дамњан Митровић . . 196
По његовој вољи, забел. Дам. Митровић 197
Шта Бог да, забел. Дам. Митровић 197

Српске народне пословице

Из Радовића у Македонији, забележио Михаило К. Шатојевић, учитељ 103
Из Сарајева, забележ. Јован Ђ. Зорић 163

Српске народне здравице

Из Босне, саопштио Петар Ст. Иванчевић 219
Старинска здравица у Конавлима из збирке Вида В. Вукасовића 220

Животиње и биље у народном предању

Јасенак од Мих Бабића 43
Кукурек Расковник, Јаје износак, Још једно веровање

о кокоши, Прво јагње и први лептир забележио Љуб. М. Д 43
Зашто је бреза (Betula alba Lin.) бијеле коре? Ковалац, прибележио Л. Грђић — Бјелокосић 44
Ђуљина, прибележио Стојан Лапчевић 45
Одговори на питања о празноверицама о животињама, од Луке Грђића — Бјелокосића 66
Гумрија, забележ. Сп. Радивојевић 86
Гатање о кокошима прибел. Милан М. Ивковић . , . 87
Ко је најцрњи, забел. Сп. Радивојевић 112
Ждребе, забел. Сп. Радивојевић 112
Зашто се кува жито и носи у цркву; — Колико ће које године кукуруз бити скупљи; – Зашто се јабуке пре Петрова дне не једу; — Зашто је клас мали као шака, забележио Михаило А. Стојановић . . 136
Бели трн; – Курјачки зет; — Зец, забележио Мих. Сретеновић 175
Како је лисица преварила сву дивљач; — Јазвак и лисица; – Петлова посла; – Јежева вреднoћа, забел. Дам. Митровић 198
Лозина суза, забел. Т. Р. Ђ. 200
Борова водица, забел. Драг. Васиљевић 20
Вук тражи хране, забел. Дам. Митровић 228
Кад се први пут окусе коприве; Зашто је у ласте рачваст реп; Откуда главице у лука, забел. Ст. М. М. 229
Међудневичке траве; — Орао и врана - — Ветровољ проказао убицу, забележ. Ст. М. Мијатовић 245

Правни обичаји у Срба

Правно — свадбена зрнца од Влад. Ј Радивојевића проф. 7., 33., 70
Правдање, правни обичај у Лици и Крбави од Стеве Чутурила 78

Медицински обичаји у Срба

Из народне медицине у Левчу, забел. Ст. М. Мијатовић 125
Из народне медицине у Сентомашу у Бачкој, прибрао Јован Дунђерски 129
О намештању (сољевању) струне у ужичком округу, забел. Милисав Д. Марковић 130
Две бајалице из Ресаве, забел. Ник. Т. Даничић . . . 132
Одбрајање од гујиног уједа, прибел. Светозар Петровић 134
Бајања, прибел. Милан Ђ. Јовановић 134
Пришт и далак, забел Сп. Радивојевић 164
Лечење од уједа беснога пса, забел. Јерем. М. Павловић 166
Кад леђа назебу, забел. Јерем. М. Павловић 166

Лечење зубобоље, забел. Ник. Ј. Михаиловић . . . 166
Лечење крајника у Мачви, забел. Драг. Ђ. Туфегџић . 167
Лек против јехтике: — Жутица; — Против краста; — Крв се зауставља; — Пришт; — Од падавице; — Кад цуре уши; — Шкрофуле се лече, забел. Ч. О. Стефановић 168
Бајање од ветра, — Од подљуте; — Од жутице, забележ. Мил. Ђ. Јовановић 169
Предохрана од редње; - Лек против грознице, забел. Светислав Ј Стојановић 170
Лек против очобоља, забел. Свет. Ј. Стојановић . . . 171
Противу окобоље; — Противу зубобоље: — Противу главобоље; — Противу шуге; — Противу јектике; — Противу вакце и прекланих прстију на ногама; — Противу краста; - Противу пробади; — Противу убоја; — Противу шкрофула; — Противу отока; — Дизање врата; — Противу затвора; - Противу пробади и кашља: — Противу перута по глави; — Кад се коме испуцају уста; — Кад се који убоде; Кад се мало дете одеје; — Кад који много бега на поље: — Да чир провали и ишчили; — Противу гушобоље; — Кад се који уплаши, забележио Ст. М. Мијатовић 221
Бајање од издата, забележио Тома П. Милојковић . . 244
Лек од грознице, забележио Драг, Нов. Михаиловић . 244

Ситне белешке

Нема доста док не оста, забележио Ив. С. П. 47
Љевка, забележио Витомир Луковић 72
Ко нађе срећу, забел. Милисав Д Марковић 87
Противу Вампира, забел. Д. Марк. и Бож К Митровић 88
Песмица коју говоре деца кад желе да овладе мир у друштву, прибел. Антон. Тодоровић 88
Бројанице из Бачке, скупио Светозар Влашкалић . . . 89
Чини како ће девојка заволети момка забел. Никола Костић 91
Ситне белешке из Босанске Крајине, од П. С. И . . 91
О крсном имену од Л. П. Бојовића 112
Зашто Турци не једу свињско месо, забел. Велимир Стојковић 113
Врацбине, забел Јован Дунђеуски , ... 114
Бројанице, забел. Јеремија Павловић 116
Бројанице, забел Сп. Радивојевић 117
Како је север дошао на земљу, забел. Драг. Н. Васиљевић 148
Завезивање одела, забел. Јеремија М. Павловић . . . 149
Запрушавање места испод лонца, приб. Љуб. Дамњановић 150

Зашто на цркви мора да има више врата, забел Драг С. Оцокоњић 150
Поређења, забел. Јован Дунђерски 150
Знаци којима се служе неки неписмени људи, забел. Димитрије С. Грудановић 150
Караванка, забел. Сп. Радивојевић 176
Од куди Турцима царство, забележ Л 176
Помози Бог гаде! забел Т. Р Ђ. 177
Неколико народних веровања из окр. пиротског, забележ Вл. М. Ник. 247
Некрштенци, забележ Влад. М Николић 247

Са Париске Изложбе 16
Белешке, ... 45., 94., 137, 201, 225
Прикази 24., 46, 95., 117., 151., 177., 203. 230., 248
Гласник 48., 120,. 152., 180, 232
Изјава уредништва, ... 184
Некролог 207

Опроштај са читаоцима „Карацића“

Натежући и мучећи се издржао сам три пуне године издајући »Карацић,« али више не могу, ма колико био уверен у потребу оваквога листа у нас, јер немам могућности да се више задужујем. С тога јављам читаоцима да лист престаје излазити.

На растанку са читаоцима „Карацићевим« од свег срца благодарим сарадницима и претплатницима, који олакшаваху мучно издавање листа.

Хвала им!

Претплатницима који плате оно што дугују нека је у напред хвала, који пак не мисле платити нека је просто, јер и кад бих им тражио ништа ми не би помогло.

О Божићу 1901. г. **ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ**

Алексинац уредник и власник »Карацића“

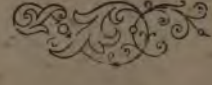

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

НОВЕМБАР 1901

ГОДИНА III

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но краева пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ПІКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1901

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Вукодлак, биљежи Вид. Вулетић — Вукасовић (наставак) 209
Један податак о веровању у вукодлаке предве стотине година, саопштио Јов. Н. Томић . . . . . , 214
Народно предање о местима, прикупио Петар С. Иванчевић . . . . , ... 217
Српске народне здравице, саопштили Петар С Иванчевић и Вид. В. Вукасовић . 219
Медецински обичаји у Срба, саопштио, Ст. М. Мијатовић . . . . . , ... 221
Белешке од Т. Р. Ђ и Луке Грђића — Бјелокосића . . , . . . , ... 225
Животиње и биље у народном предању, саопштили Дамњан Митровић и Ст. М. М. 228
Прикази . . . . . , . . . , ... 230
Гласник 232

Моле се дужници да исплате дуг, јер није лепо да се задужујемо, а претплата да пропада.

Уредништво.

У уредништву се може добити;

„Караџић“ за I год. по цени од 10 дин.
„ „ II „ - - „ 5 „
„ „ III „ „ „ „ 5 „

Ко пошље новац у напред добија лист о трошку уредништва.

Уредништво.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 11. У Алексинцу, Новембар 1901. ГОД. III

Вукодлак

БИЉЕЖИ

ВИД ВУЛЕТИЋ — ВУКАСОВИЋ

(НАСТАВАК)

Споменути Јакоб Салечић[1]) каже да је сујеверје о вукодлацима прешло из Грчке на наше стране, па баш о тому има постојана трага у занимиву дјелу XVIII. в., а баш је тада живио и Салечић. — Аугустин Калмет, опат од Сенонеса написао је „Расправе о прикази духова, те о вукодлацима или о повраћенијем на живот у Угарској, у Моравској и т. д.“ Дјело је големо, а штампано је француски и талијански, а предамном је само превод талијански. Ова ће књига много служити у питању, па ће се на темељу исте извести како се развијало и прелазило речено сујевјерје, и у којијем је данас границама. Споменути опат Сенонски на погл. XXXII. — стр. 201[2]). навађа знамениту згоду о вукодлку из Грчке, а такијех је и код нас било још прошлога вијека, па ми је то навести ради успоређивања:

„Бруколак ископан пред господином од Tournefort-a. Господин Pitton од Tournefortа био је на први јануара 1701 на острву Микону, те је видео својијем очима како су ископали вукодлака. Ево како то прича споменути свједок: „Виђали

1) В. Караџић — 1901. март стр. 57.

2) Dissertazioni sopra le apparizioni de' Spiriti, e sopra i Vampiri, o i redivivi d' Ungheria, di Moravia etc. del R. P. D. Agostino Calmet Abate di Senones Tradotta dal Franzese su la seconda edizione riveduta e croretta. — In Venezia, MDCCLVI. Presso Simone Occhi. — Con licenza de' superiori e privilegio. — Позната ми је књига и француски: »Traité sur les apparitions des esprits et sur les vampires ou les revenans de Hongrie etc. Paris 1751.

смо баш различитији призор (на истому острву Микону) о једному мрцу, те се мисли да се повраћа на свијет из гроба. Овај је човјек, о којему ћу причати, (родом из Микона) био вазда сјетан и љутит, а то се гледа у овијем згодама, те је погинуо у пољу, а не зна се ко га је убио ни зашто. Послије два дана (а био је укопан у некаквој црквици у граду) проћука се да га се зиђа ноћно тамо и овамо по кућама, бива да баца покућство, да дуне свијеће, да наваљује на чељад иза леђа, да их грли, и да ради тисућу другијех марифета (шала).

Спрва је то било као од руга, али ће одједном баш ствар постати озбиљна, јер ће и свијеснија чељад да се туже, а то су признавали и папаси, а имали су и зашто. Није се изоставило, а да се служе службе божје, али је сведно онај мјешћанин слиједио да ради и није се поправљао. Неколико ће пута на збор грађани прваци, попови и свештеници, те ће закључити баш незнам по којему древному обреднику, а да се има почекати девет дана иза укопа.

Десетога ће дана служити службу у црквици, гдје је било тијело, да се изагна ђавла, те се држало да га је осјенуо. Иза службе ће божје ископати лешину па су се справљали да му истргну срце.

Касапин ће онога мјеста, веома стар и невјешт, распорит му трбух мјеште прсију, па ће да тражи по цријевима, а никако не можа да нађе што иште. На покон ти га опомене један од назочнијех, да ваља распорити ошит (diafragma), и тако ће уз дивљење присутнијех истргнути му срце. Уз то је лешина тако страшно заударила, да је ваљало кадити тамјаном, али је дим уз заударање оне лешине то јаче повећавао смрад, те ће тако баш згријати мозак (машту) оне јадне чељади.

Машта им се узбурка уз онај призор, и страшно ће да утвара.

Говорило се да тијело исхлапљује густ дим, а ми нијесмо смјели казати да је то дим од тамјана. У црквици, и на плокати пред црквицом, није се о другому викало него да је вукодлак (Vroucolaco), а тако ти зову те тобожње ускрсле. Овај се глас разнио по улицама, те се чинило као да је мукање а одјекивали су сводови црквице. Многи су од најочнијех казивали да је крв онога несретњака црвена, а касапин се клео да је тијело још вруће, па се приглављивало да мртац није баш био умро, бива, да се каже боље; био је учинио ту махнитост, те је пустио да га ђаво оживи; а тако ти баш они мисле о вукодлаку. Ово се име све то више орило и разлијегало. У то ето ти руље чељади, те сви заинтачили уз вику, да су се баш добро сјетили да није никако умрло оно тијело још онда, кад су га носили с поља пут цркве, да га укопају, а то, јер је био баш вукодлак.

Слободно мислим да би се били опрли да не смрди, да ми

нијесмо били онђе, а тако су били помамљени том згодом они јадници, те их је то обмамило, да се опета повраћају мртви. Ми, који смо били ближе до лешине, а да би боље то испитали, одлаци да се не загушимо од страшнога смрада, те је заударао. Кад су нас запитали што мислимо о оному мрцу, а наш је био одговор, да ми држимо да је баш умро; али смо уз то хотјели да исцијелимо или барем да јаче не раздражимо њихову помућену машту, па смо им казивали да се није тому чудити што касапин ћути по нешто врућине при преметању по цријевима, те су почела трунути а то није необично што по штогод испарује, јер и ђубриште вапа то кад га се премеће, а што је до тобожње црвене крви, то се виђа по касапиновим рукама, да је у истини баш смрадни гној.

Уз сва ова размишљања одлучиће, те ће на игало (покрај мора), а да тамо спале мрци срце, али кад се и ово све извршило твој ти се мртац није ублажио, дапаче је још јаче но прије лупао и штропотао. Ту су ти се тужили на њега да ноћно мучи чељад, да баца по тлима врата, да разбија прозоре, пара одјећу пролијева бачве и гостаре (стакленице). Ово је био баш горопадан мртац, а ја мислим да је само поштедио конзулову кућу, гдје смо ми били настањени. Уз то је било све острво у грозну бићу. Свакому је био сметен и поремећен мозак. Чинило се да су и умнија чељад побјеснила, као и сви остали, бива то ти је било права болест памети, толико погибељна, баш као помама и бјесноћа. Ту су ти читаве обитељи остављале своје куће и из удаљенијих ће ти страна града на плокату с постељама, а да би ту сва та чељад прснoћила. Свак се ето тужио на какву нову напаст, па се ето чуло пред ноћ јецање, а паметнији су ишли на село.

У овакој опћој предсуди ми ћемо ето одлучити да мучимо не само од страха да се не би казало да смо смијешни, но још да нас не би држали за невјернике. Па како ће, да се опамети читав народ? Они, те су у себи мислили, да ми сумњамо у истини чина, дошли би к нами, а да нас готово укоре ради нашег невјерства, па су држали да ће то доказати, да баш има вукодлака по некакву свједочењу наведену од касапина, што је потврдио и отац Richard, мисионар језовит. Он ти је латинин, они казвиаху, па треба да барем њему вјерујеш. Никакве користи не би учинили. кад би били занијекали таку чињеницу, јер су нам ето свако јутро тоцијили лакрдију тачнијем причањем о новој махнитовштини, што би урадила та ноћна тичурина, те су је окривљивали и о најгрднијем недјелима.

Грађани, који су били најревноснији за опће добро, мислили су, да се није баш како треба извршила церемонија (обред) није ваљало, како они кажују, служити службу прије но би се срце извадило оному несретњаку, па су, тврдили, да би уз оваки опрез заскочили ђавла, те без сумње не би нашао начина да

му уљезе у тијело, а кад се почело са службом, имао је баш часа, казиваху, а да би побјегао по тенану.

Уз све оваке разговоре били су у истој смећи као и првога дана те би се састали у вечер и у јутро, расправљало се, водиле су се литије за три дана и три ноћи, чинило се да би постили папаси. који су трчали од куће до куће с маштрапом у руци те су шкропили светом водицом, прали су водицом врата, а напуњали су и уста невољному вукодлаку. Више смо пута казали градскијем управљачима, да би се у нас крћана у овакој незгоди ноћно уходило и да се пази што си згађа по граду, — па ти тако након дуга оклијевања напокон утамниче неколико лиска (скиталица), те су у истину имали дијела у овијем нередима. Можда нијесу они ни били главни зачетници, јер ће их пустити доста рано на слободу, па након два дана, да се опораве од поста, што се га претрпјели у тамници, из нова ће да се истакају бачве пуне вина баш онијех бена, који су ноћно оставили своје куће; па ти се тако на ново ваљало повратити на молитве.

Једном, кад су се молиле некакве молитве, и заболо се не знам ни сам колико голијех мачева око гробнице оне лешине, те би је ископали три — четири пута на дан, то како би шунуло првому, који би дошао, — некакав ће као какав Арбанас, као какав научитељ, (а он се онако случајно десио у Микону) да је баш смијешно у овој згоди употребити кришћанско оружје. Не видите ли јадни слијепци! он ће, да браник овијех сабаља, сачињавајући крст с балчаком, брани ђавлу да изађе из овога тијела? Зар није боље да употребите турске сабље? Ништа није помогао свјет онога домишљана; вукодлак ти се није показао послушнији, те су сви били у превеликој страви. Виђе се није знало на коју би страну, па ће ти једногласно, као да им је когод дао обиљежје, викати по свему граду, да се више не би имало губити времена, но би ваљало спалити читава вукодлака па онда ђаво, ако може, нека му се поврати у тијело; а боље је прихватит се ове скрајности, но да опусти острво. А у истину читаве су обитељи пртљале да ће се повући на Ширу или у Тин.

По наредби ће дакле управљача однијети вукодлака на рат острва Св. Ђорђа, где је била наложена велика ломача намазана паклом, то од страха да дрва, а нека су била баш суха, не би тако брже по себи горјела. Останци ће се оне злосретне лешине спржити што би рекао: што би, и ово се овршило на први јануара 1701. Кад смо се повраћали с Дела, виђали смо ону ватру, те се моггла у истини звати радосна ватра, јер се више није слушало тужаба на вукодлака, а били су ето задовољни, а да кажу, да су овога пута преварили ђавла, те су се пјевале неке пјесме, а да га пошпрђују.

По свему се Архипелагу мисли да ђаво оживи (осјени)

само лешину Грка грчкога обреда. (Држим да је ово субјективна идеја г. Tournefortа, јер се то дан данашњи не прича В.В.В.)

Становници се острва Санторина у велике страше од ове врсте бјесомучника, а они ће се пак у Микону, кад је нестало њиховијех утвара, побојати на исти начин турскога прогонства па још од стране и Тинскога епископа. Ниједан ти од папаса није хтио да буде у Св. Ђорђу, кад се сажгало оно тијело, од страха да епископ не би тражио своту новаца, то што се ископало и сажгало мрца без допуста. За Турке се зна стално да у првому посјету нијесу пропуштили, а да чине платити Миконској општини крвонога невољника, те је на сваки начин постао мрзак и ужасан за своје мјесто..." — Изостављам три црте на сврси овога поглавља, јер господин Tournefort вријеђа Грке, што је недостојно и неправедно, бива они су дични потомци најславнијега народа, чији се дух кроз вјекове, до дана данашњега, преноси у остале изображене народе по свему свијету! —

И код нас се поштогод, како сам споменуо, слично згађало, бива „кад ће у јужној Далмацији (у Рисну) и у Босни да утамане по којега вукодлака, по смрти у гробу, тад узму собом свећеника, да им одчита прикладну молитву, а људи ће му гроб откопати, смјестити га потрбушке и причврстити глоговим коцем о гроб, да се не може више из гроба подигнути.

С истога разлога подрежу му и петне жиле.

Вук Врчевић [1]) о томе овако приповиједа: — Кажу ми, да се покојни Јокан Маркишин потенчио[2]) и да ноћу излази из гроба. Свак жив би од страха умро! Приправили трнов колац и уза ња прног угића[3]) привезали. Пођосмо у гробље, очитах васкрсну молитву, па прекадих гроб, а они навалише откопавати све до прелијеса. Дигоше и преклопнице, кад ли збиља! не бијаше се ни покојник почео распадати, но се надуо као кабао и оба ока избуљио. Узеше колац и прободоше га, а над њим заклаше угића, па опет плочама преклопише и земљом затрпаху. Синови покојног Јокана платише и наредише се да га данас на „литургију" споменем и тако, да га од гријехова ослободим."

---

1) В. Врчевић, Низ приповијед. п. 331—332.

2) У Боци которској је »тенац« онај који беспослен лута, од танчити. Једогоњом зову у Рисну човјека, из којега ноћу изалази дух — Вук — Рјечник — Тенац и Једогоња. Присподоби чешко оштенити се = wölfen оштенила се кучка. Тим начином оштени се Вукодлак као и Вук. (В. Никола Dr. Гржетић O Vjeri Starih Slovjena стр. 206. биљешка).

3) Оваи звонар.

Сличнијех је прича сијасет у народу, а особито по отоцима Јадранскога мора, те су све готово једнаке и могу се свакако присподобити с оном згодом, што сам је навео, из Грчке па регби да је преко острва и прешла кашње на копно.

ЈЕДАН ПОДАТАК О ВЕРОВАЊУ У ВУКОДЛАКЕ ПРЕ ДВЕ СТОТИНЕ ГОДИНА.

Саопштио ЈОВ. Н. ТОМИЋ

Жозефа Питона де Турнфор, рођеног у Ексу (Aix) 1656. год., чувеног ботаничара који је стекао светскога гласа, 1700. год. француски краљ Луј XIV посла на Исток те овај том приликом обиђе Крит, Архипелаг, Цариград, јужну обалу Црнога Мора, турску и персијску Јерменију, Ђурђијанску а потом Малу Азију и у њој Ангору, Брусу, Смирну и Ефес. Сав тај пут де Турнфор описао је у свом делу Relation d'un voyage du Levant fait par ordre du roy etc., у коме је не само побележио биље, које је чинило главни предмет његове студије, већ и све што је очима видео. На и опис народних обичаја заузео је тамо прилично простора. Тако тамо има лепих података о обичајима сахрањивања, давања даће, и т. д., а да се у „Караџићу“ помене, нарочито је допринело забележено веровање у вукодлаке и начин како се уништавају. А то је од толико већег интереса што ће испитивачи тог веровања имати један податак више за узајамност обичаја код суседних народа, и што потиче од човека тако великог гласа, као што је Турнфор.

То место из његова путописа гласи:

„На том истом острву (Криту) имадосмо прилике да видимо призор много друкчији (од оних које је он раније описао) и врло трагичан, а поводом једног од оних мртваца, о којима се мисли да се враћају на овај свет после своје сахране.

„Тај мртвац, о коме ће се приповедати, био је један од сељака из Миконе, по природи туробан и свађалица, и што треба нарочито запазити код оваких особа: погинуо је у пољу, а није се знало ни од кога ни како. Два дана по његовој сахрани у једној градској капели рашчу се где су га видели ноћу како иде крупним корацима, како иде по кућама те претура покућство, гаси свећњаке, хвата људе позади и прави триста које каквих несташлука. Испрва се томе само смејаху, али ствар постаде озбиљна, кад се најчеститији људи стадоше жалити. Шта више и сами свештеници говораху да тога може бити, без сумње што

су имали разлога за то. Стога не пропустише држати молепствија, али сељак не престајаше терати и даље по својој ћуди тако да, после више скупова од првих људи из града, и од попова и калуђера, би одлучено, по не знам каквом то старом обреду, да се чека девет дана по погребу.

„Десетога дана одслужи се служба у капели, где је било тело, да би се одагнао нечастиви, о коме се мислило да се тамо увукао. После тога тело би ископано, па се приступи вађењу срца. Градски касапин, доста стар и врло неспретан човек, отвори му прво трбух, у место да му је отворио груди, па је дуго претурао по цревима не могући наћи што је тражио. Најзад му неко рече да треба да пробије пречагу (дијафрагму), и срце би ишчупано уз опште дивљење свих присутних. Али лешина је заударала тако јако, да су морали палити тамњан, ну дим од овога мешајући се с испаравањем мрцине још више је увећао смрад тако да је стао распаљивати мозак овим простацима те им се уобразиља, подстакнута призором, испуни привиђењима. Зато они говораху како из тела избија некакав густ дим, али им ми не смедосмо рећи да је то од тамњана. У капели и пред њом није се чуло ништа друго до узвик „вукодлак“ — Vroucolacas — (тако зову ове вампире) који се као нека рика ширио по улицама а био је тако јак да је изгледао е ће срушити сводове од капеле. Многи од присутних увераваху да је крв овога јадника доиста била загасито црвена, а касапин се кунијаше да је тело било још топло, према чему се закључивало да мртвац није био умро или да се дао нечастивом да га оживи (тако они управо мисле о вукодлаку). Поступак њихов том приликвм учини да се ово име нарочито запамти, јер у то наступи једна руља, која стаде викати гласно како је опазила да тело није било круто, кад су га из поља донели у цркву да га закопају, те према томе да је ово прави вукодлак.

„Ја не сумњам да они не би тврдили и да тело није смрдело, само да ми нисмо били ту, јер су ови простаци били толико занесени овом појавом, управо залуђени појавом мртваца. Ми пак будући поред саме лешине, да би што тачније вршили посматрања, у мало што не цркосмо од великог смрада, који из ње излажаше. Кад нас упиташе шта мислимо о мртвацу, одговорисмо им да је заиста мртав, али пошто хоћасмо лечити светину или бар не вређати њену рањену уобразиљу, показасмо им како нема шта да изненади што је касапин осетио нешто топлоте при претурању по цревима, која су трулела нити да има чега необичног, ако је из њега изишла каква пара, јер је изишла из ђубришта, које се претура, а за ону тако звану загасито црвену крв рекох како по касапиновим рукама изгледа да то није ништа друго до одвећ смрдљива поган.

„После свега овог расуђивања би одлучено да се оде на

обалу морску, и да се спали срце мртваца, који после овога би још мање миран и направи још више лома него раније, те га оптуживаху да ноћу туче људе, да ломи врата и руши терасе, разбија прозоре, цепа одело и празни крчаге и боце (с вином). Тај мртвац беше велика штеточина: чини ми се да је поштедио једино кућу консулову, у којој ми бесмо одсели. Међутим ја нисам видео ништа жалосније од стања у коме се налажаше ово острво: уображење код ових људи беше поремећено, те и најсрчанији људи изгледали су као и сви други То је била права мождана болест, опасна као год што је манија. Могло се видети како читаве породице напуштају своје домове и како чак с крајева града доносе своје постеље на трг, да ту преноће. Сваки се јадао на по какву нову увреду. Кад би наступила ноћ, не чујаше се ништа друго до јецање. Најумнији повлачаху се у поље.

„При оваком општем предубеђењу одлучисмо се да ништа не говоримо, јер не само што би нас сматрали смешним већ и неверником. Али како да се освести цео један народ! Они што су у души мислили да смо сумњали у истинитост факта долажаху нам да нас као укоре за наше неверовањем и да има вукодлака хоћаху доказати ауторитетима повађеним из дела Bouclier de la Foi од Ришара, мисионара Језуита. Он је Латин (католик), говораху ми они, према томе треба да њему верујемо. Ну ми не би смо се усудили да правдамо последице тога. Свако јутро за нас је било комедије с истинитом причом нових будалаштина што их је учинила та ноћна тица, коју оптуживаху чак и за најодвратније грехе.

„Грађани, који су се понајвише старали о општем добру, веровали су да у обреду није било извршено што је најглавније. По њихову мишљењу службу је требало одслужити тек пошто је ишчупано срце ономе јаднику: они су тврдили да би се тек том обазривошћу изненадио нечастиви, те се, без сумње, не би повратио. Требало је, дакле, тако урадити, у место што се почело са службом, кад је, како ови говораху, нечастиви имао кад да побегне и поново да се врати.

„После свега овог свет се нађе у истој недоумици као и првог дана: скупљао се јутром и вечером, договарао се, носио је литије три дана и три ноћи, гонио је попове да посте, и ови су се могли видети како јуре по кућама са шкропилником у руци те прскају освећеном водом и њом перу врата. Шта више њом напунише и уста овом јадном вукодлаку

„Ми тако често говорасмо старешинама градским да се у оваком случају ништа неће огрешити о Хришћанство, ако ноћу буде бдила стража, и ако припази шта се ради по граду, док најзад не ухватише неколико бескућника, који су извесно учествовали у свим овим нередима. Али или што ови не беху прави кривци или још пре што су их убрзо пустили, тек два дана после

тога, да се наплате за пошћење у затвору, они стадоше празнити крчаге с вином по кућама оних што су ноћу напуштали своје домове. Зато у граду понова беху приморани да прибегну молитвама.

„И једнога дана, кад су читали некакве молитве, пошто су били поболи не знам колико голих мачева у јаму, у којој је била лешина, коју су откопавали по три или четири пута дневно према ћуди кога било, некакав Арбанас, који се случајно деси у Микони, рече тоном каквог ученјака, како је врло смешно у оваквом случају служити се хришћанским мачевима. „Зар не видите, слепци једни, говораше им овај, да, пошто браник на овим мачевима са дршком чини крст, то нечестивом смета да изиђе из тела? Зашто се не би послужили турским сабљама?“ Али мишљење овог досетљивог човека ништа не поможе: вукодлак је радио као и пре. Зато су сви били чудно изненађени: није се знало коме свецу да се заветује, док на једнпут, као да је био дат какав знак, по свему граду из једног гласа стаде се викати, да је много чекати на то већ да треба спалити целог вукодлака, па ће после чикати нечастивог, да се врати и у лешини настани, и да више вреди прибећи овом последњем средству него допустити да острво опусти. И заиста, било је читавих породица, које су спремале пртљаг у намери да иду у Сиру или у Тин. Зато по наређењу градских старешина однеше вукодлака на гребен острва Св. Ђурђа, где је приправљена велика ломача с катраном, јер су се бојали, да дрво, ма како да је суво, неће горети довољно брзо, те ту бацише остатке од вукодлака који за часак изгореше. То је било 1. јануара 1701. год. када смо видели ватру враћајући се с Делоса. Она се могаше назвати ватром радости, јер се после тога више не чу никаква жалба против вукодлака, а свет говораше како је овом приликом ђаво прошао како треба....“ (Издање од 1717. у Паризу, стр. 131.—136).

Народно предање о местима

Народно предање и вјеровање о постанку мјеста и вода у Босни

Прикупио ПЕТАР С. ИВАНЧЕВИЋ.

Турјак.— Село Турјак припада котару босанске Градишке. Жељи су све Срби правосл. вјере.

Приповиједа се: „У данашњем селу били су Турци, па како је село близо „Козаре“, чувене ајдучке зелене доламе. У

Козари су вазда мјеста имали српски освјетници — ајдуци. Турцима додја зулум, нешто од ајдука, а нешто од турских пандура и војске, која гоњаше по Козари ајдуке, и они се раселе куд-који мјесто Турака дођу Срби, па по Турцима прозову своје село „Турјак“.

Рјечица Бријесница. Ова рјечица прима у се више потока, и тако постане велика ријека, па напаја више селе котара Маглаја и та села, гдје само правосл. Срби живе, чини плодна и родна.

— Вели се: „У шуми Поцијелово, био је велики бријест, и ту је било, а и данас врело (студенац), па по бријесту добије вода име „Бријесница“, а по води два села: горња и доња Бријесница, своја имена.

Пркоси и Рајиновци. Ово су села у босан. Крајина код Петровца, односно у петровачком котару.

Приповиједа се, и стари људи кажу: „Чувени српски јунак Јанковић Стојан, врло је често путово кроз босан. Крајину. Туда је и много четовао. И, Јанковић зими пође преко данашњег села Пркоса, тада су веле биле двије три чобанске колибе (данас имају оба села 140 кућа), а оно, Бого миљени, мећава ударила, бура се надула, да човек око отворити није могао, а мјесто само по себи врховно. Јанковић једва од буре дође у једну долину, покрај Уне, близу Кулен-Вакуфа, па кад одане душом, и мало се згрије, рекне: „Оно мјесто ђе ми је толико бура и мећава пркосила, прави су „Пркоси“, а ово мјесто ђе је овако благо и топло прави је „Рај“.

Еле, тако горња села добију своја имена.

Бојишта. Источно од Новог у босан. Крајини лежи сеоце од 15 кућа српских. Приповиједа се:

„Негда ту није било ни једне куће. Близу тог села био је град, на данашњем брду звану „Кулинско-брдо“. Иза тога брда био је између Швабе и Турака велики бој, па се по томе мјесто назове „Бојиште“.

Свиња. Чисто српско правосл. село у босан. Крајини код Новог.

Веле:

„У стара, ал' добра времена, туда је била све гола шума, ту су биле стаје и колибе, а пуна шума свиња. Мало по мало почну се једни по једни насељавати, а надјену име свом мјесту „Свиња“.

„Близна“. Ово је брдо уз ријеку Босну не далеко Маглаја, на лијевој страни Босне. Оно је календар времена својој околини.

Приповиједа се: „Оно је, медени брате и Србаковићу, нека

српска краљица бјежала са својом војском, па у бјежанији на овом се брду облизни, и по томе се брдо прозове „Близна“

Манаст. Озрен, 1901. год.

Српске народне здравице

(из Босне)

Саопштио: ПЕТАР СТ. ИВАНЧЕВИЋ

I.

О Србине домаћине! Живио! веселио се! у дому се темељио! Па Србине брате: „Синове женио, а шћери удавао. Синови ти књигу учили, пушку носили, за крст часни и слободу српску војевали. Шћери ти попадије биле, са којима се поносио: као орао крсташ с висином, цар Лазар и Срби јунаштвом на Косову; шаран риба дубљином, к'о међед с јачином; Травник са везирима, Бања-Лука са господом, Градишка с водом, прњава Дубица слободом.

За овога твога дома, домовитог шљемена, и вјечитог темеља, да ти буде у дому домовито, у швемену шљеменито, да не буде промјенито, да би било промјенито било сретно и честито! Јали кровом новим, јали мјестом бољим.

Испод овог твог шљемена, изнио двадесет и четири семена, у поље тежацима и јунацима, њима називао Бога. Помози вам Бог! И, помогао вас мили Бог и сваки год! Лијевом ногом крако а десном руком давао. Из руке ти капало те по земљи падало из неба ти плодило а у земљи родило — ако Бог да!

Домаћине! Ми желимо да се с тобом веселимо. Зашто браћо не би пили и весели са газдом били? Ко не мисли са нама пити, тај не треба овдје бити.

Домаћине! Ти се жури па бокале те нацури, из онога у буџаку што но тамни онамо у мраку. Домаћине! Ти повуци, а у својој десној руци, ако се нама позадрјема, а ти повуци обадвема; кад ја пити не узмарим, да ти онда благодарим. Кад устанем иза астала да ти речем фала! Па да шта ћу онда даље? Бог нам дао здравље! Јали лудом чашу не дајте или му се не ругајте.[1])

1) Добротом г. Ђуре А. Бошковића из Босан. Градишке добио преписану од Ј. Суботића из села »Милешево-брдо. П. С. И.

II

Срби браћо, вазда пили, а Бога незаборавили. Хвала Богу Хвала домаћину!

Ђе ове године пили, здрави били, па и до године пили!

Не омразили се, већ се опет састајали, као права браћа.

Бог нас и све Србове Христове вјере, а и наше пријатеље друге вјере помогао — Амин.[1])

У манаст. Озрену, 1901. год.

Старинска здравица у Конавлима.

(из Збирке Вида В. Вукасовића)

Прије дан крснога имена домаћица, у које би се славило крсно име, умјесила би пуно малих погача, које се зову сомуни, а били би од фиње муке. Преко обједа, кад би дошло печено, један од пријатеља би узео орах и отишо у ујаник, ту би се отишо исат на међу и напијати овако: „Здрав си кућни домаћине, здрав ти свак у кући био како и ови орах. Како и ови орах пун био, тако ти пун тор, пун обор, пун род, пуни коши, пуно улиште, пуна кућа, пуне вреће, пуне ћезе и све остале среће. Како ови орах тврд, онако ти тврдо сјеме и под њиме здраво племе. Да Бог да ти вазда овце блејале, козе вречале, волови рикали, а коњи фрускали, челе рojиле, а невјесте младе јунаке родиле. Здрав домаћине био и пријатеље вазда часно гостио. А што ћу вам даље? Од Бога вам љепо здравље. Више је божије створење, него моје говорење.

Затим дође у кућу стуче они орах и свакому од пријатеља и домаће чељади даде по мало од онога ораха и затим се напију од онога што су напијали. Кад онај пође у ујаник, домаћица даде свакому по они мали сомун, па како они у ујанику напија, онако му они из куће одговарају: „Амен да Бог да!“ И лупну се мало по глави оним сомуном и напију мало вина из бокаре. Затим би, кад би се свршила здравица сви посједали около и напријед пили и јели докле је кога била воља. — Ова здравица више се не употребљава јер се је једном догодило да је орах био празан и кад га је пријатељ стуко, да даде свакому по мало, није у њему било ништа, те се укућани побунили да им је проклео кућу и пошаљу га опет у уљаник нека он откљиње. Он је почео отлињат, а у кући су говорили све: — Амен да Бог да! — Он се послије привалио низ међу и за њим се привалили два три камена, па се почео кривити. — Ајме, јадан ти сам, убио сам се, ајме, мени осто сам мртав, једа кога за Бога и т. д. А они из куће све напријед су говорили: „Амен да Бог да!“ Он је ту више осто и кад су чули да не говори, те не

1) Чуо од Нике Врачевића у Милину селу српском, котар Маглај.

долази, у кућу почну га зват, али га није било, онда отиђу и нађу га полу мртва ту гдје лежи, онда га однесу кући, али након мало дана умро је и зато више не напијају на овај начин, да се неби и опет што догодило.

Казала Павла Раше од породице Бега из Бротнића.

Медецински обичаји у Срба

ИЗ НАРОДНЕ МЕДЕЦИНЕ У ЛЕВЧУ И ТЕМНИЋУ

(продужење из свеске за јуни и јули од ове год.)

18. Противу окобоље. Треба напунити водом зелену каленицу, па ту метути дукат, стрторак (цвеће), чубор (цвеће) и видову травицу. Ту каленицу треба метути да преноћи у кошници са пчелама. Сутра дан, пре сунца, треба очи том водом умити, и болест ће проћи.

Или:

Треба у вече метути пуну зелену каленицу воде да преноћи под седалом где кокошке леже. Сутра дан, пре сунца, кад се кокошке скидају са седала, треба болесник истом водом да умије очи, говорећи: „Како се сада скидале кокошке са седала тако с мене да се скине окòбољ“ (тако три пута).

Или:

Треба у вече оставити зелену каленицу пуну воде да преноћи на месту где се дрва стоварују с кола, па изјутра рано истом водом умити болесне очи, говорећи: „Како се дрва с кола скидала, тако да се скине окòбољ с мојих очију“ (тако три пута). — При умивању не ваља се руком повраћати (да се неби болест повраћала), већ само по једанпут шаком шљепнути.

Или:

У очи среде или петка при сунчевом заласку ваља отићи на оближњу реку (или поток). Ту се треба окренути низ воду и умивајући очи (такође без повраћаја) говорити: „Сунце залази, а мени окòбољ пролази“, (тако три пута).

(Пољна).

19: Противу зубобоље. — Треба набрати шипкиње које треба осушити или испећи, па их стуцати у ситан прах, завити их у цигару и пушити их. — Или:

Набрати гладишевину (гладиш — траву), па је иситнити на ситну парчад и тако метути у ђезву с водом да се кува, па оним одваром испирати зубе. — Или:

Узети 2 грама канфора (ћавурије) и 6 грама нишадора, па

то помешати у стакло од 0.3 л. љуте комове ракије ; кад се то све раствори, онда промућкати и држати у устима. — Или :

Метнути у дезву три обичне (кафене) шоље јаког винског сирћета, пола пакла дувана, ситно исецаног луча и кашику соли, па то све промешати, прокувати и одвар у устима држати. — Или :

Пресавити неколико пута ланену крпицу, па исту умочити у врелу воду и држати је на десни болесног зуба. — Или :

Кувати коњски босиљак, па истим одваром испирати уста јутром и вечером — (ово је противу смради из уста и болести нузала — десни).

(Жупањевац — Пољна)

20. Противу главобоље. — Болесник треба да се умива јутром и вечери водом у којој је потопљено семе од сунцогледа (сунцокрета). — Или :

Да лежи (т. ј. болесник) на гробници у месној цркви и да простре пода се платно (тежено) израђено у болесниковој кући. Платно не ваља враћати. — Или :

Болеснику треба везивати ладне крпе (које често пута умачу и у сирће) преко чела, да се умива ладном водом и да везује на слепе очи расечене главице црног лука или тање котуриће од кромпира, које треба предходно посолити. — Или : Тесто од пројиног брашна, наквашено сирћетом треба превијати на чело — Или:

Болеснику треба трљати чело, слепе очи и врат са ижваканим чешљовима белога лука. — Или : Треба на чело превијати рен натопљен љутом комовом ракијом. — Или :

На упаљени тамњан ваља добро накадити мокар убурс (пешкир), па њим увити главу преко чела .

(Коњух — Пољна)

21. Противу шуге. — Ваља испрати катран у девет вода, па њим намазати места где је се шуга залегла. — Или :

Треба се дневно купати по једаред у млакој води са корењем од кукурека. Или :

Ваља шугаво место намазати човечијом мокраћом помешаном са пепелом. Или :

Треба метнути да се у кокошињем јајету испече кашичица (кафена) ситно истуцаног „зеленог“ камена (плаве галице), сумпора и паприке Све то треба после растопити на масти старе сланине и тим мазати болеснику кожу. — Или :

Болесник треба на Ђурђев-дан, пре сунчаног изласка, да се окупа у роснóј трави. — Или :

Болесник треба да се окупа у јаком лугу (цеђу), па после да се намаже ситно истуцаном љутом паприком.

Милутовац — Коњух — Пољна.

22. Противу јектике. Треба истуцати зелено лишће од невена (calendula piperita), па из истог исцедити сок кроз чисту ланену крпу. Том соку треба додати још толико чистог „бара-

банс“ зејтина и чисте љуте комове ракије. То све треба добро измешати и у исту смесу метнути једно иатче белог тамњана и једну кашичицу ситно истуцаног жутог шећера. (Наравно ако је већа количина смесе, онда ваља више тамњана и шећера.) То ваља пити по једну кашику изјутра наштину редовно за 40 јутара, а уз то треба пити још и по једну чашу неварене сурутке — и бољка ће проћи. — Или:

За 40 дана пити свако јутро мокраћу од детета испод седам година; и то, мушко да пије мушкоме, а женско женскоме.

(Пољна — Милутовац)

23. Противу „вâкце“ и прекланих прстију на ногама, — Кад се коме подкољу прсти на ногама или кад га много сврбе, онда се лечи овако: Упали се тежена крпа, па се мете да згори на оштрију од секире. Секира после овога пусти неки зној којим се намажу болесни прсти, и кажу да помаже. — Кад прсти на нози (а нарочито на „јагодицама“) много сврбе, онда се каже да има вâкца. Против тога врача се овако: Кад стигну или сретну кога од познатих, а они му кажу: „Удала се она;“ — на што овај пита: „Која“? — а овај му одговара: „моја вакца за твоју ногу.“ — Верују, да после овакве преваре вакца хоће заиста да пређе на ноге превареног.

(Коњух).

24. Противу крâста, пљугавица, пљускавица, и т. д. — Кад се појаве красте по глави (коси и лицу), што у највише случајева бива код мале сеоске деце, онда треба узети стару (трогодишњу или старију) сланину, па исту згорети у тигању с угљеном од луча и оним гаром намазати красте, па ће брзо да прођу. — Кад нема луча може да послужи и обична чађ из димњака. (Пољна).

25. Противу пробади. — Ситно истуцана стипса (типса или коцељ) помеша се са беланцетом од неколико јаји, па се то прилети на тежину и привије на место где пробада. — Или:

На сирову (тазу-неправу) вуну ваља посипати ситно истуцаног тамњана и то прилепити на болно место. — (Даље види под бројем 6) —

(Пољна).

26. Противу убоја — Ваља убијено место завити тазе овчијом или зечјом кожом (обрћући кожу ка кожи). — Или:

Пити воду у којој је преноћио убојни камен. Да би исти имао веће дејство по неки настругу од њега прашину, па пију. (Свуда).

27. Противу шкрофула. — Треба кувати коњски босиљак (mentha aquatca), па од оног одвара свако јутро пити по једну обичну чашу, а онај искувани босиљак извадити, па

превити на шкрофуле. Тако треба радити за 40 јутара и болест ће да прође. (Крчин)

28. Противу отока. — Од траве угаснице[1]) или угаслице (Solamun viola L.) треба стуцати лишће и сљуштену кору (од старљикове гране) па то све помешати с љутом комовицом и превијати на отечено место. — Или:

Траву самобајку стуцати, па то наквасити јаким сирћетом и превијати на отечено место. (Коњух).

29. Дизање врата. — Кад који почне нагло да кра (кашље), онда се каже, да је смашио врат. Противу тога нека извежбана (слободна) жена завуче прст у грло и тако — притискајући му онамо неку кошчицу — подигне болесника мало од земље и онда се каже да му је врат дигнут....

(Свуда).

30. Противу затвора туцају семе од крље (ricinus-a) и цију у чаши воде, а по неки пију неварену сурутку или чорбу од куваних шљива. (Пољна).

31. Противу пробади и кашља. Треба осушену слезину од зеца (која се нарочито за то оставља) потопити у води, па исту воду пити свако јутро за девет дана. — Или:

Корен од црног омана треба потопити у води и исту воду пити за девет јутара. Ово је добро у опште од сваке болести.

(Мала Дренова).

32. Противу перута по глави „Ваља се" неко крадом (без знања дотичног) да му посоли воду којом после треба да измије главу и перута ће нестати.

(Пољна — Риљац).

33. Кад се коме испуцају уста (усне), треба да испече орах, па оним гаром уста да намаже. (Превешт)

34. Кад се који убод- или начпари онда му на рану згоревају вуну, па после на исту превију сириште или парче сланине. (Свуда).

35. Кад се мало дете оједе (око врата, ушију и бутине), онда треба оједено место засолити сипчевином- од дрвета, или чађом или прашином која се налази иза кућних врата (коју за то „ваља" натрашке узети).

(Милутовац — Пољна — Коњух).

36. Кад који много „бега на поље," онда му угреју столицу, па седи на њој, или му међу угрејану ћерамиду или циглу на трбух, или пије цеђ или воду у којој је растворена стипса.... (Пољна — Мала — Дренова).

37. Да чир провали и ишчили привијају на исти печен црни лук поквашен зејтином. — Чирићи се мажу сланином, а на сраб покожи пљује се. (Пољна).

1) Ова је трава врло слична са Solanum dulcamare само се од ње разликује, што јој је цвет морав — violet.

38. Противу гушобоље. Треба три јутра наштину прогутати по једну папричицу (биљка која расте у пољу поред врзина и међака, има црвену бобицу пуну семена, велика је колико обична трешња и обмотана је меком љуспом). — Или:

Треба три јутра узастопце пити воду у којој је покишељена „стрелица“ и „вилина печурка“ (вилин бљуванак — јасенова јагњеда). — Поред тога ваља гушу парити печеном репом или свињском балегом. (Пољна — М. Крушевица)

39. Кад се који уплаши, дају му одмах мало воде да пије. — Кад се који водом засркне (загрцне) терају га да погледа у вис говорећи му: „Миш, миш, миш,“; или „ено га миш, ено га миш“. — Кад коме западне залогај у грло, ударају га песницом за врат. (Свуда)

Ст. М. Милатовић

Белешке

Једна турска особина у српскоме језику. — У турскоме језику налази се једна интересантна особина понављања речи, и то једино у шали, исмевању или презирању. Она се састоји у томе што се извесна реч понавља, само јој се, кад се понови, ако се почиње сугласником, тај сугласник мења у **м**, а ако се почиње самогласником, онда просто добије у почетку једно м. Н. пр.: филџан — **м**илџан (шоља — шоља), ђезмек — **м**езмек (шетати — шетати), ет — **м**ет (месо — месо), искемле — **м**искемле (столица — столица).[1] — Тражи, рецимо, слуга од газде новаца да купи меса, а газда му нешто зловољан презриво одговара: Ѣит бре нас'л ет — **м**ет! (Одлази бре какво месо!). Или: Филџан — **м**илџан бен билмем (не знам ти ја филџан — милџан). Или: Нас ђезмек — **м**езмек (каква шетња какви бакрачи).

Иста особина постоји и у нашем данашњем језику и то такође никад у са свим озбиљном смислу. Н. пр.:

Тандара **м**андара. У Вуковом Рјечнику, код речи тандара, стоји: durcheinander, sus deque, а код речи мандара стоји пример: тандара мандара (кад се што не уради као што треба). — И у турском језику се употребљавају речи: тандара **м**андара, кад неко не уради нешто како треба или кад прича што нема смисла. — У Вуковим „Пословицама“ налазимо пословицу: Тандара **м**андара цицвара без масла. Турци имају исту пословицу: Тандара **м**андара јакс'з (јак — масло, с'з — без) попара. У Алексинцу и још

1) Види о овоме Gramaire élémentaire de la langue turque par N. Mallouf, second édition, revue et corrigée par M. Cl. Huart, Paris, 1889, стр. 51.

на многим местима у Србији се рекне кад ко говори бесмислице: Тандара мандара цицвара попара!

Трт — мрт. У Вуковом Рјечнику код те речи стоји: In der Erzälung, um das verlegene Stammeln des überweisens (z. B. Diebs und dgl.) auzudeuten; interiectio de confusione criminis convicti. — У турском језику обе ове речи не значе ништа, али се употребљавају овако једна за другом кад се грди или исмева онај ко не говори истину. Н. пр.: Бен сорд'м а о трт мрт ич бир девап виремеди (ја га питам а он трт мрт никаквог одговора не мога дати) — У Алексинцу се у место трт — мрт чује и трте мрте: Нема ту трте — мрте но кажи што имаш.

Туц — муц. У Вуковом Рјечнику ове су речи са истим значењем као и трт — мрт. И Турци их употребљавају у истом значењу, н. пр.: Баш лади анлат'рс'н јине туц — муц... (поче причати па туц — муц...).

Шућ — мућ. У Вуковом Рјечнику је и за ове речи исто значење које је и за трт — мрт.

Кец — мец. У Алексинцу се употребљава кад ко врда, а неће да изврши што је дужан: Нема ту кец — мец, него плати што си дужан! И Турци употребљавају кец — мец у истом смислу: Билмем кец мец еман сен догри сујле (не знам ја кец — мец но ми кажи право). И при игрању карата кад код Турака ко помене карту кец, други му рекне: Кец мец ојин сенде калди (кец — мец игра на теби остаде).

Кекере — мекере. У Поморављу се често чују ове две речи кад се неко исмева што не говори истину: Окупио он мени кекере — мекере као да ја не знам да лаже.

Шиго — миго. У Вуковов Рјечнику стоји да се ове две речи употребљавају „у припјеву: а ти патко шиго — миго“.

Цинци — минци. Сећам се да се ове две речи овако употребљавају у једној дечјој песми.

Циганине — миганине. Исто тако у дечјој песми.

Цигу — мигу да порастеш комадеш да пукнеш. (Прича се у Алексинцу да је мађеха рекла пасторку дајући му танку а дугачку кришку хлеба: цигу мигу да порастеш, а сину дајући му велики комад хлеба: комадеш да пукнеш. У Вуковим „Пословицама“ ова је пословица овако забележена: Цију мају да растеш (казала некаква жена дајући пасторку танку кришчицу хљеба, а своме ђетету пруживши велику комадину рекне:) ценпреш да цркнеш.

Карта — Марта. Овај израз употребљавају карташи често о картама.

Што куц — то муц. Овако се скоро у целој Србији каже за човека који што заради одмах и потроши.

Енци — менци. Једна дечја бројаница из Бачке почиње стихом: Енци менци на каменци. („Карџић“ за 1901, г стр, 90.),

У Алексинцу се често у говору употребљава пословица:

Пала Сара, пала Мара мен' је све једно. Можда је и ово из оне турске особине.

Аналогија игра у језику врло видну улогу, те су мислим према овој турској особини постале аналого и ове ствари у нашем језику:

Зовути бати, зашигли мигли, зареметли петли за свему селу пергаторија. (Вук, Рјечник код речи зо̀вути ба̀ти и у „Загонеткама“ на стр. 343. изд. 1897.).

Закукуљено, замумуљено, задевећено, задесећено, не мога га никако откукуљити, одмумуљити, одеветити, одесетити, него они који га је закукуљио, замумуљио задеветио и задесетио. (Вук „Загонетке“ стр. 341. изд. 1897.).

Енгете — пененгете, цукерте ме
Авел павел до мене
Ерци перци труз трауз —
Ена рена јутерена
Ајел вајел цутер. —
Елем белем белверика. —
Енге тенге тибор табор, — (Дечје бројанице из Бачке у „Караџићу“ за 1901. г. стр. 90—91)

Ја мислим да је оваква особина понављања речи узета из турског језика, тим пре што се где што исте речи ради означења исте мисли употребљавају и у турском и у српском језику као што видесмо код тандара — мандара, трт — мрт, туц — муц, кец — мец. Т. Р. Ђ.

Снохачество. — Читајући чланак „Снохачество у Срба“, дође ми на памет једна народна прича, која потврђује да је тога међу Србима и на ове крајеве било.

Ево те приче:

Исповиједао се Црногорац попу, па пошто је испричао све гријехове, запитаће га поп, да ли имаде још какових грјехова. „Не жнавам више жанаго ништа,“ одговори му Црногорац. Тада му поп поче задавати короту[1]), што мора испаштати за гријехове. — Стани, стани, попе, имадем ја и севапа, па слушај да ти их кажем, те преби једно за друго, па ако превагну гријехови онда ми давај короту.

Поп бијаше радознао, какови ће то бити севапи, па му рече да их прича, а он отпоче:

Погибоше ми два брата, а остадоше ми двије младе снахе, те се одмах удадоше а мени на врат оставише пуну кућу ситне дјеце. Жентурина ми да простиш пристара, те не бјеше кадра отр-

1) У обичном говору корота је оно вријеме, када чељаде жали за некијем. Жена за мужем коротује годину дана, овдје је значење када човјек коротује за своје гријехе н. пр. пости понеђеонике преко године.

шавати кутњих послова, те ја за, јаде ожених два понејака синовца, а доведох им двије бјесне[1]) невјесте. Не прође ни мјесец дана а оне ти заждише да бјеже у род. Виђех ти се ја на јаду и шта њима фали, те ти ја по реду сад врх једне, сад врх друге, и тако их кроз три четири године придржах, док ми синовци не прирастоше, и одржах кућу, а да не би тога, пропадох ко нико мој. Ето тај ми севап преби за оне гријехове, па ако што остане онда ми за то дај короту!

Не знам како му је поп примио тај севап, али се из ове приче види, да народ то не уписује у тешке гријехове.

Ту до скоро био је обичај у нас да доводе радне снаге, жене нејаку дјецу. Ја сам познавао некога Рада Мишковића из Церниће у Гацку, који бијаше млађи од своје жене најмање двадесет година. Он ми се свачијем кунијаше да не може никако упамтити кад се је вјенчао, а његова ми жена причаше да га је доста пута унијела у кућу у нарамку када би гдје пред кућом преко лета заспао.

Још нешто. Чуо сам да оно дијете које снаха има са свекром зову „Бабовић“

Мостар. Лука Грђић-Бјелокосић,

Убили је мислећи да је вјештица — Пишу нам из Макарске (Далмација)[2]): Ива, удова пок. Марка Радића из Котаза̂, која је била блекаста, на освит 20. септембра о. г. изашла из куће гола, да оправи тјелесне потребе.

Али, мјеште да се поврати својој кући, пође на врата сусједне куће у којој спаваху Анте и Иван Ивана Радића, те закуца вичући: — „Сине Јосипе, отвори ми врата.“ Чувши то Радићи отворише и виђеше голу удовицу Иву, коју су у селу држали вјештицом те вичући: „Убијмо вјештицу!“ Тако јадну Иву испребијаше, да је на 25 септембра од удараца преминула. — Тај је злочин дојављен суду. —

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Вук тражи хране — Пође вук да тражи што год за храну, па сретне овна и каже му шта је намеран с њим учинити. „Стани ти ту, па зини, ево ја ћу ти жив у уста улетети“ рече муован. Вук помисли да муован истину говори, па се намести ко што му је он рекао.Ован се залети и удари вука тако, да паде онесвешћен,

1) Бијесне овдје треба разумјети: одрасле и здраве.

2) B. Smotra Dalmatinska — 16 октомбра. 1901. бр. 83. (год. XVI.)

па побегне. Освести се вук, па пође даље и сретне коња, па и њему каже да ће га појести. „Баш су ме сад теби послали и ево, једно ти писмо носим,“ рече му коњ и обрну му задњу ногу и показа потковицу. Таман вук да прочита „писмо“, а коњ га удари. Он се опет претури, коњ побегне. Кад се вук освести, поче у себи мислити како је већ на два места прошао: „Та нису ни мом оцу улазили живи овнови у уста, нити је он читао писма а ја сам се нашао паметан,“ шапуташе вук у себи, па се тврдо реши да одма поједе магаре, које му баш сад пред очи изађе: „Баш су ме за тебе послали, ево јаши,“ рече магаре. Вук се опет превари појаха на магаре. Магаре ајд, ајд, те у варош. Људи виде вука на магарцу, па га окупе и добро излемају. Али он и ту жив умаче, и пође даље. Уз пут наиђе на лисицу, где једе сир крај једне воде. „Где си нашла сир“, упита је? „Ето зар не видиш колики је сирац,“ одговори му лисица и показа на месец у води, „укваси реп у воду, и лочи, па ћеш тако полокати ту воду, а остаће сам сир.“ Вук лочи, лочи, док му се реп замрзе у води. Лисица викне: „Повуци, вујо!“ Вук тргне, а реп му остане у води. Вук почне жалити за репом, али му лисица стаде говорити: Та не мари то ништа; ево ја ћу ти начинити још лепши и већи реп, па нађе тамо где су жене обивале конопље једну повесму тежине и привеза вуку на место репа, па му онда рече: „Хајд сад да прескачемо ову ватру!“ Прво она скочи, подигне реп у вис и ништа јој не би. Скочи и вук, па не могући да дигне реп с пламена, већ му се запали. Вук се поплаши, и са запаљеним репом одлети у сламу, слама се запали и вук изгори.

ЈАГОДИНА. ПРИБЕЛЕЖИО
Дамњан Митровић

Кад се први пут окусе коприве? Обично 1. марта (или на Младенце), онда се говори: „На животи на здравље, на Турчина болекчина, на калуђера грозничина!“ (Свуда)

Од куда главице у лука? — Кажу да лук (бели, црни и др.) није имао главицу као данас, већ да је — као и остале траве — растао без главице, ма да су га и тада као и данас људи јели.

Једаред путовао Св. Сава, па како је био много гладан, он угледа један струк лука и маши се да га откине. Али тек што је он пружио руку за исти, скочи од некуда ђаво и откине га до земље. Да би Господ Бог, у овој прилици задовољио Св. Саву, он заповеди, те онај остатак (корен) у земљи задебља (постане главица), те га Св. Сава извади и стане јести, и од тада по Божјем благослову, корен (главица) у лука има већу вредност од стабла. Чуо и забележио у селу Жупањевцу, у Левчу

Ст. М. М. уч

Зашто је у ласте реп рачваст (чаталаст)? Ујела змија ласту за реп и она отишла Богу на тужбу. — „Види Господе како ме змија нагрди“, рекла му је она. — „Нагрдила је себе а не

тебе; ја ћу учинити да тебе сваки воли и поштује, а њу ће убивати ко стигне; поред тога учинићу, да још многе тице имају такав реп као ти," — одговорио јој је Господ.

Забележио у Коњуху у Темнићу
Ст. М. М. уч.

ПРИКАЗИ

— Издање Чупићеве Задужбине, Споменица о М. Ђ. Милићевићу, Београд, Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1901. 8⁰, стр. 123.

Вредни и заслужни књижевник српски г. М. Ђ. Милићевић, академик, коме сви много дугујемо, а особито знање о народу српском имао је у овој години неколико значајних момената: 10. марта било је равно 50 година од како су му прве врсте штампане, 4. јуна било му је 70 година од рођења, а ове се године испунила појавом његовог Додатка Поменику стотина његових књига.

И ако г. Милићевић из скромности није хтео никоме нарочито јављати да ће ове ретке периоде живота и прославити, ипак поштоваоци његова рада 4. јуна (а неки још раније 10 марта) похитали су да му на разне начине изразе своје честитање.

Чупићева пак задужбина којој је г. Милићевић председник већ читаву четврт века из благодарности прикупила је грађу о овом тројаком радовању г. Милићевића и издала је као Споменицу о М. Ђ. Милићевићу.

Споменица садржи: Слику Слављеникову, Предговор, Јубилеј, Светковину, Честитке телеграфске и писмене, После светковине, Неколики гласови из штампе и Публикације М. Ђ. Милићевића.

Разгледајући овај списак публикција г. Милићевића читалац не може да се отме од једне мисли која му се тада намеће — а та је колико би било штете за српску књигу да није било г. Милићевића. — Замислимо садашњу српску књижевност без Кнежевине Србије, без Краљевине Србије, без Поменика и других одличних радова његових, па ћемо тек онда увидети неизмерни значај његов. Камо среће да је српска књига имала неколико Милићевића!

Г. Милићевић није пак био само јунак на књизи. Он је у сваком погледу заслужио признања. Хвала му! Ур.

— Стари словенски погреб од Dr Симе Тројановића, одштампано из Српског Књижевног Гласника. Београд. Штампарија Д. Димитријевића, Иван-бегова улица број 1. 1901. 8⁰, стр. 25.

— Стари словенски погреб, написао Dr Милоје М. Васић

(одштампано из »Бранкова Кола«) Сремски Карловци, Српска Манастирска Штампарија, 1901. — 456. 12⁰. стр. 26.

Врло лепо ради г. Dr Сима Тројановић што у облику монографија говори о појединим обичајима расветљавајући их и објашњавајући их. Са таквом наменом нам се указује и ова његова, истина за овај предмет доста кратка и непотпуна, али интересантна и лепа монографија о старом српском погребу.

Књига пак г. Dr Васића је процена књиге г. Тројановића, и кад се у њој одбију жучпости и по неке сувишности, пружа лепих података противу којих не би могао ништа рећи ни г. Тројановић. Нарочито истичемо напомене г. Васића о томе, да оно што г. Тројановић наводи као остатак спаљивања мртваца у нас, није то, већ остатак принашања жртве; и погрешно тумачење чл. 20 Законика Стефана Душана.

— Иначе су обе књижице лепи прилошци прочавању погребних обичаја. Т.

— Издање Чупићеве Задужбине. Примјери чојства и јунаштва, побиљежио Војвода Марко Миљанов Поповић Дрекаловић Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1901. 8⁰, стр. 103. Цена 1 динар.

Ова занимљива књига пружа врло лепих прилога за упознавање душе и особина једнога дела нашега иарода.

— Слава — Крсно име, студија Dr Милоја М. Васића, помоћника чувара Народног Музеја. Прештампано из »Просветног Гласника«. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1901. 8⁰, стр. 42. Цена 10 динара.

На ову студију г. Васића, ако нам послови допусте, обратићемо у идућем броју нарочиту пажњу.

— Шести Конгрес Српских Земљорадничких Задруга. Пропадање наше народне ношње и последице тога, расправа Благоја Т. Недића, пређ. народ. учитеља. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1901. 8⁰, стр. 16.

— Српска Мушка Гимнасија у Скопљу, Статистички извештај раду гимнасије од 1894—5 до краја 1900—1901 школске године приредио Рад. Агатоновић, директор. Издање Управе Српске Мушке Гимнасије у Скопљу 1901. год. 8-мина, стр. 92. —

У овом Статистичком извештају, поред других ствари које су специјалност школских извештаја, и које су овде од особитог интереса за сваког Србина, налази се, у литерарном делу, и српских народних умотворина из Маћедоније, које су део, узет из збирке друштва ђака српске мушке гимнасије »Српско коло« и овде наштампане »као огледало српског језика из дотичног краја. Ових умотворина било је на расположењу и више и лепших, али су из пензурских обичаја изостављене. »У овим деловима заступљени су сви крајеви северне и западне Маћедоније, крајеви, гдје је српски језик, језик још и дан данас остао поштеђен од свих страних намета.«

Овде је изнесено 27 српских народних песама из разних крајева

северне и западне Мађедоније, које су побележили ученици и једна народна прича, коју је написао на народном језику из битољске околине (село Ресна) Стеван Поповић ученик IV раз.

Ми се особито радујемо што се српска омладина упућује на прикупљање оваквих ствари из нашега народа под Турцима и жеља би нам била да се што више и што разноврсније на томе уради.

Нека је у добри час! Ур.

— О Охриду и Охридском Језеру, белешке К. Крупчевића. На по се штампано из »Цариградског Гласника«. Цариград. Издање уредништва »Цариградског Гласника«. Штампарија Синова А. Зелића. 1900. 12⁰,стр. III + 178. Цена пет гроша (1 динар). — Ову лепо написану књижицу у којој се упознаје један дивни крај наше шире отаџбине топло препоручујемо, јер знамо да ће је свак са задовољством прочитати.

— Sajković Ivan: Die Betonung in der Umgangssprache der Gebildeten im Königreich Serbien. Leipzig, 1901, 8-мина, стр. 34. — О овој расправи Шајковићевој изашла је у »Колу« књ. II. св. 1. од ов. г. врло неповољна оцена из пера М. Решетара. —

ГЛАСНИК

Стечај. — Министарство Просвете и Црквених Послова расписало је овакав стечај: Министарство Просвете и Црквених Послова рисписује стечај за једног питомца, који ће о државном трошку ићи у иностранство ради изучавања Етнографије и њених помоћних наука.

Кандидат за ово место треба да има ове погодбе:

1. да је свршио философски факултет на нашој Великој Школи најмање са врло добрим успехом;

2. да није старији од 28 година;

3. да се може добро служити немачким или француским језиком.

Ко жели компетовати на ово питомачко место, треба да се пријави Министарству просвете, са свима потребним документима, најдаље до 15 новембра ов. г.

ПБр. 12890. Из канцеларије Министарства просвете и црквених послова, 16. октобра, 1901. године, у Београду.

„Караџић“ излази у Алексинцу један пут месечно на 1—1½ штампаном табаку, цена му је 5 динара годишње, поједини бројеви стају 0.50 дин. — рукописи се не враћају.

Београд, штампарија Мате Јовановића, Кнез Михајлова ул 24

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвѣщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. Цена је свакој 5 дин.

Живая Старина, периодическое изданіе отдѣленія этнографіи Императорскаго Рускаго Географическаго Общества, под редакціею предсѣдательствующаго въ Отдѣленіи этнографіи В. И. Ламанскаго. С. Петербургъ. — Излази четири пута годишње.

- Český lid Sbornik věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zibrt, Praha, Vyšehrad, na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

— Národopisný Sbornik československý vidáva Národo isná společnost československá a Nar dopisné museym československé. V Praze Prikopě, 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видаэ Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Arteta Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mythologie, litterature orale, ethnographie traduci nelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (So ciété des populaire traditionss) Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дин.

siences qui s'y rattachent, dirigée par M de Beaurepaire-Froment. Paris 8, Quai des Orfèvres Цена 10 дин. Поједине свеске 1 дин.

— Melusine, recueil de mythologie, litterature populaires traditions et usages, dirigé par HeGaidolia 2 zt rue des Chantiers. Цена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Engéne Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1.50 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Verstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse. 10. Цена 12 марака.

Man, a monthly Record of Anthropolngical Science. Published under the Direction of the Anthropological nstitute of Great Britain and reland. Лондон, W., Hanover Sq. Илустровано, в. 8° у свескама.

Посебни отисци из „Карацића":

1. Питања за прикупљање градива о ловачким обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић, (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карацића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља градиво из нашег народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (900). Цена 0·50 дин.

— Сем овога оштампао је уредник „Карацића" из „Народног Здравља" још:

Упуство за скупљање грађе из народне медицине од дра С. Ватева, које такође шаље на захтев бесплатно.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 10. У Алексинцу, Октобар 1901. ГОД. III.

Вјештице у јужнијех Славена.[1]

ИТАЛИЈАНСКИ НАПИСАО Вид. Вулетић — Вукасовић.

(прочитано на међународном фолклористичном конгресу у Паризу г. 1900.)

ПРЕВЕО Ј. Л. П.

У „Горском Вијенцу“ чувеном дјелу узвишеног пјесника Петра Петровића Његоша, владике и господара Црне Горе, те Спарте јужнијех Славена, чита се овај утарак, по коме се види, какво је празновјерје у српског народа: „До мало за тијем њеки Црногорац доводи стару вјештицу, која на упит кнеза Јанка, на који се начин постаје вјештицом,“ одговори: „ми имамо једну траву за то, па ту траву у лонац сваримо, из лонца се редом намажемо, иза тога будемо вјештице“.

Запитана, шта раде послије, надостави: „Купимо се на мједено гувно, нико не зна до нас ђе је оно; на вратила о марчу јашемо, договоре кријући чинимо, какво ћемо зло учинит коме. Живином се сваком промећемо, возимо се на сребрена весла, лађа нам је кора од јајета. Зла мрзноме чинит не можемо; ако нам је мио или својта, траг по трагу његов ископамо“.

Владика Данило је оштро укори, говорећи да нема вјештица, него да су то бабске приче; лаже ова бабетина, а може бити, да је ту по сриједи и њека превара.

Еле, нашавши се она на невољи, од страха да је не заспу под гомилу, сама припознава сврху свога доласка, бива да су је Турци послали, да помути Црногорце између себе.

---

1) Штампано у »Archivio per lo studio delle Tradizioni popolari.« У Палерму. 1901.

„Тада скочи народ цио; узми камење, да је под гомі метну, али је ве пуште главари, но је с муком одбране“

„Разиђоше се дома свиколици; само неколика глав остадоше на Цетиње, да притврде свој договор“.

Теорија вјештица, — по мишљењу ученога Караре[1]), равна је оној у Римљана:

Nocte volant, puerosque petunt (nutricis) egentes.
Et vitiant cunis corpora rapta suis

Излазе у ноћно доба, и кријештећи се окупљају, па с замећу кола од милине на раскрсницама и гувнима, траже одра чељад, да им сисају крв, или нејаку дјецу, куцну их чароб шибиком, на којој им истегну срце, па га једу кухано (сирово — изјела му је срце): о поноћи се купе на паклени саста Пошто су се намазале чаробном помасти, од које пос невидљиве, обично су ти или под лишћем големијех ораха на густијем облацима, пријетећи ружнијем временом ку нанесе вјетробојина. Налазе насладу у тисућу проклетијех ур да причине ненадне болести, да потакну непогоду и сваку незг која трује мир и спокојство људско, надасве заљубљенијех. Сл се у ту сврху костима мртвачкијем, длакама, устрипцима нов многијем травама и мастима. Својијем миљеницама (вјештурц дијеле прелијепих јабука, које принесу јаке болове у трб ако их ко други окуси. Разумију се по углављенијем знац које кад обчињени и непажњом учине, нађу се од једном го у сну пренесени на велике далечине. Кадкад се вјештице пром у кокоши или љептирице. Кад дух које вјештице оде за свој послом, тијело је успавано, и ако га преврате, никад се в не пробуди из мртвила. Кад се једном исповиде виште не постати чаробнице, него се баве лијечењем и знаду тајне тр У највишем су послу забављене у ноћима у очи св. Ђурђ Ивањ-дана, у овој потоњој. беру великом помњом, и крију свакога те би тражио сву слатку папрад, која очитује с тајну на свијету. Њих убијају и тршавају на особит на Мјесто оловног зрна набијају у пушку комад ускршње сви и три зрна жита — чијарице — те је између према си муње, прије но загрми. Ако згоде, што се мало када вјештица је мртва. Од урока бране за плату баорнице, побо старице. Што су вјештице међу женама, то су чаровни међу људима. Словинци[2]) се тешко боје чина овијех проклет створова, те лако зазиру од сваке грдне хуморичине и св окоштог старца, који су по случају погодили коју ствар, толкују сне, или гатају будућност по звијездама, на салив

1) Francesco Carara, La Dalmazia итд., стр. 161.

2) Прије су словинске брђане (у Далмацији) звали непри надимком morlacchi; међу осталијем тај је назив упо Carrara.

олову или на длану руке. Бијаше обичај, дапаче закон у гдјекојем нашем опћинском статуту у средњем вијеку, да се свака чаровница жива сажеже. Не чудим се ни мало, што је г. 1632. на тргу града Виђентија у Истри, иза формалног јавног процеса, та судбина постигла Задаркињу Марију Радасловић. Исти је удес снашао и једну жену из Јањине (у Далмацији), коју република дубровачка осуди на вјешала.

Од рода вјештица, али управ друге врсте, је мора или морина, коју су стари називали incubo. То су понајвише дјевојчице, које од љубави за својијем драганом, воле да га притисну у сну и да му посисају мало крви, макар му спријечиле и дисање; кадкада налазе у томе насладу и млади љубавници.

Кад се прикучује мора, која узлази с подно постеље, чује се лак клепет крила, као у слијепог миша, за тим се навали свом тежином и притиспе онога, те спава. Могу се ласно ухватити, кад се стави на прси решето, или каквијем ужетом; у првом се случају промећу у кокоши, у другом пак у кобилу или мазгова. Сутра дан им се опет враћа пријашње обличје. Зло је, што нико, кога притисне мора не може кренути собом нити лако запомагати.

Dr. Fr. S. Krauss написао је знаменито дјелце о вјештицама: Südslavische Hexensagen,[1]) а писац овијех редака пучку новелу: Дјевојчина Шпиља[2]), гдје се на дуго говори о празновјерју у јужнијех Славена у облику приче, које су идеје послије сабране од истог ауктора, Вида Вулетића — Вукасовића у књизи Биљешке о култури јужнијех Славена, особито Србаља, те је изашла у српској дубров. штампарији г. 1899, стр. 240. Ово је кратка расправа, преглавак о вјештици, која има многе придјевке, бива: Крстача (по *Χοιδτός*, бива, која има крст испод носа), рогуља или рогуша, цопрница, мађионица, чаробница, чарица, бајалица, бахорица, хрдорога, премногијем придјевцима, најобичнији су тета и кума, су називи намијењени надасве вјештицама и свијем онијем које се подозријева да чарају.

Њеки од страха не мјентују (не спомињу) вјештицу, па баш кад би јој и изустили име, рекли би: ка м се у п р л а, п а л е т ј о ј б и л о, те ће ти нестати крсте по доњем прагу кућнијех врата, искитити свој... кавицом да се вјештица... сапиждри (заглоји), ка... још неће... крстом и на тој... ...

наудити ни онда, ако има у соби госпина цвијећа, убрана од Узнесења до Порођења Богородичина (међу Госпама) као и вјетрене траве, која се пржи на ожегу, да се одагнају злохуде вјештице, које могу нахудити на сто начина, чак и онда, кад пољубе невино дјетешце; могу очима виловна коња оборити на земљу, миришући могу чинити, да цвијет увехне, и т. д., те ту треба рећи сваки пут: не било му урока; с тога сељаци међу на стаје, гдје су дебела грла говеда, коњи, и т. д., свињску лубању или чељуст магарећу, а мајчица ће задјести у доламу дјетета и свињски очњак, који служи за двоструку потребу, бива да подстиче десни новорођенчета и да га чува од урока вјештица.

Вјештице, пошто се скупе у ред на раскрсницама улица, налијећу као слијепи миши на орахе, на црне мурве и на друге билине, гдје се понамјесте међу рачвасте гране.

Ако се какво дијете, или друга која особа, успне на орах, надасве ако је рашљаст, у погибељи је, да га се дочепају вјештице, које му прождеру срце, те се кукавац сруши мртав под стабло. Оне поједу сва она срца, што се виде по раскрсницама избљувана од поганијех вјештица. Лете у трен ока у Пуљу (Апулија, у Италији) под орах, гдје једу ораха и тамане нејаку дјецу. Кад гије мјесец, могу се видјети по орасима, и тад треба минути и не звати их по имену, јер могу наудити. Не само обноћ, него се и преко подне пењу на орахе, а најпогибељније су особито о светковини св. Илије (о Илинштацима).

Страховита је несрећа наступити кад вјештице вечерају и омести им тај срамни јеђек, јер се може узети који дио тијела итд., с тога треба брзо рећи: Добар вече, тете, видио, не видио вечерицу! Пук има обичај рећи: Наишао је на вилинско коло, да сваки пут не говори о вјештицама, које раде о злу.

Народна пјесма јужнијех Славена спомиње кад и кад вјештице као зла бића, па и владар и пјесник Петровић Његош називље их у „Горском Вијенцу“ рогошама.

Има, кнеже, некијех рогошах,
Под облак ће устријелит орла

На њеком другом мјесту тумачећи згодно ћуд празновјерног народа, овако карактерише вјештицу:

Ласно ти је познати вјештицу
Сједих коса, а крст испод носа.

Приликује се каквој великој љептирици, те по томе и зову црну љептирицу (мртвачка глава) вјештичином. Кад се види около огња, или око свијеће, црни љептир, вјерује се, да је вјештица, те се проклиње:

Изгорјела вјештичини крила!

Како је било речено, вјештице јашу на вратилу или на статви, бива на једној од двије гредице које држе тикачево

вратило, а страховите су понајвише у мјесецу марчу, као што пјева у Горском Вијенцу овјенчани пјесник слободне Црне Горе:

А ево си удрио, владико,
У некакве смућене вјетрове
Кâ о марчу кад удри вјештица!

Први епски пјесник, Дубровчанин Ђиво Ф. Гундулић (1588 до 1638), у чувеном спјеву Осман (II. 38—39, Загреб 1854, 20) овако спомиње лет вјештица:

Глас је, да она од дјетиње
Мл'јечне пути помас куха,
И на овну преко сиње
Ноћи лети врагодуха,
На ком лети свеђ без страха
К планинскому вилозмају,
Гдје вјештице подно ораха
На гозбе се страшне стају.

У премногијем се народнијем пјесмама спомиње, како вјештице лете по зраку и подстичу непогоду мутећи облаке. Ево једног примјера:

Мили Боже, чуда великога
Гдје погибе девет за једнога!
Да због кога, не би ни жалио,
Нег због Соке, лијепе дјевојке,
Која мути на небу облаке,
Камо л' не би на земљи јунаке!

Вјештица се рађа у црвеној кошуљици, али, ако се то премучи, из дјетињства буде мора, а је ли се удала тек онда постаје вјештица и прима се на тајни састанак осталијех вјештица.

Вјештице се сакупљају у подкуље или у конобу, гдје се приуготови чаробна помаст у лончићу, ком је утучен окрајак. Помаст је састављена од поганијех ствари, бива од ноката поткинутијех у петак, од лакорина препуција обрезанијех Јевреја, од длака испод пазуха, итд., итд. Све се то добро учуми на огњу, а мазање или оборужање врши се у суботу, кад је мркла ноћ. Нову вјештицу помаже постарија метлицом храстовом или копривном уз ову сакраменталну вјештичју басму, која се за три пута понавља.

Ни о дрво, ни о кам
Него у Пуљу под орах:

Тад новој вјештици проникну крила слијепога миша, обрадак јој се продуљи, косе се расплету, одјећа постане црна, итд., и тад заједно с осталијем полети као љептир.

Прво јој је јунаштво, што треба да учини, ако има дјеце, да им свијема поједе срце, послије дође ред на дјецу својбине и ближњијех итд., ради чега је прогласе у Врзину Колу да је уписана у матицу вјештица.

У рјеђе оде и у цркву, али добро повеже главу убрусом, јер јој се могу опазити рози, али свештеник, који служи, дивно их види на orate fratres у страшном врпољењу, те с тога од страха и обори очи. Кад не би имао петрахиља, вјештице би му искидале срце на комаде. Кад би какав чаровник, или ко други метнуо под праг црквени, управ преко узвишења иглу главичату, а да се нико не осјети, не би се онда јадан поп могао на олтару обранити од вјештица.

Обично ће мудар црквењак ставити под врата црквена чесна, три зрна тамјана, комад воштане свијеће од три Марије. и тад је свако чвароване итд. утаман.

У старости се вјештице покају и исповиде, и тад лијече травама, само не у недјељу, која нема лијека. Знаду на памет многа заклињања, прије но привале облоге, особито за немилу поганицу, која као да је ђека врст улогâ (artritide), реуматизма итд., и приписује се упливу злијех духова.

Басме се налазе у споменутој књизи Биљешке о култури јужнијех Славена, особито Србаља.

Кад не би вјештице биле проглашене у зору тек се роде, од куме или од ближе сроднице с површнице од куће, пола би свијета погинуло од овијех ђаволскијех бића.

Ево формуле, којом се проглашује новорођена вјештица за три пута, да чује све село:

Чуј пуче, мали и велики, родила се црвена кошутица у црвеној кошуљици!

Овијем се ријечима отклони напаст те није више дјевојче под упливом зле звијезде, јер се ова створења рађају под злу звијезду.

Вјештице не праштају, како рекох ни, најдражијем особама, као што доказују разне народне пјесме, које преноси учени Dr Fr. S. Krauss (Südslavische Hexensagen, итд. 7, 35), али овдје ће бити довољна и сама ова сљедећа (из Илићеве збирке):

Будила мајка Јакоба
— Устани сине Јакобе!
— Не могу, мајко, устати,
Сву ноћ сам Турком дворио
И хладну воду носио;
Виштице срце вадиле.
Мајка га пита: — Јакобе

Би ли их знао, које су?
— Та би их, мајко, ја знао,
Прва си, мајко, ти била,
И ти с' ми срце вадила;
Друга је Сока сестрица,
Она је тањур држала;
Трећа је љуба Љубица
Она је калом свитлила.
То су ти, мајко, виштице
Које с' ми срце појиле. —
Говори мајка, мајчица
— Не плачи, сине Јакобе
Скуват' ће мајка травице
Личит ће сина Јакоба. —
Говори сине Јакобе:
— Не кувај мајко, мајчице
Не кувај горке травице
Нећеш ми срца повратит.

Споменута пјесма постоји у много варијанта код свијех нијех Славена, надасве у језику ново-словенском, и пјева се сијелу, гдје се причају најчудније приповијести и највеселије рдије код младијех невјести, кад преду или везу. Понавља се ут повратног стиха (refrain) на овај начин:

Будила мајка Јакопа, Јакопа
Будила мајка Јакопа.

Да се опрости овијех проклетијех женетина, прости пук и тисућу записа по разнијем странама Југославије, и увијек, о рекох, чесан заузимље прво мјесто. Има још и в ј е ш т и ч к и ј е д (circaca lutcliana, L.) итд., што се ставља у колијевку ороћенчета, као и у пелене. итд. Осим тога је обичај у њекијем јевима Србије, да се убије змија прва што се види у доба ћине, глава и реп буду моћне амајлије против вјештица

Dr. Fr. S. Krauss преноси ове стихове, који потврђују нашу дњу:

Гди би мени нахудиле виле
Кад ја носим у њедарах чине
Слипа миша и од гује репа
Била беза и дебела веза.

О процесији на Русаље или Духове (*πεντεχοστή*), као на ɔосанте или Брашанчево (Corpus Domini) посипљу дуж пута, а пролази, смиља и кадуље (пелина), те кажу, да је то поуздан изман против вјештица.

Православни мјесто тога о литији посипљу по путу орахово лишће.

Права жена држи сваку иночу за вјештицу, те за потврду тога Dr. F. S. Krauss (стр. 37) износи сљедеће стихове:

Ој иночо вило
Не једи ми тило!
Већ ти једи старо сало,
Не би л' тебе већ нестало,
Па ти једи била лука,
Нек је теби већа мука!

У очи Видов-дана, Ивањ-дана и Петров-дана пале се на раскрсницама велики огњеви (кријесови) те се прескаче преко ватре вичући:

У име Бога и Светога Вида, изгорјела вјештичини крила!

Ово за ме и за моју вјереницу или вјереника Петра.

Ово су најстраховитије ноћи за невољне вјештице, јер су прогоњене без одушка, све док запјева први пијевац. Причају да се виде угарци и зубље гдје се немилице крешу у зраку, и то је упорна борба међу вјештицама, које као да се нешто не могу ни да погоде између себе, али се то управ не зна за чисто, него се рече само: бију се вјештице.

Те су ноћи заиста чаролијске.

Младост игра у колу, и чини се тисућу врачања и чарања. И о овом је аргументу било говора у споменутој новели, Дјевојчина Шпиља, гдје су изазвани сви духови и гатаоци, да се пронађу блага и да се задобије срце љубљенога бића...

Преко тијех разговора чује се свакијех надјевака вјештицама и крупнијих и тежих празновјерица. Рече се н. п. за какву добру старицу:

Ако је и баба није вјештица.

На против се рече:

Свака баба вјештица, а дед вјештац[1]). — Бижи ко виштица од билога лука. — У скострши ла се ко виштица. — Изгледа, као да су га цопрнице донијеле с Ивањштчице. — Свака врачара с вражје стране. — Куд ће вјештица до у свој род? — Јашу га вјештице. — Врачарице, цопрњице, куко љескова! — Брката вјештичино! — Грбава вјештице! — Крњава вјештице! — Безуба вјештице! Шангуро вјештице!

Сличнијех придјевака има на претек и свако их мјесто има својијех, којијем означавају ову погану другарицу ђаволску и слушкињу пакла.

1) Dr. Fr. Krauss, l. c., стр. 18. Ријеч вјештица сама по себи значи вјешта жена, а вјештац — вјешт човјек.

У Црној их Гори проклињу: страшнијем клетвама:

Зла им субота! — Ријевима се опасале! — По дну мора пржину купиле! О мотивило се наштапале!

И за право вјештице су у Црној Гори издајнице, јер учине крстић од лозовине, па га положе на срце дјетенцета и попију му га.

Кад би неко подметнуо иглу главичату под праг црквени преко службе, вјештица би била пронађена и распозната у цркви, одакле не може више изаћи.

Кад се омишљају на коју стару бабу, да је вјештица, узму вунене пређе што је она опрела и слином једначила, и то буде тализман за дјецу, пошто га држе на себи, и тад се могу поуздати, да им неће ништа наудити. Освем тога се смрви на трпези у најситније пиљке кора од јајета, да се дух вјештица не узмогне превести у Пуљу ни на друге далеке стране.

Вјештице примају, као и Протеј, многолика обличја, и могу повести собом, готово за шалу, свако чељаде, које им се у чем замјери. Ево приче њеке старе властнице из Котара (у Дамацији).

„Тек сам се удала, зачух у оближњој соби, гдје ми је спавао дјевер, њекакав чудан шум. Око двије по поноћи све је било мирно. Кад у јутро, осјетисмо се да је нестало из куће мог младог дјевера. Тражили смо га свуд по селу, али од њега ни трага ни гласа, баш као да се је под њим земља просјела. Збиља смо се били подали јаду, бојећи се да се није омакнуо низ какве провалије; док у заход сунца ево ти барке, гдје приступа крају, а из ње се извози мој дјевер, здрав као риба, ама обучен од попа, да су се сви у селу снебили од чуда. Али он нам рече, да му није до смијеха, него да је дапаче случај доста озбиљан.

„Када сам спавао, настави вас преструављен, спазих у соби пет младијех жена, гдје се договарају међу собом за полазак, те одлучише да оду на Мулат[1]), гдје их ишчекивало цијело друштво. Намазаше се њекаквом помасти или мелемом, те ишчезоше као бљезак. Видећи то, рекох сам собом: Не би ли било добро, да се и ја намажем, само да окушам, били их могао слиједити у пренаглом лету? Што рекох, то и урадих. Сунце је било већ повисоко одскочило, а ја тако го као од мајке рођен, нађох се на сеоском тргу. Сељани забезекнути скупили се око мене па ме испитују; али ни један не вјерује мојим одговорима.“

„На сврху дође и жупник, на срећу пријатељ породице, склони га у себе дома и поткријепи, и навукавши му свештеничку одјећу, укрца га у барку и отправи пут његове куће.“

У Вргорцу (Далмација) вјештица има чаробну шибику, којом обноћ удари по огњишту, које се отвори, те изиде лонац

1) Извађено из Folklor. Zbornika, I., 1896. Загреб.

пун масти, и она се намаже. Тад се укаже црн ован и вјештица узјаше на њега говорећи:

Ни о дрво, ни о каме
већ у Пуљу под орах!

У зао час ако басму погријеши! Могла би се растргати о грмље и камење.

У Пуљи се купе на тисуће, гдје одлучују која ће срца појести, гдје ли пренијети град итд.

Лете голе пред тучом, и туча их слиједи, с тога баш сељаци и пуцају из пушке не би ли их ранили.

Човјеку који је прошао „Христове године", обично немогу наудити. али могу ако је млађи. У осталом могу учарати дијете, овцу, коња, да послије угину. Зато сви реку: [1])

Боже сачувај злих очију!
Не буди урок(а)!

Мајке имају обичај намијенити Богородици свијећу дугу, колико је и дијете, да га сачува од вештичјијех чаролија.

На отоку Вења (у Истри) Виске (вјештице) су жене у бијелу, које су проводичи олује, града и сваког зла, итд. Боје зе звона зато говоре:

Алаве, хитимо докле не почну лајат пци (пси) светога Полинара, бива, прије но зазвоне звона. Ако их ко позна, не смије никоме казати, јер оне могу чељаде из освете прекинути или нагрдити. Гдјекоји тврде, да су находили у граду (тучи) ноката, длака, итд.

Тијело вјештице остане код куће успавано само њезин дух обилази по свијету (Врбник.[2])

У Прапутнику ко се роди за задње четврти у мјесецу, постаје вукодлак, ако је женска, послије буде вјештица, али на посао оде тек кад наврши двадесет и прву годину, бива прометне се у мачку, па онда напада обноћ на човјека и сиса му крв. Ко хоће да их се ослободи, треба да се испење на звоник и да се помаже по прстима уљем посвећеног звона, које припада властитом светом покровитељу. Ако се вјештица прикаже у облику бијеле животиње, добра је коб, иначе ако је црна животиња, слути велику злу. Не ваља ићи бос по раскрсницама, јер се може изгубити нога итд.

Вјештица може ударити даском ода шта се тешко лијечи без дугијех заклињања другијех бајалица.

Кад грми или бије град износе пред кућу трпезе и столице те их стављају на земљу изврнуте.

У Врбови (у Славонији), ко хоће да позна вјештице, направи клупицу, на којој ће послије сједати у цркви преко узвишења

1) Folkl. Zbornik I., 1896 Загреб.

2) Folkl. Zbornik cit. ib.

у божитњој ноћи. Треба да је започне радити на дан Св. Луције (13 децембра) а да доврши у очи Божића, чинећи сваки дан нешто нова. Тако ће на поноћној миси видјети све вјештице нагрђена лица и тијела. Ако је он малодушан почеће дрхтати и гледаће да шмигне из пркве.

Вјештица може дић млијеко крави, и тада треба да власник узме тикву, те се једе, неначету, бива цијелу, па да затуче чавао и да је објеси да се осуши на диму с огњишта. Вјештица ће замакнути води и неће моћи да више издржи од великијех болова, те ће тад бити усилована, да пита опроштење и да поврати крави млијеко[1])

Кад идеш у лов, на рибање, или гдје друго, ако те сусретне вјештица, неће те послужити срећа, јербо она има з л е о ч и, те ти не остаје друге, него да се повратиш кући, иначије ће те снаћи све што је несрећа, а могао би и рана допасти или бити убијен.

Доста су се пута десиле пучке осуде, гдје су вјештице биле осуђене па чак и живе спржене. То се чита у § LXXXVIII пољичкога статута (слободне општине у Далмацији) који постоји од сврхе XIV вијека.[2])

Ако би се истином нашла која вишчица али чаробница али врачарица од првога обнашашћа има се ф р у с т а т и; ако ли се веће нађе, има се сажгати (P o l i t i č k i s t a t u t, e d i t. M e s i c A r c h i v., V, S. 302 f.)

Кад би се десила каква кужна болест или тешка несрећа у пуку, пало би подозрење на вјештице, те је требало да се по што по то пронађу. Тад би се искупило читаво село, бива сви они, који би могли носити пушку, те би рекао сеоски кнез: „Видите ли, браћо, како нам род истражују ове немиле и препредене рогуше и крстаче? (жене с крстом испод носа) Бог им судио! Нека свак сутра из јутра рано, као и ја доведе своју жену и мајку на бунар (или на чатрњу, ријеку или језеро), да их баци у води, да се види које су, па да се заспу под гомилу, или да се закуну, да неће више чинити зла. Хоћемо ли браћо?![3])

Сви у један глас одговоре: „Хоћемо, и да како би на ино?!“ И за право сутра би дан вршили неку врст ордалија, јер би везали ове невољнице испод пазуха и бацили у воду. Оне, које би потонуле, не бејаху криве, те би их до брзо извадили.

Оне, те би пак остале по врх воде, биле би задржане као вјештице и осуђене. Ови немили призори збивали су се и у овом вијеку у Боци Которској, Херцеговини, итд., те су за кућење,

1) Folkl. Zbornik, cit.

2) Пољичани се поносе тисућљетном слободом, те се говори да је та општина имала свој статут чак од XI. вијека.

3) Z b o r n i k. итд. В, Богишић. У Загребу 1874., стр. 560—561 Collectio consuetudinum juris apud Slavos meridionales etiam vigentium.

као што их је покудио и ученя правознанац Др. В. Богишић у својој научној збирци правнијех обичаја у јужнијех Словена — али без погрјешака не може бити ни великијех врлина, као ни праве радости без јада и невоље по ријечима узвишеног пјесника црногорског:

Чашу меда још нико не попи
Што је чашом жучи не загрчи;
Чаша жучи иште чашу меда
Смијешане најлакше се пију!

Српске народне приповетке

Воденичарка врачарица. — Имао неки капетан воденицу и у њој воденичара с повише ситне деце и женом. Умре тај воденичар и на његово место дође други, али жена и деца, првога воденичара немајући ничега, осташе и даље у истој воденици Деца нису имала шта јести, но су непрестано узимала брашна помељарима и градила качамак. Досади се то помељарима те се туже капетану на жену и децу старога воденичара. Кепетан нареди жени да му излази из воденице; али му она одговори да она нема куда, јер јој муж ништа није оставио. „А ти буди врачарица“ рекне јој капетан. „Како ћу кад ја ништа не знам,“ одговори му воденичарка. „А зар мислиш нека врачарица нешто зна! Причај што знаш; лажи,“ поучи је капетан. Тако воденичарка постаде врачарица и прочу се убрзо по целом крају.

После неког времена седне тај капетан да руча, а за ручак је имао рибу. Јео капетан, јео, па му случајно западне рибља кост у грло те се задави. Он пође да тражи ко ће га те беде ослободити. Најзад дође и оној врачарици, његовој негдашњој воденичарки, и замоли је да му помогне. „Како ћу ти ја помоћи кад и ја ништа не знам“ упита га врачарица? „Каква си ми ти врачарица, кад ништа не знаш?“ „Ти си ме натерао да будем врачарица“, одговори му она. „Хајд помози како знаш,“ рече јој капетан! Жена му онда поче: „Говори ти за мном све што ја кажем! Вук!“ Капетан: „Вук“. Жена: „има једну главу.“ Капетан: „има једну главу.“ Жена: „два увета, два ока, једна уста, две ноздрве.“ Капетан све по њој. Она опет: „четири ноге

и пети.“ Таман она да изговори „реп“ а капетан: „Ха, ха!“ насмеје се, закашље и кост му испаде[1]).

ЈАГОДИНА. ПРИБЕЛЕЖИО
Дамњан Митровић

По његовој вољи — Вожаху се на колима три Србина, па издалека угледаше једног Турчина, где им иђаше у сусрет. Срби као раја, нису смели ни јахати нити се возити кад пролажаху поред Турака. Зато се и сад скидоше двојица, а онај трећи не хте. Кад спази Турчин да се овај вози, ухвати га и онако по турски добро избије, па продужи пут. То су гледала и она двојица, што се скинуше с кола, па кад Турчин оде, сташе се смејати ономе избијеном, говорећи: „Ала те изби онај Турчин!“ „Вала, истина ме би, али ме ипак не би по његовој вољи, него по мојој“, одговори им избијени. „Како то,“ питаху она двојица? „Тако. Таман он замаши да ме удари по глави, ја подметнем леђа; он замаши по леђима, а ја подметнем главу — све по мојој вољи.“

ЈАГОДИНА. ПРИБЕЛЕЖИО
Дамњан Митровић

Шта Бог да. — Сеђаху једном пред вратима некога цара три човека, од којих ће један рећи:

— Да ми је ово царево благо ја бих знао шта бих радио!

— Да ми је ова царева ћерка, ја бих знао шта бих радио, рече други!

Трећи се онда осврну и поче им говорити:

— Шта! Какво благо! каква царева ћерка! какав цар! За ме је Бог једини цар и једино благо. Шта он да и шта он каже, оно мора бити.

Све је ове разговоре чуо цар, па онда сутрадан позове сву тројицу к себи: првоме да пуну врећу блага, другоме своју ћерку, а трећега осуди на смрт, што не признаје цара. Али кад су га баш хтели убити, Бог подметне на његово место некога разбојника, а њега одправи у свет.

Идућа путем сретне овај човек царева коња с благом, узјаше га и пође даље. Ишао тако, ишао, па сретне у путу и цареву ћерку, која је сама јахала на коњу. Ту се с њом договори да од сад путују заједно, али се нису један другом казивали. Једне вечери омркну у неком селу и ту хтедоше да преноће. Ту

1) У Алексинцу се прича о некој Стојни Врањанки, врачари да ништа друго није знала да баје до: »У вука четири ноге, два ува, један реп, да буде лек!« При овоме се бајању прозевала онако исто као што и све врачаре раде при бајању. Па је и са ово мало речи ипак лепо живела. Уредн.

беше много сељана, али се кмету тога села допаде ова царева ћерка, па је хтеде за себе узети. Кад они упиташе где би могли обоје преноћити, онда ће им кмет рећи:

— Можете овде код нас преноћити, али је код нас обичај да у једној кући не могу мушко и женско у једнога човека преконачити, него ћу ја узети код себе ову девојку, а ти ћеш преноћити ено тамо у оној кући, и показа му једну кућу, која је била скоро сва изљуштена, а и плота око ње није било.

Ова је кућа, по причању и веровању била пуна аветиња. Ко би у њој заноћио, више жив не би отуда излазио. Зато је кмет и послао овога човека овде, мислећи да ће он ту погинути, а сам за себе да узме цареву ћерку. Кмет се сву ноћ мучио да обљуби ту цареву ћерку, али није успео ништа. Ујутру онако срдит нареди да оду и да извуку и закопају онога човека, мислећи да је он већ мртав. Али кад тамо: он жив и веома весео. Целе су га ноћи служиле две лепе девојке — виле и наредиле му да купи ону кућу одмах, јер ту у једном зиду има велике благо. Он оде кмету и све му исприча, али му о благу ништа не каза, него одмах он поче с њим погађати за ону кућу. Кмет му је радо да. Он је радо узме, одмах разруши, нађе велико благо, па подиже ту читаве дворове и узме за жену, како су му виле наредиле, ону цареву ћерку. Ту се они јаве један другом и испричају шта је ко дотле претрпео. Договоре се да за то јаве и цару, али да он прво њима дође. Цар дође, па немајући мушке деце, остави све царство овоме своме зету, видећи да мора бити онако како Бог дâ.

Јагодина.

Прибележио
Дамлан Митровић,

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Како је лисица преварила сву дивљач. — Западну у неку рупу све дивље животиње па како немадоше шта јести, реше да лисица даје имена свима, па којој није лепо име вук и мечка да кољу па да једу сви. Лисица почне: „Зајац зајчерина.“ Вук: „Не ваља и одмах га закољу.“ Лисица: „Јелен.“ Вук: „Не ваља,“ па и њега закољу. Лисица: „Срна, дивљи вепар и т.д.“, док не осташе само њих троје: лисица, мечка, и вук. Лисица викне: „Вук.“ Мечка: „Не ваља“ и скочи на вука, те га с муком савлада. Сад осташе само лисица и мечка. Лисица сакрила прева од оних животиња у шупљину од зида, па вади по мало и једе, а мечка хоће да скапље од глади. „Шта једеш то“ упита она

лисицу, видећи да нешто једе? „Цревца“. А где си нашла?“ „Ево провалила сам себи овде трбух па вадим по мало“, одговори лисица. „А можеш ли да провалиш и мени“, упита мечка? „Могу, могу,“ радосно јој одговори лисица и поче јој глодати ребра, да јој отвори рупу. Мечка трпи и виче на лисицу, а она је теши да претрпи још мало — док не оста и без срца те липса. Сад остаде сама лисица. Појела је све што има, нема више шта да једе. Почне сад молити коса, коме гнездо беше баш над том рупом, да јој помогне да се избави, и обећа му да ће му дати што год хоће. Кос јој ископа на зидовима те рупе мале рупице, по којима се лисица придржаваше, од једне до друге, док не изађе напоље. Сад се договоре да живе заједно — лисица и кос. На једном онижем дрвету направи кос гнездо и снесе три јајцета, а под дрветом начини лисица себи легало. Лисица спази у коса јаја па га стаде лагати: „дај ми једно јајце да попржим дошла ми је мати у госте.“ Кос јој да. Сутра дан она опет косу: „Дај ми још једно јаје дошао ми брат у госте.“ Кос јој опет да. Трећег дана лисица опет дође: „дај ми и то једно јајце да зачиним грне, па да једемо заједно“. Кос јој да и таман седну да једу, а лисица скочи и поједе и њега, па се сад дигне те лелеку у госте. Лелек укиселио у ћупи млеко, па завлачи жију и једе; али лисица не може да дохвати, већ једе само оно што лелеку из уста испадне. Лисица одмах позове лелека себи у госте, па начини у тепсији гибаницу, она једе, а лелек само удара кљуном у тепсију, па ништа не може да захвати. Сети се лелек да му се то враћа за кисело млеко, и хтеде да побегне, али га лисица шчепа, поједе, па остаде да од тада сама живи.

ЈАГОДИНА.

ПРИБЕЛЕЖИО
Дамњан Митровић

Јазвак и лисица. — Стану се једном разговарати јазвак и лисица, ко је од њих двоје паметнији. Јазвак ће рећи: „Ја имам три мудрости.“ „Ја имам седамдесет,“ рече лисица, „али ипак пристајем да се с тобом окумим и да од сада заједно живимо.“ Јазвак на то пристане и пођу одмах да траже што год јести. „Хајдмо у виноград да једемо грожђе“,рече лисица. „Добро. Хајде ти напред да репом отришеш росу, а ја ћу за тобом,“ одговори јој јазавак. Лисица пође напред и чим ступи у виноград, упаде у кљуса, која је човек био наместио. „А јаох! помози кума јазо!“ продера се лисица. „Да ти помогнем; али како ћу кад ја имам само три мудрости, а ти седамдесет; па опет ти упаде у кљуса, Ако ти кажем једну мудрост своју, остаће мени само две. На послетку и да ти кажем. Ето видиш: сад ће ту доћи човек да те убије и одере, но ти се одмх начини мртва, па човек кад види он ће те оставити ту на ледини; док се он окрене на другу страну, а ти побегни.“ Лисица учини као што јој је јазвак казао

Кад отуд иде човек — види лисицу — мртва, погледа је мало, извади је из сљуса и баци на ледину, па док се окрену на другу страну спази поред себе где протрча једна лисица: „А сад ћу ја и тебе: ја сам једну већ ухватио,“ помисли човек у себи и погледа за собом, а лисице нема.

Нађу се опет јазвак и лисица. Лисица се захвали јазваку за спасење, па онда пођу у њиву да једу кукуруз. „Хајд ти, кума лијо, напред, а ја ћу за тобом.“ Лисица пође и опет упаде у клуса. „А јаох! помози, кума јазо!“ дрекне лисица. „Да ти помогнем, али ће мени остати само једна мудрост, а ти имаш седамдесет. Ну опет да прежалим за љубав твоју још једну. Сад ће доћи човек, па ће да те ухвати веже и поведе кући, но ти немој да се сецаш никако, јер ће те убити већ све трчи за њим, лижи га и умиљавај се, а он ће да помисли да си ти нека припитомљена лисица, па ће те одвезати, а ти побегни.“ Дође човек, ухвати лисицу, веже је и поведе кући Она се стане умиљавати око њега, човек помисли да је то питома лисица, па је одреши, а она побегне.

Нађу се опет јазвак и лисица и пођу опет у кукуруз. Сад пође јазвак први, и таман ступи у њиву упаде у кљуса. „А јаох! кума лијо, помози!“ Лисица: „Нећу.“ Узалуд је јазвак молио, па најзад јој рече: „А ти баш кад нећеш да ме избавиш, оди да се пољубимо, кад ја већ морам овде пропасти.“ Лисица приђе јазваку, он је стеже ногама и приљуби уза се и не пусти док човек није дошао. Кад дође човек и виде ово чудо ухвати лисицу, а јазвака пусти јер му је иначе кожа јевтина. То је била трећа мудрост јазвакова.

Прибележио
Јагодина Дамњан Митровић

Петлова посла. — Женио се мачак на задушни четвртак, па позвао петла да му пева на свадби. „Не могу данас, имам посла: чине жене пшеницу па морам да купим она зрнца што испадају,“ одговорио је петао.

Јежева вредноћа. — Послали јежа за вино. Он отишао на Божић, па дошао на Ускрс и баш се на кућнем прагу саплете и проспе вино: „Ама што ја итам,“ узвикне срдито јеж!

Забележио
Јагодина Дамњан Митровић

Лозина суза. — Кад се винова лоза ореже, онда са места где је орезана тече бистра течност — плаче лоза, како се у Алексинцу каже. Та се течност зове лозина суза њу скупљају па мажу косу да боље расте и да има лепу боју.

Алексинац Т. Р. Ђ.

Борова водица је течност која тече из засеченог бора. Употребљава се за лек од суве болести. У њу се умочи комад хлеба и једе се. Дејство јој је да прочисти стомак и крепи тело.

Село Липовац код Копаоника. Драг. Васиљевић

Белешке

Снохачество. — Ономе што је г. Сима Тројановић написао у пр. бр. „Караџића“ о снохачеству (стр. 159—160) додајемо још и ово:

О снохачеству као обичај у Руса, не помињући само имена обичаја, бележи Сава Текелија у својој автобиографији. Он је 1787. г. пошао у Русију и путујући дошао у Курск, први град Великорусије. Ту бележи ово: „У Курску је губернија, и леже на брегу. Ја овде ништа достојно памјатно не знам. Домови обаче губеријални мало лепши. На пошти путујушчи промени ту коње, но поште су овде као код нас форшпани. Ту једно дете от 11 или 12 год. запреже коње и спустимо на једну гребљу (гат) дугачку, која преградила једну малу речицу и велико језеро начинила где је рибњак и воденица које свуд по Пољској и по Русији се находи у сваком селу скоро, јел су те земље све тако бреговите између којих тече мала ил велика река. Ту на тој гребљи пред нама тераше једно дете таљиге на којим седела једна лепа млада око 18 или 19 година, пуна, румена. Ја от шале рекох стражмштеру: хајд да узмемо ту младу от тога детета, које није могло имати више от 10 година. — Стражмештер: Е ал то је његова жена. — Ја: Шта? Како то дете да има жену, и тако здраву дунду? — Стражмештер: То је тако, запитајте ово дете што нас вози — Ја запитах — Дете потврди речи стражмештера. — Ја: Како то може бити? — Дете а нисте видели моју жену, она која ми је донела у торби хлеба? Ја: Шта, та она је баба? — И заиста била око 40. — Дете: Ја имам и двоје деце. — Ја: та ти лажеш; ти не можеш децу правити, будушчи да си сам дете, — Ели, али мој отац с њом спавао, а деца се на мене пишу ,и мене за оца држу. — Ја: Пак теби није жао? — Дете: Није, ел кад ја нарастим ожениће опет моје дете пак ћу ја с мојом снаом спавати. — Ја: Боже мој, код нас је то грех и црковни и грађански, и били би погубили свекра који би са својом снаом снавао, а овде обично добро и безгрешно. — Запитах ја: Зашто ви тако радите? — Дете одговори: ибо спаиа наш требуе пословача, и тако се стара сваки да може имати што више“ (Летопис Матице Српске, књ. 119. стр 39—40)

а

Испод овога у напомени вели Текелија: „Вративши се у Мађарску казивао сам ову ствар с удивљением, али мени у горњи вармеђа рекоше, та то има и код нас између Русњака, него на против, овде бо удају девојке от 7—8 година за здраве момке, па док девојка нарасти, ту пуница спава са зетом“

Снохачество ни у нас није непозната ствар, али се не сматра као обичај већ као грех и на онога ко га врши указује се као на грешника и неваљалца, и на њега се с презирањем гледа.

Ја мислим да би се у нашим судским архивама нашло доста расправа због снохачества, ивазватих баш тиме, што се не трпи.

Алексиначки првостепени суд судио је пре 13—14 година један случај снохачества из Ресника у срезу бањском. — Исти суд осудио је Шају Циганина из Соко Бање на 12 година робије што је убио снаху због тога што је побегла из куће не хотећи му се више подавати поред жива мужа.

По уверењу г. Живана Михаиловића проф. снохачество је, истина ретка, али још позната ствар у Млави (окр. пожаревачки). И тамо гледају, и ако закон забрањује, на све могуће начине, да младића врло рано ожене да би у снаси добили бесплатну радну снагу. Но ово се не сматра као обичај већ као неморал на који се прстом указује. Код Влаха у окр. пожеревачком снохачество је чешћа ствар, али је ипак било случајева де су синови оцеве убијали због тога,

Ја знам једну народну приповетку у којој се прича како је свекар да би дошао до снахе прибегао лукавству, па рекао укућанима да ће у воденицу и кад се сркло попео се на оџак од своје куће и звао себе по имену. Кад су се укућани одазвали он рече да је Свети Аранђео и да тражи домаћина. Кад су му рекли да домаћин није код куће он заповеди, да се снаха пода свекру, иначе ће их све поморити. Кад је сутра дан дошао кући чељад невесела као побијена. Кад му, на питање шта им је, жена каза шта је Свети Аранђео наредио, онда он. бајаги устежући се, рекне: Е, па кад је за кућу онда нека буде!

И у неким местима пиротског, врањског и топличког округа, како ме неки пријатељи уверавају, било је случајева снохачества. Но и тамо не као обичај, већ као грех, на који се са гнушањем гледа, а синови кад га сазнају оштро му се одупиру.

Према свему ја не бих рекао да су случајеви снохачества у нас ствар обичаја, већ изнимци који су чак несносни, те се противу њих устаје.

Да ли је било снохачество у старије време у нас развијеније, и дали се сматрало као обична ствар не знам.

Ни српскога назива за снохачество не могох сазнати.

Т. Р. Ђ.

ПРИКАЗИ

Молба за дъждъ, фолклорна студия от А. П. Стоиловъ, 4-тина, стр. 12.

У овој студији занима се наш сарадник г. А. П. Стоилов интересантним народним обичајима пеперудом и германом, који су као молба да падне киша заостали из дубоке старине, из многобожачког доба.

Обичај који се, како г. Ст. наводи, у Бугара зове: пеперуда пеперуга, преперуга, перперуга, пуперунга, додола, дудула, дудулица, лазарка, у Срба: додола, у Хрвата prporuša, у Румуна: papaluga, popaluda и paparuda, у Грка *περπερία περπερίνα περπεροῦνα περπερίτσα* у Арбанаса dordolets, perperone, врши се у време великих суша да би киша пала, земљу натопила и плодове окренила, и то овако: Скупи се на једно место неколико девојака, па изберу једну између себе која ће бити пеперуда, обуку је у рите и оките од главе до пете травом и лишћем тако да: јој само очи остану непокривене. Остале другарице зову се пеперударке. Пошто се тако спреме иду по кућама и певају пеперударске песме. Где год дођу домаћица излива на пеперуду суд с водом и ваља сито, које ако падне наопако биће неродице, а ако падне на лице биће плодности.

Овај обичај износи г. Ст. из разних крајева, помињући и оно што о томе казују Вук и Милићевић и што се износи у Zborniku za narodni život i obicaje Juznih Slovena (I, 217-218), налазећи да у неким местима врше овај обичај и мушкарци, а негде Циганке. Исто тако наводи г. Ст. овај обичај у Грка, Румуна, Арбанаса, Руса, Немаца и неких неевропских народа.

За тим доводи овај обичај у везу са лазарицама и литијама.

Иза тога казује да обичај пеперуде има симболичан значај, т, ј. како се из суда излива вода на пеперуду, која представља жедну земљу, тако и Господ да излије кишу и т. д.

Најзад тумачи реч пеперуда, наводећи да је постала од словенскога корена пер. Па и грчке, румунске и арбанашке речи за пеперуду узете су из словенског језика заједно са обичајем. Теже се тумачи српска реч додола. Даничић (у Rječniku hrv. ili srp. jezika) мисли да је та реч дошла од прилева до, до или до-до-ле. Исто тако мисли и Безсонов, на шта и г. Ст. пристаје.

Потпуности ради напомињем још и ове ствари:

У Србији зову додолу још и додолка (Ресава, Жупа), додолица (Алексинац и околина, Књажевац и околина) и дода (окр. Крагујевачки).

У округу пиротском кад је велика суша скупи се неколико девојака и између себе изберу једну која ће бити додола, па је обуку у поцепано руво и оките врбом, селеном, бурјаном и другом травом

Цео пак скуп девојака зове се додолице. Додола носи бакрач с водом, а остале носе која кофу, која тепсију ради захватања воде из бунара. Снабдевене тако пођу од куће до куће. Чим наиђу у двориште певају, а за тим поливају водом најпре домаћицу па онда остале. Пошто домаћица излије на додолу суд с водом дарује је брашном, новцем, маслом, или другим чим. Из сваке куће понесу пуне судове с водом које им домаћице наливају. Кога год сретну уз пут поливају га водом па било му право или не. Пошто изреде све куће и накупе доста дарова оду у кућу ма које из друштва, ту начине качамак или пројe, па заједно ручају.

У Доњем Љубешу (срез моравски окр. нишки) кад је суша иду у додолице три девојчице од 12-15 година. Једна се обуче у рите и окити врбом, травом и цвећем, а на главу и око појаса мете венац од врбе, око кога се окачи још цвећа и траве. За тим пођу по кућама. Пред сваком кућом окићена девојчица игра и пљеска рукама по такту песме, коју певају оне друге две. Окићену девојчицу домаћица полије водом и дарује брашном, луком, пасуљем и др.

У Алексинцу сад за време суше иду у додолице Циганке, а до скоро су ишле девојчице од 12-16 година и то овако: Састане се за време суше шест девојчица које ће бити додолице од њих ће четири певати, а остале две бивају једна додол, а друга додолица. Њих обуку у рите, па им око главе и појасева мету по венац од врбе. а око венаца нанижу траве и цвећа тако да тај накит виси и целе их покрива. Оне прве четири носе наизменце по две и две котао с водом у којој су гране од врбе, бурјана или кукурека. Тако спремне пођу по кућама и где год кога сретну прскају га оним гранама које носе у котлу с водом. Кад наиђу у двориште прскају сву чељад, за тим додол и додолица играју мењајући место једно с другим, док остале певају:

Бога моли додолица,
Ој додоле, дај Боже дај!
Да удари росна киша,
Ој додоле, дај Боже дај! 1)
Да пороси наше поље,
Наше поље и ливаде,
Да се роди много жито,
Од две гице чабар вино,
Од два класа шиник жито.
Што дадете да дадете,
У сито да изнесете,
Да је сита годиница!

Докле додолице певају домаћица износи суд с водом па сипа на додола, а за тим и у котао што га носе додолице, па их најзад дарује хлебом, сиром, јајима, сланином и т. д.

Г. Никола Миленковић учитељ у пензији памти додолице у

1) Ово се понавља после сваког стиха.

Књажевцу још из 1833. г. но још и тада ишле су тамо у додолице Циганке, али се појединости, овог обичаја не сећа.

И у Соко Бањи иду у додолице Циганке.

Интересантно је, да ако се у околини Алексинца запита зашто иду додолице, одговориће се редовно: »Иду да моле Бога за кишу!«

Овде има и једне народне пословице: »Покисли смо кај додолице!«

Још је интересантнији и важнији обичај герман, германчо, скали-ени, што га описује г. Ст., јер се у њему по свој прилици огледа већ сасушени траг некадашњег принашања жртве за кише. Он се састоји у томе што за време суше момци и девојке начине људску фигуру од блата, која се зове герман, па је припремају за сахрањивање и сахрањују исто онако, како се мртвац сахрањује. Једна из дружине представља матер, друга оца, трећа свештеника и т. д. па пошто оплачу германа, носе га на реку и сахрањују. После овога даје се герману подушје.

И овај обичај наводи г. Ст. из неколико места, па најзад наводи по Ц. Гинчеву, да је обичај германа или скали-ени исто што Јанус, бог сунца. »Гинчев за срећу није заборавио да спомене нешто још важније, а на име да се герман баца у воду исто онако као и у Силистренском крају. Ово напомиње на стара времена када су људи за време великих суша приносили води и људских жртава да би пала киша. У Карагачу за време суше пошто се изађе и неколико пута моли за кишу, најзад пођу са крстом и јеванђељем у руци са иконама, заставама и црквеним фењерима и са целим народом загази у језеро Алпух до појаса у воду, и ту се сви моле и пљускају водом. »Хајде да удавимо некога и да га бацимо у воду као курбан да падне киша« чули су се гласови од шале.«

И заиста овај обичај неће бити ништа друго до остатак принашања људских жртава за време суше, сачуван до данас као герман.

И у Срба није овај обичај потпунце ишчилео.

Моја се мати сећа да је у селу Великом Извору (окр. тимочки) видела у детињству овај обичај сахрањивања фигуре од земље, коју су звали Ђерман, али се више ничега не сећа.

У селу Прћиловици (срез моравски), окр. нишки за време прошлогодишње суше правили су ђермана. Саставе се шесторипа момака, па начине од земље човечију фигуру, којој у место главе ставе такву, у коју усаде два зрна пасуља да представљају очи. Ова се фигура зове ђерман. Пошто је начине носе је и сахране близу реке, па за тим они који су из дружине најмлађи иду по пољу и певају. Но које се и какве песме певају нисам могао сазнати.

Кад смо већ на герману, да поменем још нешто што је са овим у вези. Метолошког Германа, или Гърмана, на кога се и односи герман, о коме је овде реч, заменио је хришћански Св. Герман са сродним атрибутима, те отуда сам у Алексинцу и околини чуо пословице: »Врти Вртоломо, удри Ђермане,« 1) »До међу Ђермане« и »Ђер-

1) Верује се да на Св. Ђермана 12. маја не ваља радити да не би

ман на до међу,« јер се верује да град убија онима који су радили на Св. Ђермана, а од међе оних, који нису радили и нема града!

Наводим најзад неке обичаје из Србије, који истина сад нису у вези са германом, јер се уз њих то име не чује, али потсећају на принашање води људских жртава за кишу.

Г. Драг. М. Буквић учитељ у Јаловик-Извору (у окр. пиротском) писао ми је још 4. јула 1897. г. ово: Пре 15-20 година у Јаловик-Извору по свршеном ношењу крста скупљали су се сељани код цркве за општу трпезу. За време ручка беше тада обичај да се, да би било кише, неко однесе у реку и три пут у њу умочи. Топили су обично онога ко би обећао најбољу напојницу. На случај да преко лета пада беріћетна киша, поред благодарности Богу, благосиљали су сељаци и онога ко је о заветини у воду топљен. — Свештенику је обично кулук да обноси крст са литијом по 6-7 чосова преко поља и то без награде, па за то пре поласка мотри ко највише наваљује да се крст носи, па ако баш тај изостане и не пође с литијом, онде га поп предлаже за топљење у воду. Сабор то обично једногласно прима. Противљења нема. Осуђени одмах легне а четворица га понесу уз пратњу осталога народа и донесу до реке, па га три пут гњурну у воду, а за тим га тако исто донесу одакле су га и донели.

И у Лесковцу бацају за време литије по кога у реку да би била плодна година.

У Суботинцу (срез алексиначки) кад носе литију морају прећи преко Моравице. При прелазу какав младић скочи у реку и онда из реке гледа да укваси крстоношу и то што може више, да би падала што боља киша. Сем тога, опет кише ради, гурну по кога у реку, те се сав искваси.

У Бовану (исти срез) док прелазе преко брва по неколицина скоче у реку, па прскају крстоношу, а понекога и гурну у реку.

У Загорици (срез јасенички, окр. крагујевачки) за време суше сељаци изберу каквог честитог домаћина, па он отидне на гробље, нађе мртвачка носила, па их вињагом веже за десну ногу и тако одвуче и баци у реку.

У околини Алексинца кад нема кише ископају дављеника, који се те године удавио, па га баце у реку, и верују да ће киша после тога наоти.

1887. г. стељано је неколико криваца недалеко од Моравице, изнад села Суботинца (у ср. алексиначком), Идуће године беше страшна суша. Сељаци, тајно да власт не сазна, поваде кости ових стрељаних људи и баце их у реку, верујући да ће због тога киша почети да пада

Потпуности ради бележим још и ово:

У Алексинцу кад нема кише онда мушко или женско, последње

град убио поље. Исто се тако празнују и Св. Вртолома и Св. Прокопије. — Прича се да се једном било страшно наоблачило, па из облака нешто почело викати: »Врти, Вртоломо, удри до међу Ђерманс« т. ј. да удари до међе имања оних људи који су му дан празновали.

у мајке по рођењу, ваља да отидне на дављеников гроб, да му извади крст, да га привеже за ногу и не осврћући се никако да га довуче до реке и да га баци у воду.

Или да узме свердао и котао с водом, па на дављениковом гробу свердлом да пробуши рупу и у њу да наспе сву воду из котла.

Мати Боже Петровића из Лелића (у окр. ужичком) беше се смрзла у Потоцима, па су је ту и сахранили.1) После десетак година Божа повади материне кости па их пренесе у гробље. Кад је после тога настала суша, сељаци су излазили на стари гроб и у њега сипали воде да би киша ударила. Божу су пак непрестано молили да врати кости материне у стари гроб, да не би и даље од суше страдали!

Т. Р. Ђ.

Некролог

KARL WEINHOLD. — Марљиви професор берлинског универзитета, вредни и дугогодишњи радник на пољу народознанства, уредник ваљаног часописа „Zeitschrift des Vereins für Volkskunde“, Карл Вајнхолд преселио се у вечни покој. И уредништво „Караџића,“ жалећи такав губитак за народознаиство, бележи као успомену на радом испуњени живот Вајнхолдов ово неколико речи.

Родио се 22 октобра (по н.) 1823. г. у Рајхенбаху у Шлезији. 1842—1846. г. учио је у Братиславу и Берлину теологију и философију, а 1847. г. завршио је студије у Хале-у. 1849. г. буде позват у Братиславу на универзитет за ванредног професора немачког језика и литературе, а за тим 1850. г. у Кракову, 1851. у Грац а 1861. у Кил. 1876. г. као редован професор дође понова у Братислав, чији универзитет тек 1890. г. замени берлинским, на коме је провео до смрти, која га задеси 19 августа (п. н.), ове године, у бањи Наухајм, где беше отишао да дугогодишњу срчану болест лечи.

---

1) У народу се верује да мртваца не ваља преносити из места у место због суше и гради. Нарочито не ваља преносити онога ко се смрзне, утопи или убије, већ их ваља онде сахранити где се нађу. Још се мање допушта да се мртвац из туђег села кроз село пронесе, јер се верује да ће бити или суше или града.

Већ први радови Вајнхолдови беху посвећени народознанству. Г. 1847. као младић од 24 године издаде он „Позив за прикупљање градива за обрађивање немачко шлеског наречја,“ коме 1852., 1853., 1855., и 1862. г. следоваху даљи радови о језику његова завичаја. Поред рада на дијалектима морао се Вајнхолд врло рано забављати и културном историјом, литературом и народним предањем, јер већ у години 1848. изађе његова расправа „Бајке о Локи-у,“ 1850. г. „Средњенемачка читанка“, 1851. његово најбоље, управо рећи класично, дело „Немачке жене у средњем веку“, 1853. збирка „Божићних игара и песама из Јужне Немачке и Шлезије,“ која и сад само као образац служити може. Поље даљих његових радова беше и врло пространо и врло плодно. 1856. г. изађе његова одлична књига „Стари живот на северу,“ која пружа богатога градива за упознавање живота старих Скандинаваца. Живот његов шесетих и седамдесетих година испуњен је радовима на граматикама: алеманског (1863.), баварског (1867.) и средњенемачког наречја (1877.). Од 1880. г. занимаше се Вајнхолд готово искључиво народознанством. Пошто је у 20. књизи „Zeitschrift-a für Völkerpsychologie (1890) написао красан чланак о задаћи народознанства, заснова он 1891. г. „Zeitschrift des Vereins für Volkskunde,“ који благодарећи његовом одличном познавању ствари и његовом фином редакторском такту крете на мах ствари силно у напред. Од тада је у њему Вајнхолд највећи део својих расправа о народознанству наштампао, а само је по неке („О значењу броја девет“ 1894., Гатке о човекомагарцу“ 1893., „О историји многобожачких обреда“ 1896., „Мистични број девет“ 1897., „О поштовању извора“ 1898.) саопштио у „Urquell-у“ и у издањима берлинске академије. —

Далеко смо од тога да смо побројали све радове Вајнхолдове, али ко ма и приближно познаје његов огромни рад и његов значај, тај се мора испунити поштовањем према његовом уму, дивити се његовој вредноћи и поклонити се његовој јасноћи у излагању. Бог да га прости!

Алексинац Т. Р. Ђ.

„Караџић“ излази у Алексинцу један пут месечно на 1—1½ штампаном табаку, цена му је 5 динара годишње, поједини бројеви стају 0.50 дин. — рукописи се не враћају.

Београд, штампарија Мате Јовановића, Кнез Михајлова ул 24.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

АВГУСТ-СЕПТЕМБАР 1901

ГОДИНА III

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но краћа пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1901

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Новац за превоз (погребни обичај) од А. П. Стоилова 153
Чарање и врачање у XVIII веку I од Тих. Остојића 157
Снохачество у Срба од Симе Тројановића 159
Народно предање о местима, прибележио Петар Ст. Иванчевић 161
Српске народне приповетке, прибележили Петар Ст. Иванчевић и Љуб. Дамњановић 162
Српске народне пословице, забележио Јов. Ђ. Зорић 163
Медицински обичаји у Срба побележили Сп. Радивојевић, Јеремија М. Павловић, Ник. Ј. Михаиловић, Драг. Ђ. Туфегџић, Ч. О. Стефановић, Глигорије Стевановић, Мил. Ђ. Јовановић, Светислав Ј. Стојановић 164
Српске народне песме. Болест Даничића Ђуре, забележио Драг. Ст. Стокић . . . 171
Српске народне шаљиве песме, забележио Јов. Ђ Зорић 173
Животиње и биље у народном предању, забележио Мих. Сретеновић 175
Краљевић Марко у народном предању, из прибележака Пет. С. Иванчевића . . . 176
Ситне белешке од Сп. Радивојевића, Л., и Т. Р. Ђ. 176
Прикази 177
Гласник 180
Изјава уредништва 184

Моле се дужници да измире свој дуг, јер је то највећа незгода листу

Уредништво.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 8. и 9. У Алексинцу, Август и Септембар 1901. ГОД. III.

Новац за превоз

(Погребни обичај)

од А. П. СТОИЛОВА

(Господин А. П. Стоилов, директор бугарске гимназије у Солуну интересујући се врло за „Караџића“, био је добар послати нам за лист овај чланак на бугарском језику, који ми у српском преводу износимо пред своје читаоце, молећи их да обрате пажну на њега и на интересантни погребни обичај који се у њему износи, па да и сами о томе разбирају, и оно што забележе да пошљу нама на штампање, а науци на употребу. Господину Стоилову пак искрено благодаримо на сурадњи, у чему видимо поред срдачнога интереса око упознавања народних обичаја и творевина два братска племена на словенском југу, још и одликовање нашега листа. Хвала му!

Уредништво „Караџића“

Поред других врста народних умотворина обичаји [illegible] ке вљају такав интерес за народознанство (фолклор), [illegible] осу проникнемо у њихов смисао и проучимо њихов [illegible] језик, више, доћи ћемо до таквих резултата који обухв[illegible] колико наш живот него су и огледало једне читаве граде [illegible] ет. Исто нас не бисмо ухватили везу појединих народа [illegible] ске) граде, ако се испитивачи не дотакну у [illegible] туре. Нема сумње да у колико се [illegible] одни умотво-творинама у [illegible] туре [illegible] anskych z VIII v.

[illegible] rgleiche. Neue Folge.

материјалом, а друго, ако се заустави при онима што им развој зависи од учешћа више народа, прилика је да се у свих народа, макар и приступачних, не може завирити у њихов живот. Примера имамо у својим кућама. И данас је тешко искамчити од наших баба истинска казивања како спремају своје заробне биљке.[1])

Будућности је задатак да предузме те почетке и да их постави на равној нози са проученим, али за то опет треба да се бори још дуго са великим тешкоћама док народи не дођу до сазнања да олакшавају истраживачима, а не да се показују скепцима и за питања чисто научног карактера.

Једно од најважнијих питања, које је забављало и забавља дух људски од створења света до данас, јесте питање о загробноме животу. Врло су различите представе људских бића нашега глоба о ономе свету. Доказано је већ да сви народи од последњег дивљака до цивилизованог Европљанина имају преостава о загробном животу. Старих представа да мртвац прудужује живот и у гробу, а по некад и да излази из њега, налазимо у свих народа.[2]) Али поред ових почињу се јављати и нове. Душа се представља као биће одељено од тела, које само живи у царству мртвих на другом свету [3])

Словени верују да је други свет далеко на крају света преко морских страна, тамо где сунце залази. С тога кад се помињу мртви о ускрсу, на неким местима бацају љуске од јајета у реку, верујући да ће допловити до царства мртвих, до њихових покојних рођака.[4]) Ето зато кад умре човек треба да се спреми за дуги пут. Докле дође до царства мртвих покојник ће морати да плови по реци или да прелази преко моста над њом. Према своме се и обреди удешавају. Да би му се пут олакшао снабдева се храном, пићем, новцем итд.[5])

Није потребно ни говорити о томе да је неопходно потребно проучити погребне обичаје ако желимо познати оне тајанствености које нам се у разним веровањима различито представљају. Ту се одмах сусрећемо са таквим представама, чије је развиће толико интересантно за науку, да је сваки проналазак по њима богат принос за сваку књижевност.

---

1) А. П. Стоилов, Магии за любовь и врѣда, София, 1898. г. стр. 4. (Отпечатъкъ изъ кн. LV—LVI на Периодическо списание на Бълг. Кн. Дружество).

2) Тайлоръ Е. Б., Первобатная культура, Спб. 1896. г. 11 томъ стр. 112.

3) Màchal Hanuš, Nácressl ovanského bájesloví, Praha, 1891. г. 12. стр.

4) Виноградовъ П. Г., Четиво по срѣдна история, по наши Н. А. Начовъ, Пловдивъ, 1897.г. стр. 116.

5) Бјелокосић Лука Грђић, у »Караџић«, I. год. стр. 170.

У овој студији проучићемо обичаје метања новца у уста покојника или у гроб, обраћајући се српским фолклористима да описују такве обичаје и да их шаљу „Караџићу“ на објављивање.

Тај је обичај интересантан не само као прастар, као што ће се даље видети, него и због варијација у којима га налазимо, из чега се долази до закључка да кад се једној умотворини заборави првобитни смисао, народ почиње да је схвата различито и да је објашњава аналого са другим, макар и са свим несродним, но које кад су се једном укорениле у његовој глави несвесно га доводе под један критериум. Тако се у југозападној Македонији објашњава метање новца у уста покојника тиме да се не повампири.[1])

Али таква народна схватања су од великог интереса за фолклориста, јер помоћу њих сазнајемо које су представе миле једноме народу, и по њима — судимо о културном развићу његову. Тамо где у једноме народу налазимо скупљених више различитих представа у једну закључујемо да он има најјаснијих представа за њу и према томе он стоји културно на нискоме ступњу, јер му је живот био ограничен и кретао се у тесној свери, где није осећао потребу за многе појмове о видљивом и невидљивом свету. Још се и задаћа фолклориста код таквих случајева олакшава када је питање определити генезис једне умотворине.

Обичај да се покојнику при погребу ставља у уста новац познат је свима индоевропским и ваневропским народима, и у основи му лежи првобитни појам да новац покојнику служи да плати на ономе свету превоз преко моста којим прелази док не дође до царства мртвих.[2])

Стари Грци метали су у уста покојницима новац за плаћање (*ναυιον*) превозачу Харону за други свет.[3]) Тај је обичај познат и међу првим Хришћанима о чему сведоче наласци у римским катакомбама, где су у устима покојника или поред њихових глава налажени новци. Таквих налазака има одавно у средњој и западној Европи. У Влашкој међу новац у уста или у руке умрлога. Румуни у Седмиградском међу новац у руке или под језик, или под подглавље, или га пак ушивају у косу покојникову. Немци међу по два или по три новца под језик, а у Француској — дају мртвацу да држи у десној руци неколико комада новца, који ће му служити на путу за онај свет. Исто је тако и у Енглеској за „Св. Петра.“ [4])

1) Шапкаревъ К. А., Сборникъ отъ български народни умотворения, кн. VII стр. 149. София, 1891. г.

2) Zibrt Dr. Cenek, Seznam pover a zvyklosti pohanskych z VIII v. V. Praze 1894. стр. 22—23.

3) Andree R., Fthnographische Parallelen und Vergleiche. Neue Folge. Leipzig. 1898., стр. 24.

4) Andree, op. cit. стр. 25.

Кад погледамо на тај обичај код Словена налазимо да се држао и држи још од првих времена. А. А. Котљаревски[1]) казује да је он био одавно познат свима словенским племенима, и пре но што се знало за новац да се метало у место новца платно за исту цел, или да мртваци купе себи места на ономе свету. Истина у неких племена налазимо у овоме одступање или другим речма мешање с другим обичајима, али то је дошло, као што рекосмо, од доцнијих групирања и склапања одељених представа у једну.

У Прилепу (Македонија) објашњава се метање новца у уста умрлога тиме што ће платити некакав дуг на ономе свету,[2]) а није заборављено ни то да ад има дубоку долину и над њом мост,[3]) или да се не увампири, као што горе рекосмо. У Велесу (Македонија) покојнима међу железно клинче у руке да им се нађе на ономе свету при отварању некаквих врата.[4]) Код македонских Помака новац у устима служи да се плати право за на други свет.[5]) У Белој Русији кад погребавају мртваца бацају у гроб новаца, прстења и др.[6]) У старим чешким хроникама налази се да је мртвима метан новац у уста да плате превоз за други свет.[7]) При погребу Љубоше и Премислава метули су им новце за „водаче“ и „пловце.“ [8]) И данас међу у Чешкој мртвацима новац у уста, но пред закопавање га ваде.[9])

Можда ће неко приметити да је тај обичај распрострањен код европских народа од класичких народа Грка и Римљана, јер прве вести о томе иду од њих. Противу тога устаје Andree [0]) говорећи да је тај обичај познат не само међу европским народима, већ и народима на који нимало нису утицали класички народи. По Cole-у Сантали међу код мртваца кад их погребавају неколико новаца да им служи за плаћање на ономе свету. У Источној Индији кад умре какав знатан човек међу му међу усне неколико златних новаца (birianhana) да му уђу у уста, а ако не уђу међу му их под мишке. Ово ће му слу-

1) О погребальнихъ обычаяхъ языческихъ Славянъ. Сочиненія, III т. Спб. 1893. г. стр. 210—211; ср. Ilic, Narodni Slavonski obicaji, Zagreb 1884. г. стр. 307.; Раковски, Показалецъ. Одесса 1859. г. 4 стр. и др.

2) Цѣнковъ М. К., Сборникъ на народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на Нар. Просв. въ София кн. VIII, стр. 143.

3) Ib. XI, 73.

4) Ib. XIII, 175.

5) Zibrt, op. cit. 21—22.

6) Шейнъ П. В., Матеріалы для изученія быта и языка русскаго поселенія сѣверозападнога края СПб. 1890. стр. 564.

7) Zibrt op. cit. 21—22.

8) Zibrt op. cit. 21—22.

9) Ib.

10) Ethnogr. Parallelen und Vergleiche стр. 25.

жити да плати превоз преко моста на ономе свету. Качини међу у уста покојника сребра за превоз преко велике реке на ономе свету. Код Маота на северном Сијаму распрострањено је веровање да без новаца у устима умрли не би могао отићи на онај свет. У Јарском међу новац у гробове старих жена за превоз преко реке Сандза. Исто тако чине и Вотјаци. Овај обичај постоји и тамо где се тела мртваца спаљују. Налазимо га и у Африци међу тамошњим становницима. У уста покојника међу кесе са новцем (kauri) да плате за превоз на онај свет.

ЧАРАЊЕ И ВРАЧАЊЕ У XVIII. ВЕКУ

I.

Позната је ствар у историји наше књижевности да је Алексије Везилић, „неунитских школ националних диштрикта велико-варадскаго краљевски про-иншпектор“, (тако се сам потписује у посвети својега дела) год. 1788 издао књигу моралнопоучне садржине у стиховима са натписом: „Краткое написаніе ѡ спокойной жизни“ (у Бечу, код Курцбека, 8⁰ стр. 56. види Новаковићеву Библиографију бр. 93.). Ово се дело спомиње у историји наше књижевности као прва свеска стихова. Иначе она нема никакога литерарног значаја. Чим се каже да су стихови рогобатни, да је језик црквено-словенски, доста је речено. Везилић у „предисловију“ дело намењује „јуности славено-серпској“, а смер му је да је поучи како се долази до „спокојног живота.“ Долази се савлађивањем и познањем себе самога, сузбијањем жеља и страсти. Већина књиге, дакле, говори о људским страстима и слабостима, приказује их појединце у засебним главама и наводи њихову штетност.

У XI. глави се говори: „О чародѣйствѣ“. Писац оштро устаје на овај људски недостатак. Народ је, вели, пун празноверица које су Богу немиле. „От чародјеј вјерујут всјако добро обрјести“. „Без чарања никакво дјело хошчут начати“. Затим ређа појединце свакојаке врачбине и чарања. Може имати интереса за српске етнографе да сазнају како су наши Срби врачали у половини XVIII века. Везилић не каже у којем крају тако врачају, али као надзорник школа велико-варадског диштрикта могао је он познати најбоље народ преко Мориша и у горњем Банату. Тих се крајева ваљда и тичу ове врачбине.

Ево тих врачања, која Везилић ређа у врло јетком тону:

Ашче на торг отходјат, тогда добро пекутсја да врачбине

и тамо со собоју узмутсја; со празниом сосуди да их никто срјетајет, јер непсован остати тогда от њих не будет.

Отходјат ли дјевојку в чужем мјестје просити, прежде бабе питајут, какво ваља носити тамо омашчениј̂е, да дјевојку добијут, пријатељу новому добро очи замажут.

На суд звани, не могут без враџбине ступити, с којеју надјејутсја суду уста свјазати.

Им јест подозрителни ден Усјекновенија, сумњају се почети тогда дјела нужнаја.

Когда дожд не падајет и врућине бивајут, черне петле хватајут и у воду бацајут; многе проче глупости не бојат сја творити, да би времја дождљиво скоро могли добити.

Приходит ли Ђурђев Дан или Божић радосни, их дјаволску чарању ти дниј̂е сут потребни. Рано тогда востајут, ходјат на распутија, букве своје читајут демонска мољенија. С миром млада недеља от их проћи не может, в којеј чарованиј̂е содјелано не будет.

Сну всјакому вјерујут и страшут сја безумно, ако би сон будушча им сказивал извјесно.

Когда пјетел пред вратми велегласно пјевајет, сујевјерни дом тогда страна госта чекајет.

Несрећно им видит сја сито своје из дому или квасец под вечер позајмити ближњему; то њест токмо видјети код народа простаго, но код људеј побожних от званија књижнаго.

Рјетка мати имјејет сина перворођена, који не би носио чародјејства потајна; на дјетја незлобноје многе кесе вешајут, в којих кости различне и проча ушивајут, да би мајци живио, многа љета видио, от вештице и виле свагда сочуван био.

Многи јадни књижници, сметени наставници записе написујут, сујеверном продајут лож дивно измишљену Сисоново житије и свјатаго Гаврила ноћно путешествије.

Неудане дјевојке у жепови потајно со собоју что носјат, описати њест можно. Јер безбожне Влаиње, у чарању искусне, особито им басне састављајут различне, да би срећу добиле, удати сја возмогле, мужа за нос водити, накаране не бити.

К вјенчанију свјатому когда се оправљајут, Бога вишња на помошч к себје не призивајут, но враџбине и тамо не бојат сја носити, от их срећу извесну надјејутсја добити.

Наравно да је добри Везилић ужасно огорчен на све ово, сматра то за највећу безбожножност и хвали Бога што је толико „долготерпељив и милостив“. Они који Бога познаше никад тако што не чине. „Коди тебе вјерујут, крјепост твоју познајут, ти вештицу и вилу, вукодлака и халу нигдје срјести могоша ни извјесно видиша“. „Срећу всјаку на земљи приписујут лесному сујевјерни људије, чародјејству својему“.

Нови Сад, 8 (21) јуни 1901. Тих. Остојић

Снохачество у Срба

ОД

СИМЕ ТРОЈАНОВИЋА

По много којечему верује се да људи у најстарије време нису осећали потребу да се жене, отуда се и тумачи оскудица заједничке индојевропске речи за брак.

Дакле у то давнашње време живело се хетерски, или друкчије речено: нити се човек држао једне жене нити жена једнога човека. Заједничко хетерство и сад је у обичају код неких дивљих племена, отуда се у њих наслеђе, презиме и положај у друштву преноси с матере на дете, а не с оца, за кога се и не зна. Из истог узрока и код америчких Индијанаца и при уређеном браку, фамилијарни чланови смеју се женити из очеве породице а не из материне, јер у овом другом случају извесно је да је иста крв, а тамо, у очевој, већ нису били на чисто. Због овога треба и разумети откуда је већа наклоност и љубав очева код неких примитивних народа за сестрића него за сина, јер му је сестрић заиста крвни род, пошто је његова мати родила и сестру, а сестра (ским било) сестрића му, а за сина никад и ни по чему у лабаву браку не сме држати да је његов. Због ове двоумице код многих дивљака поглаварство с оца прелази на сестрића а син му се заобилази.

Код старих Иранаца у опће се није нимало гледало на сродство у браку, јер су се родитељи могли женити, односно удавати чак са својом децом и браћа са сестрама. Стари Јелини, Германи, Литавци и Пруси, сем рођене матере, све су друге женске могли узети за жену. Код Персијанаца и Мисираца утврђено је да су се у старо време кнежеви смели женити са сестрама, неки књижевници доказују да је негда овако могло бити и код старих Словена. Ма да се за Србе то није посведочило и народно предање у овом погледу може бити лажно, ипак ћу навести да се та ругоба у нашим народним песмама помиње. У II књизи Вукових Српских народних пјесама једна гласи: Душан хоће сестру да узме, и то Роксанду, али после извесних божјих чудеса одустаје од тог прохтева, за то песма завршује и то на необичан начин, као да хоће да утврди да је то негда баш и могло бити:

То је било када се чинило,
А сада се тек приповиједа.

Тако је Душан, истина пијан (Удаја сестре Душанове), хтео, по другој песми, да се ожени сестром Кандосијом, па се и тај покушај осујети.

У Русији опет, у хришћанско време, за владе Јарослава

редовно се спомиње да је свекар живео са снахом, што се руски зове „снохачество“ [1]. У XVIII веку у Сибирији су женили младе мушкарце, па су свекри живели са снахама, за дуго пород рађали и све се то прилично трпело, ма да је вера забрањивала, а судови су према оваким споровима били доста хладни јер је био обичај, али су сину саветовали да се одели од оца, кад је спор, случајно, дошао пред њих.

Из чисто економског разлога снохачество се до скоро држало, овде онде, у Србији, па и сад му се још трагови познају у студеничком и сврљишком срезу. Старешина породице или задруге женио је пре сина већ од 14 година, а млада је долазила у напону, у најбујнијим годинама од 18—22 године. Овим је начином кућа добијала јаку бесплатну раденицу, а то је био главни смер. Што је свекар живео са снахом тицало се привредна побољшања, умножавања радних снага, јер и дете од 7 година већ може у селу да вајди. У Студеничком срезу док је снохачество било јако укорењено, свекар је са снахом ишао на сабор, на сајам, манастиру и на разне сеоске светковине, а младожења је остајао код куће и с мајком надгледао имање. Путујући по студеничком срезу и сам сам се потпуно уверио да је овај неморал збиља постојао, а то су ми потврдили и други интелигентни људи, који су тамо дуго година живели и народ скроз познали, као: г. Светозар Шурдиловић, окружни начелник, г. Др. Мита Николић лекар, г. Љубомир С. Марковић, начелник среза студеничког итд.

Међу тим код Гурбета (Цигана) у Србији овај је обичај још у пуном јеку. Знам за Цигане у Ресави да им овај наказни живот ни мало не гризе савест, ма да по нека увређена млада због тога иде попу (које су хришћанке) на тужбу, да им да савета, да ли се може брак развести.

*

У студеничком срезу танко је поштење и иначе, па се госту често из исте куће и женска пода, опет највише млада снаха. Ова се изопаченост тамо радо приписује да долази од „братије“, што не могу на пречац пресудити. У осталом у западним крајевима Балканског Полуострва од вајкада се о образу, пределно, мало водило рачуна. Јер и за неко илирско племе стари писци веле, да су госта и женском частили.

У Црној Гори су негда бесни главари, Срби, такође тражили уз преноћиште и женске, а тако је чинио и злогласни Смаил-ага Ченгић путујући по својим чифлуцима и селима околним. Обадва ова примера знак су насиља, и у ствари не иду овамо, али су много доприносили кварежу народном. —

1) А. Смирновъ, Очерки семейныхъ отношеній по обычному праву русскаго народа.

Народно предање о местима

привељежио: Петар Ст. Иванчевић.

Видимлије. Село Видимлије лежи у котару гламочком, а округу травањском.

Приповиједа се:

„Кад су Турци Босну освојили, насели се једна задруга из Видина. Мало по мало разроди се та задруга, а и придођу још неке фамилије, те се по оној турској задрузи из Видина прозове село „Видимлије“..

Вели се и ово: „Брате мој, у околини Гламоча најпрво су се угледале димлије, свијет се је чудио тој аљинки, па повиче: „Види димлија“. И по томе се и село прозове...

Скокови Дели Радојице. На путу од Гламоча према Варцар-Вакуфу налазе се „Скокови Дели Радојице“, (сјенокоси и неки дио ситне шуме)..

Вели се: „Чувена задруга Филиповић, била је правосл. вјере, освојењем Босне они се потурче. И данас не далеко од Гламоча налазе се оцаци Филиповића.“ Међу браћом био је један по имену Дели-Радојица. Радојица се је оженио из босан. Крајине, па идући из Крајине заметне џумбус на путу, и лијепу српску игру, скока јуначког, бацање камена с рамена, па се по томе то мјесто прозове „Скокови Дели Радојице“. .

„Герзово“ Убаво и питомо село „Герзово“ налази се у котару Варцар-Вакуфа, а има 300 српско-правосл. домова.

Предање каже: „Герзово се је прије звало „Прхово“, туда је војевао Ђерзелез Алија, па је ту и погинуо, гдје му је и данас турбе. И, по јунаку Ђерзелезу прозове се „Ђерзово“ или „Герзово“...

Мујичићи. Налази се у јајачком котару.

Каже се: „У старо доба. кад је Босна српска била, звало се је „Медени до“. Но, кад су Турци Босну освојили, дође некакав Мујица, па полети у цркву, кад је управо св. служба била, Срби га на вратима дочекају и убију, па Турци по Мујици прозову село „Мујичићи“....

Бабино село. Покрај жељезничке пруге Јајце — Доњи-Вакуф лежи речено село...

Срари људи веле: „Оно ти је, љето моје, била нека нацак баба, држала је хан на друму Јајце — Травник. Једном туда

прође паша, и оконачи се ту. Нађак баба лијепо угости пашу. Паша сутра дан обдари бабу, и рекне јој, шта би рада била, да јој се учини, она замоли, нек' јој се поклони сва околна земља, паша јој испуни жељу и поклони, па се по баби данашње село зове „Бабино-село.“

У МАНАСТ. ОЗРЕНУ, 1901. год.

Српске народне приповетке

Ашчија и цар. — Оно ти, побро мој, дође цар у неку касабу, па нареди ашчији, да му, добри чоеве, донесе јенек (јело) најслађе и нагорчије!...

И, брате мој, ко јаднији, а ко ли жалоснији од ашчије? Није шала цар и његова заповијед!. А, душо си моја, дај знај, шта је најслађе и најгорчије (најгрче)?...

Еле, досту мој, ашчија је био као отрован и сваког је питао за савјет; док ће му један старац: „Ма, чоече Божји, лако ти је то, изнеси му бива језик, па готов посао.“

Ашчија то и учини. Цар се чисто у чудо нађе, јер што је сласти у језику је, а што је зла, пакости и горчине, опет је у језику...

Цар лијепо мог ашчију царски дарује, и похвали његову памет..[1])

МАНАСТИР ОЗРЕН.

ПРИВИЉЕЖИО:
ПЕТАР СТ. ИВАНЧЕВИЋ
ЈЕРОМОНАХ

Како је Св. Петар истерао кмета из раја. — Једном је ушао у рај кмет који је чинио многа зла на земљи: криво судио и узимао мито. Св. Петар је хтео да га истера, али није никако могао, па се потужи Господу говорећи: „Господе, ја не могу истерати кмета који је ушао у рај а чинио је многа зла на земљи.“ Господ рече: „Ја знам како ћеш га истерати: иди изведи из пакла Цигане — купце, па ћеш видети шта ће бити!“ Св. Петар отиде у пакао и пусти из њега Цигане а отвори врата на рају, како би угледали кмета. Чим их пусти, они дођу до рајских врата и одмах се стану погађати да купе коња од кмета. Напослетку се погоде и, како је био обичај: кад се погоде да се рукују и пољубе, како би утврдили пазар — кмет изађе да се пољубе. — У том Св. Петар затвори рајска врата говорећи:

1) Чуо у Гламочу од Марка Таушана.

„Иди ти тамо у пакао; ниси за рај!“ И тако је Св. Петар — научен од Господа истерао кмета из раја помоћу Цигана.

13 маја 1901 г. Јагодина

Забележио Љуб. Дамњановић

Српске народне пословице

1. Док је љеба, не бојим се бега. (Т. ј. док имам у кући љеба, могу дочекати и бега). — Тим се хоће да се каже да је љеб најпречи.

2. Стар курјак пасија прдачина — рече који стари човјек, хотећи тиме казати, да стар није у стању што вриједно учинити.

3. Удала се не удала, мени си два гроша дала. — Једна турска дјевојка заљуби се у једнога момка, па од жеље да види унапредак, хоће ли томе момку бити суђена, оде некоме хаџији Ћомари, да јој запише запис. Хаџија се бранио и није хтео записа писати, али најпосле на наваљивања дјевојкина, напише запис овако: „удала се не удала, мени си два гроша дала,“ па даде запис цури и рече јој, да момка погледа кроз тај запис па ће је он увијек вољети и узети је; цура даде два гроша, па оде. Не лези, враже, догоди се, да се та цура уда за тога момка, те хаџија добије после свадбе добар бошчалук. Отален поста ова пословица.

4 На мени ни остало ни постало, — тако се рече, кад ко кога кори за какву срамоту.

5. Кад ја умро, ни мој се поп с гробља не вратио!

6. Поједначи, Боже. — Једној баби покрепају у селу говеда, а она се онда стане Богу молити, говорећи: „изједначи Боже!“

7. Покриј питу да не види Сарија, — прича се, да је био неки лижисан Сарија, па би све шњувао по кућама има ли што појести. Рече се некоме, кад што невјероватно говори.

8. Остаће курви и ђидији. (т.ј. кад неко нема синова, ни какве блиске родбине, па ако умре, расуће му се имање).

9. Нека мене сунце огрије, а сунчићи ме гријали, а не гријали. — Ово је обично женска пословица; под сунцем мисли се човјек — муж, — а сунчићи је ко други, дакле, управо би значило: нек ме човек пази, а други ме пазио, а не пазио.

10. Иза сретног остаје (т.ј имање).

11. Болан мујо што си оголио?

„Како — вели — огољети нећу,“

„Дадоше ми луку украј Дрине,
„Једна коза, четири чобана.
(Кад се хоће да изрази зло стање.)
12. Све ће бити, а нас бити неће!
(Кад се ко стврдне, а неко му онда добаци: де, болан, шта си се стврдно: све ће бити а нас бити неће!)
13. На рану би га привијао.
(Каже се за човјека стасита, или слаткорека, или милостива.)
14. Руке грч, а језик м..ч.
(То се обично говори женскима, кад су лијене, а повелика језика).
15. Није кија оштенила вука,
Ни Крањица родила јунака.
(Крањица = шокица).
16. Зло орати, горе војевати, најгоре се стару најимати (т.ј. ићи под старост у најам.)
17. Ђе је љепше вуку нег' у буковику. —
Каже се некоме, кад му је на којем мјесту добро.
18. Бјежи крава у кланицу, сто вука за г....у!
(То се рече страшиву човјеку).
19. Зла годино у злу ли ме нађе!
20. Постаде балија на Босни валија
(Кад се хоће да жигоше чија тиранија.)
21. Било ти сретно к'о Христу и Јовану на води Јордану.
22. Трчи смрче, на унуче. —
Нека баба жељела смрт, а кад се смрт појавила она јој покаже прстом на унуче, говорећи јој ову пословицу. — Тиме се хоће да каже, да је свак себи најпречи.

Сарајево Јован Ђ. Зорић

Медицински обичаји у Срба

Пришт и Далак. — Ове две болести су толико у Малешу распрострањене, да ме је то навело да их изнесем на јавност.

У толиким сам местима које био учитељ, које иначе се бавио па нигде не нађох ове бољке у толикој мери распрострањене. У Малешу ретко ко да није имао пришт. Исто је тако и ćалак врло чест. Од пришта и од далка има доста и смртних случајева, а и сакатих прстију од пришта има доста.

Овде се пришт зове брука, а има га од три врсте: блага брука, бела брука и црна или сина брука. -- Блага

брука има жут мехур, у наоколо је црвена а гној је густ и жут. — Бела брука има бео мехур и изгледа као изгоретина, гној је бео и редак. — Црна или сина брука има црн мехур из кога иде сукрвица. Кад се прокине прска, и кад се нечистота исцеди остаје црвено здраво месо.

Б л а г а б р у к а се лечи овеко: Чим се мехур опази, треба да се добро чистим прстима откине и лепо очисти, да никако не остане болесне коже. Пошто се с тим сврши, онда се узме пепео од врбове коре, који се помеша са пресним крављим маслом. Та се смеса загреје, па се њоме рана јутром и вечером превија. Може да оздрави рана и после трећег или четвртог мењања лека.

Б е л а б р у к а се лечи кад се мехур иглом провали па се узме по 6 драма плавог камена и каламиђинђера,[1]) и онда 3 др. нишадора, па се то све мете у један чанчић и са комовицом загреје, па се тако загрејано меће на рану. На дан се ово три пут мења а за два три дана од овог рана прође.

С и н а (ц р н а) б р у к а се прво добро очисти; јер ако ма и најмање остане од мехура онда се за 24 часа још горе позледи, те се на ново мора добро очистити. Кад се рана очисти, онда се опере чистом комовицом, и поспе каном. Тако превијена рана остаје 24 часа. Тако се понови 2—3 пута. Кад се примети да је рана са стране загорена, а кожица се одозго почела смежуравати, онда се почне употребљавати мелем који се мења свака 24 часа. — М е л е м се прави од воска и шарлагана или зајтина. Пре но што се мелем привија, испира се рана ракли сапуном и млаком водом. Мелем се маже на ланеној крпи.

За време болести забрањује се болеснику: вино, мед, риба, грожђе и др.

Далка овде рачунају на 7. врста; два су најопаснија и о њима ће бити реч, а то су: д а л а к и ц р в е н и д а л а к.

Д а л а к се познаје што има одозго црн мехур као манистра, а остало је све црвено.

Ц р в е н и д а л а к с почетка не пушта мехур, него кожа црвени и расте и он се често појављује и око очију.

Кад се далак примети, ужеже се какав клинац па се њиме причврљи врх мехура. Први пут ће се болесник мало тргнути; али бол престане. Клинац треба држати, док бол не престане. — За лек се узме никот на и нишадора подједнако, и са мало првенца помеша. То се мете на рану а преко тога артија или крпа. То треба оставити 24 ч. и кад се одвеже, ако рана пусти густ гној — добро је, рана се загасила, а ако гноја нема, онда се исти лек понавља све док се гној не покаже. Кад гној почне, онда се белац од јајета подвари са комовицом и превије на рану. На 24 ч. ово се два пута мења; после се лечи мелемом. За мелем се узме борове смоле и воска (мање), па се то са шарла-

1) Личи на плави камен.

ганом стопи. Тај мелем на маленој крпи мења се: у јутру у подне и у вече док се рана не затвори.

Црвени далак. — Лечи се овако:

Узме се по 6 др. каранфиља, плавог камена, ћафурије, каламићинђера, и 9 драма ништадора. То се све помеша и са првенцем комоваче греје. Тиме се свакога сата памуком натапа болесно место. Ако је болка на време ухваћена, онда се само тим и излечи, а ако изађе мехур, он се ишчупа па се тек онда реченим леком лечи и за 2—3 дана може да се оздрави. Ако се овим леком не предупреди, оток почиње да се шири али се и у том случају истим леком лечи.

Да би мехури што пре сазрели, мође се на њих скорашњи гушчијак.

Перис се и овде одржава, док се болест не загаси.

Берово. Сп. Радивојевић

Лечење од уједа бесног пса. — Кад кога уједе бесно псето, онда се мора то псето одмах убити и расећи па се онај кога је ујело кроз псето провуче и после тога за 40 дана једе само некисео јечмен хлеб па оздрави.

Кад леђа назебу или крста кад боле. — Кад коме леђа назебу, или кад га кости у крстима боле, онда он легне на кревет потрбушке а дете га гази. То бива у вече и по неки пут изређају се сва деца док онога прође оно што га боли На оним местима где га највише боли он виче детету: ту... ту... ту... ту ме боли... и дете мора ту да поигра и мало дуже да се задржи.

Крагујевачка Јасеница Јеремије М. Павловић.

Лечење зубобоље. — По веровању простога народа зуб боли што су се у њему запатили црви, те они једући сами зуб производе оне ужасне болове. Само се услед тога зуб изеде, а не и услед нечега другога.

Кад је створено такво уверење у народу, онда је пронађен и начин да се исти изваде, како из зуба, тако исто и из уха, ока па и из носа. Нама је познато да то раде код нас само Циганке помоћу „цевке“, и то из чисте „лекарске љубави,“ а што ће нека да дâ за то сукњу, реклу, кошуљу, пиле, вуне и др. то је опет колико да није ђабе.

Болест више пута и умине, и то ако није толико због извађених црви, а оно је због сукње и др. ствари које су дате, или због „доброг“ „расположења“ домаћиновог.

Овај други начин вађења црви и лечења зубобоље мање је познат и зато га саопштавам читаоцима „Караџића.“

Ствар се састоји у томе што се узме семе од бунике (Hyosciamus niger) за које се зна да има опијајуће дејство. И

сва је сада ствар у томе да се црви опију, а тиме и униште и онда мртви испадају.

Да би се то постигло како ваља потребан је један чорбалук (или мало већа чинија) и кључала вода.

Сад се узме на ватрању жара и поспе се семеном од бунике и одмах се тај жар поклопи чинијом. Семе на жару а испод чиније од топлоте пршти што се лепо чује и кад престане онда се чинија дигне и одмах се у њу налије кључала вода. Сад болесник легне потрбушке и зева над оном врелом водом удишући водену пару. Одозго се покрије пољавом (или чим другим) да би се добро ознојио и тако чека од прилике 5 минута.

Зевајући над водом теку му бале из уста, а тиме тако испадају и црви.

Сад кад болесник устане сав је знојав и заморен тиме, што је поред водене паре удисавао и опијајући задах од изгорелог семена. Ну што је најважније сада се примећује у води стотинама ситних црвића, за које држе да су „истински“ црви а а не да су то клице семена.

Запрепастили су се кад сам ја на исти начин „произвео“ црве без болесника.

Овде је главно што одиста за неко време престане зубобоља али то је само услед опијајућег дејства буникиног семена, а не због тога што су умртвљени црви.

АЛЕКСИНАЦ

ЗАБЕЛЕЖИО
Ник. Ј. Михаиловић
УЧИТЕЉ.

Лечење крајника у Мачви. -- Познато је да ова болест долази од назеба, према томе је најчешћа зими. Свак је не зна лечити, већ обично у сваком селу то зна по једна, а можда и повише народних лекарица.

Свој занат нипошто оне другим не казују, а само ће га мати предати својој ћерци онда, кад већ очекује да ће скоро умрети.

Свако лечење прати видарица тихим шапатом неких речи, које нико други сем ње не сме знати, јер у противном оне губе своје благотворно дејство. Свој труд не наплаћују, али примају радо поклоне у стварима а не устежу се примати и новац.

Разне болести захтевају разне лекове и врачања, а само за понеке болести употребе се исти лекови и врачбине. Исто тако разне видарице знају различите начине лечења, те је често прилична диференција и у лечењу исте болести код разних лекарица.

Ја сам од матере једва измолио овај начин лечења крајника, (а њена тетка зна нешто мало друкчије):

Она умочи мали прст у пљувачком растворени чивит, и

том материјом направи круг око оболелог места. При обављању тога акта, мати састави три прста, којима се крсти и њима додирује час болесно место, час опет под, хукне у прсте толико пута, колико је пута додирнула болесно место и нечујно шапуће ове речи:

„Ова бољка што почиње да боле,
Без оца је створена,
Без матере рођена,
Без имена нек' погине."

Ово се изговори два пут. У кругу, направљеном око крајника, направи се сад крст, а при повлачењу црта које у комбинацији чине крст, изговарају се ове речи:

„У ове бољке девет браће,
Од девет — осам;
Од осам — седам
Од седам — шест.
Од шест — пет,
Од пет — чатири,
Од четири — три,
Од три — два,
Од два — један,
Од један — ниједан! —
Нек устук устукне, ту му место није!"

И крст у кругу је од растворена индига начињен, а прави се малим прстом. При изговарању горе — наведених речи, непрестано се са три скупљена прста маше око крајника (баје се) и хуче се у прсте.

За тим се справља мелем.

Све видарице справљају мелем за крајнике не кријући. Ваљда су уверене, да дотични, и ако запамти начин справљања мелема, мало ће се вајдисати, пошто не зна оно, што је много претежније – не зна врачање.

Мелем се справља овако:

Од плаве хартије (која се узме у дућану, а може и она, скинута са шећерне главе) осече се круг, нешто већи од оболелог места. Једна страна (површина) тог круга од хартије намаже се раствором индига, а то попрска ракијом из уста По том се кружић поспе добро иситњеним тамњаном и иђирит-сапуном, опет попрста ракијом и привије.

Овај лек врло успешно делује -- разуме се због ове смесе али по веровању народном „већма због речи!"

Штитар (мачва). Драг. Ђ. Туфегџић

Лек Против јехтике. — Ко добије ову болест треба да купи нов лонац (ма колике величине), па да у њему скува

хајдучке траве у чистој води. Ту воду треба да процеди и остави да се охлади, после да пије сваки дан у место воде а да не једе никако слана, кисела и љута јела, већ само лака. Ово треба да се употребљава 40, 80 или 120 дана. (Корман срез моравски округ нишки).

Жутица се лечи помоћу траве жутице, и то овако: узме се корен од те траве испере се и сасецка ситно па се мете у у нов лонац од прилике за једну трећину лонца а остало се наспе водом и стави на ватру да уври до половине лонца, кад се ово охлади и процеди даје се болеснику да пије у јутру пре јела и у вече пре вечере. (Корман).

Против краста на глави код деце. Узму се боце чичкове и сагоре па се за тим ситно истуцају као брашно, то се испржи у масти и тиме се маже детету глава. (Корман).

Крв се зауставља. Ако се ко посече треба да посечено место испере сирћетом и сољу

Или се посечено место опере мокраћом. (Корман).

Или се ајдучка трава истуца и помеша са мокраћом и то се привије на рану. (Јагодина).

Пришт се лечи, ако се зелена паприка (ако је на прсту) натакне на место где је пришт а ако је на ком другом онда се меће зечије сириште. (Корман).

Од падавице. Треба убити змију за време међудневице па јој оставити главу да се уцрвља, па црве из ње метути у шољицу воде па њом запајати болесника.

Кад цуре уши. Из корена маслачковог (Taraxacum oficinale) изцеди се сок па се онда капље у уво које цури. (Јагодина).

Шкрофуле се лече. Ако почну шкрофуле да расту онда треба ухватити слепо куче и убити га па га оставити да се осуши, а кад почну шкрофуле треба одсећи парче и сагорети па га добро истуцати и тим рану посути. (Јовац, окр. моравски)

Прибрао
Ч. О. Стевановић

Бајање од ветра. — Пош'о Имјарек уз поље низ поље, срела га мајка Божја, Богородица. Питала га, што ти је Имјарек? Како што ми је мајко Божија, Богородице? Нападоше ме свакојаки ветрови: бели, црвени, жути и зелени, не даду ми спати, ни лежати, ни јести, ни пити. Не бој се Имјарек, пратићу ти

а

тридесет девојке, измесћети (метлом) свакакви ветрови. Пратићу ти тридесет невесте, избајавће ти свакакви ветрови; остаће ти чисто као сребро (нпр.: ако је глава, поменуће се глава, ако је нога, поменуће се нога што болесника боли, то ће му се поменути.) — Наспаћеш се као младо јагње на зелену траву..

Забележио од баба Милисаве жене Илије Ч. Марковића из Алексинца 25. Марта 1897. г Глигорије Стевановић

Бајање од подљуте. (т.ј. кад се рана подљути). — Узме се перце и превлачи се преко ране и говори се: „Пошао Н. (име болесника) уз поље, низ поље, гласом виче до небо, сузе рони до земљу. Сукобила га мајка божја, Богородица. А што ти је Н. што цвилиш и тужиш? О, божја мајко, салетела ме бољка па боли па и сврби. Тешила га божја мајка, Бргородица: „Не цвили, не тужи, пратићу ти Н. бајарицу, перјем ће машити, теб' ће лакнути; душом ће данути, од теб' ће однети, да заспиш као младо јагње на зелену траву!“

Ово се ради три пута.

Од жутице — Узме се бритва и жута трава, мете се на прса ако је човек. Ако је животиња, баје се на ракију или воду. У ракију се мете сунцокрет, жут шећер, стипса и нишадор и та се вода даје болеснику да пије. А говори се овако: „Зададе се жуг облак, па удари жута киша, па пронесе жуту рибу, видели је жути овчари, па без ноге отрчали, без руке ухватили, без бритву распарали, без сол посолили, без огањ испекли, без уста изели и без д..е пос...и, растури се жутица и кречица, кај пра по путине и роса од сунце!“

Ово се ради три пута.

21. Новембар 1900 год Чуо од бабе
Неде у Вакупу близу Акексинца.
Мил. Ђ. Јовановић

Предохрана од редње. — Кад зађе редња у селу онда се узму божићне трице и слама те се направи круг од тога, и у кругу стану деца и укућани, па се за тим упали слама и виче:

„У ватру бесмо,
Не изгоресмо;
У болест бесмо,
Не боловасмо.“

Тако се виче, док не изгори онај круг од начињене сламе и трица.

Лек против грознице. — Кад кога хвата грозница, треба да узме сапак па да га метне на ватру а за тим да узме чашу вина, те њоме да посипа зажарени сапак и да говори:

„Једна ножица,

Једна грозница,
Друга ножица,
Друга грозница;
Трећа ножица,
Трећа грозница;
Четврта ни ножица
— Ни грозница!

Чуо у Миљковцу, Светислав Ј. Стојановић.
срез нишки, окр. нишки.

Лек против очобоља. — Кад кога боле очи, треба да метне суд са водом испод седала (где кокошне спавају), за тим да га покрије каквом пешкиром. Из јутра пре сунца треба да се умије оном водом, па ће очобољ проћи.
Чуо сам у Алексинцу. Свет. Ј. Стојановић

Српске народне песме

БОЛЕСТ ДАНИЧИЋА ЂУРЕ.

Лежао је Даничићу Ђура,
Лежао је за девет година
Нит' му горе, нит' му боље бива:
Кроз кости му птице пролетале,
Кроз цеви му трава проницала.
Њега пита остарела мајка:
„Мили сине, Даничићу Ђуро,
„Шта си сине, греха сагрешио,
„Те ти лежиш за девет година
„Нит' умиреш нит' ти боље бива.
Проговара Даничићу Ђуро:
„Шта сам мајко греха сагрешио:
„Имао сам до две миле куме,
„Једну куму богату Латинку,
„А друга је сирота хришћанка;
„Па ме звале цркви на јутрење,
„Па ме звале да им крстим чеда.
„У хришћанке беше мушко чедо,
„У латинке беше девојчица.
„Латинка ме Богом заклињала.
„Мили куме Даничићу Ђуро,

„Кад отидеш цркви на јутрење,
„Ти промени чеда на крштењу,
„Узми блага, колико ти драго.
„Кад отидох цркви на јутрење,
„Ја промених чедо на крштењу.
„Кад смо пошли Богом путовати,
„Ја дадох Латинци мушко чедо
„А хришћанци дадох девојчицу.
И она ме врло заклињала
Мили куме, Даничићу Ђуро,
Што промени чеда на крштењу;
Кроз кости ти трава проницала
Кроз очи ти птице пролетале.
А ја сам се њојзи заклињао:
Ако будем чеда променио
У мен, има једно мушко чедо
Мушко чедо, сине Татомире,
Ја га, кумо, печеног изео.
Још смо мало време путовали,
Ту скобимо једно младо јагње,
И ја рекох моме сеизину,
Те ми сеиз јагње ухватио,
А ја сам га ту заклао, мајко,
Заклао и испекао, мајко,
И ту сам ти ручак начинио,
А остале плећке од јагњета,
Ја их метух себи у бисаге.
Још смо мало време путовали
Отуд иде моја верна љуба.
Па говори моја верна љуба:
Господару, Даничићу Ђуро,
Јеси, штогод кобом укобио,
Направи се наше мушко чедо,
Направи се оно младо јагње,
Те отиде гором у друмове.
И ја сам се јаду досетио,
Па погледи себи у бисаге
Оно нису плећа од јагњета,
Већ оно су груди од детета
Ал' закука моја верна љуба
Ал' закука као кукавица
И преврће као ластавица:
Господару, Даничићу Ђуро,
Што си тол'ке грехе сагрешио,
Те изеде сина Татомира.
Саслуша га стара мајка:

„Мили сине, Даничићу Ђуро,
Лежао си за девет година
Још лежао за девет година
Нити умро, нит' ти боље било

Александровац прибележио[1])
(окр. пожаревачки) Драг. Ст. Стокић

Српске народне шаљиве песме

I

Кад је мајка оженила сина,
Оженила од седам година,
А дјевојка од сто и четири;
Кад Рамàну доведоше Нàну,
И млађенце у ђердек сведоше,
Сјêде Раман на сепет-сандуке,
Леже Нана у меке душеке,
Пруžî десну по јастуку руку:
„Ђела,[2]) Раман на бијелу руку,
„Ево теби четрест читлука!“
На то Раман не окреће главе;
„Ђела, Раман, на бијелу руку,
„Ево теби хиљаду дуката!“
На то Раман не окреће главе.
Већ он Нани окреташе леђа;
„Ђела, Раман на бијелу руку.
„Ево теби двије чизме блага!“
На то Раман ни гледати не ће,
Већ утече из бијела двора.
Све прескаче по пет басамака,
И утече весела му мајка.
Јес тако ми уродила Дрина,
Све дињама и лубеницама!

II.

Требевићу, висока планино,
С тебе ми се види Сарајево
И у њему царева ћуприја,

1) Сравни са овом народном песмом из пожаревачког округа нар. песму »Кумовање Грчића Манојла« (из Црне Горе) коју је забележио Вук. У обема песмама је предмет скоро исти, само су разне личности друге.

2) Оди. Уредн.

На њој седи баба Шерифана,
У руци јој чибук од мерџана.
У чибуку лула од биљура,
На глави јој кита од бадêмâ;
Туд се шеће Тузла капетане:
„Шерифано, би ли пошла за ме!“
„Ид' отален, Тузла капетане,
„„Ја имадем боље муштерије,
„„Мене просе млади базрђани,
„„Базрђани, младе Стамболије
„„И ћор-Уса на алата куса!““

III.

Тамбур куца у улици,
У црвеној кабаници,
Не би л' чула оџиница,
Не би л' мени фату дала,
Или дала ил' не дала,
Украшћу јој сандал-гаће,
Нека фата сву ноћ плаче:
„Јао мени, моје гаће,
„Убила га моја мука,
„Моја мука грош памука.

IV.

Овуд Јово прогрува
И пронесе три крува
И у боци ракије,
Своју драгу заклиње,
Да попије ракије,
А драга му говори:
„Да ја оћу такије',
„Било би ми ракије!“

V

Црна кућа залаја,
Кључаница задрма, —
Ајме мени, јадна ја,
Ко ми врата отвара?!
Јово вели: Ево ја! —
„А ја волим да си ти,
„Него да су друга три!“

VI.

Црњка[1]) сједи на вигњу,
На њу Божо намигну;
Ајд' отален, сотоно,
Сви су људи сотоне,
А жене су и горе;
Шта ћемо им пиру?
Једну козу гњилу
И шаврљу и паврљу
И у три пећи крув испећи.

VII.

Код мајке сам бјела и румена,
Код драгога бјена и карана,
Код мајке ми злато око врâта,
Код драгога колац йза врâта.

У Сарајеву 1. маја 1900.

VIII.

Секо Јеко, што се не удајеш? —
„Брате Нико, мене не ће нико,
„Веће Тома из Петрова Поља,
„Све говори, а никад га нема!“

Побиљежио
Јован Ђ. Зорић

1) Име.

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Бели трн. — Бели трн расте обично по ливадама. Он се зове „бели“ што је у њега све бело и лишће и цвет и стабљика. Круна му је округла као каква повелика лопта. Доста пута може да се види како преко покошене ливаде ветар котрља одсечену круну белога трна, и по томе га је најлакше и познати.

За бели трн у Стигу верују да може да буде помоћник при женидби. Као што се зна има тако у свету „баксуз“ момака, који никако не могу да се ожене. Увек се нађе нека сметња, која уговорену свадбу поквари. Или довојка што замери момку, или момак девојци, или се пријатељи покавце, или се непријатељи умешају, тек томе „баксуз“ момку, увек се свадба поквари. Еле тај, такав „баксуз“ момак треба да нађе бели трн. Кад га нађе треба ћутећи да копа док га целог из земље ископа. Он на крају корена има као неки црвен котур. Ако, вели, нађе тај котур, сигурно ће се оженити. Али се, кажу, дешева да корен иде све дубље и дубље у земљу, а и момак никако не може да нађе црвени котур.

Мих. Сретеновић

Курјачки зев. Кад се убије курјак, обрежу му се уста и та обрезана опута чува се у кући — злу не требало — као највећа драгоценост. „Курјачки зев“ лечи од сваке болести и напасти. За њега се верује ако се некоме не држе деца, нека само кроз ту зев провуче новорођенче и оно ће се за цело подгајити. У селу, обично покоја бака има и чува „курјачки зев“ јер јој доста леп приход доноси. Кад се коме разболи дете, пошто „угљевара“ није помогла, онда се пита и разбира где и у кога има „курјачки зев“ и ради њега потегнуће с болесним дететом чак у треће село, само да га кроз зев провуче, јер се верује да ће оздравити. Ако је дете веће зев се раскине и на крајеве навеже парче канапа колико је довољно да се дете може провући.

Мих. Сретеновић

Зец. И ако се зечје сало сматра за особити лек да извуче из ноге или руке трн, цепчицу и т. д, опет се зец сматра за највећег нашег баксуза, за њега се верује да доноси несрећу само кад пут пређе. Многи и многи ће се са намишљеног пута свога вратити, само ако му је зец пут прешао.

Мачва Мих. Сретеновић

КРАЉЕВИЋ МАРКО У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Краљевића Марка „просјек“ — Пошавши из села Баића (у приједорском котару) у планину „Козару,“ ту зелену доламу доћи ћеш до „Дјевојачке воде“, гдје је Српкиња дјевојка и главу изгубила, а није дала свог српског образа и дјевојачког стида окаљати. Мало даље од дјевојачке воде дође се путем до двије овеће литице, између којих води пут даље у Козару. Пролаз између тих литица народ зове „Краљевића Марка просјек“.

МАНАСТИР ОЗРЕН. Из прибиљежака Пет. С. Иванчевић

Ситне белешке

Караванка — У Малешеву се звезда горњача зове још и Караванка, и о њој се прича ово:

Некада се, носио трговачки еспап коњима —караваном. — Неки кириције заноће негде с ове стрене Дунава. У неко доба ноћи један се кириција пробуди и видећи вечерњачу на сред неба пробуди друштво да пођу даље. Док су се они спремали и товарили насблачи се и почне падати снег тако да покрије пут те су морали насумице путовати. Кад у зору а они стигну у варош где су наумили и то с оне стране Дунава, који се био заледио те нису ни опазили кад су преко њега прешли. — Због тога што су по зорњачи пошли рано, срећно прешли Дунав и стигли где су желели даду јој име Караванка.

Берово. Сп. Радивојевић.

Од куда Турцима царство. Турчин, Ришћанин и Циганин, дођу Мухамеду Пеигамберу, па заишту сваки за себе царство. Он им рече да сутра који први дође, да ће му дати. Сутра рано дође Турчин к Пеигамберу, и он му даде царство. Иза Турчина дође Ришћанин, али му Пеигамбер рече да је већ дато Турчину. „Какви су то послови“ рећи ће Ришћанин? „Нека ти буду послови“ рече му Пеигамбер. Иза њега дође Циганин, па и он затражи царство, а он рече и њему да га је дао Турчину. Каква је то маскара? рече му Циганин. „Нека ти буде маскара“ одговорити Пеигамбер. И тако Турцима остане царство. Ришћанима послови — радње — а Циганину маскаре, де се свијет с њиме маскари — шали.

Мостар. Л.

— Помози Бог гаде!
— Бог ти помога, смраде!
— Помози Бог, мајсторе!
— Бог ти помога, пресвјатаја владичице!

Прича се како је некад ишао по народу владика па срео Циганина и поздравио га:

— Помози Бог, гаде!
— Бог ти помога, смраде, одговори му Циганин.

После неког времена врати се владика и сретне истог Циганина, па га поздрави:

— Помози Бог, мајсторе!
Бог ти помога, пресвјатаја владичице!

Морал је овога у томе, што ако кога рђаво поздравиш он ће тебе још горе, а ако лепо он ће тебе још лепше.

Чуо још у детињству

Алексинац. Т. Р. Ђ.

ПРИКАЗИ

Beyschlag, Friedrich: Volkskunde und Gymnasialunterricht. Leipzig, 1900. стр. 46. 8-на.

Етнографија спада међу најмлађе науке прошлога столећа. Због свога пространога додира са народним животом и његовом културом нашла је сем међу стручњацима врло леп пријем и код људи, који се баве васпитањем омладине. С правом су и педагози почели у њој гледати најлепши и најдрагоценији материјал за национално васпитање. Само њено увођење у наставни програм није лако из оправданих разлога. С једне стране школа је конзервативан елеменат, који се опире новинама и од кога се ове одбијају често читавим деценијама, а с друге стране Етнографија је предмет још необрађен за наставу. За гимназиску наставу она би била као засебан предмет и излишна, јер се у најважнијим деловима може прећи уз остале предмете, који се с њом додирују. Таквих је предмета у гимназиској настави већина. Етнографија би могла да споји и концетрише наставу тих предмета и на тај начин испуни један од најважнијих захтева модерне Педагогије.

У књизи коју желим приказати учињен је покушај, да се Етнографији одреди природан положају гимназиској настави и с погледом на њену важност за национално васпитање и на њен васпитни материјал у опште. И ако се у поменутој књизи говори о етнографској настави искључиво с обзиром на немачке прилике, које се са нашим потпуно не поклапају, ипак ће бити од интереса за читаоце »Караџића«, ако је прикажемо због општих мисли у њој. Реферат се неће ограничити само на излагање главних мисли, него ће те мисли бити у неколико пропраћене

и критичким погледом, јер простор листа не допушта, да се на њима по заслузи задржим.

Писац с правом истиче неправду. која се чини народном животу, што се старој грчкој и латинској култури и животу даје у настави много места на штету националног васпитања, Јаче истицање народног живота и националних особина не мора и не треба да развија шовинизам и националну тесногрудост. Подједнако треба истицати добре и лоше стране живота и учити поштовању народних драгоцености уз једновремено стварање поштовања према туђим. Ово није тешко постићи, кад се народ посматра као члан опште човечанске заједнипе. За схватање националне заједнице етнографска је настава најзгоднја. У заједничкој прошлости, заједничким обичајима, језику, поезији и.т.д. с правом се гледа средство за развијање духовне веве између појединих племена и покрајина народних.

На практичном пољу Етнографија би помогла, да се заспе она дубока провала између интелигенције и проста народа и појачала би осећање јединства између села и вароши. »Глупи Геца« неби изгледао образовану младићу онако смешан и као неко ниже биће, кад би се тај младић васпитао, да појми сељачку простоту и наивност и тад би му био симпатичан и мио.

Писац стоји на глегишту, да Етнографија за гимназиску наставу није потребна као засебан предмет. Уз матерњи језик, народну историју, Географију, Природне науке, певање, па чак и уз старе и модерне језике, она би могла да буде црвени кончић, на који се све ниже и који би се у целој настави јасно истицао. С тога у другом делу своје расправе, који назива и специјалним, претреса питање о формалној вредности Етнографије за гимназиско образовање у вези са поменутим предметима.

Уз матерњи језик Етнографија би управо била код своје куће. Могла би отпочети своју улогу још у најнижој гимназији. Јер у нас Срба с малим изузетком отпадају све тешкоће у разлици између књижевног језика и провинцијалних говора. На првом ступњу почело би се са Митологијом народном, и то систематски: најпре митолошки материјал у стиховима, за тим у прози. У оба случаја распоред би требао да буде по садржају, т. ј. да најпре на пр. дођу песме односно приче о боговима, за тим о духовима, вампирима, вукодлацима, џиновима, вилама и вештицама. Овакав распоред, може бити, не може издржати критику ни према дечјем узрасту ни према другим педагошким обзирима. Главно је да би се материјал могао унети у наставу и корисно послужити за сузбијање празноверица и предрасуда поред главног му задатка

Писац је чак и за то, да се ученицима читају шале, лакрдије и задиркивања (подсмевке) у колико су за то подесне. Том би се приликом показало, да је то народна одлика истицање породичне, племенске и покраинске индивидуалности у погледу извесних врлина.

За овим би дошле народне гатке, где се за најнижи ступањ јавља тешкоћа у разликовању реалног од митолошког. Уз народне гатке

узела би се народна поезија са оним делом уметничке, који се и по облику и садржају меша са првом. За тим прећи на загонетке и пословице које би пале на више гимназиске разреде. Тиме би се завршила и периода лектире и прешло на предавања ослањајући се увек на раније дечје искуство. Предавање ове врсте изоштрило би поглед ученика за посматрање живота његогог народа.

Један добар део Етнографије тешко би могао друговати са наставом из народне историје. Митолошки део, за тим део из народне поезије о многим догађајима и јунацима не би били згодни уз историју на најнижем ступњу. Историску је истину о извесном догађају и личности незгодно, смем рећи недопуштено, слабити разним народним причама и тумачењима у деце, која још нису у стању одвојити историску истину од наивног веровења. То опет не смета да се допуни на вишем ступњу.

Географској настави је Етнографија добра помоћница, јер поред народне митологије о тумачењу постанка имена разних места и географских објеката и поред научне Етимологије географских места Етнографија пружа и леп наставни материјал при описивању појединих покрајина. Обичаје, говор, ношњу и друге карактеристичне особине извеснога краја не треба при настави изостављати.

И уз природне науке може Етнографија врло згодно друговати у гимназиској настави. Народна имена минерала, биљака и животиња често су врло карактеристична. За многе од њих везују се разне гатке и веровања. Многи се употребљују за лек, јело или у домаћој индустрији и то у разним крајевима на разан начин. Многи су у вези са разним предрасудама и гатањима. У овом погледу интересно је сазнати, како народ посматра и тумачи разне природне појаве и т. д.

Неговањем народних песама и мелодија у гимназији упознају младићи полако најнежније покрете народне душе. Музика и певање су израз оне јединствене хармоније човечјег организма, која живот чини тако слатким и драгоценим. Оне потичу из најфинијих покрета живота и резултирају онај чаробни акорд, који телесну природу расплине у агрегатно стање, које се више не осећа. Извор им је живот а у животу налазе и свој одјек. Отуд им је значај неоцењен за развијање националног осећања.

Писац иде далеко, кад Етнографији ставља место и уз Старе и модерне стране језике. Учење страних језика мора се ослањати на знање матерњег и свака аналогија с матерњим језиком олакшава савлађивању. Али упоредно учење језика у целини је предмет универзитета, самосталних и специјалних студија. Оно пада ван гимназиског оквира.

Остаје још једно питање, најважније од свију додирнутих. Како да се дође до спремних наставника за извођење обележеног програма? С правом се у овом погледу мало полаже само на академску спрему без школских етногр. збирака, школских библиотека и т. д.

Лајпциг, августа 1901. Нед. К.

ГЛАСНИК

О САБИРАЊУ ПРАВНИХ ОБИЧАЈА

посланица омладини у правничком друштву на биоградској великој школи.

Цијењена господо,

Треба ли да Вам изречно кажем до ког ме је степена обеселио глас о Вашем замашитом предузећу прибирања правних обичаја народних; — како ли ми мило бјеше, уз љубавно писмо Ваше, угледати у новом одијелу моје старо упутство за тако прибирање!

И доиста, радост је моја била тим виша што, жалибоже од много година морадох гледати крајњи, непојмљиви немар у »мјеродавним« круговима, и научним и законодавним, за посао коме ја одавна бијах привикао посвећивати не мало труда и настојања. Та чудновата судбина правних обичаја, — без научне обраде којих, бар што се тиче Срба и Хрвата, неможе бити правога напретка ни у науци, ни у законотворству, ни у суцкој практици, — до тога ме је огорчавала, та сам пред неколико година, у једном познатом књижевном биоградском гласилу (у Отаџбини), дао, на доста оштар начим, одушка моме тадањем осјећају.

Ето се сада, Богу хвала, прилике из основâ промијенише!

Ви, правничка омладина Србијска, усредсређена у Правничком Друштву на Биорадској Великој Школи, примисте се, препоруком Вашег вриједног наставика, тога не одвећ лаког, али изванредно корисног и благодарног посла! Послије тога, оде ли рад чисто научним правцем, и буде ли устрајан, неће више бити узрока страховању за будућност тога важног предмета.

При самом почетку Вашега рада Ви ме драга Господо, изволисте изабрати почасним чланом Вашега Друштва. Као знак искрене благодарности за част коју ми тиме учинисте, — допустите да Вам саопћим овдје цигле двије три примједбе, основане на доста дугом искуству, а које се управ тичу родољубивог посла који предузесте. Од срдца желећи да Вам те примједбе не буду са свим бескорисне, ред је да најприје проговорим коју о упутству на коме основасте Ваш рад.

Изванредан је без сумње био успјех, у Словенству и изван, мога првобитног упутства или напутка за сабирање живих правних обичаја; — упутства које је имало своју обичну срећу и код Вас, јер и Ви нађосте за добро преиздати га, и узети га за темељ послу који бијасте наумили започети.

Ипак, кад се промисли да је то дијецле, у нас прво те врсте, састављено пред једну дебелу трећину вијека (1865—66 г.), дакле у моје младе године према ондашњем моме претежно школном знању, наравно је да упутство неможе бити без доста крупних недостатака. И доиста још 1872 г. на Кавказу, а једну годину доцније у Црној Гори, ја се сам нехтједох више послужити њиме за сличан посао, него оба пута саставих за моју личну употребу посве ново, много опширније упутство. Данас се, у једнакој

прилици не бих такође послужио ни једним ни другим од тих проширених упутства, него бих саставио опет ново; — ово би сада било тим лакше и згодније саставити, што се онда сабрала, а великим дијелом и издала богата количина нове, прије непознате грађе.

Ја добро разумијем; — Ви, ступајући први пут на необично поље обичајног права, одлучисте бити опрезни, те се привољесте нечему што већ опстоји, што је опробано; — и та Вам је одлука свакако за похвалу! Исто је тако оправдано што, не желећи ни прерађивати ни претапати мој стари напутак, Ви га подвргосте »кориговању« и дотјеривању према потребама Ваше Земље. Али и не прекорачујући ни најмање границе мога старог упутства, нити га прерађујући, мислим да је требало већ сада, при новом издању, учинити како би посао тога поправљања био дубљи, основнији и потпунији.....

Срећа, што и у наше дане вриједи старинско правило: usus te plura docebit! С једне стране, подубље изучавање већ сабраних прије Вас материјалâ, уз оне које ће те и сами сабрати, затим искуство од самога рада око сакупљања обичајâ, чиниће да боље одскоче недостаци нашега упутства, — међу тим ће се, с друге стране, раздавањем и употребом истрошити примјерци садашњег издања: тога ће свега бити пошљедак даће се, раније или доцније, показати потреба новога поправљеног и допуњеног издања садашњег упутства. Кад се буде припремао тај посао а Ви нађете да уз Ваше, може бити од неке користи и моје искуство ја бих се радо постарао да вам означим бар главније недостатке мога старога упутства, који пријеђоше без поправке и у Ваше ново издање тога саставка.

Међутим, осјећам као дужност топло Вам препоручити да, при вршењу Вашега рада, не заборавите у обзир узети одговоре које ми је г. М. Ђ. Милићевић, тај одлични познавалац народног живота у Србији саопћио на моја питања која се тичу једне веома важне народне уредбе, на име сеоске породице, о којој су, жалибоже. још и данас, доста неразбистрени појмови и у науци и у законарству. Ти су одговори, а и сама питања, објелодањени у Чупићевој Годишњици од 1898. г. (XLI. стр. 1-51), па и на по се.

Моје се старо упутство, — као обично сви списи ове врсте, — састоји из двије веома различне међу се групе, од њих једна представља упитник (questionnaire), т. ј. сама питања, што је по обиму своме главни дио дјелца; у другој су правила по којима треба да поступа онај који појаве опажава и биљежи. И ако правила долазе као неки додатак, она су ипак од превелика замашаја.

Пријатно ми би опазити да Ви ту важност потпуно схватисте, јер готово сва правила из мога старога упутства пријеђоше у ново Ваше издање тога списа. Допуне и поправке које би та правила захтјевала, могу се извршити такође при будућем издању цијелога саставка.

Међутим, неће мислим, излишно бити већ овдје привјести бар два три опћа правила или напомене које ми се саме уму намећу, а смеће их често с ума велики део скупљачâ. Ако се у њима и понови по каква мисао

која се срета у пређашњем упутству, ни то неће с горега бити, јер има ствари које би, због њихове изванредне важности и због честог заборава коме су подвржене, требало непрестано понављати, док се год не укоријене у паметовање стручњака, као најобичнија народна пословица.

Објективност је, при мотрењу и биљежењу чињеница и појава, неопходан услов научне, па и сваке практичне вриједности Вашега рада. Ово је већ само собом јасно, хиљаду пута казано, па му ипак понављање није далеко још постало излишним. Али, управ за то што објективност има таку изванредну важност, на њу је сваки час готова да удари цијела чета противничких елемената, тим, што пријече мотриоцу да увиди и опише по истини ствар, уредбу, појаву. Противник истине и тачности, у овакоме послу бива неријетко: лична мотриочева наклоност или ненаклоност некој форми; научно васпитање његово у извјесном правцу; уплив нађ неке политичке странке; утицај социјалних, филозофских идеалâ, каквих предузетих мисли и.т.д. Наравно, што је год противник невидљивији, тим је опаснији.

Мотрилац, по томе, који није у стању да се ослободи своје субјективноти у сличним пословима, учиниће не само да му рад остане без сваке научне и практичне вриједности, него ће, шта више, и науци и практичним вјештинама штете нанијети. Мало ли се у законарство судбоносних заблуда увукло, управ непотпуном објективошћу мотрилацâ или описивача! О овакима се може казати да би корисније радили, кад се не би никако ни мијешали у послове оваке руке.

И неопрезно уопћавање или ђенерализација правних и у опће друштвених појава може унијети у науку, а отуда и даље, веома нетачних искревених, лажних појмова. У овај гријех најобичније падамо баш ми, правници, већ по неким особинама наше струке. И то није за чуђење. Људи који су привикли већ по дужности свога звања, бавити се непрестано писаним законима, т. ј. уопћеним правилима, лако су, па и преко мјере, склони к уопћавању и онда кад се не баве управ том, него посве другом врстом правила. Уобичајима пак, већ по природи њиховој има веома често варијаната, и то између најближих мјеста или крајева а у сваком је погледу од велике важности да све те варијанте, па и најситније, буду тачно забиљежене. Неопрезно се уопћење јавља и у другим формама. Не ријетко ће, на примјер, мотрилац опазити да неки обичај или уредба живе у неком мјесту, крају, или у више њих, те ће без даљега истраживања закључити да је опажена појава опћег значаја, за сав народ, што често не буде тако.

Неосновано је уопћавање унијело такође много замашаја заблуда у законарство, на превелику, често непоправиму штету народа и државе.

Још циглу једну примједбу.

Да речемо: наше је упутство, са својим упутником и правилима поступања, изврсно, те свакако може послужити као добар темељ опажању и биљежењу правних обичаја народних. Али овдје настаје питање: имамо ли ми свакад довољно јемства да је мотрилац хтио, могао и знао све што треба открити и по истини записати? Ко би посумњао да може лако бити непоузданих одговора и на прилично разумљива питања, нека

нека се потруди прелистати мој »Зборник правних обичаја (Загреб 1874),« па ће лако на дно страница опазити неке моје примједбе ситним словима штампане. У њима и нема ништа друго до наговијештање о одговорима невјероватним, неразумљивим или иначе непоузданим. Тих је примједба прилична количина, а ја ипак нијесам далеко све одговоре који ми се, због једнога или другога узрока, чињаху непоуздани примједбама обиљежио.

Неопходна је дакле озбиљна контрола. Она може бити проста а и сложенија. Првој ће врсти свакако припадати обично претраживање то јест, кад неко други, искусан и опрезан оде на мјесто проматрања првога записивача, те извиди у колико је појава по истини забиљежена у колико се, и због чега, биљежилац од ње одаљио. Сложенији је, на против, начин контроле кад се на пример сам упутник састави тако како би се већ у самим одговорима могло наћи озбиљних елемената за контролу.

И овдје се устављам.

Желећи Вама и Вашему предузећу сваки успјех и напредак, остајем,

одани Вам

Париз у мају 1901. В. БОГИШИЋ

(Ову је посланицу упутио г. Dr. Валтазар Богишић омладини у »Правничком Друштву« на нашој Великој Школи, која се латила скупљања правних обичаја нашега народа и тога ради наштампала »Упуства за прикупљање правних обичаја нашега народа.« О овим, Упуствима ми смо проговорили неколико речи у »Караџићу« од прошле године стр. 196.—197. Овде наштампасмо »Посланицу« г. Богишића, да виде читаоци и његове мисли о тој ствари.

Уредн. »Караџића«).

— Трагови претхришћанских божанстава вода у нашим народним предањима од Павла Софрића, професора. (штампано у Извештају Гимназије Краља Милана I у Нишу за школску 1900—1901. г. стр. 9.—27.)

—Из »Кола« посебно је оштампана историска расправа Архимандрита И. Руварца:»Порекло Сибињанин Јанка,« јунака наших народних песама.

— У »Колу« књ. II, св. 1. стр. 45.—51. описао Ђ. М. »Краљице, народни обичај из Лесковачког Поморавља«, доста добро само би се где што имало замерити језику у песмама, који није баш тачно залежен као што се у том крају говори. Тако тамо се неће рећи: »Синак дође са војске« већ »Синак дође од војску«; неће се рећи: »На сред села на језеру«, већ »На сред село на језеро и.т.д.

— У »Ловцу« бр. 11—15 саопштио је Тих. Р. Ђорђевић Грађу за зборник ловачких обичаја (одговори на »Питања за прикупљање ловачких обичаја у Срба«, која су штампана у »Караџићу« за 1899 год. бр. 3. и 4.), са намером да »тек примера ради изнесе оно градиво о ловачким обичајима које му је стигло као одговор на поменута Питања.« — Желети би било да ловци што допринесу упознавању наших ловачких обичаја, јер они и највише знају ствари из народа о томе.

Изјава уредништва

Уредништво „Караџића“ жали од свег срца што се десило да је у 5. броју „Караџића“ од ове године наштампано народно предање „Зашто Турци не једу свињско месо“ увредило нашу добру и честиту браћу Србе Мухамеданце у Босни и Херцегорини. Овим им се братски извињава, што је то предање, у уредникову одсуству, и ушло у лист, молећи их да извињење приме са онолико братске љубави са колико им се пружа.

Уредништву је жао што му се то десило кад оно само срођује и збраћује и кад је оно целокупним досадашњим радом показало да једнаком љубављу гледа на сву једнокрвну браћу ма где она била и ма којој вери припадала.

Још више жали уредништво што се нашло људи, на жалост наше крви, који су наштампано предање у „Караџићу“ прештампали, изнели на велики добош и на гнусан начин прокоментарисали у опакој намери да представе наше небратство, и да тиме поколебају веру у нашу искрену љубав и браство према браћи Србима Мухамеданцима.

Ма какве зађевице они тражили ми се на њих нећемо осврта ти, јер се онакво писање једном озбиљном листу ни гледати не пристоји.

Нека не мисле да су тиме добру услугу своме народу учинили!

Алексинац.
Септембра 1901. год.

УРЕДНИШТВО „КАРАЦИЋА“

„Караџић“ излази у Алексинцу један пут месечно на 1—1½ штампаном табаку, цена му је 5 динара годишње, поједини бројеви стају 0.50 дин. — рукописи се не враћају.

Београд, штампарија Мате Јовановића, Кнез Михајлова ул 24

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ:

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвѣщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. Цена је свакој 5 дин.

Живая Старина, периодическое изданіе отдѣленія этнографіи Императорскаго Рускаго Географическаго Общества, под редакціею председательствующаго въ Отдѣленіи этнографіи В. И. Ламанскаго. С. Петербургъ. — Излази четири пута годишње.

— Český lid Sbornik věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt, Praha, Vyšehrad na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

— Národopisný Sbornik československý vidáva Národo isná společnost československá a Nar d pisné museym československé. V Praze Prikopě, 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видаэ Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny. Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Arteta Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mythologie, litterature orale, ethnographie traducionelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Société des populaire traditionss Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дин.

siences qui s'y rattachent, dirigée par M de Beaurepaire-Froment Paris 8, Quai des Orfèvres Цена 10 дин. Поједине свеске 1 дин

— Melusine, recueil de mythologie, litterature populaire rurilions et usages, dirigé par HeGaidodia 2 zt . rue des Chantiers. tЦена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugéne Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1.50 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Verstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschritt des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschritt. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

Man, a monthly Record of Anthropolngical Science. Published under the Direction of the Anthropological nstitute of Great Britain and reland. Лондон, W., Hanover Sq. Илустровано, в. 8° у свескама.

Посебни отисци из „Карађића":

1. Питања за прикупљање градива о ловачким обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић, (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карађића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља градиво из нашег народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1900). Цена 0·50 дин.

— Сем овога оштампао је уредник „Карађића" из „Народног Здравља" још:

Упуство за скупљање грађе из народне медицине од дра С. Ватсва, које такође шаље на захтев бесплатно.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ЈУНИ-ЈУЛИ 1901

ГОДИНА III

[illegible]
[illegible]
[illegible]
(Проф. Ранковић: [illegible])

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД СП. МИХ. УЛ. БР. 24

1901

САДРЖАЈ

	СТРАНА:
Турчин лан (у Лечу) од Ст. М. Мијаловића	121
Мајанпеки обичаји у Срба од Ст. М. Мијаловића, Јована Дучићевог, Милисава Ђ. Марковића, Ив. Т. Дамјанова, Светозара Петровића, Милана Ђ. Лозановића	125
Народно предање о месецу од Михаила Ђ. Пековића, Николе Костића	135
Животиње и биље у народном предању од Михаила А. Стојановића	136
Белешке од Тих. Р. Ђ.	137
Свако бедевико	148
Прилози	151
Гласник	152

И опет не можемо претплатници да пожуре са претплатом, која ни са која страна не стиже.

Уредништво.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 6. и 7. У Алексинцу, Јуни и Јули 1901. ГОД. III.

Ђурђев дан

(у Левчу)

1. **На „Биљани Петак.“** Петак пред Ђурђев дан зове се „Биљани Петак.“ Овога дана жене иду у поље „у траве“..... **Ако не би** имало оних трава, које њима требају, у **атару њиховога села,** оне ће за то да иду чак у атар **ког другог** села. **Тамо обично** наберу ове траве: коприву, копитњак, сисачу, омлен, одолен, петлово перо, петлова креста, ђурђевдан (ђерђеву травицу), поврату, оман, мачику, јечам, слез, златноглав, прострију, зечји уши, дебелицу, вратич, крављачу, подбел, навалу, козлац, гороцвет, кукурек, мечју шапу, — наломе гранчица од леске, дрена и граба. — Нарочите труде да набаве поврату и навалу.

„У траве“ мајке воде ћерке, а свекрве [illegible] показују, да и оне знају потребне траве. Све [illegible] подједнако, које би траве требало за овај дан [illegible] нарочитих жена, које се у овом послу [illegible] тале се жене грабе, да с таквима при [illegible] штву.... Набране траве доносе **кући** [illegible] нито место, да ту [illegible] Ђурђев дан.

ноћи „чини“ (врача) око стоке, а и иначе. Тако ће многе жене у вече протерати овце и осталу ситну стоку кроз обруч или преко своје канице; то за то, да стока држи (потпомаже) кућу, или да се не растура, но увек да буде на окупу.... Понеке (жене) у вече напуне ведрицу (ведро) водом (обично текућом), око које вежу (на црвеном кончићу) олово и потковицу (обично говеђу), па је тако мету у тор, међу стоком, да преноћи. Кад је остављају, онда обично говоре: „Како си данас пуна и тешка, тако да будеш на век!“ — У јутру кад пођу на мужу исту ведрицу опашу врбовим прутом (да млеко у ведрици расте, навире као врба) и заките је здравцем (да је млеко задраво), селином и копитњаком.

Многе се жене боје, да им која врачара (нарочито сусетка) ноћу, у очи Ђурђев дана, не одузме млеко од стоке (музне), за то понеке противу тога исте вечери чине овако: узму кантар, катанац и божићну со (која се нарочито за ово од Божића оставља), па с истим стварима опколе једаред око сточног тора, па затворе катанац; за тим га идући отворе, па га пред вратима опет затворе; тако три пута. При овом говоре: „Мој бели смок (сир, кајмак, масло, и др.) со солио, кантар мерио, а катанац чувао од душмана и злотвора!“ — Понеке противу овога просипљу пепео или брашно око тора говорећи: „Кад се пепео (или брашно) покупио, тад се мојој стоци учинило“ (тако три пута). — А да се не би стоци учинило (да се не пати или да нема млека) многи целе ове ноћи (у очи Ђурђев дана) пуцају из пушака; то чине, да би тим заплашили врачаре, те да се не приближују њиховом тору, а и да би им стока била на гласу као глас из пушке. — Још се противу овога (т. ј. да се не учини стоци) чини и ово: У очи овога дана мету жив угљен на земљу, поспу га водом, па га покрију сачем. За тим исти сач гребу гребенима или грабуљом, говорећи: „Како цврчи овај угљен, тако нека цврчи и она, која би ми ноћас стоци учинила; како ја сада овај сач гребем, тако њу (тј врачару) у паклу гребли (тако три пута). После се угашени угљен истуца, помеша са пепелом и проспе око тора у коме је стока, говорећи, као и при просипању пепела.

Врачаре пак овако чине ове ноћи (и то само ове ноћи): У неко доба ноћи оне дођу до тора домаћина коме су намерне да чине; ту у неком склонитом месту свуку све хаљине са себе па узјашу вратило, које нарочито за ово понесу од куће са собом. Јашући вратило оне три пута протрче око тора (у коме је стока) говорећи: „Оп, оп, оп; Марку (или већ како се буде звао) троп; мени смок“. Бивало је случајева, да су ове врачаре на делу хватане, па је с њима бивало свашта. Друге опет (врачаре) бацају ове ноћи, ономе коме су намерне да учине у тор сплачину (помије) или преврнут бусен земље на коме му је (тј. до-

тичном домачину коме се чи̑ни) стојала ведрица, или покварено јаје (мућак), — хотећи и тим да учи̑не, те да овај нема користи од стоке коју музе (сплачина и јаје, да му се млеко квари, а преврнут бусен да му се млеко преврће (груша) и да му се све преврне од добра на зло). . . .

Многе мајке, у очи Ђурђев дана, остављају на шипку да преноћи црвен и бео конац, који сутра узимају те везују деци око гуше (чешће и са којом ситном парицом) а на место истог остављају жут и црн конац говорећи: „Остављам жутило, а узимам црвенило; остављам црнило а узимам белило“. . . .

По гдегде постоји обичај, да ноћу, у очи овога празника, скићу момци по селу и пољу. Деси се случај да исти по каткад учине штету ономе, који је ма кога од њих (они обично иду у друштву по 2—3) ма шта наљутио (напр. није му дао девојку кад му је овај потражио). А кад хоће коју девојку да орезила (осрамоте), а они јој ове ноћи скину и однесу вратницу са авлије, па је баце где год у близини, или јој (што је још горе), украду хаљине (нарочито кошуљу) кад се ова, ове ноћи у зору, буде купала у води или ваљала по јечму... Ово се сматра као велика увреда за дотичну девојку и њена породица или фамилија тра́га за дотичнима па кад дозна који су, свети се обично истим начином (тј. ако и они буду имали девојку у кући; у противном чим другим). . . .

Девојке ове ноћи такође чи̑не. То се чиње обично односи највише на њихову удадбу. Тако: неке се ноћу (или изјутра рано — пре зоре) ваљају по јечму, да момци ја̑че за њима; друге се купају на вишњи или грабу, или јашу једно од ова два дрвета, да се момци грабе или да свисну за њима; треће ће исте вечери да откину подједнако два перута бела лука, намењујући, један себи, а један ономе (момку) кога буду воледе, па ако у јутру (на Ђурђев дан) буде већи ма који од та два перута, неће се узети, — у противном, ако буду једнаки, узеће се; четврта ће у очи овога дана набрати иверака (од дрва) и метути иза врата, да ту преноће, па ће их у јутру пребројати, и ако буду чив (па̑р), удаће се још те године, — а ако је тек — неће; пете ће, пред легање у постељу, да мету у своју ципелу (или опанак) мало хлеба (и то обично први залогај који су те вечери метуле у уста), соли, воде, масти, јечма, чунак, чешаљ, и нож, говорећи при том: „Ко је наш (односно мој) суђеник, нека дође вечерас код нас (односно мене); ако је гладан, ево му хлеба и соли; ако је жедан ево му воде; ако је бос, ево му ципела (или опанака) да се обује; ако је на коњу, ево му зоби за коња; ако мора да пређе преко воде, ево му чу̑на(к) да се превезе; ако је неочешљан, ево му чешаљ и маст да се очешља; ако мора да пређе преко горе, ево му ножа да сече гору и да се брани од зверова,“ — тако три пута; шесте ће опет у јутру

рано да се окупају на преврнутом кориту, да би се момцима за њима памет преврнула; седме ће такође у јутру рано да баце сметлиште на буњиште, говорећи: „Сметлиште на буњиште, наводација уз пепелиште“ (тако три пута); осме ће се ово јутро окупати са травом омиленом, те да би сваком омилеле; девете ће пазити кога ће момка ове ноћи да сне (сањају), држећи, да ће им исти бити вереник; итд. итд. . , . .

3. На Ђурђев дан. У јутру рано (пре сунца) на Ђурђев дан сва се кућна чељад (а нарочито деца) окупају у кориту или у реци, ако је близу. У исту воду мећу: копитњак, здравац, калопер, омилен, коприву, селин, и друге траве и цвеће. Улога сваке метуте траве обично се тумачи по самом имену (напр. здравац да је здрав онај који се купа; омилен, да је мио, да омили, итд.), али коприву мећу, да деца жарко љубе (воле) своје родитеље. После купања сви се обуку у ново и чисто одело и опашу врбом и дреном. Врбом се опасују да расту као врба; а дреном, да буду здрави као дрен. Још им задевају за појас: здравац, селин, рутвицу, и још које цвеће. — Кога би сунце затекло у постељи на Ђурђев дан, тај неће бити здрав преко целе године. . . . .

Ово јутро пусти се рано стока (нарочито музна), те се напасе по пшеници и великој трави. Сваки се сада труди да му стока буде добро сита, јер верује: каква му стока буде данас таква ће му бити и преко целе године. Занимљиво је, да ово јутро стока пасе обично росну траву, па су ретки случајеви, да којој што шкоди; народ тумачи, да је сада чува сам Св. Ђорђе. — Чим се музна стока дотера с паше одмах се музе у окићену ведрицу, као што смо већ то напоменули. То се млеко свари и даје после деци да једу. Сваком, пре једења сипају воду за врат, да би млека имало као воде (доста). — Многи не окушају млеко, сир и јагњеће месо, пре Ђурђев дана, а нарочито то неће никако окусити мајке којима су деца умирала или које имају малу децу „на сиси.“

Овога дана стока се крми око ручка (око 8 - 10 сати пре подне) и то на овај начин: С трицама (мекињама) се помешају све оне траве, које су набране на „Биљани Петак“, па се с истим закрми сва стока. За ово се набране траве претходно ситно исецкају, те како би се лакше с трицама замеле. Стоку крме обично жене (домаћице), а ређе људи. Понеке жене мећу трице у круг од своје канице, те да се неби стока преко године растурала. Ове се трице соле сољу остављеном од Бадњег дана. — Стока се овај дан крми, да би била преко године здрава и напредна. — Телад од крава и јагањци од оваца, овај се дан не одвајају после мужења, већ цео дан иду заједно; „тако се ваља“. . .

У јутру рано на Ђурђев дан направе од донетог лесковог

пруђа неколико крстића, па по један мету за слеме или стрију од кућа и осталих зграда, а остале однесу у њиве и винограде, те и тамо по један забоду у земљу. Ово се чини за то, да би крст сачувао дом и имање од свакога зла и непогоде.

Многе жене измивају ово јутро косу (главу) своје деце са сврачијим или врањим јајетом. Ово чине за то, да не би после деца имала полеп (прут — перут) по коси.

Овога дана ретко ће који преко дана спавати, јер кажу: ко то чини, биће после преко целе године спављив и дремљив.

Имућнији (источнији) људи за овај дан кољу јагањце, јер верују, да ће им се стока после боље патити (множити).

Ко је шугав треба ово јутро да се окупа у роси, па ће му — веле после шуга проћи.

„Ваља се“ мати на Ђурђев дан да посеје конопље, па ће после деца да јој расту брзо као конопље.

„Не ваља се“ на три дана пред Ђурђев дан сејати кукуруз, јер ће да га једе црв.

Ако је на Ђурђев дан ведро, биће родна (беритатна) година.

1. маја 1901. год. Забележио
Пољна. Ст. М. Милатовић,
учитељ.

Медицински обичаји у Срба

Ево у име Божје почињемо изнашање грађе и из народне медицине, која нам се прилично прикупила.

На народној медицини у нас је рађено врло мало. О значају народне медицине и медицинских обичаја рекли смо реч две испред „Упутства за скупљање грађе из народне медицине“ од Dr С. Ватева, која смо наштампали у „Народном Здрављу“ од прошле године и посебно, — те о томе овде ништа не говоримо. Надали смо се да ће ова „Упуства“ ко од наших лекара попунити, и за испитивање наше народне медецине, специјално удесити. Но од тога не би ништа. С тога да не бисмо и даље чекали са прикупљањем и издавањем медицинске грађе и обичаја из народа препоручујемо и даље ова, преведена, упуства и отпочињемо издавати оно што смо до сад добили.

Уредништво

ИЗ НАРОДНЕ МЕДИЦИНЕ У ЛЕВЧУ

1. Кад коме иде крв на нос најбрже се зауставља, ако се у ону ноздрву, одакле иста тече, ушмркне добро и јако винско

сирће. Неки, у овом случају дижу у вис ону руку из које но дрве иде крв, а неки поливају главу (а нарочито потиљак: хла ном водом и на потиљачи свезују два прамена или два влак косе, а неки пусте те им кану три капи крви на жив угљен.

2. Крв на рани (посекотини или др.) **зауставља** неки метањем ситне соли на исту; неки састругу са кајиша доње неуглађене стране) ситна влакна, па то мету на рану крв зауставе; неки згоре вуну (врану), па оним угљеном засо рану и крв престане (овај се начин највише употребљава); нек засољавају рану прахом од зреле пухаре (licoperdon bovista bal па, кажу, да и то помаже.

3. Да рана (нарочито од изгоретине) **брзо „прође“** понек раде овако: Испеку жути пасуљ (чучавац), за тим га раздел на полутине и исте прилепе на рану. Ако се пасуљ одмах пр хвати за месо рана ће брзо да прође; у противном неће.

На ране још међу лишће од траве боквице, подбеле и са мобајке. А изгоретину испирају људском мокраћом и на њу међ лишће од кисела купуса или је мажу чистим зејтином.

Већу посекотину соле ситно истученим угљеном од црвен врбе, или на њу међу истучено лишће од хајдучке траве ил месечине (спориша), које предходно наквасе људском мокраћом

4. Кад свиње болују од гроница, онда се против те бо лести употребљава трава гроница (Lepidium ruderale L.), кој расте по пољу, особито око каквих развалина. Ова се трава н туче ситно, па се са осталом храном даје свињама, те једу.

5. Кад се који убоде (нарочито у ногу) **превијају** м на оно место, где се убо, танак крижић сланине. А ако је тр остао у месу онда међу на рану зечју маст, која је после мал употребе извуче трн.

6. Против пробада или тишње употребљава се: вода (чист сипана кроз грклан од „божићњара“, или вода сипана кроз ш штољ или нож, којим је убијен човек, коју треба да пије бо лесник; вода у којој је стајала „стрелица“ (која се налази к дрвета где је гром ударио) или вода у којој је кисељена вилс ложичица[1]) (печурка или трут који расте на пању од брескве којом такође болесника треба запајати; борова смола метута н плаву хартију, истуцан рен помешан са сирћетом и зејтино тамњан помешан са беланцетом од јајета и ситно истуцано лиш

1) Народ верује да ову печурку међу бољу вештице од поједених срдаца људи Она је мека скоро као бела питерица.

са цвећем траве слачице, помешано са пшеничним брашном и винским сирћетом, које се привија на место које боли.

7. **Противу гушобоље** истуче се ситно нишадор и метне у цевку од обзовиног дрвета, па се то дуне (кроз исту) болеснику у гушу. По неки дају болеснику те пије зејтин или гас (!) а при том му мажу грло и врат зејтином или ракијом.

8. **Противу „крајника“** у овом је крају опште познати народни лек дугачки прст, ложица или шишарка, неке бабе „веште“ у том послу, којим бута болеснику по ждрелу где се обично крајници и појављују.

9. **Да мицина провали и да што пре прође** неки мећу на исту јаје од уштројеног пса (сирово), које претходно расеку и онако вруће мету на рану. Други опет распирају жабу, па је соле са нишадором, и тако је превију на рану. Трећи превијају на исту свињску балегу. Четврти пеку репу и онако врућу мећу на болно место. Пети кувају ланено семе с млеком све док се не згусне, па после то превијају на болесно место. Шести мећу на исту суву шљиву (воћку) посољену нишадором. Седми превијају сириште или ситно исецкано говеђе месо и т. д.

10. **Кад коме опада коса с главе** онда ваља да измије главу водом из траве уставе или чешљуге. А кад има по глави перут онда ваља главу да измије с в р а ч и ј и м ј а ј е т о м.....

11. **Противу грознице** лек је: Унутрашња кожица од живининог бубрега (желуца). Ту кожицу ваља осушити, истући у ситан прах и давати белеснику да пије у води, кафи или каквом другом пићу. — Или: жабу камењарку ваља болесник да пољуби, и пустиће га грозница. — Или кора од врбе кувана у води, коју треба болесник онако горку да пије — Или: трава кичица кувана у води, која треба да се пије наштину. Или: купање у хладној води, а нарочито изненадно скакање у речну хладну воду. Или: купање у води у којој је пре тога покисељена лисичја лубања. Или: бели лук истуцан са љутом печеном паприком и помешан јаким сирћетом које треба болесник „силом“ да једе наштину (у јутру). Или: болесник треба пуну торбу камења да однесе до најближе реке или потока, па све то тамо да баци (сем торбе), говорећи (три пута): „са камењем, нека остане и моја грозница,“ па да се брзо врати кући. Или: љуту комову ракију помешану са ситно истуцаним нишадором, треба пити у јутру наштину. Или: запајање болесника водом узетом са 9 извора у којој су преноћили белези (који кончић од хаљина) узетих од 9 удовица. Или:

пијење што је могуће више чисте хладне воде. Или: трава линцура, која треба претходно да је покисељена у комовој ракији, па да се тако пије.

12. Противу јектике лек је: Са мртвацем, који је умро од исте болести ваља закопати једно стакло црног доброг вина, које треба оставити отворено. Ту ваља да стоји четрдесет дана. После тога треба га извадити и с истим ваља запајати како здраве, тако и болесне, да би ово дуже трајало исто вино помешају са пшеничним брашном, па од тога умесе колачиће, које осуше на сунцу и после дају болеснику. — Или: пијење, у јутру наштину, пресне сурутке, и једење суве сланине (непечене и некуване). — Или: болесник треба цело лето да спава у тору у коме овце леже.

13. Противу увобоље треба ситно истући камен белутак, па тај прах замесити са соком од црна лука и ту смесу привити испод уха; или канути неколико капи своје мокраће у оно уво, које боли, па ће проћи.

14. Противу великог кашља (рикавца) лек је: једење меса од печене свраке: или: пијење млека од крмаче (првопраскиње) и кобиле (првождрепкиње), или: да магарац обзене комад леба, који треба после дати болеснику да једе; или: пре сунца ваља болесника провући кроз виљагу; или: ваља болесника запојити водом из прве (десне) чарапице првог (мушког) детета, или мокраћом дотичног болесника; или: зелену жабу скувати у води, па ону воду пити; или: корубу од корњаче испећи, па истуцати, и то помешати с вином и дати болеснику да пије.

15. Врана кобила (првождрепкиња) кад ождреби мушко врано ждребе (без белеге), онда ону сукрвицу, коју ждребе избаци из носа треба узети осушити на сунцу и чувати. Неки растворе после ово у води и дају да пије ономе који пати од „велике болести“ (падавице), а неке жене то пију и кад хоће да престану са рађањем деце.

Велику болест (падавицу) неки лече још и овако: Кад спава болесник, кога то сналази, треба узети пиле „непропојче“ па му прекинути главу над његовом средином тела. За овим треба главу од тога пилета закопати више главе болесникове; труп с крилима испод паса, а ноге испод ногу болесникових. Ово веле, да ће помоћи.

16. Противу усто-боље и болести нузла (десни) неки једу кору од зимозелена, шибљастог дрвета, које расте по нашим шумама, а нарочито луговима и трњацима поред међâ.

17. **Противу несанице** (неспавања) треба узети обојак (или парче хлеба), који се нађе на путу и исти у вече метути под главу, па ће се лепо спавати.

ИЗ НАРОДНЕ МЕДИЦИНЕ У СЕНТОМАШУ У БАЧКОЈ.

1. **Шугу** (људску) лече овако: Утуче се ситно плаветни камен, па се помеша са живом, машћу и сумпором; том смесом се намаже цело тело, и оде у слабије загрејану пећ (обично кад се хлебови изваде), па се стоји прилично дуго. После тога треба мало чекати, па се добро окупати. То је врло поуздан лек. — Ако има ко по телу сврабеж (а није шуга) нека метне у хладну воду соли, и том водом нека се опере, па ће га проћи. — За шугу говоре, да ће је човек добити одмах чим седне на вруће место, где је шугаво чељаде седело. Шуга се најпре покаже на руци између прстију, а на дланове и на врат неће никад да иде. — Шуга ће проћи, ма се и не лечила, после годину дана. — Сви држе шугу за врло гадну болест, те неће казати нико ником, да је шугав, због тога се и ошугају многи.

2. **Кад се ко убоде** на стакло или на гвоздени клин, па се загнојн рана, метне се на њу зечје масти „да извуче ђубре.“

3. **Кад се ко посече**, метне се на рану паучина, да заустави крв.

4. **Кад се испече врућом водом**, намаже се по рани бела земља, да извуче ону врућину.

5. **Чир** се лечи овако: Испече се цела главица црна лукаи неколико оних листова метне се на чир; па ће се пре провалити.

6. **Кад ко кашље**, пије чај од пелена.

7. **Кад је воће цветало а мраз падне**, запале под воћком плеве (или тако што, што не може да гори пламеном) па се пуши, да открави мраз.

8. **Кад стомак боли**, баба (врачара) узме болеснику десну ногу а леву руку, па му метне на трбух говорећи: „Устук наступ, устук наступ!“ затим леву руку и десну руку метне на трбух и говори то исто.

9. Крајници се лече овако: Баба врачара пред вече пљуне на прст између малог и великог, и тре по врату говорећи: „Данас и звезде и жљезде, а сутра ни звезде ни жљезде.“ — Нека ће баба турити болеснику прст у грло и гњечити крајнике (то стаје болесника много муке).

10. Грозницу лече овако: Грозничаво чељаде прве недеље (кад је добило грозницу) обеси се о собна врата и воза се на њима говорећи: „Прва недеља, последња грозница, прва недеља, и т. д.“ то се каже „воза грозницу“, па онда залупи врата, да се не би повратила грозница.

11. Кад ко има брадавицу, дâ оном, који није још видео брадавице, да пљуне на њу, па ће проћи.

12. Кад дете не проговори до друге и треће године, нека га слепац удари гудалом, па ће проговорити.

Прибрао
Јован Дунђерски

О намештању (сељевању) струне у ужичком округу. — Најобичнија болест желуца у нашем народу, како је он зове, јесте струна.

У народу, они, који су дубље посвећени овој врсти болести, држе, да струна није ништа друго него да се желудац померио ма на коју страну и да зато болови наступају, што желудац није на свом месту. Отуда, по њиховом веровању, желудац с једне стране покупи а с друге затегне дамаре (жиле) и повуче бол и у друга места па чак може и у прст палац. Још желудац може да прирасте за кичму (уз пршљенове слабичне).

Струне има обичне и потајне. Обична струна познаје се по јаким и напрасним боловима у желуцу. Потајна пак струна познаје се што дуже траје, болови су мало блажи и на трбуху се оток покаже. — Овај оток може да буде свугде на трбушној дупљи, само не с десне стране.

Вештаци, за лечење ове болести, или како они кажу за намештање и сељевање струне, јесу већином бабе, средовечне жене, а ређе и људи.

Познавање ове болести ево како они врше: Пошто болесник легне на леђа, трбух цео изложи овом народном лекару, лекар пружи кажипрст, велики и домали па их положи на болесников трбух уздуж и попреко (вертикално и хоризонтално), али оба пута тако, да велики прст, који је у средини размакнут од она два по 2—3 с. метра, увек дође на сами пупак. Ако код болесника није струна, онда се куцање дамара (бїла) осећа на самом пупку под великим прстом.

Ако је струна онда се куцање дамара опажа лево или десно, горе или доле од пупка, дакле, под кажипрстом или домалим прстом. Или се куцање дамара не осећа нигде. У том случају верују да је желудац прирастао за кичму (слабичне пршљенове).

Ако је тај случај они болесника мало протрљају почињући од слабичних пршљенова па трљајући ка самом пупку. После краћег трљања дамар (бйло) се покаже, и онда у оба случаја где се осети бйло ту је побегао желудац.

Сада се приступи самом лечењу. Њега врше разне личности на разне начине.

У свима начинима лечења, према личностима, које играју улогу лекара, није нужно и потребно знати на коју је страну побегао (скренуо) желудац, него је само главно одредити да ли је болест струна или не.

Код првог начина ради се овако:

Болесник, као што смо казали, лежи раскомоћен мирно у постељи. Народни лекар, пошто се уверио да је струна, узме какву цев, пиштољ, шајтов или грлић од каквог стаклета, притисне на пупак и почне га полако завртати тако, да на трбуху скупи кожу и под отвором направи као малу гужву од трбушњака. Држећи тако стави мало меког воска на пупак (ту гужву) и да би притиснуо добро то место опаше добро каквом марамом па после појасом (сељачким тканицама) јако трбух утегне. Затим болеснику добро прстима изгњечи жиле испод пазуха и мишице оне руке на којој је страни струна, а по том добро обмота и утегне мишицу те руке меком марамом и држи по 24 часа. Често пута тако се притегне да сва рука помодри, али то је добар знак за успех лечења.

Пошто се ова процедура сврши онда лекар болесника намести да лежи на десној страни, руке опружи низâ се, ноге прикупи, згрчи што може више, а главу му сниско намести. За време болести болесник не сме јесте никакву киселину ни тешку храну. На овај начин, болесник ако не оздрави од један пут, онда се после 24 часа понови иста процедура и успех је сигуран по њиховом веровању и тамо где прави лекари нису помогли.

По другом начину опет лече стручну овако: Узму парче гњецаве средине од хлеба или томе слично, ставе на пупак, затим запале зубљицу доброг луча, забоду усправно у леб на пупку и поклопе загрејаним земљаним лонцем. На тај начин стомак се загреје и прикупи мало те у том и желудац дође на место.

По трећем опет начину ставе пун лонац воде за ватру да проври. За то време болесника истрљају по трбуху, опашу и ставе га да мирно лежи. За тим донесу лонац с проврелом водом и негде у крају собе да и болесник види излију воду у једну

тепсију. Лонац како је загрејан брзо се осуши и док се још није изхладио они га брзо изврну у ту врућу воду те полако постепено увуче сву воду у себе. Ако ова вода уђе под лонац струна је намештена. То готово редовно бива, али болесник редовно не осећа помоћ.

Овај трећи начин, по некима садржи још неких врачања. Тако за воду која се сипа у лонац треба да је цела т. ј. неначета и да је ћутке са извора или чесме донесена. Уз то кад је лонац за ватром проврио и хоће да се истави треба га три пут окренути за сунцем (с лева на десно) и три пут изрећи: „Лонац по Богу отац, намести (Петру — име болесника) желудац. Сунце за гору желудац на мјесто.“ Други опет место ових изговарају ове речи: „Сунце за гору, желудац на мјесто, струна нек иде на море, ђе вô не буче, пјевац не пјева.“

По четвртом начину неки лече само овако: Болесник легне на леђа. Руке и ноге опружи, под главу не меће ништа, ноге уједначи, а уз табане му прислоне какву јаку даску и неколико пута лупе по дасци ушимице секиром или нечим другим, те услед тога желудац дође на место.

По петом начину преврну литар хладне воде на пупак, притисну добро да вода не излази, подржи дуго и желудац дође на место.

По шестом опет начину, преврну шољу на пупак, потпашу је и притегну мало повише, држећи тако док желудац не дође на место.

То су у главном начини намештања (сађевања) струне за које сам ја дознао у ужичком округу. Свакојако држим да овде нису сви начини него да ће имати још начина на другим местима.

Напомињем да се овако намештају у опште и обична и потајна струна. Само код потајне струне, где постоји оток, или ако се болесник тужи на муку било од бриге или болова у желуцу, или да се опажа ватра у грудима и у опште изнутра, или слаб прохтев за јело — онда на оток или ако њега нема на ошчицу (дупљу желудачку) меће се „јакија.“ „Јакију“ праве овако: узму од 10 п. д. сапун (обично црвен), чашу љуте (препечене) ракије и једно јаје. Сапун иситне и заједно са ракијом и јајетом добро измешају, разлију на кучине (повјесма од конопље, коју још зову и тежина) затим поспу бибером и то привију на поменуто место као сигуран лек.

АЛЕКСИНАЦ Милисав Д. Марковић
27 II — 1901. год.

Две бајалице из Ресаве. — I. Од далка. Далак се често јавља код нашег сељака. Ма да знаду какву опасност могу очекивати од ове болести ипак ретко одлазе лекару већ обично траже

„бабе“ да им бају. Баје се на више начина, један од њих ја сам записао:

Узме се један камичак, парче воска, парче соли, парче лоја и један мали иверак па испрва само руком прави круг око отеченог места и говори овако:

Без оца се задело,
Без матере родило,
Ви сте девет од девет,
Осам од осам,
Седам од седам,
Шес' од шес',
Четири од четири,
Три од три,
Два од два,
Један од један,
Нек иде у Калалај-гору,
Где петао не поје,
Где коњ не вришти,
Где во не риче,
Где коза не вречи,
Где свиња не грди,
Где овца не блеји
Где мати детету колач не меси!

сад бајалица узима редом камичак, восак, со, лој, и ивер и описујући свачим од тога круг говори: са каменом три пут:

Нек стане ко камен!
са воском:
Нек се растури к'о пчеле по трави!
са сољу:
Нек се растопи к'о со у води!
са лојем:
Нек се растопи к'о лој на угљену!
са ивером:
Нек одлети к'о ивер од кладе!

сад се опет прави руком круг као и из почетка и говори:

Нек остане чисто,
К'о чисто сребро,
К'о рибље око;
Нек остане благо,
К'о млеко материно!

После свршеног бајања треба камичак бацити у поток или реку ако је има близо, восак, лој и ивер у ватру а со у воду.

II. Од црвеног ветра. — Од црвеног ветра баје се овако: узме се перо, од гуске, патке или ма које домаће пернате животиње, па се њиме прави круг и говори:

Пошли црвени људи,
Повели црвене волове,
Уватили и у црвене плугове,
Поорали црвену њиву,
Посејали црвено жито;[1])
Узели црвене српове,
Пожњели црвено жито,
Повезали у црвене снопове,
Натоварили на црвена кола.
Оврли на црвеном гувну,

1) Пшеница.

Овејали га црвеном лопатом,
Напунили црвене вреће,
Отишли у црвену воденицу,
Самлели црвено брашно,
Умесили црвену погачу,
Запретали је у црвену ватру,
Извадили црвену погачу,
Двојица јели а трећи немао!
И с тим је бајање завршено..

8—XII 98 год.
Купиновац

ЗАБЕЛЕЖИО ОД СВОЈЕ
БАБЕ ДАНИЦЕ
Ник. Т. Даничић.

Одбрајање (бајање) од гујиног уједа. — У моме крају (округ руднички срез качерски постоји веровање да кад гуја уједе човека или какву другу животињу ваља да одбаје неколико пута на уједеном месту, и онда ће сигурно оздравити, па био ујед од отровне гује или не. А баје се или одбраја овако:

„О Марија, са небеса, зове те Зарија, роком ручак, роком ужина, роком вечера, нити од земље колача, нити од трна покривача.“ Ове речи треба три пута изговорити, па онда око уједеног места девет пута убости иглом, за тим опрати рану чистом — неначетом водом са аптовим или лесковим листом.

16.—VIII-900. г.
Трудељ.

Прибележио
Светозар Петровић

Бајања I. Од страха. — Држи се брашно у обема рукама, па се метну руке на главу и говори се: страови, плаови, бежите из тила[1]) и чела! страови, плаови, бежите из рамена, на што се метну руке на рамена. После се метну руке на прса и каже се: страови, плаови, бежите из срце! После се мету руке на колена и каже се: страови, плаови, бежите из колена. Затим се мету руке на ноге и говори се: страови, плаови, бежите из нокти, останите мањи од маковог зрнета! у земљу да боравите, а да не боравите у Милана (или како му је већ име) то се ради три пута дневно (у јутру, подне и вече).

II. Од крупе. Узме се бели пелин и пепео па се помеша у неком суду, меша се вретеном и говори се: Пошла сиба и врба на војску и трупљика и јектика и суво сунце и крупа. Сиба и врба се врнуше, а трупљика, јектика, суво сунце и крупа погинуше. Там погинуше, там остануше, там се растурише.

Ово се ради 3 пута на дан; а течност од смеше да се болеснику да пије три пута на дан.

1) Потиљак.

III. **Од красте (русе).** Узме се балега у прсте и говори се: „руса труса сина заженила, све је красте на свадбу позвала, сестру Ружу неје позвала.“ А она ју љуто куне: о да бог да, русо трусо, из вр[1]) се искрутила, из корен се исушила, ту вечер не дочекала.“

Ово се баје три пута дневно: први пут кад се баје ујутру, каже се: „добро вече русо;“ у подне — „помози бог русо,“ а у вече — „добро јутро русо.“

IV. **Од велике русе.** Њој се баје балегом или перцетом и говори се: „божја мајка сина заженила, све је красте на свадбу позвала: позва шугу, позва губу, позва велику русу, средњу русу, малу русу и од девет руке русе позва. Русе се љуте неће да иду. Говори им божја мајка Богородица: не срдите се, не љутите се, да прирастете да привенете, да се осушите као балега у плот.“ На ово баци балегу у плот.

Прибележио од бабе Неде
из Вакупа (села близу Алексинца)
Милан Ђ. Јовановић.

Народно предање о местима

Име села Бâ. — Пре 500 година дођу у околину ваљевску три брата из прека, да раде зидарски занат, па пошто су били прилично богати, а и добри мајстори то су предузели многе послове око израде здрада. Између осталога погоде и израду манастира: у селу Славковици (округ ваљевски срез колубарски), у селу Степојевцу, (округ подунавски, срез колубарски) и у данашњем селу Бâу (округ руднички срез таковски).

После негог времена озидају они манастире и пођу један другом да виде како је који израдио и пошто је који погодио. Прва двојица израдила су била посао скупље, а најмлађи јефтиније, с тога се они на њега наљуте и почну га грдити. Пошто су били странци имали су узречицу б а. То чују сељани како они непрестано изговарају: б а — б а, те по томе прозову то место Б â. Милан М. Ивковић.

Постанак села Кушиљева. — На путу од Свилајнца ка Пожаревцу наилази се прво на село К у ш и љ е в о. Стари причају да је ово село било на Морави, и да се звало Г л о г о в а ц.

1) Врха.

Црква му је била сакривена од Турака у густој шуми где је сад село Кушиљево. Једном на Ускрс дође силан народ у цркву. Пошто се служба сврши отпоче народно весеље. Око подне пролети гавран, и испусти из кљуна обојак који паде у сред кола. Одмах су сви слутили да ће бити несреће. И доиста не потраја дуго а из Свилајнца се крену Турци са булама да покваре, ко што они кажу, влашко весесе.

Кад дођу до потока близу цркве, сакрију буле у потоку, а они пођу право цркви. Кад су дошли код цркве похваташе све Србе и метоше их под нож, само пустише једног старца и бабу да иду и причају шта се десило. Људске лешеве поједоше грабљиве птице, а кушуље (кошуље) вукле су се тамо амо око цркве, и због тих кушуља назвали су то место Кушиљево и поток због була, Буленак. Године 1833 пресели кнез Милош село Глоговац због поплаве код цркве и надене му име Кушиљево. Ону је стару цркву срушио, а нову направио.

Привилежио у Кушиљеву
Никола Костић.

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Зашто се кува жито и носи у цркву. — Жито звало рженицу да иду у цркву а она му одговори: иди ти, ја видим цркву и одавде, јер сам велика. Зато Бог прокуне рженицу, а жито благослови да се носи у цркву и да се кува за душу.

Колико ће које године кукуруз бити скупљи. Кад загрми пре Ђурђева дне верује се колико недеља, треба до Ђурђева дне, толико ће динара бити скупљи кукуруз те године од прошле.

Зашто се јабуке пре Петрова дне не једу. На Петров дан затресе Свети Петар у рају јабуке, па се скупе деца у рају да купе јабуке, па чија је мајка пре Петрова дне јела, том детету неда да једе, а чија није даје.

Зашто је клас мали као шака. — У старо време био је клас у жита много већи него сада. Једном, ђаво упали жито, и оно почне горети Кад народ то виде поче плакати. Тада се ражали Богородица па сиђе с неба да ватру угаси па ухвати клас и ватра престане. Али клас остане онолики колико га је Богородица ухватила.

Чуо сам ово у Смедереву. Михаило А. Стојановић

Бележке

Маштаније у „Горском Вијенцу.“ — У „Горском Вијенцу“ војвода Драшко, причајући шта је у Млецима видео, на крају вели:

И јошт ћу ви једну спрдњу причат,
А знам чисто вјероват нећете,
Видио сам људе у Млеткама,
Ђе на коноп скачу и играју.

Кнез Роган:

То не може бит истина, Драшко,
Него су ти очи замаштали.

Војвода Драшко:

Не знам ништа но сам их гледао;
И сам мислим да је маштаније.

Обрад:

А да шта је него маштаније?
Ја сам чуо од једнога ђеда,
У Боку су једни доходили,
Из Талије, или од куд друго,
На наш пазар исти излазили,
Па викнули цијелу народу:
„Погледајте онога кокота!“
Кад погледај онога кокота,
Али пљеме за ногу потеже, —
Кад онај час није него сламка!
Другом викни: „послушај народе!
„Свак ће сада грозд у руку имат,
„Грозду ћете бритве принијети.
„Ал' чувајте да вас јад не нађе.
„Немој који грозда окинути!“
Докле свако за по грозд ухвати,
Принијеше бритве гроздовима;
Кад виђеше чудо невиђено,
Сваки себе за нос дохватио,
Догна бритву до својега носа!
Докле трећи са врх зида викни:
„Чуј, народе, не потопите се!“
У то рикни низ пазар ријека;
Или било мушко или женско,
Свак да гази уздигни хаљине, —
Кад ни воде ни од воде трага,
Но свак дига у пазар хаљине,
И кренуо ка да воду гази!

Кад виђели е их погрдише,
Скочи народ, и би их побили,
Но утеци у Котар Латини.
То играње исто је овакво,
Што на коноп играју, војвода!

Слична епизода овим подвученим речма Обрадова говора налази се и у Гетеовом Фаусту, коју је он узео из старе легенде о доктору Фаусту.

На основу те сличности г. Јован Скерлић, у „Летопису Матице Српске," књ. 206, стр. 68.—76., у чланку „Један прилог ка проучавању Горскога Вијенца," мисли да је ова епизода Његошу „остатак из читања великих туђинских песника," на име из Гетеа.

Г. Скерлић је изнео и Обрадов говор и епизоду из Фауста, па вели: „Сродство између епизоде у Фаусту и Горском Вијенцу очевидно је и неоспорно; остаје да се види да ли је Његош употребио грађу из неке наше народне приповетке или је то остатак његовога читања Фауста и несвесна репродукција исте сцене.

„Колико ми је познато сличне ствари не постоје у нашим народним умотворинама. Затим, Обрад у своме причању помиње да су то у Котору радили „једни" који су доходили „из Талије или од куд друго."

„Остаје друга претпоставка којамине мало не изгледа немогућна. — — —")

„Још кад сам први пут прочитао у „Г. Вијенцу" ово Обрадово причање, пало ми је на ум што сам у селу Тешици (срез моравски, округ нишки), још као ђак основне школе слушао од вршњака ђака. — Кад би нас учитељ пустио на одмор ми бисмо често, нарочито кад је велика жега, поседали под брестове око школе, па бисмо причали један другоме шта смо знали или што смо од старијих чули. У једној таквој прилици, сећам се да је неко од ђака причао, како му је отац, или неко други, не памтим, казивао да су негде долазили „комендијаши," па осотињили људе и показивали им петла како вуче греду, кад оно није била греда но сламка; па онда рекли свету, да узму у руке гроздове и косире и да држе косир до грозда, али нико да се не шали да одсече грозда, кад оно нису држали гроздове, већ свак себе ухватио за нос или уво. Онда, даље, повикали су народу, да иде вода, те ти се људи почну загртати, а жене задизати завијаче (сукње), па су тако непристојно ишле, кад оно нити воде нити ишта! — Па и доцније у неколико махова кад бих са својим

1) Види шта о овоме месту у Горском Вијенцу пише Мојо Медић из Загреба у „Бранковом Колу" за 1900. г. стр. 183—185. и за 1901. г. стр. 603.—604.

сељацима дошао на разговор о вашарским представљачима, чуо сам да причају, како су некад долазили „комендијаши“ и изводили ствари које поменух. — Слушао сам даље и то, како има људи који могу да осотоње, да опчине, да опсене итд., па човек мисли да ради једно, а оно није но са свим друго. „Комендијашима“ се може и доскочити: ваља само нешто од одела на себи преврнути, или обути леву чарапу или опанак на десну ногу и обратно, па „комендијаш“ не може правити опсене[1]). Овакве ствари комендијаши одмах опазе, па или неће да изводе своје опсене, или гледају да се опросте сметње.

Можда ово никада не бих ни саопштио, да није било чланка г. Скерлића.

Да бих се још боље уверио, постоји ли још где у народу такво причање о „комендијашима,“ обратих се својим ученицима у Учитељској Школи, питајући их да ли су где у народу, од простога света, чули сличних прича о „комендијашима,“ и потпуности ради запитах, шта се ради, па да им се доскочи.

На велико изненађење добих доста одговора из различитих страна Србије, који су врло сродни ономе Обрадовом причању у „Г. Вијенцу“ и ономе што сам ја слушао.

Та казивања својих ученика износим овде онако како су их забележили:

Милутин Филиповић родом из Тешице, дакле из истог места у коме сам ја у детињству о „комендијашима“ слушао, забележио је у Тешици ово: На неком вашару неки комендијаш осотоњи, омаје, народ те су сви веровали, да певац вуче греду, а оно вукао сламку. Ту је била и нека баба, која је имала травку, коју кад човек има, не може се омајати, па кад виде да петао не вуче греду, већ сламку, повиче: Ај, људи, зар не видите, чије греда но слимка? Комендијаш тада упита бабу, откуд то види, а она да би се похвалила пред народом покаже травку. Комендијаш је замоли да види травку, али је превари па јој травку узме и омаје је, те је мислила да гази по води, због чега је задиглаизавијачу и кошуљу па ишла откривена, вичући: бежите, људи, ево воде подавићемо се! Људи су јој се смејали, јер воде није било. — Тако се комендијаш осветио баби.

Кад човек иде у „комендију“ треба да преврне капу или чарапу или ма шта од одела на себи, па се не може омајати, већ ће све видети као што је.

Никола Т. Даничић из Купиновца (у Ресави) забележио

1) Интересантно је да сељаци неће никако променити опанак или чарапу с ноге на ногу, нити да најпре обују леву ногу па десну, јер „тада се радује ђаво“ и „биће баксуз.“ — Г. Ђорђе Јовановић, свештеник имао је слугу из Врмџе (срез бањски, окр. нишки, који једног јутра погреши и обуче гуњче, тако да му најпре навуче леви рукав па онда десни. После једног часа слуга нешто скриви и добије своје. Тада се сети како се обукао, па се желио: Ама знао сам да ће овако да буде чим сам најпре навукао леви рукав!

*

је: Било је некад, по причању сељака, „комендијаша,“ који су могли да опсене човека, па да види све другојаче но што је у ствари. Слушао сам како многи причају, а њима је опет казивао отац или дед, да је неко био у „комендији,“ па су га опсенили. Један „комендијаш“ тада лупи неким штапићем по земљи, а из земље изникне лоза, озелени и цвета, заметне род и сазре лепи гроздови. Тада „комендијаш“ командује да сваки узме косир и да одабере по један грозд, али нико да не сече док се не каже. Сви тако и учине. Комендијаш мане штапићем и сви виде да се левом руком држе за нос, а у десној им косир, подигнут према носу, а од грожђа нема ни помена. Комендијаш опет мане штапићем, на шта и косира нестане, а сви гледаоци седе на својим местима. —

Ника В. Глигоријевић из Блаца (у окр. топличком) забележио је ово: У Блацу се прича да су мађионичари оманђијали гледаоце те видели петла где вуче греду, а у ствари је вукао сламку. Но ту се десила и некаква баба, која је носила свежањ дрва, и док су се сви чудили како певац вуче греду, она је видела да вуче сламку, мађионичар купи од бабе оно бреме дрва, па је сад и она видела да петао вуче греду. — У дрвима, што их је баба носила, било је и једно суво пањче и у њему змија која није дала да се баба оманђија, а чим су јој дрва узета, била је оманђијана. — Да се неко не би могао оманђијати треба у међудневице да ухвати змију, шиљатим дрветом да јој прободе главу, да је намести у леји луковој, али тако да јој кроз главу никне струк бела лука. Тај струк кад носи са собом не може се оманђијати. —

Радосав Петровић вели: У селу Рамаћи (срез гружански, округ крагујевачки) слушао сам ово: Неко је отишао на вашар, па га „комендијаши“ опчинили — оманђијали, — скинули му шешир с главе и рекли му да га придржи. Овај тако и учини, а од шешира постаде казан у коме се кувају људске главе. Од тога се поплаши па испусти казан, а он кад паде на земљу опет постаде шешир. — Даље, ишао старац са бабом на вашар да прода телад. Баба је носила накошене траве. На вашару „комендијаш“ привезао сламку петлу за ногу, а народ види да петао вуче греду. Само баба види сламку. „Комендијаш“ купи од бабе ону траву, па је оманђија те је мислила да гази воду и са задигнутим оделом пошла је кроз свет. — Некога су опет оманђијали па му дали косир и показали обешен патлиџан који ваља да одсече. Тек што је хтео то учинити, зауставе га и освесте, а он види да се ухватио за носи принео косир да га одсече.

Ко жели да не буде оманђијан ваља да понесе мало коњске

или говеђе балеге, јер у њој има свакојаке траве, па и оне која од манђијања чува. [1])

Михаило Потић забележио је у селу Драгинцу (Злокућану, у окр. пиротском) ово: Некад су долазили на вашар некакви „комендијаши“ па осотоњили свет. Један „комендијаш“ узео семе од лубенице, па га метуо у коњску балегу. Семе одмах никне, процвета и донесе род. Комендијаш откине лубенице и да гледаоцима да их секу, али да то не чине док им се не каже. Кад су се освестили, видели су да свак себе држи занос. — Неки причају, да је комендијаш дао свакоме по комад лубенице, да га поједе кад изађе из комендије. Кад су изашли видели су да није лубеница већ коњска балега.

Ко хоће да не буде осотоњен ваља да преврне на себи што од одела. —

Илија Ђорђевић из села Бобовишта, близу Алексинца, вели да је у Бобовишту слушао да „комендијаш“ осотоњи свет па посеје семе од краставца које пред гледаоцима никне и роди. Комендијаш тада даје свакоме по један краставац, али да га не једу док не изађу из „комендије,“ А кад изађу виде да није краставац већ клин од зелене врбе, на коме се познаје како је убадан ноктима.

Јосиф Митровић слушао је у Врању да су и тамо некад били некакви „комендијаши“ па осотоњили свет (још се тамо каже опсенити и обманути), те је свет видео да петао вуче привезану греду за ногу. Нека баба седела је на колима у којима је било сена, видела је да није греда већ сламка. (Под њом, у сену, била је онаква иста травка какву је петао вукао, те се није могла осотоњити). Видећи баба то повиче свету да петао не вуче греду већ сламку. Комендијаш позове бабу те се скине с кола, па је обмане, те је ишла кроз вашар са задигнутим оделом, мислећи да гази воду, а свет се смејао њеној наготи.

Ко хоће да га не осотоње ваља да промени чарапе, с леве на десну ногу и обратно, или да преврне што од свог одела. —

Александар Видосављевић слушао је у Власотинцу да су долазили „комендијаши,“ па омајали свет те је видео како петао носи греду. Нека баба да би боље видела попне се на кола пуна сена и види да петао не носи греду већ сламку, те то каже свету. (У колима, у сену била је травка као и она на петлу па није дала да се баба омаје). Кад је баба сишла с кола, „комендијаш“ је омаје те је ишла чаршијом као да гази воду. Исто тако комедијаш је садио краставце, а они никли и сазрели. Један гледалац хтео да сакрије краставац па

1) Мој колега проф. Живан Михаиловић казивао ми је да у Петровцу (у окр. пожаревачком) држе, да се опај, ко мете **сена под пазухо** не може опсенити.

га метуо у пазухе. Кад је изашао, а оно није краставац већ коњска балега.

Ко хоће да не буде омајан, нека мете у пазухе трње или коњске балеге, јер у томе има свакојаке траве, па и оне која пречи да се човек омаје. —

У Славковици (срез колубарски, окр. ваљевски), забележио је Милан М. Ивковић да је неки мађионичар обанђија о једну бабу овако: Пошла баба на пазар да прода јаја. У пазару је сретне мађионичар и упита је пошто ће му продати јаја. Баба је била заскупила, те је мађионичар обанђија, па јој се учини да гази воду до појаса. Баба се задигне као кад воду воду гази, и у страху испусти јаја те се полупају.

Причали су ми да ваља носити црни трн у оделу, па се никако не може бити обанђијан. —

Драгољуб Димитријевић вели ово: У селу Сепцима (срез лепенички, окр. крагујевачки) кажу сељаци да чим уђу у „комендију“ одмах им падне нешто на очи као паучина — опсени одмах очи — те не могу видети како „комендијаш“ ради. — Причају за тим да је некада некакав „комендијаш“ изнео неколико лубеница и ножева па дао гледаоцима и рекао, да наместе ножеве као да секу лубеницу, али нико да не сече док он не изброји до три. Кад је избројао виде да у место лубеница држе један другог за главе, а ножеве спремили као да хоће да кољу.

Опсена се може спречити кад се што од одела преврне, најбоље чарапа на левој нози, или се нађе детелина са четири листа па мете у опанак. —

Сима Поповић записао је од баба Милице Требиљске (зове се тако јер је из Требиља) у Ужицу, да је на некаквом вашару био мађионичар па дао свету по нож и по грозд, који је висео на лози. Затим је казао да свак принесе нож грозду, али да га не сече. Сви тако и учине. Кад мало после виде, да сваки држи свој носа поред носа нож спремљен да га сече.

Ја не знам где је извор свему овом причању народном о „комендијашима“, али бих рекао да је исти извор и овом причању и ономе Обрадовом из „Горскога Вијенца.“

Према томе ја не бих рекао да је епизода из „Г. Вијенца“ позајмица из Фауста, већ да је узета из народнога причања и веровања о „комендијашима“ и њиховој моћи опчињавања. — Ово опчињавање зове Његош маштаније, што је Решетар у „Рјечнику“ који је додао „Г. Вијенцу“ објаснио са „старији црквени облик од маштање,“а маштање је објаснио са „чини, чаролије.“

Није проста случајност ни то што се казивања из разних крајева Србије тако лепо слажу са оним из „Г. Вијенца,“ и

што се скоро све с малим изузетком, односе на грозд и нож, петла и греду и на воду.

Врло би се радовао бад би још ко оваквих прилога послао „Караџићу“, и из других крајева нашега народа, не би ли се, можда, ушло у траг постанку овог народног казивања и веровања.

*

Најзад овоме додајем што су ми ученици забележили о томе чиме се може добити моћ опсењавања:

Божидар Митровић забележио је у Алексинцу ово: Ваља узети црно маче без белега па га живо метути у казан да се кува. Кување мора бити ноћу на раскршћу, где се око казана обележи круг. Кад се почне маче кувати са свију страна навале ка казану дивље животиње и аветиње, али не могу казану да приђу од онога круга. Овај посао раде обично двојица. И кад се маче са свим раскува један од њих узима од мачета кошчицу по кошчицу, и пита друга: видиш ли ме? Ако онај одговори: видим те, онда то није кошчица која се тражи, већ узима другу и тако редом док не наиђе на кошчицу, коју кад узме друг га не може видети. Ту кошчицу чува, јер она има такву моћ да онај ко је има може чинити шта хоће, а да га нико не види, или ако види не види онако како је у ствари и т. д.

Милутин Филиповић забележио је у Тешици (срез моравски, окр. нишки) то исто с том само разликом што за време кувања долазе до круга да омету оне што кувају, животиње, ђаволи, аветиње, војска, па чак и родитељи кувача; сви их зову, одвраћају и омећу, али ови не треба на то да се обзиру док не нађу кошчицу. Нађену кошчицу ваља ушити где у оделу па носити, и тиме се добија особита моћ осотоњавања.

Драгољуб Димитријевић забележио је у Сепцима и Вишевцима (окр. крагујевачки) и Рипњу (окр. београдски) ово: Узме се у очи петка бакрач и црна мачка без белеге, па се однесе ван села гдегод на раскршће, али у доба кад нико не пролази, јер ако ко прође омете ствар. Ту се наложи ватра и на њу се, на дрвеним сојама, мете бакрач, а у њега се мете мачка да се кува. Кад буде пола ноћи изађу разни зверови и змије и почну се драти да поплаше онога што кува мачку. Но он не треба никако да се плаши, јер у томе и лежи цела ствар да се не поплаши. И ако се не поплаши, долази ђаво и потпуно му се потчињава. Он треба да му нађе три посла која не може извршити нпр. да донесе у решету воде, да састави земљу и сунце или сличне немогућности. Ако ђаво изврши ма и један од задатих послова, онај човек мора одмах умрети. Пошто ђаво проба задате послове, па ако их не могадне извршити доноси прстен и предаје му. Тај прстен има ту моћ да кад се само дуне у њега, ђаво одмах долази и извршује одмах све што му се нареди.

Исти Димитријевић забележио је у реченим селима још и ово. Човек треба сам у вече да понесе: петла (који не мора бити црн), бакрач, огледало и воштану свећу, и да иде на какву раскрсницу ван села. Путем петао не сме никако крекнути. На раскрсници ваља наложити ватру, кресивом укресану, па петла живог метути у бакрач и ставити да се кува. Кад се скува, ваља га очупати, па месо скинути са костију, а све кости скупити на гомилу. За тим ваља упалити свећу, узети огледало и стављајући међу зубе кост по кост гледати у гледало, док се не нађе на кост која кад се стави међу зубе у огледалу се лик не види. Ту кост ваља чувати јер онај ко је има при себи постаје невидљив и може њоме опчињавати до миле воље.

Светозар Петровић забележио је у Трудељу (срезу качерском, окр. рудничком) своме месту рођење то исто, само петао ваља да буде потпуно црн и без белега, и још за време целога посла око кувања петла не треба никако проговорити.

Тих. Р. Ђ.

Остаци обожавања дрвета у нас — У „Ловцу," у бр. 8. од ове год. превео је В. Т. Сп. из „Petit Temps-a" чланак „Обожавање дрвета". Ту се казује како је обожавање дрвета још и данас распрострањено на површини кугле земљине, у свима крајевима света. Износи се даље како је Дарвин 1833. г. испитујући Јужну Америку, на путу ка Буенос Ајресу запазио у сред равнице дрво које се високо дизало и које су Индијанци поштовали као оличење бога Валаха. „Чим би га спазили, прича Дарвин, па ма то било и врло далеко они би се у знак свога богопоштовања драли колико их је грло доносило. Како је ово време била зима, то је дрво било без лишћа, али место лишћа вишаху небројени конци, о које су опет биле обешене разне понуде, које су се састојале из цигара, хлеба, меса, парчета разних материја и т. д. и т. д. Они Индијанци који су били сиромашни задовољавали су се, што су одрво обесили по који кончић из џепа, јер је он био нарочито спремљен за то, они пак који су били најбогатији обично су сипали зејтина у нарочито ископане јамице....." — Код Аканта у једном пределу реке Нигра приношене су пре врло кратког времена жртве дрвећу, светим мимозама; тим дрветима доносили су домороци храну и везивали би парчета разних материја о њихово грање. — У Дахомеји у околини језера Чада, у Египту виђане су сличне ствари и т. д.

Исте ствари о обожавању дрвета, донашању болесника испод њих ради исцељења, принашању жртава дрвећу, и вешању разних ствари о њихове гране нашао сам и читајући доле А.

Reville-a „Les religions des peuples non-civilisés“ (књ. I, стр. 62. и 393. и књ. II, стр. 161.), где су изнесени и неколики примери[1]).

И у нашем се народу очувало и до данас обожавање дрвета до те мере да се где што особито поштује, да му долазе болесници и да му се чак и жртве приносе.

Вук у Рјечнику код рјечи сјеновит казује како се у Грбљу приповиједа „да између великијех дрвета (букава, растова и т. д.) имају гдјекоја сјеновита[2]), која у себи имају такву силу да онај који их посијече одмах умре или дуго година до смрти остане болестан.“

Кад сам 5. јуна 1895. год. био у Драгуши (округ топлички), селу које је некада било насељено Србима па кад су Срби у себи 1737. г. одатле одселили село населише Арнаути. Док су ту Арнаути становали опусти драгушка црква и око ње се дигне леп забран, који су Арнаути звали црквени забран. У црквени забран нису смели никако дирати, јер се вероваше ко у њега дирне мора полудети.

Сем овога у многим крајевима нашега народа држи се да под неким дрветом може човек да намери, па да се разболи.

Најзад записи су у нашем народу у особитом поштовању. Понекад су они чак и ограђени, да се не би око њих газило или да им се не би какав квар учинио. Вук у Рјечнику, код речи запис, казује како се са записа род не сме млатити, нити се на њега пети, јер веле да је грехота; а М. Ђ. Милићевић у „Животу Срба сељака“ стр 127. каже да се то дрво (запис) држи као нешто освећено.[3])

Сматрајући тако нека дрвета као света, народ им придаје и чудотворну моћ па им и жртве приносе.

Вук у Рјечнику код речи сјеновит казује још и ово:

1) Тамо се између осталога вели како је Mungo Park при крају путовања наишао на дрво, поред кога се, као што му воће рекоше, не пролази, а да се на њега не обеси комадјкакве материје, јер је опасност да се дрво не разгневи. (Schauenburg, Central-Africa I, 94).

2) Т. Маретић у чланку „Studije iz pučkoga verovanja i pričanja u Hrvata i Srba“ (Rad jugosl. akad. књ. LXII., стр. 19.) мисли о овим дрветима да су ваљда зато сјеновита, што се у многих народа с појмом „сјена“ спаја појам „душа“, па наводи примере за то из грчког и латинског језика неких дивљих народа, а за Србе и Хрвате вели да „у свом језику не идентификују, до душе, појмове: „сјена и душа“, али у свом вјеровању идентификује сјену с душом“ и за то, поред онога што се у Боци мисли да човек може да „изгуби свој сјен“, (узето из Вуковог Рјечника код речи: сјеновит), наводи као потврду причање М. Ђ. Милићевића из Живота Срба Сељака (Гласник XII, 123.): Кад се у вече (на бадњак) стану молити Богу, онда запале воштану свећу поред жиже или лојане свеће па старешина а и остали гледе, којему се од чељади не види сенка према тој божићној свећи, и за оно држе да ће те године умрети. „Не имати дакле сјене исто је, што и не имати душе, бити мртав.“ „Сада знамо, вели г. Маретић даље, да народ нека стабла зато зове сјеновитима, што држи да је у њима некаква душа т. ј. сјена“

3) Светиња записа можда је и отуда што се око њих врши ношење литије, али и ношење литија тек је са хришћанством добило данашњи карактер, а пре тога је био многобожачки обичај.

„кад се ко боји да није сјеновито оно дрво које је посјекао, ваља да на пању његову живој кокоши осијече главу оном сјекиром којом је дрво сјекао, па му ништа неће бити, ако би дрво и било сјеновито.“ — М. Ђ. Милићевић казује о лечењу код дрвета на стр. 283. — 284. „Живота Срба сељака.“ [1])

Али сем свега овога наш народ има један доста чест обичај, који се помиње и у верама нецивилизованих народа у обожавању и дрвета, и што је на сваки начин и у нас заостатак од обожавања дрвета, а то је што и наш народ у болестима вешa о дрвеће различите ствари, понајвише комађе од одела болесника, а некад и дарове од њих.

11. јуна 1895. г. идући из села Мекиша у Кочане (окр. топлички) свратио сам и на брдо Комњигу према Курвин-Граду. На Комњизи сам видео два камена наслоњена горњим деловима један на други, а доле су растављени да се између њих може проћи. Ту се провлаче болесници надајући се да ће им то помоћи. Ово се камењез ове Шупаљ Камен (под тим их је именом забележио и М. Ђ. Милићевић у Краљевини Србији стр. 356.) и Лекован Камен. На гранчицама од дрвећа и ћбуња око Лековна Камена невољни који ту лека траже вешају крпе, или пешкире или чарапе или друго што од одела.

Још је чешће вешање којечега по дрвећу, које је поред извора у којима се болесници, лека ради, купају или умивају, чему се у нашем народу особита вредност придаје. Ово је пак остатак из обожавања вода и извора, што је такође врло честа ствар у религијама нецивилизованих народа.[2]) Но мени изгледа, да су ове две ствари: обожавање извора и дрвета у приношењу дарова некако сад у нас спојене у једно, или још тачније, давање дарова води постало је надмоћније, а вешање о дрвеће је доста ишчилело, па је као ишчилели остатак придодат обожавању вода. Јер као што рекох сад се ствари најобичније вешају о дрвета која су поред извора, а врло су чести случајеви да се ствари остављају само води и без вешања о дрвеће. Примере и за прво и за друго наводим ниже:

Изнад села Кулине (у срезу моравском, окр. нишком) има извор сумпорне воде, коју народ сматра за лековиту. Од најразличитијих болести долази ту свет па се купа или умива. Близу извора је једно дрво јаворово на које невољници, пошто се окупају или умију вешају: пешкире, мараме, парчад од одела, конце и т. д. Јавор је толико начичкан овим стварима да изгледа као да је њима уродио.

1) Можда није на одмет поменути и то да се у неким болестима баје болесницима на дрвљанику.

2) О обожавању вода и извора види поменуто дело A. Reville-a: „Les religions des peuples non-civilisés“ (књ. I, стр. 63., 142., 225., и књ. II, 198.).

Близу Пирота, код Змајевичког Камена налази се извор, на који долази свет средом и петком, пре изласка сунца, те се умива против окобоље. Пошто се умију, понесу нешто воде кући за умивање још неколико јутара, а на дрвеће око извора вешају парчад од одела.

Четврт часа од Крагујевца налази се извор који се зове Циганчица, који је, по народном веровању лековит од грозниче а и од других болести. Обично на млади петак, а и других дана долази свет на Циганчицу рано из јутра те се ту умива и пије воде. При поласку баца сеновац у воду, а на оближњем трну остави се каква бела тканина.

Западно од Рибарске Бање за два часа, испод Јастрепца налази се извор звани Жута Вода. Овај извор, верује народ, лечи од очних болести, за то ту свет долази те се умива, а за тим поред извора на трави оставља или окачи о дрво парчад од свог одела, конце, чарапе итд.

До Крушевца налази се једна чесма која се зове Курилово, и која је саграђена пре неколико година. Пре тога је ту била баруштина, која се сматрала као лековита, нарочито од грознице. Око баруштине било је шибље и једна врба. Кад се болесник ту умије и пије мало воде баци у њу новац, а од одеће откине кончић или типче, тега прикази за трни или ону врбу. Кад пође кући не треба никако да се осврће, јер ће се, ако се осврне, и грозница, која је остала на Курилову, вратити. И садања чесма се сматра за лековиту, те јој долазе болесници, бацају у њу новац крозпукотину с горње стране, а мало ниже од чесме вешају типчиће, чарапе, пешкире тканице и др.

Четврт часа од Ваљева уз Градац налази се чесма звана Меина Вода. Болесници од грознице из околине ту долазе, купају се и остављају оно што су од одела до себе имали (кошуљу, гаће, чарапе и др.). Болесници ту доносе по једно кокошије јаје, које мало пробију, па исеку нокте и у њега мету. Још доносе и главицу бела лука, па оно јаје, лук и још какав новац оставе на какав камен код чесме. Кад пођу кући не осврћу се.

Код витковачке цркве Св. Нестора (ср. моравски окр. нишки) има бунарић чија вода лечи од очних болести. У празничне дане долазе ту болесници и пошто се умију остављају код воде парче од одела или какав новац.

На планини Јелици има једна каменита чука којој је на врху камен, који се свршује рупом налик на дубок тањир. У тој рупи има увек воде (налик на зејтин) за коју кажу да лечи очи. Они који се на њој, лека ради, умију, остављају око ње бела лука, крпе од одела и томе слично.

Исто тако купа се свет на Распети Петак у Лептерији код Соко Бање и пошто се окупа но неки оставља на месту где се свлачио црвени конац.

Близу Ресника (у срезу бањском, окр. нишком) код цркве Св. Аранђела је извор, на коме се народ о сабору, на дан Св. Аранђела, умива, после чега баца у воду коју пару или оставља какав алеви кончић поред извора.

Пола часа далеко од Пожеге је место Савинац, на коме је један мали бунарић. Кад кога хвата грозница води га родбина на бунарић. Ту га умије, опере му ноге и среже му све нокте, које меће на новац и заједно с новцем ту оставља. Неки још ту остављају бела лука и какву крпицу саболесника. (Новац обично покупе чобанчад и однесу, а остало остаје).

Помињем најзад да М. Ђ. Милићевић у „Животу Срба сељака“ наводи у басмама (бајањима) некакав Галилеј поток (стр. 272.), Лелеј Гору и Леки Гору (272.), Лелејску Гору (275.), Полелеј Гору (283.). Да и ово није потсећај на обажавање вода и дрвета?

Тих. Р. Ђ.

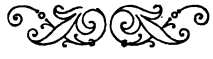

Ситне белешке

Како је север дошао на земљу. — У старо време није било севера на земљи, него је увек било лето. Од тога се толико намножи, змија, гуштера, скакаваца, мушица и т. д. да се није могло од њих опстати. Зато се стану људи договарати, шта и како да се ради, и ко да се пошље да доведе Север на земљу. — Прво се јави голуб и рече, да ће он да иде и да доведе север. Људи пристану и испрате га. Летећи голуб дође до Севера. Кад га овај спази запита га, што је дошао. Голуб му исприча шта је и како је по земљи и да га људи моле да дође на земљу и да спасе народ од беде. Север га запита, чиме се храни и где спава. Голуб одговори, да једе неколико зрна пшенице и да спава на грани. Север нареди да му се да то што му је потребно. — Кад је било ноћу, Север дуне јаче и голуб се смрзне те се тако није ни могао вратити.

Људи су чекали неко време па кад видеше да голуба нема да се врати, искупе се понова ради договора, ко ће сада ићи да моли, не би ли се смиловао Север да дође на земљу. Тада се

јави пас. Кад је пас дошао Северу, он га запита зашто је дошао, и овај му исприча исто онако као и голуб. — Тада и њега Север запита где спава и чиме се храни. Овај му одговори: спавам под ведрим небом а једем комад хлеба. То му се испуни. Пошто је заноћио на пољу, Север дуне јаче те се тако и пас смрзне. Пошто ни њега није било да се врати, онда се јави ћоса да жели да иде по Север па ако се он не врати, онда више никога нека и не шаљу. Пође ћоса тако на далеки пут. Путујући дође Северу. Пошто му исприча све шта је и како је на земљи и због чега је дошао, рече му и то да су људи пре њега слали голуба и пса па да се нису ни вратили. Тада му Север рече: „Добро, ићи ћемо сутра, него молим те, кажи ми чиме ћу те угостити.“ А Ћоса му одговори. „Ја једем печено годишњаче прасе, девет печених пилића, девет погача на девет сита сејаних и пијем вина од девет година а деведесет и девет ока; спавам у подруму од девет аршина дубоком, покривам се са девет биволских кожа и са деведесет и девет ћилимова вунених Тиме ћеш ме угостити.“ Север нареди да му се све ово испуни. Кад је било ноћу Север почне дувати не би ли се ћоса смрзао. У јутру пође север да види је ли жив ћоса: Ћосо јеси ли жив? Јесам одговори ћоса. Како ти је било на спавању? — Добро, одговори ћоса. И кад су погледали видели су: да су остале још само три биволске коже не смрзнуте а остало је се било заледило услед хладноће.

Тада Север запита ћосу, куда иде у своју земљу А ћоса одговори: „Ја скачем са овог брда на оно, са оног на оно онамо и тако с брда на брдо док не дођем у своју земљу. „Онда му Север рече: „Ајде ти измичи напред ја ћу те стићи.“

Пође ћоса, али не куда је казао с брда на брдо, него све потоцима и заветринама а Север је јурио с брега на брег, куда је ћоса казао био, мислећи тиме да ће се ћоса у путу смрзнути. Пошто није нигде стигао ћосу а већ је дошао на земљу он види да је ћоса мудрији био од њега. — Тако се ћоса врати са великим задовољством. Људи су му много благодарили, што им је учинио толику доброту и спасао их беде коју су трпели годинама. Ето, од тог доба је и Север (ветар) на земљи.

Забележио у Жупи од једног ћосе.

15. маја 1900. г. Драгољуб Н. Васиљевић

Завезивање одела. — У вече кад се женске изују чарапу при врху поврате па увежу и тако увезану оставе. Даље, и сукње увију и вежу. То све раде за то што ноћу, веле, иду авети па облаче све оно, што човек или жена дању носи; па то сву ноћ носе и у јутру оставе па да не би авети носиле ваља завезати (Ово сам чуо од жена, а у то људи слабо верују).

Крагујевачка Јасеница Јеремија М. Павловић

Запрушавање места испод лонца. — Кад су разбојници ухватили Исуса Христа и повели да га распну, онда забоду један ексер у један длан, други ексер у други длан а два у обе ноге. После су хтели да забоду један и у трбух, али нека жена, видећи то, није могла гледати муке на крсту, већ узме пети ексер и сакрије под лонац крај огњишта. Разбојници су тражили свуда, али не нашавши, оставе намеру и не забоду му пети ексер у трбух.

И данас је остала успомена од тога догађаја, те домаћице, чим измакну лонац с јелом из огњишта, одмах запруше онај круг пепела који је лонац оставио, говорећи: „тако се ваља!“

13. маја 1901. Прибележио

Јагодина. Љуб. Дамњановић

Зашто на цркви мора да има више врата. — Био у неком селу страшљив поп. Једнога дана дође поп у цркву да служи а сељаци одеру кожу од вука и напуне је, па је метну пред врата. Поп кад је кадио по цркви, опази вука, поплаши се и стане га терати. Али пошто вук не отидне он се затрчи и прескочи преко њега напоље. Од тада на црквама има више врата.

Прибележио у Ивањици

Драг. С. Оцокољић.

Поређења. — 1. Глув ко топ (врло глув).

2. Прост ко будак, или ко вагов, (врло прост).

3. Канда је лежо на јаје, (тако је жут и слаб).

4. Ала је румен ко краставац, (зелен је, нема ни мало руменила).

5. Успија ко туринска баџа, (разјапио уста).

6. Луд ко и лане а лане ко и ове године, (увек је луд).

7. Бео ко циганска месечина, (црн).

8. Плива ко сикира по земљи, (не зна пливати)

9. Пасује, ко песница на око, (не одговара једно другом).

10. Ала је овај галант, ко буговарски лончар! (кад је разбио суне, није хтео купити ђице).

11. Буба, ко путо о лотру, (којешта говори).

12. Јак, ко вранин мозак, (слаб).

13 Страшан, ко жаба.

Сентомаш. Јован Дунђерски.

Знаци којима се служе неки неписмени људи. — Г. М Ђ. Милићевић у својој књизи „Живот Срба сељака“ на стр. 334. описао је рабоше који нису ништа друго до „помагачи памћењу наших неписмених сељака, кад год имају какве бројеве да сачувају од заборава.“

Мени је пак намера да у „Караџићу“ изнесем знаке још

једне врсте, којима се наш неписмени свет у Нишу и околини служи при памћењу бројева.

Знаке које ћу ниже изнети научио сам од мога деде Цветана Николића, механџије у Нишу. Он је неписмен и њима се увек служаше кад год је хтео какав број од заборава да сачува. Он пак научио је ове бројеве од једног свог ортака са којим је ортаковао у механџилуку у Кутини. У Нишу се још и многи други неписмени људи истим знацима служе.

Ти су знаци:

Димитрије С. Грудановић
учен. учит. школе

ПРИКАЗИ

Преглед географске литературе о Балканском Полуострву, свеска IV (за 1898., 1899. и 1900. годину), уредио **Др. Ј. Цвијић**, — Bibliographie géographique de la Péninsule Balkanique, tome IV (1898., 1899, et 1900.) redigée par J. Cvijić). Београд, Државна Штампарија Краљевине Србије, 1901. стр. 124. 4-тина Цена 7 дин. — Овим „Прегледом" чини г. Цвијић неизмерних услуга српској географској науци. Жалити је само што су пропуштени неколики списи, који не би требало да су изостављени, међу које не рачунамо и „Караџића," који такође нигде није поменут.

Српске народне пјесме скупио их **Вук Стеф. Караџић.** Књига осма у којој су пјесме

јуначке новијих времена о војевању за слободу и о војевању Црногораца. (Државно издање). Београд. Штампарија Краљевине Србије 1900. стр. X + 579. Цена 3 динара. — Уредништво „Карацића“ не добија на приказ државна издања Вукових дела! Ову књигу бележимо по другим листовима. —

Стоянъ М. Поповъ Крали-Марко. народна епическа поема. Издава редакцията на в. Щастие. София. Печатница „Просвѣщение“. 1901., мала 8-мина, стр. XII 203. Цена 2 лева — за сад само бележимо ову књигу, а ако будемо имали више времена проговорићемо коју о њој, тек свакако не би требало да се о њој не проговори, тим пре што је купљена на састанку о Светлом Петку на граници код Цариброда, где се увек продају и књиге, нарочито овако згодне за народ и које имају и мото из кога се види које земља ког јунака хвали па и Бугарија — Краљевића Марка!

ГЛАСНИК

Од издавачке књижаре Пахера и Кисића у Мостару добили смо овај књижевни оглас:

„Изашла је из штампе књижица са натписом: **Слава Крсног имена у Мостару.** — Попис српско-православних породица у Мостару, њихово Крсно име са кратким предговором о значају крсног имена и тропарима светитеља као и сликом „Књажеве вечере на Косову“. — Ова мала књижица која износи 96 страница у формату 11 са 7 см. и ако нема своје књижевне вриједности, ипак је приновa која ће послужити својој одређеној циљеви Цијена јој је 40 потура.

Главни одбор Друштва Св. Саве смера да ове године штампа IX књигу својега органа, „Браства.“ Прилози, који су до сад стигли уредништву, и ако по количини нису малобројни, по квалитету нема их толико, колико би требало да испуне ову књигу. С тога уредништво, поред објаве, коју је обзнанило после изласка VIII. књиге, позива родољубиве писце српске, особито старије и на перу огледане, да се својим радовима одазову „Браству“ најдаље до краја јуна ове године, а у смислу овога програма:

У свима књижевним прилозима треба имати на уму онај велики патриотски задатак, који је Друштво Св. Саве узело на се и који је у главном у овом: да шири просвету и негује национално осећање и врлине у српском народу. А поименце у „Браство“ се примају ови прилози:

1. Чланци, у којима се описују српске покрајине или поједина места, чим било знаменита за српски народ;

2. Чланци о повесничким догађајима српскога народа, старим, новим и најновијим; биографије знаменитих Срба, ратника, књижевника, наставника, духовника и других заслужних родољуба;

3. Популарне расправе о језику обичајима и свима особинама српскога народа;

4. Патриотске, моралне и научне уметничке песме, приче и расправе;

5. Чланци из других наука, писани за народ, с намером: или да уклоне какав недостатак и заблуду или да помогну радиност и умни развитак српског народа.

Чланци не треба да буду сувише дугачки да њина дужина не би била на штету разноврсности ове књиге. Примљеним за „Браство“ прилозима даје се награда према утврђеним **правилима за уређивање „Браства.“** Прилоге треба слати тајнику Друштвеном Момчилу Иванићу, уреднику „Браства,“ ул. Св. Саве бр. 17.

„КАРАЏИЋ“ ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАБАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

БЕОГРАД, ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КНЕЗ МИХАЈЛОВА УЛ 24

ФОЛІКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад ових три књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Саме Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвещение. Софија. Излази годишње у великим свескама од 1889. год. Цена је свакој 5 дин.

Живая Старина, периодическое изданіе отдѣленія этнографіи Императорскаго Русскаго Географическаго Общества, под редакціею предсѣдательствующаго въ Отдѣленіи этнографіи В. И. Ламанскаго. С. Петербургъ. — Излази четири пута годишње.

— Český lid. Sborník věnovaný studiím lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt, Praha. Vyšehrad, na Slupi 12. Цена је 4 фор. — 10 франака.

— Národopisný Sborník československý vydává Národopisná společnost československá a Národopisné museum československé. V Praze Příkopě, 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашао 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlastenského muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladem vlasti mého spolku olomuckého. Излази четири пута годишње, а држе 2 крупа или форинту.

— Етнографічний Збірник, видав Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisła. miesięcznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Skład główny w księgarni M. Arctta, Nowy Świat 63. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires, recueil mensuel de mythologie, littérature orale, ethnographie traditionnelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sébillot. Paris, 80 boulevard St. Marcel. Овај је орган француског друштва за народно предање (Société des populaire traditions) Цена 17 дин. Појединог броја 1, 25 дин.

— La Tradition, revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, dirigée par M. de Beaurepaire-Froment. Paris 8, Quai des Orfèvres. Цена 10 дин. Поједино свеске 1 дин.

Melusine, recueil de mythologie, littérature populaire, traditions et usages, dirigé par H. Gaidoz 2 et 4 rue des Chantiers. Цена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O. Colson. Liège, 6, Montagne St. Walburge. Цена за Француску 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 15. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore. Revue trimestrielle. Organe de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugène Monseur. Bruxelles, 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1,50 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde. Vierteljahresschrift unter Mitwirkung des Vorstandes der schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich. — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde). Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin, Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

Man, a monthly Record of Anthropological Science. Published under the Direction of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland. Лондон, W., Hanover Sq. Излиетрномано, в. 8° у свескама.

Посебни отисци из „Карађића":

1. Питања за прикупљање грађе о лоћ. ним обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић. (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карађића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља грађиво за наш народни живот, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1988). Цена 0·50 дин.

— Сем овога оштампано је грађиво „Карађића" из „Народног Зборника" још:

Упутство за скупљање грађе из народне медицине од др-а С. Вујића, које такође шаље на захтев бесплатно.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

МАЈ 1901

ГОДИНА III

Пут раскрчен, горе ваме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'по красна пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1901

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

МАЈ 1901

ГОДИНА III

Пут раскрчен, горе виме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но красна пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1901

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Српске народне песме из Пореча у Маћедонији, прибележио Антоније Тодоровић, учитељ 97
Српске народне пословице (из Радовића у Маћедонији забележио Михаило К. Шатојевић учитељ 103
Краљевић Марко у народном предању забележили В. В. В. и Драг. Димитријевић . . 107
Српске народне приповетке, забележили Тих. О., Др и Ст. М. М. 108
Животиње и биље у народном предању, забележио Сп. Радивојевић 112
Ситне белешке од Л. П. Бојовића, Велимира Стојковића, Јована Дунђерског, Јеремије Павловића и Сп. Радивојевића . 112
Прикази 117
Гласник 120

НАПОМЕНА:

Уредништво се чуди зашто су претплатници ове године тако немарни према „Карацићу.“ Ни у прошлим годинама није било добити, већ знатне штете, али је ове године вересија превршила меру. Лист излази доста уредно и поред великих материјалних незгода, а претплатници не показују никакве ревности. Да је уредништво знало да ће тако бити, па и да не почиње издавање листа у овој години. — С тога молимо да се претплата пошље што пре, како се не бисмо зававаљили у нове дугове.

Уредништво

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 5. У Алексинцу, Мај 1901. ГОД. III.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ ИЗ ПОРЕЧА У МАЋЕДОНИЈИ.

I Свадбечки песни.

(ове се песме певају о свадбама)

1.

Што зумкат кралои дворои ?
Да ли кралот на војска ће ојит?
Да ли кралот од војска ће идет?
Ни ми кралон на војска одит,
Ни ми кралон од војска одит,
Кралон имат два радоса:
Сина женит, ћерка мажит,
Снаа земат од Будима града ;
Се сретова две рала сватоји,
Се сретова дољу Никопоље,
Домаћини здравица разменуат,
Бајрактари бајрак разменуат ,
Зет и шуро коњи разменуат,
Снаа и золва прстен разменуат.

2.

Деојка је роса обросило,
Ситна роса деојкини сълзи,
Темна магла момини здиоји,
Да не может рода да си види.

3.

Сто сватоји од девет [illegible]
Кај се брафте кај се и [illegible]
Домаћинон Марко од [illegible]
Старосватон старога Н[illegible]
Прикумчено Ноаково [illegible]
Два девера два цута [illegible]
Млади бећар трендафе[illegible]

II Валиудопечки песни

Суа леба, ем суа пипера,
Вечерује и се подсмеује,
До три книги њему долазиле,
Стара мајка него го догледа,
Милно сина таја прашуеше:
Ај ти тебе, Марко, мили синко,
Да л' се смејеш на мојава старос?
Да л' се смејеш на суа вечера?
Марко нези ја збореше:
Ај ти тебе, моја стара мајко
Право прашаш, право ће ти кажам,
Ни се смеја на суа вечера,
До три книги мене долазале:
Една книга мене за на свадба,
Друга книга мене за крштење,
Трећа книга кажит за бричење,
Учи мене, мајко, кај да ода.
Милна мајка му велеше:
Шарца коња за на свадба,
Кум аманет за бричење
А сам оди на крштење.

2.

Моме, жити брата,
Отвори ми врата,
Запали борина,
Подај ми уздана,
Коња да науздам,
В гора ће си одам,
Дрво да бележам,
Бочва ће си прâм,
Вино ће си плънам,
В есен ће се женам.

3.

Ори Јано, бела Јано,
Једнош дојдов ваше село
Се погоди на добор ден
На добор ден на Велигден
Што си најдо до три ора:
Едно оро од момчиња,
Друго оро од деојки,
Треће оро од неести,
Од неести калешати,
Калешати црнооки.

III. Божићечки песни.

(Ове се песме певају од 14 Новембра па све до 6 Јануара.)

1.

Петкано, бела Петкано,
Не оди рано на вода,
Оти је место далеку,
Преконе седум ридоји,
Тамо ће, мори, заспијеш,
Нема кој да те разбуди,
Чиниш ме кабул да ли не,
Да идам другар со тебе,
Оти је место далеку,
Ја ће те тебе разбуда,
Де ђиди лудо и младо,
Од мајка изим не зело,
Ушче сум мало ће раста,
Ушче ће руба припраа.

2.

Стојане, Вележанине,
Не шетај често нис село,
Не турај весот над око,
Не гледај моми под око,
Момите чинат давија,
Срико им баш дауџија,
Ќе ватат ќе те обесат,
На суа гранка црница,
Со Јанинана зуница.

3.

Стојна мајка скориваше
Стани, Стојно, стани ќерко
Све другачке настанале,
Руса глаа си измиле,
Студна вода ми донеле,
Бело руо промениле,
Лепа црква ми отишле.

(Ову песму певају првог дана Божића кад се враћају из цркве кући).

IV. Летојечки песни

1.

Моме црно око, црвена јаболко,
Не стој според мене, изгорев за тебе,
Како лен' за вода, како босилек за сенка,
Гори лудо гори и ја така гора,
И ја така гора нема што да чина,
Мајка ме не дават, татко ќе м' утепат.

2.

Запри, Војно, војска, да се собереме,
Да се пребројиме које моме немат,
Стојан и Стојанка дома си јотишле,
Вечера да готоват, белана погача,
Белана погача пржена кокошка
Вечера да готоват аргати ќе чекат.

3.

Поручај, Тоде, поручај
Пресно сирење бачилско,
Бела погача пченична,
Рудоно јагње печено,
Лута ракија велешка,
Црвено вино тиквешко.

V. Водиќечки песни

1.

Мајка ја Стојна викаше
Стани, Стојно, стани ќерко,
Сви другачки настанале,
Настанале па с измиле,
Руса коса си исплеле,
И се бело промениле,
Ми отишле в лепа црква,
Лепа црква во Матјанци,
Немој мајко не ме викај,
Што беф сончок загледала,
Беб облекла црна гуња,
Црна гуња дур до земна,
Беб обула црни скорни,
Црни скорни до колена,
Сега сончок се не ваќат,

Се не ваћат во недела.
Што си стана лепа Стојна,
Се измила се исплела,
И се бело променила,
Си отишла лепа црква,
Лепа црква во Матјанци,
Пред црквана до три танци,
Дели Стојан камен фрлат,
Што је удри лепа Стојна,
Што је удри на обе очи,
Обе очи на земна паднале,
Часот сончок се свршило.

2.

Ој Јоане, домаћине,
Али пијеш али спијеш?
Ако пијеш весели се,
Ако спијеш разбудај се,
Кај ти идат добри гости,
Добри гости водичарки,
Д' исчекаме и в година,
Со сите дома собраније.

VI. Сејменски песни

(Ове се песме певају преко целе године и зову се још и „гостински песни“.)

1.

Девојче бело, дал' би ме зело?
Лудо, море, лудо, ја би тебе зело,
Ја би тебе зело туку кућа немаш,
Девојченце бело мајстори су зело,
Кућа ће си праам мошње чардаклија,
Пенџер џамајлија, долап первазлија.

2.

Анђа мајка повикајет:
Ела Анђо да си вечераме!
Анђа мајки ја велеше:
Мене ми се не вечерат,
Голем мерак ме ватило,
Поминале сејмените,
Поминале ново бафче,
Ми обрале рано-цвет,
Ја рано-цвет ја ран-босилек,
Закачиле во силаи.

3.

Зора зорила во Цариграда,
Солнце м' огреја кај бела бања,
Тука сусретов моме убаво,
Тука сусретов од бања идет,
Од бања идет бело променето,
Прво ја целива во рамно чело,
Прво ја целива сто гроша дадов,
Два пут целива во црни очи,
Два пут целива двесте му дадов,
Три пут целива во бело лице,
Три пут целива триста му дадов.

VII. Песме уз које се игра.

1.

Шавар трева букинеш,
Ти девојче што чиниш?
Све лудо што чинам,
Све младо што чинам,
Студна вода налејам,
Бело лице избелам,
Тебе ће те прегрнам,
В лице ће те залуба.

2.

Бојано, Џандрмо,
Право тегни орото,
Стојане ергене,
Мали ми се момите,
Ќе искинат чевлите,
Бојано, Џандрмо,
Ја ќе чевли да купам,
Тоја што је до тебе,
Лудо ле, младо ле,
Таја ми је најмала,
Бојано, Џандрмо,
Таја што је до тебе,
О што била за мене.

VIII. Кралски песни.

1.

Служил Марко светего Илија,
И по него свети Пантелија,
Ми поканил гости од три срани,
Од никаде гости не дојдоа,
Што ми беше с утрум на сабајле,
Што му велит млада Маркоица,
Ој ти тебе, Марко Краљевиќе,
Гости кани од никаде не дојдоа,
Како кај нас гости не дојдоа,
Лош табијет ти си научило,
Служиш вино со малата чаша,
Со малата чаша седумдесет ока,
Кој да может чаша да попијет,
Ти го него пријател фатујеш,
Кој не может чаша на попијет,
Ти го бијеш со жъта буздогана.
Ај излези на високи дивани,
Опули се по Плетвар планина,
Си излезе млада Маркоица,
Си излезе на високи дивани,
Уплашена назат се вратила,
Му говорит Маркоје Краљевиќе:
Ој ти тебе, Марко Краљевиќе,
Што је она на Плетвар планина,
Све планина магла замаглила,
А низ магла роса проросујет.
Тојај велит Марко Краљевиќе:
Ој ти тебе млада Маркоице,
Тије нисе наши мили гости,
А тој није Бојќе од Бабуна,
Маглата је од коњи здиоји,
А росата од коњи потоји,
А веди са од плочи по калдрми,
Бојче идет кај нас на гости,
Ќе је гледат наша мила сесра,

Мила сесра руса Анђелина,
Ко' ће излезат да и причекате,
И да и речеш руси Анђелини,
Ко' ће и чекате таја да излезат,
Да излезат и да и пречекат,
Сите рака да целиват,
Малку им зеде почес,
Седамдесет ока алтън,
Лепо добро на сараји се наредија,
Тогај му велит млада Маркоица:
Ој ти тебе, Марко Краљевиће,
Лепо добро гости пречекавне,
Што на гости ручак ће им дајеме?
Тогај велит Марко Краљевиће:
Ој ти тебе, млада Маркоице,
Што си имам во село Коњари,
Седумдесет крави јалоици,
Ја су пратил девет мина касапи,
Сега со коли месо ће донесат,
Излезете лепо да и пречекате.

IX. Ђурђовденечки песни.

1.

Ђурђојен летен пролетен
Свекако цвеће развило
Најпоиће ружа црвена,
Ружа си ружа береше,
Мајке си скутје фрлаше,
Мајка од скути исфрлат,
Ни Ружа моја ни цвеће,
Ружа је туђа одмена.

X. Дуовденечки песни.

1.

Рајска трпеза ставена,
На чело свети Никола,
До него свети Илија,
Међу ним сесра Марија,
В раце го држит Ристоса,
Дувна ми ветор од море,
Ристоса ми го одвеја,
Викна Марија да плачет:
Ој леле, брате Ристосе,
Да ли те Турци пленили?
Али те ветор одвеја?
Али те море однесе?
Свети Никола тешеше:
Ћути ми, сесро Маријо,
Ни ми го Турци пленија,
Ни ми го ветар одвеја,
Ја си го пратив Ристоса,
Срашни мостоји да прајит,
Греовни луђе да врват.

— КРАЈ —

Јануара 1900. год.
Манастирац

Прибележио:
Антоније Тодоровић,
учитељ.

Српске народне пословице

(из Радовића — у Македонији)

ЗАБЕЛЕЖИО

МИХАИЛО К. ШАТОЈЕВИЋ, учитељ

1. — Ако је мома, нека си седе дома.
2. — Ако ме видеш оште једнаш, два пати да ме пишеш. — (Каже муштерија ономе код кога је незадовољан са куповином).
3. — Ако сам стар, сам си носам годините
4. — Ако се наљути, сам ће се одљути.
5. — Арен (леп коњ и под лош чул (покровац) се продава.
6 — Беганова мајка не плаче, Стојанова плаче.
7. — Бели пари за црни дни.
8. — Бесна коза, пресна (скорашња, тазе) рана.
9. — Боли го заб (зуб), та криве.
10. — Венци ће му вијеме. (Претња пријатељска).
11. — Влезел му гаре (већ) ђаволо у гаћите.
12. — Види му памето, па му крој капа.
13. — Вода ће ти истурам на опако! (Претња: уништићу те, упропастићу те!)
14. — Вол се врзува за рого, а човек — за језико.
15. — Врзан рт зајци не лови.
16. — Гладна кокошка просо сонува (сања).
17. — Гладна мечка оро не игра.
18. — Гледат се као мачароци (мачори).
19. — Грб леђа) има ли — самари много.
20 — Гроб му копа. (Спрема му зло.).
21. - Да је кабиљ (могуће) у једна капка вода да га удави.
22. — Две лобеници под една мишка не се носат.
23. — Две раци (руке) за једна глава.
24. — Дека је текла вода, па ће тече.
25. — Дека сите (сви) Турци, тамо и гол 'Асан.
26. — Додека (док) кучката не си мане опашката, кучијната не трчат по неја.
27. — Дори од него ако си го најде, ће си го најде.
28. Дрвото ако проговори, та и он да проговори.
29. — Ђемијата отишла, та лосто (весло) ли ће го жаљам!..
30. — Ем шуто, ем боде.
31. — Жена, која отвара секо (свако) мандало, здрава дома не си иде.
32. — Женски мираз — амам ток — май. (Женски мираз ко узме биће увек прекоран).
33. — Женско коа (када) се рађа стреите плачат.

34. - Жив у земја не се влева (улази).
35. — За један рз (част) живе човек.
36. — За мака (мука) сме родени.
37. — Збрка конците. (Збуни се.).
38. - Зер водата од празо (прази лук) ће ми ја одбија (Шта може да ми учини).
39. — Зет као мед, син као пелин.
40. — И на ђаволо дупката му ја знаје
41. — Изгоре го до срце.
42. — Изгорел се од млеко па сега и на матеницата (му ћеница) дува.
43. — Јаз го оставам, ама он не ме остава.
44. — Језик коски нема, а коски крше (ломи)
45. — Каква го љуљка заљуљала, таква ће го и дољуља.
46. — Каков му је ато, таков му је сато.
47. — Као глушец (миш) мокар.
48. — Као да је дошел за оџин (ватра). (Каже се кад неко дође, па хоће одмах и да иде.).
49. — Као да му је тука (овде) пресечен попоко.
50. — Као да не ги је родила једна мајка.
51. — Као камен му тврдо срцето.
52, — Као крт (кртица) работи.
53. — Као на куче му помина (прође).
54. — Која какарашка (сврака) без опашка (реп), та и ти без жена.
55. — Која кокошка много крека, малко јајца носи.
56. — Кој пита, не скита.
57. — Кој се 'фали, не пали.
58. — Кол (колац) терал (тражио), два најдел.
59. — Кочанскио ориз много вода носе. Ко трпи много најжешће се свети).
60. — Крвта му се милуза (Каже се за онога кога свако воли).
61. — Крвта ће му ја локнем.
62. — Кротко јагне две мајки цица (сише).
63. — Крушата не пајђа подалеко од корено.
64. — Крши се као некоа (некаква) ченђија.
65. — Луд бега од пијан.
66. — Мајка ми жена да ми биде (буде , ако не му го врнам.
67. Масло ће му свети. (Претња да ће се коме учинити штета).
68. — Мачка риба не јаде; од главата ја зафајђа.
69. — Маш (муж) без пари и кућа без жена, оџин да ги изгори.
70. — Много земпаре (бујан) човек.
71. — Много знаје, затова и много тегле.
72. — Много је џимрија (Мало једе.)

73. — На две, на три го сработи.
74. — На девет реки ће те однесе, вода не ти дава да се напијеш.
75. — На један човек излезе (изађе) ли му лошо име, по' арно (боље) душата да му излезе.
76. — На јадење нема срам.
77. — На краставичар краставици ће продава.
78. — На малјо прст вода не може да му донесе. (Каже се за вредна човека).
79. — На парите „добро утро;“ на парите „добра вечер.“
80. — На тесно се најде. (Нађе се у незгоди).
81. — Не је срамота од работа.
82. — Нејће да му се изеде устата, ако проговори.
83. — Не по врат, а по шија.
84. — Не сам сол да се стопам.
85. — Не умирај коњу до зелена трава.
86. — Ни лук јал, ни на лук мерисал.
87. — Обрна го листо (Обрну лист, поче другојаче).
88. — Од ат на магаре.
89. — Од влакното камила.
90. — Одвонка (споља) кукла (лутка), однатре (изнутра) панукла.
91. — Од кожата навонка ће излезе.
92. — Од мена крв, та од него вода?
93. — Од мрзева (лености) душа излева.
94. — Од старо дрво обрач не се вије.
95. — Од такшавање (обећање) кућа не се расипува.
96. — Од ти'а вода да се бојеш.
97. — Од тријсет и два заба на тријсет и два града. (Вели се о гласу како се брзо проноси).
98. — Од многс глава не боли.
99. — Од трн на глок. (Из мале незгоде у велику).
100. — Он под рогозината (рогоз) вода пушта. (Тајно чини зла).
101. — Он ће си легне на брашното, салде да се ожени.
102. — Оште мрасолите (слина) му течат, и он ће се жени.
103. — Патило — на среди лежало.
104. — Плаче на туђ гроб.
105. — По врага му глава! (Без трага му глава!).
106. — Покриеното млеко мачките не го локат.
107. — Пушти, а р о на вода, и ти иди по него.
108. — Работна жена од Бога је благословена.
109. — Речи му аго, да му је драго.
110. — Рог у вреће крије ли се? (та и пијан човек да се скрије).
111. — Род рода не рани; тешко му кој го нема.

112. Роди ме мајко сос касмет, па ме фрли (баци) на пато (пут).

113. - Салде ако те турам на рака. (Претња: Само ако ми паднеш шака).

114. – Седат као на турски гробишта. (Т. ј. седи а нити једе нити пије, нити разговара).

115 – Седеме као на трње.

116. — Сека (свака) случка (случај) за научка (поука).

117. — Секо (свако) чудо за три дена.

118. - Село 'ваали, у град седи

119. - Сол ће му тријам (турам) на главата. (Претња).

120. - Сос пари не се купува. (Каже се за оно што је необично лепо или добро).

121. — Сос свој човек јади, пиј; алш-верш (узимање давање) не чини.

122. -- Страх лозје чува.

123. — Сух газ риба не јаде. (Ко хоће да једе рибе мора се уквасити: без рада не може се ништа стећи).

124. -- Тамо не му игра коњо. (Тамо не може ништа учинити).

125. — Татари го санким терат (гоне).

126. — Тебе думам ћерко, сећај се сна'о.

127. — Ти го тераш у коприна (свила), он бега у коприва.

128. — Трпеш му је мајката.

129. — Туђото јајце је поголемо.

130 — Турчин на коленото го има пријателството.

131. — Ће ја расипе (поквари) калимерата. (Посвађаће се)

132. — Ће му дојде умо, коа ће си иде кумо.

133. — Ће пукне од мака.

134 - Ћинисала (пошла) му работата као по конец.

135. — У секоја манџа мерудија.

136. -- Човек је и од камен по тврд.

137. — Шијата као на врапче ће ти ја скинам.

138. — Што да и јадам (једем) ако (право, заслуга) коа си је работна.

139. — Што иде на село, не иде весело. (Што год дајеш на послугу, враћа ти се покварено).

140. — Што ме гледаш као некој мачарок.

141. — Што пљуне, не лиже.

142 — Што ће горат две кући нека гори једна. (Т. ј зашто да добар момак узима рђаву девојку и обратно, те да тиме горе две куће, кад може рђав узети оно што је рђаво).

КРАЉЕВИЋ МАРКО У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Обиљежје Краљевића Марка (у Далмацији). — Лијепијем шпиљама обилује Конавли (у котару Дубровачкому). Једну између њих спомиње и дубровачки писац Апендини. Имао сам срећу[1]) да у околици села Плочица развидим једну шпиљу именом „Вилина јама.“ Водиломе к јами неколико дјечака, које путем изпитивах којешта док ме један од њих не упозори на неку издубину у камену, у подоби омашне ножурине, готово ½ м. дуге, е ми изприповједи како је с оближње главице удаљене преко 1000 метара — Краљевић Марко крочио. Нога му једна упала, а друга му досегла ћак до Звековице, далеко 19 км. — Кад приспјех к јами[2]) пред собом имадијах два улаза, ма и да ме страх обузимао, попех се на лисичју кроз шири, али тежи. Какових 5 метара пут јужне стране лазом могох у дуљину, али напријед никако. Забраних и дјечацима да слиједе даље, јер је ужина огромна. По свој прилици да је то прибјежиште лисица, куна и другијех звијерака. Влажно је, те не видиш него каква дугонога паука. Дође ми на памет да је то како негдје пјесник пјева:

Гдје јакрепе мемла дави. Биља ни на око, до ли на улазу мало папрати.

О овој шпиљи казаше ми, да је у савезу са другом, у коју би пса бацили, а на прву би изишао. У нутрини ове „Вилине јаме,“ гдје неможе него помање дијете, говоре, да се налазе трпезе и сточићи на којима су виле сједале; о небу (своду) да је оклачено (окартано), али је то варава мисао. Вода непрестаним капњем намрштила је небо и вапненцем облијепила.—

Између Задварја и Ловрећа, кад путујеш пут Имоцкога (у Далмацији), крај пута су двије мале гомиле, те је прилично једна од друге удаљена, а народ од памтивијека, прича да су ту Скакала Краљевића Марка, бива, да је ту Марко скочио пред дружином скока јуначкога. — Ово ми је причао проф. Марко Топић, а спомињем се још из дјетинства, да сам чуо о Мрњавчевићима, те им је кољевка око Ловрећа, па и пјесма то овако биљежи: — „Храни мајка два нејака сина Код Ловрета, ниже Опанака“ и т. д. Овдје се спомињу Андријаш и Марко, а друго не знам што ми је пјевао покојни отац, — Херцеговац. —

из биљежака
В. В. В.

1) Прича уч. М. К. В. В. В.

2) Не тиче се сад овдје Краљевића Марка, него је ово просто **вилина кућа.** В. В. В.

Карлички поток. — У селу Сепцима (срез лепенички, округ крагујевачки) а на источном крају села, налази се једна велика јаруга у којој је мајдан од камена. У тој јарузи на једном месту у камену, налази се једно удубљење, које изгледа да је од коња, т. ј. као да је неко туда јахао на коњу, те заједно с коњем пао. Познаје се једна копита од леве задње ноге, трбух коњски и чизма јахачева. Чизма се мало познаје и то у делу до пете с мамузом, која се мало боље познаје. Од коња се још познаје десна предња нога пресавијена у колену и глава, која је необичне величине, са уздом. Више овога места на десетину метара извире вода, тече маленим поточићем и слива се у удубљење од главе, тако да је оно увек пуно свеже воде, која је врло хладна и бистра. Удубљење од главе изгледа као карлица због чега се цела ова јаруга зове „Карлички поток“ — Прича се: Да је овуда прошао некада, Краљевић Марко на Шарцу, па наишавши туда, заглиби се с коњем и падне; па пошто се извуко одатле проклео: „Да Богда се скаменило“ (јер је, веле, пре тога ту било блато).

Сепци. Драг. Димитријевић

Српске народне приповетке

Зла свекрва. Била нека свекрва која није нигда дала снаси да се наспава, него је увек рано будила а доцне је пристала да легне, само да што више напреде. Кад снаха оде у род, потужи се брату, а он јој обећа, да ће бабу научити памети, само нека је у четвртак како год измами ноћу из куће у двориште. Сеђаху оне тако у четвртак до неко доба ноћи с преслицом. Онда рече снаха: „Хајде мамо, да ме изведеш напоље, не смем сама;“—Како не би смела? — „Тако не смем“. Пође баба напред. Како коракне из куће, истрча пред њу неко, замотан у бео чаршав, на магарцу, зграби бабу, превали је преко магарца, па батином једанпут бабу, једапут магарца, те поче трчати око куће говорећи: „Хоћеш, бако, ранити, хоћеш, бако, седети?“ — А баба: „Четвртане, господине, (она је мислила да је то Четвртак на магарцу), сасадиле са кобиле, за сунца ћу легати, а за другог устајати.“- Онда је он пусти и оде, а баба одма угаси свећу и легне молећи снаху, да ником не каже што је било. Од то доба су увек рано легали. Кад би се снаха већ сита наспавати у хтела устати, свекрва би је одговарала: „Ћути па спавај!“

Н. Сад. По казивању своје матере прибележио Тих. О.

Какав зајам такво и враћање. Неки муж је много тукао своју жену. Она је то трпела донекле и молила га, да је не туче више, али он учеста са тучењем, те жена поче слабети. Тако једнога дана кад је тукао своју жену, она рече да ће му се за то осветити. И заиста мало после тога оде она у суд и тужи мужа, што је једнако туче и, вели, мора да је луд. Суд га затвори, а жена оде те купи рибу, па с њом отиде под апсенички прозор, где се доле сакрије а на више дигне једну руку с рибом, али тако да он не примети ко је држи, Кад њен муж опази на прозору рибу, повиче: „гле рибе.“! на што жена спусти одмах доле руку с рибом, а чувари видећи сада да нема рибе, почну заиста веровати да је полудео и од сада поче падати киша батина на њега. То је жена више пута радила, али кад чује да је већ почео слабети, она оде судији и замоли га, да јој пусти мужа из затвора, ваљда се вели, поправио до сад. Судија га пусти, и он кад дође кући, жена га пресретне овим речима: „шта велиш, јесам ли ти се осветила?“

Алексинац Др.

Ко ће као Бог? (народна прича). Путовао неки трговац у далеки свет. Пут га нанесе те једне ноћи занoћи код једне жене, којој тада муж није био код куће. Баш те ноћи, деси се, те та жена роди мушко дете. Тај трговац те исте ноћи сни, да ће му то дете наследити све имање. После овога сна трговац се уплаши, пробуди, и почне сам тумачити страшни сан, који је снио. Он је имао једног сина и једну ћер, па му је сада за чудо било, како то, да му код његове деце, наследи други имање. За то се одмах реши, да ово дете купи и убије.

Сутра дан трговац, пре но што ће поћи из те куће у којој је ноћио, запита мајку: би ли му продала дете, које је те ноћи родила? За дете јој обећа велику суму новаца. Ова се жена много устезала од овог немилог рада, па кад јој је трговац обећао, да ће дете чувати, у својој кући, као што би га и сама чувала и да ће га усинити, — она му га дâ. Трговац узјаше коња, узме дете поред себе и с њим се крене натраг свом завичају. Кад је дошао до прве реке, која га је на путу срела, баци дете, заједно с колевком у воду, па отиде даље.....

Ну Бог је хтео да дете сачува да се не удави. Колевка с дететом, пловила је по врху воде све донде, док на њу нису наишли неки рибари. Они изваде дете из воде, однесу га кући и надену му име Н а ђ е н. После овога га предаду једном свом другу на чување. Код тога рибара Нађен је остао све до двадесете године. А кад му се навршила и та година, њега дозове онај рибар и каже му: да он није његов син (како је Нађен дотле мислио), но да га је с друговима нашао у води, ловећи рибу; да он нема нигде никога, — и да га више не може држати, но да иде где га очи воде.

Дуго и дуго је Нађен молио овог свог добротвора, да и даље остане у њега, али кад овај није хтео никако на то да пристане, он отиде од рибара тужан и жалостан. — Путујући тако, треви се, те се у путу сретне баш с оним трговцем, који га је купио од мајке и бацио у воду. Трговац га упита: ко је, чији је, одакле је и куда иде? Пошто му овај на све то одговори трговац га позна, па га упути, с једним писманцетом својој жени, да га — као бајаги — прими у службу. Међу тим, трговац је у писму казао жени, чим дође Нађен, одмах да га убије па крадом да га баци у реку

Ну Бог је чувао Нађена. Он је хтео, да се испуни његова воља, коју је у сну саопштио трговцу. На путу сретне Нађена Св. Сава, па пошто од овога сазна шта је и како је с њим, узме му оно трговачко писманце и поцепа, а место њега преда му да носи трговачкој жени друго, у коме јој напише, као од стране трговца, да ова одмах венча њихову ћер за овога странца, и то да се изврши пре, но што би се овај с пута вратио. Нађен однесе ово писмо Св. Саве трговчевој жени, и ова, кад га је прочитала, није имала куда, већ одмах сазове сватове и своју ћер венча за Нађена.

После много дана врати се трговац с пута, па кад је све чуо шта је било, хтео је од муке да пресвисне. Ну то га ипак није смело, да смишља друге планове помоћу којих би могао да убије Нађена. Једне вечери он нареди жени, да те ноћи прати Нађена овчарима, те да отуда донесе једну овцу, коју ће сутра заклати за раднике, али овцу да узме крадом од овчарâ. Овчарима је пак заповедио, да добро пазе те ноћи, да им не дође који у тор, и ко би дошао да га с места убију. У противном, ако би се овца украла, а ни то не би осетили, да ће их све повешати. Због овога су овчари морали ту целу ноћ да чувају овце на измену.

Кад је било око нека доба ноћи трговчева жена дође у Нађеву одају да га пробуди. Ну кад је видела како лепо спава буде јој жао да га пробуди, па за то отиде зовне сина и каже му, да му је отац наредио, да одмах отиде и да донесе једну овцу од овчара и то крадом да је узме. Син одмах отиде и овчари га убију. . . . . .

Чувши за ово, сутра дан, трговац, тужан и жалостан, клекне, прекрсти руке и управивши очи к небу узвикне: „Боже! Ти си ми вољу твоју открио још оне ноћи кад се Нађен родио. Као велики богаташ мислио сам, да те у томе сметем, али, поред свих мојих покушаја, ти си био јачи. За то нека буде воља твоја.“

Нађен је, после смрти трговчеве, наследио све његово имање, којим је управљао мудро и паметно, и био срећан . . . . .

Ко ће као Бог? — Његова је најјача . . . . .

Забележио од свога оца
у Коњуху, Ст. М. М. уч.

Орачи и пиревина (народна прича), На пространој ливади, неког богатог домаћина, запатила се била многа пиревина. Не имајући никакве користи од ове дивље траве домаћин намисли, да преоре ливаду, те тако да утре пиревину. За то спреми младе ораче, са младим виторогим воловима и шареним плугом, и пошље их на ливаду да ору пиревину. — Крену се тако спремни, а људи их срећу и питају: „Куда тако?“ — „У ледину, да оремо пиревину“ одговарају весело младићи, и своју веселост пропраћају песмом и свирком.

Магарац пасао пиревину на истој ливади и из далека угледао ораче. — „Е, моја пријо, пиревино, мени нема више овде хране ни теби живота; ето газдиних синова са младим виторогим воловима и шареним плугом, — сад ће те сву изорати.“ — „Кад не иду стари, лако ће мо с младим“, рече пиревина забринутом магарцу за утеху.

Дођоше млади орачи, па ни Бога не поменуше, пред почетак рада, да им дâ од рада вајду, већ одмах почеше да образђују. Али где невоље! Нису ни два корака одмакли са првом браздом, а млади волови са витим роговима ни да мрдну. Пођу, с муком, још неки корак напред, а шарени плуг пуче и изломи се на сто комада. Сад младим орачима не остаде ништа друго, но да покупе ону парчад од шареног плуга, па да се, с виторогим младим воловима, врате кући, што и учинише.

—„Јеси ли видео дугоуви магарче како ме ору младићи са шареним плугом и младим виторогим воловима?,“ упита подсмешљиво пиревина магарца, који све ово посматраше баш тако, као да га је то много занимало.

Отишли младићи кући, с поломљеним плугом, и пожали ли се домаћину: како се пиревина не дâ орати. — „Е, моја децо, нема ударца без старца, рече им домаћин. Спремите ви мени онај стари тешки плуг, што није онако лепо ишаран као што је био тај ваш, и упрегните ми оне старе, крњороге волове, па да идем сâм да видим, како ће се орати пиревина.“ — Спреме му синови, што је старац заповедио и с таком опремом испрате старца на орање...

—„Ето опет орача,“ рекне магарац пиревини.

—„А ко сад иде“? — упита га пиревина.

—„Иде старац са старим, крњорогим воловима и тешким старим и грубим плугом,“ одговори магарац.

—„Е сад ми нема спаса; сад сам пропала,“ одговори пиревина.

Дође старац, и прво се прекрсти и помену Бога, да му дâ од рада вајду, па започне прву бразду. Крцао стари и груби плуг, али не пуца; крњороги, стари волови полако одмичу напред, а пиревина се само преврће. Истера старац прву бразду, па

тако и другу, трећу, и даље редом, док после, неког времена није изорао тако целу ливаду, и за то му време није фалио ни клин на јарму.

— „Јесте ли видели, децо“, рекао је, после овога, старац синовима, „да нема ударца без старца.“

Забележио од свога оца
у Коњуху
Ст. М. М. уч.

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Ко је најцрњи? (басна) -- Скупиле се вране и чавке Господу на тужбу, зашто да су оне најцрње и замоле Господа да им перје промени.

— Вратите се, рече им Господ, и будите задовољне, јер ви нисте најцрње, најцрњи су — домазети[1]), — те се оне на то задовољише и вратише.

Ждребе. — Ако се кобила ождреби дању, то домаћин од ждребета, неће видети никакве користи. Ако ништа друго, а оно ће га бар курјаци појести.

Забележио
Малеш (Македонија). Сп. Радивојевић

Ситне белешке

О крсном имену[2]) — Као одговор на ваше писмо од 13. овог м. част ми је јавити вам следеће:

Моја фамилија Бојовићи одвећ је стара, и огранак је великога племена Васојевића; Старина Бојовића је било једно село у Васојевићима које се зове Лијева Ријека. Одатле су се доцнија распрострла и по другим селима и местима

1) „Домазет“, младожења који се уселио у невестин дом и на њено имање.

2) Прилози чланку „Крсна имена“ од Ст. Новаковића („Караџић“ 1900. г. стр 108 -112.

Прастара слава свих Васојевића, па и Бојовића, био је Св. Аранђео (8 нов.). Па како је тада цело племе живело на окупу, а међу собом нису имали досељеника, који би славили коју другу славу, то им није имао ко да долази на славу, нити су па они имали коме да иду. Да би тој незгоди доскочили, реше: да се поделе на две половине, па једна да задржи своју славу, а други да приме нову славу Св. Саву како би једни другима долазили на славу. Коцком падне у део нова слава оном делу, где су били Бојовићи, и тако је трајало дуго времена.

Пошто су Васојевићи врло често ратовали са околним Турцима, а нарочито са Гусињским беговима, некако их једном приликом опколе Турци тако да им није остало друго, него или да се предаду или сви да изгину. То је било 29. Августа на Усековање о у очи Светог Алесендра (како они зову Александра Невског). Ноћ је прекинула борбу, а они беху остали у тако бедном положају да очекују сутрашњи дан. Главари — старешине — скупе се на договор. Шта да раде? Најзад реше: да сутра пред зору сви скупа јурише изненада на Турке па шта им Бог да, или да сви изгину, или да се пробију. Том приликом помоле се Богу и сутрашњем св. Алесендру, да им помогне, и заветују му се: ако им помогне и ако победе Турке да ће га сви славити док им колена траје.

Што су решили то су и учинили, изненада пред зору јурише у Турке, збуне их и до ноге потуку. Од то доба сви Васојевићи без разлике, како они који су и данас у своме завичају тако и они који су се доцније одселили из завичаја славе светога Алесендра као главну славу, али су задржали и дотадање славе св. Аранђела и св. Саву, те тако не само Бојовићи него и сви остали Васојевићи имају две славе.

Ово је било од прилике око половине седамнајестога века. И овако је очувано предање о томе с колена на колено до данас.

Примите и т. д.

20. марта 1901. г. Л. П. Бојовић
Зајечар арт. потпуковник

Зашто Турци не једу свињско месо? Кад је турски пророк Мухамед умро, скупило се беше мноштво турских свештеника и других великаша, да Мухамеда до сахране чувају. Турци нису чували Мухамеда, да га неко не украде, него да га нешто не прескочи, јер су веровали у вампире. (Наш народ верује, да кад мртваца нешто прескочи, да ће се повампирити).

Али и поред толиког чувања, нешто га је прескочило. Кад је дошло време сахране, нико се није надао да ће се Мухамед повампирити, јер су били уверени, да су га добро чували, а друго, Мухамед је био пророк. Кад су га донели на гроб, опоју га и почну га спуштати у гроб; али при спуштању он почнеда лупа

по сандуку. То лупање није изненадило оне који су учествовали при сахрани, јер кажу да сваки мухамеданац, кад га почну спуштати у гроб, почне да се диже. Онда оџа говори неке речи и он се умири.

Али с Мухамедом није тако било. Он се не умири, и ако му је оџа говорио, него на једанпут изађе из гроба као свиња и побеже у шуму.

То је био знак, да је се мухамед повампирио јер га нису добро чували. После неког времена неки убију дивљега вепра, коме на папку нађу прстен, који је био зарастао тако да се једва видео. Они скину тај прстен и однесу га да виде од куда да се нађе на папку вепровом. Идући тако од руку до руку, дође прстен до свештеника. Кад свештеници видеше прстен, упропастише се, јер је прстен био Мухамедов. То им је био још бољи доказ, да се Мухамед повампирио и то, да се у свињу претворио. Кад то Турци виде, заветују се да не једу меса од свиње. И данас верују они, па и наш народ, да на нози дивљег вепра постоји неки колут, за кога мисле да је постао од онога прстена.

Забележио
Алексинац Велимир Стојковић

Врачбине. — **I. Врачбине о Божићу.** — 1. Кад воћка не роди, домаћица о Божићу, кад умеси чесницу онаким тестaвним рукама затресе воћку; затим опере руке, и том водом ју залије. Онда ће воћка родити.

2. О Божићу слама са стола метне се у гнезда кокошија, и онда ће кокошке боље носити јаја.

3. Кад се варице кухају, домаћица остави мало од њих, те о Божићу однесе живини, а чашом вина, коју је са собом донела, наздрави: „Христос се роди, петле, колико у селу оџака толико у мени квочака.“

4. Кад се заколе кокошка на Божић, ноге се не кухају, него се баце, да не чепркају остале кокошке.

5. На јутрењу о Божићу не сме нико носити мрве од јела бадње вечере, јер ће га пред црквом дочекати вештице и одвијати.

6. О Божићу не треба ићи на таван сва три дана, не треба отварати скриње, да не би гости долазили често.

7. Газдарица у вече Божића посипа жито свуд около куће поред зида, да јој нечистота не досађује.

II. Врачбине у друге важније дане. — О Василијеву дне умеси домаћица деци по једну погачу, која се зове васиљица. Таке погаче избоде она с три трске, које су у снопић везане црвеним концем или црвеном траком. Кад испеку погаче, од сваке се извади оно убодено од трске, те се метне у чашу с вином и

наздрави се кокошкама овако: „Христос се роди, петле, колико у селу оџака, толико у мене квочака,“ — па се баци дробљење кокошкама, а вино домаћица испије.

2. Краставце не треба сејати у петак, јер ће бити горки.

3 Кад украду штогод из куће, онда редуша у вторник нека умеси хлеб, па кад се испече, нека сваки хлеб окрене натрашке и тако нека преноће, онда ће морати крадљивац сам доћи, да се каже.

4. На беле покладе домаћица рано у јутру изручи сламњачу на улици и запали је, да не буде више бува.

III. **Врачбине о живини.** — 1. Кад кукурекне петао на прагу доћи ће гости. Домаћица тад викне: „Јесу л' мили, петле, (мислећи на госте, што ће доћи)? ако сад опет кукурекне, доћи ће мили гости. — Нека ће домаћица тек рећи (после првог кукурекања петлова): „Још једанпут петле, не би л' дошао (н. пр.) мој брат“! ако кукурекне наново, доћи ће јој брат.

2. Кад станарица насађује квочку, говори јајима: „све ћуће ниједно муће“!

3. Немој насађивати кокошку у петак, јер ће пилићи бити сви петлови.

4. Кад се кокошка насади на покладе, биће све вешци и вештице од јаја.

5. Кад кокошка хоће да кукуриче као петао, станарица је треба одма заклати, јер таква кокошка слути зло.

6. Кад која кокошка има жуте ноге станарица ће је заклати.

IV. **Врачбине о женидби.** — 1. О Божићу печеној ћурци или гусци одсеку главу, па кад хоће да жене, замотају ту главу у рубац мали, те њиме дирне проводациница матер девојачку (али да ова не примети) и каже: „Немој разгађати пријо“! Тиме ће завести њу па ће дати кћер.

2. Кад иде ко да проси девојку, баце му мачку на леђа, да се и за њ девојка прилепи.

3. Кад девојка дође момковој кући, нека одма гледа у икону, да и они њу гледе, као у икону.

4. Кад ђувегија проси девојку, он у соби њеној тражи сошицу, па онда око ње оплете ноге, да би родитеље девојачке сплео, па да му даду девојку.

V. **Врачбине о мртвацу.** — 1. Кад ко умре а не затвори очи, умреће још когод из те куће.

2. Кад младом човеку умре жена (или младој жени муж), онда он (она) њу (њега) ухвати за палац од ноге и каже: „Ти с места а друга (други) на место.“ (Мислећи, да се што пре ожени или уда).

*

3. Кад сахрани мати сина или кћер, па их јако жали, њена својта, која хоће да је утеши, метне јој у ракију жеравицу, да се загаси. Она то пије, да јој се жалост „загаси.“

4. Кад носе самртника улицом, не ваља га гледати из собе кроз прозор.

VI. Друге врачбине. — 1. Кад кога сврби нос, каже, се да ће се љутити.

2. Кад сија сунце, а киша пада, каже се: породила се вештица.

3. Кад очепиш мачку, доћи ће ти гости.

4. Кад жена умеси квасац, она цвркне устима, да би боље растао (киснуо).

5. Кад ратар иде да сеје први ланац жита, веже црвену траку на прст, да буде жито црвено. Тај дан не ће дати никоме ништа из куће.

6. Ко разбије огледало, не ће бити срећан седам година.

Прибрао у Сентомашу у Бачкој
највише од своје матере
Јован Дунђерски.

Бројанице, (У крагујевачкој јасеници).

1.

Менци, менци,
На каменци,
Тамо кују
Дван'ест сати.
Ањ пањ,
Мешти пањ,
Како желиш
Тако велиш,
Капа грува,
Напоље!!

2.

Два,
Пађи два,
Пађи лука,
Трепетљика,
Кленпец.

3.

Жари,
Бари,
Жежи,
Лези,
Бежи.

4.

Тамо диме сакадиме
Тамо су ти врата
И шарена јајца
И стругача погача,
И буклија вина

5.

Једнајла,
Двајла,
Трајла,
Ципи,
Липи,
Тамбур,
Вуци,
Копље.
Људи
Рак.

Скупио
Јеремија М. Павловић

Бројанице (Са Малешевије, — Маћедонија)

1.

Шата, пата,
На тогова се ф̊ата.

2.

Елелига, бебелига,
докатана, воистрана,
челебија, руселија,
кукурек, миж' дуп.
т. ј. да мижи над дупком или на другом ком месту. које су означили, где ће после да жмири.

3.

Едноло, дволо. троло, чефило,
пало, шало, адам, дадам, аврес,
каврес, иди ми, диди ми, алецо,
палецо, палигора, скрц!

4

Една рада, друга рада,
шеремеда по трпеза, калаис
препис, синоре синокос,
космарин Татарин,
ти — Циганин!

Кад хоће да се броје, онда сви играчи међу, обично по два прста, па броје ма којом од горњих бројница и кад остану двојица са по једним прстом, онда они саставе врхове од та два прста и онда онај што је бројао, меће шаку усправно између та два прста, па онда наваљује шаку, час на један час на други прст, са следећом бројаницом:

Два орла се бијат на Стара планина, (дотле не пребацује шаку.)

Еден викаше: иш! (пребаци шаку) други: пиш!

Од каракаш кутлибиш.

Ипица, пипица; ипица, пипица.

На којем прсту остане шака, кад изговори последње „пипици“, тај жмури, лежи, или каква је погодба.

Прибележио у С. Берову
Сп. Радивојевић

ПРИКАЗИ

Једна лепа оцена „Караџића“

Ми смо врло радосни што можемо саопштити једну лепу оцену „Караџића,“ коју је написао г. Ю. Яворскій у руском ваљаном часопису „Живая Старина,“ (св. IV, 1900. г.) што га из-

даје Етнографски Одељак Руског Императорског Географског Друштва у Петрограду, а уређује Академик В. И. Ламански. Оцена у српском преводу гласи:

Карацић. Лист за српски народни живот, обичаје и предање. Издаје и уређује Тих. Р. Ђорђевић. Година I № 1--12. Алексинац 1899 стр. 280—16. 8°.

Ма како то изгледало невероватно, но српска литература, која је дала Славенству оца српске етнографије Вука Стефановића Караџића, до данас није имала свој специјално-етнографски часопис, за то се и њено богато „народно благо" скривало и, разуме се, пропадало по разним календарима, журналима и брошурама, које су биле неприступачне и непознате стручњацима. Тек у последње време поникла су од једном два академијска издања посвећена српској етнографији, но једно од тих, „Српски Етнографски Зборник" Београдске Академије Наука, посвећено је само већим монографијама, а сировим материјалом (прибирањем традиција) никако се и не занима; друго издање: „Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slovena," што га издаје Југословенска Академија Наука у Загребу, како по свом уско-хрватском оквиру, тако и услед своје непрактичне и невеште редакције, никакав значај за српску етнографију, у ужем смислу те рече, не може да има.

С тога гледишта дакле, само са радошћу и задовољством, можемо поздравити нови, управо рећи први, српски етнографски часопис, који је почео излазити 1899 год. у Алексинцу (у Србији) и који је узео на се лепо име „Караџића" — име оца српске етнографије. И значајно је да то име, у ступцима 'овога часописа, није остало шупљи наслов или празан звук. Редакција, по свему судећи, односи се послу са потпуним појимањем дела и са љубављу, какву српска етнографија после Караџића а тако исто и после Врчевића, чини нам се, није никако осетила. Сем тога часопис не признаје никакве племенске међусобице између појединих српско-хрватских области и ка свима се односи са подједнаким жељама и пажњом, без разлике вероисповести и азбуке.

Садржај часописа за прву годину његовог излажења одликује се пре свега изврсном разноврсношћу и природном свежином сировог материјала. Овај сирови материјал и јесте оно што је најдрагоценије и најзанимљивије у часопису. Ту ми налазимо цео низ народних песама, предања и прича, од којих је већина везана за разна места, здања или за Краљевића Марка и богати свод загонетака, пословица, досетака и веровања, а тако исто интересантни материјал правних, музикалних и техничких обичаја, — у опште, у уском оквиру часописа обухваћен је, може се рећи, цео народни живот и књижевност готово у пуном, ма да и минијатурном, виду. И као што се с једне стране не можемо не порадовати такој свестраности часописа, тако исто с

друге стране имамо да зажалимо на то што његов мали обим усљед таке разноврсности материјала осетно стешњава количину материјала, ограничавајући избор (материјала) само на омање белешке и одломке. Од важнијих чланака ми бележимо особито занимљиве етнографске белешке заслужнога В. В. Вукасовића („Народни везови у Далмацији,“ „Покоп код Срба у Лици,“ „Стока у Херцег-Босни.“), чланак о обичајима при сахрани у Мостару Л. Г. Белокосића, успомене г. Милићевића из доба занимљиве и смешне борбе српске владе против Вуковог правописа и др.

Напослетку у сваком броју часописа налази се низ ситних етнографских бележака а тако исто и кратки библиографиски прегледи нових појава у етнографској литератури. Односно последњих могло би се пожелети мало већа пуноћа српских библиографских бележака, међу тим изгледа да се редакција више интересује „високом“ немачком и француском литературом. Оваку раскош могли би зар дозволити часописи, који су свршили све предходне послове.

Но ма како било ипак ми се можемо само зарадовати, што је српско „народно благо,“ пренебрегнуто академским издањима, нашло напослетку, благодарећи појави „Караџића“, своје пунонадежно, премда, за сада бар, врло скромно склониште или ризницу, те да се тако спасе од преранога квара или пропасти.

Ч. Мар.

Крв и умир код Срба и Арнаута, етнографска студија **Dr. С. Тројановића** и **М. Гајића** (оштампано из „Кола“), Београд, Штампарија Петра Ђурчића (Грачаничка улица бр. 9.) 1901. Стр. 27. 8-мина. Цена?

Жалимо што о овој лепој студији не можемо проговорити коју реч више, али је искрено препоручујемо читаоцима „Караџића,“ јер смо уверени да ће им бити у многом погледу од интереса. Б.

Národopisný Sbornik Československý. Vidava Narodopisna Společnost Československà a Narodopisné Museum Československé. Redactor **Jiri Palivka.** Svazek VII. V Prare 1901. **Nakladem vlastnim.**—Tiskl Alois Wiesner 4-тина.

Изашла је и седма књига овог ваљаног Зборника што га издаје Народописно друштво чешко и Народописни Музеј Чешки, са овом садржином: 1. Ст. Чижевски: Из историје мнемотехнике и првобитних правноверица; — 2. Јос. Клавња: Ханачка ношња у опште а товачовска на по се; — 3. Јан. Јакибец: Карактер народног говора у Хавличковим песмама; — 4. Јан. Махал: Неколико напомена о књигама за народ; — 5. В. Тиле: Бајке у Влашкој Моравској; — 6. Ф. Ј. Чечетка: Народна медицина код Чехословена; Белешке једног сељака из околине Доње Краловице из год. 1753. које се односе народну медицину, саопштио Јан Валохари. — 8. Рецензије.

Paul Sébillot. Le Folk-lore des pêcheurs. Paris, J. Maisonneuve, in — 12. стр. XIII+389. Цена 5 франака. — Књига садржи: I Живот рибара, II Рибање и чамци, III Народно предање рибара.

G. Pitrè. Le Tradizioni popolari nella Divina Commedia. Palerme, 8-мина. стр. 34. — У овој лепој монографији успео је Ђ. Питре, знаменити италијански фолклориста, да пронађе много народно предање и веровање које је Данте унео у свој знаменити спев, Комедију Дивину, и да то упореди са оним што живи у народу Италије и многих других земаља.

Paul Sébiliot. Compte-rendu sommaire du Congrès des Traditions populaires. Imprimerie Nationale, 1901, 8-мина. —

Leon Marillier. Compte—rendu sommaire du Congrès de l' histoire des Religions. Imprimerie Nationale, 1901, 8 мина. —

Folklore. What is It and What is the Good of Is. By E. S. Hartland. (Popular Studies in Muthology, Romance and folklore бр. 2). London, David Nutt, 1899. стр. 43.

Држимо да ће читаоце „Караџића“ интересовати ова књига, па доносимо овде шта о њој говори Narodopisný Sborník Československý (свеска VII, стр. 186 — 187):

Знаменити енглески фолклориста E. S. Hartland објашњава у овој малој, популарно написаној, брошури, шта је то управо фолклор, какав је задатак и значај ове науке. Фолклор, дефинише писац, је наука о народном предању, или одређеније речено, о васколиком душевном животу простих (необразованих) људи, и то како дивљих америчких афричких и других племена, исто тако и нижих необразованих класа; садржи обичаје, правноверице, народну медицину и још много друго усмено предање. Народно предање у најширем смислу речи управља се по извесним законима, које још савршено не знамо, јер су недовољно испитани. — Писац констатује велику сличност, а на многим местима и истоветност народног предања у свима деловима света и у свих најразличитијих племена. Ово објашњава тиме што дух човечији ради свуд на исти начин, управљајући се по истим законима. Међу тим писац не напомиње да су многе ствари, које леже и ван области традиционалне литературе, могле бити пренесене, наслеђене, нарочито код нас у Европи помоћу хришћанства и других културних фактора. — Задатак је фолклора да изнађе законе по којима је дух људски стварао. Ми бисмо ову дефиницију са свога гледишта проширили: задатак фолклора је, даље, одредити шта је у народноме предању пренесено и одакле, и одредити законе, по којима је народ пренето народно предање мењао.

Писац врло згодно наводи да нема науке која не би имала вредности за практички живот, он нам показује од какве је важности ова наука у Енглеској, која влада над тако небројеним народима. Доказује у исто време да дубље студије у томе правцу зближавају не само цивилизоване и дивље народе већ и класе једног истог народа.

Драг. В. Вуцек.

ГЛАСНИК

Стечај. — У Великој Школи, у философском факултету упражњена је катедра за **Етнографију.**

Позивају се сви они који желе компетовати на ову катедру, да се са потребним документима пријаве Министарству Просвете и Црквених Послова најдаље до краја месеца маја ове године.

Компетенти ће, у својим пријавама, означити за коју се врсту наставника јављају, према члану X закона о изменама и допунама у закону о устројству Велике Школе од 22 октобра 1896. год.

ПБр. 3259. Из канцеларије Министарства Просвете и Црквених Послова, 19. априла 1901. године, у Београду.

Попуњавању ове катедре уредништво „Караџић“ се особито радује. Нек је са срећом!

Етнографски Музеј. — Мило нам је што можемо саопштити својим читаоцима да је од Народног Музеја издвојен **Етнографски Музеј** и смештен у кући Стевче Михаиловића. За управника Етнографског Музеја постављен је Dr. Сима Тројановић, професор, који је већ и одпочео његово уређивање, те ће ускоро и публици бити приступачан. — Уредништво „Караџића“ постараће се да обавештава читаоце о раду и приновама у Етнографском Музеју, а за сад само наглашава да би ваљало сви да се заузмемо, да се овај Музеј наших народних одлика што више обогати, те да потпунце илуструје народ Српски.

„Караџић“ излази у Алексинцу један пут месечно на 1—1½ штампаном табаку, цена му је 5 динара годишње, појединих бројеви стају 0.50 дин. — Рукописи се не враћају.

Београд, штампарија Мате Јовановића, Кнез Михајлова ул. 24

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвѣщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. Цена је свакој 5 дин.

Живая Старина, периодическое изданіе отдѣленія этнографіи Императорскаго Рускаго Географическаго Общества, под редакціею председательствующаго въ Отдѣленіи этнографіи В. И. Ламанскаго. С. Петербургъ. — Излази четири пута годишње.

— Český lid Sbornik věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt, Praha, Vyšehrad, na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

— Národopisný Sbornik československý vidáva Národopisná společnost československá a Narodopisné museym československé. V Praze Prikopě, 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видаэ Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla. miesiecznik geograficzno-etnograficzny. Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Artcta, Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mythologie, litterature orale, ethnographie traducionelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot. Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Société des populaire traditionss) Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дин.

— La Traditin, revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, dirigée par M de Beaurepaire-Froment Paris 8, Quai des Orfèvres Цена 10 дин. Поједине свеске 1 дин

Melusine, recueil de mythologie, litterature populaire rnriions et usages, dirigé par HeGaidodia 2 zt rue des Chantiers. tЦена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месепу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugéne Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1.50 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Verstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse. 10. Цена 12 марака.

Man, a monthly Record of Anthropolngical Science. Published under the Direction of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland. Лондон, W., Hanover Sq. Илустровано, в. 8⁰ у свескама.

Посебни отисци из „Карацића":

1. Питања за прикупљање градива о ловачким обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић, (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карацића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља градиво из нашег народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1900). Цена 0·50 дин.

— Сем овога оштампао је уредник „Карацића" из „Народног Здравља" још:

Упуство за скупљање грађе из народне медицине од дра С. Ватсва, које такође шаље на захтев бесплатно.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

АПРИЛ 1901

ГОДИНА III

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе, пл' се и сећајте,
Ко 'но красна пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1901

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Ко је Ђемо Брђанин? прилог испитивању историјских трагова у српским народним песмама од Јов. Н. Томића 73
Правни обичаји у Срба од Стеве Чутурила 78
Народно предање о местима од Драгољуба Бранковића, Стевана Петковића и Илије Ђорђевића 80
Српске народне приповетке, прибиљежио Петар Ст. Иванчевић 82
Народне мере од Тих. Р. Ђорђевића . . 83
Животиње и биље у народном предању од Ст. Радојевића и Милана М. Ивковића 86
Ситне белешке од Милисава Д. Марковића, Д. Марк. Бож. К. Митровића, Ант. Тодоровића, Светозара Влашкалића, Николе Костића и Н. С. И. . . . 87
Белешке од Сп. Радивојевића, Т. М. Б. и Пав. Ј. М. 92
Прикази 95

ПРЕТПЛАТНИЦИМА

И поред опомене у прошлом броју претплата скоро ни с које стране не стиже. Молимо претплатнике да пожуре, ако им је мио опстанак листа.

УРЕДНИШТВО

У уредништву „Караџића“ могу се добити комплети „Караџића“ за I и II годину, и то:

Комплет за I годину по цену од 10 динара.
„ „ II „ „ „ 5 „

Ко пошље означене суме лист му се шаље трошку уредништва.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 4. У Алексинцу, Април 1901. ГОД. III.

Ко је Ђемо Брђанин?

Прилог испитивању историјских трагова у српским народним песмама

од ЈОВ. Н. ТОМИЋА.

(свршетак)

У прошлости именом Брђани звала су се само она племена, која су насељавала и данас насељавају Брда, а то је један део данашње Црне Горе и Горње Арбаније. Тамо су племена: Бјелопавлићи, Кучи, Братоножићи, Пипери, Васојевићи, Хоти, Трепши, Клементе и Скрели итд. О њима се, са данашњим им именима, има нарочитог помена од половине XVI столећа, и када су Турци били притисли све друге околне крајеве, Брђани су им се одупирали и нису им дали у своја брда. Међу овим племенима поједина су се одликовали Кучи и Клементе. Први су б[illegible] други католици, и том њиховом верском про[illegible] се Турци и Млечићи да их по[illegible] упућују [illegible] противу других. У овом [illegible] Балк. Полуострву крајем [illegible] и Клементе имали су трећ[illegible] [illegible]ство најјаче воде [illegible] [illegible] је за [illegible] и познати као одлични [illegible] разбојници, који су [illegible] [illegible]. Њихова брда [illegible] добро [illegible] [illegible] крајеве, где су [illegible]

тако да су, по речима Боличиним, которског провидура и других савременика, допирали чак до Филипопоља, нападали су на села и градове, предусретали су караване и претоварени пленом враћали су се кућама, које су им, склоњене по непроходним брдима, биле стоваришта драгоцене робе.[24]) Због тога су се на њих често кретале турске војске, али су ретко кад имале успеха. О овом њиховом пљачкашком раду сачувано је прилично података у Боличину „Опису скадарског санџаката“ објављеном у Starinima XII[25]), у депешама которских провидура и у извештајима књигоноша, који постоје у Млетачком Архиву, и преписе којих имам при руци; а о Клементама око 1708. год. писао је леп меморијал непознатој личности један католички мисионар, који се тамо дуго базио и чији један препис имам такође при руци.

Из тих докумената дознаје се и то, да као што су Клементе, као католици, били противници Мухамеданаца, исто тако су се непријатељски понашали и према црногорским племенима. Племенски живот пак био је тада у највећем јеку и толико моћан, да је угушивао сваку лепу мисао о заједничком раду противу Турака, и њихови сепаратистички интереси били су јачи од свих других. Отуда није никада престајало трвење и отворен сукоб. Зато су једни помагали Турке противу других. Та пак племенска мржња доприносила је да су једни друге сматрали већим непријатељима од самих Турака. Тако 1613. год. Црногорци су пристали уз Турке против Клемената и њихових савезника Брђана[26]), а седамдесет и две године касније, 1685. год., Сулејман паша Бушатлија успео је да продре на Цетиње само уз припомоћ Брђана, који су били у завади с Црногорцима.[27]) То исто догодило се 1692. год., кад је Сулејман-паша поново изишао на Цетиње, те одатле одагнао Млечиће и умирио Црну Гору, која је била пристала под заштиту млетачке републике.[28]) О вери Брђани су мало водили рачуна, да не нападају на своје саплеменике, јер им је плен био главна сврха. Од клементашких пак напада нарочито највише су патили Плаво, Гусиње и православни живаљ у тим крајевима. Горе сам напоменуо да су се ови спуштали и у пећки крај, и тамо су били толико силни, да су им поједина села и паланке морали плаћати данак. По речима горе поменутог католичког мисионара, и сам пећки патријарах плаћао им је годишње седамдесет дуката на име данка[29]), а ни моћна по-

24) Starine XII, 184.

25) И у Ленорманову делу Turcs et Monténégrins, Paris, Didier, p. 286.—330.

26) Starine XII, 185.

27) У депешама которског провидура од месеца јуна 1685. год. О томе има више у расправи „Последње две године живота и рада харамбаше Баја Николића Пивљанина,“ стр. 31. и 32.

28) Jl Montenegro da relazioni dei proveditori veneti, стр. 89.—97.

29) „Con prede, con incendii e con desolationi ridunero prima il teritorio (di Pechia) poi la città stessa all' annuali costributioni.... Anche il Patriarcha ò sia Metropolita di Pechía non fù esente da questa legge perche tansato all' annuale pontualisimo esborso di setanta Ducati. A proportione di questo particolar aggravio in Persona Ecclesiastica benche Scismatica di Rito differente, si pol argumentar la somma delle contributioni imposte sopra il vasto territorio e la citta piena di famiglie conspicue e commodissime de Turchi“.

родица Махмуд-беговића, паша пећких, није могла бити од њих на миру. На њихову кулу Брђани су нападали врло често, чинили им штету, и по ноћној тмини више пута продирали су у харове и конаке те одводили коње и односили плен.[30]) Овај исти католички мисионар, поред многих других хајдучких поступака Брђана, нарочито истиче њихове напада на турске караване по путовима, али наравно покушава да Клементе, као католике, оправда наводећи како нису дирали робу Хришћана.[31])

Ово досад наведох да се види какви су били Арбанаси Хришћани према својим суседима. Али према овима још гори су били Мухамеданци, који се у Арбанију почињу увлачити још првих дана, чим су Турци завладали њом. У погледу турчења властела су била прва што дадоше примера осталима. Јужна Арбанија у погледу верском није се много опирала, зато се тамо раније и истурчише, а Хришћанство се одржа код племена у планинама и више у Горњој Арбанији. Али и овамо се Мухамеданство поче увлачити од половине XVI столећа. Било је читавих села, која су пристала на примање ислама, те по природи необуздани, сада још штићени турском влашћу, Мухамеданци постадоше обесни и најгори душмани Хришћана, нарочито православних. Поменути католички мисионар вели да је у хришћанским племенима арбанаским турчење нарочито узело маха, од када је Сулејман-паша Бушатлија почео управљати санџакатом скадарским (од 1684. г.). У то доба један од његових зетова био је постао агом у Гусињу, где се потпомогнут влашћу одао на придобијање католика за прелаз у Мухамеданство.[32]) У једној статистици Горње Арбаније од 1703. има података да је међу самим Клементама, као у раније најчистијем хришћанском католичком племену, имало на 227 душа мухамеданских, док је суседно племе Груде готово цело примило ислам [33]). На тај начин суседно православно становништво нашло се у тежој прилици него раније имајући противу себе како Брђане католике тако и Брђане мухамеданце, те према томе није имало у чему да их разликује: обоји су му били душмани.

Дакле савременици догађаја, очевици, најбољи познаваоци прилика у Брдима, и најаутентичнији подаци о Брђанима XVI, XVII и XVIII столећа веле да су, на земљишту рада Мусе кесеџије и у постојбини његовој и брата му Ђе-

30) „L' istessa famiglia Mahmutbegovich stata sempre da secoli immemorabili in ascendenti di commando et al hora dominante nel Bassallaggio di Pechia e Ducaggni, sofri più volte danni considerabili nella piopria Casa una volta sacheggiatta intieramente e più volte danegiata in bona parte, benche fosse inclusa nell' istesso recinto della fortezza posta in sito piano...."

31) „Alle contributioni di Pechia unirono l'incursioni nelle parti, più interne della Turchia e colla stessa scorta dell' odio infestando le strade sacrificavano al proprio sdegno quanti Turchi iucontravano appropriandosi il lor bagaglio senza offesa ne delle Persone nedelle robbe de Cristiani."

32) У горе наведеном меморијалу католичког мисионара.

33) Статистика је приложена поменутом меморијалу.

ма, Брђани радили оне исте хајдучке, насилничке и кесеџијске послове, које народна песма приписује Муси, рођеном брату Ђема Брђанина.

И за ове исте крајеве и места, и само за њих а ни за које друге, где из историје знамо да су живели и радили Брђани, везано је име Брђанин како у споменицама писменим, писаним ћирилицом, тако и у народним песмама. Података из писаних споменика може се навести мноштво и међу њима нема ни једног, да би био обележје ког другог а не становника Брда. То исто вреди за помене у народним песмама. Тако у Петрановићевој I. књ. српских народних песама, у песми под бр. 46, пева се о Васојевић Пери, који се редовно назива Брђанином, као што се тим именом називају и друге две личности у тој песми: ага и Јован. И свима њима то име потпуно пристаје због краја, из кога су. У Вуковим песмама пак, помен Брђанина још је чешћи, Тако у III. књ има га у песмама под бр. 5. (стр. 16.—23.), 17. (стр. 86.—91.); у IV књ. у песмама под бр. 4. (стр. 17.—21.), 9. (стр. 56.—61.), 10. (62.—71.), 11. (стр. 71.—76.), 12. (стр. 76.—81.), 18. (стр. 100.—106.), 22. (стр. 113.); у књ. VII, у песми под бр. 12. (стр. 241.—252. и у варијанту, 252. до 253) и т. д. и т. д. Тог имена има и у другим збиркама, а нарочито у песмама купљеним по Црној Гори, у којима се реч Брђанин свагда употребљава за означење становника Брда. И то правило нема изузетка.

Дакле, у погледу значења речи „Брђанин“ историја, етнографија и народна песма потпуно се слажу тврдећи једно исто, наиме: да име „Брђанин“ обележава становника оног истог краја, из којега народна песма вели да је Муса кесеџија — Муса Арбанаса, па према томе и брат му Ђемо Брђанин.

И ово досад наведених података, у чију вредност не може бити сумње, мислим да је довољно да се потврди како је без основа мишљење г. Гавриловића о идентитету Ђема Брђанина са Ђином Мусакијем. Али да би та неоснованост била још очигледнија и да се у Ђему Брђанину нема Гино (Ђино) из мађедонских песама, за сваки случај напомињем да има још два факта, који тврде да Ђема треба тражити, не у Мађедонији нити међу Мусакијама, противницима краља Марка, већ у Горњој Арбанији, у Брдима. Један од тих факата јесте да је код Арбанаса, по народној песми земљака Мусиних и Ђемових, било имена Ђем (Ђемо). О једном таком вели Болица у „Опису скадарскога санџаката“ да је у његово доба био добио власт над Плавом и Клементама, па како га ови нису хтели слушати, молио је у Цариграду, да се зарад јаче стеге над Клементама, подигне каква тврдиња. И доиста, крајем 1612. год.

ова је била подигнута на средини пута што је водио из Гусиња у Клементе, на месту врло јаком. У њу је била доведена вода, направљени су покретни мостови и за стражу постављено 200 пешака и 50 коњаника, али овај Ђем, с друге стране добро познати непријатељ Црногорца, није смео седети тамо, већ се склонио у Подгорицу[34]). Други Мухамеданац с тим именом познат је из 1684. год., опет као противник Црногораца, који су тада били пристали уз Млечиће противу Турака.[35]) Али је још интереснији факат: да је постојбина Мусе Арбанаса и Ђема Брђанина управо на реци, коју Црногорци зову Цијевном а Арбанаси Ц е м (Zem) и Ђ е м, према коме се и зетска равница зове Ђ е м о в с к о П о љ е.

И према свему овоме, ако ћемо тражити „помене, прилике и околности што учиниће да се у народном сећању створи слика личности, која се у песми зове Ђ е м о Б р ђ а н и н, с којом долази у сукоб најпопуларнији јунак народнога певања српског, Краљевић Марко“[36]) онда ће мишљење проф. Гавриловића о идентитету Ђема Брђанина са Ђином Мусакијем, противно овим фактима, бити само п р о и з в о љ н а п о с т а в к а, јер све прилике, помени и околности тврде да Ђема Брђанина треба тражити на месту, на које се односе несумљиви подаци, што их изложих горе. Тамо га треба тражити још у толико пре што се томе не противе ни маћедонске песме, у којима се као противник Марков спомиње Гино и Ђино Арнауче, јер што је у тим песмама исти мотив, који и у оној о Ђему Брђанину, то није знак да имамо посла с истом историјском личношћу. Кад се зна да Марко Краљевић у народним песмама не представља краља Марка, него је у суштини носилац песничких мотива, који је каснијом разрадом добио карактер општенародног јунака српског (од куда су га узели Бугари и Хрвати,) и да је постао представник жеља и тежња његових — значи да у истицању различних противника према Марку не треба замишљати просто замењивање једнога имена другим, већ разраду истога мотива под утицајем локалних прилика. При овој разради личност Маркова у историјском погледу долази као споредна према оној другој локалнога карактера. За доказ томе, поред многих других, могу послужити и песме о борби Марковој с Мусом и Ђемом. О н е с у п о с т а л е у к р а ј у с у с е д н о м Б р ђ а н и м а, о д к о ј и х с у н е з г о д а и м а л и к а к о С р б и п р а в о с л а в н и, **творци ових песама**, т а к о и у г л е д с у л т а н о в, о ч е м у ј е в р л о л е п о с а ч у в а н п о м е н у п е с м и о М у с и А р б а н а с и. О антагонизму између Брђана и њихових суседа православних било је одвише традиција, које су се непрекидним су-

34) Starine XII, 183.

35) У тадашњим депешама которскога провидура Зена, а поглавито у оној од 26. септембра.

36) Глас LVIII, 123.

посећују нит у сусрету поздрављају. На послетку се овако стање досади свима добрим људима, те ови стану настојавати да парничари правдање заврше и да се измире. А чим велика већина сељана увиди да је овај или онај у праву онда, и мало и велико, и рођаци и пријатељи, стану наваљивати на неправога, да то призна и да попусти Тад добри људи или племенске старешине посредују и удесе погодбу, под којом се противници морају помирити. Измирење овако дешава се најчешће у очи Божића или крсног имена једнога или другог парничара, како би се пре празника могли измирити један га другом честитати и при том се по обичају целивати.

Овде је сувишно и напомињати, да се овака правдања чешће изврг ну у грдње и клевете, те да при том који пут дође и до крвавог сукоба, што, разуме се, потиче од карактера самих парничара. Изгреди оваки и јесу узрок, што власт настоји да се правдања у опште никако не смеју ни свршавати. Ну писцу ових врста, још из његовог детињства, добро је познато да су се многа правдања свршавале и без једне увредљиве речи и да су се њима спорна питања повољно решавала. И нема сумње, да што више опадају морал и карактерност да се и правдање све то више измеђе у грубе изгреде.

Ну ма како било, о том сумње нема да је и правдање један остатак од древних правних обичаја, наше јавно суђење, као што га још налазимо код Црногораца и Ерцеговаца, али само с том разликом, што се овде парничење — завијање — свршава на јави и скупу, у присуству и под руководством старешина, надлежних за суђење, и што се пресуда изриче на месту одмах после свршене јавне давије.

Односно терминологије при овом правдању ваља напоменути ово: правдати се — поправдати се — значи парничити се путем правдања. Правдач — правдачица — значи онога ко се правда, а често и онога ко се вешто правда.

„Што се правда, кад се не оправда. — Правдач је, да му равног нема.“

Народно предање о местима

Село Светлић. Село Светлић налази се у округу Крагујевачком, удаљено за три сахата од Раче. Потпада под општину Ћумићанску, јер је врло мало. За њега кажу да је постало овако:

Била три брата, па су сви заједно прешли из Босне у Србију, Бог те пита кад, и путовали по Србији. Свак је имао по једнога бика — то је било све благо које им је остало после оца. Они су били казали: где ком рикне бик, ту да се настани стално да живи.

Путујући тако по Србији, једном рикне бик у Крагујевачком округу, на пустари између села Трнаве и Чумића, и он се одмах ту настани. Он се звао Вука, отуда се и сељани тога села презивљу Вукићи или Вукићевићи. Сад су већ многи променили презимена, јер је властима тешко наћи кога траже.

Она друга два брата продужила су и даље путовање по Србији. Тако за једнога кажу да се настанио у Крушевачком, а за другога у Пожаревачком округу.

(Ово ми је причао ујак, који је из истога села).

О св. Јовану 1900 г. Драгољуб Бранковић
Јагодина.

Народно предање о планини „Баби.“ (округ Морвски срез Параћински). Путујући једном на сабор у манастир Св. Петку, причао ми је један сељак, из села Лешја, од куда је овај назив добила ова планина. —

— Свађала се жена с човеком (баба с дедом) по чијем ће имену та крша планина добити име. Напослетку, кад видоше, да се не могу погодити, реше се, да пуцају, једно на друго, из топа, и то прво да деда испали на бабу, па ако је убије, да планина носи назив Деда. Деда испали топ али промаши, и сад је остало да баба испали на деду. Баба управи нишан и погоди деду, те планина добије назив Баба, а преко пута ове планине, у размаку до 150 м. налази се једно брдо, које је доста високо, носи назив „Деда“.

У Алексинцу Стеван Петковић
15.—V.—1900 год.

Девојачка међа, (срез моравски, окр. нишки) налази се између Бобовишта и Трњана. Овако се зове једно место, на коме је био, каже се, за време Турака, врло густ луг. Ту су се девојке из оближњих села склањале, кад би Турци зашли по околини да купе девојке за своје жене, те је отуда и име овом месту.

Ђурђевдан 1900 г. Приβележио
Алексинац Илија Ђорђевић.

Српске народне приповијетке

Прибиљежио: Петар Ст. Иванчевић.

I.

Мухамед и Св. Илија,

Оно ти се, љето моје, састане св. Илија са Мухамедом у некој планини.

Ајде како-му драго, они ти између себе заметну еглену па еглен, беглен, почну се, медени мој, препирати, чија је вјера боља и преча. —

Дошло је и до густи ријечи. Док ће св. Илија — милост га било, Мухамеду рећи: „Е, свече и пророче мусломански, ти велиш, да је твоја вјера преча и боља! нека буде и тако. Ама ћемо овако окладити се, ти најпрво моли драгог „Алаха“ за кишу, а онда ћу ја, па кога Бог боље услиша, онога је вјера боља и преча.

Мухамед почне се молити Богу и клањати, па клањај, клањај, а кише нема, те нема. Мухамеду се додја и престане.

Св. Илија почне се Богу молити, а оно, побро мој, и љето си моје, стане: сијевати, грмити, а киша као из кабла удари. Пророк Мухамед препане се и повиче: „Илија! Илија! ајде амо, умријећу од страха, ето видим да је твоја вјера преча, боља и најстарија. “[1])

II.

И сјутра сам овдје!

Пошао неки рсуз у крађу, и, попне се на таван, да украде сланину. А оно кроз бапу ударила зрака од мјесеча, е би чоек рекао, да је мотка или штап попријечен. Мој ти рсуз помисли ево згоде, па весело с комина да стане попријечини штап, истом ти он колик' је дуг и широк бљеб доље крај огништа!

Неко повиче из собе: „Дајте вид, рсуз је, покрашће нам оно с тавана! А рсуз болно, онако здробљен повиче: „И сјутра сам овдје!..“[2])

III.

Ерo и Бошњак

Стара је ријеч, Ерцеговина сав свијет насели а себе не расели. И оно ти, добри чоече, Еро дође у Бошњака у службу

1) Приповиједао ми Јефто Ракановић из села „Смрдина“, котар Маглај.

2) По приповиједању Душана Гаћиновића, богослова из Рељева.

Како му драго, Еро одстоји своју годину најма, па науми поћи кући. У Бошњака пун таван сланине, а Ери сланини драга. Истом ће он: „Ама чујеш божје ти вјере, дај ми продај оно сланине!“ Хоћу вала, рече Бошњак, ама ћеш ми за сваки кајиш платити десет цванцика. Еро пристане.

Кад тамо, а Еро нема свију пара. Док ће ти он: „Ја однесох ова ноколика кајиша, а других ми не дај док ове кајише не платим...“

И, однесе, ал' како тада, тако и данас, још није пара донио, и дошао по друге кајише сланине[1])

У МАНАСТИРУ ОЗРЕНУ, 2—2 1901 год.

Народне мере[2])

(НАСТАВАК)

Ономе, што сам у 1. бр. „Карацића“ од ов .г. рекао о мерама за дужину, додајем још и ово:

У околини Крагујевца сељаци мере висину дрвета овако: Од дрвета чију би висину хтели знати отидну од прилике за онолико, колико мисле да је дрво високо па стану. Пошто су леђима окренути дрвету рашире ноге, сагну главу и између ногу гледају, да ли виде врх од дрвета. Ако га не виде, иду још, и опет пробају. И онде где тим начином угледају врх од дрвета, стану. Одатле броје колико има корака до дрвета, и веле колико је корака са тог места до дрвета, толико мора бити и дрво високо.

Мере за простор

Пајван, a. m. = круг земље који се може описати конопцем од 5—6 метара дужине: Мала ливада, нема ни три пајвана. (Ресава).

Препон, a. m. = исто. (Шумадија).

Гувно, a. m. = исто: Нема плаца ни за гувно земље. (округ ужички).

Леја, e. f. = простор земље који орач може поорати до ручка (од прилике за $^1/_4$ дана. Округ пиротски).

1) Чуо од Станка Милановића кмета (кнеза) села Ступара, котар Маглај.

2) Види „Карацић“ за јануар ов. г.

Черек, a. m. = простор земље за четвртину дана орања. (околина Параћина).

Струка, e. f. = простор земље од прилике толики, колико захвата 50 редова кукуруза: Остале му неокопане још две струке. (Шумадија).

Мотика, e. f. = простор који може копач да окопа за један дан: Имам кукуруза за 10 мотика; имам винограда за 3 мотике. (Свуд).

Срп, a. m. = простор који жетелац може пожети за један дан. (Свуд).

Коса, e. f. = простор који може косач за дан да покоси.

Ралица, e. f. = простор који се може за један дан ралицом поорати. У брдовитим крајевима Србије не може се орати плугом већ се оре ралицом на два вола, те се ова мера само тамо и употребљава. (Соко Бања, Сврљиг, Рудник и т. д.) Ралицом се обично пооре за дан половина плуга или дана орања. — Види и Вуков Рјечник код речи ралица.

Рало, a. m. или Рало земље = исто. Окрузи руднички и ужички.

Дан орања = простор који се једним плугом за дан може поорати. (Свуд). — У Вуковом Рјечнику: дан орања = ein Morgen Landes, jugerum.

Јутро, a. n. или јутро земље = исто. (Шумадија, Стиг). — У Вуковом Рјечнику код речи јутро стоји под 2. „(у војв.) der Morgen, das Juchart, jugerum (у Србији се каже дан орања).“

Днина, e. f. = исто. (Види Вуков Рјечник код те речи.)

Ланац, a. m. или ланац земље = исто. (Подунавље, околина Параћина. — (Види и Вуков Рјечник код речи ланац).

Плуг, a. m. или плуг земље. = исто. (Свуд). — (Види и Вуков Рјечник код речи плуг.). — У Даничићевом Рјечнику из књижевних старина српских стоји код речи плоугъ „aratrum, био је и мјера за њиве,“ а за овим су изнесени и примери из старих споменика из којих се то види.

Дулум, a. m. = мера која се употребљава за површину ви-

ограда, а износи 40 квадратних аршина или 1600 гижа. (Алексинац, Нови Крајеви).

Мат, a. m. У Даничићевом Рјечнику из књижевних старина српских стоји код речи мьть: „мјера за њиве и винограде, без сумње онолико значи њиве или винограда, са колико се може набрати једна та мјера жита или вина, modius, њем. mud, чеш. met, а за овим су примери из старих споменика наших, у којима се мат помиње као мера за земљиште. — Г. Ст. Новаковић у објашњењу члана 198 Душановог Законика (изд. 1898.) на стр. 265 вели: „Кабао или мат стара је мера, која је значила једно исто: римско — византијски modius, од којега је и реч мат неким начином постала. Мат је (као и кабао) значи меру простора, јер су се њиме мериле њиве и меру тежине, према житу које је требало да се засеје онај означени простор.“

Мере за тежину

Драм, a. m. = $^1/_{400}$ од оке (2,5 грама) или онолико колико је тежак један дукат, ein Gewicht (von Dukaten Schwere), Drachme, drachma. (Види Вуков Рјечник код те речи).

Литра, e. f. = једна четвртина од оке, Gewicht und Mass, ponderis et mensurae genus. (Вуков Рјечник код те речи).

По оке = $^1/_2$ оке. (Готово свуда).
Полока, e. f. = исто. (Алексиначка Морава).

Ока, e. f. = ein Mass und Gewicht von $2^1/_2$ (östr.) Pfund, mensura (cantharus) [1,280 kgr.]. У Србији се мјери на оку све н. пр. хљеб, месо, брашно, вино, ракија и т. д. У оци злата има 400 дуката. Ока има четири литре, а у свакој литри сто драма. (Вуков Рјечник код речи ока).[1])

Четврт, и. f. = У Вуковом Рјечнику код те речи стоји под 2. ово: „(у Дубр.) мјера од 20 ока“.

Стар, a. m. = У Вуковом „Ковчежићу“ I, на стр. 38. у напомени стоји: „Стар, мјера која узима 40 ока жита“.

---

1) Интересно је да се у Алексиначкој Морави у ортачини у воденици употребљавају ове мере да означе учешће ортака: Кад су ортаци на половину каже се: „ортаци на по полоку.“ Кад један ортак има три дела у воденици а други само један каже се за првог да је **ортак на три литре** а за другог да је **ортак на литру.** Кад је неко ортак на осмину каже се да је **ортак на педесет драма** и т. д. — Ово је можда с тога што од једне оке ујма по толико свакоме припада.

Товар, а. m. = тежина од 100 ока. (Свуд. — У Вуковом Рјечнику стоји код речи товар: die Saumlast, onus iumenti (macht 100 Oka).

Пола, дењак и пшеничка. — Поодавно сам слушао од једног рођака у Соко Бањи о овим мерама за тежину ово: У старије време мерили су се срма и златан новац на малим врло осетљивим теразијама, које су се звале везме. Тада је пола означавало $^1/_2$ драма, дењак $^1/_4$ драма, а пшеничка тежину пшеничког зрна. Кад су се везмама мериле: урубије, дукати или злато, тада се домеравало пшеничним зрнима, па ако мерено буде лакше за једно пшенично зрно онда му је вредност била мања за један грош, ако за два зрна онда за два гроша и т. д.)

Ја не знам више мера које наш народ употребљава за тежину. И ове мере су све вештачке. Правих народних мера за тежину наш народ, изгледа, као и да нема, већ у место мера за тежину употребљава мере за количину: шиник жита, врећа брашна, кош сламе, нарамак дрва, пласт сена, вариво пасуља, гутљај воде, мрва хлеба и т. д. о којима ћу говорити у другом броју.

Тих. Р. Ђорђевић

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

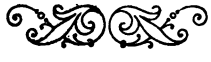

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Гумрија (гугутка) (Columba risoria). — Ова кротка тица врло је омиљена код Турака, па и код нашег народа под Турцима. Турци на њу толико пазе да ће с пута скренути само да је не поплаше. Боже сачувај да ће је узнемирити, а убити — ни помислити. Гумрија слободно улази у дућане и куће и прима храну. Највише их има по житним пијацама где скупљају зрна која се ту растуре. По варошима у Старој Србији види се доста кошница обешених о воће или испод стреје да гумрије у њима станују. Кад гумрија пева у Призрену се овако пева за њом:

Гу, гу, гу!
Гумрија!
А где ћеш?
У Скопље!

А што ћеш?
За смокове!
А кому?
Лазару!
А што му је?
Болује!

Кад гумрија изгугуче целу ову песму, за сваки стих по једно гугутање, онда се више не треба бојати хладноће, а кад стане у току песме, онда значи да још није довољно отоплило.

Призрен Сп. Радивојевић

Гатање о кокошима. — Кад легу или насађују пилиће, са домаћицом или редушом мора ићи по један дечко од 10—16 год. Тада се понесе обично 14—16 крупнијих јаја. Само насађивање врши се око 7 сати у вече.

Јаја, која су понели, намажу угљеном и тада их оставе у гњиздару све по два јајета једно за другим говорећи: „Све буле а један Турчин“, т.ј. да буду све кокоши, а један петао. Сад се то остави и не дира се док се не излегу.

Кад се пилићи излегу, потрпају их све у сито па их све над ватром окаде. Пошто их окаде, очупају од сваког пилета са главе мало перути и метну под кућни праг што значи, да пилићи никуд не иду од кућних врата.

Кад дође Божић, онда ма који дечак из куће, после службе изађе пред кућу и затвори врата, а домаћица остане унутра. Тада дечак повиче: „О мајко, где ти носе кокоши? — А она му одговори: У амбару или у кошу или у подрумуу, и т. д. То се виче по три пут.

После тога се кокоши нахране добро. Рањење кокошију на Божић бива 10—15 пута, а при томе се никако не вабе, све ћутећки.

Од овога Божића па за годину дана, (т.ј. до другог Божића, хране се кокоши сваког петка мекињама у које се утуче љусака од оних јаја, из којих су се пилићи извели.

СЛАВКОВИЦА, СРЕЗ КОЛУБАРСКИ
ОКРУГ ВАЉЕВСКИ
4. ФЕБРУАРА 1900 г.

ПРИБЕЛЕЖИО
МИЛАН М. ИВКОВИЋ

Ситне белешке

Ко нађе срећу? — Путовао Св. Сава са својим ученицима па у путу наиђе на једну лењу девојку, која беше рашчупана,

сваљена и тако немарно лежаше покрај пута. Св Сава јој назове Бога, али она и не мичући се с места назор му прими Бога.

„Бог ти дао добру срећу“ — одговори Св. Сава!

Идући даље, наиђу опет на једну девојку, која још из далека. чим их је угледала устане на ноге, стидљиво и радосно их дочека, и предусретљиво прими им Бога прилазећи им руци.

„Бог ти дао злу срећу“ — одговори Св. Сава!

— „Зашто тако“, запиташе зачуђено ученици Св. Саву?

— Она прва и онако не ваља, па нека јој Бог дâ добру срећу, да и она проживи; а ова друга и од себе је добра и вредна па и злом срећом може проживити.

АЛЕКСИНАЦ. МИЛИСАВ Д. МАРКОВИЋ

Противу вампира. — У кључком срезу, округа крајинског народ верује да ће се спасти од вампира на овај начин:

1. Кад се чује да се појављује вампир, онда се мећу у кућу ма где бодље од велике боце (боцке) и верује се, да на ту кућу неће вампир.

2. У том истом крају верује народ да ономе, који се у суботу родио, не може ништа наудити вампир, тај може слободно ићи ноћу на гробље без икаквог страха.

ЗАБЕЛЕЖЕНО 11—VI—1900 г. Д. МАРК.

Кад се појаве вампири, народ меће по кућама биљку чешљугу, јер верује да ће од ње побећи.

15—V—900—год. ПРИБЕЛЕЖИО
Алексинац. Бож. К. Митровић.

Песмица коју говоре деца кад желе да овлада мир у друштву.

Тингир, тингир, лобода,
Падна тесла од Бога,
Удри баба по нога,
Баба роди ртиче,
Го завитка крпиче
Ћути ми, синко Стојане,
Утре татко ти ће ојит на пазар,
Ће ми ти купит два меја
Еден со мед еден со г....
Камче кантарче,
Кому ће му се видат забите

Песмица коју говоре малом детету кад га држе у рукама и с њим се играју.

Думба, думба, дивина,
Јавна коња паунa:
Трчи трчи во игли
Игли го прекрена

Под Богова сеница,
Бог ми пушти теслица,
Ја теслица орачу,
Орач мене пченичка,
Ја пченичка воденичка,
Воденичка мене брашенце,
Ја брашенце баби
Баба мене колаче,
Ја колаче ргу,
Рт менэ зајак,
Ја зајак Турчину,
Турчин мене две аспри,
Ја две аспри попу,
Поп мене причесна.

Још једна таква песма:

Игли копа кренова
Не знам кој ми се вденаа
Под Богоана сеница
Тука сам Бог седеше,
Врана нога пишеше,
Краљица писна,
Детето висна.

Манастиру (Пореч)
18. фебраара 1900. г.

Прибележио
Антонијe Тодоровић
учитељ.

Бројанице из Бачке (Шајкашке).

1.

Од Дунава, до Дунава,
До два цара царевића,
Орлова соколова,
Соко паде на ливаде,
Ливаде се поклонише,
Турци главе оборише,
Шмокљан докљан
Титарош варош.

2.

Седи деда на јендеку,
Миче брадом на девојку:
Ој, девојко, где си била?
Чувала сам турске гуске,
Шта су теби Турци дали?
Дали су ми једно гушче
И то гушче крњаушче
Пребијене главе
Жмура напоље!

3.

Једно дрво,
Друго дрво,
Сависија,
Преписија,
Сави кост,
Испод нос,
Турчин,
Татарин,
Зврц.

4.

1—2—3—4—5
Очо Глиша под кревет,
Да одсече мачки реп,
Да задене за качкет.

5.

Ени тени торц,
Викле вакле кенце форц.

6.

Штипалици мипалице
На муле, на куле,
На медене колачиће
Мом брату Радовцу
Метнули га под кола,
Да га кола сатру,
Мекињама саспу
Шпокљац.

7.

Ја сам мала Ката,
Отворте ми врата,
Попните ме на столицу,
Да дохватим кобасицу,
У торбицу крајцарицу,
У кутицу.

8.

Седи попа на јендеку,
Чува моје сено,
Ја сено крави дам,
Крава мени млеко да,
Ја млеко ђаку дам,
Ђак мени књигу да,
Ја књигу Богу дам,
Бог мени среће да,
Ја срећу па у врећу,
Преко прага па у кућу,
Тој тој тулипан
Сто двадесест и један.

9.

1—2—3—4—5
Бубне шваба попом о кревет.

10.

Ишла Дара на воду
Изгубила јагоду
Нашли момци па појели
Па се разболели.

11.

Од таније до таније
Сије вије кунпаније
Тика така салва
Вака вај вије вај.

12.

Једно коло, двоколо
Троколо четвртколо
Пекало мекало
Сегумало дегумало
Деверикало јабукало
Напоље.

13.

Енци менци на каменци,
Тамо кују дванаест деци
Ин тин чарапин
Чара уње гризем дгуње.

14.

Ђеђеделе беђеделе
Кокођоне немађоне
Фенертук ишталогер
Паткалогер зег зег зег
Ир мар футуц мар
Игра коло калапач.

15.

1—2—3
Пред црквени врати
Ди се дијева родила,
Христа Бога молила,
Ђорђе, Ђорђе,
Донеси ми грожђе.
А куда ћу доћи,
Нуз пијаце проћи,
Видиће ме Ана
Из нова дућана;
Па ће рећи Ана
Из нова дућана:
Ево овај луди,
Што девојке буди.

16.

Један татак кума Лаза,
Шунди пунди мевреврe,
Пуче пушка церлаон
Држ се вере заката
Није ката ђулистан
Кричке бачке звркачке.

17.

Енгете, пенгете,
Цукерте ме
Авел павел домене
Ерци перци труз траус.

18.

Ен тен тинус со рекетинус
Со реке тика така оја боја
бам бус.

19.

Ена вена јутертена
Ајел вајел цутер.

20.

Елем белем белверика
Кути чипка терезика
Октон доетон дивлик јабука.

21.

Енге тенге тибор табор
Зуза буза безе.

22.

Један столар хоће да направи врата, пита колико треба ексера (н. пр. 5)..... 1—2—3—4—5.

Скупио 1890. г.
Светозар Влашкалић

Чини, како ће девојка заволет момка (и обратно).— Кад хоће момак да га заволи нека лепа девојка, он тражи јагоду са два или четири листа, кад нађе то, он завије листове у круг, па све то умочи у мед и обавије све свиленим концем да изгледа као прстен.

Кад хоће да га заволи девојка, он је само погледа кроз тај прстен.

Верује се да ће он бити тој девојци сладак и мио као јагода и мед и да ће између њих бити љубав чврста као свилен конац.[1])

Чуо сам у селу Кушиљеву срезу Морав. округу Пожарев. Никола Костић

Ситне биљешке из Босан. Крајине. — I. У селу Брванцима код Јајца рекоше ми: „Повитак и млико[2]) род је, и не могу се узети, т. ј. ако је рецимо Симеуна повила и задојила двоје дјеце она су род, па макар им родитељи ништа своје и не били“....

II. Наш је сељак у Босни, а особито у Босан. Крајини доста штедљив у погледу блага и стоке, нашалиш ли се с њим да ти дадне бравче, он ће ти у шали рећи:

„Теле веле, кока ма, јањета ми жа' ама ако није лабуде, мора нешто да буде“! т. ј. свега ми је жао, ал' ипак ће нешто бити....

— П. С. И. —

1) Види „Караџић“ за 1899. г. стр. 122.

2) У неким селима травничког (травањског) округа говоре и православ. Срби западним нарјечјем.

*

Белешке

Вампир и Вампировић догађај из народа. — **Вампир** је кад се неки човек по земљи шета, после своје смрти, а Вампировић се зове онај, који може да убије Вампира.

Село Доморовце је у Гњиланској кази, а у њему честит свештеник Ђорђе. Пре 7 год. појави се у томе селу вампир. Сви се сељани узбунили и поплашили и свим се силама труде да напаст из села изгоне. Чим се сељани о томе почеше договарати а вампир по селу поче још јаче да плаши; поче кроз село јаче лупати и каменицама се бацати, а сељани све више у страху. Поп их уверава да вампир не постоји али све за бадава. Они разбирају за Вампировића, који ће вампиру доскочити.

Разбирајући тамо овамо, чују за неког у Прешевској кази. Они оду к њему, кажу му у чему је ствар и погоде се с њим да му даду краву музару, пошто убује вампира. Вампировић дође. Сељани се скупе ако њега; међу њима је и поп, који и пред њим уверава сељане да то не постоји, и да ће за бадава дати музару. Вампировић опет са своје стране доказује да то постоји и да их је сијасет поубијао.

— Чујеш, Вампировићу, рече му поп Ђорђе, и ја ћу с тобом поћи кад га будеш гонио.

— Дођи ,вели му Вампировић, па и ти да се добро о томе увериш.

Доцкан у вече, изађе Вапировић с пушком, а са њим је поп Ђорђе и његов један пратилац.

Изашли су изван села и на један пут Вампировић повика:

— Ено га! па окренув се попу и другу му, прошапта им:

— Причекајте ме ту.

Он се од њих за неколико корачаја удали, стаде, наже се, па се опет врати, говорећи им:

— Пазите, сад ћу га убити. Ту је, и пушку напе.

— А! проговори Вампировић, Ено га! и опали.

— Убих га; рече Вампировић. Ајдете да се уверите.

Пођоше сви и Вампировић им показа место, и кад ови погледаше видеше као неку усирену крв. Тада Вампировић поче попа питати, да ли сад верује. Поп то и не слуша, него барата по оној крви, и уједан пут повика.

— А шта је ово? и показа један запушач од стаклета, кога ту нађе.

Вампировић кад виде с ким има посла, одмах онако по мраку оде од куда је и дошао и без краве и без збогом; а поп се са својим пратиоцем врати весело у село, где исприча шта се догодило и изведе поуку, да се више не обмањују.

Вампировић је дакле напред спремио животињску крв и за то се оно одвојио од њих, да, га не би видели, кад буде крв просуо; али је и овде лаж показала своје кратке ноге; јер му је тада и запушач испао.

Да би пак поп Ђорђе са свим убедио сељаке, да тога у њиховом селу нема, он се постара да пронађе тога „вампира.“ Кад га је пронашао, онда га је позвао к себи, и саветовао да више не иде „које куда“, а поред тога му је и запретио, те тако „вампира“ нестаде. Сељанима није хтео открти „вампира“ из разлога њему познатог.

Краву су сељани дали поп Ђорђу на рачун платє, као учитељу.

Гњилане. Сп. Радивојевић

Бадњак. — У 12. бр. „Н. Искре“ од 16 децембра пр год. под рубриком „Кроника“ — Наука — види се, да су неки од п. господе књижевника, научно — филолошки — доказивали, одкуда је постанак речи „бадњак“. Па је неки књижевник под потписом „Драгаш“ изнео своје против-разлоге — Ја, као лајик, и човек, који располаже са врло мало спреме у том погледу, нећу се ни упуштати у оцену. Али, бавећи се купљењем речи у народу за „Речник,“ бићу толико слободан, да пружим п. господи две народне речи, као материјал који, по мом мишљењу, може п. господи послужити за правилно решење горе поменутог назива:

1. Реч „Б ä т“, — именица м. р.; у 2. п. има: „бäта“. — Значи с р е ћ а у животу или с у д б и н а.

2 „Б и т è в и ј а“, е ж. Значи: осечено и окресано, круто дрво, које се не може савити. —

— Кад се уз реч „Б ä т“, узме и цео онај народни обичај о уношењу „б ä т њ а к а“ (бадњака); па оно бацање жита и метање меда, соли, хлеба, паре на „б ä т њ а к“; па оно остављање пола колача на осечени пањ од батњака у забрану, — све ово значи, да желимо, да нам овај „с р е ћ њ а к“ — „б ä т њ а к“, буде у наступајућој години срећан.

Т. М. Б.

Антрополошки Институт Велике Британије и Ирленда. Овај је институт основан 1871 претапањем старијег А н т р о п о л о ш к о г а Д р у ш т в а и Е т н о л о ш к о г а Д р у ш т в а (Anthropological Society и Ethnological Society). Њему је задатак унапређење науке о људском роду, антропологије, збирањем посматрања, која се тичу човекове прошле историје и садашњег стања у свима деловима света. Он испитује строго егзактним начином све, што може бацити светлости на законе човекове природе: његово порекло, историју и подобности прогресивног развитка и цивили-

зације. Он га проучава телесно и психолошки, у свима типовима у којима се он налази у разним крајевима света и компаративно у вези са остатком анималног царства. Крајњи предмет Институту, према томе, јесте подићи Науку о човеку на основи добро оверених факата и логички изведених закључака. Као средство за овај циљ, Одбор Института примио је план рада, коме су главне тачке ове: — 1. Састанци ради читања периодских издања и дискусије антрополошких питања. 2. Издавање листа, који ће садржавати извештаје о раду на састанцима и помагати Институту у својим радовима. 3. Одржавање библиотеке, која садржи главне антрополошке листове, који се издају у Уједињеној Краљевини или где било, сем тога велику и од вредности збирку ручних књига (books of refference), путописа и истраживања, опширну колекцију фотографских снимака и необјављеног материјала ради оних, који проучавају антропологију. Чланови из земље, као и они из Лондона, могу позајмљивати књиге из књижнице. 5. Назначивање одборâ, који ће водити нарочита истраживања у разним гранама антропологије, када се укаже прилика за ово 6. Кооперовање са Британским удружењем за унапређење наука (British Association for the Advancement of Science) и са иностраним научним друштвима у антрополошким истраживањима; кооперовање са појединцима и институтима ради истраживања и ради оснивања помесних средишта за антрополошке студије, и уопште подстицање трудова како појединаца тако и локалних, да се припомогне предмету Института. — Институт издаје од јануара 1901. поред ранијег Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland (досад 28 књига, в. 8°), још и илустровани месечни лист у свескама, под натписом Man (човек), који стаје 6 шилина годишње за чланове, а 10 ш. за нечланове. Лица, која би желела постати члановима овога института имају се обратити секретаријату института (Secretary of the A. I. of. G. B. and I., 3, Hanover Square, London W.). Избор врши Институт; чланарина, годишње две гвинеје, за цео живот 21 фунта стерлина. —

Између осталог изабраног садржаја у Man-у нарочито се препоручује читаоцима г. A. A. Macdonell-a, M. A., професора санскрита оксфордског универзитета, опширан некролог (у фебруарској свесци) познатог лингвисте Макса Милера, који је умро 28. октобра 1900. п. н. календару

Пав. J. M.

ПРИКАЗИ

Српски Краљевски Народни Музеј. — **Опис ствари из заоставштине Вука Стеф. Караџића.** Београд. Штампано у Срп. Краљ. Државној Штампарији 1900. 12, стр. XI+234. Цена 0.50 дин.

Овај опис садржи, Народном Музеју предати, део Вукове посмртнине, описан по најзначајнијим спољним белегама. Према облицима предмета и подобности њиховој за излагање они су подељени на два одељка. Први одељак чине „изложене ствари" које се гледају на зидовима, по ковчезима и столовима; а други „неизложене ствари", које су сложене по фијокама. „Вукова заоставштина, вели се у Опису, у Народном Музеју даје посматрачу градива са више гледишта." На првом месту помаже стварати појам о Вуковом домаћем животу, на другом месту Вукова заоставштина приноси ка сазнању разних културних прилика у месту Вукова живовања у Бечу. Опис Вукових ствари садржи по неке податке занатлиске и трговачке врсте и т. д. — Управа Народног Музеја примаће с благодарношћу свако обавештење које би ишло у корист садржини овога описа.

Баналачки (радички, дунђерски), језик приопћио **Лука Грђић-Бјелокосић.** (Сепаратни отисак из „Гласника Земаљског Музеја у Босни и Херцеговини," XII, 1900., 3. и 4., стр. 587—591). Сарајево, Земаљска Штампарија. 1900. 4-тина стр. 5.

Баналачким језиком служе се дунђери у сребрничком котару међусобно при раду, да их газда не би разумео, иначе код кућа се служе српским језиком. И овај као и други тајни језици из дана у дан све више опада те га ваља проучити пре но што са свим угине. Ово је леп приложак познавању тог језика, али је још недовољан за потпуно упознавање. — Г. Писац је разабрао да је колевка овом језику у Осату, али се дунђери и из другог дела сребрничког котара њиме служе. Г. Писац је запазио да је у многим речма овог језика корен арбанашки и да су многе речи пренесене из турског језика, неке су пак речи сковане по својству ствари. — Г. Писац је чуо од неког старца да је дунђерима остао тај језик још од Св. Томе, дунђерског патрона.

Годишњица Николе Чупића, издаје његова задужбина, књига XX. у Београду. Штампано у Државној Штампарији 1900. 8-мина, стр. XIV+252. Цена 2 динара.

И ова књига „Годишњице" садржи приложака од интереса за наше читаоце. те је овде приказујемо. У првом делу су **записници** Одбора Чупићеве Задужбине, а у другом су ови чланци: **Трговачки центри и путови по Српским Земљама у средњем веку и у турско време,** географско-историјска студија, написали Петар Р. Косовић и Михаило Миладиновић, философи III год. (1—56); — **Свети Прохор Пчињски и његов манастир,** од Dr. Јована Хаџи Васиљевића (57—116); — **Ђурађ Кастриотић-Скендербег,** историска скица из XV века од Мих. Ј. Ђорђевића, професора (117—145); — Из Србијанке Симе Милутиновића Сарајлије **Мрца васкрс** са коментаром од † Драг. С. Милутиновића (146—162); **Географско-привредни односи Црне Реке и Тимочке Крајине** од Dr. М. В. Смиљанића (163—194); — **Биографски прилози новијој историји српској** од Анд. Гавриловића (195—210); — **Scupi (Старо Скопље)** од М. В. Веселиновића (211—215 — **Изморник** од М. В. Веселиновића (216—227); — **Из Фрушке Горе** (Манастири Гргетег и Раковац) од М. Ђ. Милићевића (228—239); — **Скит Светога Великомученика Ђорђа** од М. Ђ. Милићевића (240—244); — **Прилошци** архиман. Илариона Руварца.

Последње две године живота и рада харамбаше Баја Николића Пивљанина (1684 и 1685. год.) по архивским подацима написао **Јов. Н. Томић.** Београд. Штампано у Штампарији Краљевине Србије 1901. Стр. 34. Цена 0,40 дин. (Прештампано из „Просветног Гласника" за јануар и фебруар 1901. год.).

Многи јунаци наших народних песама познати су нам готово само из народнога предања, онако како их је народ запамтио и схватио. Па и знање о Пивљанину Бају, изузевши само писмене помене о његовој смрти, заснива се скоро искључиво на народном предању. Прикупљајући градиво за друге послове нашао је г. Томић нешто података и о харамбаши Пивљанину Бају, из последње две године његова живота и рада, па је на основу њих, познатом критичношћу и марљивошћу, описао две године рада и борбе Пивљанина Баја и његове дружине до јуначке му смрти на Вртијељци 1685. г.

Живая старина. Периодическое изданіе отдѣленія Этнографіи Императорскаго Русскаго Географическаго Общества, подъ редакціею председателствующаго въ отдѣленіи этнографіи **В. И. Ламанскаго** С. Петербургъ.

Етнографски одељак Императорског Руског Географског Друштва у Петрограду издаје часопис под горњим насловом. Годишње излазе четири свеске т. ј. свака три месеца по једна, а у величини од 9—10 штампаних табака. Часопис се добро уређује и у свакој свесци налазимо четири одељка: у првом су чланци и расправе по разним етнографским питањима; у другом је необрађени материјал — песме, приповетке, пословице, дијалектни изговори и правопис, у трећем одељку је критика и библиографија — овде се оцењује и приказује свака књига која се дотиче руске и словенске етнографије и четврти одељак чине белешке (смѣсь).

У својој деветој години излажења (1899) часопис доноси ове радове. У одељку чланци и расправе: **Приче из живота Паљех — Жиздринских Шума**, од В. Н. Добровољског; **Етнографске прибелешке на путу од града Никољског до Тоћми** (у североисточној европској Русији) од Гр. Потанина; **Деоба становника Битољског Вилајета** (у Турској) **по народности и вери, године 1897** од А. Ростковског; **Латишке (литванске) позајмице од словенских језика** од Ензелина; **Црте из савременог економског положаја Башкир — Уфимске губерније** од Калачева; **Домаћи живот сељака Левочке општине боровичког среза, Новгородске губерније** од М. Синозерског; **Енглеско — индијски кавказ — Судар Енглеске са авганистанским пограничним племенима** од Аристова.

У одељку: споменици из народне књижевности и језика доноси ове радове: **Зборник Панајота Ђиновског из села Галичника** (код Дебра у Турској) од П. А. Ровинског; **На деоби сеоске задружне — земље** — слика из северно-руског живота од Шустикова; **Материјали за речник тунгуских наречја** од Скурлатова; **Прича о чесотичном чародјеци** од Богораза; **О народном говору Чухломског среза Костромске Губерније** од Покровског; **Приче о Еленди и његовим синовима** (превод с чукотског језика) од Богоразома; **Три приче записане у Колимској области** од Богоразома; **Списак речи и израза тобољског језика; Песме и шаљиве досетке** о Потањина; **Издевање имена у селу Хмјелевском среза кадниковског** од Шустикова; **Народне речи и изденута имена у Пермској губернији** од Јаркова; **Свадба у Хмјелевицкој парохији Костромске губерније** од Кузнецова.

У трећем одељку приказане су и оцењене важније књиге етнографске садржине, које се појавише у току године. Од српских књига приказане су: **Српске народне пјесме**, скупио Вук Караџић књига VI. и **Српске народне приповетке**, скупио Атанасије Николић, на свет издали његови унуци.

У својој десетој години (1900) доноси ове радове. У одељку чланци и расправе: **Продужење чланака Енглеско-Индијски Кавказ; Лутајућа племена између река Индигирке и Колиме** од Јохелсона; **Труба (као музикални инструмент) у народном веровању** од Мошкова; **О једном старословенском обртању с тачке гледишта савремених словенских наречја** од Иљинског.

У одељку споменици народне књижевности и језика доноси ове радове: Продужење чланка **о зборнику Панајота Ђиновског и деоба становника Битољског Вилајета; Погледи на свет и живот Вотјака, Черемиса и Мордва** од Мошкова; **Оглед паралелног речника руских говора** (Гамочко — бојковски говор) од Свјенцицског; **Провинцијализми љубимског среза** од Бал ва; **Неколико духовних стихова** од Чернишева.

У трећем одељку приказано је и оцењено 17 дела етнографске садржине. Од српских дела приказан је превод Гопчевићеве: **Старе Србије и Македоније** од В. Кораблева. — Судећи по многим чланцима као и по овом приказу изгледа да Етнографски Одељак Императорског Руског Географског Друштва нема баш великих симпатија према ономе што је српско. Но, ми ипак препоручујемо „**Живу Старину**“ читаоцима „Караџића“ као валдано уређени словенски часопис, који пружа тако драгоцених чланака и градива за проучавање и упознавање руске и словенске етнографије. На нама је пак да својим радовима уклонимо сваку ма и најмање непријатну сенку са онога што се српско зове, те да у словенству заблистамо оним сјајем којим смо и заслужили да блистамо. Чед. М.

„КАРАЏИЋ“ ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАБАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

БЕОГРАД, ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КНЕЗ МИХАЈЛОВА УЛ. 24

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвѣщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. Цена је свакој 5 дин.

Живая Старина, периодическое изданіе отдяленія этнографіи Императорскаго Рускаго Географическаго Общества, под редакціею председательствующаго въ Отдяленіи этнографіи В. И. Ламанскаго. С. Петерсбургъ. — Излази четири пута годишње.

— Český lid Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt, Praha, Vyšehrad, na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

— Národopisný Sbornik československý vidáva Národo isná společnost československá a Národopisné museym československé. V Praze Prikopě, 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlasteneckého muzejniho spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видаэ Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Artcta, Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mythologie, litterature orale, ethnographie traducionelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Société des populaire traditionss) Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дин.

— La Traditin, revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, dirigée par M de Beaurepaire-Froment Paris 8, Quai des Orfèvres Цена 10 дин. Поједине свеске 1 дин

— Melusine, recueil de mythologie, litterature populaire rnriions et usages, dirigé par HeGaidodia 2 zt , rue des Chantiers. tЦена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge. Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugène Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1.50 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Verstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

Man, a monthly Record of Anthropolngical Science. Published under the Direction of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland. Лондон, W., Hanover Sq. Илустровано, в. 8° у свескама.

Посебни отисци из „Карађића":

1. Питања за прикупљање градива о ловачким обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић, (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карађића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља градиво из нашег народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1900). Цена 0·50 дин.

— Сем овога оштампао је уредник „Карађића" из „Народног Здравља" још:

Упуство за скупљање грађе из народне медицине од дра С. Ватсва, које такође шаље на захтев бесплатно.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

МАРТ 1901

ГОДИНА III

Пут раскрчен, горе пиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'по красна пути вам оградиј!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1901

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Ко је Ђемо Брђанин? Прилог испитивању историјских трагова у срп. нар. песмама од Јов. Н. Томића 49
Вукодлак, биљежи Вид Вулетић - Вукасовић (наставак) 57
Правни обичаји у Срба од Влад. Ј. Радојевића, проф 60
Празноверице о Божићу у Ресави, забележио Ник. Т Даничић 63
Животиње и биље у народном предању, забележио Лука Грђић, Бјелокосић . . 66
Ситне белешке од Витомира Луковића . . 72

ПРЕТПЛАТНИЦИМА

И поред опомене у прошлом броју претплата скоро ни с које стране не стиже. Молимо претплатнике да пожуре, ако им је мио опстанак листа.

УРЕДНИШТВО

У уредништву „Карацића“ могу се добити комплети „Карацића“ за I и II годину, и то:

Комплет за I годину по цену од 10 динара.
„ „ II „ „ „ „ 5 „

Ко пошље означене суме лист му се шаље о трошку уредништва.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 3. У Алексинцу, Март 1901. ГОД. III.

Ко је Ђемо Брђанин?

Прилог испитивању историјских трагова у српским народним песмама

од ЈОВ. Н. ТОМИЋА.

(НАСТАВАК)

И овај ресултат у сваком случају биће поузданији и за науку од веће користи него онај добивен полазећи од непознате старине и претпостављајући немогућности, тражећи да народно предање појединости сачува јасније него се то може наћи у писаним споменицима. Најзад испитивање, које буде ишло овим правилним путем, својим ресултатом потврдиће да у народним песмама има врло мало чега да се тиче краља Марка, а и у томе „врло мало“ неће бити ничега што може ићи у прилог испитивању г. Гавриловића.

И према томе што се ничим не може доказати да је стварни рад краља Марка послужио за основ народном предању, (јер да је то тај рад, он би и овде добио друкчији вид него је досада ушчуван); кад се нема [illegible] основа претпостављати да је првобитна песма [illegible] Македонији, те да су остале њихова разрада [illegible] може претпоставити сталност обра[illegible] уму локал[illegible] гађаји [illegible] торији [illegible] мање [illegible] дан[illegible] није

могао оставити јачега утиска, према чему је и личност Ђина Мусакија без икака значаја као и свака друга њему равна из онога доба, — на основу чега се може разложито претпоставити да је Ђино Мусаки иста личност са поетским Ђемом Брђанином? Такав закључак не може имати никака основа.

Још мање може бити основана поставка г. Гавриловића, да је Ђемово презиме могло доћи отуда „што су поједини Ђини били у сродству с Топијама, међу којима има и Брђана“ [12]). О овом наводу раније сам рекао, а сада поново тврдим: 1. да нема ни једног документа нити старијега аутора, који ког било Топију назива Брђанином, и 2. да је то име неким Топијама дао Хан, чије је дело Путовање кроз поречину Дрина и Вардара у срп. преводу имао г. Гавриловић при руци. Тамо на 491. стр. вели се: „Ми раздвајамо племе Топија у две главне гране: приморске Топије, у којих је био главни члан Карло Топија, и брђане Топије, у којих је био историјско лице Аријанит.“ И према томе кад се ни у Албанији нити у суседним земљама није знало за Топије Брђане, а Хан је овде учинио својевољну поделу — значи да претпоставка г. Гавриловића о пореклу Ђемову отпада, јер је неоснована.

Без основа је и онај разлог г. Гавриловића горе наведен под бр. 6. На 134. стр. „Гласа“ он вели овако: „Има ли још сумње да је Ђемо српске народне поезије Ђино, арбанаски кнез, разбиће је напомена да у народним песмама, купљеним нарочито по Мађедонији од браће Миладиноваца, неколико пута излази на супрот Марку противник, који се зове: Ђино, Гино Арнауче, Динче Арнауче и Гино Латинин. Тражећи пак историјски спомен у песмама, додајемо да су те песме само ближи или даљи варијанти што се у главном казује у изложеној песми.“ Ну овај разлог могао би се узети у вид само тако: 1., кад би доиста у зборнику мађедонских песама браће Миладиноваца било свега овога што вели г. Гавриловић; и 2., ако би ово име Гино (Ђино) обележавало само Маркова противника, као што је то случај са Ђемом. Али ни једно не постоји.[13]) У поменутом зборнику о Марку и Гину пева само песма под бр. 102. (стр. 151. —155.). И то је тамо једина, где се помиње Гино Арнауче као противник Марков. Сем тога из других песама види се како

12) Глас LVIII., 122.

13) У 1. св. „Наставника“ на 105. стр. напоменуо сам да у зборнику браће Миладиноваца нема свих ових имена и да их је проф. Гавриловић узео из Маретићеве „књижевне обзнане“ у Radu CXXXII. У 73. бр. „Законитости“ он се обазрео на ову напомену тврдећи да је имао зборник у рукама и да се њим служио. Ну да ли га је он доиста имао или није јесте споредна ствар а главно је да тамо постоји само једна песма и то она под бр. 102, (стр. 151.—155), у којој се као Марков противник спомиње Гино Арнауче. О осталим именима нема трага тамо, али има у поменутој Маретићевој „књижевној обзнани,“ у којој се на 15. стр. Rada вели овако: „Госп. Халански наводи неколико бугарскијех пјесама у којима се противник Марков зове Ђино, Динче Арнауче, Гино Арнауче и Гино Латинин...“ али је г. Гавриловића непажња навела да замисли да су то песме из зборника браће Миладиноваца те је то и написао на 124. стр. „Гласа.“

ово није име јунака епске песме, јер га има и у лирским, које немају ничега заједничког с Марком. Такав је случај с песмом под бр. 95. с натписом „Гино и Стојан“, која је лирска. У песми пак, под бр. 91. (стр. 136.—137.) с натписом „Гино Арнауче и Петра хубава“, нема се посла ни с Марковим противником нити с јунаком, већ с хуљом. Према ономе, дакле, чега има у зборнику песама браће Миладиноваца, не излази да се Гино јавља само у песмама, које су само ближи или даљи варијанат онога што се казује у песми „Марко Краљевић и Ђемо Брђанин,“ већ је то име једно од оних обичних, што се јављају како у лирској тако и у епској песми, час као име неког јунака час обичних лица.

Најзад у прилог поставци о идентитету Ђина и Ђема не иде ни горе наведени разлог под бр. 7., по коме „ђин Латинин на брду“ у песми „Женидба Поповића Стојана“ означава Ђема Брђанина. Исто тако неосновани су му сви закључци отуд изведени. У реферету штампаном у 1. св. „Наставника“ рекао сам да овај Стојан Поповић није личност с обичним презименом и да поменута песма у II књ. Вукова зборника није једина о њему те сам му навео још три, [4] а у чланку „Још једном....“ напоменуо сам да Стојан не само није личност општега презимена већ је историјска, познати старешина хајдука, који су за кандијскога рата помагали Млечићима противу Турака те је отуда постао јунак многих народних песама, које су постале у Херцеговини а отуда се даље раширише. У својим Полукњижевним објашњењима у 75. бр. „Законитости“ г. Гавриловић се осврнуо на ову ствар. Ну не схватајући моје две напомене узима да измичем, кад у реферату велим да о Стојану има још народних песама сем оне у Вука, а у чланку „Још једном...“, напомињем да је овај Стојан историјска личност, па је додао: „Само остаје питање где су те многе народне песме о томе Стојану? Вук таких песама никад није чуо.“ И кад г. Гавриловић тражи обавештења, даћу га. Али како не верује мојим речима, нека поверује себи па поред раније поменуте три песме нека загледа у „Босанску Вилу“ за год. 1893., где ће у бројевима 19.—25. наћи врло велику песму „Женидба Поповића Стојана,“ а у VII књ. Вукових песама под бр. 14, „Женидба Антуна Поповића стр. 142.—156.) и под бр. 28. „Невјера љубе Поповића Стојана“, уз коју су саопштена још два њезина варијанта (стр. 297.—301).

Као што се види и Вук је имао песама о Стојану Поповићу и знао је за њих, само не у доба кад је написао оне речи испод песме „Женидба П. Стојана“. Што се пак тиче постојања те личности, напомињем да је заиста постојала, јер су јој име и рад забележиле хронике из доба кандијскога рата и томе добу

14) „Наставник“ стр. 101.

савремени документи.[15]) А кад је ово историјска личност значи да отпадају сви закључци изведени на основу претпоставке да се у овом Стојану сачувало сећање на Стоју-Стојана, заповедник у Костуру. О оном пак извођењу, да је џин Латинин на брду = Ђему Брђанину не треба ни говорити, али треба рећи што год о самој песми и о Марку Краљевићу у њој а поводом горе реченога, да има песама, у којима Марко долази да замени друге личности, а то на основу факта да он није личност историјска већ песнички тип и носилац песничких мотива, те се згодно дâ употребити у место других лица и где му историјски није место. Најлепша потврда тога јесте у овој песми „Женидба Поповића Стојана“ из Вукова зборника.

Ова песма, у каком нам ју је облику сачувао Вук, јесте прерада неке раније, у којој је опевана женидба Стојанова. У тој ранијој песми од личности било је места само Вуку Мандушићу и Краљевићу (Марку) као савременицима Стојановим и харамбашама српским, који су заиста живели и радили у доба кандијскога рада, само, наравно, ово није био краљ Марко, син Вукашинов, већ друга личност истога имена, која је ратовала заједно с Мандушићем и с њим погинула у једном окршају при одбрани неке куле код Острвице у Приморју.[16]) Првобитна песма с овим историјским личностима могла је постати на земљишту њихова рада или у суседству, али кад је пренесена даље и народни певач није знао да је могао бити још какав Краљевић (Марко) сем онога општенароднога јунака, поводећи се за овим именом, додао је од Будима краља, од Сибиња Јанка, Рељу Крилатицу и Милоша Обилића, дакле личности што се обично доводе у везу с Марком, општенародним јунаком. Дакле, непознавање главне личности у песми, њенога рада и доба живота, навело је народнога певача у другом крају прво да једног Марка Краљевића замени другим, а потом да и тип борбе измени, те да ову представи на Марку уобичајени начин. А према свему овоме појмљиво је да „џин Латинин“ нема ничега заједничког са Ђемом Брђанином, због чега ова песма не може ни послужити за проучавање сећања о Краљевићу Марку у народним песмама.

Ресултат пак, свега до сад изложенога јесте да у питању о Ђему Брђанину ни један од разлога г. Гавриловића није заснован на подацима, већ су својевољне поставке, и кад је тако, и кад му је погрешан и сам метод, којим се служио у овом раду, — од куда може бити да је Ђино Мусаки = Ђему Брђанину јасно

15) B. A. Vučetić, Dubrovnik za kandijskoga rata 1645.—1669.; даље у Шилобадовића хроници у Starinama XXI, стр. 105., 107 итд., и у извештајима из Далмације под год. 1646.—60. у Млетачком Архиву.

16) B. о том Girolamo Brusoni, Historia dell' ultima guerra tra Veneziani e Turchi, dall' anno 1644. fino al 1671. Venezia, 1673., стр. 188. и 189

је као два пута два четири“ ? Такав суд никако није ресултат већ имагинарна поставка, са којом се не може оперисати при испитивању реалне историјске подлоге народних песама. Такав суд исказао сам већ у два маха и противу мишљења господе, на коју се г. Гавриловић два пута позива, као на најјаче доказе свог правилног научног рада, а сада да покажем: је ли Ђемо Брђанин Ђино Мусаки или неко други?

II.

Из раније реченог о народним песмама о Краљевићу Марку, за које вреди све што и за друге општенародне, излази да при изналажењу историјских података у њима треба обратити нарочиту пажњу на садржину, која постаје утицајем локалним, према чему личности у њима не морају бити нити јесу историјски савремене Краљ. Марку, који и сам не представља историјску личност. Исто тако треба имати на уму да се данас не зна каке су биле раније песме о овом јунаку: јесу ли одговарале историјском краљу Марку или овом општенародном јунаку, ко су му били противници у песмама и у каком односу стоје на пр. песме XV или XVI столећа према овима нама данас познатима? И кад се о свему томе данас ништа извесно не зна, прибегава се претпоставкама. Али ове нам не могу послужити у постављеном задатку, с тога се морају узети у вид песме какве су нам познате, истраживати им место постанка, према локалним особинама тражити постојбину противника Маркових и поредећи добивене податке из нар. предања са историјским оцењивати њихову тачност. На тај начин добиће се основ даљем испитивању, од кога ће се, као од познатога факта, поћи даље у старину и тражити непознато.

Према томе у испитивању личности Маркова противника под именом Ђема Брђанина морамо се задржати на самој песми под бр. 68. у II књ. Вукова зборника, јер нигде више нема помена о њему. Овога не би морало бити, да имамо других песама с поменом Ђемовим, према чијој би се садржини могло мислити да су старије од ове, засад једине познате, и видело би се да ли је Ђемо дошао као замена друге каке личности или је чисто локални тип. Али како тога нема, значи да се ваља задржати на њој, као јединому извору за помен Маркова противника Ђема, локализоване личности. Зато је прво питање: где је постала песма? Вук ништа не каже од кога ју је добио те да би се могло добити непосредног оријентисања, али то не чини много, јер се до тога може доћи другим, и ако заобилазним, путем. Тим ће се у исто време припомоћи решењу питања о другом једном противнику Маркову.

У народној песми „Марко Краљевић и Ђемо Брђанин“ на оном месту где је реч како Ђемо сусрета Марка на ћуприји

па га пита зна ли му што рећи о Марку, вели: „Совра ће му у крв огрезнути — Бога ми ћу њега објесити — Баш о вратим бијела Прилипа — Давно ми је брата погубио — Погубио Мусу кесецију.“ А то ће рећи да је народ знајући за ову песму уједно знао и за ону о „Марку Краљевићу и Муси кесецији,“ по којој је Марко убио Мусу. За Мусу пак народна песма изриком вели да је Арбанас, што значи да је и Ђемо био пореклом Арбанас. Али откуда и из ког краја? То питање јесте најинтересније од свих што се истичу при расправљању овог предмета и ближе га одредити значи припомоћи извођењу што тачнијега закључка. И то се може постићи. Ево како.

У почетку песме о Муси и Марку вели се како је Муса пио у Стамболу и накићен стао говорити како девет година служи узалуд цара у Стамболу, јер није ништа издворио. Зато вели: „А тако ми моје вјере тврде — Одврћ' ћу се у равно приморје — Затворићу скеле око мора. — И друмове около приморја — Начинићу кулу у приморју. — Око куле гвоздене ченгеле — Вјешећу му хоџе и хаџије.“ И што је рекао пијан, учинио је трезан. Али кад су султану додијале службе о његовим поступцима, он посла Ћуприлић везира, ну кад војска дође у Приморје, Муса је сву поломи, Ћуприлића ухвати, свеза му руке наопако и ноге испод коња, па га посла у Стамбол. Тада цар стаде тражити мегданџију, који ће погубити Мусу, али се нико не јави, те најзад хоџа Ћуприлић рече: „Господине, царе од Стамбола — Да је сада Краљевићу Марко — Згубио би Мусу кесецију“. И Марко би изведен из тамнице и храњен, док се не поправи и не дође на снагу, па пошто му Новак ковач скова сабљу, поседе свога шарца те „Оде право у приморје равно — Све се скита а за Мусу пита — Једно јутро бјеше поранио — Уз клисуру тврда Качаника. — Ал' ето ти Мусе кесеције — На вранчићу ноге прекрстио. — Топузину баца у облаке — Дочекује у бијеле руке“. Кад Марко затражи од Мусе да му се уклони с пута или поклони, овај не послуша. Због тога настаде мегдан, у коме кад је дошло до хватања у коштац, подлеже Марко, који се користи преваром, те потегне ноже од појаса и распори Мусу, одсече му главу, њу понесе а трупину остави у врх Качаника.

У овој песми имамо ретко очувану топографску тачност земљишта, на коме се дешава мегдан Мусе с Марком. О Муси се на првом месту вели да је Арбанас, и да га је одгајила мајка Арнаутка код оваца на плочи студеној хранећи га скробом овеснијем. У томе је особито јасна карактеристика арбанаског живота исто као што је позната из реалног посматрања људи, који су се бавили у арбанаској средини и проучавали је. Што пак Муса иде у приморје, подиже тамо кулу и затвара скеле око мора и друмове около Приморје, јесте један

знак више где треба ставити Мусин рад. Ове скеле јесу пристаништа (итал. Scala) у арбанаском северном приморју, од којих су путови водиле преко превоја арбанаских планина и њима је доиста ишла млетачка трговина, повлашћена у турској царевини. На који пак, пут мисли песма, види се по казивању, како се Марко после дугога лутања једно јутро нашао у клисури Качанику. Та је тачка географски правилна. О Качанику се обично мислило да је то кланац испод Косова, као што то пева и песма под бр. 42. у II књ. јуначких песама у издању Матице Хрватске (Загреб, 1897. год.), због чега је и мегдан пренесен на Косово, али његов је положај на другом месту.

Из многих депеша которских провидура XVI и прве половине XVII столећа као и из Маријана Болице „Описа санџаката скадарскога“ може се видети како су књигоноше млетачке, пореклом Црногорци, носиле дипломатске депеше у Цариград путом, који је из Котора водио на Подгорицу, а одатле на Плаво, Пећ и т. д.[17]) Из Подгорице пут је водио преко територије Куча и Клемената и док се један спуштао у клисуру реке Цејевне, па водећи све уз њу преко Селца одводио ка Гусињу и Плаву, други нешто северније и готово паралелан првом, водио је кроз Клементе и испод брда и кроз клисуру Качаник па даље у истом правцу, којим иде први. Брдо с именом Качаник звало се и раније као и сад, и у току XVI и XVII столећа на њему и испод њега, на самом саставу Цијевне са другим њеним краком, било је љутих и крвавих окршаја између Арбанаса и турске војске, о чему се има података како из сачуваногa предања тако и из докумената аутентичних. Подаци из нар. предања избележени су у делу Histoire et description de la Haute Albanie et Guégarie од Хиацинта Хекара (стр. 185, 187., 188.), који је као француски консуо пробавио више година у Скадру и бавио се проучавањем живота, обичаја, историје и земљишта арбанаског, а писмених података има у Боличину спису и млетачким извештајима. У прилог пак, питању о комуникацијама овим путем напомињем још како Хекар вели да је Махмуд паша из породице Беај на Цијевни, испод састава два рукавца, подигао леп камени мост[18]), а мало даље наводи како је недалеко од села Вукли, које је такође близу горњега места, испод Качаника а с леве стране Цијевне, био некакав градић, од кога у његово доба није било трага, али су неколико година пре тога сељаци садећи лозу налазили златне новце Константинове и Валеријанове[19]) што значи да је ту некада било насеља.[20])

17) Starine XII, 187.

18) Histoire dela Haute Albanie, 175.

19) Тамо, стр. 176. и 177.

20) В. и у Ж. Драговића „Грађа за географију Црне Горе“ у Летопису Мат. Српске књ. 156. стр. 84.

Као што се из наведенога види, топографија земљишта Мусинога рада подудара се са топографијом једног краја Сев. Арбаније, из које значи да је Муса. Тако се исто подударају и други подаци из песме са чињеницама из историје тога краја Оне жалбе трговаца и становништва султану противу Мусиних насиља и изашиљање Ћуприлић везира имају историјске подлоге. Из историје племена арбанаских у Сев. Арбанији зна се да су ова непрекидно наносила штете и да су била додијала поданицима султановим. У том погледу најгоре је патило становништво околине Пећи, зато су се често тужили у Цариграду[21]). Услед тога било је наређено Соколовићу паши, да се крене с војском и научи памети племена а поглавито Клементе. И овај послуша наређење и 1612. год. крете сê тамо, па прво дође у Подгорицу и одатле више пута покушаваше не би ли продро у планине, али му је сав труд био узалудан. Зато кад не могаде више постићи, задовољи се с мало пљачке и што је подигао једну кулу код Плава, којом је мислио да стане на пут излетима непослушних племена.[22]) Том приликом борба паше Соколовића с овима вођена је управо у кланцима реке Цијевне, на месту где народна песма стављу Мусу да дочекује караване и разбија Ћуприлић везира, ког је народна песма ставила на место другога знаменитог паше Соколовића, сина Мехмеда Соколовића. Па и ова замена пâшâ није без основа. На стотину година после оног догађаја, у доба 1707.—1714. год. Клементи су се били побунили и серакскер Арбаније Хода-верди паша није их могао силом потчинити, а то се десило у доба, када је Нуман паша Ћуприлић с великом силом прегазио Црну Гору и задао страха не само Црногорцима већ и другим одметницима испод султанове власти.[23]) Тај његов поход оставио је тако јаку успомену у народу, да се његовим именом лако могло заменити свако друго.

На основу овога мислим да не може бити спора да је Горња Арбанија Мусина постојбина и земљиште његова рада, а према ономе што песма о Марку и Ђему вели да је Ђемо брат Мусин, значи да је поетска личност Ђемо Брђанин узета из тог истог краја. Имајући на уму ово до сад изложено, као и оно што ће доћи на рец, казао сам у реферату штампаном у 1. књ. „Наставника“ да не вреде разлози г. Гавриловића о идентитету Ђина Мусакија са Ђемом Брђанином, а у чланчићу „Још једном....“ наговестио сам да имена Брђанин има и у народним

21) H. Hecquard. La Haute Albanije, 185. За овај факат биће навод даљи.

22) Података о томе има у Il Mentenegro da relazioni dei proveditori veneti (1687.—1735). Roma 1896, стр. 124.—129. и у необјављеним депешама которских провидура тога времена у Млетачком Државном Архиву.

23) Код Болице у „Опису санџаката скадарског,“ Starine XII, 184.—185. и у депеши которског провидура Захарије Соранца од 17. октобра 1612. год. (Млетачки Архив. Senato secreta, Dispacci deo Proveditori di Dalmazia, filza per anno 1612.

песмама и у историји, према чему је бесмислица то име изводити од „цин Латинин на брду.“ Ну он и ове напомене не схвати, зато ћу овде показати како је у народној песми постала поетска слика Ђема Брђанина,

(СВРШИЋЕ СЕ)

Вукодлак.[1]

БИЉЕЖИ

ВИД ВУЛЕТИЋ — ВУКАСОВИЋ

Познато је у аријској вјери, да се душа злијех људи по смрти сели у друге животиње, па јој се ваља отуцати од немила до недрага, то докле се очисти и пође у небеске висине.

У Пољака ће, како мисли народ, напасти на човјека вук, те је у њему човечја душа на покајању, а отуда и ријеч вукодлак, — како то неки причају. Од памтивијека се каже, да се код старијех Словена може чељадс претворити у вука то барем једанпут на годину, па ето нам и ово даје озбиљно ријеч вукодлак.

О вукодлаку је читава књижевност код Јужнијех Словена, а ја ћу се држати само нашијех крајева, а да се види како се наша фолк-лора обрађује баш одавнина.

Јакоб Салечић, каноник на острву Корчули, писао је о вјеровању у вукодлаке XVIII. в. (умро је 1747.), па нам се поносити да се барем у нас тако рано наговјештала ова млада знаност, те се на њу темељи историја, а особито социологија и антропологија... Ово је писао Јакоб Салечић талијански, па је код мене његов изворни рукопис, а мене је до дужности да га овђе по дебелу исцрпим, и изворник ћу штампати у листу чувенога Ђузепе Питре „Archivio per le tradizioni popolari.“

Ево споменутијех наводака:

„Има ли се у истину бесједа Biothanathus разумјети у илиричкому језику (т. ј. српскому) вукодлак.“

У требнику је, кад се свети водица у очи водокршта ово заклињање код латина: — „Adiuro te creatura aquae ut expellas omnes macchinationes diaboli, sive spirituum immundorum, sive Biothanatorum“: — „Заклињем те водени створе, да рашћерат свако ђаволско вухвенство јали нечистијех духова, бива Biothanata,

1) Види св. „Караџића“ за јануар ов. г.

што је О. Вартоломије Казић (Cassio) превео на наш језик (илирички онда зван) или вукодлака... или вукодлачица.

Сад се тражи има ли се баш разумјети у ријечи „Biothanatorum“ вукодлака и вукодлачица, то мушко и женско.

У расправи каже, да Biothanatos значи напрасно умро (violenter mortuus), а Христови би мученици умирали напрасно, па су и њих тако звали, а то спомиње Тертулијан (De anima, 57.), гдје спомиње, у дјелима Св. Гетулија, седам мученика и т. д.

Другога ће пак дана Адријан наредити, а да се баце телеса светаца у дубоку јаму, а велики свештеници храмова прозваше оно мјесто на седам Biothunata (вукодлака или вампира): „Altera autem die Adrianus praecepit corpora sanctorum in foveam altam projici, et Pontnfices templorum posuerunt nomen loci ilius ad septem Biothanatos.“— По тому су незнабошци звали хришћане за поругу Biothanati, бива, јер су напречац погинули за свету вјеру. — У велике су Biothanate презирали назнабошци, па је ето и за Хришћане послије постало то име зазорно, каонути што су се прихваћали поганијех обичаја, па након доста нијесу се више звали свети мученици, а неки су погинули од напрасне смрти, Biothanati, но само Pausantes, т. ј. requiescentes quia in Domino requiescebant, бива покојници, а само оне који би погинули од напрасне смрти, те би их осудили ради њиховијех недјела, прозвали би Biothanati, а држали су их као проклете и црква и људи. — О тијем проклетовима писао је Уделмус (lib. de Virg. c. 16.), те каже: „ко би се отуђио од црковнога друштва, да би га се држало између Biothanata (Extranens ab Ecclesiae societate, inter Biothnatos reputabitur). Касијан ће о некакву несретњаку калуђеру, који се и сам хотимице удавио: — „Једва се од поглавице свештеника и од опата Пафруација могло испословати да не би био држан између Biothanata (вукодлака бива, на успомену и на заборав покојника, био је осуђен као недостојан (coll. 2. cap. 1.)“ = Vix a presbytero et abbate Paphruatio potuit obtineri ut non inter Biothanatos reputatus, memoria et oblivione pausantium judicaretur indignus. — Осуђеници су за своја недјела прозвани Biothanati, а Biothanati су сматрани као проклети, те изопћени од цркве. Обично би се на споменутијем мјестима (гдје су закопани) приказаластрашила и приказе (ombra = сјена), а страшила и речене приказе, прозвате су Biothanati, те су у древному требнику милетске опатије, у молитвама и у заклињању благослова воде; ове ријечи: — „Да отјераш сваку приказу, све заплетке ђаволске, јали нечистијех духова, јали Biothanata, јали скитајућијех (духова) = Sed expelas omnem umbram, omnes machinationes diaboli, sive spirituum immundorum

sive Biothanatorum, sive errantium. — А Тертулијан то потврђује, те некако мисли да је споменуте проклетнике, који су се на силу смакли, ђаво осјенуо и дјелује под њиховом приликом[1]).

По свему овому испада да се причињало древнијем хришћанима, да су осуђеници изгубљени, те да су под ђаволском области, а ђаво може узети слику и прилику човјека. Рег би да је из споменутога милетскога требника сачинитељ благослова водице у очи Водокрштa узео оне бесједе или вукодлака (sive Biothanatorum). Ова су страшила (и приказе), што је непознато у Италији, пуно честа по читавој Грчкој, а из Грчке су прешла не само у нашу Далмацију, али још и у Србију, где су прозвани вампири, па је још то у Угарској и у Пољској. Да су те приказе зване у Далмацији Вукодлацима, држим да је то од покварене грчке ријечи Воркулакас, бива тако их зову Грци.

Из тога се извађа да је право О. Кизић (Cassio) превео на илирски (српски) ријеч Biothanatus = вукодлак.

Надоставит ми је да ова ђавоља варка о вукодлацима, те је, како сам ето казао, изашла из Грчке, па како сам то видио, шири се по нашијем странама и узрок је голему сујевјерју, јер ти тако незналице траже устука у моријама, што они мисле, да је то ради вукодлака.

Казало ми је доста чељади да су виђали својијем очима како су лешине изашле из гроба и да иду од куће до куће и да море становнике. То је, како сам казао, ђавољска варка, а да би чељад пала у сујевјерје. — У некијем ће мјестима, кад се покопа лешина, — те су у сумњи, да би то могао бити вукодлак, — ударит јој колац у прса, а у другијем ће мјестима покојника пробости брулом морском. У некијем ће му мјестима посјећи жиле испод кољена, у другијем ће му распорити трбушину и узет ће оне гњилади, те ће том гњусобом ударати биљег на кутњему (горњему) прагу. Кад тако раде мисле да неће никако кому наудити; па тако испада да ђаво дражи чељад, а да се прихвати сујевјернога средства, а тако су људи слијепи, па би ваљало, да траже оне помоћи, што је одредила света црква. Знам, читао сам, а чуо сам и приповједати доста згода о тијем страшилима и приказама."

Занимљиво је ово предање каноника Јакоба Салечића, па је риједак принос за фолк-лору у нашијем странама, а даље ћу се осврнути што се прича од давнијех давнина о вукодлаку на Балкану, а особито код нас Србаља.

(слиједи)

1) Jtaque vocantur **abori**, et **Biothanati** sub illo fidei argumento quod credibile videtur eas potissimum animas ad vim, et injuriam facere quas per vim, et injuriam saevus, et i mmaturu finis extorsit, quasi ad vicem offensae demones operantur sub obtentur earum (c. 33).

Правни обичаји у Срба

Правно-свадбена зрнца

од ВЛАД. Ј РАДОЈЕВИЋА, проф.

(свршетак)

б. Брáтски дáр, ога-а. — у Гружи и Шумадији. — На прошевини или н а м и р у, ако је девојка већ измамљена, девојачки и момачки отац, или старешина дома, погађају се о д е в о ј а ч к о м и б р а т с к о м д а р у. Момачки отац истражује дарове, у стварима, за сроднике, сроднице и сватове, а девојачки отац тражи у накнаду за то б р а т с к и д а р, у стварима и у новцу: у стварима за девојачку родбину у кући и ван куће, а у новцу за кућу, можда првенствено за родитеље и њихову, нарочито мушку, децу.

Што се тиче девојачких дарова, т. ј оних којима ће девојка-невеста даривати кога, ту се лако погоде. Ако се девојка проси, онда се још у напред зна са каквом се кућом има посла, те ако је род богат, пристојни су дарови већ спремљени до ситница, — а ако је сиромашан, онда се и не истражује Бог зна шта, нарочито кад се домаћин одговара сиромаштином и немаштином. Тада ће и момачки дом нешто дати, нарочито свекрва и заове, само да им се снаха рода ради не постиди пред сватовима и законицима, и никад се због девојачких дарова неће пријатељство покварити. Ако ли је пак девојка измамљена, па се иде на мир, онда момак и његови морају бити задовољни оним што девојка има дотле спремљено, а род јој даје још само оно што хоће. — Но, око братскога дара обично се има више посла. Па и ту се неједнако поступа. Ако се девојка проси, братски је дар обично мањи, и управо величина му зависи од расположења девојачкога рода и богаства момачкога дома. Негде се захтева дар у стварима за све укућане редом, па ма их било и стотина, и сву најближу родбину, и поврх тога још и по 5 — 10 и више дуката у новцу, а негде се потпуно остави на вољу и чест новом пријатељу, момачком оцу, и момку, пошто се најпре покаже кога има девојка од најближе родбине. — Некад се око братскога дара пријатељи и споречкају, а ако је девојка измамљена, онда се позадуго и не помире, те се и венчање сврши и без мира и без братскога дара. Но, биће да је ово новијега порекла и да стоји у вези са Уредбама, Височајшим Наредбама и законским прописима обновљене Србије.

У Вукову Речнику тога израза нема.

У г. Богишићеву Зборнику такође нема израза, али је обичај поменут на неколико места. Тако: на стр. 166.: „Пошто се (проводадија и девојачка родбина) разговоре и договоре о глав-

номе, о свадби, о даровима и плаћању у новцу и другим поклонима, преломе хлеб и онда је погодба свршена“ (из Тимока); на стр. 167.: „Тада начну уговоре, колико дарова ишту од младожење за обитељ и за сродникe ђевојчине, колико треба да дâ младожења за агарлѫкъ који стоји од 100 до 500 гроша и искључно је својина родитеља ђевојчиних“ (Т.-Пазарџик); на стр. 130.: „Овђе се не даје мираз уз ђевојку, но бива обрнуто, да младожења плаћа неку суму (од 4 до 12 дуката цесар.), осим многих других дарова и поклона“, а на стр. 220.: „При погодби плаћа обично момак оцу невестином неку своту од 4 — 6 дуката, осим других дарова, који се ту уговоре, нпр. тасту кожух или гуњ, баби памуклију, шурјацима чизме, другима како коме“ (из Тимока); и „зет даде родитељима, браћи и другим ближим сродницима за ђевојку оно што су просци уговорили при просби“ (из Котара и Буковице); у Макарској, Конављу и око Цетиња даје се дар у стварима, а у Босни у новцу; у Херцеговини и Катунској Нахији даје се цекин и јабука, а у Мачви даје се „дукат и цванцика и дар“; на стр. 121.: „Плаћа се девојачком оцу 200 до 1000 гроша и то се зове обућа (обуща). Матери такође даје неколико дуката“, а браћи и сестрама невестиним дарове (око Лесковца и Трна, у Бугарској); око Љубовије дар се даје у стварима (стр. 220.) а у Рађевини и Азбуковици даје се оцу ђевојачком у кућу или на синију, по заштевању његову 1 — 10 дуката, па по негде и ту своту пређе (ib.).

У бугарском Зборнику, на много се места помиње сам обичај плаћања, ма да се у називима не слажу увек. Тако на стр. 124. оно агарлъкъ је братски дар (Т.-Пазарџик); на стр. 128. оно баба-хакѫ (бащино право) потпуно одговара братском дару, а износи 200 – 600 гроша (Евџилере); на истој страни: „девојачком оцу даје се негде баба-хакѫ (отцовско право),“ поред осталих дарова (Еленско); на стр. 130. опет се помиње баба-хакѫ, поред других дарова (Казанлук), а око Лесковца, даје се дар у стварима и у новцу, 500 — 1000 гроша, не помињући му име (стр. 117. — 18.); на стр. 133 — 4. даје се баба-хакѫ, колико је опредељено, и чапа-парасѫ, 28-30 гроша, које одмах отац даје девојци говорећи јој: „Тим ћеш парама да купиш мотику, кад се удаш“ (око Рушчука) и на стр. 138.: „Најпре се оцењује (погађају се) агърлѫкъ (баба-хакѫ), који бива од сто и двеста до пет и шест стотина гроша, и даје се девојачком оцу или мајци“ (Хасково).

У г. Милићевића не нађох ништа под тим именом. А тако исто ни наш Грађански Законик нема тога израза. Но, како он стоји према самом обичају видеће се из овога што је на реду.

Кад девојка сама отиде (одбегне), а нарочито кад отиде за момка, за којега је родбина иначе не би дала, онда се овај

братски дар врло често претвара у праву уцену или неку врсту глобе за момка и његов дом. А уз то је, без сумње, било и других несавесних родитеља, који су тако продавали децу своју. То је најчешће и изазивало ону опорост при мирењу и најзад нагнало и власти, да се умештају у те чисто породичке ствари.

Г. Алекса Јовановић, у поменутој књизи, а под одељцима: Отмица и добегавање женскиња (стр. 70. – 85.) и заштита девојачке невиности и подмлатка (стр. 86. - 95.), изнео је неколико врло занимљивих података о борби писанога закона и обичајнога права око братскога дара. На стр. 77., између узрока одбегавања девојака помиње и велику уцену, што је девојачки отац полаже момку; на стр. 79. причајући о одбегавању девојака и мирењу, вели: „Најпосле (отац) попусти и пристане на неку накнаду“; на стр. 81. кад иду на мир „ту се погађају, колико младожењин отац да дâ на име измирења; на стр. 81. – 82. по причању г. Т. Р. Ђ. о мирењу у Алексиначкој Морави, вели: „старац на послетку одреди цену, коју тражи за девојку. Онда настаје погађање, и уцена се попуштањем умерава, док се не сврши погодба“; на стр. 83. у Босни и Херцеговини „пријатељи се не помире, док се домаћину на принос не тури.... јабука, позлаћен прстен и дукат. За девојку имућније породице иште се скупља јабука“; на стр. 84. прича, како у Ст. Србији, око Призрена „младожења мора да купи младу, и плаћа по 900 – 1000 гроша“.

Као што се види, и ово је, као и они напред поменути, општи народни обичај, само нешто мало измењен у разним српским и југо-словенским крајевима Негдашњи прост и сасвим невин народни обичај негде се сасвим заборавио, а негде се сасвим изопачио, те навукао на се гоњење. Против њега је наше писано законодавство у правом рату од пре сто година, а можда и више, па му ни до данас није могло доскочити! — Г. Јовановић је у поменутој својој књизи изнео главне моменте тога рата, али на жалост само до главне битке, а о герили нема ничега. — Кара-Ђорђева Уредба забрањује узимати за девојку више од 12 гроша (стр. 89.); Уредбе Кнеза Милоша, од 23. новембра 1817. и 10 маја 1818. год., попуштају, одређујући „да се више од 25 гроша у девојачку кућу не узима ни у каквим стварима, и ни под каквим називом“ (на истом месту). Народни Суд, 10. тачком свога Објавленија, од 8. јуна 1827. год., тежи сасвим укинути тај „срамни обичај“, али се труди да постигне то саветом и благошћу, кад строгост није много помогла. „Ту срамоту — вели се тамо — могу избећи родитељи, ако удају своје кћери на време, и не иште од зетова дарове, порђавом обичају, који се још држи“ (стр. 91.). 16. новембра 1834. г. наредбом Народнога Суда, по допуштењу

Кнежеву, забрањује се стари обичај удавати и женити кога без његова пристанка и свадбовање дуже од два дана, а допушта се „да се у напредак **братинско** плаћа по 50 гроша, а ни у ком случају више“, и злоупотребе да се казне (стр. 93.—4.). „По уставу од 1838. године вели – почну долазити тужбе, да девојке добегавају момцима за то, што родитељи траже од младожење по 10 и 15 дуката на име девојачког дара“! (т. ј. као накнаду за оно што девојка однесе?), те отуда законодавно решење, од 15. децембра 1844. год. овлашћује судове „да не уважавају уговоре, по којима би младожења обећао девојачкој породици какву суму новаца у име брадскога дара“ (стр. 94.—5.). – Законодавним решењем, од 3. септембра 1848. год., на основу одредаба Грађанског Законика, сасвим се укида девојачки дар (?), а мало по том, жали се Ђура Матић из шабачке Варне Кнезу, да не може да пожени синове своје због девојачкога дара! — И најзад, законодавно решење, од 10. децембра 1852. год., без сумње, не могавши сузбити друкчије обичај и злоупотребе, даје младожењи право да судским путем може тражити повраћај уцене, у року од месец дана по венчању (стр. 95.).

Је либило још битака, мени је непознато, али ми је познато, братски дар још живи у народу, баш као и остали народни обичаји[1]).

ПРАЗНОВЕРИЦЕ О БОЖИЋУ У РЕСАВИ

I. БАДЊИ ДАН.

Чим се уносе бадњак, бадњачица[2]) и слама одмах треба изнети све столице из куће на поље.

Кад, онај који уноси бадњак уђе у кућу треба га посути житом да би година била беријетна.

1) Не намеравам испитивати, шта је овај братски дар у суштини својој, али ради оних који би то хтели радити, помињем да има, неких ствари, које по мом мишљењу, нису далеко од тога, као нпр. оно у г. Богишићеву Зборнику, на стр. 221. (обичај у Строшници, у Срему), у бугарском Зборнику, на стр. 227., (обичај у Т.-Пазарџику) и 232. (обичај у Ахч.-Челебијском), у г. Јовановићевој књизи, на стр. 92. (поступак с братским даром и трошковима у изузетном случају, по решењу Шабачког Магистрата, 1805. и Народног Суда, 1828. године), и у француском часопису **Journal Asiatique**, VI serie, t. X н. 2, август-септембар 1877. год. стр. 261.—284. (Писмо Е. Revillout-обо Chabas-у: **Sur les contrats de mariage égyptiens**), и најзад у једном, ако се не варам, још живом обичају у Алексинцу.

2) Бадњачица је мало мања од бадњака и меће се преко бадњака на ватру.

Некада се бадњак мазао и медом, сваки је укућанин лизао по мало од тога. Сад се то изгубило[1])

Бадњак треба пољубити да би овце воледе јагњеце. Бадњачица се не мора љубити.

Треба пазити да ли ће који бљувати, па се избљувано скупи и сутра дан се њиме вража око трмака, да би трмке скупиле идуће године што више меда.

Домаћин који има трмке не једе на Бадњи дан целог дана сем у вече.

Опанке треба сви одједанпут да скину, да би се и све овце одједанпут изјагњиле.

Чарапе се не изувају да не би пилићи били голи преко године.

Свако треба да окуси, здравља ради, ма и најмање од белолучног пасуља, који се редовно за Бадњи-дан спрема.

Не ваља се туђи од св. Игњата до трећег дана Божића, јер ће ономе, који кога удари, излазити преко целе године чиреви. Ако који удари кога, ударени обично говори: Чири, мири изашли ти сто и четири" (чирева)! Ово нарочито бива међу децом[2]).

Кашиком се не једе да не би вране вадиле из земље, посејано жито.

Не ваља вечерати за софром или за столом, већ на торби или ако је породица велика, онда се простре на сламу врећа па се на њој вечера.

Слама се не ваља бацати у ватру, јер ће пилићи трчати целе године у ватру.

Сламом не ваља чачкати зубе, јер ће остати шупљи.

Док се слама не изнесе не треба да долазе гости.

II. БОЖИЋ

Ако је на бадњи дан ведро, лепо време а на Божић мутно, рђаво, неће бити добра година.

У јутру се туца со, и ваља сваки да туцне по два, три пут, да би се овце близниле.

Сваки ваља да се причести пупољком од дрена. То бива овако: свако сркне по мало вина и узме по једно зрнце, пупољак, дрена те прогута; затим узима парче шеничног хлеба и онда се може омрсити, али само белим смоком, сиром и јајима. Дреном се причешћује зато, да би онај, који се причешћује, био здрав као дрен целе године.

Кад домаћица полази на воду, пази да не сретне другу коју рђаву, злу или у опште озлоглашену домаћицу; већ добру да би и она остала целе године добра. Кладенац или бунар са кога

1) У селу Блацу (окр. топлички) и сад се још бадњак маже медом, и сваки се из куће прекрсти, пољуби бадњак и лизне меда.

2) У Алексинцу и околини кажу: „Чири, мири двајес' и четири"!

се доноси вода кити се босиљком, рузмарином, каравијом и другим цвећем кога има зим и

Полаженика треба огрнути губером да би и кајмак на млеку био дебео као губер.

Не ваља ручати док полаженик не дође у кућу.

У печеницу треба метути дуњу да се испече. Од те дуње треба свако да окуси на Божић да не би преко године добио грозницу.[1])

Конопац' којим је везана слама, кад се унесе на Бадњи-дан не развезује се, а на Божић треба га изнети напоље и онако везана оставити да се направи као неки мали обор у који се набаца зрневље за живину. Сва живина, која једе то зрневље, биће мирна, неће бегати кад хоће да је кољу и неће носити јаја по туђим гнездима. Ово важи нарочито за кокошке.[2])

Не ваља спавати на Божић јер онај који спава, спаваће целе године.

На Божић треба заклати петла и оставити мало чорбе у какав суд, па њом на Нову Годину намазати воловима вратове, да се не убијају јармом преко године.

Кад се сече божићни колач (пије слава), треба гледати сенке укућана и која сенка нема главе, тај ће умрети те године.

Свако треба да пази да не узме у руку орах, јер излазе стоци гуке.

Најстарији у кући: бабе, деда, и т.д. не једу док не поделе што комшијама.

Софра (синија), на којој се руча на Божић, не износи се док се и слама не изнесе.

Не ваља да мушко чељаде види прво да је бадњак прегорео, јер ће јагањци бити мушки. Оно чељаде које прво види да је бадњак прегорео, сматра се као газда јагњета, — старунчета (првог јагњета).

У Ресави на Божић месе чесницу. То је велика проја, која се не пређе у цревуљу већ у ватру. У чесницу се мећу ови символи:

парче дрвета са куће, — преставља кућу,
новац,
парче од јарма, — волове,
парче лозе, — виноград,
парче бадњака,
дрвце од шљиве, — шљивар,
мало вуне, — овце,

1) У Алексинцу и околини меће се у печеницу међудневичка дуња (убрана за време међудневица) и то у рупу где је прасе заклано (у грло), па се та дуња чува и узима као лек против гушобоље.

2) У Алексинцу и околини у круг што се овако конопцем направи бацају се све мрве, што остану иза совре од Бадњег дана, кокошима и осталој живини да не би носила јаја по комшилуку.

зрно кукуруза, — жито у опште,
зрно јечма — коње
разна зрна пасуља, — пловке, кокоши и гуске,
зрно бундеве, — свиње и
мало тежине, — конопље.

Кад се чесница сече сваки добије комад и гледа шта му је пало у део од горњих предмета. Домаћица кад меси чесницу обично се кити а кад је запреће, меће по њој веће угљевље изгорелог дрвећа и усправљајући га намењује: један угљен за кукуруз, други за пшеницу, конопљу и т. д Кад чесница буде печена онда се гледа ово усправљено угљевље, и на коме се највише нахвата пувоља (пухора), то ће те године највише родити. Кад се чесница очисти од пепела маже се машћу.

Сваки ваља да стане кад се извади чесница на оно место где је она била да га не би свербеле ноге преко године.

Трећег дана Божића износи се слама и уносе столице. Слама се пали бадњаком (оставља се један угарак нарочито за то), обично у шљивару, пошто се прво на сваку шљиву мете по мало сламе да би рађале.

Од сламе се оставља свакада по мало да се меће у гнезда, кад се кокошке насађују.

О Божићу 1900 год.
Купиновац

Забележио
Ник. Т. Даничић.

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Одговори на питања о празновјерицама о животињама у Европи и Сјев. Азији, која су штампана у „Карацићу“ за прошлу годину св. за октобар, стр. 187—189.

---

1) Које животиње значе за оне који их виде срећу (односно несрећу).

Ако у путу видиш вука, да претрчи пред тобом прео пута значи срећу, а ако видиш да претрчи зец или препузи змија значи несрећу.

Ако у путу нагазиш на јежа значи срећу, ако нагазиш на жабу значи несрећу.

Ако у пролеће видиш најприје од млади јање или ждријебе значи срећу. Ако видиш теле или јаре значи несрећу. Колико ластавица први пут у пролеће видиш онолико ћеш новијех кошуља те године обући.

2) Које животиње доносе кући у којој су срећу (односно несрећу).?

Змија звана „блазна“ (чуваркућа) доноси срећу. Овакову змију не ваља убити, а да се чељад неби од ње страшила треба је у процијеп ухватити па далеко од куће однијети и пустити са ријечима: „Блазно моја блазно, ти ћеш мени и отолен кућу чувати“. Ако се блазна убије, веле, да ће домаћин кутњи умријети. Причају у Мостару за неког Главаша да је блазну убио, па да је исте године умро и да се цијела кућа кроз неколике године затрала.

Ако пауци преплећу млого мрежа по кући, значи да ће кућа опустити. Чељад или ће помријети или се куда раселити. Ако се ласица у кућу насели добро је, јер ће све мишеве потаманити. Ласицу не треба нигдје а још мање у кући дирати, јер она може јело затровати и сву чељад потровати. Ко види ласицу гдје изван куће, нека рече: „Ласо ласице, да ти дођеш у нас, наши би ти миши одгризли уши.“ Тад вјерују да ће ласица сама доћи у кућу.

Ако мрави уносе у кућу значи богаство, а ако износе из куће сиротињу.

Ластавица доноси кући срећу, с тога је не треба дирати.

Ако се кокош попијевчи, — пропјева — предсказује у кући смрт. Овакову кокош треба ухватити па овако измјерити: Глава од кокоши се наслони на кутње огњиште, па се кокош преврће с главе на реп идући право кутњем прагу. Ако глава од кокоши дође на праг, треба јој главу на прагу сјекиром осијећи, па кокош бацити. Ако на праг дође реп треба од репа мало осијећи и кокош пустити. Тад вјерују да је зло отклоњено. Ако кокош зобљући или воду пијући стане на крај суда па се пода ћ поклопи, и то предсказује смрт. И овакову кокош, треба на горњи начин мјерити. Ако на кров од куће пане јејина па букне, значи смрт којега чељадета. Ако се на кутњи кров купе вране па гачу и у сљеме кљуцају, значи да ће неко из куће умријети

3) За које се животиње верује да предсказују смрт?

Види одговор у питању 2.

4) Које животиње предсказују цијену жита и обилну жетву?

Ако жабе рано у пролеће пјевају биће прољеће лијепо а жетва обилна.

7) Какву улогу игра у празновјерици боја животиња? Да ли се претпоставља бијела?

За пијевца веле да је најсретнији за кућу ако је бијел без биљега, с тога најрадије се у кући држи бијел пијевац. Црну овцу или овна неће нико за божићну веселицу или бајрамски

курбан заклети. Веле да се ђаво најрадије претвара у црна овна.

8. Има ли животиња које се држе за свете, које се не смију убити ни јести?

Кумрикушу — die Lachtaube, columbo risoria — наши мухамеданци држе за свету, с тога је не би ниједан ни за живу главу убио. Они веле да је она Мухамед — пенганберу носила воду за купање, од туда јој онај црни обруч око врата остао од повраза од котла, у коме је воду носила

Лабуда, ждрала и ластавицу грехота је убити.

12) Да ли се вјерује да ће се задобити љекарска или чудотворна моћ, када се једе месо од које животиње?

Када је човјек болестан од сипе (задухе) треба убити јеверицу. Њу треба онако цијелу, на добро вруће, под добро врућу саксију и добар жар запретати, да се сва у угљен и пепео претвори. Овај угљен и пепео од јеверице стуче се у прах па се помијеша, или са младијем маслом или са медом, и за четрдесет дана узима свако јутро по једна мала капика.

Када је човјек болестан од врућице (тифуса) узме се неколико ракова. Ти се ракови истуку, па се оне воде даде болеснику да мало попије, а ракови се привију на табане и оставе 24. сахата.

Сириште од јежа привија се на живу рану. Малехно штене држе на прсима када спавају они који пате од падавице. Копите од магарца носе уза се они који пате од падавице.

Кажу од бијеле ласице без биљега привијају на грло, од гронице.

Када дијете први пут полази у школу или на занат ухвати се ластавица, па јој то дијете даде из уста воде, и тури је у њедра, па је пусти кроз десни рукав од кошуље да одлети. Тада вјерују, да ће то дијете брзо учити, као што вода брзо тече и ластавица брзо лети.

Ловци вјерују, ако напусте змију да умили у пушку, па испале, да ће сретни бити у лову.

14) Дали се граде колачи у облику животињском, или слични некојим животињама, или колачи којима се надијевају животињска имена.

На Божић прави се чобански колач. На колач се направи од тијести и прилијепи за колач по један лик сваке животиње које имаде у дотичној кући. Овај колач ломи чобан на роговима овна звонара. При томе пазе хоће ли која мрва отпасти. Ако која мрва отпане, веле да ће неко умријети из куће у тој години. Овај колач једе сам чобан и дâ нешто овну којему је ломио но роговима. У некојим кућама даду од оних ликова са колача по једном живинчету чији је лик престављен.

15. Вјерујели се да мртви, узимају насе облик животиња.

Вјерује се да се човјек може повукодлачити, а као вукодлак може се претворити у разне облике животиња, али најрадије излази из гроба у облику човјека, и облику напуване мјешине. Вукодлак иде најрадије својој жени, па уза њу прилијеже. Повукодлачити се може велики грешник по најприје каматник — кајишар. — Још се може повукодлачити човјек преко којега док мртав лежи у кући пређе четворо-ножна животиња.

16. Вјерујели се да вјештица узима насе облик животиње?

Вјештица се најрадије претвара у лептира. Ако се у вечер опази у кући необичан лептир, гледају да га ухвате. Када га ухвате ожуре га мало на свијећи или ватри, па пусте са ријечима: „дођи сутра да ти дадем соли.“ Ако сутра каква жена из села дође тражити соли у зајам или иначе, још ако јој је гдје хаљина нагорила, не опра је више нико, да није права вјештица. Вјештица може бити само жена и човјек ожењен, с тога жена која ће бити вјештица, док је још војна она је „Мора.“

Мора се најрадије претвара у облику кокоши. Причају да је некакова момка морила мора али је није могао никако ухватити. Једном он запали свијећу, па је поклопи лонцем, и леже спавати. У томе дође мора па га стане давити. Он брзо боље дигне лонац и при свијећи опази кокош коју ухвати и затвори у сандук. Када ујутру, отвори сандук кад има шта видјети, у сандуку лежи дјевојка, баш она са којом је он најрадије ашиковао.

19. О којим животињама вјерују да носе младу дјецу и гдје?

За међеда вјерују, не да носи дјецу, него младе жене и дјевојке у јаму. Ту јој излиже табане да неможе побјећи, доноси јој хране, и с њоме сполно опћи, као човјек са женом. За необично крупна човјека веле „градио га међед.“

У Гацку је био прије 30 година неки Мијица Тановић необично велик, и могао је врло млого јести У говору је мало мумлао, те ни данас нико у Гацку не вјерује да је обичан човјек, него да га је мати са међедом имала.

22. Дали се намјештају животињске главе или лобање, на кутне кровове или око поља?

Лобање од медведа најрадије намјештају на ограде око уљаника. Ако неима од медведа онда мећу коњске и говеђе заједно са роговима. У некојих око уљаника наћи ће се по двадесет и више оваковнх кошћурина. Ово мећу да се не би пчеле урекле.

24. Имали дјечијих игара, које се називају, по животињама, или у којима се подражава животињама. Дали има о Ускрсу игре с јајима, трке и т. д.

Имаде више таковнх игара, које играју одрасли и дјеца.

се јаје, а играчи се одмакну на једно 40—50 корака, сваки од играча узме по пет камења те гађа у јаје. Ако јаје погоди његово је, а ако не погоди, даје он јаје, ономе те је постави.

Мостар 26/I 901. Лука Грђић Бјелокосић

Ситње белешке

Љевка. — На Беле покладе, пошто сунце зађе, отиде неколико људи, те осече обично до два омања дрвета и то из општинског забрана, па начине ватру. Кад се ватра разгори, народ се око ње скупља. Ту се обично донесе: више клупа за седење и неколико дугих прутова. Како је тај дан, последњи дан мрска, то народ долазећи, доноси по штогод и за јело, па ту и вечера, а после вечере игра и пева. Пошто се одигра која игра, почиње певање и мушких и женских, а за тим избирање Љевковође. То је младић највишег раста а притом довољно снажан да може водити љевку. Онај, који води љевку, узима прут и пари га у ватри с речима: „Гори, гори, ватро!“... За тим, кад га опари, позива момчадију да му се позади — за појас хвата. Тако хватајући се један за другог, направи се читав низ младића, а и људи који воле да учествују. Кад све буде готово, љевковођа поведе љевку, говорећи: „Хајд, хајд, љевко!“.. Тако се трчећи обрћу око ватре дотле, док љевковођа не да знак да се пусте

Ово је стар обичај; зашто се тако врши не уме нико одговорити, али је сигурно зато, што од тога дана наступа пост, па се људи желе мало да развеселе.

Љевковођа се зна увек ко је, а пошто би се он оставио тога заменио би га други.

Кад се љевка пусти, настане прави жагор!... Некоји се од момака направи на каква шаљивца, те изводећи разне лакрдије, веома занима народ. Све ово бива до неко доба ноћи, а за тим народ, праштајући се одлази кући.

Овај се обичај врши у једном крају вароши Свилајенца, који се зове Бојача.

28. I-1901. Јагодина. Витомир Луковић.

„Караџић“ излази у Алексинцу један пут месечно на 1—1½ штампаном табаку, цена му је 5 динара годишње, поједини бројеви стају 0.50 дин. — рукописи се не враћају.

Београд, штампарија Мате Јовановића, Кнез Михајлова ул 24

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвѣщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. Цена је свакој 5 дин.

Живая Старина, периодическое изданіе отдѣленія этнографіи Императорскаго Рускаго Географическаго Общества, под редакціею предсѣдательствующаго въ Отдѣленіи этнографіи В. И. Ламанскаго. С. Петербургъ. — Излази четири пута годишње.

Český lid Sbornik věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt, Praha, Vyšehrad na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

Národopisný Sbornik československý vidáva Nár do isná společnost československá a Nar dopisné museym československé V Praze Prikopě, 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlastenického muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видаэ Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Arctowa Nowy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mythologie, litterature orale, ethnographie traduci nelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Société des populaire traditionss Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дин.

— La Tradition, revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, dirigée par M de Beaurepaire-Froment Paris 8, Quai des Orfèvres Цена 10 дин. Поједине свеске 1 дин

— Melusine, recueil de mythologie, litterature populaire traditions et usages, dirigé par HeGaidodia 2 zt . rue des Chantiers. tЦена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugéne Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1.50 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Verstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffm n Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschritt. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

Посебни отисци из „Карацића":

1. Питања за прикупљање градива о ловачким обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић, (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карацића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља градиво из нашег народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1900). Цена 0·50 дин.

— Сем овога оштампао је уредник „Карацића" из „Народног Здравља" још:

Упуство за скупљање грађе из народне медицине од дра С. Ватева, које такође шаље на захтев бесплатно.

КАРАЏИЋ

Karadzic

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ЈАНУАР 1901

ГОДИНА III

[illegible]
Дуго [illegible] на [illegible],
Но [illegible] [illegible] [illegible]!
(Народна [illegible], II 1 1)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

вени не има
називали б л а
а нарочито крав
вајачима, а доцни

АЛЕКСИНАЦ

[illegible] ПОЖАРЕВАЦА ПОЖАРЕВАЦ, МИХ. [illegible] БР. 24

1901

1) Душанов Законик од Ст. Нора[illegible]
2) А. П. Гаркави, Сказанія мусульмане[illegible]

GR
259
K22
c.3

САДРЖАЈ.

страна:

Размена, од Симе Трајановића . . . 1
Уходник, бележи Вид Вулетић — Вукасовић 4
Правни обичајви у Срба — правно-судбена пракса од Влад. Ј. Гадјевића, проф. 6
Народне мере од Тих. Р. Ђорђевића . . . 10
Са Парске изложбе од Тих. Р. Ђорђевића 16
Прикази 24

ЧИТАОЦИМА:

При број „Карацића" шаљемо свакоме за кога се надамо да ће га држати. Ко то не мисли нека изволи вратити број.

Уредништво.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 1. У Алексинцу, Јануар 1901. ГОД. III.

Размена

од СИМЕ ТРОЈАНОВИЋА

Свакад су трговци уживали привилегије, и то не само код образованих народа него и код врло примитивних. Они се обично предусрећу с добродошлицом, и чини им се пажња и од туђинаца, кад у њихову земљу ступе. То долази отуда, што трговци доносе у промет такву робу, које сусед нема.

Гдегод је државно стање иоле регулисано, ту се склапају уговори, по којима се свако мора управљати; и ако се стран трговац оштети, да му се све накнади. Краљ Милутин[1]) је у првим годинама своје владе наредио да дубровачким трговцима за штету јемчи село, или ако село не би могло, сам краљ. Стефан краљ Првовенчани установио је за њих јемство жупе. Такве гаранције давали су трговцима сви стари српски владаоци, а најтачније је њихове односе кодификовао Душан у своме чувеном Законику,

Без поговора је признато да се у најстарије време код свих народа куповало и продавало само разменом, то јест за жељену ствар давата је друга ствар исте вредности.

Арапски путник и књижевник Ибен Хорадбе[2]) вели: Словени не имађаху новаца нити друге монете него су своју стоку називали благом, и тиме су плаћали све што су где куповали, а нарочито кравама и овцама. Исто тако плаћали су намет освајачима, а доцније су поједина племена и за данак се своме

1) Душанов Законик од Ст. Новаковића, 217.

2) А. П. Гаркави, Сказанія мусульманскихъ писателей о Славянахъ и Русскихъ. Стр. 60.

кнезу одуживала у стоци. Ибн-Даст у X веку изрично вели: „Словени су данак плаћали свома владаоцу или коњима или другом стоком“. За Словене у Бугарској пише Ак-Мукадеси, при крају X века да немају ни сребрних ни златних монета, сваколика куповина и свадбарина плаћала се кравама и овцама, и да су им трговачки еспапи били поред других ствари још и „овце и рогата марва“.

Интересно је да у Нишу, као и неким другим местима, и сад еспап дућански зову стоком. Вук је такође знао за ово значење стоке, па је поред осталога превода додао „Waarenreichthum, merces“.[1])

У време Стефана Првовенчаног и саме државне глобе плаћане су у стоци.[2]) После, забрањујући да се развођења између мужа и жене чине лакомислено, први краљ одређује и каже за оне, који би овај закон преступили, па вели, ако би то учинио ко од властеле: „да се одузму од њега три коња“ итд. Од разних других сталежа и од убогих људи да се узму два вола. Ова глоба у стоци, место у новцу, као да се понајдуже одржала у Босни. Ту још године 1322 бан Стеван уговарајући с Дубровчанима, како да се поступа с Бошњаком, који би од Дубровчанина узео на кредит новаца или еспапа вели, ако Бошњакова књига (т. ј. облигација) буде у Дубровнику и „ако кнез и судије пошљу да је књига права, да је верована да плати (Бошњак) Дубровчанину и без преставштине, а господину бану шест волова, сваки на своју главу“.

Тако исто су и Власи властелину давали на име травнине од 300 кобила једну, од 300 оваца овцу с јагњетом и од 300 говеда једно говече.[3])

Да се може и којечим другим плаћати или боље речено - размењивати, а не само марвом, већ је напред напоменуто. Особито кад трговац купује што од трговца, природно је да ће се најлакше погодити за робу.

Око 1280. године читамо како један Дубровчанин купује од свога суграђанина коња за 16 аршина сукна, и како се неки дубровачки ћурчија у влашком катуну за свој рад наплаћује сиром.[4])

Бач у Дојкинцима (окр. пиротски) и сад још не прима новац за свој труд него добија 9 млазова, то јест има право да девет пута помузе сву бачиску стоку.

Обично на бачијама свако село има довољно каца и других дрвених судова за млеко и сир, али ако нема онда се узме

1) Вуков Рјечник.

2) Чеда Мијатовић, Студије за историју српске трговине. Гласник Срп. Уч. Друштва, XXXVII, 202.

3) Душанов Законик, чл. 50.

4) Jireček, Die Handelsstrassen und Bergwerke. S. 60.

од појединих лица под кирију, а понајчешће се плаћа у сиру и маслу а не у новцу.[1])

Циганке у Србији и сад најрадије пазарују са женама у размену — „за старо".[2])

То Страбу[3]) стари Далматинци сваке су осме године делили земљу; новцима се нису служили, као ни други њихови су седи на Приморју и у опће варвари.

Као путовођа у социјалном животу Миридита важи Кануни Лек Дукађинит (Дукађинов Закон), који броји 400 година, и чија се повреда казни конфисковањем стоке, јер стока је код њих — у оскудици новца — једино средство за размену.[4])

Стари Јелини одредише тачну вредност говечету, и тако поста важна јединица за размену. У Илијади се помињу приређене игре с наградом у славу погинулог Патрокла. Том је приликом троножац вредео 12 говеда, а робиња 4 говечета.

У Абисинији[5]) може путник све што пожели да купи за парчета соли; у другим афричким крајевима за размену служе разне ствари, тканине и ниске. У јужној Азији од памтивека место новца дају при куповини кауре (пужеве). Ове кауре носе Циганке у Србији, а понеке и српске сеоске девојчице, у коси уплетене. За Цигане је овај накит живо сећање на свој стари завичај — на Индију.

Премда се стока и сад код Срба зове благо, и то крупно: говеда биволи, а ситно: козе и овце, што нам очито сведочи да се садашњи појам блага — за новац, од првобитног назива стоке развио.

Друга је периода у трговини наступила, кад људи почеше металима да плаћају. У прво време парчета злата и сребра нису дотеривали у одређен облик, него тек доцније и још је ишло под меру, отуда се у нас у народним песмама помиње: три товара блага. Стари Словени при доласку у средњу Јевропу донели су из источне своје домовине много сребра, да

1) Љуб. Балтић, Бачије у пиротском округу. Тежак. год. XXV, бр. 45 и 46.

2) У Србији се и сад врло често плаћа **пољачина** (плата чуварима поља — пољацима) житом. У Горњем Видову (срез параћински) пољаци нису „под ајлук" већ су „под жито" (како ми сами рекоше), а плаћа им се 10 ока на 1 хектар. — У Доњем Видову плаћа се пољачине 3 оке на дан орања. — У Витошевцу две оке кукуруза на 1 лонац па ма чиме било поље засађено. Сем овога свуда се плаћа и на стоку која се ухвати у штети, али у новцу: од коња или вола по 1 динар, а од ситне стоке по 1 грош. — У Вакупу (срез алексинач.) плаћа се пољаку: од крстине 2 оке жита (крстина има 17 снопова), на кукуруз за 1 плуг 1 кош нељупеног корења (неољуштених клипова), од стога сена 2 гроша, на дуван 2 гроша за онолико земљишта колико би дало стог сена. — У Ћићини (у истом срезу) су два пољака који врше и бировску дужност, плаћа им се 1500 ока кукуруза које дају сељаци сваки према величини имања. — Село Бобовиште има три пољака, којима се на исти начин даје 4500 ока кукуруза. — У селу Краљеву плаћа се пољачине 1 ока стрвнине од крстине, за кукуруз 30—40 врећа кукуруза, (врећа се рачуна 90 ока), на дуван се плаћа 6 гроша од хектара. Уредник.

3) Strabons Erdbeschreibungen von Groskurd. I, 555.

4) Mayer, Lexikon. S. Miriditen.

5) Tylor, Einleitung in das Studium der Anthropologie und Civilisation, S. 338.

су се Немци чудили толикој раскоши, али за куповину се служаху иситњеним сребрним украсима, накитима, токама, целим и исеченим новцем итд. Отуда осташе и сад у нашем језику речи за мењање новца: разбити, уситнити[1]). Стари начин сечања сребра у опће је порекла азиског, највише аранског, а у Јевропи се најјаче одомаћи од 9—11 столећа после Христа.

Стари Словени су при напуштању свога огњишта, уз ратове, најрадије прикривали своје метално благо у земљу. Код Лајсова, у Немачкој, нађена је једном приликом словенска остава у земљи од 21 фунте тежине, и то: вратних и ручних гривни око 920 гр., филигранских украса 160 гр., фрагмената од жице и др. 700 гр., сребрних одсечака, маталних прутића („полуга") и отопина 2150 гр.; остатак је сачињавало 6000 новаца.[2])

Најсавршенији облик даде се металу кад се људи латише кованја новца, давши му одређени облик, тежину и натпис. За наличје новца одомаћила се турска реч јазија, а за лице с главом или сликом, у опће, опет турска реч тура.

Вукодлак.

БИЉЕЖИ

ВИД ВУЛЕТИЋ — ВУКАСОВИЋ

О вукодлацима, тенцима или кутлацима (вампирима) написало се још одавно доста тога; па рег би да је и у нас Србаља, а и у Хрвата, то био најмилији предмет, каонути што душа није могла имати мира (по аријскому вјеровању,) то докле се тијело не би претворило у прах и пепео, откле је и постало. Стара је она изрека: — „Покој ти души!" — Вукодлаци ето немају мира послије смрти, бива то су ти људи (могу бити и жене) рођени по злу звијезду, па их зла срећа прати и послије смрти. — Ко је и што је вукодлак? То је мртвац, бива кожа мрца, те је напуни гурбеташ или ненилић (т.ј. ђаво = у Дубровачкому), па ето у вукодлака нема кости, но то само мјешина пуна крвуждине. Ко се родио по злу звијезду, те је као проклети проклето живио на овому свијету, чинећи свако зло и Богу се не молећи, ето ти га након четрдесет дана (послије смрти) вукодлаком. То ти је обично злоје, каматник или какав други грешник, ил' може и добар човјек

1) У Алексинцу и околини каже се још и растрошити: имаш ли да ми растрошиш један динар? Уредн.

2) Dr. Alfred Götze. Die Vorgeschichte der Neumark. S. 58.

постати вукодлаком, бива ако му се испод одра мртвачкога (лијеса провукла мачка, кучак (пäс) или миш, па се могу свакако повукодлачити бјелобрци, потримњаци, и ваља гледати се људи, те су им големе и прекрштене обрве. — Вукодлак је завијен у бијелој плахти (поњави), па се тако извуче из гроба кад зазвони здрава Марија (вечерња), то кад је допуштено духовима титрити се по свијету усред црне ноћи. Тако ће ти по селу, жедан крви, да мори чељад, а најприје навали на својбину, па ће сатрти брата, рођака и т. д., и онда што год му се намјери .. Најгори је и најстрашнији вукодлак кад сэ састане с вукодлачицом, па јаох ти се селу и кућишту, јер никоме не опрашта, све до рођене мајке, бива мори људе, дјецу, жене, коње и свако живо, а само да све упропасти: иметак и благо. Тако ти свуноћ (особито за страшне, мркле и бурне ноћи) обилази станове и луде, па мори без престанка, то докле опета не зазвони здава Марија (јутрења), па му је онда зло и наопако, јер му ваља брже боље да се суноврати у гроб, а да га људи не затеку и не прободу трновијем коцем. Кад ти зазвони јутрења, вукодлак изгуби сву силу и моћ. — Он једе и пије, дапаче је прождржљив, па ако му је жива жена к њој ће на конак и шњом ће лећи као за живота, ал што се роди то је молина, бива мјешина крви, те сличи крмку ал није живо. Жена може и преварити вукодлака, то на мрвице хљеба, па се онда не зна вратити у дом. Може се појачати с човјеком на сред пута, па кад човјек има мач вуковац, трнов штап или трнов чибук, може обалити вукодлака, који је вазда слабији од човјека, бива кад га човјек стисне као да је ошеширио врећу памука, па кад хркне с вукодлаком о долину, не чује се ништа, баш као да је бацио врећу вуне. - Вукодлак је злочест и мисли о свакому злу, па човјек може нотњо (ноћу) на њ и пуцати, ал ваља да буде зрно благословљено, бива треба да су у пушци три зрна пшенице, тамњана, свијеће од три Марије (свијећа), крилата (голема свијећа, те гори у цркви — у латина — у бијелу суботу) и т. д., па ће јаукнути као бодењак и нестаће га у мраку, а горјеће на њему ватра с пушке, то онај чеп из пушке. Лако допре до греса, јер може корацати као вјетар, бива у једну ће ноћ превалити колико живи човјек у три мјесеца. — Каткада ти вукодлак и тргује, па кад затвори дућан, онда ће превалити часком у родно мјесто, а да кога сатре. Што год у вукодлака купиш, то ти се претвори у паучину, па ако га прободу трновијем коцем, онда се нађе празан дућан, а у њему паучина. То се догодило неколико пута, па једном и у Сарајеву. Вукодлак ће се приседлати и уз туђу жену, па ти је измучи јаднацу и престрави, јер јој потеже бјелац или поњаву с ногу, а она му се неда, па јаох ти њој ако попусти, јер се свакако после смрти повукодлачи и тад је страховита уз вукодлака и није их лако пробости. Вукодлак ти свакога

мучи и страши, па ће каткада путника добро изглемезати и онако га у јадној кожи пуштити полужива дома. Не ваља казати да те је сатр'о Вукодлак, јер можеш облежати у тешкој болести за дуго доба, па ти се митити уста, а може ти заузети ноге и руке и т. д. Кад на човјека насрне, слободно му неће наудити, ако уза се има мач вуковац, нож црнијех крњица и т. д., па се ш њиме овако може лако по'рвати и треснути о тле. — Злокобан је и поглед у вукодлака. јер може и тако човјека уништити, а може му; кад се навади, и крв пошмркати, па се чељаде оциједи и нестане га. Најсилнији је по Божићу, па се баш онда треба чувати од њега; ал се ипак неће дати село да га вукодлак утамани, бива брже ће неколико момака убрати трнов колац, добро ће га заоштрити, бива зашиљити, па ће онда наћи црну говеђу кожу и прошупјети ће је по сриједи, то како би уљегао онај колац. Обично ће у петак на гробиште, па ће лагано одвалити плочу, а да прободу вукодлака. Ако је у гробу, он ти на њих извали свако око као у бивола, па ће овако: — „Кад ја нијесам умио вас, а онда ћете ви мене". Ни најмање се не пруца, но легне на узнак, а да га прободу. Ваља га оједнoм пробости, јер се по други пут може омулити, т. ј. нестати га, а да опета вукодлачује, па ће се и момак, што га је по два пута бо повукодлачити свакако кад умре. Још ће се повукодлачити ако га шрцне она крвуждина, па с тога се и мене она кожа на греб. — Ако нема твога вукодлака у гребу, а онда ваља зазвонити три пута у звонце позишења (звонце за причест), па ће одмах доћи у греб и лећи на узнак, а да га се, како је одређено, прободе. Ако је ту поп, тада је лакше, јер га он почне заклињити још с каквијем другијем попом, па га се у тој згоди може пробости и с мачем вуковцем, ал је за овај посао мучно (барем сада) наћи попа, дапаче је назад неколико година на мјесечини затекао неки поп (на О. Корчули) три — четири вукодлачара у гребљу, па су с тога у тамници тамновали... — Кад је дошао поп (овако се прича), онда ти он извади крст из њедара пред отаром у цркви или испред цркве, па ти почне ударати лагано у звонце и молити „оче наш" и „здраву Марију", па држи подигнут крст, а онда ће момци брже боље отворити греб. Ту ти је свакако вукодлак на узнак, баш у оном положају, као кад су га укопали. Закуне ти га поп да се не креће, а он ће да попа моли и куми, да га не прободу, бива да ће се селити у далеке крајеве, гдје никому живу не може наудити. Поп му невјерује као псету, но соколи момке, а да га прободу, што одмах и ураде, ал се вукодлак зато не ожалости нити рикне, кад ће из њега крвуждина као из вола, но још моли да би били (како сам споменуо) и по други пут, ал је онај момак лукав, те остави ондје у гребу трнов колац или мач вуковац, турне и кожу, па ти навале плочу, каонути што неће нигда за нигда онај вукодлак никога сатријети. — Ако га

је убо по други пут, она ти мјешина оживе, па није куд камо, да га се опета прободе, јер ти се неће наблазнити ни на сто светијех ријечи најбољега попа, који зна заклети. — Дакако, све се ово врши ноћно у петак, па ако по чему не пође ствар за руком, онда се остави за други петак, а најбоље је позвати вукодлака уз мало звонце у велики петак, то кад су завезана звона и несмије се никако, под велик гријех, звонити, а само је то допуштено кад се зове вукодлака или заклиње осуђењака... Казују сељани, да се једном чуло у велики петак звонити звоно, дапаче велико, што је сасвијем ствар необична, и то се згодило на О. Лопуди (код Дубровника.) — Није лако насртати на вукодлаке, јер ти вукодлачар, кад умре, постане свакако вукодлаком; а да то не буде, да га мине проклество, ваља да му прережу жиље испод кољена, па кад дођу гурбеташи да га напухају, онда им мијех издушује и треба да га баце с кантулом у ћошак, уз ове бесједе: — „Не ваљаш ни Богу ни врагу, издушујеш!“ — Ово је у опће, то што сам слушао још у детинству у селу Брсечинама (код Дубровника), у своме родноме мјесту, особито од тетке Вице Ђивовић и од Пера, њезина мужа... (слиједи)

Правни обичаји у Срба

Правно — свадбена зрнца

ОД ВЛАД. Ј. РАДОЈЕВИЋА, ПРОФ.

Познато је, да наши писани закони у обновљеној Србији нису били те среће, да потеку из свога природнога извора, народнога обичајнога права, нити да се наслоне на наше старе писане законе, те није ни чудно, што су често долазили, па и данданас долазе, у сукоб с народним правним осећањем. Отуда се и данас простији свет суди око онога за шта се по писаним законима одавно и тачно зна чије је. Отуда ће се често чути, како какав честит али прост старац, излазећи из суднице и вртећи главом, шапуће да није право пресуђено нешто што је пресуђено најтачније по закону. — Мислим да неће бити на одмет ако у „Караџићу“ споменем, кратко, речнички некоје речи, које нам у народу означавају и обичаје и врсту личне имаовине, остављајући при том правницима испитивање њихове правне вредности и употребљивости у законодавству. Тавке су речи: ȍглâвље, обѐлѐжје́, даровни̏на, бѐлило и бра̀тски да̂р.

1., ȍглâвље, а; ср. р. — У Гружи и Шумадији. — Кад момак полази просити девојку, онда отац, или онај који заступа оца (старешина задруге, стриц, старији брат, мајка), понесе из момачкога дома, поред осталога, и новаца колико може и колико мисли да ће бити доста за тај посао (према дому из кога се полази и дому у који се одлази). Дошав девојачком дому, после споразума ради чега су дошли, извади погачу, коју је собом донео, стави је на трпезу и на њу спусти — најобичније у ћесарским дукатима — онолико новаца колико сам милује и може, старајући се при том да тврдичењем не осрамоти себе и свој дом (2, 3, 5, 10, 15, 20, 25, 30, па и више дуката). По том рекне девојачком оцу, или старешини дома, да позове девојку те да ижљуби у руку и прими паре, а ако је новаца мало, он ће додати још. На то девојачки отац може рећи да је новаца доста и наредити да девојка дође, ако пристаје за тога момка, а може и оћутати, што је знак да није задовољан с толико новаца, те момачки отац мора додати још који дукат. Добри пријатељи око тога се лако погоде. Али ако су пријатељи тврдице и опори људи, онда се око тога, пола у шали пола у озбиљи, подуже препиру, док се најзад не сложе. Тада долази девојка, пољуби у руку оца и мајку, или старешину, па онда момачкога оца и остале старије, који се ту затеку, и најзад прилази момку — младожењи — те и њега пољуби у руку, а он јој тада преда сав онај новац са погаче. То је њено ȍглâвље. Она тај новац наниже у нишке (низе), те га носи као накит, догод се сматра као млада, те јој доликује. — Што на млади више новца то већа дика за момачки дом. — Кад га неће више носити као накит, она га разниже и потпуно слободно њим располаже, у колико јој, наравно, обзири према мужу, као личном старешини, ту слободу допуштају. Она може за тај новац купити што хоће, било себи, било деци, било што у кућу за личну или општу употребу (бакрач казан), а може га дати и на приплод коме ван куће, па после њим да спрема своје кћери, кад стану за удају. Кад се задруга дели, свака жена носи своје оглавље, па било да је дотле сачувано у новцу, било да је претворено у ствари. У добро уређеним задругама пази се да све јетрве имају једнако оглавље, а ако случајно није једнако, онда се при деоби изједначује. Ако жена обудови, па се преудаје или се враћа у род, онда такође носи собом из дома и оглавље.

Колико ми је познато, жене губе личну имаовину у оглављу само у једном случају, а то је кад људи, задругари, у каквој невољи поишту тај новац и жене га добровољно даду, да се не би што од имања продавало, или да не би ко други купио какво имање, које је тој задрузи врло потребно. Ту се, ради општега добра задруге, жртвује лична имаовина. Па и овде је потребан пристанак свих жена, а мужеви се већ постарају да га личним

утицајем добију. Не постигне ли се та једнодушност и једнакост, задрузи су дани избројани.

У Вукову Рјечнику (3. изд. 1898. Београд) те речи нема.

Наш Грађански Законик (4. изд. 1884. Београд) оглавље нигде не помиње. У § 770. вели: „Може и муж жени први дан какав дар учинити, и онда се овај дар сматра као мираз...," а у § 777. вели: „Шта муж жени својој у накиту, драгом камену и другим драгоценостима за украс даде, то се и у сумњи узима (тако!) да је поклоњено. "Али све то још није исто што и оглавље. У Богишићеву Зборнику правних обичаја (I књ. Загреб, 1874.) такође нема ничега под тим именом. Но тамо има нечега што, рекао бих, на ово много личи. Тако нпр.: на стр. 115. помињу се „даровни пенези, новци и заручни новац, што јој (девојци) га код зарука (у сребру или злату) мушко даде," као „сама женска особина" (из Лике); на стр. 142. кад се удовица преудаје или се враћа у рад носи собом „само своје хаљине и свој наниз и оно што је наследила од кога" (из Татар — Пазарџика); на стр. 213. говорећи о некаквој замени спомиње „сребрне и друге иноцјене наките", што ће се „по обичају" девојци дати, али се из текста види да то даје девојачки род, а не будући дом, а то пре иде у мираз (прћију) него ли у оглавље. Г. М. Ђ. Мићевић у свом делу Живот Срба сељака (издање С. К. Академије. Београд 1894.) на стр. 210 спомиње тај дар овако: „свекар скине оне дукате с погаче и цвет, и да снаси", али не помиње ни како се то зове нити какав правни значај има тај чин.

У Зборнику блгарских јуридических обичаја, Ст. С. Бобчева (част I. св. 1., Пловдив, 1897.) има неких ствари, које читаоцу неће нахудити, ако се овде помену. Тако: на стр. 127. каже се, како се девојци даје на прошевини с момкове стране по неколико жутица (жьлтица алтъни, = рубија, мендухија, махмудија,) (из Евџилере); на стр. 131. девојци се на прошевини даје кита и на њој 10 — 20 разних жутица (Копривщица), а на стр. 137. — око Татар — Пазарџика дају, се девојци сребрнé паре и златне ствари. Судећи по осталом причању и описивању свадбених обичаја, рекао бих, да све то одговара оглављу, ма да није поименце поменуто. На то ме још више наводи ово што следује. У ахж-челебиском крају „Ако жена има својих особених пара, нико јој их не може узети за мужевљи дуг. Тако исто и њено сребрно гиздило (накити), дато јој при прошевини (главилка), неприкосновено је. Сама га може заложити за кућну поребу (ib. стр. 260). У еленском: „Мужевља се дуг плаћа жениним парама, под условом, да јој их овај врати. Љубав и солидарност у кући толико је велика да снаха врло често скине ремче с врата и да га за кућну потребу, као нпр. за дуг (борч), да

се купи какво имање (мюлк) и тд. — Муж је дужан ма кад вратити жени те паре, а особито оно што је скинула с врата“ (стр. 261). —

Г. Ст. Максимовић, у својој збирци Суђења у Кнежевини Србији преписаних закона, из архиве Пожаревачкога Магистрата (Пожаревац. 1898.) нема ни једнога случаја суђења око оглавља. Само под бр. 150 она урубија личи на то, а личи и на обележје. Мислим да би се у архиви Крагујевачког Окр. суда нашло пресудâ о глављу. Али њих има много више растурених по народу у облику пресуда изборних судова, јер се пре, њих овакве ствари најрадије и најчешће и износе.

(свршиће се)

Народне мере

Интересовало ме је да сазнам, какве је мере наш народ створио животом, радом и искуством, па се њима у својим односима служи. За то сам и на то обраћао пажњу, те што сам сазнао овде саопштавам, без икаквог другог говора о томе.

Мере за дужину

Длака, е. f. = дужина за дебљину длаке: Ни за длаку дуже да не буде.

Нокат, кта, m. = дужина за ширину неисеченог нокта на руци, од прилике 1—2 милиметра. — По неки пут се, у шали, употребљава као мера и „коњски нокат.“ Кад неко н. пр. каже да је још за нокат фалило па да нешто досегне дотле и дотле; други му, кад није тако, у шали рекне: јест, али за коњски нокат.

Прст, а. m. = дужина за ширину прста. (У северном делу српског народа).

Прс, прста. m. = исто. (У јужном делу српског народа).

Палац, лца. m. = дужина за ширину палца. (Свуд).

Кљекавац, вца. m = дужина од врха палца до првог му зглавка; н. пр.: Пед и кљековац дугачко. (Окрузи: нишки, врањски, пиротски).

Колчек, а. m. = исто. (Серез у Мађедонији).

Зенгија, е. f. = дужина за ширину ноге човечје. (Алексинац и околина, Жупа, Стара Србија, Беранс, Куманово, округ пиротски).

Узенгија, е. f. = исто. (окр. ваљевски).

Прека, е. f. = исто. (окр. ваљевски).

Пријека, е. f. = исто. (Пријепоље, Прибој, Пљевље).

Попрека и попријека, е. f. = исто. (Берани).

Попријечка, е. f. = исто. (окр. ужички).

Шака, е. f. = дужина за ширину шаке. (Свуд).

Судланица, е. f. = исто. (Колубара, Рудник, Левач, окр ужички).

Ватка, е. f. = исто. (срез лужнички у окр. пиротском)

Ваћка, е. f. = исто. (Куманово, срез власотиначки у окр. врањском).

Фаћка, е f. = исто. (срез алексиначки и моравски у окр. нишком, срез лесковачки). — У Алексиначкој Морави мери се по некад и жито, кад је на гомили, на фаћке. Пободе се у гомилу жита до дна штап, па се онда обележи докле је штап ушао у жито. Обележена се дужина после мери фаћкама да се види колико је фаћака гомила висока.

Чеперак, рка. m. = дужина од врха палца до врха кажипрста кад се прсти рашире. У Вуковом Рјечнику је код те речи пример. Ни од педао ни од чеперак а два дућана покрило (т. ј. козји реп).

Чипьрьк, рка, m. = исто. (срез лужнички у округу пиротском).

Чепьрьк, рка. m. = исто, (срез лесковачки и власотиначки у округу врањском).

Рогушица, е. f. = исто. (У Хрватској, види Вуков Рјечник код те речи).

Пед, а. m. = дужина од врха палца до врха малог прста кад се рука рашири. (Алексинац, Нови Крајеви).

Пед, и. f. = исто: Од мушкијех пуно девет педи (Вук, Рјечник). — По ѡноуге земле мое да не покриѥте ни ѥдне педи или лозомь или житомь (Даничић, Рјечник из књижевних старина српских, код речи педь).

Педа, е. f. = исто: Свака рана од педе јуначке (Вук, Рјечник, код те речи).
Педаљ, ља. m. = исто: Седам рана од седам педаља (Вук, Рјечник, код те речи).
Педô, ла. m. = исто. (окр. ужички и ваљевски).

Стопа, е. f. = дужина за дужину човечје стопе. (окр. ваљевски, крушевачки, Стара Србија. Беране, Левач).
Ступало, а. m. = исто. (окр. пиротски).
Ступка, е. f. — исто. (срез алексиначки и власотиначки).
Ступаљка, е. f. = исто. (окр. пиротски, нишки, Куманово).
Нога, е. f. — исто. (Алексинац, Ст Србија, Беране, Серез, Темнић).
Шук, а. m. = дужина за ширину двеју песница са раширеним палцима. (Свуда).
Пô шука = дужина за ширину једне песнице са опруженим палцем. (Свуда).

Лакат, кта m. = дужина од лакта до врха великога прста на руци. (Готово свуда). У Вуковом Рјечнику та реч значи die Elle, ulna, и код ње су примери: триста лаката (н. п. пропао у земљу); неком дукат неком свиле лакат. — У Даничићевом Рјечнику из књиж. старина српских, код речи лакьть (ulna) су ови примери: егоже длгота. к. лакьть; петь десеть лакьть скрьлата. — У Алексиначкој Морави и још неким источним крајевима Србије лакат је дужина од лакта преко врха прстију па чак до зглавка (зглоба) на руци. Ову меру употребљавају жене при мерењу платна и зову је по некад и терзиски аршин за разлику од женског аршина или великог аршина, чија дужина износи од испод мишке па преко врха прстију опружене руке до зглавка.
Лак, а. m — исто што и лакат. (окр. пиротски). — Лак у Извору у срезу нишавском у окр. пиротском значи дужину од рамена до врха великога прста на руци.
Аршин, а. m. — исто што и лакат. (Вук, Рјечник код те речи)
Ендезе. зета. m. = исто. (Вук, Рјечник са примером: у дубину триста ендезета).
Риф, а. m. = исто. (Вук, Рјечник).

Корак, а. m. = дужина колико човек корачи. (Шумадија, Левач).
Коракљај, а. m. — исто. (Вук, Рјечник).
Шкрок, а. m. = исто. (Вук, Рјечник).
Скрок, а. m. = исто. (окр. пиротски).

Скроч, а. m. = исто (Алексинац и околина, срезови лесковачки и власотиначки у окр. врањском).
Корачај, а. m. — исто. (Рудник, округ рудничкі).
Кроч, а. m. — исто. (Ст. Србија).
Крок, а. m. = исто. (окр. крушевачки)

Рукаљ, аља, m. = дужина од средине прсију до краја руке. (Блаце, село у окр. топличком).

Пола растегљаја — исто. (Рудник, окр. крушевачки, Нови Пазар, Берани).
Пола растегља — исто. (Темнић).
Држалица, е. f. — дужина за дужину држалице од секире. Употребљава се за мерење дужине дрва. (окр. ужички, рудннчки, ваљевски).
Држаљица, е. f. = иста дужина и употреба (Ресава).
Држаља, е. f. = иста дужина и употреба (срез алексиначки).
Држаље, а. n. = иста дужина и употреба (срез моравски у окр нишком).

Машка, е. f. = штап дуг од прилике $^3/_4$ метра. Употребљава се као мера при игрању клиса. (окр. нишки).
Пала и палица, е. f. — иста дужина и употреба. (окрузи ужички, рудннчки, ваљевски и подрински).

Тојага, е. f. = штап дуг око једног метра. Употребљава се као мера при игрању ђилипа,[1]) (Срез лесковачки и власотиначки)

Брана, е. f. = дужина за од прилике $1^1/_2$ мет. (срез. моравски округ нишки). — Употребљава се по некад и за мерење површине

Растегљај, а. m. = дужина од краја једне до краја друге руке, кад се рашире. (Ресава, Берани, окр. ужички). У Беранима и окр. ужичком прави ее разлика између три растегљаја: мушки растегљај, женски растегљај (ређе) и детињи растегљај, према величини. — У Вуковом Рјечнику код те речи је пример: дај ми један растегљај конца.
Растегаљ, гља. m. — исто (Ресава)
Растеж, а. m. = исто. (срез алексиначки, срез лужнички окр. пиротски).
Растег, а. m. = исто. (срез алексиначки и моравски у окр. нишком).

---

1) Ђилит је нека врста клиса, само што је клиска већа но при игрању клиса.

Човечији фат — исто. (Космај, Шумадија)
Фат и ват = исто. (окр. ужички).

Поводац, оца, m. = дужина од прилике за један хват. (окр. ужички). — Употребљава се као мера за висину сунца из јутра или пред вече: Одскочило сунце за читав поводац; спустило се сунце на два повоца.
Поводник, а. m. — иста дужина и иста употреба. (окр. крагујевачки).

Сврана, е. f. = дужина за човечје тело кад се положи по земљи (Ваљево).
Човечи бој = висина или дубина з висину човечјег тела. (срезови алексиначки и моравски у окр. нишком, окр. пиротски, врањски)
Човечји бој = исто. (окр. ужички, крушевачки и још на много места).

Укоп, а. m. = дужина од шест стопа онога ко мери. Мера се употребљава само при бацању камена с рамена, да се измери одстојање баченог камена од мете. Ст. Србија, окр. ужички, Берани, Куманово, Шумадија).

Остан, сна. m. = дужина од прилике за $1^1/_2$—2 метра. Употребљава се за мерење висине сунца из јутра и пред вече: изашло или спустило се сунце на 2 осна; исто тако се употребљава и за мерење ширине узораног земљишта: изорали смо већ за два осна (срез алексиначки и моравски у окр. нишком, срез лужинички у окр. пиротском).
Остьн, а m. иста дужина и иста употреба. (срез лесковачки и власотиначки.
Оратњак, а. m. — иста дужина и употреба. (срез нишавски окр. пиротски.)

Копље, а. m. — дужина за дужину копља (око 2 метра). У Вуковом Рјечнику је код те речи пример: Одскочило (или искочило) сунце с копља — У народним песмама често се пева како коњиц: по три копља у дужину скаче, по четити небу под облаке.

Мотка, е. f. — дужина од 2 3 метра. (Жупа. Ресава, окр. ваљевски, нишки)[1])

---

1) Г. Стојан Новаковић у објашњењу члана 198. Душановог Законика (издање од 1898.), на стр. 266. вели да је у Византији мат, као мера тежине за жито износио 40 литара; је-

Врљика, е. f. = дужина од прилике три метра. Употребљава се за мерење дужине око гувна или сена. (окр. ужички нишки).

Конопац, пца. m. = дужина за од прилике 10 метара. (Жупа Косово Поље, окр. ваљевски, пиротски).[1]

Јуже, јужета. n. (множина **јужиња**) = исто. (Куманово и околина, срезови: власотиначки и лесковачки).

Уже, ета. n. У Вуковом Рјечнику код те речи стоји: (у приморју) ein Mass mensura: Од њих Вуко далеко три **ужа**.

Уривак, вка. m. је у Беранима конопац од козине, а употребљава се за мерење дужине као и конопац. У Беранима се употребљава и реч конопац за мерење дужине, али само као мера за висину сунца: Сунце се дигло или спустило за три **конопца**.

Хортома, е. f. = исто што и конопац за меру. (Серез у Македонији).

Баба, е. f. = дужина за 10 машки. При игрању клиса 10 машки чини једну бабу. Некад и 5 машки чини бабу, некад 20, како се кад погоде. (срез алексиначки и моравски у окр. нишком). — У срезовима власотиначком и лесковачком десет тојага чини једну бабу.

Јашанка, е. f. употребљава се као мера при игрању клиса, докле ће се јахати надиграна страна. Узме се у десну руку машка за један крај, а други се крај подигне у вис. На песницу поред машке мете се клиска (клис). Клиска се песницом одбаци а машком удари, па дужина докле клиска отидне зове се јашанка. До јашанке се јаши побеђена страна у игри. (Алексинац, Београд).

Јашалица, е. f. = дужина докле се може бацити клис из десне руке кад се левом руком држи за десно уво, а кроз њу се провуче десна рука у којој је клис. **Јашалица** се зове и она дужина докле отидне клис кад се

дна литра рачунала се као довољна за усев пет квадратних оргија — *ὀργύα* — мотака; у мату је било 200 квадратних мотака. Једна та мотка — оргија — одређивала се овако. Човек бичног узраста (ни превисок ни препизак), кад би стао право па уздигао у вис своју десну руку давао је меру мотке или оргије од врха палца уздигнуте му руке до земље. Другим начином мерила се мотка овако: крај конопца утврдио би се међу прстима једне ноге човеку обичнога храста; за тим би се конопац претурио преко рамена и спустио до бедара. На послетку мотка та хватала је 9 недаља, а педаљ се рачунало што мори рука од врха палца до врха малог прста, кад се растегне. По томе је мотка најприближнија староме хвату, али је већа од њега. Мерење се обично вршило конопцима који су хватали десет или дванаест мотака. Ти су се конопци грчки звали *σωκάριον*

1) Г. Ст. Новаковић у поменутом објашњењу чл. 198. Душановог Законика вели да су византиски земљомери рачунали у један конопац 10—12 мотака; мотка је пак била дуга девет и по педаља. Ти су се конопци грчки звали *σωκάριον*.

удири машком да одскочи, па тако подигнут удари машком да одлети. Овако се удара три пут да се добије јашалица. Употреба иста као и код јашанке. (Ваљево). — Јашанки и јашалици је слична ј à л и ц а, коју описује Вук Караџић при игрању клиса. (Живот и обичаји народа српског, стр. 280.).

П у ш к о м е т, а. m. = дужина докле може пушка да дотера. (Свуда)

Д о г л е д, а. m. = дужина докле човек може да догледа.

Д а н, а. m. = дужина коју човек за један дан може прећи: дан 'ода, два дана далеко. (Свуд).

Напомињем само то да се у Вуковом Рјечнику „конац или дрво, чиме се што мјери“ зове: обумера, обумира, обумјера, омера, омијерка, омјерка. — У Алексиначкој се Морави оно чиме се што мери зове: обумера, омерка и мера.

Тих. Р. Ђорђевић

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Са Париске Изложбе

Међународни коргресе за народно предање

(НАСТАВАК)

Старији пак биће срећни, што ће видети да се цене и коментаришу њихови циновски радови, који се још јуче сматраху као ствари мало важне и гледаху готово као снови и илузије.

„И после тако нових доказа не могу се оставити, а да не говорим о једној ствари која је већ стара. Ја бих желео скренути пажњу Конгреса на потребу једне Б и б л и о г р а ф и ј е фолклора различитих народа. За време Конгреса у Чикагу писао сам поштованоме Fletchr S. Basset-у да образложи потребу једног међународног дела које би било инвентар списа Француске, Енглеске, Немачке, Русије и т. д. Видите да мој предлог није нов, и Ви, одлични пријатељу мој, Ви сте дали добар пример публикујући много ствари у овоме смислу за Француску, посао за који би се желело да се види попуњен и издан у целини. За Енглеску

то је почео радити г. Gomme у „Eol-klore-у“, Италија пак срећна је да има потпуније дело, [1]) али она то исто очекује и од сестринских народности.

„Потрудите се, одлични пријатељу, да ауторитетом који Вам дају Виши многобројни радови представите овај предлог Конгресу и да му покажете неопходност библиографије за народно предање и нар. обичаје. Нама је потребно знати шта је урађено да бисмо знали шта се има радити, а исто тако да бисмо избегли непотребно понављање ствари, које су већ свршене и да се не заносимо „старим новостима“. Дефинитивни резултати наше науке биће постигнути само познавањем сличних предања и обичаја у различитих народа, а без библиографије не може нико корисно ни предузимати овај посао.

„Изразите Конгресу жеље и поздравље од Вашег оданог пријатеља,

Ђузепе Питре.“

Сршетак писма поздрављен је аплаузам.

Г. Sebillot уважавајући знаменито и славно дело г. Питре-а а хотећи да буде тумачем осећаја многих чланова Конгреса предлаже да се г. Питреу упути телеграм који ће изражавати захвалност коју му дугују фолклористе свију земаља за изредне радове. — Предлог би акламацијом примљен.

Г. Charles Beauquier узе реч. Констатује потребу опште библиографије, која би била што је год могуће потпунија. За тим говори о друговима који су помрли у току последњих 10 година, а то су: Ralston, H. de la Villemarqué, L. F. Sauvé, F. M. Luzel, Ch. Ploix, J. B. Bladé. За овим говори о значају нар. предања за етнографију, социологију, психологију, естетику, и пожелевши добродошлицу члановима Конгреса са стране благодари г. Georges-у Leygeus-у, министру просвете, чија је наклоност нашем раду позната, што је послао заступника у лицу г. Raoul de Saint-Arroman-a.

Г. Raoul de Saint-Arroman изражава како се г. министар увек интересовао за ствари из нар. предања Француске, а поглавито за рад Француског друштва за нар. предање, и уверен је да ће радови Конгреса бити интересни и плодоносни за науку.

Г. Typaldo Bassia, изасланик грчки изражава Конгресу дубоку захвалност на пријему, и подноси велику збирку грчких пословица од N. Politis-a.

За овим Конгрес одлучи да се на крају ове седнице прочитају они састави, намењени Конгресу, чији писци нису могли доћи.

Г. Léon Marillier чита расправу Тотемичка игра у Европи (Danse totémique en Europe) од Thomas-a, и са компетенцијом коју му дају његови радови о овоме предмету, критикује

1) Ово је дело: Bibliographia delle tradizioni popolari d' Italia, Palerme, Clausen, 8-на стр. X + 603, 1894. које чини највећу част своме писцу, а написао га је сам Pitrè.

6

извесна опажања пишчева, наглашујући да је ипак целокупни посао врло интересантан,

Г. Sebillot говори о Питањима за проучавање веровања о животињама, што их је Thomas штампао за Конгрес[1]).

За тим су читане расправе нашег честитог сарадника г. Вида Вулетића Вукасовића: Морешка, једна врста јуначких игара са острва Корчула, где Моро, црначки краљ хоће да узме младу кћер белога краља; Сеоски Краљ[2]); Расправа о српским орнаментима уз коју су изнесене и слике, упоређује садашње орнаменте са старима; Нарикаче или бугариље, жене које наричу над мртвацем, импровизирајући текст; Вештице у Срба, које се мажу извесним маслом и једу срца дечија. — Г. L. Marllier P. Sebillot и још неки износе сличних ствари о маслу којим се вештице, полазећи на посао мажу још од класичних времена па до данас. — И на овоме месту нека је хвала вредноме г. Вукасовићу, који и сад као и пре неколико година на конгресу у Чикагу својим радовима из живота народнога умеде лепо представљати свој народ у великом свету.

Расправа О. Schell-а односи се на обожавање ватре (Culte du feu). И о овој теми говорио је г. L. Marillier и још неки чланови.

Понедеоник по подне. — Dr. Azoulay износи користи које може имати народно предање од употребе фонографа, средства које је нарочито било згодно Париском Антрополошком Друштву са гледишта језичког. Чланови конгреса имали су прилике чути овде са фонографа много песама из разних земаља, нарочито ваневропских, што их је све живо интересовало. Г. Julien Vinson директор часописа Revue de linguistique износи корист фонографа са гледишта фонетичког. Г. P. Sebillot додаје, да ће фонограф дати драгоцених података и о врло важном и старом питању — о језику животиња, он верује у корисну примену фонографа за скупљање песама, али у скупљању нар. приповедака биће мање употребљив, јер приповетке немају сталан облик као песме. За тим анализира чланак Bela-е Vikar-а Фонографска збирка угарских нар. песама (Recueil phonographique des chant populaires de la Hongrie), који је 1897. добио субвеницију од угарског министарства просвете.

Г. Emil Blemont чита врло интересантан чланак о поетској традицији (Tradition poëtique), чланак који је у неку руку предговор антологији песама са народном темом коју су саставили он и г. P. Sebillot. Bugiel примећује да је г. Blemont изнео специално о утицају народне поезије на уметничку, а да је само врло кратко дотакао утицај уметничке поезије на народну, те би било оправдано да се појави рад који би и то

1) Ова Питања види у „Карађићу“ за октобар пр. г. стр. 187.—189.

2) Морешка и Сеоски Краљ штампани су у „Карађићу“ за април пр. г. стр. 55—64.

изнео. Г. Blemont одобрава умесност ове напомене. Г. Marillier примећује да се историја сме служити легендама само са великобазривошћу, на што г. Blemont додаје да то ипак не смета легендама да по некад не буду потпуно корисне историји.

Г. Leon Pineau говори о постанку и развоју скандинавских нароних песама (De l' origine et du developp ment de chants populaires scandinaves) Збирка ових песама, које су покупљене од 16 века, до сад је приписивана поглавито средњем веку од 12—15 столећа. Противно овоме мишљењу, које је готово једнодушно примљено, г. Pineau разликује три периода који следе један другоме. С обзиром на извор и облик он показује да ови периоди припадају трима разним временима: средњем веку, песме скандинавске, тако да их назовемо, варварском времену, песме германо-скандинавске и дивљачком времену, песме прегерманске. Ове последње су у највећој мери песме мађиске[1]) Но ове се песме, готово исте, налазе не само у земљама скандинавским и у Шкотској, већ и у Француској, Сев. Италији и другим крајевима. г. Pineau изјаже чега ради му ни теорија идентитета духа људскога, ни теорија позајмице не изгледају да могу протумачити егзистирање ових песама у овим различитим земљама: по њему ове су песме постале ту са подлогом некаквог примитивног народа, кога таласи доцнијих инвазија нису могли претопити. Оне који би се плашили идеје тако давнашњег постанка ових песама г. Pineau потсећа на моћ предања, којом нам је очувано толико обичаја из најпримитивнијих времена човечанства, и онда не изгледа ли могућно да је и сама поезија очувала оно што је њезин предмет. — Поводом ове расправе повела се интересантна дискусија између Ch. Beauquier-a, L. Marilliera, L Pineau-a и E. Monseur a. Овај последњи закључи да теорија г. Pineau-a може у потпуности бити усвојена.

Уторак 11. септембра. — Г. P. Sebillot у кратко приказује свој чланак о развоју костима (Evolution du costume). Постанак костима је доста тешко одредити. Документи минулих векова су у томе у опште оскудни, нарочито онде где се тиче земаља као што је Бретања где су костими релативно сачувани. У Ниској Бретањи (Basse Bretagne) развој, или још боље промена костима иде извесним, доста правилним, редом. Надувене чакшире (bragoubraz) које некада беху готово опште, и које нису, као што се мисли, потпуно ишчезле, први су део одела који уступа место модерним панталонама. За тим се

1) Овом прво м најстаријем времену L. Pineau посветио је прву књигу „Les vieux chants populaires scandinaves. Etudes de litterature comparée. t. I. Epoque sauvage. Chants de magie. Paris 1898. Ово је дело награђено од Академије Француске. Њега смо и ми забележили са пуним насловом још у бр, 1. „Караџића“ од 1899. год. — Друга књига о песмама варварским „Les chants des dieux et des heros“ изаћи ће у току ове зиме.

шешир модернизира. Грудник се боље чува. Женска пак капа, ма да се мења, најдуже траје. — Г. Sebillot приказује цртежима развој женског намештања главе у своме родном месту (Matignon, на обалама Ламанша) од 1850. г. до данас, где је капа која некада покриваше чело постепено забацивана назад, умањавана, а крила јој, некада у виду олука, узеше облик који потсећа на извесне капе у Фанистеру и Понтавану. Други начин намештања главе т. зв. петао, карактеристичан обликом, налик на набрану креслу, такође ишчезава. Најзад, према посматрању, чињеном за 40 година на обалама Ламанша, изражава мишљење, да намештање главе у овоме приморју одговара доста тачно различитим досељавањима из В. Британије. — Г. L. Pineau поводом ове расправе, вели да има, и да је до скора било очевидних сличности између костима Француских Бретонаца и костима које носе скандинавски сељаци у извесним областима, н. пр. у Bornholm-у.

Г. Henri Gelin, чувар музеја у Niort-у, чији чланак приказује г. Sebillot, био је први који се занимао народним костимима, и од 1892. год. изложио је читаву серију костима, констатује такође у чланку развитак костима у Поату-у (Evolution du costume en Poitou) да и у тој области пре почетка ов. века нема извесних споменика о костиму, и да треба бити врло обазрив у питању постанка намештања главе.

Г. L. Marillier, који је и лекар и фолклориста и писац чланака о наукама ралигиозним, чита чланак Dr Cabanès-а о паралели између народне и научне медицине (Parallèle de la medicine populaire et de la medicine scientifique), а за тим излаже опсервације о систему који је писац усвојио.

Г. Adrien de Mortillet проучава народне амајлије (Amulettes populaires) посматрајући их са гледишта градива од кога су. Износи цртеже старих и нових амајлија, које је сам проматрао. Цртежи чине као некакву антологију у којој су амајлије распоређене по металима. Г. L. Pineau поводом помена ћилибара цитира врло интересантни одељак из дела Olavus-а Magnus-а „De spermate ceti“ па додаје да не само што су стари Скандинавци приписивали ћилибару исто својство које и данашњи француски сељаци, већ и занимљиво веровање о постанку овог минерала показује, како су постала варовања о њему. — L. Marillier и Henry Cordier говоре о овоме предмету.

Уторак по подне. — Г. Paul Sebillot приказује у кратко врло интересантну расправу Jules-а Sebastién-а о континуитету легенада хуно-угарских (Continuité des légendes hunno — ongriemes). Писац засведочава своја тврђења многобројном археолошким и лингвистичким доказима. Најзад закључује да су ове легенде које још и данас у народу живе, биле познате многим писцима у средњем веку и доцније. L. Marillier и многи други чланови говоре да је ово питање врло ин-

тересантно, али да се оно може проучавати и критиковати тек после штампања ове расправе, која се због многих доказа не може лако анализирати.

Г. Raoul Rosières саопштава закључке свога дела закони живота народнога предања (Lois de la vie des légendes). Он мисли да се данас већ може изаћи из аналитичке периоде у синтетичку, и да је скупљена грађа већ постала довољна, да се могу изводити закључци, ако не дефинитивни, а оно бар доста повољни. Он позива све фолклористе да методички приреде све што је покупљено, па ће се онда моћи извући закони који владају у животу приповедака и легенада. И у пркос растурености у којој се данас налази фолклорна грађа понеки се закони њенога живота очевидно приказују. — Код свију народа истих душевних способности уобразиља ради подједнако и каткад ствара сличне легендарне творевине. — Исто тако може се формулисати закон пренашања: Кад слаби важност извесног јунака, легенда створена да га одликује (слави), напушта га и привезује се за другог, који је већега гласа. — За тим имамо закон присвајања: Свака легенда мењајући средину (место) преображава се, да би се саобразила етнографским и социјалним условима нове средине. Могу се констатовати још неки закони. Чинећи овако, додаје писац, фолклор ће историји учинити огромних услуга дајући јој поузданих правила за распознавање факата историских од факата легендарних. — Закључци ове расправе живо су одобрени.

Г. L. Marillier у одсуству René Basset-а чита његову расправу јединство чини снагу (L'union fait la force).

Г. Minas Tchéraz говорио постанку и развићу легенада у Јерменској (Origine et developpement des légendes en Arménie). Закључци ове врло интересантне расправе су у овоме: 1. Извор легенада није Индија већ Bactriane; 2. Легенде имађаху за творца генијална човека, који је доцније имао додавача и подражавалаца мање даровитих. — Г. г. Е Monseur. L. Marillier, R Rosieres, J. Vinson и многи други дају разлога који не допуштају усвојити пишчевих закључака.

Г. Stanislas Prato чита врло разложит чланак о моралу и пластици фолклора (La morale et la plastique du folk-lore).

После седнице отишли су чланови Конгреса у Етнографски Музеј Трокадера у одељење европско и француско. У одсуству чувара г. Armand-а Landrin-а његов помоћник г. Hébert са великом љубављу и потпуним познавањем ствари провео је чланове кроз различита одељења Музеја. Он примећује да, сем Француске, остала Европа није овде представљена како би требало и позива чланове Конгреса са стране да Музеј обогате. Француски

пак одељак, и ако није апсолутно потпун, врло је интеренсантан. Показује за тим групе Оверњана, Баска, Бургоњана, Бретонаца, Норманђана, Провансалаца. Скреће пажњу на народне предмете који већ ишчезавају, и које би ваљало покупити пре но што са свим ишчезну. Г. Sebillot показује многе капе, на којима се може видети развој, о коме је говорио на Конгресу.

Г. Adrien de Mortillet пошто је показао излог са амајлијама води чланове у изложбу мегалитских споменика и у Антрополошко Друштво, коме беше један од оснивача и указује на најинтеренсантније ствари ове несравњиве збирке преисториских предмета, а међу овима указује на амајлије које је прикупио г. Bellucci, о којима је на седници говорио.

*

Среда 12. Септембра. — Г. P. Sebillot износи карту традицинионистичког испитивања у Француској, која је спремљена 1893. г. за међународни конгрес за нар. предање у Чикагу.) Он вели да и ако су многе области као обе Бретање, Гаскоња, област Баска доста испитиване, ипак има области у Француској скоро недирнутих Од 1893. г., изузевши две или три тачке, карта се није знатно изменила.

Г. гроф de Charencey чита чланак о фолклору црнаца у Америци (Folk-lore nègre en Amerique).

Г. Tupaldo Bassia саопштава сумарно али врло интеренсантно о нар. предању Грчке (Tradition populaire de la Grèce).

Г. Tchobanian о легенди о Давиду и Меру (Légende de David et de Mhaer) народним јунацима у Америци. Г. L. Pineau примећује да у тој легенди има истих ствари, којих и у миту германо-скандинавском о Sigurd-у и Brynhild-у и готово увек са истим детаљима.

Г. Th. Volkov чита чланак г. Franko-а о покрету за народно предање у Галицији (Mouvement traditioniste én Galicie) и чланак г. Dr Okrimovitch-а о остацима сеоскогакомунизма у Галицији (Vestige du communisme rural en Galicie). — Г. г. L. Pineau и P. Sebillot наводе таквих заостатака у Поату-у и Бретањи.

Г. Stanislas Prato чита свој Оглед упоредне студије народних песама новогрчких и песама европских и источних (Echantillon d' une étude comparée des chants populaires neo-grecs et des chants européens et orientaux)., који поткрепљује многобројним наводима места, која су позајмљена уметничкој поезији.

*

Среда по подне, завршна седница. — Г. Selim Paebody подноси неке списе које нуди франц. друштву за нар. предање.

1) Bugu : Revue des traditions populaires 1893. г. стр. 577—584.

Г. Olivier de Gourcuff говори о фолклору у старом позоришту (Folk-lore dans l'ancien theâtre français,) г. R. Rosière говори о истоме предмету.

Г. George Kunz показује штампану расправу о фолклору драгих метала (Folk-lore des metaux précieux), који су изложени у секцији Сједињених Држава.

Г. Hoffman Krayer чита расправу о фолклору у Швајцарској. Пошто је изнео рад својих земљака пре оснивања швајцарског друштва за народно предање, указује на напоре овога друштва и на орган његов ради развијања укуса за народно предање. Друштво непрестано напредује и сад броји преко 500 чланова. Г. P. Sebillot напомиње да је г. Krayer смео с ума да у излагању представи и свој знаменити удео на стварању и раду друштвеноме.

Г. H. Krayer износи величанствени албум швајцарског костима који је издало полиграфско друштво у Цириху, и који изазива завидно допадање.

Г. Michel de Zmigrodski чита своју расправу о историји примитивне религије о сунцу и ватри (L' histoire de la religion primitive du soleil et du feu), која је саслушана са великим интересом, и која је дала повода многим важним опсервацијама.

Г. W. Bugiel говори о Мицкијевићу и народној литератури (Mickiewicz et la litterature populaire) па казује како је знаменити песник пољски дао важно место народној литератури у својим делима.

Г. Th. Volkov излаже помоћу демонстрација о знању неписмених, а поглавито у Украјини (La science des illettrés et en particulier en Ukraine) и показује како сељаци рачунају и мере. Г. Ch. Beauquier скреће пажњу на ове ствари на које су фолклористе још врло мало пажње обратили. Г. L. Pineau казује неколико начина рачунања француских сељака. Г P. Sebillot констатује важност ових ствари и говори о сељачким бележницима у Нској Бретањи који се налазе у Музеју Трокадера и од којих је Landrin саопштио фалксимиле у Revue d' Ethnographie 1882. г. стр. 369.

Пошто беше већ време да се и ова седница заврши, још неколике русправе само су приказане.

За тим председник објављује да су дискусије завршене и даје реч главном секретару да резумира што је на Конгресу урађено и да формулише предлоге појединих чланова.

Говорено је за тим о библиографији фолклористичној, о скупљању народнога предања, држању конгреса итд.

Најзад председник конгреса, пошто је констатовао да је конгрес био добро посећен, благодари онима који су узели учешћа у њему и објављује да су седнице закључене.

У списку оних који су били на већини седница налазимо из Србије г.г. Dr Симу Тројановића и Данила Јанковића.

У среду у вече био је банкет у салону кафане „Carazza“, на коме је учествовало више од 50 чланова Конгреса. На банкету се беседило, веселило и певало народних песама са различитих страна.

Сутра дан учињена је посета Музеју Saint-Germain.

Тако је завршен овај Конгрес за народно предање, о чијим ћемо расправама кад буду изашле можда проговорити још коју.

КРАЈ Тих. Р. Ђорђевић

ПРИКАЗИ

Српске народне приповетке. Свеска I. Побиљежио **М. Б. Кордунаш.** У Новоме Саду 1900. Штампарија Ђ. Ивковића. Цена 50 потпура. — Ову књигу бележимо по огласу јер је уредништво не доби на приказ.

Dubrovačka književnost. Ivana kan. Stojanovića. Dubrovnik. 1900. Srpska Dubrovačka štamparija A Passarića. Стр. XV + 341. Цена? Ни ове књиге није уредништво добило

Етнографічний Збірник. Видае Етнографічна Комисия **Науковаго** Товариства **Імени Шевченка. Т.** VIII. **Галицькі Народні новелі,** зібрав Осип Роздольський. Стр. IX+166, цена 2 круне). Т. IX, Етнографічні материяли з угорськоі Руси, зібрав Володимир Гнатюк. Том III. I. Західні угорсько—руські комітати, II. Бач-Бодрогський комитат, (Стр. 283, цена 3 круне). Львові, 1900. Накладом Товариства. З друкарні Науковаго Товариства імени Шевченка під заряздом К. Беднарського.

Болгаря и Болгары. Н. Овсяннаго, дѣйствительнаго члана Императорскаго Рускаго Географическаго Общества. Съ картою Балканскаго полуострова. Издано при содѣйствіи Военно-ученнаго Комитета Главнаго Штаба. С. Петербургъ, Военная Типографія (въ зданій Главнаго Штаба) 1900. Цена 2 рубље.

Ово дело је подељено на следеће главе: Географски обзор. Историјски одељак. Статистика и етнографија. Књижевност, наука и уметност. Ратне силе. Закључак. Прилози; I Македонија, II Санстефански прелиминарни уговор. III Берлински уговор мира

Národopisný Sborník Československý. Vidava Narodopisna Společnost Československá a Narodopisné Museum Československé. Redaktor Jiří Polívka. Svazek šestý. V Praze 1900. Nakladem vlastním. — Tiskl Alois Wiesner. — 4-тина, стр. 233.

Изашла је и шеста књига овог Зборника што га издаје Народописно Друштво Чешко- и Народописни Музеј Чешкословенски са овом садржином: **Северни Музеј и Сканзен** у **Штокхолму*)** (Nordiska Museet) од Фр. Ад. Шуберта; **Име „Влах“ у Моравској** од Власте Хавелкове; **Додатак „Речи о Задрузи“** (Критичка расправа о новој теорији Dr Јана Пајскера) од Карла Кадлеца; **О златној тичици и двојици сиротних дечака** од J. Поливке; **Прилог познавању Јосифа Блахе природног стихотворца** од Арношта Крауса; **Преглед књига народног штива** од М. Сперанског; **Стражљицко виноградарство а нарочито код вароши Стажњици** у 17 веку оѵ Јозефа Клвања; **Скупљачице лековитог биља** (Тајне народних лекарица на Пођебрадском) од Фр. J. Чечетке; **Реферати о књигама и листовима; Некролог.**

*) Штокхолмски Етнографски Музеј основан је 1873. год. а његов састкени део **Сканзен** отворен је 1891. год.

„КАРАЏИЋ“ ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАБАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

БЕОГРАД, ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛ. 24.

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашло су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворенія, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвещение. Софија. Излази годишње у великим свескама од 1889. год. До сад је изашло 15 свезака. Цена је свакој 5 дин.

— Český lid Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr Čeněk Zíbrt, Praha, Vyšehrad, na Slupi 12. Цена је 4 фор. — 10 франака.

— Národopisný Sborník československý vydává Národopisná společnost československá a Národopisné museum československé V Praze Příkopě, 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цена му је различита.

— Časopis vlastivědného muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast. mus. spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видає Етнографічна комісія Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisła miesięcznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Skład główny w księgarni M. Arteta, Nowy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires, recueil mensuel de mythologie, littérature orale, ethnographie traditionnelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sébillot Paris, 89 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Société des traditions populaires). Цена 17 дин. Претплата годиште I, 25 дин.

— La Tradition, revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, dirigée par M. Henry Carnoy. Paris, 17, rue Notre Dame-des-Champs. — Цена 15 дин. Претплата свеска 125 дин.

— Mélusine, recueil de mythologie, literature p. populaire, traditions et usages, dirigé par Henri Gaidoz 2 zt. — rue des Chantiers. Цена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par H. Colson. Liége, 6, Montagne St. Walburge. Цена за Србију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 15. дана у свеску на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore. Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugène Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1,50 дин.

— Die Donauländer, Zeitschrift für Volkskunde mit Berücksichtigung von Handel, Industrie und Verkehrswesen in den Ländern der unteren Donau. Herausgegeben von Adolf Strauss in Budapest VII. Alsó erdősor 1. Излази у месечним свескама. Цена за Аустро-угарску 12 фор. за остале земље 30 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde. Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Vorstandes der schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich. — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde). Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

Посебни отисци из „Караџића":

1. Питања за прикупљање грађе о домаћим обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Војислав Јокић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање земљописних обичаја у народа српског, саставио Петар М. Ивић. (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Караџића" свакоме, ко је воља да по њима прикупља грађу из живота народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српска фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1900). Цена 0.50 дин.

— Сем свега саставио је уредник „Караџића" из „Народног Здравља" још:

Упутство за сакупљање грађе из народне медицине од др. С. Пачева, које такође шаље на захтев бесплатно.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ФЕБРУАР 1901

ГОДИНА III

Пут раскрчен, горе шћете ајте,
Ајто горе, ал' со и осћајте,
Ко 'но краева пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1901

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Ко је Ђемо Брђанин? Прилог испитивању историјских трагова у срп. народним песмама, од Јов. Н. Томића 25
Правни обичаји у Срба од Влад. Радојевића 33
Народно предање о местима од П. С. И. и Луке Грђића — Бјелокосића 37
Животиње и Биљеу народном предању од Михаила Бобића, Љ. М. Давидовића, Л. Грђића-Бјелокосића и Стојана Лапчевића 41
Белешке од В. В. В. 45
Ситне белешке од Ив. С. П. 46
Прикази 46
Гласник 48

Претплатницима

Моле се претплатници да пожуре с претплатом, јер су трошкови око листа знатни, а претплате ни са које стране.

Уредништво.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 2. У Алексинцу, Фебруар 1901. ГОД. III.

Ко је Ђемо Брђанин?

Прилог испитивању историјских трагова у српским народним песмама

од ЈОВ. Н. ТОМИЋА.

Питање о овој личности из народне песме претресано је више пута. То испитивање може се у главном разликовати као митофилско и историјско. Представници првога налазећи у Марку Краљевићу замену негдашњега божанства светлости, и личности, с којима овај долази у сукоб, не сматрају историјскима већ из негдашњега мита, по коме долазе у сукоб с оним првим. Друго гледиште јесте новијега порекла. Оно личностима из народних песмама тражи подлогу у историји, али и преставници овога не могу да се ослободе утицаја првога и да не оперишу с претпоставкама, којима основ није створен критичним испитивањем историјским.

Од испитивања ове врсте два су на којима се могу задржати. Једно је Руса Халанскога, који је у свом делу „Южно славянскія сказанія о Кралевичѣ Маркѣ въ связи съ произведеніями русскаго былевего эпоса,“ у Ђему Брђанину замишљао џина и горостаса и досећајући се доводио га у везу с италијанским пустоловом XIII столећа Гино ди Тако[1]). Ну та комбинација јесте и сувише смела, за то је умесно приметио Т. Маретић у књижевној обзнани наведенога дела Халанскога, кад је рекао: „Из Италије могло је којешта доћи у југославенску народну епику, али да је и ово дошло, то је слабо вјеројетно“.[2])

1) Ghino di Tacco. B. y Aligieri Dante, La Divina Comedia. Purgatorio I Canto, VI. v. 13—15.; Boccacio, Decamerone, X, 2. Више о овоме може се наћи у бољим коментарима „Божанствене комедије.“

2) Rad jugosl. akad., CXXXII, стр. 18.

Последње пак испитивање овога предмета јесте проф. А. Гавриловића у „Историјским сећањима у неким народним песмама о Краљевићу Марку“ штампаним у Гласу Срп. Краљ. Академије, књ. LVIII, где је писац покушао да „неке песме, по којима је Марко јунак који прелази границе Балканскога Полуострва, врати на земљиште где су и могле добити грађе за своје постање“.[3]) И на основу тога и претпоставке да противнике Маркове ваља тражити на земљишту историјскога краља Марка проф. А. Гавриловић извео је закључак да Ђемо Брђанин из народне песме одговара историјском Ђину Мусакију.

Ну овај закључак јесте проста комбинација као год и онај горе Халанскога. Он је погрешан. То своје мишљење исказао сам у два маха при претресању осталих питања из поменутога рада проф. Гавриловића,[4]) противу чега је он, а за доказ тачности свога ресултата, наводио мишљење двојице наших научника које би се могло усвојити, кад би било саопштено како је то обичај чинити, да је образложено и да му се не противе подаци историјски, што их имам при руци и на основу којих сам исказао свој суд о погрешном идентификовању ове две личности. За то да се пречисти то питање, а у исто време да се покаже како се има испитивати историјски основ народних песама о Краљевићу Марку, у овој расправи изнећу своје испитивање Да би пак ресултат био што јаснији, у првом делу њеном биће анализовани метод рада, подаци и закључак проф. Гавриловића, а у другом ће се изнети критични подаци историјски и из народних песама, на основу којих ће се извести закључак ко је у ствари Ђемо Брђанин из народне песме.

I.

За идентитет Ђема Брђанина са Ђином Мусакијем разлози проф. Гавриловића јесу: 1., што је земљиште рада историјског краља Марка на југу, у Маћедонији, те му према томе тамо треба тражити противнике; 2., што је име Ђино било често и обично у арбанских великаша; 3., што је тог имена било и код чланова оних породица арбанаских, с којима је краљ Марко имао сукоба и незгода; 4, што је по том имену читав један крај (Дукађин) добио своје име; 5., што су поједини Ђини били у сродству с Топијама, међу којима има и Брђана. По проф. Гавриловићу сви ови „помени, прилике и околности учинише да се у народном сећању створи слика личности, која се у песми зове Ђемо Брђанин и с којим долази у сукоб најпопуларнији јунак народног певања српског, Краљевић Марко“.[5]) У прилог овоме г. Гавриловић је мислио да иде: 6., што се у песмама

3) Глас LVIII, 117.
4) У „Наставнику“ св. 1. и 3. за 1900. год.
5) Глас LVIII. 123

купљеним по Мађедонији од браће Миладиноваца неколико пута помиње противник Марков с именом Ђино, Гино Арнауче, Динче Арнауче и Гино Латинин (стр. 124) као и 7., што је траг Ђемов нашао у песми „женидба Поповића Стојана“ [6]) где се под ђином од Латина, који иде уз брдо, има схватити нико други до Ђемо Брђанин.

Тако је мислио и написао г. Гавриловић. Али је све то погрешио, јер његови докази или су погрешна факта или на таким фактима створене претпоставке. О таком суду увериће анализа свих разлога овде наведених.

У првом реду имам приметити да би разлози под бр. 1., 2., 3. и 4 могли бити употребљиви само тако, ако би се претходно историјски могло доказати: 1, да је стварни рад краља Марка био такав, да је могао оставити правог трага у народној песми; 2., да је традиција пореклом из краја, у коме је делао историјски краљ Марко; 3. да се та народна песма поред свих промена, којима је изложена у току векова, могла сачувати толико, да су добро очувана и имена његових противника. Од ових пак тачака ни једна се не може утврдити.

Данас критична историја рачуна мало поузданих података о краљу Марку, сину Вукашинову. Његов политички рад још у многоме почива на претпоставкама. Он је вршен на врло скученом простору у виду безначајне борбе са суседима, и у њему нити се огледа државничка нити национална идеја, већ се њим широм отварају врата турској моћи. Према многим другим ранијим, савременим и каснијим догађајима рад Марков ничим се не истиче, да је могао нарочито привући пажњу народа. О његовом политичком раду није, дакле, могло остати у народу никака трага, као што га нису оставили ни многи други значајнији догађаји, нарочито кад се врши после два слома државна од 1356. и 1371. год. и после косовске катастрофе. После кратког и брзог продирања српског на југ под царем Душаном са његовом смрћу настао је прави лом у јужним земљама. Становништво је било већим делом грчко а српска власт неутврђена, поред чега настаје познато безобзирно комадање у државице, при чему је сваки угледнији гледао да заграби по што год. Услед тога се јавља ситничарска борба ради личних и ситничарских интереса и то управо у тренутку кад се пред очима наше кратковиде властеле јавља нови противник: млад, снажан и непокварен. Та ситничарска борба испуњава све доба владавине Маркове од год. 1371. до смрти његове 1394. О њој се једва зна нешто истинитог, јер подаци из Мусакијеве хронике не могу бити тачни пошто нису ништа друго до приповедање и успомене забележени на 140 год. после догађаја. И кад је рад краља Марка у многоме врло нејасан данас за критичну историју, онда на

6) Вук II, под бр. 86.

основу чега га можемо тачно представити и с њим упоредити народно предање?

Ако би се хтело ићи правим путем у проучавању односа народнога предања према историји и у оном првом тражити историјске податке, то би, по утврђеној историјској основи, требало испитивати народно предање у оном крају, где је личност живела и радила, јер тамо традиција треба да је најбоље очувана. Према томе, ако би се хтело тражити историјски основ у народном предању о Краљевићу Марку, ово би требало тражити у предању сачуваном у Мађедонији. И њега има тамо и очувано је у виду локалне приповетке и песме. Првог има много више него другога, али ни једно не може послужити за извор испитивању постављенога питања, јер је прво и сувише локалнога карактера, све је везано за самога Марка и нема никаког трага о личностима, за које из песама дознајемо да су Маркови противници. Песме пак сачуване у Мађедонији још мање могу послужити за то. Оне су сиромашније и несавршеније у сваком погледу од песама других крајева српских. Од ових других оне прве разликују се и мањим бројем мотива и краћим обимом и необичном ограниченошћу Маркова рада, чему се не треба чудити, кад се зна да те песме нису сачуване као другде, у устима људи певача нити су оне сачувале свој епски карактер; њих и данас жене или просто рецитују или певају као обичну хорску песму.

Да је историјски рад Марков био толико интензиван да је у народној успомени могао оставити тако јаснога трага, као што га г. Гавриловић налази у песмама, свакојако би требало да се тога највише нађе у песмама сачувеним и посталим у Мађедонији. Ну, као што горе рекох, тога нема, а мишљење г. Ст. Новаковића, да је „међу најамницама својим Марко морао имати највише Срба, који су му се дивили, приповедали о њему и певали његово јунаштво, које се у ствари лудо трошило за туђе интересе“[7]) којим би проф. Гавриловић хтео да потврди тачности свога разлагања[8]) јесте само поставка, коју би прво требало доказати па тек на такој стварати нову претпоставку, која се може доводити у везу с другим подацима. У опште гледиште да су народне песме о Краљевићу Марку постале доле на југу у Мађедонији и да им је за основ послужио стварни рад краља Марка — не може се утврдити. Истина, Халански разлажући где је могла постати епска песма вели да су песме о најстаријим јунацима: о Момчилу, Рељи и Марку извора мађедонско-словенскога, што ће рећи да су постале у домовини самих јунака, али то је својевољна поставка исто као и она Новаковићева, која ничим није потврђена. На супрот таком суду може се ста-

7) Срби и Турци XIV и XV века стр. 189.
8) Глас LVIII стр. 115. и 116.

вити више разлога. Саопштавајући ресултате рада Халанскога Т. Маретић је рекао о овом питању овако: „Ја ћу само толико рећи, да је ова мисао à priori додуше вјеројетна, али сигурно се доказати не може, јер ја могу сасвијем лијепо мислити да су о оним најстаријим јунацима настале у њиховој домовини приче у прози, које су у стихове могле бити пренесене касније кад већ тијех јунака давно и давно није било на свијету, и то се и могло догодити у крају, који је далеко од Мађедоније“.[9]) Ако се традиција о Краљевићу Марку, сачувана у постојбини његовој, расмотри према овим гледиштима, Маретићевом се мора признати већа основаност, а биће још већа ако се доведе у везу са судом В. Јагића, што га је изнео у Arihiv-у XVI, 232, да је епика народна у Бугара и Хрвата српскога извора, што ће рећи да је обрађена епска песма постала не у јужним српским крајевима већ северно од Шар-планине. Оно локално предање сачувано у Мађедонији о Марку могло је послужити у неколико за предмет мађедонским песмама, али да је и једно и друго у онако мршавом и несавршеном облику послужило за извор народним песмама у Вукову зборнику, не може се ничим утврдити, јер овима више одговара предање сачувено о Марку у северним крајевима како разноликошћу тако и својом карактеристиком, и ако ће се у опште говорити о позајмици, пре се може узети да је епска песма северних крајева утицала на ону јужних, за доказ чему може се навести доста примера из зборника браће Миладиноваца и Јастребова, где имамо позајмице песама са севера са локалном разрадом на југу. Сем тога противу поставке Халанскога, ако би се њом хтела потврдити поставка проф. Гавриловића, говори још и горе поменути факат, да кад у локалном предању сачувеном у Мађедонији немамо ни најмањега трага од успомене на однос краља Марка према његовим противницима Арбанасима, значи да се с југа није могло пренети на север чега није било доле, јер да га је било, имало би трага и данас.

Кад се пак ничим не може утврдити да је стварни рад краља Марка, према томе како је данас познат из критичне историје, могао послужути за извор предању сачуваном у народу као и то да су мађедонске песме о Марку послужиле за основ осталима; кад, дакле, почетак испитивања проф. Гавриловића нема утврђенога основа, с кога се иде даље — значи да се пошло погрешним путем. Управо основна погрешка овога рада јесте у томе што се ишло у расматрању чега је могло бити у народним песмама некада а не чега је сада у њима. Кад се у народним песмама испитују историјски елементи, дакле њихова реална подлога, полазак од својевољне и ничим непотврђене поставке јесте први погрешни корак, у место кога треба поћи од проу-

9) Rad CXXXII, 45.

чавања садржине народних песама, како су нам сачуване, па поступно ићи у старину, али само докле добивене податке можемо проверити историјским поузданим подацима. И тек из овако прикупљеног извесног броја чињеница може се изводити закључак.

У испитивању историјске садржине песама о Краљевићу Марку, дакле, треба поћи другим путем. У њима треба прво утврдити шта им је основно и непромењиво а шта се мења и под утицајем каких прилика. На тај начин видећемо и ко је и шта је Марко Краљевић у народним песмама. Утврдити то јесте прва и најглавнија тачка за даље испитивање. Ко је пак и шта је Марко у нар. песмама казао је и тачно и јасно Т. Маретић у књижевној обзнани дела Халанскога „Южно славянскія сказаніа о Кралевичѣ Маркѣ и т. д. кад је наводећи погрешке пишчеве напоменуо: „По натпису радње судећи Марко је Краљевић средиште цјелокупне југословенске народне епике; али да тако није, то се отуда види што је сам писац често услован наводити пјесме, у којима нема о Марку ни ријечи, а где се о њему и говори, он је готово свуда само носилац пјесничких мотива, који се често исто тако лијепо привијају уз имена другијех јунака, дакле није у пјесмама главно Марко, већ су главно мотиви“.[10]) Томе пак може се додати још један факат а то је да у нар. песмама Марко Краљевић погрешком долази и на место лица, о којима се из историје најпоузданије зна да немају ничега заједничкога с њим. То напомињем овде а доказ за то биће наведен даље на свом месту при расправљању овога питања.

Кад пак за нар. песме о Краљевићу Марку вреди начело да у њима није главно личност Маркова, која се може заменити другом или која долази на место других, већ мотив, који служи за основ песми — значи да споредне личности у тим песмама још мање могу бити њихово карактерно обележје и поуздан податак за изналажење њихове историјске основе. Песме о Марку нису творевина једнога краја већ су својина општенародна. У њима Марко није више историјска личност већ народни јунак, који због тога ради на свеколиком пространству српскога живља и ступа у везу с врло различитим особама. Према народним песмама Марко иде у Влашку и Карабогданску, Лешку, на будимски двор, краљу и дужду млетачкоме, у Латине и т. д. а то је без мало пространство српског живља упоредо са ширењем турске царевине у Јевропи у доба, када је епска народна песма била на врхунцу, у XVI и XVII столећу. И због тога што је Марко изгубио карактер локалнога јунака па постао општенародним у потпуном смислу те речи, он се доводи у везу с Хрељом, Милошем, Миланом, Иваном, Вуком и Лазаром, Богданом и другима из XIV; с деспотима Стеваном и Ђурђем, са Змај-Огњеним Вуком,

10) Rad CXXXII, стр. 46. и 47.

Сибињанин Јанком, Секулом и т. д. из XV; са Старином Новаком и његовом породицом из XVI; Стојаном Поповићем, Вуком Мандушићем, Стојаном Јанковићем и др. из XVIII столећа. Све ово дошло је са ове особине нар. песама, да у њима није главно личност Маркова и догађај већ мотив, на који се могу накалемити разни догађаји и рад разних лица.

И питање о карактеру измена у нар. песмама не иде у прилог поставци проф. Гавриловића. Песма се мења али колико се може изменити, овако вели најбољи њихов познавалац, Вук Караџић: „„Ја сам казао у предговору к првој књизи на страни XXXII (XLVI): „Једни пјесама различно пјевање по народу показује очевидно, да све пјесме нијесу одма (у првом почетку своме) постале онаке какве су, него један почне и састави што, како он зна, па послије идући од уста до уста расте и кити се, а каштo се умањује и квари; јер као гоћ што један човек љепше и јасније говори од другога, тако и пјесме пјева и казује. Рђав певач и добру песму рђаво упамти и покварено је другоме пева и казује; а добар певач и рђаву песму поправи према осталим песмама, које он зна. Тако ја мислим, да какав Подруговић данас чује најгору песму, он би је после неколико дана казао онако лепо по реду, као што су и остале његове песме; или је не би никако ни упамтио него би казао да је то будалаштина, која није за памћење ни за казивање. Истина да у народним песмама (као готово ни у каквим) не треба тражити истините историје; али приповетка, које је у јуначким песмама најглавнија ствар, у песми од доброга певача никад није са свим противна здравоме разуму народном, и у песмама обичном разуму.[11]“) Дакле, према речима лица, коме се не може пребацити непознавање народних песама, песма се мења и то знатно у врло малом размаку времена и она зависи од певача, његова схватања и знања. Па кад тако крупних измена може бити у једном истом крају и у кратком размаку, шта се може мислити о промени песме у току од три или четири стотине година? Зар се може и замислити да ће неуки народни певач знати оно што се радило пре толико векова и бити добро обавештен о тако ситним догађајима као што су односи Марка краља према његовим суседима, чији број није био мали? То је немогуће, јер да се прими така поставка треба претходно примити друге две, а то су: 1., да се народна песма није мењала, и 2., да су народни певачи били одлични зналци прошлости свога народа и толико критични историчари да су могли сачувати тачне податке. Па чак кад би и овога било, не би се могло тврдити да је индетитет Ђема Брђанина и Ђина Мусакија тачан као што су 2 × 2 = 4, јер критичном испитивачу прошлости народне мора бити познато колико се мора испитивати тачност података савремених догађајима и како се

11) Вук, Пјесме VI, XXX и XXXI, држ. издања.

такав математички тачан суд не може изрећи ни о догађајима, који се дешавају пред нашим очима!

Али да се вратим предмету.

Поред измене у нар. песмама, која потиче од великог размака у времену и личности певачеве, треба имати на уму, да на њу знатно утичу и локалне прилике, под којима песма постаје и живи. Тако ако је песма сачувана у крају, где се десио догађај у њој опеван, етнографски и топографски подаци јесу тачни а садржина у погледу историје поузданија је него у песмама, које су постале на једном месту а сачуване су на другом далеко одатле. Отуда се у песмама ове врсте а поименце у хајдучким, ускочким, приморским и црногорским може наћи знатно више историјског градива, што није случај у тој мери са општенародним. У овима се истина може наћи нечега историјскога, само се то не тиче личности, која је јунак у песми, јер како њима за подлогу не служи догађај историјски из живота опеваног јунака, већ мотив, то се на њ могу надовезати многи догађаји или се приписати разним личностима. Како народне песме о Краљевићу Марку долазе у ову групу, то се и код њих јавља овај појав. У њима је Марко тип општенароднога јунака, јунак свеколиког народа српског, с тога му се у разним крајевима стављају на супрот различни противници, и шта више, и сам карактер Марков мења се у неколико. Тако Марко у песмама северних крајева српских разликује се од оног у мађедонским песмама и док је Марко у првима јунак како га је могао замислити онај део српскога народа, који је у бој тражио славе, у мађедонским песмама он је у неколико измењен тип општенароднога јунака са севера и постао је носилац многих локалних особина. Због овог локалног утицаја на измену лица, с којима се Марко доводи у везу и због приписивања послова, који немају ничег заједничког с радом историјског краља Марка, треба бити врло пажљив при истраживању историјске садржине песама о њему те не полазити од претпоставке да сваки догађај у песмама има за основ историјски догађај, већ по могућству испитати прво где је могла постати песма у облику, у коме нам је позната па проучивши добро историју тога краја, у њој тражити догађај, противника општега јунака народног, споредне личности и све што на себи показује очити траг локалнога стварања. Идући тим путем испитивач поређењем познатих чињеница долази до непознатога, не оперише са претпоставкама, које могу бити поништене најмањим документалним податком историјским, већ прибира факта, на основу којих ако ресултат не ће бити тачан као што је $2 \times 2 = 4$, биће могућа претпоставка, која ће се потврдити новим подацима историјским.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Правни обичаји у Срба

Правно-свадбена зрнца

од ВЛАД. Ј РАДОЈЕВИЋА, проф.

(НАСТАВАК)

2. Обѐлѐжје, а; ср. р. — У Гружи и Шумадији. — Кад у каквом дому мушкарац стане на снагу, старешина му се стара о женидби, те преко пријатеља и познаника разбира, где има добра девојка за удају. И пошто уочи такав дом и промери све прилике, поручи девојачком оцу, или старешини дома, да о св. Илији (или другом ком празнику) изведе девојку на сабор, ту и ту (код какве цркве, манастира), где ће и он доћи с момком, те да се млађи виде. Ако одређенога дана девојку изведу на сабор, то је знак да се дому момачком не замера, и само сад зависи од млађих хоће ли се старији пријатељити или не. Ако ли је пак не изведу, а не извине се и не захтевају састанак на другом месту, знак је да је у тај дом не дају, те може тражити девојку где хоће. Но, кад се девојка изведе на сабор, и пошто се млађи виде, — а ово се ради све неприметно — па се уз то, околишним путем, добије и пристанак момка и девојке, онда старешина момачкога дома већ слободније приступа девојачкој родбини, те се и сам извештава, да ли би они дали девојку у његову кућу. Кад добије повољан одговор, он онда пита, кад ће доћи с момком, да девојку проси. Да би тај разговор као био тврђи, момачки отац дарује тада девојку, најобичније дукатом у злату. Но то сад није само обичан дар, какав се и другом коме даје, већ је то девојачко обѐлѐжје (кàпара, капàрисати), које од тога тренутка затвара врата девојачкога дома сваком другом просиоцу, па ма био по сто пута бољи од првога Тако је бар код честитих људи. Нити ће ко просити девојку под обележјем (капарисану), нити ће је родбина дати коме, мањ ако сама одбегне за другога. Исто тако обележје обвезује и момка, да не сме више гледати друге, док се вредност обележја не поништи. — У старије доба млађи се нису ни гледали ни питали за пристанак. Старешина момачкога дома одлазио је у девојачки дом, видео девојку, дао јој обележје, па је водио момка тек после на главну прошевину и о свадби, колико ради обредне потребе.

Док је у роду, девојци то обележје нико не узима, а кад пође у дом, она га носи са собом и располаже њим по својој вољи, као и са оглављем.

Кад се хоће девојка да одмами, онда се потпрати каква вешта жена, или какав момачки сродник, те девојци кришом дâ паре (обично у јабуци 2—10 дуката у злату), и онда јој је то и обележје и оглавље уједно. Истина, по

некад се доцније, пошто девојка дође, та сума и повећа, да би млада у накиту имала што више новаца, али јој се то после узме кад затреба дому. Обично се сматра за њено само оно што јој је први пут дато, и у то јој нико не дира. Значајно је што свака жена сав тај новац сматра као личну своју имаовину, и готово свака се љути на то одузимање, нарочито у задрузи. И ако та љутња кадгод не избије на видело, то је једино с тога што дотична жена неће да се кавџи, или неће да љути старешину куће или мужа. —

У Вукову Рјечнику обиљежје, а. под 2.) значи „оно што се да први пут девојци (прстен или новац какав), да се зна као да је већ испрошена.“ — У Грађанском Законику тога израза за врсту женске имаовине никако и нема. Исто тако не спомиње га ни г. М. Ђ. Милићевић у свом делу Живот Срба сељака. — У г. Богишићеву Зборнику помиње се на неколико места, које реч, које сама ствар. Тако: на стр. 165. „Кад обећају девојку, даје се девојци, преко домаћина или преко матере, дукат од стране младожење“, а по том се иде на велику прошњу (из Херцеговине и Катунске Нахије у Ц. Гори); — „Прво се дају паре девојци.... од прилике од 5 цванцика до 4–5 дуката, како је који имућнији; ако хоће за њега да пође, она ће примити те паре..... Ове паре или јабука стоје неки пут и више од године код девојке. После иде се на просидбу“ (из Рађевине и Азбуковице); — на стр. 173. каже се, како је вера склопљена „када ђевојка пред својим старешином узме обиљежје (из Котара и Буковице у Далмацији); — и „кад је једно другом вјеру дало и обиљежјем потврдило (девојка момку махраму, убрусац, а он њој киту и прстен или новаца. — Из Босне); — на стр. 166. прича се, како најпре иде проводаџија и носи киту босиљка, на којој је неколико парица, те је дâ девојачком оцу (за девојку?), ако овај пристане да девојку дâ за тога момка (из Тимока); на стр. 179. вели: „Ако вјереница прекрши вјеру, она поврати вјеренику обиљежје и примљене дарове“ (из Котара и Буковице); на стр. 220.: „По некад даде момак ђевојци у јабуци, дуњи или крушци по неку пару и прије просидбе. То се зове обиљежје и значи да једно друго хоће“ (из Љубовије и Азбуковице).

Г. Јов. М. Поповић, у својој књижици Кнез Милош у народној успомени, I (Београд, 1900.), причајући о женидби кнеза Јована, употребио је и израз обележје (стр. 47.), означујући њим јабуку и оних, у њу до пола забодених, пет дуката. Истина је, да и тако бива, али ми се чини, да оно одговара оглављу а не обележју.

Г. Алекса С. Јовановић, у књизи Приносци за историју старог српског права, II (Београд, 1900.), причајући о једном спору несуђених супружника, помиње и обе-

лежје као народни израз: девојка од момка „прими три дуката обележја, као знак да пристаје поћи за-њ“ (стр. 77.). Пошто је девојка одбегла за другога и изродио се спор, онда момак тражи обележје натраг, али да му се (као и на сваку другу капару, залогу?), у име накнаде за трошак око верења, дâ „пара на пару“ (дуплир, дуплирати паре, капару). На суду момак вели: „Ја сам дао три дуката девојци за обележје по закону, као што се пристоји. Нека ми она сама то врати својом руком..“ (стр. 78.).

У поменутој г. Максимовићевој збирци Суђења она урубија под бр. 150. била би право обележје, али се из спора не види, да је после било праве прошевине и испита, када би жена добила и какав накит — оглавље.

У поменутом бугарском Зборнику, на стр. 124., она китка с пенязи, што ју момак даје девојци пре прошевине, потпуно одговара нашем обележју (Т. Пазарџик); на стр. 128. прича се, како најпре иду сватовнице (т. ј. жене, које иду да питају девојачке родитеље, хоће ли и кад ће се доћи на прошевину), које носе са собом и један јаглук и прстен или какву жутицу, те је дају девојци као обележје с момачке стране (Казанлук); на стр. 130. ко иде да уговара, носи стару жутицу, те је да девојци, као први белег — т. ј. обележје (Копривштица); на стр. 132. оно што се помиње под именом моминий нишанъ управо је обележје (Орид); на стр. 138. прича се, како уговарачи (годежници) понесу собом неколико жутица, те их даду девојци, пошто уговоре о главној прошевини и другом које чему (око Хаскова),— а то би опет одговарало обележју.

3., Даровнина ê; ж. р. — У Гружи и Шумадији. — Кад просиоци полазе дома, онда, најпре момачки отац, или заступник му, па за њим и остали, дарују прошеницу новцем, с колико ко милује. Исто тако и доцније, кад год за то буде прилике, прошеницу дарују и њени и момачки најближи рођаци и рођаке (свекрва, девери, стриц-свекар, ујак, ујна итд.), а нарочито о свадби. Тада војвода навалице измишља и замеће којекакве шале, те мами паре, или сватовима и осталима краде ствари, па их после јавно продаје на свадби, те их они чије су откупљују. Сав новац, што се тако од прошевине до свршетка свадбе добије, зове се даровнина. Оно новаца што се од почетка до свршетка свадбе добије, предаје се старом свату на чување, док и он, по свршетку свадбе, не пође кући, а тада сав новац, што се у њега нађе, а по обичају је прикупљен за младу, преброји пред свима јавно и преда га млади, казујући јој од чега је што и колико га има. — Каткад се тако накупи по 10—15 дуката даровнине. Али, колико је да је, то је права женска имаовина, и нико јој у њу неће дирнути, без њене воље.

У Вукову Рјечнику даровнина (и даровина) означава „новце што млада о свадби скупи од даривања“.

Наш Грађански Законик ту врсту женске имаовине не познаје, или бар не обележава је тим изразом.

У г. Богишићеву Зборнику, на стр. 398., помиње се реч даровнина, али се њом означава у опште оно што ко ком поклони (дар), а на стр. 220. вели се: „Тако исто даје (зет) у новцу и ђевојци даровнину на просидби, колико се погоде“ (из Љубовије); те се управо не види да је ова реч употребљена у горњем смислу. На више места помиње се пољевачина — а и то је део даровнине — као лична женска имаовина, коју жена троши на накит, а у невољи и на друго што (из Лике, Боке, Црне Горе, Херцеговине и др.). На стр. 107.: „Свака невјеста, кад је доведу сватови у мужевју кућу, скупи више или мање готових новаца, које јој сватови даду (т. ј. сви без разлике бацају у воду кад им она посипље да се умивају у јутро рано, што се зове пољевачина). Невјеста задржи вазда при себи све ове новце, од којих направља ђердане око грла и по капи ниже“ (Херцеговина, Црна Гора, Бока). У Т.-Пазарџику „кад назначе дан за прошевину (годеж), тада ђевојка пољуби их све у руке, а они је дарују каквим новцем и одлазе“ (стр. 167.), а у Новом, у Винодолу, млади се даје дар у новцу при подели дарова, као уздарје, и плаћа се пољевачина (стр. 225. и 228.).

У поменутом бугарском Зборнику има и о томе неколиких помена. Тако: на стр. 131., о прошевини „при целивању руке сваки дарује девојку с колико милује. Све што се сад дарује девојци сматра се за њену имаовину“ (Копривштица); на стр. 134. прича се, како о прошевини, по свршетку неких обреда, при којима се употребљава сито, „сви сватови бацају у сито по неку пару — Крьстъ Божи“, па девојачки отац узме паре и да их девојци.“

4., Вѐлило, а; ср. р. — У Гружи и Шумадији. — Кад сватови дођу за девојку, па у девојачком роду поседају за столове, да ручају, изнесе се погача, донесена од младожењине куће, те се стави на сто пред законике. Тада девојачки отац, или старешина дома, спусти на погачу дукат (или колико може и хоће), а за њим и момачки отац, или старешина, мора дати на ту погачу толико исто, па се онда погача носи — обично то ради војвода — низ столове, те и законици и сви сватови даду по неку пару. Погача се по том врати пред законике, те стари сват узме паре с погаче, преброји их с кумом пред осталима, завије их у какав убрус, одвојено од својих новаца, па их носи са собом и предаје их девојци-млади при поласку својој кући, кад и другу даровнину, а погача се разломи девојци над главом.

За те се новце каже да су бѐлило, или управо добивени на бѐлило („Ово су ти паре од бѐлила“, — „Дао јој отац на бѐлило дукат,“ — „Шта ћеш дати на белило?“). И то је женска имаовина у задружном дому, те и њом жена сама располаже као и даровнином, обележјем и оглављем.

У Вукову Рјечнику код те речи тога значења нема.

Наш Грађански Законик нема тога израза, да њим означи женску имаовину.

У г. Богишићеву Зборнику, на стр. 230., прича се, како у Новом, у Виводолу, код девојачке куће о свадби девер иде „с покривеним тањиром све наоколо стола, па онда по кући просећи дарове у новцу за младу. Ту се може накупити.... богатих дарова, до 100 форината и више. То све иде невјести“. Овај обичај у Приморју одговара управо купљењу дарова на белило у Гружи и Шумадији.[1])

У бугарском Зборнику не нађох под тим именом ничега, а тако ни у Г. Милићевићевој књизи, па ни у осталима.

(СВРШИЋЕ СЕ)

Народно предање о местима

Тријебово. Врлетно, иначе романтично сеоце Тријебово налази се у Босан. Крајини, а у котару Варцар — Вакуфу...

Предање вели:

Ни отклен из околине Варцара не може тако бити чиста пшеница, као у Тријебову, па у први мах, кад су се двојица, тројица из Варцара населили у данашње село Тријебово, а тада и није било више кућа, они би донијели шпеницу на чаршију. Њиховој пшеници чудили би се, и говораху: „Е, ово је истријебљена (пробрана) пшеница!“

И, по чистоћи пшенице добије село име „Тријебово“...

Миљевићи и Васовине. Ова два убава српска села припадају срезу Маглају у Босни.

Приповиједа се:

„Бирземаниле бива, душо си медена, у старо доба била је на десној обали Криваје шума, у ту шуму досели се неки Миљ

1) Ја не мислим, да се овај дар даје ради онога на што би се, према данашњим изопаченим естетичким појмовима и према самој речи белило, у први мах могло помислити. На против, рекао бих, да је то само симбол нечега сасвим другог, а понајпре, да му је корен у некој опклади између родитеља.... Са овим, можда, стоје у вези још неки свадбени обичаји, као што је нпр. матерништво и др. о којима је овде незгодно говорити.

из околице града Јајца, па по фамилији „Миљ“ добије село своје име „Миљевићи“...

Стари људи веле:

Добар си чоече и љето моје, овуда по Васовина били су негда Турци, међу њима само један Срб правосл. закона, воља Божја хтиједе, па неки Турци помру, а неки се отселе, и тако Васо са својом Маром сам остане. Мало, по мало опет се село насели, ама Србима правосл. закона, па по Васо прозову село „Васовине“....

МАНАСТ. Озрен, 1900. г. — П. С. И. —

Хајватовача или сиромашка ћаба. Ја мислим да ниједно мјесто, ниједну џамију, ниједну турбу ни текију не посјећавају наши босански мухамеданци у већем броју и већом побожношћу као камен „Хајватовачу.“ Хајватовача је два сахата на југозапад удаљена од варошице Доњи-Вакуф а један сахат од села Прусца. Прусац је играо важну улогу за самосталности Босне као и у првијем данима османлинског господства. Град Прусац је у развалинама, али имаде и данас доста зидова очуваних. Овуда се прича да га је градио силни цар Душан, и да га је дао у метох цркви у Крупу, али о томе други пут док прикупим више података, а сада ћу се дотаћи Прусца у колико је нужно да се боље опише „Хајватовача.“

По народном причању живио је некакав богат бег у Прусцу. У тог је бега био један слуга родом из града Иваза у Азији. Тај слуга је био у бега дрвар али кад би год отишао по дрва дуго би се задржао. Бегу се то досади па се једнога дана упути за слугом назорнице. Пошто је слуга дрва накупио, приђе једноме грму па стаде узимати абдест (умивање пред молитву). Пошто је узео абдест отпоче клањати (Богу се молити) а када одклања један рећат (један дио молитве) скочи на ноге па завика: „Аман аман, аман“. Иза тога настави клањање, па опет пошто одклања један рећат скочи на ноге и поче викати: „Аман аман, аман“. Тако је викао и послије трећега рећата, па онда мирно настави и доврши клањање. То је бег све лијепо видио, па му је то било за чудо, а највише се је чудио оној води што је дрвар с ње абдест узимао јер је знао да ондје није никад воде било. Бег се кријући поврати кући и дође прије слуге. Када слуга дође кући, бег га стане распитивати, а када му овај избјегаваше прави одговор он му каза да је све чуо и видио шта је данас радио у планини. Када слуга виђе да бег зна поче му овако причати: „Од како сам код тебе чиним ибадет (поклон Богу) на ономе истоме мјесту. Спочетка нијесам имао воде али ми драги Алах и воду даде. Када ја ондје клањам онда видим све муслиме на читавоме свијету шта раде. Када сам данас клањао видио сам нашу војску гдје се са ђаурима бије, па ђаури бијаху нашу вој-

ску потиснули. С тога сам ја послије првог рећата на аман скочио, и драги алах нареди те се наши давранисаше охрабрише) и ђауре потиснуше. Али, док сам ја други рећат клањао, ђаури опет наше повратише, те ја опет на аман устадо, и опет наши ђауре потјераше. Тако је било и када сам трећи рећат клањао, те када трећи пут на аман устадо драги Алах нареди те наши свеосве ђауре сатраше и надвладаше".

Кад то бег чу, би му веома мило што под својим кровом имаде тако добра човјека, те га обасу сваком милошћу, и поче га звати по његовом родном мјесту „Иваз — баба" — (старац из Иваза), касније је то име народ понародио, те је од „Иваз баба," направио Хајваз — баба а од оног камена на коме је клањао „Хајватовача". Како Прусац у то доба оскудан бијаше са водом, бег науми воду са врела у град спровести отклен је Ајваз баба —узимао абдет али на једно 4—500 корачаја од врела бијаше се упријечио један камен те тѐ воде немогаше никако провести. Једнога дана из бегових конака нестане Ајваз — бабе, те се за пуних 40 дана није вратио. Људи су га око тога камена и на камену виђали, али када то бегу казаше он га остави у миру јер је знао да је он „добри" па се није хтио у његове послове мијешати. Ту је он за четрдесет дана непрестано клањао, и Богу се молио, те се драги Бог смилова и када је четрдесети дан сабах — (јутрења молитва) клањао пуче тај велики камен и начини се велика провалија. Ајваз — баба весео захвали драгоме алаху, па крену к бегу и каза му веселу вијест, а бег туда проведе воду и седам чесама у Прусцу подигне, од којих некоје и сада постоје.

Ајваз — баба је казао прије смрти да се његово тјело неће распанути, осим само деснога ува, а да десно уво хоће, јер је нањ радо слушао чалгију (свирку) а чалгија је шеитански — вржији — посао. Ајваз баба је укопан у Прусцу са лијеву страну пута идући од велике џамије к чесми на једно 200 корачаја. На турбету му неима никакова натписа.

Пукотина је тога камена дугачка од прилике 50—60 метара а широка 3—4 метра како гдје. Ето, у тај камен и к томе врелу скупљају се мухамеданци готово из све Босне сваке године у седми понеђељак по српско-православном ђурђеву дану. А осим мухамеданаца буде још доста радознала свијета других вјера. Године 1898. када сам ја ишао било је на Хајватовачи до 4000. душа, а која су мјеста била заступљена најбоље се види из реда хоџа — свјештеника — који су дову учили. Обичај је када се на Хајватовачу иде да се носе барјаци. Уз барјак иде хоџа и дјеца окрупња из мејтефа, а за овим остали људи дотичног мјеста. Хоџа цијелијем путем учи дову (молитву) а дјеца вичу амин. На једно по сахата пред Хајватовачом, код гладног хана, скупе се сви барјактари, па се отолен потрче. Који барјактар први на мјесто дође онога ће мјеста хоџа први дову чи-

нити, па онда редом сваки како је који долазио. Те године је било 27 барјака. У очи понеђељка млого се свијета искупи на Хајватовачу. Ту се подигну колибе и разапну чадори за ноћишта, а на ватрама које око колиба и чадора горе врте се пецива. У понеђељак до 8. сахати у јутру све је готово, и све се окупи и тада почиње права свечаност. Барјактари се упореде у камену а уза сваког стане хоџа и дјеца његова мјеста. Остали простор камена испуне остали посјетиоци, а што их не може станути у камен, стану са стране поглавицама око камена. Млоги се попне на коју омарику, да може љепше чути и видјети. Пошто су се овако свечано поредали држао је један хоџа по задуго „Ваз“ (проповијед). Послије Ваза је други хоџа проучио „Истифал“ (молитва покајања). За вријеме Ваза и ове молитве, скуп је био тих, миран и побожан. Иза тога је држало двадесет и пет хоџа дову (благослов) сваки на посе овијем редом: Прусачки, Доњовакуфски I, Доњовакуфски II, Веселичички, Главички, Купрешки, Оџачки, Бугојански, Порички, Оборовачки, Караулски, Карађански, Вијеначки, Старосеоски, Догановачки, Ипотски, Бугојански мудерис, Зениски, Бусовачии, Планински, Пећурички, Пулачки, Бјело-бучки, Маглајски и Сарајевски. Док би који хоџа дову учио, остали је народ потихо викао, амин, амин, амин. А када би хоџа завршио, тада би јачим нагласком забрујало из 4000. грла амин, који се глас милозвучно разлијегао о стијене и гударе ових гора. Пошто су све хоџе свршиле дову, онда су у свечаној поврци излазили из камена сваки за својим бајрактаром. Хоџе су на глас кјевале молитву захвалницу, дјеца и остали викали су амин. Послије ове свечане поврке разишли му се мухамеданци те су одклањали по три рећата, једни у камену, а други по ледини око камена и врела. На збору су и претрге ухватиле себи мјеста, те се је могло наћи сваких ситница, које су посјетиоци ради успомене на Хајватовачу радо куповали. Било је доста јела а нарочито печена меса, воћа и кахве. На збору је било млого просјака из Босне и Далмације, те се овдје лијепо карактерише дарежљивост наше браће мухамеданаца. И ако је било до 400 просјака, опета сам пред некојим веома кљастим и онакаженим видио самих крајцара бар у најмању руку по двије оке. Око једанест сахати свијет се је почео разилазити. Ја се упутим идући са збора са једнијем старцем мусломаном, па у разговору између осталог рече ми: „Ево ово је сиромашна ћаба, који сиромах не може отићи на ћабу нека дође на Хајватовачу, па му је исто као да је и на праву ћабу ишао. О тијем јединијем ријечима ја сам се освједочио јер када дођох кући и мене моји пријатељи почеше знати „Хаџи Лука? [1])

Мостар. 14. 1901. Лука Грђић Бјелокосић

1) О овоме сам нешто краће писао прошле године немачком листу „Bosnische Post“.

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Јасенак (Dictamnus albus L.). Ово је народу нашем позната биљка. Многи не знају каква изгледа, али по чувењу зна је готово сваки. Она је лековита биљка, али се нити пије нити на ране меће, него њоме виле лече од злих болести. Име јој је дошло отуда, што јој лишће личи на јасеново. Величина је 50 до 80 сантимет. највише. Цвеће је ружасто — бело или црвенкасто са пурпурним цртицама и на врх стабла у подугачак грозд сложено. На стаблу, гранама, а нарочито на ложи има пуно длакавих жлездица, које садрже мирисавог етеричног уља, те за то, кад се протрља, биљка лепо мирише. Ово уље и само испарава при топлим и сувим летњим вечерима, правећи над самом биљком круг од мирисаве магле. Кћи чувеног ботаничара Лине-а посматрала је и видела, да се ова мирисава магла може и запалити.

Јасенак је дуговечна биљка. Расте у средњој Европи, Италији и умереној Азији. Код нас га има доста око Београда, у атару села Петријева код Смедерева, на Габровачком брду и Селичевици код Ниша. Цвета у месецу Мају. Култивира се и као украсна биљка.

Да видимо сад како се народ лечи овом биљком.

Код села Петријева близу Смедерева и само се место зове „Јасенак“, где ове биљке има врло много а нигде више у околини не може се ни струка наћи. То је једна коса, обрасла шумарицама и окренута западу. У очи Ђурђева и Спасова дана скупља се на овом месту народ из околине. Бива, да дође 150 и 200 душа, које здравих које болесних, а све ради болесних, да се ту јасенком лече и оздрављају. Долазио је ту свет чак из: Голупца, Аранђеловца, Крушевца, Соко-Бање и пиротског округа. У очи поменутих празника дођу још зарана, па они који су довели болеснике уђу у шумицу и потраже јасенак који је цео. Са највећом пажном гледа се, да на биљци ни један ни листић ни цветак не буде откинут, и кад се такав јасенак нађе, обележи се, т. ј. обавије се око њега пешкир за знак да је заузет. Тако се мора учинити за сваког болесника. Пошто зађе сунце — у сутон — одведу болеснике на обележена и заузета места; ту им се простре постеља, на којој ће целу ноћ прележати тако, да глава болесникова дође под саму биљку. Одмах више главе, с друге стране уз-а саму биљку, стави се суд с медом (омањи чанак), чаша вина и чаша воде; у суд са медом метне се и једна мала погача. Кад је све тако спремљено и болесник легао, запали се воштана свећица. која се обично утврди на земљи. У шумици овлада потпун тајац, јер нико не сме ни речи проговорити. Болесник не може за дуго да заспи, а кад заспи обично

снива о својој болести, како виле долазе и лече га, па му чак одређује и дан кад ће оздравити и т. д. Овакви снови код овог болесника сасвим су оправдани, јер они не само те ноћи, него још и много пре доласка, ни о чем другом не мисле, те им се те исте представе појављују и за време сна. Овакови снови врло лепо утичу на болесника и његово оздрављење, јер му они после постану тврдо уверење, које му нико, па ни сам лекар, не може разбити. Такво уверење у душевним болестима бољи је лек од свих лекарских медикамената, и за то није чудо кад по неки од ових болесника и од јасенка оздрави.

Како је место „Јасенак“ баш поред пута, којим се из многих села иде у Смедерево, то многи прођу туда и оне ноћи кад је тако болесника пуно, па причају каква та ноћ изгледа на том месту. Кажу, да они здрави, што су дошли са болесницима, са највећим страхопоштовањем улазе и излазе лагано из шумице, у којој се виде само бледи пламичци од запаљених воштаница, те све то изгледа тако тајанствено, да и они, мимопролазници, са страхом погледају на то место.

Са сваким болесником мора да дође и лице, које ће болесник да побратими или посестрими. Ово се побратимство изврши на самом оном месту где болесник лежи, и то овако: Болесник се окрене лицу које братими, зовне га по имену и каже му три пута: „прими Бога и Св. Јована, ти остајеш мој брат до века“, и сваки се пут пољубе у уста. Ако је болесник тако болан, да не може да говори, онда овај чин изврши у његово име рођак му, који нарочито ради тога с њим и дође. У јутру, кад се сване, одмах сви гледају јасенак под којим је болесник ноћио и ако је на њему откинут цвет или листић, или ако се нађе какав трун у меду, вину или води више болесникове главе верује се да ће болесник оздравити. То тумаче овако: Дођу, веле, виле, те начну јасенак ономе, коме је суђено да живи, или му натруне вино и т. д. Болесник се одмах залаже медом и напоји вином и водом, или му ту услугу учини побратим или посестрима.[1]) Коме јасенак није начет — неће оздравити.

Болесници, који овде долазе и на овај се начин лече, махом су они за које народ каже да су „алосани,“ који су нагазили на нечисто место, или су на нечистом месту заспали, или који болују од узетости. Те се болести проузрокују невидљивим начином, па се тим истим начином морају и лечити. Њих могу са болесника скинути само невидљиве силе, а то су: виле, које ради тога узимају у помоћ јасенак и врше тај посао само у очи Ђурђева и Спасова дана, кад се обично редовно и скупљају. Сем оваких болесника доводе још и умно оболеле, за које народ држи

1) Код Вука има забележено још и ово: „сутра дан у јутру копају под јасенком и шта нађу (трва или бубицу какву) оно даду болеснику те изиђе или у води попије (као лијек који му је вила оставила).“

да су задахнути нечистим духом, дакле је опет узрок болести невидљива сила, од које и помоћи траже.

Да се види колико народ полаже веру у овако лечење и колико још страхује од вила и других ђавола, да напоменем још и ово. Сви они судови, који су били под јасенком, као и пешкири којима су везивани, ту се остављају и нико их не сме дирнути. Причају, да је једна циганка купила те ствари, па се одмах разболела и сва се од рана распала. Човек, који је једне године због сиротиње купио те остављене ствари — ослепио је. А човек, чије је имање „Јасенак“ било, хтео је да истреби и шумицу и јасенак, па му се није дало, јер је после кратког времена умро.

Такав је народу обичај на овом месту код Смедерева. Вредно би било знати да ли се ово веровање одржало и по другим местима где јасенка има. Мих. Бовић.

Кукурек (Heleborus odorus W. K.). Ову биљку не воли наш народ. Сматра је као непотребну: умесно верује да је отровна. За њу је везано и веровање да кокоши неће носити јаја целог лета, ако се кукурек рано с пролећа унесе у кућу.

Расковник (Siler trilobum Scop.). Име ове биљке познато је у народу много више но сама биљка. За њу је везана једна празноверица. Има читавих крајева који знају за њезину чудоторну снагу, али је мало људи који ће с поузданошћу показати и саму биљку.

Као што му име показује, расковник има, по веровању народном, ту чудновату снагу да раскива и отвара сваке зидове, врата, па ма како затворена била. Ако би се случајно нашло закопано благо затворено каквим гвозденим вратима, као што то обично и замишља жива машта нашега народа, онда ништа не може бити без расковника. Али ову биљку треба наћи. Сада се пружа један доказ, да је наш народ доиста слабо познаје. Да се нађе прави расковник треба се послужити корњачом. Она га познаје боље но људи. Треба је само приморати да потражи ту чудну биљку. Ваља поступити овако: гнездо[1]) се корњачино загради са свих страна крупним камењем које она не може ни прећи ни размаћи. Корњача се сада у тој невољи послужи расковником. Узбере га однесе га у устима до гнезда, само дотакне њиме камење које се само размиче као по каквој вишој заповести, и корњача слободно долази на своје гнездо. У том тренутку кад корњача узбере расковник, треба је ухватити и отети јој га. Ко га има, свуда пролази. Нема те „браве дубровачке“ коју расковник не отвара?!

1) Народ верује да корњача прави право гнездо.

Јаје износак. -- Износком се зове јаје које последње снесе кокош у току једне године. Оно је обично мање. Не снесе га свака кокош. Кад се случајно нађе не радује му се наш свет. Оно је предзнак какве несреће, весник смрти у породици. Да се отклони та несрећа, ваља износак пребацити преко куће, тако га разбити, и очувати у животу сву чељад дотичне задруге.

Још једно веровање о кокоши. — Маторе кокоши пропевају. Песма им је налик на петлово певање. И то није добар знак; и то наслућује смрт коме милом или драгом у породици. Једина је помоћ да се кокош закоље. Тако се обично и чини.

Домаћица не воли кад је само једна кокош свуда прати. И то предсказује скору смрт домаћичину.

Прво јагње и први лептир. — Верује се, да ће бити срећан у току године онај ко најпре види бело јагње или бела лептира. Црно јагње или жути лептир с пролећа не предсказују много среће.

Љ. М. Дав.

Зашто је бреза, (Betula alba Linn.) бијеле коре? У неке удовице бијаше подоста веома зле дјеце, те је у кући увијек држала по коју брезову шипчицу са којом би их шибала. Једном се они здоговоре па јој све шипке поломе и стану се у вечер мамити Мати потрчи да их избије, али неима ниједног прута, те брже боље изиђе у шуму која јој је била близу куће да узбере прут. Како је био мрак, те није видјела, замоли се Богу да је он намјери на лијеп брезов прут. Тада Бог нареди те у брезе постане бијела кора, да би је удовица у мраку могла спазити, и од тада је у брезе кора бијела.

Козалац (Artemisia dracunculus Linn.) — Клас од козалца убере се у прољеће прије него се са свијем развије, па се по њему гата које ће жито те године најбоље родити. На томе класу имаде неколико прстенова са ситнијем зрнцима која су зрнца по облику слична разнијем житима. Најгорњи дио је налик на пшеницу. Прстен који долази испод њега — на јечам, затијем просо, испод овога раж, а најдоњи кукуруз. Које се жито најбоље на томе класу развило и прихватило, оно жито те године треба сијати.

Овако гатају у Босни око Фојнице,

Мостар 1/II 1900. Л. Грђић-Бјелокосић.

Буљина (strix bubo). Једном позове Бог све животиње, и све дођу само буљина не дође. После неког времена дође и она

Бог је упита, што се забавила; „она одговори да је бројила колико има брда и долина и колико има људи а колико жена. Па чега има више упита Бог. — Више има долина и више жена. — А зашто, кад сам ја све једнако створио? — Ја сам бројила и она брда која су мало мања у долине и оне људе који слушају жене у жене. От тад Бог нареди да се буљини зна тајин т. ј. да се не мучи ловом да би се исхранила, већ да седи на једноме месту а да јој друге тице увек саме долазе те да их поједе).

Велика Врвница (срез расински, округ крушевачки).

Приведежио Стојан Лапчевић

Белешке

Много учени госп. Јуљан Јаворскій, из Лъвова, штампао је ове прилоге, те у велике засјецају у фолк-лору онијех зламенитијех крајева, а и нама су за поуку: —

Die Mandragora im südrussischen Volksglauben. Wien und Prag. 1896.

Громовнія стрѣлки. Очеркъ по исторіи южно-русскаго фольклора. Кіевъ, 1897.

Saint-Stölprini. Russische Parallelen zum 69. Fastnachtspiele des Hans Sachs. Berlin, 1898.

Südrussische Vampire. Berlin, 1898.

Галицко-русскія повѣрія о дикой бабѣ. Изъ сборника Галицко-русскихъ сказакъ. СПБ. 1898.

Südrussische Parallelin zu Doctor Allwissend. Wien und Prag, 1898.

Notizen zur Geschichte der Märchen und Schwänke. Leiden,1898

Къ исторіи пушкинскихъ сказокъ, Львовъ, 1899.

Галицко-русскія повѣрія о дикой бабѣ. — Изъ „Живой Старии“, 1897. кн. III. IV.

Puškinovo jubileum v ruske literature. — Otisak ze Slovanského Prehledu, II. roč.

Изъ народной литературы. Нерожденни дѣти. Сонъ Богородицы. Анегдоты о жидахъ. Къ легендѣ о нерожденныхъ дѣтяхъ. Лъвовъ, 1899. (Оттиски изъ журнала „Живое Слово.“ —

Присподобљењем русинске фолклоре српском и осталијех јужнијех Словена, налази се сличнијех зрнаца, па је овдје спо-

1) У Пиротском округу буљина се зове булулеја, у ужичком уктача и јејина, ваљевском букача, ређе уктача, у Шумадији буљуна. Уреди.

менути громовну стријелу, бива по Далмацији (особито по отоцима) и по Херцеговини држе сељани да је прехисториско камено оружје муња (стријела) из ведра неба, те кад гром удари, онда стријела разруши кућу итд. па је нестане под земљу или у какву гомилу. — Још зову предхисторичко камење каменови св. Павла, те брани од уједа змије, а гдје се овај камен чува у огњишту, ту не може муња ударити... В.В.В.

Ситње белешке

Нема доста док не оста. — Никола Луњевица имађаше обичај каткад обићи имање, те да види шта људи раде. Тако једном приликом упитаће Луњевица свога главног настојника Јована Макленовића из Велеречи:

— Је ли било, Јоване, доста ручка за људе?

— Било је доста, господару, одговори Јован.

— А је ли остало?

— Није остало, господару.

— Е, мој Јоване, рећи ће Луњевица, нема доста док не оста! Спремидер ти људма увек више, па нека и остане.

Ово сам слушао у селу Луњевици 1893. г. од старих људи, а саопштавам у „Караџићу“ због лепе изреке Николе Луњевице, која је можда и народна.

Београд, Ив. С. П.

ПРИКАЗИ

Објављивање и истраживање пословица у Русији. — У француском часопису „Melusine, recueil de mythologie, littérature populaire, traditions et usages,“ а у свесци новембар 1900

— јануар 1901. наштампао је наш чувени књижевник Dr Валтазар Богишић чланак: Објављивање и истраживање пословица у Русији (Publication et enquête de proverbes en Russie).

У овоме чланку г. Богишић оцењује дело П. Симони-а: Стари зборници пословица, узречица, загонетака итд., дело које је изашло у Петрограду 1899. У исто време он говори и о другоме мањем раду истога писца: Питања за купљење руских пословица, узречица итд. — У првом делу које још није цело изашло Симони је издао два рукописа из 17. века, у којима су очуване руске пословице. Г. Богишић налази да је издање врло критично, и нарочито хвали метод пишчев, који је у осталом једино добар за критично издавање сличних зборника. То јест, писац је издао пословице истим редом, како се налазе у зборницима, а није их самовољно делио у групе или мешао пословице из разних зборника, као што је то радио Вандер или наш Даничић, који је свој зборник Пословица,[1]) црпљен из четири разна извора, од којих су два рукописна, уредио азбучним редом, који је у оваким пословима самовољан. Требало је репродуковати рукописе. Симони пак није пао у сличну погрешку, и чак је дотле терао савесност у своме послу, да је и при штампању репродуковао и скраћенице које је нашао у рукописима. Г. Богишић куди ову претерану тачност јер заиста савремена наука се је изјаснила против типографског представљања скраћенога чак и за рукописе средњег века, а тим ће пре за рукописе познијег времена. Једном речи г. Богишић хвали метод Симони-а и жели да се сав посвети издавању материјала и да тек по томе свршеном послу предузме писање коментара нејасних пословица, јер Симони мисли да тај коментар пише после за сваку свеску коју буде издао. Како се г. Богишић бави такође проучавањем зборника са пословицама, он је учинио са великом компетенцијом врло знатне и корисне примедбе издавачу, показавши му још друге зборнике за које овај није знао.

Г. Богишић исто је тако повољно оценио и Симонијева Питања за скупљање руских пословица итд. И вели да су она боље скупљена но што су до сад била у Русији. Пословице и други слични производи народног духа, који буду на основу ових упустава скупљени биће публиковани од етнографске секције петроградског географског друштва, а тај ће посао извршити Симони. Предузете су пак све мере, да се та упуства пошљу у све крајеве. Радови које је овде оценио г. Богишић дају довољно гаранције да ће Симони оправдати поверење, које му је поклоњено.

Dr М. Г.

Српски вез, скупио и издао **Вл. Тителбах**, друга свеска. Београд, 1900, 4-а на 14 листова са 21 сликом.

Сем слика које су лепо у боји израђене нема овде никаквог коментара. На крају је садржај из кога се види шта која слика представља: 1. Плетиво на чарапи из Бруса, испод Копаоника; — 2. Вез са јастука из околине Врање; — 3. Шара са женске кошуље из Д. Матевца код Ниша; — 4. Вез из околине Зајечара; — 5. Вез са јелека из Књажевца — 6. Вез са јелека из околине Велеса; — 7. Вез са кошуље из околине Јагодине; — 8. Вез са сукње из Белог Потока окол. Београда; — 9. Вез са рукава женске кошуље из Левча; — 10. Вез са кошуље из Стига; — 11. Вез са вунене сукње из околине Београда, села Кумодража; — 12. Вез са ручника из Лесковца; — 13. Вез са ручника из Врање; — 14. Ткиво са тканице из околине манастира Манасије; 15. Вез са кошуље из Жидиља код манастира Манасије; — 16. Вез са кошуље из околине Параћина; — 17. Вез са рукава из околине Алексинца; — 18. Вез са кошуље из околине Смедерева; — 19. Вез са сукње из околине Београда; — 20. Плетиво са чарапе из околине Призрена; — 21. Плетиво са чарапе из околине Охрида. —

Почетак устанка у Босанској Крајини 1875—1878, српска народна пјесма, за штампу приредио **Петар Ст. Иванчевић**, јеромонах (Прештампано из „Карађића" за 1900. годину). Биоград, Штампарија Мате Јовановића, Књаз Михајлова улица 24. 1900. 8-на. стр. 7.

Оро, црногорска народна игра, написао Јован **Фил. Иванишевић**, прештампано из „Гласника Земаљског Музеја" III и IV, 1900. Сарајево, Земаљска Штампарија 1900. Цијена 6 новчића, 4-на, стр. 9. — Од свих црногорских игара најзорнија је игра оро, која се игра по своје црној Гори. У овој књижици писац описује ову игру нашега народа, како се игра у Катунској нахији, а уз то и народне обичаје који иду уз ту игру. Ово је леп приложак описивању народних игара. Желети је да се још ко потруди око оваквог посла.

Životi običaji muslimana u Bosni i Hercegovini, napisao Antun Hangi. Naklada hrvatske dioničke tiskare u Mostaru. Стр. 329. Цена 2 круне. — Ову књигу бележимо по „Бехару" мухамеданском листу, што излази у Сарајеву, који је необично хвали. — О њој бисмо донели и опширнији приказ ако би нам дошла до руку.

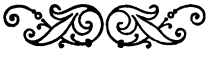

ГЛАСНИК

У новоустановљеној Државној Архиви прикупљају се сви рукописи који могу да послуже као грађа историска за све гране историје. До сад је у Државну Архиву пренесена само стара архива Министарства Иностраних Дела, која се сад систематски сређује. Поред осталог у овој архиви нађено је и пуно интересантних писама. Сем писама војвода и других људи из народа налази се и много писама наших заслужних људи на књижевности: Лукијана Мушицког, Јоакима Вујића, Милоша Светића и т. д. Што је пак за нас најинтересантније то је да је у архиви нашега Министарства Иностраних Дела нађено на двадест писама Вука Стеф. Караџића од којих је најстарије из 1817. године.

— У Етнографском Одсеку Српске Краљевске Академије Наука чланови су сада академци г. г. Михаило Валтровић, Петар П. Ђорђевић, Љубомир Стојановић, Dr. Јован Цвијић и Љубомир Јовановић.

„КАРАЏИЋ" ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАБАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН, — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

БЕОГРАД, ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КНЕЗ МИХАЈЛОВА УЛ 24

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвъщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. До сад је изашло 15 свезака. Цена је свакој 5 дин.

— Český lid Sbornik věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt, Praha, Vyšehrad na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

— Národopisný Sbornik československý vidáva Národo isná společnost československá a Nar d pisné museym československé. V Praze Prikopě, 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видаэ Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Arteta. Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mythologie, litterature orale, ethnographie traducionelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Société des traditions populaires) Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дині

— La Traditin, revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, dirigée par M Henry Carnoy. Paris 17, rue Notre-Dame-des-Champs. — Цена 15 дин. Поједине свеске 125 дин.

— Melusine, recueil de mythologie, litterature populaire rnriions et usages, dirigé par HeGaidodia 2 zt , rue des Chantiers. tЦена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugéne Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Појединe свеске 1.50 дин.

Die Donauländer, Zeitschrift für Volkskunde, mit Berücksichtigung von Handel, Industrie und Verkehrswesen in den Ländern der unteren Donau. Herausgegeben von Adolf Strauss in Budapest VII Also erdöser 1 Излази у месечним свескама. Цена за Аустро-угарску 12 фор. за остале земље 30 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Verstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschrift. Her. usg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

Посебни отисци из „Карађића":

1. Питања за прикупљање градива о ловачким обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић, (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карађића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља градиво из нашег народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1900). Цена 0·50 дин.

— Сем овога оштампао је уредник „Карађића" из „Народног Здравља" још:

Упуство за скупљање грађе из народне медицине од дра С. Ватева, које такође шаље на захтев бесплатно.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

НОВЕМБАР-ДЕЦЕМБАР 1900

ГОДИНА II

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но красна пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1900

САДРЖАЈ

СТРАНА :

Бид Вулетић — Вукасовић, од Тих. Р. Ђорђевића 199
Žene po primorskoj Dalmaciji од Pr. M. A. . 202
Народно предање о местима 203
Краљевић Марко у народном предању . . 206
Животиње и биље у народном предању . . 214
Пословице и узречице из разних крајева Ст. Србије и Маћедоније, забележио Сп. Радивојевић 207
Почетак устанка у Босан. Крајини, Српска народна пјесна, саопштио Петар Ст. Ивановић 220
Ситне белешке 224
Са Париске Изложбе од Тих Р. Ђорђевића . . 232
Прикази 236
Гласник 238

ЧИТАОЦИМА

„Карацић“ ће поред свију незгода материјалних излазити и даље.

Моле се претплатници који још нусу измирили свој дуг за 1900. г. да то учине што пре, јер лист стоји врло рђаво у матерњалном погледу.

Свеска за јануар 1901. г. изаћи ће до 25 јануара

УРЕДНИШТВО.

КАРАЦИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 11 и 12. У Алексинцу, Новембар, Децембар 1900. ГОД. II

Вид Вулетић — Вукасовић

(у спомен двадесетпетогодишњег службовања и књижевног рада).

Ове године испунило се равно 25 година службовања и књижевнога рада једног скромног, али врло вредног сина народа српског.

У дичноме Далматинскоме Приморју већ двадесет и пет година тихо али поуздано, без ларме али чујно, скромно али далеко знано и виђено, србује, служи своме народу, ради о њему и за њега ваљани Србин, честити родољуб и вредни књижевник Вид Вулетић — Вукасовић,

И уредништво „Карацића“ не може пропустити а да овом ретком згодом не рече, ма и две три речи, о овом знатном мужу српскога народа и своме дичном сараднику, као мали знак свесрдне благодарности и признања.

Вид је старином од угледне и честите породице српске из Граца у Херцеговини, али је рођен у селу Брсечинама код Дубровника 16. децембра 1853. године, где му је отац још за младости дошао. Вере је католичне као толика му браћа у Далмацији. Ваљан је син своје вере, што му на част и понос служи а кроз жиле осећа стару српску крв, и у души старо српско осећање, које га надахњује и руководи у свима пословима, радом му испуњена, живота.

Прва знања примио је од књижевника П. Франасовића, тадашњег римокатоличког пароха у Трстоному. 1866. г. ступио је у дубровачко сјемениште Propagandae Fidei за Босну и Херцеговину. Желео је да се одa свештеничкоме позиву, али му околности то не допустише. Још у школи бавио се проучавањем матерњег језика и скупљањем народних умотворина. 1874. год.

положи испите зрелости, а 1876. г. постане народни учитељ у Дубровнику. 1878. г. постаде учитељ грађанске школе на острву Корчули, где је учитељевао све до 1897. г. када би премештен за професора Девојачке Школе у Дубровнику, где је и сада,

У књижевности се јавио први пут 1875. г. у „Народном Листу“ песмом „Херцеговачки јади“. — „Народни Лист“ је тада у Задру ватрено писао и заузимао се за народ у Херцег Босни, па је у томе листу млади Вукасовић започео књижевни рад својим будилицама и т. д. Ту је уз остале саставке у прози штампао историјску распаву „Мурати Кришћанство.“ Од 1880. г. почео се бавити озбиљно и са успехом фолклором српскога народа. 1881. г. већ наштампа књижицу „Обичаји на острву Корчули“.

Од тога доба његови су радови заузимали у многим листовима угледно место. „Slovinac“, „Српски Магазин“ „Јавор,“ „Дубровник,“ „Босанска Вила,“ „Зора,“ „Бршљан,“ „Vijenac“. „Smotra“, „Босанско-Херцеговачки источник,“ „Летопис Матице Српске,“ „Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena,“ „Споменик Српске Краљ. Академије“, „Караџић“ и т. д. и т. д. поносили су се вазда сарадњом овог вредног Србина.

Сем тога он је био сарадник и страних листова: Питреовог „Archivio per lo studio delle tradizioni popolari“ „Ethnologische Mitth. aus Ungarn“, „Der Urquell“ и т. д.

Написао је још доста ствари и у засебним књигама, што је све доказ његове узорите вредноће и марљивости.

Главна су му дела:

1. Ђуро Харамбаша или Конавоски устанак — 1885.
2. Мудри Ђоко, по пучкој предаји — 1883.
3. Српски народни везови — 1891.
4. Usi e riti funebri presso gli Slavi Meridionali nei tempi antichi e moderni — 1794.
5. Il testamento di Pietro Canavelli — 1893
6 Altbospiche und Verwandte Denkmaler — 1894
7. Različiti spisi — 1896.
8. Starogrčke naseobine — 1896
9. Corrispondenza archeologica dl Pietro Nisiteo et Matteo Capor — 1897.
10 Basne tugjinke — 1897.
11. Narodna kuća — 1898.
12. Narodni uresi — 1896.
13 Lo sciacallo di Curzola — 1896.
14. Bilješke o kulturi južnijeh Slovena, osobito Srbalja — 1899
15. Tereza Bazilića — 1900.
16. Catalogo dei conti vicari di Curzola — 1900 и т. д.

Па не само то, Вид је и у великоме свету радио да се његов народ, српски народ чује и види. 1893. г. у месецу јулу био

је позват на конгрес фолклориста у Чикагу, у Америци за време тадашње изложбе. Ту је од учених фолклориста био особито лепо примљен. На конгресу је читао „О самртним обичајима код Јужних Словена“. Још је ту расправљао о српским везовима, показујући свој големи албум са узорцима. Са собом је тада Вукасовић имао и певача из Мостара Вукана Ћехо Михића, трговца, који је на конгресу певао српске народне песме. У два маха узасобице The Internotional folk-l re Association у Чакагу именовало га је својим потпредседником. Вукасовић је први пред ученим светом у Америци говорио српски. Амерички су листови говорили о њему врло похвално, а неки су му и слику изнели. Његова предавања са овог конгреса штампана су на енглеском језику, а на српском су изашла нешто у „Летопису М. Српске,“ а нешто у „Српском Магазину“.

Прошле пак године изабрало га је ово фолклорно друштво и по трећи пут за свога потпредседника, а у главној седници одмах трећа на реду, читана је једна од његових расправа.

И ове године за време велике светске избожбе у Паризу био је позват, као члан Међународног фолклорног друштва у Чикагу, на Међународни конгрес за народно предање (Congrès International des traditions populaires) који је држан у Паризу од 10—13. септембра, али на који ометен болешћу не могаде отићи. Ну и ако не оде одужи се своме народу тиме што је конгресу послао пет својих расправа које су међу првима прочитане и са особитим задовољством примљене. Те су расправе: Морешка, једна врста јуначких игара са острва Корчуле, где Моро, црначки краљ хоће да узме младу кћер белога краља; Сеоски краљ; Расправа о српским орнаментима уз коју су изнесене и слике, и у којој се упоређују садашњи орнаменти са старима; Нарикаче или бугариље жене које наричу, импровизирајући текст над мртвацем; Вештице у Срба.

Вид је ожењен. Оженио се 7. јануара 1877. г. учитељком Магдом Тирабоском, из Супетра на острву Брачу. Бог му је дао и леп пород три сина и три кћери. Најстарији му син Шћепан већ је ђак на универзитету, а Вучко учи гимназију у Дубровнику.

Вид има красну књижницу и богату збирку старина, те му кућа изгледа као какав музеј. У томе музеју пуну част уживају и српске гусле јаворове.

Он је члан многих друштава. Прави је члан педагошког књижевног збора у Загребу; дописни члан ц. к централног одбора за уздржавање споменика у Бечу; прави члан антрополошког друштва у Загребу; дописни члан Српског археолошког друштва у Београду и т. д.

За ревностаи рад одликован је од Његовог Величанства Краља

*

Александра I орденом С. Саве V степена, од Њ. В. Кнеза Николе Даниловим орденом IV ст., од Њ. В. цара Франье Јосифа великом златном колајном „Viribus unitis“, од Њ. В Кнеза бугарског офиц. крстом за грађанске заслуге IV ст.

Ово неколико редака само су, за част, на брзу руку створени, бледи преглед србованья и вредноће овога ретког човека, Србина и књижевника.

Уредништво „Карађића“ срдачно честита Виду Вулетићу — Вукасовићу двадесетпетогодишњицу рада са искреном жељом да још дуго и дуго послужи своме народу и српској књизи онако чило и узорито као што смо га навикли!

Живео нам много година!

Тих. Р. Ђорђевић.

Žene po primorskoj Dalmaciji.

Imade cijeli kotara po Dalmaciji, osobito po Dubrovačkoj i Boki Kotorskoj, kamo je odavna nestalo zemlje za obradnju, gdje je cijelo muško pučanstvo, osjem djece i staraca, usljed toga otišlo po svijetu u „karvan“, a iz njekih sela i podalje od mora i otkle se i ne vidi more imade po 20—30 pomorskih kapetana duge plovitbe dočim od najnapučenijega grada Spljeta nejma jih no 2—3. Po tim krajevim dakle žene obavlaju sve muške poslove, one kopaju, veslaju, ribolove itd.

Značajno je ono što kaže davni Silaks: „da megju Liburnima žene zapovijedaju muževima“, jerbo izbilja i danas no šibenskim otocima opaža se, da stopanice imadu neobičajan upliv nad svojim muževima. Ne samo što kućogazde neće ništa odlučiti, bez da se dogovore sa svojim ženama, već običajno odustaju od svojih namijera i odluka, ako one nijesu po volji njihovim stopanicama. Sasvjem je običajno čnti iz usta šibenskoga otočanina: „ne znam što će mi žena reći“ ili „upitaću ženu.“ — Ako i nećemo kazati da je to ostalo od davnih Liburnjana, i da je unišlo u nazor i u krv ovih otočana, a ono se dava tumačiti time, što su šene po otocima ne samo vrijedne stopanice nego i neumorne težačice.

Kada je poljska radnja, a kada je nejma preko godine rano se ustaju, raspremaju kuću, pak bešikom na glavi, motikom i maš-

klinom preko ramena, krtolom i pletivom preko ruke, eto jih u polje gdje krče, kopaju sade, rižu. uspored s ljudima. U brodovim voze, jedre i krme kao najbolji i najvještiji mornari, pa kada u večer kod kuće uregjivaju poslove i zgotove mršavu večeru, eto ti jih opeta na more, da do zore ribu love po mraku, po vjetru, po kiši i po ledu, kako se kada dogagja.

To dakle, žensko preovlagjanje, ako i protivno duhu našega naroda ipaka se dava na ovim stranam donjekle opravdati i rastumačiti mjestnim prilikama po primorskoj i otočnoj Dalmaciji i zanimljiv je pojav, dostojan poširijega opisanja i proučenja.

Spljet. Pr. M... A....

Народно предање о местима

Змич. Осим онога што је г-ђа М. Б. Ј. изнела у дванаестој свесци „Караџића“ за 1899. год. о Змичу, прибележио сам по причању једне жене још ово о њему:

Та је аждаја, која је у змичу живела, јела свакога дана по једну девојку. Кад је дошао ред на јединицу некаква цара, он је није могао сачувати, него се реши да је преда, пошто јој је таква судбина. То се у брзо расростре по свој царевој земљи, и од ушију до ушију — дође и до Св. Ђорђа. Св. Ђорђе одмах јави цару да му може спасти кћер, али и она с њим да пође на место где је аждаја. Цар то драговољно допусти, и Св. Ђорђе, пошто узе мач, метну прво цареву кћер на свога коња, па онда и он на истога седне и кретоше се. Кад дођоше тамо, аждаја која бејаше огромна, изађе. Царева кћи, видеши је сва претрну, али је Св. Ђорђэ ослободи и рече јој да се скине с коња и да стане до њега с десне стране. Она га полуша, али аждаја чим је виде да се скинула, зину колико је год могла и налети на њу. Св. Ђорђе не хтеде да миче коња, него је сачека, те јој, чим она дође до њега, забоде мач у гушу. Аждаја одмах клону а Св. Ђорђе нагна на њу с царевом кћери и одсече јој главу која побеже у пећину близу Голубца, а реп јој остане онде у бари која и дан данји никад не пресушује потпуно, а то зато, што је, веле, Св. Ђорђе заборавио да каже да бара потпуно пресуши.

„Ај рече ми та жена, да је данашњи свет био онда, не би он дао да глава побегне тамо, па да се од ње легу мушице и оволику стоку да море.“

Неки пак веле да је Св. Ђорђе случајно видео цареву кћер

поред језера где плаче, па је упитао зашто плаче, а она му све. исприча. Онда јој рече: „Не бој се ти, јер ћу те ја спасти“, али јој се не јави ко је. Тада он легне на њено крило и заспа, а она га поче бискати по коси. Кад аждаја изађе, царева се кћи заплаче, али није смела да пробуди Св. Ђорђа но како плакаше, падоше јој неколико суза на његов образ и он се пробуди, те аждају убије.[1])

Бара и бик. Између варошице Параћина и села Стриже, налази се једна врло велика бара која је сада обрасла трском осим на једном месту које се зове Окно и које је врло дубоко.

За ту бару која и носи име Сришка Бара прича наш народ да је остатак мора по коме су пловиле лађе и пристајале уз Јухор и Бабу планину, јер, вели, тамо су налазили алке за које су биле привезиване лађе. Кад је тог мора нестало, остала је само Стришка Бара, а по осталој сувој земљи су налазили подављене људе и утопљене лађе.

За Стришку Бару сам чуо ову причу:

У њој — у Окну — је живео бик кога неки зову стришким биком. Тај бик је излазио из окна у јутру, на подне и око пола ноћи и тако је јако рикао да су га чули сељаци из села Главице које је удаљено пола часа, па чак и Параћинци.[2]) Ноћу је излазио зато да се бије с другим биковима, али чим је опазио људе, одмах је бежао у воду.

Неки човек који је имао једног бика, наумио је да стришког бика убије, али пошто то није могао лично учинити, посаветова се с осталим сељацима шта да ради. Неки од њих је знао да чим се воденом бику мало кожа одере, одмах ће да побегне, јер ће, вели, вода да му уђе у тело. Тај човек метну на рогове свога бика направљене од гвожђа и добро зашиљене рогове,

1) Причање о Св. Ђурђу, вели г. Ст. Новаковић, има своје корење у средњевековној легендарној хришћанској књижевности, и дели се у две главне гране. Једна оставља Св. Ђорђа као великомученика, друга пак као победоносца, који је као витез на коњу убио копљем аждају. Овај други Св. Ђурађ виђа се насликан на иконама. Он је ушао и у народно песништво. Њега пева и приповеда не само наша народна песма, него и народна песма суседних нам и сродних Бугара, па и Грка. По томе је то, дакле предмет поезије балканских народа. (Отаџбина књ. IV, стр. 215 — 216). У напомени под овим наводи г. Новановић извод једне грчке нар. песме са острва Крита. — Пространије обрадио је ову ствар г. Новаковић у чланку „**Легенда о Св. Ђурђу у старој српско-словенској и у народној усменој литератури**“. (Starine књ. X). — Исти предмет опеван налазимо у Качићевом „Razgovor ugodni naroda Slovinskog“ Zagreb 1880. на стр. 764—772 (у песми „**Pisma od Bosne i sv. Jurja**“); у „Летопису Српском“ за 1840 г. III, стр. 70. и у „Летопису за 1848. г. I, стр. 81.; у Б. Петрановића „Српске нар. пјесме из Босне и Херцеговине“ на стр. 1 (у песми „Анђели благо дијеле); у Бугарском „Сборникъ за народни умотворенiя наука и книжнина“ кн. I, 1889. стр. 30 (народних умотворина); у „Србобрану“ календару за 1896. г. стр. 104. (у песми Св. Ђурађ и змај). Једну песму о Св. Ђурђу забележену 1830. г. у Старој Србији саопштио сам у „Делу“ за 1896. г. свеска за јуни стр. 452—156, где сам наштампао и једну нар. песму о истом предмету, забележену у Медвеђи, у срезу трстеничком, окр. крушевачком. Уред.

2) Параћин је удаљен један час од Стриже.

па га одведе, остави и уклони се. Кад је било време да водени бик изађе, вода се јако узбурка и он се указа, па одмах налети на онога бика. Тада се заметне бој, а чим водени бик осети да га је овај мало одрао, побеже у Окно, а одатле у Мораву, па после у Дунав и оданде у море.

Стришки бик је излазио само онда, по причању нашега народа, када је имао да предскаже несреће: глад, помор и болест.

Прибележио:
Јов. Р. П.

Како је постало Трстено[1]) (код Дубровника). Лов ловио неки ловац по данашњему Трстеному, па му уђе пас у неприступну зараст тршћа. Након мало времена поврати се вас мокар. Кад видио ловац, просијече зарасло тршћем ждријело и уђе унутра. Онамо нађе извор живе воде, која непрестано и данас тече.

Поврх извора била је велика купина (драча), у којој се нашла слика Бл. Дј. Марије. Приповиједа се, да би споменуту слику преносили у неку цркву, откле би се она сама повраћала на своје мјесто, гдје је напокон на снијегу означила гдје ће јој цркву саградити

Сељани приповједају и нека чудеса о овој слици и мајки божјој. Кад су једном, веле, Турци хтјели поробити становнике овога села и били већ допрли у село, изађе им Бл. Дј. Марија, у прилици старе бабе штапом у руци, у сусрет, па им запријечи даље. Када би касније Трстењани полазили с бродовима у Турску, бива у Цариград, питали би их Турци: „је ли вам још жива она баба штапом?“

Једном је оставила своје пребивалиште њезина слика, па се настанила на путу, те води на море, у једној стијени. Узрок њезину премјештању, кажу, да је била нечистоћа ближње месарнице, коју кад су остранили, да се она повратила на своје мјесто. На новому мјесту постављен јој је у стјени кип, то у најновије доба.

Опће је мнијење, да име „Трстено“ долази од тршћа, то од ријечи трст.

Из збирке
ВИДА ВУЛЕТИЋ-ВУКАСОВИЋА

1) Овако ми је доставио г. Стјепан Кастрапели, народни учитељ. — Трстено се зове талијански bannosa, а то је баш чаробно мјесто с оријашкијем платанима и прекрасном башчом властеле Базилић-Гучетића,

КРАЉЕВИЋ МАРКО У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ.

Добротом уваженог г. професора Мирослава Алачевића из Сњета дође нам до руку „Молба за сабирање грађе због систематике народних пјесама о Краљевићу Марку“ (12°, без насловног листа, стр. 7.) коју је израдио још 1892 год. Пољак Станислав Цишевски. Ову молбу заједно са „Путком“ прештампавамо овде ћирилицом, како би наши читаоци имали потсетник на шта и како ваља обраћати пажњу при бележењу предања народног о Краљевићу Марку.

И ако би „Караџић“ престао излазити, прикупљање и обрађивање народног предања нашег народа не треба да престане. На против дужност је свију нас да што више на томе урадимо. Због тога и штампамо овај потсетник за своје читаоце.

Молба Станислава Цишеског гласи:

Уређујући и упоредно обрађујући народне пјесме и традиције јужних Славена (Хрвата, Срба, Бугара и Словенаца) о Краљевићу Марку, желим обратити се с молбом за помоћ при скупљању грађе на све оне, који маре за интересе научне и којима су миле народне пјесме и традиције. По ономе, што сам за свој посао могао сабрати из штампаних збирка или разних часописа, било ми је могуће саставити напутак, што га ниже приопћујем. Мислим, да је још врло непотпун, но ипак се надам, да ће по њему моћи моји сарадници себи предочити у најглавнијим цртама готово цијели циклус пјесама о Краљевићу Марку. К једну бит ће им лакше, да ми кажу гдје се налазе празнине, и да ми пошаљу за допуњак народне пјесме и предаје, које живе дослије само у устима народним, а они их познају. Прије него подам сам напутак, нека ми се допусти навести неколико биљежака и молба, по којима молим да се господа сарадници у интересу науке изволе равнати.

Лијепо молим, да би се при свакој пјесми, комаду од пјесме или традиције забиљежило јасно и разговијетно име, презиме и мјесто казивача или пјевача и онога који биљежи. Добро би било забиљежити и датум кад је пјесма записана.

Онај, који биљежи, нека не мијења и не поправља ни једнога слова у пјесмама и причама, које он биљежи. Особито нека не поправља несавршености у метрици, неточне присподобе, хронологичке погрјешке код лица, која заједно се приказују, особитости диалекатске итд. Управо то је веома често од знатне користи за науку и критику.

Свака пјесма и прича, колико је год. могуће нека се напише на посебним картицама и то само с једне стране.

Нека се додаде што више изјашњења оних израза и обрата

у пјесми или причи, које не би разумио у читању ни рођени Хрват или Србин, ако није живео на селу или је из другога краја.

Једнако бит ћу захвалан свакому за цијеле и готове пјесме, као и за најмање комаде од пјесама. Управо оваки комади од пјесама имају веома често највећу вриједност за науку, а ништа несмије сметати човјека, који биљежи, ако се пјевач омела или ако не умије свршити, него треба записати оно што се даде.

Могуће је, да пјесме сличне онима о Краљевићу Марку, што сам их набројио у напутку, пјевају у гдекојим крајевима о особама с другим именом. Лијепо молим, да се и оваковс пјесме запишу јер су за ме исто тако знатне као и оне, у којима се Марко изријеком спомиње.

УПУТАК.

Које су познате пјесме или приче:

1.) специјално о рођењу Маркову или ако таковнх нема, има ли бар онакових, у којима се спомиње рођење и родитељи Марка или Марка и Андреје? Не прича ли се н. пр., да се Марко родио у Ловрећу?

2.) о том, како је Марко у дјетињству као пастир заслонио од сунца вилу која је спавала, или њезино дијете, те је сисао и по том постао силно јак, па бије све своје другове пастире. Како долази до својега Шарца и како се и када братими с вилом? Не зна ли се ништа потанко о узрасту, љепоти, брзини и осталим добрим својствима Маркова Шарца? Нијесу ли осим озбиљних пјесама и прича о том како је Марко постао јунак, познате и хумористичне анегдоте (смијешне и шаљиве приче) о том приједмету? Не приповиједа ли се н. пр. да се Марко научио јунаштву од паса и дјеце?

3.) о таким јунацима који су били силнији од Марка, н. пр., о Цидовци дјевојци о Ђерцелез Алији, Рељи Крилатоме и т. д. које Марко тражи на заповијест вилину, те се сад брати с њима, а сад их опет убије?

4.) о Марку и Андрији, о Марку и његову сестрићу, или о Марку и каковој другој особи с оваким од прилике садржајем:

а) Марко иде тражити већега од себе јунака, намјери се на незнаника, који му се неће уклонити с пута. Заврге се међу њима бој, а Марко надвлада и у противнику препозна брата, сестрића и т д. Сад Марко лукаво превари противника и убије га. а сад опет непознати противник убије Марка и познавши у њему ујака вида му ране. Сада пак убије Марко незнаника у битци и тек убивши га познаје у њему брата те се и сам убије од очаја.

б) Марко се и Андрија натјечу, тко ће дуже издржати жеђ.

Најзад Андрија није више могао издржати жеђи, већ хтједе убити својега коња и пити његову крв. Марко га одвраћа од тога и показује му пут до крчме, гдје ће добити вина. Андрија пође у крчму и нађе у њој Турке, хајдуке и т. д. Ови га убију и лоптају се његовом главом. Марко не може га дочекати и пође у крчму, убија убојице Андријине и свети се на крчмарици.

5.) о Марку, који ашикује дјевојци, која неће њега него воли другога за мужа. Марко разљућен одговором одсијече јој сабљом десну руку и одилази.

6.) о женидби Марковој и његовој жени, о њезиној вјерности или невјерности, како је невјерну каштигује Марко; о том како се Марко клади с неким о живот и имутак, да не може завести његове жене, што он заиста није могао извести, јер је досјетљива Марковица мјесто себе подметнула слушкињу или ропкињу; о болести жене Маркове, који због тога иде по чудесне лијекове Пударуши Мари; о том, како Марко прерушен у одијело калуђерско или бугарско тражи отету жену итд. итд.

7.) о том како је Марко већ ожењен заљубио дјевојку, која мисли, да је љепша од његове жене, која му до онда није родила дјетета. Марко се заручи с дјевојком и умах каже Андрији, нека лукаво утопи његову жену. Пред што је имала умријети, роди Марковица сина. У то се враћао Марко водећи другу жену и слушајући плач дјетета запита, чије је. Андрија одговори, да је његово, а на то Марко отправи другу жену, што ју је довео и живи даље с првом.

8 о пословима, одношајима и бојевима Марковим с Арапима, Турцима, Мађарима, змајевима и другим непријатељима? Н. пр., је су ли познате пјесме о том, како Марко гости у себе Турке на слави, јаше с њима на лов, како га криве да је окрао султаново благо, како штити и брани од навала арапских, хајдучких и т. д. младу дјевојку, како отима Арапима заробљенике, убија Турчина, који хоће силом узети за жену краљевну, плаћа свадбарину, убија Филипа Мађарина, о том, како куша орати, али притом убија и пљени пролазнике Турке итд. итд.?

9.) о том, како Марко у друштву друге које особе н. пр., жене, сестрића итд. иде преко шуме, у којој се нађе вила или хајдук, који не даје пјевати или пролазити; како друг Марков на његову молбу пјева или Марко не мари за опомену другову, да пролаз није допуштен, те иду преко шуме; како вила или хајдук напада на друга Маркова, који пјева или јаше, те га или убија а још чешће рањава, како за тијем Марко бије напастника и сили га да му друга излијечи чудотворним биљем, а гђекад га за тим и убија?

10.) о том, како Марко јаше шумом, планином или уопће мјестом боз воде, коју стражи вила (или змај) недајући пити ни људима ни зверињу и иштући за напитак

од јунака до два црна ока
од коњица обе прве ноге,

или што слично како Марко убија вилу (или змаја), или га сили, да више не брани пити воде?

11.) о Марку, кому један од гостију једном на слави вели да има све осим рибе с Охрида а Марко иде умах по рибу, на путу има разних неприлика, али најзад ипак доноси рибу?

12.) о Марку, кому се за лова у недјељу или без молитве овија змија око врата, а ослобађа га од ње сестра (мајка му и жена неће или не могу то учинити)? Змија пуштајући Марка вели, да је то била казна за његов гријех и да је она света Нећеља.

13.) о Марку у арапском, турском или другом ропству или у тамници? Како је утекао или се ослободио тамнице? Н. пр., можда су познате пјесме о Марку, гђе убија ђевојку, која га је избавила из тамнице уз тај услов, да се с њом ожени, јер је црна; о Марку, кога је избавила из тамнице жена преођевена као мушкарац; о Марку који се искупљује из тамнице чудотворном змијом, с помоћу побратима или с помоћу вила, које је у помоћ позвао итд.?

14.) о Марку, који задужен хоће да прода Шарца, мајку а најзад продаје жену?

15.) о Марку болесном, рањеном; о Маркову разговору с соколом, који му приноси воде пити?

16.) о Марку, који ослобађа пријатеље из тамнице?

17.) о том, како Марко жени својега сестрића помогавши му извршити дјела која су увет, да добије ђевојку?

18.) о том, како туђи народ проси Марка видећи његову љепоту, да би обљубио њихову ђевојку и оставио им потомка?

19.) о осталим моментима живота и о смрти Марка и Шарца? Зар они за исто не живе? Нема ли прича, да се од онда крије Марко, откад је настало оружје с огњем? Зар народ не приповиједа, да Марко и Шарац спавају и гђе поимение? У спили, на острву сред мора? Зар не говори неки, да је Шарац сада на мјесецу? Ако Марко и Шарац спавају, како живе? Јели их ко нашао спавајући и разговарао с њима? Не прича ли се, да ће се кад Марко на Шарцу вратити? Кад ће то бити? Што народ зна и проповиједа о сабљи Марковој, која изилази из земље, о његовом буздовану и другим дијеловима оружја? Не прича ли се, тко му је радио оружје и како? Је ли свак могао извадити сабљу Маркову из корица? Нема ли пјесама и прича о другим јунацима или краљевима осим Марка, који спавају? Не приповиједа ли н. пр. народ, да Иван Црнојевић спава или да краљевна у спили спава, у Босни и т. д.? Лијепо молим и да се што помније траже пјесме или дајбуди комади од пјесама о смрти Марковој.

20.) Какова су причања о Марку привезана уз мјеста?

Што зна народ о камењу с одразом стопа Маркових или копита Шарчевих и гдје се по његову мишљењу налазе? Знаде ли што о камењу, на којем је Марко сједио? Јесу ли познате руине, рушевине, горе и т. д., које носе називе: Маркова тврђава, Маркова пећина, Маркова црква или храм, Маркова пивница, Маркова гора и т. д., и какова се причања уз њих вежу? Зар народ не спаја етимологију неких имена мјесних с именом Марковим? Н. пр., двије горе Плачевица и Крстиловица за то се тако зову, што је на једној Марко заплакао, а на другој се прекрстио?

21.) Какових има реченица и питалица о Марку? Н. п. Био је и он с Марком Краљевићем. Обувати дијете у Марка Краљевића чизме. Тешко Марку у злу добра чекјући. Питали Марка: — Али је боље вино те је мукте, али плаћено? — Оно најгоре, кад га нема, да се пије. и т. д.

15. 7. 1892. СТАНИСЛАВ ЦИШЕВСКИ.

* * *

MARKO KRALJEVIĆ I PILIP MAGJARIJA

Kazao u pero Joze Perić iz sela Muća

Valio[1]) se Pilip Magjarija:
„Da će zobit dobra konja svoga,
Sve šenicom[2]) i sitnom bilicom
A pojit ga vinom i rakijom,
Da će otić dvoru Kraljevića.
Da će Marku dvore porobiti
Angjeliju ljubu obljubiti“.
Misli junak da ne čuje niko,
Al ga čuje jedno momče mlado
Pobratime Kraljevića Marka,
Brzo igje Kraljeviću Marku.
Pa je njemu junak besidio:
„Da ti znadeš, Bogom pobratime!
Lipo bi me, brate, darovajo!
Falio se Filip Magjarija:
Da će zobit dobra konja svoga
Sve šenicom i sitnom bilicom,
A pojit ga vinom i rakijom,
Da će ići bilu dvoru tvomu,
Da će tvoje dvore porobiti,
Tvoju virnu ljubu obljubiti!“
Kad je Marko glase razumio,
On obsidnu dobra konja svoga,
Pa on igje bilomu Budimu.
Kad je bio kroz goru zelenu,
Na Dunaju vodu nagazio
I nalazi tridest biljarica,
Svi se trijest u crno zavilo,
Božju pomoć naziva im Marko:
Božja pomoć trijest biljarica
Napojte mi Šarca konja moga
I kažite trijest biljerica
Što ste mi se u crno zavile,
Al vam muži vojskom poginuše?
Al kod kuće od smrti pomriše?
Besidi mu trijest biljarica:
„Da ti bora, neznana delija!
Kad nas pitaš pravo ćemo kazat
Nisu muži vojskom izginuli
Ni kod kuća od smrti pomrli,
Pogubi ih Vilip Magjarija
I molimo Boga za junaka
Za junaka Kraljevića Marka,
Ne bi li nam Bog i srića dala,
Ne bi li nas osvetio Marko“.
Kad je Marko glase razumio,

1) Naši Zagori vele mučno izgovaraju F, njeki niposto, te ga malne vazda zamjenjivaju sa V, ili nješto posredno.

2) Naši Zagorci srednje Dalmacije na kraju riječi malne vazda zamjenjivaju m. sa n.

Tijo im je junak besidio:
„Bi li znale, biljarice moje!
Di su dvori Pilip Magjarije?“
Ali su mu besidile mlade:
„Da ti bora, neznana delijo!
Dvori su mu nasrid Budim-gruda,
Prid dvorom mu dvi jele zelene,
Na jelam su dva križa od zlata,
Pred kojim se može večerati
I dvadeset konja podkovati
U ponoći kolik i u podne“.
Kad je Marko glase razumio,
Udri Šarca čizmom i mamuzom,
Pa mi leti bilomu Budimu.
Barzo Marko u Budim je doša,
Ispod dvora Vilip Magjarije,
Na pengjeru ljubu ugledajo:
„Božja pomoć, nevistice moja!“
Al mu ružno privatila mlada:
„Zdravo bijo kotarski kravaru,
Ovake l' su tvoje nevistice?
Taki li su moji diverovi?
To je Marku malo na ža bilo,
Udri konja čizmom i mamuzom,
Konjic skače kuli pod pengjere,
Dobavio se rukom pletenice,
Pa je baci pred bijelu kulu,
Te joj daje plesku za obraze.
Kako ju je lako udario,
Dva su zuba u garlo letila,
Carna ju je karva polivala,
Pa joj skide gjender ispod vrata,
I skide joj zlatne belengjuke,
Pa mi ode kroz goru zelenu.
U to doba Vilip Magjarija
Plače ljuba i karvcu proliva:
„Što je ljubo, da od Boga najdeš?“
Ali mu je besidila mlada:
„Aj Vilipe vrane oči moje!
Ovde dojde neznana delija,
Božju mi je pomoć nazivao:
„Božja pomoć nevistice moja!“
Ja sam njemu ružna 'odgovorila,
Zdravo bio kotarski kravaru!
Vake li su tvoje nevistice?
Taki li su moji diverovi?“
Udri konja čizmom i mamuzom,
Konjic skače kuli pod pengjere,
Dovati mi junak pletenicu
Pa me baci za bijelu kulu,
Pa mi dade plesku za obraze,
Kako me je lasno udario.
Dva su zuba u garlo letila,
Carna me je karvca polivala,
Pa mi skida gjender ispod vrata,
Ne bi l' reka, da otkide vrata,
Pa mi skida zlatne belengjuke,
Ne bi l' reka da odkide ruke“..
Al je Pilip ljubi besidijo:
„Bi li znala virna ljubo moja!
Koj je junak? od koje li zemlje?“
Tužno njemu ljuba odgovara:
„Aj Pilipe draga dušo moja!
Ne znam ko je ni od zemije koje,
Ma se crnim barkom zametnuo,
Reka b' da je Kraljeviću Marko!
„Kud j' otišo, draga viro moja?“
Ali mu je besidila mlada:
„Eno ti ga u tvojoj pivnici,
Di ispija vino i rakiju“.
Kad je Pilip glase razumio
Desnom uze britku ćordu svoju
A u livu perje buzdovana,
Pa mi igje u svoju pivnicu
I nalazi Šarca Kraljevića,
Prid pivnicom za koplje svezana.
Poznade ga Pile Magjarija
Da je konjic Kraljevića Marka,
Udari ga perjem buzdovanom.
Konjic višti a na Marka gleda,
A to gleda Kraljeviću Marko.
„Ne udaraj, kurvo, toga konja,
Jer taj konjic ima gospodara.
Kad si taki junak i delija
Izagji mi na polje budimsko,
Onde ćemo sriću prokušati“.
To je Pilip jedva dočekajo!
On se vraća dvoru bijelomu
I ulize u bijelu kulu
I otvori devetera vrata.
Na svakima gizdava divojka,
Na desetim mlada udovica,
Što timari konja od mejdana.
Lipo ga je Pilip opremija,

Pa poleti kano soko sivi,
Niz to ravno polje od Budima.
Lipo ga je Marko dočekao.
Ali Marko dobar junak biše,
Udri ćordom Pilip Magjariju,
Kako ga je lasno udaria
Na dvi ga je pole rastavia
I pod njim je konja prisikao,
Pa mi igje dvoru Pilipovu.
Bile mu je dvore porobio.
Živim ih je ognjem zapalio
Za sobom je vrata zatvoria,
Da mu s' nebi šteta dogodila
Pa uvati ljubu Pilipovu,
Bile joj je dojke prokinuo,
Kroz dojke joj ruke prokačio,
Carne joj je oči izvadio,
Pa joj dade nje oči u ruke.
Neka njojzi služe za jabuke
Pa je veže Šarcu konju za rep
Te je vuče kroz goru zelenu,
Obija s njom drvlje i kamenje,
Doveo je na raskršće puta,
Pa je siče na četiri strane,
Te je viza o četiri grane,
Nek se dave orli i gavrani.
Duga li je, nogu ulomila
A kraćanu braći za poštenje
Bog nam dao zdravlje i poštenje!

Do sada su mi poznate do devetnaest inačica o ovome predmetu; po tomu se jasno vidi koliko li je ovaj motiv obljubljen od naroda našega, kao epizod vječite borbe proti pokrstenim Turcima takmacim i susjedu ali i dobar izgled u očuvanju vlastite narodnosti i slobode. Prof. Mir. Alačević

Камен Марка Краљевића. Више села Дапсића (Стара Србија) а на обали реке Дапсићке на Ланишту постоји један камен облика купастог а огромне тежине. О њему постоји овако народно предање: позвао Марко Краљевић Рељу од Пазара да се бацају камена. Реља је дошао на позив Марков те су се једног целог дана бацали док се Марко није наљутио те пребацио Рељи. После бацања Марко узме камен те га пободе на обали реке те се и дан данји зове камен Марка Краљевића.

Беране прибележио
Милан Делевић

Марков камен. — На друму близу „Џужине кафане," која се налази у селу Свођу, налази се један округао камен у висини од $^1/_2$ метара. Народно предање вели о њеној ово: Опкладио се Марко Краљевић на Косову са неким јуначним Турчином, ко ће више бацити тај камен и кад је дошао ред Марку, да га баца, бацио га је тако силно, да је пао чак на тај друм. На том се камену налази једно угњуће од прилике као човечија рука и вели се, да је то траг од руке Марка Краљевића, те је, због тога и добио то име „Марков камен."

Забележио
Алек. Г. Видосављевић
Власотинчанин. —

Задужбина Марка Краљевића. Надалеко од вароши Дибра налази се планина, која се зове Крчин и на тај планини постоји црква, за коју се прича, дају је подигао Марко Краљевић. Пошто је погодио мајсторе, он намисли да их угости. За то каже својој жени, да спреми добар ручак, што она и учини. Кад су сели мајстори да ручају, он се сети да је заборавио донети ракије и лажице. Он онда каже мајсторима, да причекају, док донесе да их послужи. Кажу да је отишао у Прилеп и вратио се за један четврт часа, а даљина је од Крчина до Прилепа двадесет и четири пешачка часа, и да му је први корак био до села Галичника на једној стени, даљина је од једног часа. Како је на стену ступио, нога му је до чланка пропала. Та се стопа зове: Мерково стопало. Кад киша пада ту се накупи кишница. Кад се које дете разболи од очију ту га умивају, јер држе да је та вода лековита.

Прича се у Галичнику и околини.

Краљевић Марко у служби. Близу Демир Капије, у околини Велеса има једна пољана — ливада, која се зове: „Маркова ливада.“ О тој ливади прича се следеће: Марко Краљевић погодио се да му после трогодишње службе да коња, кога ће изабрати Марко Краљтвић. Газда пристане, али каже Марку, да ради све оно, што му буде наредио. Једног јутра заповеди му, да иде косити ливаду. Кад је Краљевић Марко отишао, виде у ливади разног цвећа и од пријатног мириса њему се задрема: он леже у лад под дрво и заспи. Кад је било подне, газда оде у ливаду, да види колико је слуга урадио, али се изненади, кад виде Краљевића где спава, пробуди га и поче грдити што није почео да коси. Краљевић Марко каже му да се не љути и да ће он покосити ливаду за три часа. Наљућени газда онда ће му рећи: „Како ћеш покосити за три часа, кад девет косача не могу покосити за два дана.“ Онда му Краљевић Марко одговори: „ако за три часа не покосим ливаду, служићу те три године бесплатно ако покосим да ми даш коња кога будем изабрао. Газда је на овај предлог пристао убеђен да не може слуга то учинити и тако се опкладе. Пошто су се опкладили, Краљевић каже газди, да иде па после три часа да дође и види, кад је газда отишао, тада се Краљевић Марко раскомоти свукавши са себе доламу, па је почао косити и за два часа је покосио целу ливаду. Кад је газда дошао упропасти се од чуда, кад је видео покошену ливаду, да не може боље бити, тада га упита, како је могао покосити и ко је он. Тада му Марко Краљевић каза ко је на шта се газда изненади. Газда позове Краљевића у трем да изабере себи коња и казао му је: „Иди синко у свет, јер је моја кућа мала за тебе.“ Кад су отишли у шталу, Марко је овако бирао: сваког је коња за реп хватао и око се бе окретао и бацао, кад је на шарца наишао, није га могао ни помаћи и тако

је шарца изабрао и узео, онда му газда поклони и ливаду и дан данји та се ливада зове: „Маркова ливада“ за тим оде Краљевић Марко.

У ГАЛИЧНИКУ.

ЗАБЕЛЕЖИО
Тодор Павловић.

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ.

Јеж (europaeus 2.) За јежа вјерује народ, да знаде нам траву расковник, којом се може отворити свака брава. Кад се нађу мали јежеви, треба их затворити у сандук, па на њих добро мотрити. Јеж ће наћи траву, њоме отворити сандук и пустити јежиће. Али веле даје је ту траву тешко уграбити, јер јеж чим сандук отвори, траву поједе.

Змија (serpeus.) б л а з н а. Змија покућарка, то јест она, која се често вија у кући, у народу се зове б л а з н а. Оваку змију не треба убити, него је из куће отјерати кадовима, или је ухватити у процијеп, те је далеко од куће однијети и пустити. Ако се овака змија убије, вјерују да ће онај, који је убије или домаћин куће умријети.

Кртица (talpa europea). О постању кртице народ прича ово. Поћерала се два кума око међе на њиви. Онај, који је хтио да присвоји кумовску земљу, ископа рупу на кумовској њиви, па у њу сакрије сина и позове кума, да закуну земљу па гдје им се она јаве, да им ондје буде међа. Кум на то пристане, те позову још људи и оду на њиву. Ту они закуну земљу овако: „О земљо! Тако ти њедара кажи нам гдје је међа, да се око тога не гонимо и не мразимо.“ Сакривени се син јави и тако ту остане међа. Кад се је свијет разишао, изађе кум лукавац, да ископа сина, али кад одкопа има шта и видјети, син му се претворио у кртицу.

Шврака (nica candata) О постанку свраке има прича у народу. Кад је ђаво отпао од Бога, и дошао на земљу, понио је са собом сунце. Земља пропиштала од велике жеге, те замоли Бога да пошаље свога анђела, да ђаволу украде сунце. Кад је анђео дошао на земљу варао је на сваки начин ђавола, али га није могао преварити, јер он носаше сунце увјек са собом на копљу. Најпосле дођу на море. Ту предложи анђео, да се купају и да роне, дави де који може дубље заронити. Ђаво на то пристане

и анђео изнесе у зубима морског пијеска. Сад је била реда на ђавола, али није смио оставити само сунце, те пљуне на земљу и од његове пљувачке створи се шврака, која ће му сунце чувати, док он изнесе пјеска. Кад ђаво скочи у море анђео прекрсти море те постане лед дебео од аршина, па онда узме сунце и побјегне на небо. Чим анђео узме сунце стаде крека швраке те се ђаво овиза, те се брже боље врати, али кад гори, кад се море заледило. Ђаво се поврати брже боље на дно, узме камен пробије њиме лед и пођера анђела. Таман анђео бијаше закрочио једном ногом на небо, а ђаво га стигне те му из табана ишчупа комад меса. Кад анђео стигне Богу, потужи му се, да га је срамота, овако осакаћен ићи али Бог нареди, да у свију људи оба табана постану удолита и така постане шврака и гладни табан.

Мостар. Лука Грђић-Бјелокосић

Како су постале вашке и буве. — Бегала Света Бого са Христом од Јевреја. На путу је стигне киша и она се у пастирску колибу. У колиби је спавао пастир. Пошто је сва мокра, она стане будити пастира, да јој наложи ватру, се осуши. Но пастир је био заспао, и није чуо кад га је Богородица звала. Да би га Богородица пробудила, она тада баци шаку пепела на њега и рекне: „Нека се од овог пепела створе ситне животињице, и нека те дотле једу, док те не пробуде“! Од тог пепела створиле су се вашке и буве и јеле су чобанина док га нису пробудиле. . .

Како је постала корњача (жељка). — Дошао кум куму у госте. Кад је кум гост викнуо на вратници, кум домаћин је баш тада ручао, па кад га је спазио, он брзо сакрије печену кокошку, коју је за ручак имао. Метуо је био у ћасу (плитак тањир), па покрио каленицом. — Богу се није милио овој домаћинов поступак па нареди те се ћаса и каленица споје, а печена кокошка оживи, и почне да лупа по наћвама. И тако постане корњача.

Како је постао крт. — Преорао брат брату њиву, и то старији млађем. После дуге препирке реши, да у јутру рано дођу на спорно место, па да запитају заузету земљу: чија је; чија рекне да је, онога и нека буде. Старији брат те исте ноћи дође са сином до заузете земље, па ту ископа рупу и у исту мете сина, па га одозго покрије земљом, при чему остави две три рупице, како се не би угушио. Ту каже сину, да кад они сутра дан упитају земљу: чија је, да одговори: ја сам старијег брата.

Сутра дан дођу оба брата и старији упита земљу: чија си?, а из земље му одговори потмули глас: „ја сам старијег брата“. — Браћа тада измирена отиду кући, али се Богу ова братска пре-

вара није допала и он је закопаног сина претворио у крта, те старији брат, кад је дошао у вече да откопа сина, он је место њега нашао — крта.

Зашто жабе не могу никад да се усмрде. — Плакала Света Богородица за распетим сином и све животиње дошле да је теше, па нису могле. На послетку је доскакутала и жаба са жапчетом и кад су стигли до Богородице, жабче закрекеће. „Ћути к р а с о“, рекне тада жаба жапчету, због чега се Богородица насмеје, и за то је благослови да се никад не усмрди и не уцрвља.

Зашто се змије вучу по земљи? — У старо време — прича се, змије су ишле пола усправљено. Тада су биле опасније по људе, јер су их више и чешће уједале. Досади се то људима и један човек отиде заједно са змијом, Светом Тиодору (Тодору), на суђење. — Праведни Тиодоре, — рекао је човек — змија нам досади уједајући нас; ако овако потраје, онда ће нас све утрети; за то нам пресуди, јесмо ли заслужили ову казну божју. — Суд ти је у руци, рекао је Св. Тиодор човеку, показујући му прстом на штап, који је носио. Човек се сетио шта то значи, па млатне змију преко врата, што је боље могао. Змија падне, и од тога доба па до данас није се усправила....

Зашто коњ никад не може да се наједе? — Кад се Христос родио у витлејемској пећини, пресвета Дева Марија метнула га га била у јасла, па га покрила сламом. За јаслима је био коњ и во. Во је роговима трпао сламу на дете, те га тако покривао, а коњ је јео сламу с детета, те га тако откривао. Тада пресвета Дева прокуне коња, да се никад не наједе, и заиста.....

у Темнићу и Левчу

Забележио
Ст. М. М. уч.

Детелина с четири листа. Народ мисли (а и мишљење му је оправдано), да је детелину с четири листа веома тешко наћи; но, вели се, најлакше се нађе овако: Треба наћи корњачино гнездо, па га малим прутовима оградити, па се онда сакрити за какво дрво и тако чекати корњачу да дође; кад ова дође и види да не може да уђе у гнездо, она се врати и нађе детелину с четири листа (а она је врло лако нађе) и под језиком је донесе до гнезда, стави је на оне прутове и онда се ограда распадне; сад треба брзо притрчати и узети детелину, док је корњача није појела. Ова се детелина мође у длан, и то овако: расече се длан на десној руци и у ту рану стави се детелина, па се онда рука увеже и држи се везана докле длан не зарасте. Ко има детелину у длану

десне руке, тај може ући свугде без кључа т. ј. треба само руку да метне на браву и она се сама отвори.

Записао

Лешница. 1900. г. Марко М. Исаковић медицинар.

Курјачки зев. Треба са уста курјачких скинути зев т. ј. ону кожу, што је око усне дупље, и осушити је, кад је зев сув онда се крозањ провлаче мала деца, да буду здрава као курјак.[1])

Да испричам један случај, што се самном десио: Кад сам био мали, набави мој отац од некуда курјачки зев и хтео је да ме провуче крозањ', да бих био здрав као курјак, али, баш некако тада, чује од некога сељака из другог села, да то не чини: Не! ни пошто то не ради! Има у нашем селу један, што су га кроз зев провукли, па да те Бог сачува од њега: ни једе к'о други свет, него све кида к'о курјак, нити иде к'о што људи иду, него све трчи, а одело на њему ни три дана не може бити читаво, све поцепа." И тако мој отац одустане од провлачења

Записао

Лешница 1900. г. Марко М. Исаковић медицинар

Пословице и узречице

из разних крајева Ст. Србије и Македоније
забележио Сп. Радивојевић

I. У Малешу

1. Арен коњ и под лош чул се познава. — Обично се каже за добру стоку, а и за добре ствари, па и за доброг човека, који, ма да је пао у рђаво стање, опет је остао добар.

2. Вода требе де је земја изгорена. — Каже се, кад се негде препиру или свађају, да ту не треба да чикају, него да ублажавају ствар.

3. В'к не пробира домазл'к. — Каже се за рђавог човека који на сваког напада, па и на своје пријатеље и на своју родбину.

4. Дај ми попе дати цалнем јајца. — Ишао поп пре ускрса по нурији да збира јаја. Пошто је јајима напунио све џепове, остатак је држао у рукама. У томе га срете

1) Код нас децу провлаче кроз поврав од барача, мере их на кантару и т. д., да буду здрава. М. М. И.

млада и приближи му се да му пољуби руку. Но кад угледа попу у рукама јаја, збуни се, те у место да каже: „дај ми попе да ти цалнем рака“ рече му: „дај ми попе да ти цалнем јајца.“

5. Де човек гађа, дајма непогађа. – Каже се за човека који није успео у каквом послу.

6. Дека сејала, ту је брала. — То значи да сваки човек збира онамо где је сејао, или бар тако треба, а не туђе да отимље.

7. Дојде гос, растури пос. – Каже се кад се човек према приликама управља, а чешће се догађа да се баш и омрсе које среде или петка, где гост дође, јер се у свакој кући, на брзу руку нађе мрсчине пре него ли посних јела.

8. Ем мејаши, ем ме баца. — Каже се за човека коме неко чини добра, па му онај злим враћа.

9. Јадење, пијење, од гладн умирење. — Кад хоће некога да покуде, како је госте рђаво дочекао.

10. Каква вода таква вада. — Каже се за неки посао, који није добро израђен и у коме није метут добар материјал, и кад неки невешт човек ради неки посао.

11. Како да неје за тебе месена Богородичина погача. — Трећега дана после рођења меси се „Богородичина погача“. Њу меси девојка која има живе родитеље. Овај је хлеб кисео и велики, на који се позове више родбине. Прво се парче одломи и даје породиљи да мало окуси а остатак од тог парчета чувају за 40 дана, за случај кад дојиља не би имала млека. У том случају она узме парче од погаче и као нафору из јутра поједе, да би јој млеко надошло. Остатак погаче поједу позвате уз спремљени ручак, разуме се благосиљајући. Дете дарују у парама, и то, прво отац, који обично бира златан новац. Скупљени се новац не броји, а само га бабица премеће од руке у руку, и вели: сто, двеста, хиљада итд. т. ј. као да се толико скупило. С тим парама купе неку дуготрајну ствар, као: бакрач, краву или друго што. Ова се погача меси у част Свете Богородице, па зато се тако и зове, јер је и она родила Спаситеља — Исуса Христа. За младића, који не може лако да нађе девојку или девојка која се лако не удаје, каже се: „Како да неје за тебе месена Богородичина погача.“ При крају ручка, сипа се вода, обично у какав филџан, који се мете на трпезу, и ту који су ручали, умоче у воду два своја прста, затру их, као да их умивају. Ту воду породиља попије, да би јој млеко долазило.

12. Кој ти на глава седа, тој ти набрада сера. — Каже се за човека који је изневерио свога пријатеља, па га је почео гонити.

13. Проклет бил кој се мил па пил! пиј, па се мијј! Прича се да су заједно путовали: два човека и један поп, па понели и ракије, да им се нађе. Кад су стигли у

један хан, у коме није било ракије, пили су од оне коју су понели, од које им је нешто и претекло за сутра дан. Кад су изјутра устали поп реч: „хајде, да се умијемо, па да пијемо“ а друга двојица, рекоше: „не, прво да пијемо, па да се умијемо“ Поп се је надао, да ће ови учинити по његовој жели, или бар да ће га причекати, те оде да се умије За то време сва двојица попију осталу ракију, па кад се поп врати и виде шта су ови с ракијом учинили, наљути се и повика: „проклет бил, кој се мил па пил; пиј, па се мij!“

14. Сечко сече, Марта дере, Април носи те продава. — Сечко — фебруар је доста хладан а нарочито за јагањце, те у Марту од мраза доста угину, а у Априлу им се продају коже; пошто тада обично почињу долазити трговци кожа[1]).

15. Човек је век. — Каже се за некога, који је врло рђаво проживео живот.

16. Штавена кожа, мољец не јаде. — Каже се за добре ствари, које се не кваре, а и за доброг човека, јер и ако се по неко о њему рђаво изрази из зависти, то не помаже, јер га сви знају да је добар и поштен.

II. У Битољу

1. Арнаутче зна друго патче. — Каже се за човека, који у нечему не успе, па предузимле други посао, или, кад се нада да од некога што добије; па, кад му ко каже да то неће добити, он изговори речену пословицу, што значи да ће предузети други корак само да добије, па макар му и какво зло направио.

2. Како ти са чафчиња? — Арносет: колку растат, толку црнат. — Каже се кад је о неком говор, који ради све што не ваља, било за инат било од незнања.

3. Криво до река, право до века. — Ово ме не треба објашњења.

4. Минаре врећа не флага. — Каже се за неко дело које се не може сакрити.

5. Пођи попе пак,
Не ти гинит твој ак,
Неће земаш никој пат. — Кад ко не мисли да врати свој дуг.

6. Ће прође како пците на Василица. — Каже се за некога, који мисли да предузме какав посао, у коме сумњају други, да ће успети. На Св. Василија гоне се и бију пси.

III. Из других места

1. Коме штета томе шпот. (из Призрена). — Кад је неко негде награисао, па му се за то подсмевају.

1) У „Караџићу“ од пр. године на стр. 77 забележени смо сличну изреку из пиротског округа: Сечко сече марта дере, л' житрава коже бере. (Уред.)

2. Нов поп нове књиге (чује се и овде). — Каже се кад негде дође неки велики човек (владика, управитељ или у опште људи који имају какву власт), и тражи да се ради по његовој вољи не обзирући се како је радио његов претходник.

3. Тота је цело јајце у једну питу. — (Приштина). — Каже се кад неко некоме потанко исприча ствар и то право, тако да нема више што да му каже, а и кад му то писмом јавља све потанко.

У ВИТОЉУ, ФЕБРУАРА 1900 г.

ПОЧЕТАК УСТАНКА У БОСАН. КРАЈИНИ

(1875—1878).

— СРПСКА НАР. ПЈЕСНА —

Саопштио: Петар Ст. Иванчевић[1])

Браћо Срби соколови сиви!
Ако ћете мене послушати,
Да вам пјесну од истине причам,
Од истине, што је за дужине.
Кад је Босном зулум завладао,
Па се бјеху помамили Турци,
И на рају зулум ударише,
Па, кад рајa зулум дотужио,
Дигне се ластом на оружје;
Жене дјецу у збјег одведоше,
А јунаци латише оружје,
Да се свете своме душманину
На хиљаду и осме стотине
Седамдесет и пете године,
Књигу пише соко тица сива,
Из Трубара[2]) Бабићу Голубе,
Па је шаље паши у Бихаћ:
„Чујеш пашо, не чули те људи!
„Шта се у твоме пашалуку ради!
„Врло си се посилио пашо!
„И, на рају зулум учинио,

1) Ову песму доноси „Караџић" као пример постајања песама у народу у садашње време.

2) Трубар је село у Котару петровачком. Исто село готово је на граници Босне до Лике. Састоји се из заселака: „Доњови," „Ваган" и „Вучијак". Трубар има око 100 кућа, а 800 душа, све Срба православ. вјере. У том селу родио се је Голуб Бабић. П. С. И.

„Многе мајке у црно завио,
„А љубавце у дом опремио,
„Многу српску кућу раскућио.
„Па ти се и то мало учинило,
„Што ти мучиш по селима рају,
„И с њом пуниш апсане видинске;
„Нег удари апсити трговце,
„Ти уапси на гласу трговца,
„Из Приједора мјеста гласовита
„Вукић Пера на гласу трговца,
„Који бјеше сиротињска мајка.
„Знаш ли паша, не знали те људи
„Кад под барјак сакупи ти Турке,
„И, пред њима Поздерац Ахмета!
„Те на рају удри распасану.
„Све Бјелајско-поље[1]) поробише,
„Оћераше краве и волове,
„Оћераше и козе и овце,
„Оћераше, да се Турци сладе,
„А да раја пуше у ледину.
„Што дурасмо, дурат' не можемо;
„Но се раја диже на оружје,
„Па све листом мени прибјегнула,
„Не мој мислити да је превара.
„Сад је дош'о вакат и вријеме,
„Да ти наше дугове вратиш.
„Удри ћу ти са четири стране,
„И, још да ти поглавице кажем,
„Нека знадеш са кијем војујеш,
„Први ти је Маринковић Стево,
„Он је јакој чети четовођа,
„Он ће теби удрит' од Лоскуна;
„А други је јунак поп Каране,
„И он војске има неколико,
„Ће удари ту задаје ране;
„А трећи је јунак од јунака,
„Попо Вајан[2]), соја господскога,
„С њиме има поголеме војске.

---

1) „Бјелајско-поље“ или „Билајско,“ једно је од најљепших и Божјом природом обдарених поља у Босни. Оно се простире између „Осјечнице“ и „Грмеч-планине.“ Дугачко је око седам сахати, а широко на мјестима један сахат, а гдје-ђе по сахата. Дијели се: „Петровачко;“ „Медено“, Крњеушко, — „Сувајско“ — и „Билајско-поље“. Сва та поља налазе се у бихаћком округу. П. С. И.

2) Вајан (Василије) Ковачевић, јереј и бивши парох у свом родном мјесту Притоци — код Бишћа. Рођен је 1844. г. од оца проте Пилипа и матере Стеваније. Умро 28. Нов. 1896. г. Вајан је био сав Србин и српски патриота, јунак је био над јунацима, а скромна и добра душа. За вријеме српско-босанског устанка Вајан је био од првијех бораца и јунака. За част и славу није се отимао, вазда би рекао: „Ја као српски поп нечиним српству услугу никакву, већ ако што добра учиним и принесем на олтар „Српства“ и Православља то сам онда учиио своју дужност, а не услугу. Као четовођа био је у 14 разнијех бојева, и увек своју је задаћу сјајно испунио. П. С. И.

„Он ће теби удрити од Вакупа,[4])
„А ђе удри биће вељa мука,
„Јер је јунак срца јуначког.
„Још кад удри Триво Амелица,
„Кад ти удари од красног Унца[5]),
„Који му се деси на довату,
„Више неће он гледати сунца“.
Када паши листак књиге дође,
За софром се беше притрефио,
Испијајући жежену ракију,
Па кад паша књигу проучио,
Златном чашом о тле ударио,
А трпезу ногом погазио.
Писну паша као гуја љута:
„Вид влашког једног чобанина!
„Ђе је дошао да ми зановјета!“
Па он себи зове буљубашу,
По имену буљубашу Шару,
Што му по селима води стражаре,
И искупља данке и хараче,
А уз харач дави сиротињу,
Коље овце, а пече јагањце,
Убијају пчеле пријеседе,
И одводи српске седленике.
Па говори буљубаши Шари:
„Брже да си, буљубашо Шаро,
„Сакупио пет стотин Турака,
„Па ти зађи кроз сва села редом
„Те повежи влашке поглавице,
„Све кнезове и с њима попове,
„Доведи их мени до Бихаћа
„Да их питам, ко их научио
„Одметати се гори у планину?.“
У млађега поговара нема.
Брже слеће низ бијелу кулу,
Па покупи пет-стотин Турака.
С војском зађе кроз српске нахије.
Ал' ни Срби не сједе залуду,
Но се б'јаху они прикупили,

---

1) „Кулен-Вакуф“ варошица је на Уни то је колијевка босанског бана „Кулина“ (1170 — 1204. г.) у близини те варошице имају двије старе тврђаве: „Острвица“ и „Авала.“ Кулен-Вакуф са сеоским кућама, што се зове „Цевар“ има око 50 кућа и до 300 српско-правосл. душа, остало су све Срби мухамедове вјере.

2) „Унац,“ под тијем именом разумјева се више села дуж и око ријеке „Унца.“ Красан је и плодан је то српски приједо. Каже се: „Нема Унца до жаркога сунца. Житељи су све Срби правосл. вјере. Здрави, крупни и ријечити. Много блага држе, у Унцу је котарска испостава, а иначе припада срезу Петровцу. П. С. И

Под командом српскога јунака
Поп Вајана, родила га мајка
Бјеше више до двјеста Србова,
Па бусије бјеху поватали
Да чувају села од Турака,
Док се чељад склони у планину.
У то дође Шара буљубаша,
Са својијех пет-стотин Турака.
Пред свим' Шаро коња поиграва,
И, попијева танко гласовито:
„О јаблане узви горе гране!...
И, још Турчин даље пјеват шћаше,
Ал' му неда Веселица Марко,
Иза бусије на друм скочио,
За дизгин му коња ухватио:
„Стани Шаро пси ти гребли мајку!
„Што си до сад коме учинио
„Нека виси све о твојој души,
„А што од сад то на моју душу“...
Па потеже вежену шишану,
Да он Шару буљубашу гађа.
Ал' се хитрији Шаро догодио,
Трже Шаро пушку кубурлију,
Мало рани Веселицу Марка,
Ал' се близу јунак придесио,
Добар јунак Ковачевић Миле
И, он трже вежену шишану,
Па он гађа буљубашу Шару.
На добро га месте полодио!
По сред паса, укиде га с гласа;
А Поп Вајан из бусије скочи,
Па му живу осијече главу,
И повиче српске витезове,
А сад момци јуриш учинуше.
Кад Турцима паде војсковођа,
Остали се препадоше Турци.
Плећи даше, а бјежат сташе;
Ками мајци, да утећи могу,
Јер их гоне наши витезови,
Што су жедни крви и освете;
Дв'је кадије тунен посјекоше,
Да остале и не бројим Турке
Ал' утече хоџа од Орашца,
На алату коњу помамном.
Мили Боже на свему ти хвала!
Како хоџа низ Горијевац[1]) струже!

1) „Горијевац“ је планинско сеоце у срезу, или како у Босни рекну котару бихаћком,

Да утече Рипчу[1]) на бедене,
А за њим сви остали Турци;
Јер гоне их српски витезови.
Ту се Срби глава насјекоше,
И добријех коња наваташе!
И, с Турака скинуше оружје,
Задобише праха и олова,
И, на Сеоце здраво стигоше,
До војводе Голуба Бабића,
Ту их Голуб добро дочекао,
И, сваког даром обдарио.
И, сувише свијех похвалио:
„Бе аферим моји витезови!
„Који први заметнусте кавгу
„Ваше ће се име спомињати,
„Доклен тече сунца и мјесеца“[2]).

Манаст. Озрен, 1899. год...

Ситне белешке

Промена крсног имена.[3]) — Познато је да је крсно име једно од најглавнијих обележја српскога народа, и да се крсно име сматра у сваком српском дому као светиња првога реда. Отуда се крсно име не напушта и не мења олако. Кад ко хоће озбиљно да потврди своје казивање, он се куне крсним именом; кад се креће на пут, кад се нађе у невољи, кад предузима какав тежак посао, он се моли своме свецу, своме заштитнику, да га заштити и изведе на прави пут. Па и поред свега тога, и поред толикога поштовања што га Срби одају својим домаћим заштитницима, нађе се по где где пример да је ко и напустио крсно име својих предака, па га заменио другим. Узроци су томе свакако различни. Ја ћу навести једну причицу која ће можда бацити на то један зрачак светлости. Прича је из Груже, а прича ју моја мајка овако:

Путовао некуда некакав човек, који је славио св. Климентија

пружило се је на обе стране главног друма Бихаћ — Петровац. Горијевац је прије 40 година насељен, а прије туда су биле букве и друго дрвеће. Добио је име, што је више пута горио. —

1) „Рипач“ је овеће мухамеданско село на ријеци „Уни,“ између Бишћа и Петровца.

2) Ову сам пјесму слушао још као дјечак на Хргару, и у околини мог милог завичаја „Бишћа.“ Но добротом протопапа бихаћког Косте Ковачевића добио сам ју преписану од српског гуслара — слијепца Луке Тесле из „Клишевића, котар Бихаћ.“ П. С. И

3) Прилози чланку „**Крсна имена**“ од Ст. Новаковића („Карађић“ за 1990. год, стр. 103 — 112).

У путу наиђе некакву реку, па пошто немаше на њој моста, морао ју је прегазити. Вода је била доста јака, те кад путник стиже на матицу, она га занесе и поносе низ воду у пучину. Кад се путник виде на невољи, сети се свога заштитника, св. Климентија, па повиче: „О, помози ми, св. Климентије!“ — тако неколико пута, али помоћи никакве, већ га вода све даље носи. Он се у невољи сети и св. Николе, који сваком на води помаже, па се помоли и њему, и на његову радост, он га за тили часак избаци на обалу. Када се путник нађе на обали, стаде, управи поглед небу и јетко рече: „Вала св. Климентије, климаћеш ти око моје куће, а ја ћу од сад славити св. Николу!“ па тако и учини. — Исту такву причу причала ми је и о св. Вартоломију (Вртоломи, Вратоломи), само што се тамо вели: „Вала, Вртолома вртећеш ти око моје куће, ал ти неће помоћи, кад ја станем славити св. Николу!“ — (Дали овде нема провобитнога типа схватања хришћанства и улоге његових светитеља?). — [1])

Влад. Ј. Р.

— — — — — — — — —

Вас интересује питање, да ли је било случајева, да нека српска породица нагнана каквим рђавим околностима пређе у заштиту друге и да прими њено крсно име?

Сумњам да се случај, који ћу вам описати, може тако схватити, али мислим, да ће као прилог за проучавање крсног имена у нас имати вредности.

У селу Чечини (срез моравички, окр. руднички) има малени заселак од три куће, који се зове „Поповићи“, по презимену његових данашњих становника. У њему су најпре закопали своје огњиште два брата, досељена са својим чељадма незнано одакле. Њихова су имена заборављена, заборављено је и место одакле су дошли. Традиција је очувала само успомену, да се нису презивали Поповићи да су славили св. Аранђела (8. Новембра,) да су побегли од Турака и да су своје крсно име заменили св. Петком, славом новога завичаја. Своје су крсно име, вели се, напустили, да би се што боље од Турака сакрили у овом планинском крају. Узрок њихову бежању од Турака незна се; али је по свој прилици била угледна породица, јер доцније у њој се памте пет свештеника у исто доба, одакле је и постало презиме данашњих потомака. Успомена на старо крсно име очувала се и до данас у томе, што сви Поповићи празнују св. Аранђела као највећег свеца после славе; али на тај дан не прекаћују (преслављају). Они су и преславу примили од својих нових суседа (Трновска Петка).

Нема сумње да су досељеници примањем новога крсногa имена

1) Овакву исту причу о Св. Климентију и Св. Николи забележио је у Сарајеву и послао уредништву „Караџића“ г. Јов. Ђ. Зорић.

постали у неку руку рођаци новим својим суседима и да су на тај начин стекли право на помоћ и заштиту, јер у овом крају у заједничком крсном имену одржала се још доста јака успомена на крвну везу и заједничке претке, те је доста развијено и осећање љубави и саучешћа према рођацима. Ови се у озбиљним приликама и помажу. Али како предање истиче као узрок промени крсногa имена само склањање од Турака, то је заштита и помоћ нових суседа морала доћи као последица те промене. Могао се у предању и изгубити прави узрок, али онда је интересно видети, према ономе што је доцније у предање унесено, какве узроке народ истиче, који су могли изазвати промену крсногa имена. У овој прилици нема се разлога сумњати у тачност предања, јер је оно скорашње, једва из четвртих или петих уста.

На сваки начин ја немам права о томе да судим и да се с каквим претенсијама уплећем у питања, која нису из моје струке; али сам хтео само да истакнем, како се мени чини апсолутно невероватно, да је у овом случају промењена слава ради заштите. Томе се противи и околност, што су гоњени од Турака, на које мрзе сви подједнако и од којих би бранили један другога и да нису рођаци.

С тога је моме оцу, старцу од 70 година, који ми је ово и причао, била смешна моја примедба, да су ради заштите променили крсно име.

Најзад да напоменем или боље да потсетим на неке друге узроке, који су у овим крајевима могли изазвати промену крсног имена. Народ је у овим крајевима где је Чечина, врло подсмешљив. Сваки човек воли другоме да се подругне. И ако је каква слабија породица досељена у место, где је и слава и други обичаји мого друкчије, сви јој се ругају, и слабо јој указују помоћи и саучешћа. Ја верујем да је у извесним приликама и ово могло бити узрок промени крсног имена. Интересно је како се на овај начин натуре врло ружна презимена (на пр. Ђогатовић, Палибрк, Кривокућа и т. д.), која званична администрација прихваћа. Или ова могућност. Досељени прими поред своје славе и славу села, у које се доселио — слави дакле обе. Његови потомци даду превагу последњој а прву задрже или као преславу или као славу споредњу од прве. Даље, у овим крајевима, који су у орећој земљи врло сиромашни, нису ретка т. з. п р е з е ћ а в а њ а. Зет се одсели у кућу и на имање свога таста, који сем једне кћери нема више деце. Одсељени славиће тастову славу, док је овај жив, или још и своју ако није иста. По смрти тастовој могу наступити три случаја. Зет ће узети или тастово крсно име, или уз њега и своје односно својих предака или ће узети само своје. Замислите, да у току година та кућа дâ доста потомака, онда ће се у селу створити неколико кућа, чије породице обично неће носити исто презиме. Тако ствар стоји, кад посматрамо данас наша села, јер

у моме месту рођења за три генерације постало је пет разних презимена у истој породици.

Промену славе ради заштите природније је тражити у оним крајевима српства где су се племенска веза и крвна освета очувале, или она може потицати из времена, кад је племенски живот био развијен. Нед. С. Кошанин.

У срезу алексиначком (окр. нишки) обичај је да девојка преноси славу свога оца у кућу мужевљу ако му днесе непокретно имање. Ово бива онда кад је девојка јединица без браће, па њој припада очево имање — а и слава, коју нема ко да продужи.
Алексинац. Драг. Марк.

Нѐмри. — Ако путујеш кроз босанс. Краину, те упиташ каква тежака о каквоме стародревноме гробљу, чије би могло бити, он ће ти одговорити: „Ту су се, брате мој, копали Нѐмри; то је њихово гробље из давнога времена.“ Ако упиташ за какве њиве, на којима се види по плитким разорима, да су некада давно оорађиване, па тако сад стоје као кошаница, он ће ти такођер рећи, да су то у давно вријеме орали људи Нѐмри. Тако и зидине старијех, опалијех и разоренијех тврђава и градова приписују Нѐмрима; а по њихову схватању, то су у древно доба били људи горостасни, управо слични дивовима, који су тако дуго живјели, да при смрти нијесу могли ни памтити кад се који родио, нити је могао избројити своје године; због тога се зову Нѐмри.

Вјетрòвит. — Вјетрòвит човјек има ту невидљиву моћ и снагу, да ни од кога невиђен оде, гдје хоће и чини што хоће, управо брзином као и вјетар, а може постати вјетрòвит само тако, ако ухвати мòру, па јој рече: „Ја те не ћу никоме проказати. а дај ми своју моћ!“ мора изгуби моћ и онда човјек постане вјетрòвит. Јовон Зорић

О духовима. — Народ вјерује да има злих душа, које се не могу смирити него иду по свијету и чине зло; не могу се видјети, али се често догоди, да те изненада неко од некле зовне, у таким приликама најбоље је да се прекрстиш, па да се учиниш, да нијеси чуо, ако те зовне и други пут опет шути, а ако и трећи пут зовне онда се молећи Бога мореш одазвати, али не са: „шта је? — а? или ево ме!“ него упитај: „Ко је? Ко ме зове?“ ако би се одмах одазвао, море те велико зло снаћи. Тако причају, да је у сумрак сједила некаква жена крај прозора, док неко из башче зовну: „Жарко!“ (Жарко је био синчић те жене) Жена упита: „А што ће ти Жарко?“ онда глас одговори: „Треба

ми, пошаљи ми га одмах!“. није прошло ни пола сата иза тога, а Жарко се разболи и умре.

*

Кад чељаде умре, онда његова душа седам дана и ноћи стоји у оној кући, гдје је тај мртвац живио. Говоре такође и то, да се душа мртваца врзâ по кући докле су год његове аљине у којима је умро неопране.

*

Дух се може претворити у свашто, осим у овцу и голуба пошто је то двоје благословено. Тако су двојица обноћ путовали и нађу једно магаре крај пута; један од њих узјаше на магаре, а оно га за два минута однесе кроз некакву шуму, далеко три сата. Тај је човјек причао, да би га магаре оне ноћи однијело Бог зна куда, да није негдје запјевавао ороз, те тако магарета нестане, а он се нађе на земљи

Сарајево. Јов. Ђ. Зорић

Блажена Марија (Блаженица). — Огњена Марија зове се Блажена Марија (Блаженица) за то, што ублажава свога брата св Илију, о којем народ вјерује, да би све спалио, да га она не ублажава и не одвраћа од тога, а посветила се на овај начин:

Блаженица је била врло ашаријаста (несташна), враголаста и брза на језику, те свијет почне говорити да није поштена, и и мало по мало пукне глас, да је тешка (трудна). Кад то Блажена Марија чује, буде јој жао, па се потужи брату, св. Илији који је овако насвјетује: „Ако ти сестро, нијеси у томе, што ти говоре, онда ћеш лако: сваки мјесец унапредак мећи под појас све то више крпа, тако, да изгледаш трудна, а кад прође 9 мјесеци, сазови сијело, па се пред женама узмучи, као да ћеш родити, и побацај пред њима те крпе испод појаса“

Блаженица учини тако, и кад се наврши 9 мјесеци, зовне много жена и цура, па се пред њима узмучи, као да ће родити, а жене се стану подгуркивати и шаптати: „Види, бона, сад ће Марија родити.“ Онда Блажена Марија избаци оне крпе испод појаса а жене кад видјеше, би им жао што су је потворале и огријешиле се, а Блажена се Марија због тога посвети.

Прибиљежио у Сарајеву од Јоке Видојевића.

Јован Ђ. Зорић.

Гријех је плакати за дјецом кад умру. — Један момак, именом Стојан, зарече се, да се неће оженити ни с каквом дјевојком, која му не обећа, да неће заплакати, ако јој које дијете умре. Пошто је таку дјевојку врло тешко наћи, — јер ко би се могао уздржати од плача, кад му дијете умре? — то и Стојан, поред свега свога богатства и имања, остане подоста времена неожењен. Најпослије каже му свијет, да има ту ѝ ту једна

једна сиромашна али честита цура „тврда срца“, па нека окуша запросити је, јер ако она не би могла учинити оно, што Стојан тражи, тешко да ће се каква друга моћи наћи. Стојан оде оној сиромашној цури, па пошто му се сбог своје љепоте врло допане, каже јој, да ће је узети за жену, ако му обећа, да неће заплакати, ако јој које дијете умре; дјевојка му то обећа и Стојан је испроси и вјенча се с њоме.

Кад је прошла година дана од вјенчања Стојанова нареди милостиви Бог, те му се роди мушко дијете као златна јабука, и то баш у онај дан у који се вјенчао. Дијете је увјек здраво било и врло напредовало и јачало, али најпослије се розболи и умре, баш кад му се свршила година дана. Стојан и његова жена сахране своје дијете, не пустивши ни једне сузе. Послије годину дана роди се Стојану опет мушко дијете као златна јабука, али умрије послије годину дана, исто као и оно прво; родитељи га опет сахранэ, не пустивши ниједне сузе. Тако послије годину дона роди се и треће дијете, те и оно умре, а родитељи га опет сахране без плача.

Након неколико времена, пошто су треће дијете закопали дође некаква баба Стојановој жени и стане се јадати, како јој је врло жао, што им се дјеца не дају, и запита је, како могу закопати толику дјецу, а да не заплачу. Стојанова жена рече баби, да јој је већма жао, што не зна, куда њезин Стојан свако јутро иде, па се подуго забави, а њој не казује, гдје је био, него што су јој дјеца помрла. Баба наговори Стојанову жену, да друго јутро пристане назорице за Стојаном и да из прикрајка види, куда он иде и шта ради. Стојанова жена то послуша и прво јутро запристане за Стојаном и идући за њим подалеко, стане мотрити куд он иде и шта ће радити.

Стојан се упути право гробљу (гребљу), а жена назорице за њим. На једном видје жена, гдје све троје њезине дјеце изиђоше из гробова у златним аљинама једно са крстом, а друго двоје са чирацима, па кад су били на четрдесет корака пред оцем, поклоне се и поврате се назад, а он (Стојан) извади испод пазуха књигу и, идући за дјецом, читаше из оне књиге.

Стојанова жена, видјевши своју дјецу, од изненађења и тешке жалости пусти једну сузу, а у тај пар нестане све троје дјеце, као да у земљу пропадоше.

Кад то виде несретна мати врло се покаја и препаде од Стојана, те утече кући. Кад се Стојан врати кући запријети жени, или да му све по души каже, је ли заплакала, или ће је одмах погубити. Она му све исприча

Стојан је ишао непрестано на гробље, али му се више дјеца не показаше него четрдесето јутро, говорећи му: „Немој више, родитељу, долазити, нећеш нас више видјети, јер нас је

мајка својом сузом потопила.“ То рекоше и неста их. Овај пут бијаху дјеца у црним хаљинама.

Чуо од Јоке Видојевића у Сарајеву 6/V, 1900.

Јов. Ђ. Зорић.

Шта је најгоре. — Уђу три Србина у једну механу, па по што се мало одморе и нешто попију, стану се разговарати о томе, шта је најгоре. Један рече: жалост, други: болест, а трећи рече, да није ни једно ни друго, него сиромаштина. Онда проговори један мухамеданац из буџака, који је мирно сједио, и пушећи слушао разговор оне тројице: „Вала, добри људи, нијесте ниједан погодили, шта је најгоре, него ћу вам ја казати: најгоре је гладан Турчин и пјан Вла. Једном ја дођем на коњу пред једну влашку кућу и угледам сељака, гдје теше држалицу за сикиру; по што сам био гладан, сјашем с коња, приђем ономе сељаку и речем му: устај, рајо, проводај ми коња и реци женама, нека ми кољу кокоши, варе цицвару и развијају пите, јер сам врло гладан. По што то заповједим, привежем коња за плот и уђем у кућу, кад ли нема ни ватре, нити икаква женска чељадета, те се вратим натраг и нађем коња на истом мјесту, гдје сам га и оставио, а онај Вла једнако теше држалицу. Узмем ја чибук, па ћу онога сељака добро одаламити по плећима, говорећи му: устај, море, рајо, водај коња и чини, што сам ти заповједио. Сељак ни пет ни шест, већ мене оном држалицом иза врата фук! не би му ни то доста, већ још једном, и шта ћу ти дуљити, вире ми, да ме не отеше жене, би ме пјана влашина убила на мртво. Од тада сазнадох, да нема ништа горе, него пјан Вла и гладан Турчин.

Рустан-бег Ченгић. — Има у народу пословица: Куд, пролази Русто, туд је село пусто, а постала је због зулума Рустан-бега Ченгића, који је био врло крволочан и велики мучитељ Срба. Он би јадној сиротињи измишљао свакакве муке, а најдраже му бијаше заповједити, да се скине с тавана печеница, па би онда нагонио Србе, да на њој турски клањају, тако дуго, док му се не би досадило, па би онда ону печеницу сасјекао и бацио псима, а оне, који су клањали, добро би ишибао.

У Сарајеву

Приврлежио
Ј. Ђ. Зорић.

Мачеха. Један путник срете на путу једно врло љепушкасто, али одрпано дијете, па му назове:

„Помози Бог, мали!“

— Бог ти помого, амиџа (стриче)!

„Имаш ли ти, мали, мајку?

— Имам.

„Лажеш, мени се чини, да ти је лани мати умрла!

Богме јест, ама ми је отац опет довео другу матер.

„А која ти је, мали, боља, или она што је умрла, или ова сад?

Богме ми је боља била она, што је умрла, ама је пуно лагала.

„Како лагала, пасија вјеро?

Како није лагала, кад ми је вазда говорила - чим би се наљутила - „убићу те! убићу те!“ па ме никада није убила, а ова ми и не казује ништа, па ме ухвати и свега испребија.

Забиљежио у Сарајеву. Јов. Ђ. Зорић.

Народно вјеровање о оном свијету. — 1. Кад човјек умре путује му душа на онај свијет, гдје је дочекају анђео и ђаво; они обадва сједе напоредо, сваки има у руци по једне терезије и зову душу: анђео је зове да ускочи у његове терезије, обећавајући јој рај и живот вјечни. а ђаво зове у своје терезије, обећавајући велику моћ и силно благо. Ако душа одволи анђелу: иде у рај, а ако одволи ђаволу: иде у пакао.

Ово је вјеровање српс. народа слично са ученьем апостолског мужа Јерме, — савременика Климента Римског и апост. мужа Варнаве, — који учи у своме „Пастиру,“ говорећи о слободној вољи човјечијом, да сваки има уза се два анђела: добра и зла, који се између себе боре и сваки позива себи.

2. Кад родитељи дјеци умру, треба — по народном вјеровању - да дјеца плачу и жале, па није с горега кад би од жалости и косе почупали, јер је дужност дјечиња а и добро је (севап) плакати за својијем родитељима; али кад дјеца умру, онда је гро̀та (гријех) да родитељи плачу, јер их потопе сузама, и тијем им спријече приступ вјечном животу.

3. Којима су родитељима малена дјеца умирала млого им је (родитељима) - по народном вјеровању — лакше доћи у царство божије, пошто невине и праведне душице њихове дјеце моле Бога, да буде милостив њиховим родитељима и да им опрости гријехе.

4. По народном вјеровању опраштa Бог на оном свијету гријех свакој души, која се раставила од тијела прије навршења четрнаесте године т. ј. ко је умро прије 14 година, јер сваки гријех учињен до тога доба (14 год). учињен је из лудости.

5. Ако су се човјек и жена (муж и супруга) на овом свијету вазда инадили и правдали и ружно живјели, онда на оном свијету лочу из једнога корита, као пас и кује, кољући се и режећи једно на друго.

Сарајево Јов. Ђ. Зорић.

Са Париске Изложбе

БОСАНСКИ ПАВИЉОН

У улици народа (Rue des Nations), између павиљона аустријског и угарског, налази се Босански павиљон (Pavillon de la Bosnie).

Павиљон има два спрата. И доњи и горњи спрат пуни су изложених предмета, и мора се признати предмети су и лепо пробрани и укусно размештени, те нам на Изложби лепо представљају део нашега народа који живи у Босни и Херцеговини.

Кад се у Павиљон ступа с десне је стране раскошно намештена мухамеданска соба, која нам као да смо у срцу Босне износи пред очи и намештај, и оружје, и чељад са оделом и накитом, и све што једној богато намештеној соби у Босни припада.

Пођете ли даље видите предмете занатске индустрије старога доба: оружје, разне наките и украсе, одело, судове и т. д.

Ванредно леп утисак чини панорама Сарајева која се налази на дну Павиљона према улазу. Ту је представљена улица у Сарајеву, али тако да вам предочи све што јој припада: и дућане и радње, и продавце и народ и све остало, али тако живо и лепо да вам се чини е се и ви налазите у средини тога живота

С једне стране Сарајева представљени су живописни крајеви Босне: Јајачки водопад и Извор Буне.

На високом постољу изнад Сарајева изложене су лутке двоје бегова, у природној величини, на коњима, у богатом оделу, са оружјем и целом опремом, те вам се чини да су оживели мухамеданеки јунаци наших народних песама.

На доњем боју изложени су још различити намештаји кући, које сам народ израђује, па се на њима виде и народне тканине, везови, шарање и цео укус и стил народни за ове ствари. За тим су: вазне, ибрици, посуђе и т. д. Ту су још и два разбоја, но кад ја посетих Павиљон, на њима се није радило.

На горњем боју видео сам моделе џамија, занатлиске радионице, жито, воће, дуван и т. д.

Босански Павиљон је дивно опремљен. Он немо представља наше миле земље Босну и Херцеговину. Али има нечега што овде мора Србина ужасно дирнути, што га мора до суза ганути. Још да тога није, Павиљон би био потпуно веран отисак онога што преставља....

Немајући времена за детељније разгледање у овом Павиљону, бележим о њему само онолико, колико се сећам, а каталога не бише који би ме и сад потпуније сећао на предмете које ту видех.[1])

1) Књига „La Bosnie — Hercegovine á l' Exposition de Paris 1900," што ју је издао у Бечу Adolf Holzhausen, није ми дошла до руку.

Етнографски Конгрес.

Веле да се за трајања Париске Изложбе држало на 130 конгреса, на којима су се претресале најразноврсније ствари из живота, науке, уметности и т. д. Међу конгресима има и таквих на којима се претресаху и ствари којима се ми бавимо, па ћемо о њима рећи реч две. Међу такве спада и

Етнографски Конгрес (Congrès des Sciences Ethnographiques). Овај је Конгрес отворен у недељу 26. августа (по новом) у Палати Конгреса (Palais des Congrès), под председништвом Maurice-a Block-a, уз асистенцију Texor-a de Ravisi-a првог потпредседника и Georges a Raynaud-a, главног секретара. Цела седница беше испуњена говором председника и читањем извештаја главног секретара.

27. авг. пре подне у 9 часова у Collège de France-у Конгрес је наставио рад.

На Конгресу је прочитан знатан број интересантних расправа и саопштења о општој етнологији, етници, етнодицији и социологији, о етнографској психологији, дескриптивној етнографији, лингвистици и т. д.

За време трајања Конгреса учињене су многе посете у Изложби под вођством нарочитих вођа. Посећени су павиљони народа, где се нарочито имало видети етнографских предмета (Јапан, Мадагаскар и т. д.).

28. авг. у 2 часа по подне Delaporte је водио чланове Конгреса у Музеј Канбоце. Lemire чињаше посете палати Индо-Кине.

30. авг. пре подне била је посећена Палата Костима (Palais de Costume).

31. авг. посећен је Музеј Guimet и Палата максиканска и музеј Cernuschi.

Конгрес је завршен банкетом у суботу у вече.

Међународни Конгрес за народно предање.

У „Гласнику“ бр. 9. и 10. „Караџића“ од пр. године јавили смо да ће се у Паризу држати Међународни Конгрес за народно предање (Congrès international des traditions populaires) 10., 11. и 12. септембра ове године. Тамо смо изнели и програм Конгреса. И сад пошто је Конгрес одржан, ево нас да саопштимо читаоцима и резултате његовога рада.

У опште први Међународни Конгрес за народно предање држан је у Паризу 1889. г. од 29. јула до 2. августа [1]) Сад пак за време трајања Изложбе створен је овај други међународни

1) О раду овог Конгреса види: Congrès international des traditions populaires, tenu à Paris du 29. juillet au 2. août 1889 Procès — verbaux sommaires par Paul Sebillot, secretaire général du Congrès. Paris Imprimerie Nationale MDCCCLXXXIX.

*

конгрес ове врсте у Француској, који је скупио знатно више чланова од првог. Садашњи број чланова прешао је 150, са знатним бројем расправа и дискусија.

По „Revue des traditions populaires“ доносимо овде у кратко рад овог Конгреса, који ће за наше читаоце бити од највећег интереса:

Понедеоник 10. септембра (пре подне). — Прва седница отворена је у понедеоник 10 септ. пре подне у Палати Конгреса, где су држане и све остале седнице.

Најпре је изабрано часништво и то:

За председника г. Charles Beauquier, председник Француског друштва за нар. предање (So iété des traditions populaires).

За потпредседнике: г. г. John Abercromby, изасланик енглеског фолклорног друштва (Folk-lore Society),

H. Beaugrand, председник друштва за нар. предање у Канади,

Loys Brueyr, потпредседник франц. друштва за народно предање,

Hoffman — Krayer, председник швајцарског друштва за нар. предање,

George Kunz, изасланик америчког фолклорног друштва (American Folk-lore society),

Eugéne Monseur, председник друштва за фолклор валонски (Sostété de Folk-lore wallon),

Госпођа грофица Martinengo — Cesareeso изасланица Међународног фолклорног друштва у Чикаку (Chi ago Intenational folk-lore Association),

Г. г. Eugene Mintz, члан академије des inscriptions et belles-lettres (Француска),

Stanislas Prato, директор лицеја у Фабриану (Италија),

Michel de Zmigrodski, изасланик фолклорног пољског друштва у Лавову.

За главног секретара г. Paul Sebillot, главни секретар франц. друштва за народно предање.

За секретаре: г. г. I. B. Andrews, изасланик енглеског фолклорног друштва,

Emile Blemont, књижевник (Француска),

George Doncieu, редактор часописа „Revue das trad. populaires“ и „Romania“ (Француска),

Leon Pineau, професор у лицеју Descartes, Tours (Француска),

Minas Tcheraz, дириктор журнала. „Armenie“ (М. Азија).

За благајника г. A. Certeux, благајник франц. друштва за народно предање

Пошто је изабрато часништво, главни секретар објављује да је Министар Просвете послао у место себе шефа своје кан-

целарије г. Raol de Saint-Arroman-a, а за тим објављује листу страних изасланика:

Г-ђа Robert Hatcher, Miss Alice Fletcher, потпредседница америчког фолклорног друштва (American folk-lore society.)

Г. Dr. Jules Sebastyen, помоћник чувара народног музеја у Пешти.

Typaldo Bassia, посланик у грчком парламенту,

Constantin Lahovary (Влашка).

За тим прочита листу друштава која су послала својих изасланика:

Америчко фолклорно друштво (American Folk-Lore Society: г. George D. Kunz).

Међународно фолклорно друштво у Чикагу (Chicago International Folk-lore Society: госпође Laura H. Clarke, грофица Martinengo Cesaresco, Potter Palmer, г.г. Paul Carus, Selim Peabodi, Stanislas Prato, Вид, Вулетић — Вукасовић, Michel de Zmigrodski),

Енглеско фолклорно друштво (Folk-lore Society: г. John Abercromby, J. B. Andrews, F. T. Elvorthy, Dr Gaster, A. Nutt, Pr F. Powel, H. D. Rouse, N. W. Thomas),

Société d' emulation d' Abbeville (г.г. Alcius Ledieux и de Wailly),

Археолошко друштво у Брислу (Societé d' archeologie be Bruxelles (г. пуковник Paul Combaz),

Чешко-словенско етнографско друштво у Прагу (г. Th. Volkov),

Угро-финско друштво (г. O. Donner),

Фолклорно друштво пољско у Лавову (г.г. Th. Volkov, и de Zmigrodski),

Друштво „Парнас" у Атини (г. Typaldo Bassia),

Швајцарско друштво за нар. предање (Société suisse des trad. populaires: г. Dr Hoffmann — Krayer),

Малоруско учено друштво „Шевченко" у Лавову (г. Th. Volkov),

Друштво за нар. предање у Канади (г. H. Beaugrand).

Главни секретар прочита писмена извињења неких чланова који нису могли доћи на Конгрес. Међу њима налазимо и имена Срба: г,г. Dr Балтазара Богишића и Вида В. Вукасовића.

Г. Sebillot чита за тим писмо на њега упућено од знаменитог сицилијанског радника на народном предању Giusepe Pitrè директора часописа: Archivio per lo studio delle tradizioni popolari (Палермо), које гласи:

„Као италијански фолклориста одушевљен непоколебљивом љубављу према делу науке учествујем духом у Конгресу за нар. предање, који се отвара у Паризу. Учествујем у име своје као

радник на демопсихологији, учествујем као директор листа Archivio per lo studio delle tradizioni popolari који је најстарији часопис за предање и обичаје. Не могући доћи лично у Париз молим Вас, драги мој г. Себијо, да прикажете наш лист, што Ви са пуно ауторитета можете учинити.[1])

„Ја сам уверен да ће важна питања која су стављена у програм бити проучена и претресена, а знам извесно и то да ће Конгрес дати више доказа о разнострукости предмета, о конпетенцији доктрина које препоручују нашу још нову и младу науку. Млађи ће научити сматрати онако како заслужује ова нова грана науке која држи средину између етнографије и лингвистике, и даје обилате помоћи антропологији, социолоији и историји.

НАСТАВИЋЕ СЕ

ПРИКАЗИ

Gragja za tehnološki rječnik ženskog ručnog rada. Prikuplja Jelica Belović — Bernadzikovska. Separatni otisak iz „Školskog Vjesnika". Sarajevo, 1898. Zemaljska Štamparija 4-tina.

Још од 1898. г. излази као додатак „Школском Вјеснику", стручном листу Земаљске Владе за Босну и Херцеговину овај „Технолошки рјечник женског ручног рада". До сад је изашло свега до слова М на од прилике 15 табака. — У „Припомени" испред „Gragje" износи уредништво „Шк. Вјесника" разлоге за овај посао. „Женски је ручни рад интензивна грана муњног обрта у нашег народа и проширен по свим крајевима, куд нам је народ насељен; па није никакво чудо, ако је називље при томе послу врло разнолико и неједнако преноси и у школе, како га већ која учитељица из кога краја донесе." Али има ту и веће зло, с којим се ваља борити а то је туђиштина која је у називљу при женском ручном раду баш отела маха и управо нам нагрђује језик, особито по варошима. У кога има иколико народнога поноса и мара за чистоту језика мора га одиста саблажњавати, када слуша наше дјевојчице да „хеклују", „штрикају", да косе „јакн", да имају „hochröth мараме", „браун" и „грау" хаљине и „сомкенширц", а мама да има „шлајер" ит.д.; —па кадђ још помисли да има учитељица, у којих има образа хранити се народним хљебом, а за уздарје народу тровати језик! По оваком мерару за чистоту и правилност језика изгубила се такођер многа народна рјеч, склонила се од туђинске поплаве у далеку горску забит, па, онде на сунцу непомућеног још и чистог народног живота живи као ријетки горски цвијетак; — по варошима и оближњим селима не зна јој се више трага. Ново вријеме унијело је уз то из туђине и нових радова новог латка и новог прибора, за који народ још није ни смислио имена, па се онда страна имена готово и с неким правом баце и шире по домаћи нашега рода и језика. Пријека је потреба да се неко прихвати посла, па да прикупи што у нас за ручни рад има и записана и незаписана." — Овако је размишљала Земаљска Влада за Босну и Херцеговину, кад се решила да се сама прихвати скупљања грађе за овај речник „па да онда њиме послужи народу". Ваљало је само још наћи кога „ко је вјешт и лакоме перу и танкој иглици, па да му се повјери та часна ама одиста мучна работа." И избор је пао на вредног књижевника госпођу Бернадзиковску која се уз остали плодни књижевни рад радо занима и прикупљањем народних речи и реченица. Вредна се госпођа тога одмах примила и прикупила на 20.000 речи које из књижевности које из народа. — Она се и обратила многим сестрама по роду и другарицама по звању, да „прикону сабирати и шиљати јој грађу", а међу тим је и „главом зашла у домаће одаје и хареме па прикупила и записала

1) Овај лист приказао је г. Sebillot; **Tradition** (Paris) приказао је г. Beaurepaire — Froment; **Revue de Bretagne et de Vendée** (Nants) приказао је г. O. de Gourcuff; **Revue de l' histoire des religion** приказао је г. Leon Marillier.

гдје је штампана". — И ту грађу по жељи господе списатељице и Земаљске Владе пушта уредништво „Шк. Вј." „на оглед, попуну и исправак". У овој су „Грађи" сређене наизмјенце" стране и наше ријечи како им је дошло место по абецеди. Била је потреба тако радити, пошто има ствари и радова, којим су већином само страна имена позната, а има и такти за које још и нема наших ријечи".

„Грађа" је штампана латиницом.

Ово је подузеће веома похвално, те ми скрећемо пажњу на рад ове врсте и у нас. Нарочито би било вредно да се наше „Женско Друштво" позабави овим питањем, које се њега поглавито и тиче. А оно би радом на овој ствари учинило знате услуге и себи и српском фолклору и науци.

Слични разлози руководили су и уредништво „Караџића" кад је умолило г. проф. Пет. М. Илића да спреми „Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског". Т.

Zbornik za narodni život i običaje u Južnih Slavena, na svijet izdaje Jugoslovenska Akademija Znanosti i Umjetnosti. Svezak V., 1. polovina. Uredio Dr. Ant. Radić. U Zagrebu, 1900. Knjižara Jugoslovenske Akademije (Dioničke Tiskare.) Tisak Dioničke Tiskare. Cijena. 2,50 kruna. 8-мина, Стр. 160

У овој свесци „Зборника" за наш народни живот и обичаје, таштампана је само грађа и то: **I. Буковица**, народни живот и обичаји, пише **Владимир Ардалић** из Ђеврсака (наставак, стр. 1—50).—**2. Врбник на отоку Крку**, народни живот и обичаји, пише **Иван Жиц** (наставак стр. 51—83)—**3. Заплање или Лесковачко** (у Србији), народни живот и обичаји, написао **Владимир К. Петровић** (стр. 84.—119.). Напомињемо овде само то да заплање и Лесковачко није једно исто, већ су то два са свим засебна краја Заплањеје предео између Суве планине, Крушевице, Бабичко-Јашуњске планине и Селичевице (М. Ђ. Милићевић, Краљ. Србија, стр. 3.), Лесковачко је пак околина Лесковца, која не само што нема ничега заједничког са Заплањем, већ је и са свим одвојена од њега. Даље није употребљен свуда у говору прави народни говор ни Заплања ни Лесковачког краја. Сем тога има и иначе прилично нетачности. — **4. Мањи приноси.** Из Градишта, народни живот и обичаји, написао **Шиме Варница**, пољодјелац (стр. 120—131) —**5. Из осичке опћине или куљске кумпаније** у Лици, народни живот и обичаји, написао **Иван Крмпотић**, (стр. 132. 147)—**6. Из Мотника** (у Краљевској), написао **Кашпер Крижник** (стр. 148—155).—**7. Старине, копање блага**, приопћио проф. **М. Алачевић** (стр. 156—160.). — Т.

Сборник за народни умотворения наука и книжнина издава Министерство на народното просвѣщение, книга XVI и XXI. Софиѣ Държавна печатница, 1900. Цена за обе књиге 10 лева (динара). 4-тина.

Бугарско Министарство Просвете издало је ове године две књиге свога Зборника за народне умотворине, науку и књижевност. У првој је књизи „Научен отдѣлъ" (стр. LXIII + 925 + 124 + 163. Сем тога има још доста таблица, карата, снимака и месечних извештаја са централне метеоролошке станице Бугарске), а у другој „Материали" (стр. VI + 409).

У првој књизи је на првоме месту чланак Dr Ив. Шишманова **„Десетогодишњица Зборника 1889—1899.,"** у коме се на првоме месту величају заслуге Венелинове, који пробуди жив интерес у бугарске интелигенције за домаћу етнографску књижевност. За тим се износе ствари које су у вези са оснивањем и десетогодишњим животом Зборника. На првоме месту изриче се захвалност земаљској управи и њеној готовости да пружи сва средства која су Зборнику била на расположењу за скупљање и издавање грађе и студија из области етнографије. Министарство Просвете у овоме је имало особито великога значаја. Оно је врло рано нашло за потребно да одреди извесна лица за рад из области етнографије, да образује експедиције, да хонорише радове и најзад да би дало што већег маха раду на етнографији трудило се да виђеније раднике на етнографији постави на таква места и положаје како би могли удобно радити на својим испитивањима. Сем тога оно је и наредбама преко школских надзорника препоручивамо учитељима рад на проучавању народа и скупљање градива из народа од чега је било огромног успеха. — Изнесен је за тим рад на томе да Зборник постане „етнографски журнал у најширем значењу речи" — Најзад је помен помрлим трудбеницима на раду око Зборника. — Иза овога је прегледно изложен **„Садржај и сарадници на Зборнику од књиге I — XVII"**, а за овим „Таблица фолклорног материјала који је печатан у Зборницима I—XVII" из које се види огромност прикупљеног градива.

Даља садржина прве књиге је подељена у три дела: I Део Историско-филолошки и и фолклорни у коме је 17 врло интересантних и ваљаних чланака, II Део за државне науке, III Део за природне науке.

У другој књизи овог Зборника (Материјали) налазимо различитих народних песама, мелодија, бајања, лекова, веровања, приповедака,

обичаја, предања о лицима и местима, пословица, пословичких израза, грађе за бугарски речник и т. д.

Простор листа пречи нам да се мало више забавимо око овог Зборника. Констатујемо само да се на њему може Бугарима позавидети. Т.

Македония. Етнография и Статистика отъ **Василъ Кънчовъ.** Съ 11 карти. Издава българското книжовно дружество въ София, София, Държавна Печатница, 1900. Стр. VI + 341. Цѣна 4 и по лева.

Јавно мишљење и у Бугарској и на страни обраћа велику пажњу на све што бива у Македонији. Многи учени људи путовали су Македонијом и писаху на страним језицима важних студија и бележака о народима који је насељавају, али потпунога и исцрпнога посла никако нема. То је нагнало писца ове књиге да је напише.

Књига је подељена у два дела. Први је део **Етнографија** и у њој су ови одељци: 1. **Опште белешке о расељавању народа по Балканском Полуострву, 2. Народи у Македонији. 3. Белешке о етнографским картама Македоније.** — У другом делу је **Статистика** са одељцима: **1. Опште белешке о статистици Македоније, 2. Белешке о општем броју насељења. 3. Распоред насељења по казама, 4. Македонија по Сан-Стефанским границама, 5. Поправке, 6. Азбучни показивач имена.** — На крају књиге налази се 11 различитих етнографских карата Македоније.

Ма да се у књизи говори о предмету хладно, ипак се не говори беспристрасно.

Т.

ГЛАСНИК

— У недељу 10. децембра, у 3 часа по подне, држао је у дворници Велике Школе г. Dr. Сима Тројановић, професор јавно предавање **„О оснивању Етнографског музеја“.** Предавање је било врло интересантно и поучно. Приход од предавања намењен је набавци етнографског прибора.

— У „Звезди“ свеска за септембар ов. г. налазе се ове ствари од интереса за нас: **Српске народне песме** из пиротског округа, из збирке **Мил. Ђ. Станојевића,** учитеља (304—311); **Палалије или палалија** (народни обичај у Сталаћу) од **Дан. Љ. Катића; Пучка кућа у Босни и Херцеговини** од Dr. Р. Мерингера, проф. бечке универзе, превео Антон Ловрић (Гласник Зем. Музеја у Босни и Херцеговини св. 2 и 3 за 1899.) реферат Dr. М, В. С. (миљанића).

— Од почетка ове школске године предаје, по одобрењу г. Министра просвете, у Учитељској Школи у Алексинцу уредник овога листа **Етнографију Српских Земаља,** по овоме програму:

Увод: Предмет и задатак Етнографије и њено место међу другим наукама.

Општи део: Човек у природи, човек као индивидуа. Човечанство у разним групама: расе, гране, племена, народи.

Посебни део: Земљиште Српских Земаља. — Етнографске периоде на томе земљишту: I Примитивна периода, II Грчка периода, III Римска периода, IV Словенско-српска периода: 1. Словени, њихова постојбина, карактер, ступањ културе, вера, језик и досељавање на Б. Полуострво, 2. Срба као део словенске целине и њихово досељење на Б. Полуострво, живот на новом земљишту и различити утицаји до данас. А за тим: А. телесни карактер: а) морфолошке особине, б) психолошке особине. Б. Етнички карактер: а) језик, б) материјални живот (храна, становање средства за опстанак, в) духовни живот (игре, поезија, уметност, религија, митологија, наука), г) породични живот (брак, деца, старост, смрт), д) Социјални живот (унутрашњи живот, економска организација, друштвена организација, међународни живот, рат, трговина).

„КАРАЏИЋ“ ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАВАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

БЕОГРАД, ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛ. 24.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ЗА ГОДИНУ 1900

ГОДИНА II

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но красна пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1900

Сарадници „Карацића“

у 1900. години

Алекс. Видосављевић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу,
Андра Гавриловић, професор у Београду,
Антоније Тодоровић, учитељ Македонији,
Благоје М. Илић, учитељ у Алексинцу,
Василије Радичевић, учит. кандидат,
Вид Вулетић — Вукасовић. професор у Дубровнику,
Владимир Ј. Радојевић, професор у Алексинцу,
Владимир М Николић, учитељ у Сопоту (окр. пиротски),
Вукашин Гаговић, учитељ у Црној Гори,
Глигорије К. Поповић, учитељ у Ст. Србији,
Димитрије В. Терзић, богослов у Рељеву,
Драг. Д. Петровић, учитељ у Рак. Бари,
Драг. Марковић, учитељ,
Душан Поповић, ђак Уч. Школе у Алексинцу,
Ђока П. Јовановић, учитељ у Дубокој,
Ђорђе Б. Несторовић, судија Апелационог Суда у Београду,
Живомир М. Бабић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу,
Иван Ивапић, српски конзул у Битољу,
Јован Ђ. Зорић, богослов у Сарајеву,
Јован Ј. Грујић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу,
Јован Р. Петровић, ђак Уч. Шк. у Јагодини,
Коста Н. Костић, проф. приправник у Пироту,
Лазар Богдановић, свештеник у Осеку,
Љубомир М. Давидовић, професор у Београду,
Марко М. Исаковић, медицинар у Бечу,
Милан А. Вујанац, учитељ у Костоцу,
Милан Делевић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу,
Милан П. Марковић, учитељ у Барама,
Милева В. Јоксимовићка, учитељица у пензији у Београду,
Милисав Д. Марковић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу,
Милутин Филиповић, ђак Уч. Школе у Алексинцу,

Мирослав Алачевић, професор у Спљету,
Михаило П. Васиљевић, срески чиновник,
Нед. С Кошанин, проф. приправник у Београду,
Никола П. Даничић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу,
Петар Деспотовић, управитељ Учитељ. Школе у Алексинцу,
Петар М. Илић, професор у Алексинцу,
Петар Ст. Иванчевић, јеромонах манастира Озрена у Босни,
Петар Стокић, професор у Шапцу,
Сава Маринковић, адвокат у Алексинцу,
Саво П. Вулетић, учитељ на Цетињу,
† Свет. М Марић, учитељ у Соко Бањи,
Dr Сима Тројановић, професор у Београду,
Сп. Радивојевић, учитељ у Македонији,
Станко Костић, учитељ у Македонији,
Станоје М. Мијатовић, учитељ у Пољни,
Стојан Новаковић, академик, изванредни посланик и пуномоћни министар у Петрограду,
Тихомир Остојић, професор српске гимназије у Новом Саду,
Тик. Р. Ђорђевић, професор у Алексинцу
Тодор Павловић, учитељ у Македонији,
Точак, учитељ у Македонији
Dr Фридрих С. Краусс, књижевник у Бечу,
Часлав О. Стефановић, ђак Уч. Шк. у Алексинцу.

САДРЖАЈ „КАРАЦИЋА“

за 1900 годину.

страна:

Доктор Краусса у Бечу лист „Карацићу од Dr Фридриха С. Краусса 1
Српска народна имена домаће стоке у Левчу, прибележио Ст. М. М. 15
Српски фолклор од Тих Р Ђорђевића 25
Једна стара српска кућа, описао Влад. Ј Радојевић . . 42
Игре у Сарајеву од Ј. Ђ. Зорића 49
Старинско црквено певање од Ст. Новаковића . . . 57
Морешка и тусти судац (краљ) на острву Корчули, приопћио Вид Вулетић — Вукасовић 59
Српски народни обичаји о Ускрсу у Славонији од Лазара Богдановића 67
Старинско црквено певање од П. Деспотовића . . . 83
Букумире од Dr. Симе Тројановића 85
Нешто из народног празновања (у округу пирстском), прибележио Влад. М. Николић 88
Крсна имена, напомене за нова испитивања од Стојана Новаковића 103
Обредне песме у Потисју, објавио Тих Остојић . . . 112
Албум конавоских везова од Вида В. Вукасовића . . . 119
О убијању стараца од Мих. П, Васиљевића 128
Поглед у живот српских народних пословица XIX века од Андре Гавриловића 135
Из Торлака, форклористичке белешке из пиротског округа од К. Н Костића 141
Бадњи дан и Божић у Зети од Сава П. Вулетића . . 150
Жабљачки евлијај од Сава П. Вулетића 153
Белешке о тајним језицима (у Алексинцу) од Тих. Р. Ђорђевића 156
Српско народно благо (из Славоније и Барање) од Л. Богдановића 169
Поништај тестамента Вука Стеф Карацића од С М Маринковића, адвоката 175
Вид Вулетић Вукасовић (у спомен двадесетпетогодишњег службовања и књижевног рада) од Тих. Р. Ђорђевића 199
Žene po primorskoj Dalmaciji od prof. Mir. Alacevića . . 2 2

Народно предање о местима:

Црепањска, забележио Петар Ст. Иванчевић 6
Тимар, забележио Петар Ст. Иванчевић 7

Обровац, забележио Петар Ст. Иванчевић 7
Гушевац, забележио Драг. Д. Петровић, учитељ . . 7
Црна река, забележио Драг. Д Петровић, учитељ . . 8
Бабина Машила, забел. Ђока П, Јовановић, учит. . . 3
Село Волуја, забележ. Ђока П Јовановић, учит. . . 9
Фелдварац у Бачкој), забележ. Ив. Иванић 64
Лисолај, прибележ. Сп Радивојевић 65
Пчелињак, записао Марко М. Исаковић 65
Ђетеништа, записао Марко М. Исаковић 65
Мандића вир записао Марко М Исаковић 65
Малешево, Дворište и манастир Туман од Драгосл. Д. Петковића, учитеља 85
Пашина Вешала, записао Марко М. Исаковић . . . 87
Нишан, записао Марко М. Исаковић 87
Тијесни камен, записао Марко М. Исаковић 88
Бочац, заб. П. С. Иванчевић 144
Смрдин, заб. П. С. Иванчевић 145
Благотин, забел. Ст. М М. уч 145
Добрње, Крвије, Лопушник, Вошановац и Орешковица забел. Милан П. Марковић учитељ 146
Иђош. забележ. Тих. О. 147
Бања ковиљача и планина Видојевица прибележ. Марко М. Исаковић 183
Манастир Ивања, забел. Марко М. Исаковић . . . 184
Пустопоље, забел Марко М. Исаковић 184
Проклета отава, забел. Мил. А. Вујанац, уч. 185
Одбијен змај, забел. Мил А. Вујанац, уч 185
Змич, прибележио Јов Р. П. 203
Бара и бик, забел. Јов. Р. П. 204
Како је постало Трстено, из збирке Вид В. Вукасовића 205

Краљевић Марко у народном предању:

Молба за сабирање грађе због систематике нар. пјесама о Краљевићу Марку израдио Станислав Цишевски 206
Marko Kraljević i Pili Magiaria, kazao u pero Joze Perić, забележио Prof Mir. Alačević 210
Камен Марка Краљевића, забел. Милан Делевић . . 212
Марков Камен, забел. Алек. Видосављевић 212
Задужбина Марка Краљевића, забел. Тодор Павловић 213
Краљевић Марко у служби, забел. Тодор Павловић . . 213

Српске народне несме:

Почетак устанка у Босан. Крајини, српска нар. пјесна, саопштио Петар Ст. Иванчевић 220

Српске народне приповетке:

„Фанариота“ (грчки владика) запопио коњца (магарца), забиљежио В. Гаговић, учитељ 17
Запалила се небеса, забиљежио В. Гаговић, уч . . . 17
Цар, царица и мур сапбија, забиљ. В. Гаговић, уч. . 18
Причешало, Свет М. Марић 18
Постанак вила, прибиљежио Дим В. Терзић 94
Калија и Чобанин, прибиљежио Дим. В. Терзић . . 95
Два очева савјета, прибиљежио Петар Ст. Иванчевић 95
Христос је благословио росуа, прибиљежио П С. Иванчевић 95
Тујбе Алија у џамија, забел. Станко Костић, учитељ . 96
Загонетка, забележио Станко Костић, учитељ 96
Осветио се оци, забележио Станко Костић, учитељ . . 96

Српске народне пословице:

Из Крагујевачке околине, записао Влад. Ј. Радојевић , 9
Из Левча, скупио Ст. М. М. учитељ 47
Из Сарајева. скупио Јов. Ђ. Ђорић . . , ... 91
Из разних крајева Ст. Србије и Мићедоније, забележио Сп. Радивојевић . . . . . , ... 217

Српске народне загонетке:

Из Левча, из збирке Ст. М. М учитеља 13
Из Прилепа, побележио Точак . , ... 67
Из Битоља, скупио Сп. Радивојевић . . . . . , . 92
Из Грајешнице, побележио Точак 93
Из Босанске Крајине, прикупио Петар Ст. Иванчевић 155

Српске народне клетве:

Из Поречја — Македоније, прибележио Антоније Тодоровић, учитељ . . . . . , . 66

Животиње и биља у народном предању:

Зец, забележио Т, Р. Ђ. , ... 148
Ласица, забел. Т. Р. Ђ. 149
Трепетљика, забел. Т. Р. Ђ. 149
Постанак Корњаче, забел. Љ. М, Дав. 187
Змија чуваркућа, забел. Љ. М. Дав. 189
Још једно вероваље о змији, забел. Љ, М, Дав. . . 189
Пољикућа (Adonis flamea), забел. Љ, М. Дав. . . . 189

Постанак кукавице, забел Часлав О. Стевановић . . 190
Народне изреке у Левчу из животињског и биљног света, забел. Ст. М. М. 190
Јеж, забел. Л. Грђић-Бјелокосић 214
Змија, забел. Л. Г. Бјелокосић 214
Ћртица, забел. Л, Г. Бјелокосић 214
Шврака, забел. Л. Г. Бјелокосић 214
Како су постале вашке и буве, забел. Ст. М. М. уч. 215
Како је постала корњача (жељка), забел. Ст. М. М. уч. 215
Како је постао крт, забел. Ст. М. М уч. 215
Зашто жабе не могу никад да се усмрде, заб. Ст. М. М. 216
Зашто се змије вучу по земљи, заб. Ст. М. М. . . . 216
Зашто коњ никад не може да се наједе, заб. Ст М. М. 216
Детелина са четири листа, записао Марко М. Исаковић 216
Курјачки зев, записао Марко М. Исаковић 217

Технолошки обичаји у Срба:

Темија, забележио Тих Р. Ђ. 185

Правни обичаји у Срба:

Питања за прикупљање технолошких обичаја у Срба, саставио Петар М, Илић, проф. (додатак „Карацићу“ од бр. 1—5).

Музички обичаји у Срба:

Грађа за Зборник музичких обичаја у Срба скупио Тих. Р. Ђорђевић 19

Ситне белешке:

Летник. забележио Јов. Ј. Грујић 21
Боже здравља до вјешала, забележио Милисав Д. Марковић 21
Ни попов ни хоџип, из збирке Ив. 22
Жени, коњу и псу не верој, ... 22
Славске песме у Вучитрну на Косову, забел. Гл. К. П. 22
Смочи и осмочи, забел. Свет. М. Марић 22
Како је постало моје презиме „Васић“, од Живомира М. Васића 23
Боље је сите комарце трпљети, него гладне напуштати од Т. Р. Ђ 53
Вања је бобова слама него празне јасле од Т. Р. Ђ. . 53
Не треба месити хлеб у петак и у недељу, забележила Милева Јоксимовићка 54
Зашто се сврака од 15 августа до 8 септембра — ме-

ђудневице, непрестано вере по трњацима и из њих не излази, а орао у то доба но пије воде него само пишти, забележио Б. М. И. 51
Зашто се попови не могу заситити новцем, забел. Б. М. И. 54
Жежен каму хлади, забел. Б. М. И. 55
Зашто мала деца не полазе пре године, забел. Ст. М. М. 55
За колико се разликује турска вера од хришћанске заб. Ст. М. М. 55
Српске нар. празноверице, прибел. Ант. Тодоровић, уч. 69
Запис од грознице, прикупио П. С. Иванчевић . . . 97
Како се који свет опасује, забележ. Ст. М. М. . . . 97
Закончићи, забел. Ник. П. Даничић 99
Неколико пригодних обичаја, записао Вас. Радичевић . 99
Народно веровање о ласици, забележио Ст. М. М. . . 100
Зашто риба има црвену крв и зашто рак иде натрашке забел. Милутин Филиповић 100
Како кука кукавица, забел. Ст. М, М. 132
Од кад почиње ноћ да краћа, забел. Ст. М. М. . . . 132
Кад дува вихор, забел. Ст. М. М. 132
Дечија бројања при игрању, прибел. Ант. Тодоровић, уч 133
Од кад су почели носити Срби и Арнаути у западној Мађедонији и Албанији црно гуњче, забел. Јован Р. Грујић 133
Како сељаци у врањском округу одређују клкво ће бити време у ком месецу, прибел. Душан Поповић. . . 134
Промена крсног имена од Влад. Ј. Р., Нед. С. Кошанина и Драг. Марк. 224
Немри, забиљ. Јов. Ђ. Зорић 227
Вјетровит, заб. Ј. Ђ. Зорић 227
О духовима, заб Јов Ђ. Зорић 227
Блажена Марија (Блаженица), заб. Јов. Ђ Зорић . . 228
Гријех је плакати за дјецом кад умру, заб. Јов. Ђ. Зорић 228
Шта је најгоре, заб. Јов. Ђ Зорић 230
Рустан-бег Ченгић, заб Јов Ђ. Зорић 230
Мађеха, заб Јов Ђ. Зорић 230
Народно вјеровање о оном свијету, заб Јов Ђ. Зорић 231

Белешке:

Нешто о скупљању народног предања. с франц. Т. Р Ђ. 52
Тестаменат Вука Стеф. Караџића, приопћио Петар Стокић 171

Са Париске Изложбе 165, 191, 232
Прикази . . . . . 23., 55., 70. 101., 172., 195., 236.
Гласник . . . . . 24., 56., 72., 102., 174., 198., 238.

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и књижнина, издава Министерство на народното просвъщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. До сад је изашло 15 свезака. Цена је свакој 5 дин.

Český lid Sbornik věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt Praha, Vyšehrad na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

Národopisný Sbornik československý vidáva Nár do isná společnost československá a Nar d pisné museym československé. V Praze Prikopě, 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видаэ Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Arteta, Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mythologie, litterature orale, ethnographie traducionelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Société des traditions populaires) Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дині

— La Traditin, revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, dirigée par M Henry Carnoy. Paris. 17, rue Notre Dame des-Champs. - Цена 15 дин. Поједине свеске 125 дин.

— Melusine, recueil de mythologie, litterature populaire rnriions et usages, dirigé par HeGaidodia 2 zt . rue des Chantiers. tЦена 12,50 дин. Појединие свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugéne Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Појединe свеске 1.50 дин.

Die Donauländer, Zeitschrift für Volkskunde. mit Berücksichtigung von Handel, Industrie und Verkehrswesen in den Ländern der unteren Donau. Herausgegeben von Adolf Strauss in Budapest VII Also erdöser 1 Излази у месечним свескама. Цена за Аустро-угарску 12 фор. за остале земље 30 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Vorstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde). Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

Посебни отисци из „Карађића":

1. Питања за прикупљање градива о ловачким обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић. (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карађића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља градиво из нашег народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1900). Цена 0.50 дин.

— Сем овога оштампао је уредник „Карађића" из „Народног Здравља" још:

Упуство за скупљање грађе из народне медицине од дра С. Ватсва, које такође шаље на захтев безплатно.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ОКТОБАР 1900

ГОДИНА II

Пут раскрчен, горе шиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но красна пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1900

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Поништај тестамента Вука Стеф. Караџића од С. М. Маринковића, адвоката . . 175
Народно предање о местима од Марка М. Исаковића и Мил. А. Вујанца 183
Правни обичаји у Срба од Тих. Р. Ђ. . . . 185
Животиње и биље у народном предању од Љуб. М. Дав., Часлава О. Стевановића и Ст. М. М. 187
Са Париске Изложбе од Тих. Р. Ђорђевића 191
Прикази 195
Гласник . . . . , ... , ... , 198

Претплатницима

Од Нове Године престаје „Караџић“ излазити, јер му ни с које стране помоћи нема. Уредништво нема рачуна да се више задужује. Да не би и за последње свеске морало правити нове дугове моли претплатнике да измире преплату.

Уредништво „Караџића“

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 10. У Алексинцу, Октобар 1900. ГОД. II

ПОНИШТАЈ ТЕСТАМЕНТА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА

У свесци за Август и Септембар од ове године, донео је овај лист „Тестаменат Вука Стеф. Караџића.“

Читаоци „Караџића“ видели су да је поменути тестаменат писао Димитрије Ј. Тирол, који је „ријеч по ријеч“ писао „по казивању“ Вуковом. Да је овај тестаменат био израз последње воље нашег славног књижевника Вука, види се и по томе, што је исти потписао сам Вук као тестатор; а као сведок потписао исти тестаменат Dr. Фрања Миклошић, чије име такође гарантује, да је све што је написано у тестаменту, било по жељи Вуковој.

Свакако ће бити од интереса за читаоце овога листа; а нарочито за биографе Вука С. Караџића, да им саопштимо званичне акте из којих ће се видети, да је тестаменат Вуков оборен или да се изјасним правничким термином, — поништен.

Наш генијални књижевник, као што је био Вук, кога књижевници с правом називљу „оцем наше новије књижевности“, — свакако заслужује, да мало више потрошимо времена око прикупљања грађе за потпуну биографију његову.

За то је и овај лист, — који тежи у испитивању народног живота, обичаја и предања да иде стопама славног књижевника Вука, — изјавио, да ће „врло радо на овоме месту саопштавати све што се на Вука Ст. Караџића односи“.

Одзивајући се радо овоме позиву уредништва „Караџића“ шаљем му ове прилошке (преписку званичних аката) који ће најбоље илустровати, како је и зашто поништен судским путем тестаменат Вуков.

Суду окружија Подринског,

Господин Министар Иностранн дјела писмом својим од 25. Маја тек. год. И № 2154. преставио је Господину Министру правде под ·/₁ приложени тестаменат пок. Г. Вука Стефановића — Караџића и опис смртног случаја[1]) у прилогу ·/. молећи да се ови документи коме треба доставе.

За то Министар правде спроводи горње документе суду томе ради надлежног с' њима поступка.

№ 1886.

5. Августа 1865 год. у Београду

Министар правде Р. Лешјанин с. р.

На полеђини овог акта стоји:

№ 7436.

Да се тестаменат с' прилогом копира и свима именованим лицима у њему т. ј. Ани удовици Вуковој, Димитрији сину, Мини кћери, Јакова Јовичића сину Обраду Тришићу, који по уговору седи на имању Вуковом, Друштву српске словености доставити с' тим да они дужни буду од дана пријема истога ако би имали што противу истог приметити, примедбе своје доставе за један месец дана, јер у противном случају суд ће сматрати да противу тестамента нису имали ништа приметити.

Како се пак из известија протоколасте интабулационог протокола види да је г. Димитрије 19.600 гр. пор. од Управе фондова под интерес на јемство његови добара „Лагатор"[2]) зовоми које он г. Вук жени својој а не реченом г. Димитрији оставио; то се и Управи фондова један препис тестамента знања ради шаље како би она нужни јој корак у овоме учинити могла.

26. Авг. 1865 г. у Лозници.

Председн. Суда,
С. Обрадовић с. р.
чланови
М. Јоксимовић с. р.
Т. Спасојевић с. р.

Суду окр. Подринског,

Седмог Септембрија ове 1865 г. примио сам решење суда окруж. подринског од 27. Августа ове године № 7436. са тес-

1) Вредно би било отштампати и овај „опис" о смрти Вуковој. Потрудићемо се, да и то саопштимо читаоцима у коме броју овога листа, како ово добавимо у препису.

2) Овај „Лагатор" то је велико грунисано имање, које служи као чајир; а има повећу и шуму. Кажу, да је ово имање Вук Караџић добио на поклон од Великог Милоша. Сада то имање припало је општини лозничкој по куповини; али документата о тоте немамо. Ово је у колико смо доваљали од неких Лозничана. Писац.

таментом покојног мог оца Вука Стеф. Караџића и јављам да се са истим тестаметом незадовољавам јер тестаменат није начињен по пропису §§ 432 и 433[1]) по томе по закону не важи, — за то молим суд да га уништи, — и тако ја сам остајем као прави наследник.

Но да би могао са имањем расположење чинити и отуђити га јоште и за живота материна, која право уживања имаде, подносим под ·/. пуномоћство њено у копији из ког се види и то, да сам ја једини син почившег Вука Стеф. Караџића, да сем једне удате сестре немам више ни браће ни сестара, који би по закону могли полагати какво право на ово наследије.

Јоште имам приметити да сам земљу звану „Лагатор“ не само Управи фондова заложио са 19.600 гр. пореских како суд у горе поменутом решењу наводи, но да сам исту земљу и обтеретио јоште и са триста дуката цесарски давајући г. Милану Јоксимовићу члану истог суда облигацију са правом интабулирања на горњу суму, на основу које га и суд горњом сумом на исту земљу и интабулирао као што под ·/₁ приложено решење истог суда у копији показује.

9. Септ. 1865 г.
у Биограду

Штабни капетан I. класе
професор артиљеријске школе
Димитрије в. Караџић с.р.

Суду окружја Подринског

На решење Суда округа Подринског дато из засједанија његовог у Лозници дана 27. Августа тек. године № 7436. с' којим је исти суд Српском ученом Друштву саопштио у одостовереном препису и у немачком преводу тестаменат покојног Госп. Вука Стефановића — Караџића и којим решењем својим исти Суд позива Српско учено друштво:

„Да оно ако што противу тестамента примечавати имало за месец дана од пријема истог своје примедбе суду достави“.

Српско учено Друштво закључило је у Седници Одбора држаног дана 10-ог Септембра тек. год. у Београду под бројем 88. истом суду одговорити:

„Да Српско учено друштво нема шта противу тестамента приметити но да моли суд да нареди извршење истог тестамента“.

Дана 24. Септембра 1865 г.
у Београду
Секретар и касир,
Српског Ученог Друштва
Др. Јанк. Шафарик с.р.

Председник Српског Ученог
Друштва
Јован Гавриловић с.р.

---

1) Ово се односи на грађански законик наш који је санкционисан у год. 1844 а које одредбе и данас важе. Писац.

Суду округа Подринског

По решењу суда тога од 27. Августа. т. год. № 7436 а у предмету сопственог тестамента пок. г. Вука Стеф. Караџића, управа фондова као поверитељ г. Димитрија Караџића наследника вуковог доставља суду томе против истог тестамента ове примедбе.

Кад тестамет није руком тестатора написан и подписан, онда на таквом тестаменту по §§ 432 и 433. закона грађан. морају бити три сведока подписана да тестаменат има закону важност, иначе не вреди ништа.

Сопствени тестаменат г. Вуков није руком Вуковом написан, но га је написао неки Димитрије Тирол и поред њега подписан је као сведок и Миклошић, дакле два сведока.

Овај тестаменат г. вуков начињен је по § 432. закона грађ. и као такови мора по § 433. истог закона имати три сведока и то да су сви законо били.

Па почем исти тестамент три сведока нема, нити је пак у заглавију истога означено да је то „тестамент“ но је тек нека записка начињена; то исто према наведеним законима и изложених узрока не може имати важности тестаменталне.

С тога управа моли суд тај, да он сопствено писмено г. Вуково, које је за тестаменат узето, уништи и закони ред наследија који неограничено на сина покојниковог г. Димитрија долази, прогласи.

Ф№ 11259.

1. Октобра 1865 г.
у Београду
Секретар,
Д. Динулов.

Управитељ фондова
Јов. Саввић с. р.

№ 9158.

На основу § 482 грађ. зак. решењем упутити г. Димитрија Караџића и управу фондова што противу тестамента војују, да у своје време поведу парницу за обарање тестамента, а о томе да су г. Димитрије и управа на парницу упућени известити решењем ради знања и управљања г. Ану, г. Мину и учено друштво, који противу тестамента не протестирају дакле усвајају га.

2. Декембра 1865. г.
Лозница.

Председатељ Суда
С. Обрадовић с. р.

Суду округа Подринског

Димитрије в. Караџић, инжињерски капетан писмом својим од 10. септембра прошле 1865. год. изјавио је незадовољство

против тестамента који се код суда тога као тестамент његова оца пок. Вука С. Караџића налази, а овим актом ја, као његов посредствени пуномоћник подносим у законом року доказе.

1.) Да је г. Димитрије син г. Вуков које се види из крштена писма г. Димигријева у немачком пропису[1]) и српским преводу под а., и б., приложена.

2.) Да тестаменат баш и кад би био г. Вуков, опет невреди с' тога што није по прописној законој форми сачињен, види §§ од 424 до § 449. грађ. закона, а и с' тога што су наређења XII. главе истог закона повређена, јер је закони део окрњен.[2])

Према томе молим суд, да поменути тестаменат за неважећи прогласи из горе наведени узрока, а српско учено Друштво, које у Београду постоји, г. Ану удову г. Вукову и г. Вилхелмину удову Вукомановићеву, а кћер г. Вукову (обе ове живе у Бечу, у Аустрији) на редовну парницу упутити ако се успеку надају да поменутим тестаментом могу доказати право на имање пок. Г. Вука, које по закону припада, у наслеђе г. Димитрију као јединому сину г. Вуковом.

Докази су ми под А. крштено писмо у оригиналу на немачком језику, (које молим суд да по свршетку дела врати г. Димитрију в. Караџићу) под б. препис истог, и под в. превод истог на српски, напослетку под г., пуномоћије којим г. Димитрије г. Новића правоз. а овај мене овластио.

3. Марта 1866 г. у Београду. — Др. Ж. Петровић правозаступник с. р.

№ 1685.

Почем тестаменат није судом за неважећи оглашен још као што просителј оће а он сам противу истога војује: то сматрати ову изјаву као тужбу, па ову са свима прилозима његовим у верном препису на трошак просителја доставити на одговор, свима дотичним лицима с' ходно §§ 94 и 95 грађ. поступка. Управи пак фандова, све ово у вези наредбе под № 988, доставити.

8. Марта 1866 г. у Лозници — Председат. Суда В. Петровић с. р.

---

1) Ова крштеница свакако је зато на немачком језику написана, што се син Вуков Димитрије родио у иностранству, где је живео Вук у доба кад се оженио, као у часу смрти.

2) „Закони део" по § 477 грађ. зак. преставља **половину** родитељске **целокупне заоставштине.** Овај закон штити рођену децу тестаторову, све да је родитељ као тестатор искључио тестаментом рођено дете своје. Писац.

Суду окружија Подринског

На решеније суда окружија подринског од дана 8. Марта 1866 г. којим се српско учено Друштво од реченог суда позива, да поднесе истом суду свој одговор на саоштену му у препису тужбу госп. Драгутина Петровића, који као опуномоћни правобранитељ господ. капетана Димитрија В. Караџића иште да се тестаменат пок. Вука Ст. Караџића, за неважећи прогласи и уништи; Српско учено друштво закључило је у седници одбора дана 13. Априла тек. год. под бр. 84. одговорити (има?) ово — окр. суду, да оно неће право, које му по реченом тестаменту припада судским путем тражити, нити парницом бранити.

У Београду дана 18 Априла 1866 г.
Секретар и касир Друштва
Др. Јан. Шафарик с.р.

Председник
Српског ученог
Друштва
Јован Гавриловић с.р.

Суду окружја Подринског

На — молбу — основу позива окружија Подринског од 26. Августа т. г. № 3734. којим смо позвате долеподписате Ана удовица Вука Стев. Караџића и кћи његова Мина удовица Алексе Вукомановића, да истом Суду дођемо 17. Октобра пре подне, поради уништења тестамента пок. Вука Стев. Караџића, јављамо овијем Суду, да на то рочиште доћи неможемо; за то нека суд реши, по закопу, јер ми пошто нам је суд јавио, да тај тестаменат по закону невреди, немамо ништа противу уништења његовог, па зато нисмо ни онда имали шта јавити кад смо оно биле позвате на рочиште још у месецу Априлу т. год.

у Бечу 3. Окт. 1866 г.

Ана Караџић с.р.
Мина Вукомановић с р.

ПРЕСУДА

Суда округа Подринског као надлежног

ПО ПАРНИЦИ

Г. Димитрија Караџића официра и професора артиљеријске школе у Београду, кога као пуномоћник заступа г. Драгутин Ж. Петровић јавни правозаступник из Београда.

противу

Г. Ане удове и г. Вилхелмине кћери пок. г Вука Караџића из Беча

Судили су: Због уништења тестамента.

Председник суда Т. Петровић
судије: Т. Спасојевић
за III судију секретар.
Коста Денић
Писар К. Петровић

Пуномоћник тужитељев с' актом својим од 5. Марта т. год. подневши суду овоме пуномоћије са којим је овлашћен да може тужитеља на овој парници заступати, тражио је, да се тестаменат пок. Вука оца његовог властодавца, са којим је тестаментом завештано неко право Српском ученом друштву у Београду, г. Ани удовици и г. Вилхелмини кћери г. Вуковој, — за неважећи прогласи зато што исти тестаменат није сачињен по прописној законој форми и што је са њиме окрњен закони део његовоме властодавцу. За доказ да је његов властодавац син г. Вуков поднео је пуномоћник крштено писмо.

Тражење ово пуномоћника тужитељевог кад је по решењу суда овог од 8. Марта т. год. № 1685. саопштено Српском ученом друштву, г. Ани и г. Вилхелмини и Управи фондова као интересованике и то: Српско учено Друштву актом својим под С№ 3114. оно неће право које му по тестаменту пок. Вука припада, судским путем тражити, нити парницу оранити а г. Ана и г. Вилхелмина актом под С№ 7260. да оне нису противне да се тестамент за неважећи прогласи; Управа пак фондова актом њеним под С№ 2181. да она пристаје као интересирана страна с' прам г. Димитрија, који је завештано имање код ње задужио, да исто г. Димитрије и за њу парницу ради уништења тестамента г. Вуковог води и сврши.

Ради извиђања и пресуђења ове парнице суд округа подринског одредио је рочиште на дан 17. Октобра т. год. но на исто дошао је само пуномоћник тужитељев а обтужене у наведеном њином акту под С№ 7260. јавиле су суду да не могу доћи на рочиште; као и то, да се парница ова и без ови пресуди.

На рочишту пошто би прочитано напред наведено захтевање пуномоћника тужитељевог а он упитан казао је: да при томе своме захтевању остаје с тим додатком да тестаменат треба да се уништи и с' тога, што све стране, који се овај тестаменат тиче нису противне томе уништењу.

По наведеноме Суд округа подринског узимајући у расуђење:

1. Да је пуномоћник тужитељев тражио, да се тестаменат пок. г. Вука уништи за то, што није сачињен у прописаној за-

коној форми и што је са истим тестаментом окрњен закони део његовоме властодавцу.

2. Да је Српско учено Друштво актом својим под С№ 3114. изјавило, да оно неће право које му по тестаменту пок. Вука припада судским путем тражити нити парницом бранити.

3. Да су се г. Ана удовица и г. Вилхелмина кћи г. Вукова по акту под С№ 7266 изјасниле, да немију ништа против уништења тестамента г. Вуковог, дакле да нису противне тражењу тужитељевом.

4. Да је Управа фондова актом њеним под С№ 2181. суду овоме јавила, да она пристаје, као интересирана страна спрам г. Димитрија, који је тестаментом завештано имање код ње задужио, да исти г. Димитрије и за њу парницу ради уништаја тестамента г. Вуковог, води и сврши.

5. Да је тестаменат г. Вуков пошто на њему ни један сведок није подписан, противно форми законој, која је прописана у § 433 грађ. законика и

6. Да је тужитељна страна одговорна суду овоме за таксу по делу овоме проузроковану, — па за то на основу наведенога и §§ 432 и 433 грађ. зак. и § 513. гр. суд пост. и

Пресуђује:

Да се тестаменат г. Вуков као не одговарајући прописаној форми за неважећи прогласи и да г. Димитрије, плати суду овоме, папирну, наредбену и пресудну таксу, по делу овом учињену.

Од суда округа Подринског № 7261. 17. Октобра 1866 год. у Лозници.

Писар
К. Петровић с.р.

Председ. суда,
С. Обрадовић с.р.

Ми смо овде оштампали све акте, који су веран препис званичних акта који су нађени у прашној и забаченој архиви. Отштампали смо како речи тако и интерпукције, као и начин правописа онако, како је у оригиналу нађено.

Прилошци ови и ако нису за правника од велике вредности — јер су оваки спорови честе појаве — свакако су, неоспорно од вредности за биографа, који би хтео да детаљно напише биографију, овако заслужног Србина и књижевника, као што је био Вук Стев. Караџић.

Овде обраћамо за сада пажњу читаоцима на то, да и ако је Вук градио поништени тестаменат 12 Дек. 1858 г., опет за то овај спор поведен је од 1865 г. Ну тај размак у годинама и ако пада у очи на први поглед, опет је објашњив кад напоменемо: да се спор не може за поништај тестамента ни повести докле

се не утврди факт смрти и док се тестаменат не обзнани интересованим.

Не задивљује нас ни то што је Димитрије син Вуков тражио поништај тестамента, јер је човек имао по закону права, као једини син да војује противу тестамента, који је написан мимо законске форме и којим се крњи његов законни део; али задивљује нас племенитост славнога српског књижевника Вука који и на самртном часу помиња на српске књижевне раднике и изјављује жељу, да се по смрти његовог сина преда имање у сопственост „Друштву Србске Словесности“ те да ово даје награде „српским списатељима, који би се с најбољим напретком трудили око нашијех народности“!!...

Надамо се да ће ови прилошци свакако интересовати како читаоце тако и наш књижевни свет, јер је ђенијални рад Вуков на пољу књижевном заслужио да му се сви ми као потомци и Срби одужимо како који може.

Слава нека је сени ђенијалног Вука Ст. Караџића! Слава нека је овоме творцу српске новије књижевности, нека му је вечан спомен у Српству, јер нас је он научио: да истински љубимо свој народ и први нам је показао својим делима, како ћемо темељно и озбиљно проучити душу српскога народа.

Хвала нека је моме колеги г. Влади Д. Илићу и председеднику лозничког суда. г. Милораду Д Поповићу, који су ми помогли да што тачније добавим у верној копији ове податке, који и данас леже у прашини лозничке архиве.

Благодарим и уредништву овог листа на гостопримству.

Напомињем да сам уз ове прилошке добавио и веран пренис Вуковог тестамента, још пре неколико месеци; али пошто је исти отштампан у овоме листу у прошлој свесци, то би било излишно, да га понова саопштавам.

12—X—900 г. С. М. Маринковић
Алексинац адвокат.

Народно предање о местима

Бања Ковиљача и планина Видојевица (срез јадрански, округ подринским). Прича се да су некад биле две сестре: Вида и Ковиљка. Њихов отац није имао никог другог до њих две, а био је врло богат. На смрти својој он им подели све своје благо рекашви им том приликом: „Ћери моје, овим новцем треба да учините какво добро своме народу.“ Па онда умре. Сестре

се одмах растану, једна оде на једну, а друга на другу страну. Вида се устави на планини Видојевици где сазида велики град, због кога се и ова планина прозове Видојевица. Видојевица је последњи огранак планине Цера, а удаљена је од варошице Љешнице за пола часа. А Ковиљка се устави под планином Гучевом; ту угледа један мали извор, и напије се воде из њега. Сељаци нису хтели никад да пију воде са овог извора, јер су говорили: „Нечиста је, удара на сумпор," па видевши да Ковиљка пије са овог извора воду, прозову га „Ковиљача"; а Ковиљка да би испунила очев завет, озида овај извор поново и намести дрвене цеви кроз које је вода текла.

По њеном се имену сад зове наша чувена бања Ковиљача, која се находи уз саму реку Дрину, а пола часа од Лознице.

1. Маја 1898 г. Прибележио
Љешница. Марко М. Исаковић.

Манастир Ивања, развалине код Љешнице, на Ново-селском гробљу.

Ивања је у старо време био чувен и богат манастир; у њему је некада служило 60 калуђера, али су га Турци, покоривши Србију, порушили и опљачкали, калуђере нешто побили а нешто растерали. И сад је овај манастир у развалинама; зидине се лепо виде и лепо показују колики је манастир био т. ј. нису растурене, а може лако да се позна и место, где је био олтар. Причају да се златни крст са овог манастира налази и сада у неког бега босанског; велики су откупи за њ састављани, али га бег није никад хтео дати, јер, веле, да му је то аманет од старих, који су били Срби и ктитори овога манастира. Кажу да у очи сваког празника и недеље овде се осећа мирис од тамјана, чује се неко потмуло појање црквених песама и виде се кандила где сјаје. Још кажу, да се сваке године у очи Ивањдана види неки светац у белој хаљини на месту, где је био олтар; за њега мисле да је Св. Иван, коме је овај манастир био и посвећен И сад има крај Дрине једна ада, која се зове „Коњска ада" или „Коњскача," где је, како кажу, била манастирска ергела и разна друга стока.

Љешница. Забележио
10. Јуна 1899 г. Марко М. Исаковић.

Пустопоље — пољана близу манастира Чокешине.

Када је погинуо Милош Стојићевић — Поцерац оде један његов момак да јави његовима код куће да је Милош погинуо. Нађе Милошеву мајку овде где чува овце, он јој каже да је Милош погинуо, нашто она закука и рекне: „Ај, пусто поље, на теби ми дођоше црни гласи!". — О томе има и овакаква песма:

„Не чај[1]) више, Милошева мајко,
„Гони овце низ то поље пусто
„Милош ти је синоћ погинуо“.

У манастиру Чокешини
10 Априла 1900 г.

забележио
Марко М. Исаковић

Проклета отава. Од сеоца Зарева на југ — идући варошици Рашци, а у месту Зарићу има један камен сушта садевена отава. Текући, вода је тај камен таквим створила, али народ му је дао — због изгледа — са свим другу историју. Прича се да је туда пролазио Св. Сава, па да је за свога коња затражио мало сена. Сигурно да је тада била оскудица у сену, а људи — не знајући да је он светац — рекну му да немају баш ни мало. Кад је за тим Св. Сава прошао поред те садевене отаве у потоку, и видео да му газда није хтео дати сена, он прокуне отаву да се „у камен“ створи. Па тако је — кажу и било.

9. марта 1900. год.
Костолац.

Мил. А. Вујанац
учитељ

Одбијен Змај. Код села Зарева има један изворак, на коме је — кажу — Змај воду пио. Нека девојка чувајући туда козе „опогани“ тај изворак помокрив се у њ. Змај дође на изворак, позна да је вода погана, наљути се, и, пиштећи оде, и никад више није ту долазио, али ни вода од тада није свежа и пријатна као до тада. Девојка та дуго је боловала и једва је жива остала.

Змај пак одлети на исток (идући селу Бањевцу) и нађе други извор са кога ће воду пити. Тај се извор зове и данас „Змај-вода“. Грозничави налазе тамо лека ако стигну пре рођаја сунчева, те се умију и напију.

9. марта 1900. год.
Костолац

Мил. А. Вујанац
учитељ

Правни обичаји у Срба

Темија

Темија је, у срезу нишавском, округа пиротског гомила од камена, коју народ гради као знак проклества над неким.

1) Не чекај.

Кад сам 20. јуна 1897. г. био у селу Извору, срез нишавски округ пиротски, забележио сам ово тамошње, народно, казивање:

У селу Басари беше недака свештеник који је држао Басару и Раковицу, сада расељено село близу Извора. Попа је био мало писмен, те је празнике знао по камичцима. Једне године да би знао кад ће бити Ускршње Покладе избацивао је сваки дан по један камичак. Ну поподија да би што дуже блажила (мрсила) дометала јо попи камичака тако, да је дошла и Лазарева Субота а попа и Басара још и не помишљаху да запосте. На Лазареву Суботу пође поп у Раковицу. Кад стиже тамо има шта и видети: певају лазарице. Виде попа свој грех па јурне у Басару, па чим се над селом помоли викну: Басарци, магарци, у Раковицу лазарице поју, а ви још не заговеждате! — Ту попа од умора падне, па ту буде и сахрањен. Сељаци му на гробу, за то што су се грешили и мрсили, начине мађилу[1]) проклетију — темију.

Петар Стојановић, ученик учитељ. школе, родом из Извора казивао ми је пре неколико дана о темијама ово:

Пре три године, источи неко Кости Поповићу из Извора све вино из буради, која су била у подруму. Он затражи да се кривац нађе или да му се вино плати. Сељаци потраже кривца па пошто га не нађу, даду колико је ко хтео, и скупе 900 динара. Скупљени новац не хтедну дати, не знам из каквих узрока, Кости у руке, већ га метну на камен, да га са камена сам узме. Али га Коста са камена не хтедне узети. — Тада се сељаци згодоворе да „ставе проклетију“ на онога ко је вино источио, па то и учине овако: Поред једнога раскрсја (раскршћа. — Раскршће се тамо зове још и крстопутина) пободу дрвени крст, на коме је било написано: „Проклет био ко источи вино.“ За тим је сваки узео по камен и бацио поред крста, говорећи: проклет био ко источи вино! — Од тога се начини гомила камења, која се, као што рекосмо, зове темија. — И после овога ко год је поред темије пролазио, бацао је камен на њу и говорио: Проклет био ко источи вино! — Прошле године навали на Извор велика поплава и начини велике штете. Сељаци помисле да је то због ове темије, и намисле да је растуре, те позову три свештеника, који код темије пред великим скупом народа очитају молитву, а народ разбаца камење са темије. После тога настало је веселе и част.

Трећа темија је на месту Клисури између изворског и добродолског атара. Кад је и због чега је направљена не знаде ми Петар рећи.

Четврта је темија близу села Нишора, а подигнута је, по Петрову казивању, због тога, што је председник општине Голуб Цецеја кињио народ и чинио му многих пакости, те се народ

1) У пир. округ гомилу зову: **мађила**, а малу гомилу: **мађилка**.

договори да му „ставе темију“. Бацајући камен на њу свако је говорио: „Проклет да је Голуб Цецеја!“ — Ова темија стоји и данас, али се на њу камење више не баца.[1])

9./X — 1900. Тих. Р Ђ.

Алексинац.

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ[2])

Постанак корњаче. У нашем народу постоји нарочита прича о постааку ових троме животиње. Прича се да је кум куму дошао у походе. Гост је домаћина затекао за ручком. Ручао је

1) Напомињем да реч **темија** можда није ништа друго до скраћено **анатемија**, а обичај стављања темије је без сваке сумње стари народни обичај „**метања анатеме**“ о коме говори г. Алекса С. Јовановић у својим „**Приносцима** за историју старог срп. права“ II део, стр 51—60., где су изнесени и други слични примери овога старог правног обичаја. — О овоме обичају говори и г. Сима Тројановић у књижици „**Лапот и проклетије у Срба**“ (прештампано из „Искре за 1898 г.). — Сличне обичаје, један из Добрича а други из околине Новог Пазара, и ја сам забележио у путописним белешкама „**Поред Топлице**“, стр. 39. и 61. (прештампано из „Браства“ књ. VII). — Најзад напомињем да је и песма Ивана Вазова „**Проклета Гомила**“ (види српски превод у „Делу“ за 1897. г. књ. 15. стр. 86—100) дао грађе овај правни обичај у наше браће Бугара.

2) У прошлом броју „Карађића“ отворили смо рубрику за прикупљање грађе из народног предања о животињама и биљу. — Пре неколико дана посла нам г. Ст. Новаковић „**Питања о празноверицама о животињама у Европи и Северној Азији**, што их је израдило лондонско Антрополошко Друштво. Благодарећи срдачно г. Новаковићу, ми их овде врло радо саопштавамо да послуже као потсетник за многа разбирања о животињама у народу нашему те ће тако и ова рубрика бити обилатија:

Питања о празноверицама о животињама у Европи и Сев. Азији.

1. Које животиње (тице, рибе, зарезници итд.) значе за оне који их виде срећу (одн. несрећу)?

2. Које животиње доносе кући у којој су срећу (одн. несрећу)?

3. За које се животиње верује да предсказују смрт?

4. Које животиње предсказују цену житу, обилну жетву итд?

5. Да ли се придева животињско име последњем житном влату? Да ли се каже да нека животиња преко поља трчи, кад се жито лелуја на ветру?

6. Држе ли се животиње у кући (н. пр. тице итд), да би одржале срећу, да би отклониле болести итд. Да ли се треба ухватити, поздравити итд. прва животиња која се види с пролећа? Има ли животиња (тица, јаја итд), које не треба кући доносити?

7. Какву улогу има у празноврици боја животиња? Да ли се претпостављају беле животиње.

8. Има ли животиња, које се у неким местима држе за

пилетину, која је била у једној сељачкој каленици (паници). Да би сакрио свој ручак од кума, домаћин поклопи јело другом паницом. Бог је казнио ту саможивост. Од горње панице постао је горњи штит, од доње доњи штит корњачи. Пилетина је претворена у тело корњачино. Вероватно се због тога у нашим крајевима и нерадо једе месо ове животиње

свете, т.ј. које се не смеју убити ни јести, које се нерадо гледају, чије тело, гњезда итд. нерадо се узимају у руке и чије се обично име не узима у уста?

9. Да ли се неке животиње само једанпут у години, или једном у години са нарочитим светковањем једу?

10. Има ли неких животиња, које се само једанпут у години лове, или се убијају при народним забавама, или се са неке висине срину, или се свечано пуштају у слободу? Има ли таких које се гоне и шибају? Има ли тица чија се јаја ваде и уништавају?

11. Да ли се обносе животиње и животињске прилике, да ли се бацају у ватру око Ускрса итд? Да ли се тице или инсекти једном у години продају? Да ли се купују, да би се потом пуштали у слободу?

12. Да ли се верује да ће се задобити нарочита лекарска или чудотворна моћ, кад се једе месо од извесних животиња, кад се ове додирују или код човеку у руци угину? У којим годинама треба то извршити?

13. Које се животиње употребљавају у мађијању и бајању и за које сврхе? Како треба да се убију житотиње за те потребе?

14. Да ли се граде колачи у облику животињском или слични неким животињама, или колачи којима се надевају животињска имена?

15. Верује ли се да мртви узимају на се облик животиња?

16. Верују ли да вештице узимају на се облик животиња?

17. О којим животињама верују да познају човечји говор?

18. За које се животиње верује да се у другим земљама јављају у људском облику или да се по својој вољи као такви јављају? О којим животињама верују да су проклети људи?

19. О којим се животињама верује да доносе малу децу и од куда?

20. Да ли се причају бајке о лабудовским девама или младићима? Или приче о претцима у животском облику или животињским деловима тела, о рођењу животиња итд.

21. Да ли имају животиње каку улогу у обичајима и обредима око порођаја, свадба и погреба, и кака се јела при том једу?

22. Да ли се намештају животињске главе или лобање на кућне кровове или око поља?

Змија — чуваркућа. Наш народ верује да свака кућа има по једну змију. Зове је чуваркућом. Многи су је видели, али је нико не уме тачно описати. Општа карактеристика свих чуваркућа је да су врло велике. Живе у кућном темељу; каткад и испод самога прага. Змија је прави кућни пријатељ; неће ујести никад ни једно чељаде из своје куће. Неки верују да никога и не уједа. То је једина змија које се наш прост свет не страши много. Друге змије, што живе даље од људских домова, сматра да су врло опасне не разбирајући да ли су отровне или не. Ове опасне се змије по дужности убијају, а чуваркућа се пажљиво чува. О њојзи се чак ружно и не говори. Верује се, да ће неко из куће умрети чим се чуваркућа убије. Отуда се ретко кад убија змија у непосредној близини сељачке куће.

Још једно веровање о змији. Наш народ не верује да змија нема ноге. То његово веровање нашло је одушке у оној изреци: „крије к'о змија ноге.“ Како опет никога живога нема ко би потвдио да је својим очима видео у змије ноге, то народ верује: да сваки онај који их види мора одмах умрети.

Паликућа (Adonis flammea). Ова угледна биљка има црвен цвет као жеравица. Отуда јој и научно име. Расте по житима. Цвета у лето. У врањском округу сматрају да ће се кућа запалити чим се ова биљка у кућу унесе. Отуда јој и ово народно име.

Београд. Љ. М. Дав.

---

23. Које се животиње налазе као цимери на механама или као ветрокази?

24. Има ли дечјих игара, које се називају по животињама или у којима се подражава животињама? Да ли има о Ускрсу игара с јајима, трке итд?

25. Да ли се сахрањују извесне животиње које се нађу мртве, услед празноверице, да ли то бива уз месојеђе итд?

Који желе на ова питања одговорити, умољени су;

1. Да увек наведу место;

2. да саопште животињска имена у дијалекту (уз уобичајено име);

3. при одговору на 14. питање да пошаљу по могућности саме колаче, или њихове слике. Ради објашњења одговора на 22. питање потребне су такође и слике.

Веома је желети да се добију одговори на ова питања из словенских земаља.

The Antropological Institute, 3. Hanover Squ.
London N. W. Thomas.

Постанак кукавице. Били брат и сестра, брат бејаше сав крастав, а сестра пак распитивала свакога, како би брата излечила. Једном у сну се њој прикаже нека прилика и каже јој како треба он да иде у неку шуму и да нађе тај и тај извор и у њему да се окупа па ће одмах оздравети. Сестра брату исприча шта је уснила, брат пристане, и договоре се да сестра остане код куће а брат да иде тамо. Али брат да би се знао натраг вратити требало је да остави каква знака онуда куда би прошао с тога он рече сестри: „Сестро, куд год будем прошао кроз шуму, ја ћу свако дрво крвљу од краста намазати по том ћу ја познати пут којим ћу се вратити и ти по коме ћеш ме тражити, и оде. Дуже времена прође а брат се не врати, сестра пође да га потражи по трагу, али киша беше пала и крв са дрвета опрала. Сестра онда поче тужити и кукати за братом и поче га звати, али њега не беше нигде, она онда мољаше Бога да је претвори у тицу како би га могла наћи. Бог јој услиши молитву и она и дан данји лети по шуми и кука да би брата нашла.

Чуо у Алексинцу Часлав О. Стевановић

Народне изреке у Левчу из животињског и биљног света.

а). из животињског света.

1. Подмеће као кукавица јаје.
2. Гладан, као пас (или риба).
3. Луд као коњ.
4. Покисао као миш.
5. Ушећерио се као миш у расолу.
6. Лењ, као крава (или магарац).
7. Не зна као ћурка (или ћуран).
8. Мучи се као црв под кором.
9. Пишти као црв.
10. Ради као крт.
11. Јак као мечка.
12. Једе као во (или вашка).
13. Пева као славуј.
14. Лукав као лисица.
15. Брз (или плашљив), као зец.
16. Каљав (или нечист), као свиња.
17. Једе као живина (болест).
18. Пије као смук (змија).
19. Цапа као змија.
20. Ладан као змија.
21. Смрди као вуга (или твор).
22. Чист као црквени миш.
23. Залеће се као ждребе пред руду.
24. Кука као кукавица.

25. Љут као рис.
26. Зинуо као сом.
27. Безобразан као стеница.
28. Расчепио се као жаба.
29. Зна као човек.
30. Сêд као овца.
31. Шарен као детла.
32. Миран као јагње.
33. Растеже се као глиста.
34. Згрчио се као јеж.

б) ИЗ БИЉНОГ СВЕТА

1. Здрав као дрен.
2. Мирише као босиљак.
3. Жари као коприва.
4. Расте као врба.
5 Порастао као конопља.
6. Зелен као трава.
7. Мек као памук.
8. Витак као јела.
9. Висок као бор.
10. Привиђа се као чичак.
11. Љуто као паприка.
12. Грко као пелин.

Прибрао
Ст. М. М.

Са Париске Изложбе

Српски Павиљон

На крају улице народа (Rue des Nations), онде где се са моста Алме (Pont de l' Alma) улази у Изложбу налази се Српски Павиљон (Pavillon de la Serbie)

Сама зарада је, и ако доста простог, ипак врло елегантног изгледа. Саграђена је у облику старих српских цркава, у стилу српско—византиском од цигаља и сурог камена.

Све оно у чему се Краљевина Србија најбоље испољава овде је изложено, те нам је ту Отаџбина представљена како ваља. Србин разгледајући Павиљон Србије осећа се као на своме дому, који му је мио баш с тога што је његов. — Наш се Павиљон не да мерити ни величином, ни лепотом облика, ни раскоши, ни множином, разноврсношћу и напретком израђених предмета са Павиљонима других, силних, срећних, богатих и напредних народа. Али ни Србија није оно што су земље дотичних народа. Наш Павиљон потпуно оличава нас. Да је у њему смештено друго што, што би изражавало више него што смо, онда ту не бисмо били оличени ми. И тако наш је Павиљон према нама не може бити боље справљен.

Други напреднији народи често пута у својом Павиљонима имају врло мало ствари, и то само оне које су од ванредне лепоте или особите вредности, а све је остало по одељењима, где су изложне ствари по групама: настава је свих народа за се изложена у засебном одељењу за наставу, сликарство исто тако, привреда, индустија, лов, машине, музика и т. д. све је то у засебним одељењима Изложбе. Ми мањи народи нисмо распарчавали

предмете, већ смо све метули у Павиљоне. Сем српскога сликарства и скулптуре, који су одвојени у одељења за то, све нам је скоро остало у Павиљону, где је распоређено у групе ради прегледности.

Бележећи да је у Српском Павиљону изражена српска земљородња (жито, вариво, дуван и т. д.) занати, лончарсво, кујунџилук, мутавџилук, туфепџилук (нарочито старе пушке, пиштољи), ножаретво (јатагани), казанџилук (бакрачи, тепсије, легени), индустрија, настава, рударство, шумарство и т. д. наглашавамо да од предмета у којима се наша индивидуалност највише испољава падају највећма у очи ове ствари:

Народне тканине, од који пиротски ћилимови у сваком погледу заузимају прво место, те је њима, као продметима особите лепоте и вредности окићена упутрашњост зидова За тим су: кецеље, тканице, платно, пешкири и т. д. и т. д.

Народни везови,

Народно шарање,

Народно одело разне врете: кошуље, јелеци, кожуси, бунде, капе, чарапе, пешкири, мараме, пафте и т. д.

Народни накити: тепелуци, прстење, брошеви, игле и т. д.

Народни музички инструменти: гусле, дудуци, двојнице тамбуре и т. д.

У једноме одељењу Павиљона, с поља, две Српкиње у живописном народном оделу пред публиком ткају српске ћилимове, те овај рад од једном спаја у себи неколико ствари из народа нашега: и српске типове (који у овим двема Српкињама нису баш срећно оличени), и српку ношњу, и рад, и алат, материју којом се ради и израђевину.

Но оно што је у Српском Павиљону за наш предмет најважније, то је Српски Етнографски музеј (Musée Ethnographique Serbe), који је на основу својих личних путовања, истраживања и прикупљања по Српским Земљама организовао г. L. de Malkhazouny. У једном одељењу Павиљона, с поља, приредио је г. de Malkhazouny приватно овај Музеј, па је у њему изложио свету на углед и лепоту, и укус, и разноврсност српског народног одела, а до некле и живота и обичаја.

Музеј је увек отворен, а улазница му стаје 1 динар.

За Музеј је припремљен и нарочити каталог (Catalogue du Musée Ethnographique Serbe 12⁰ стр. 18.) који се добија за 0,50 дин., и који странцима разјашњава предмете изложене у Музеју и њихове делове.

Да би се видело са колико је љубави приступљено овој ствари исписујемо из предговора каталога ово:

„Довољно је, вели се тамо, бацити један поглед на карту Балканског Полуострва, па да се види огромни простор што га захвата српска раса, чија појава у Европи досеже у најстарију прошлост. Она је дакле савременик осталих раса Арио-европских.

„Прелиставајући историју Балканског Полуострва најчешће се види, да се српски народ ставља на чело Словена који ту становаху, и који су познати под оштим именом Југословени. Они су створили и многе државе на Балканском Полуострву.

„Срби се дакле с правом могу сматрати за прве пионере цивилизације у Јужних Словена. Срби данас живе у Србији, Босни, Херцеговини, Црној Гори, Старој Србији, Маћедонији, Славонији, Далмацији, Банату и Јужној Угарској.

„ Овај једнокрвни народ је и сад као и некад срчан, али темперамента више благог и мирног. То су људи од реда који поштују својину, а међу тим су слободног духа и веома понесени за модерним напретком.

„Простодушни су и добри су радници.

„Жене, које су већином црномањасте, сачувале су лепоту црта, својствену старим расама.

„У Етнографском Музеју прибрано је све што може заинтересовати; како оно из свакодневног живота народног, тако и ино што је обичај народни.

„Док се скоро у целој Евопи све мења, српски је народ очувао недирнуто предање прошлих векова: одело, намештај, инструменте, оружје, тканине, шаре и т. д. што је остало од предака, верно се оживљавају, чувајући у потпуној чистоти укус народни, одржавајући тако и по неприступним планинама као и по родним равницама пошту и верност обичајима из старине.“

У самоме Музеју, који је, и ако је врло узан, врло укусно намештен, изложене су лутке у природној човечијој величини, одевене у најразноврсније и најлепше српско народно руво из свију српских крајева, те приказују српску народну ношњу не може бити лепше и живописније. На неким местима лутке образују групу, која по кад што предочи што је најкарактеристичије из живота или обичаја народнога. Цео пак утисак ове изложбе за Србина је ненадмашно пријатан, јер види пред собом свој народ из разних крајева на једноме месту, те му се чини остварена дивна слика свакидашњих мисли и снова.

Пређимо на предмете који су у Музеју:

1. Варошанка из Пећи, Призрена и Приштине.
2. Сељанка из Старе Србије, Приштине и Пећи.
3. Сељанка из Старе Србије.
4. Варошанин Србин, Црногорац.
5. Варошанка Српкиња, Црногорка.
6. Варошанин, Херцеговац.
7. Варошанка, Босанка.
8. Сељанка Херцеговка.
9. Сељанка Босанка.
10. и 11. Босанке на чесми.
12. и 13. Гуслар учи омладину својим песмама.
14. Варошанка Српкиња из Београда.

15.—23. Игра у ору.
24. и 25. Сељанке на доксату свога стана.
26. Варошани Срби у свечаном руву.
27. и 28. Српске жене и девојке.
29. Србин Далматинац из Сиња.
30. Дубровчанка.
31. Дубровчанин.
32. Сељанка из околине Битоља
33. Сељанка из из Скутара.
34. Сељанка из околине Битоља.
35. Сељанка из Гостова.
36. Сељанка из Дибака.
37. Сељанка из околине Скопља.
38. Сељанка из исте околине.

У Каталогу су испод наслова сваке групе описи појединих делова костима и накита. Ништа није остало непоменуто и не описано. Описана је и чесма и скупљање код ње, и судови са старинским моделом и шарама. Описане су и гусле, о којима се вели да су једна врста мандолине са једном жицом преко које се гуди. О гусларима се вели да је не могуће не говорити у Етнографском Музеју, јер су они играли знамениту улогу у историји српској. Они су сачували све предање, све казивање јуначких епопеја. За време ропства српског они су од села до села ишли, певајући славу и јунаке прошлих времена, изазивајући и одушевљавајући народ српски. Нема у селу свечаности без гуслара, и т. д. — Описано је и оро или коло о коме се вели да је распрострањено по свима словенским земљама Балканског Полуострва. Речено је како се игра, где се игра и т. д. — Речено је о везу, и о ткиву, и о шари, и о свему што беше потребно за разумевање изложених предмета у Музеју нашега Павиљона.

Каталог је украшен на првој страни корица сликом Српкиње у богатом и лепом оделу, а на првој страни текста сликом двеју сељанка у народном оделу. У средини књижице је живописна слика Београда, а на крају је слика Српкиња при раду мотања са витлића на чекрк. На позадини корица је грб Краље вине Србије, коме одозго пише: „Само слога Србина спасава“, а одоздо: „Seule la Concorde sauvera la Serbie.“

Испред Музеја седи у српскоме народноме оделу девојка која продаје: каталоге, албуме, слике, дописне карте на којима су слике: Краља Александра I, Српског Павиљона, Срба у народној ношњи и т, д. те да и то послужи посетиоцима Музеја као успомена на Српски Павиљон на Париској Изложби.

Особито је лепа и мила успомена из овог Музеја Албум који носи наслов: „Musée Ethnographique Serbe à l'Exposition Universelle de Paris 1900 (Етнографски Музеј Српских Земаља на Међународ-

ној Изложби у Паризу 1900.)“, који на насловном листу има грб Краљевине Србије, који прикачен зеленим везама од мешћа држе две Српкиње, а око њих је група Српкиња у богатом и лепо украшеном народном оделу. Њима с једне стране стоји гуслар а с друге вила која свира у харфу. На целу пак групу спушта с неба вила српску тробојку, ваљда да њоме дарује ову групу Српкиња из разних српских крајева. -- Остављајући на страну уметничку израду слика, поређаћемо шта албум садржи: На првом је месту слика Његовог Величанства Краља Александра I. За тим је предговор, и то онај исти који је и у Каталогу Музеја, па онда „Опис Музеја“, па за тим слике овим редом: 1. Манастир Дечани, 2. Патријаршија, манастир, резиданција старих српских патријараха, 3. Српска сеоска кућа, 4. Ткање ћилимова, 5. Слава, моменат кад свештеник сече колач, 6. Српска грнчарија, 7. Ткање платна, 8. Београд, 9. Група сељанака Српкиња у Маћедонији, 10. Клисура Свети Никола, 11. Споменик Кнеза Милоша Великог у Такову, 12. Таковска црква, 13. Додоле, 14. Српска кућа у Славонији, 15. Српски костими, 16. Различито чешљање (намештање главе) Српкиња у Краљевини Србији, 17. Планинац Краљевине Србије, 18. Варошанка Краљевине Србије, 19. То исто, 20. Српски везови, 21. Група сељанака Српкиња из околине Скопља, 22. Пастир и стадо. — Многе су слике већ познате, али су ипак овако све скупа доста веран израз српских народних особина.

Приређивачу Музеја нека је свака част и хвала, на подузећу, које нам подиже народне одлике у великоме свету.

Кад би приређивач пристао, ствари овог Музеја ваљало би откупити, јер бисмо тиме дошли до красних предмета, којима би смо се могли заиста подичити. А ако то не може бити, нека нас ова Етнографска Изложба поучи како бисмо сами дошли до таквих предмета без којих не би смо смели више остати. Наш Етнографски Музеј мора имати предмета из нашега народа, јер где ћемо се упознати са тим предметима ако не у Етногрефском Музеју у Србији?

Тих. Р. Ђорђевић

ПРИКАЗИ

Српски уметници у италијанским писмима XVII стољећа, приопћује **В. Богишић** (Из XXXVIII Споменика Српске Краљевске Академије). Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1900., 4-на, Стр. 13.

У овоме послу обелодањује г. Богишић дописивање двојице Дубровчана који „пред једно 250. год., у своја талијанска писма уврштаваху по коју ријеч, реченицу или више њих, на свом родном нарјечју.“—Писма су приватна дописивања између неког Николе Роси (Rossi), Каноника у Риму и опата Стјепана Градића (Gradi), овдашњег на гласу научењака и књижевника и за дуго време оправника послова дубровачке Републике у Риму; писана су од 1643—1648. год. Писма су нађена у Дубровачкој Архиви као додатак службеним писмима Градићевим Републици. Има их на броју више али само у 28 има српских уметака, па су само она овде и изнесена.—Испред писама је неколико

књигу Српског Етнографског Зборника (Београд 1896). Немачка прерада поменутога дела изашла је, у збивену облику, под горњим натписом у немачком „Архиву за Антропологију" одакле је посебно одштампана. У овом немачком издању, које је посвећено проф. Јовану Ранке-у, има и неколико слика израђених од г. Николе Зеге.

Садржај је овај: I. Јела — II. Пића — III. Различито (о употреби усијаног камења". Писац, који је пропутовао све српске крајеве, обраћа своју пажњу нарочито на старинске начине готовљења јела и пића у Срба. Запажене појаве он упоређује са сличним обичајима у суседних народа, као Арнаута, Грка, Румуна, а кадшто се осврће и на примитивне народе. Ради упоређења наведено је, између осталога, и справљање кумиса и кефира у Татара и Киргиза.

Појава оваких радова на светским језицима служи нам на част и радост.

П. М. И.

ГЛАСНИК

У "Просветном Гласнику" за октобар ов. г. читамо овај распис који је издао је г. Министар Просвете и Црквених Послова:

Свима надзорницима Народних Школа

Министарство просвете и црквених послова намерно је да прикупи збирку женских ручних радова свију учитељица Народних Школа у Краљевини Србији. **Ови ће радови представљати разне шаре на народној ношњи: плетене или везене: вуном, памуком, свилом, златом итд. (само не вуницом).**

Сви радови треба да буду готови и да се пошљу министарству до маја 1901., а по могућству и до краја ове календарске године.

С тога Вам се препоручује: да наредите свакој учитељици у своме школском округу, **да изради по један рад који ће верно представити шаре народне ношње у дотичном крају** н. пр. везове на кошуљама, чарапама, убрусима, јаглуцима и т. д.

Кад који од ових радова буду готови, одмах их пошљите министарству с назначењем имена учитељице и места у коме је.

По наредби
Мин. просвете и црквен. послова

ПБр. 10894. Референат
5. септембра 1900. Л. Лазаревић.
Београд.

Поступку овоме се уредништво „Карађића" особито радује, јер ће се на овај начин скупити доста народних шара, те ће се из њих упознати народни укус у овој врсти народних творевина и елементи из којих су састављене. Ово може послужити даље и као основица и узор за уметничко стварање шара и орнимената у народноме српскоме духу, те нам и то може послужити у корист националне одлике. Преко свега пак биће ово драгоцени материјал за упоредно проучавање нашега народа у овоме правцу. Т.

У „Српским Новинама" читамо да је у Државној Штампарији наштампана књига VII **„Српских народних песама"** од Вука Стеф. Караџића, и може се добити у стоваришту књига Државне Штампарије по цену од 3 динара. —

„КАРАЏИЋ" ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАВАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

БЕОГРАД, ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛ. 24.

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвѣщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. До сад је изашло 15 свезака. Цена је свакој 5 дин.

— Český lid Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt Praha, Vyšehrad, na Slupi. 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

— Národopisný Sbornik československý vidáva Národo isná společnost československá a Nar dopisné museym československé. V Praze Prikopě. 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlasteneckého muzejniho spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видає Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Arteta. Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mythologie, litterature orale, ethnographie traducionelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Société des traditions populaires) Цена 17 дин. Поједине овеск 1, 25 дині

— La Traditin, revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, dirigée par M Henry Carnoy. Paris 17, rue Notre Dame-des-Champs. — Цена 15 дин. Поједине свеске 125 дин.

— Melusine, recueil de mythologie, litterature populaire traditions et usages, dirigé par Henri Gaidoz 2 rue des Chantiers. tЦена 12,50 дин. Појединие свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugéne Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Појединe свеске 1.50 дин.

Die Donauländer, Zeitschrift für Volkskunde mit Berücksichtigung von Handel, Industrie und Verkehrswesen in den Ländern der unteren Donau. Herausgegeben von Adolf Strauss in Budapest VII Also erdöser 1 Излази у месечним свескама. Цена за Аустро-угарску 12 фор. за остале земље 30 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Vorstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffmann Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

Посебни отисци из „Карађића":

1. Питања за прикупљање градива о ловачким обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић. (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карађића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља градиво из нашег народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1900). Цена 0.50 дин.

— Сем овога оштампао је уредник „Карађића" из „Народног Здравља" још:

Упуство за скупљање грађе из народне медицине од дра С. Ватсва, које такође шаље на захтев безплатно.

САДРЖАЈ

СТРАНА :

Поглед у живот српских народних пословица XIX века, од Анд. Гавриловића . . 135
Из Торлака, фолклористичке белешке из Пиротског округа, од К. Н. Костића 141
Народно предање о местима, од П. С. Ив., Ст. М. М., Милана П. Марковића, учитеља и Тих. О. 144
Животиње и биље у народном предању, од Тих. Р. Ђ. 147
Бадњи Дан и Божић у Зети, од Саве П. Вулетића 150
Жабљачки евлијај, од Саве П. Вулстића . 153
Српске народне загонетке (из Босан. Крајине), прикупио Петар Ст. Иванчевић, јеромонах. 155
Белешке о тајним језицима (у Алексинцу), од Тих. Р. Ђорђевића 156
Са Париске Изложбе, од Тих. Р. Ђорђевића . . 165
Српско народно благо (из Славоније и Барање), од Л. Богдановића 169
Белешке од Петра Стокића 171
Прикази 172
Гласник 174

Ко жели може добити у уредништву „Карађића“ комплет „Карађића“ за прошлу годину по цену од десет динара.

Претплатницима

Уредништво је „Карађића“ најсиромашније уредништво, и можда једино, које три четвртине трошкова око листа плаћа из своје кесе. С тога моли претплатнике да пожуре са претплатом, како сав тропак не пао на само уредништво. — Ми, истина, чинимо се можемо да се у нас отпочне рад на фолклору средстава се не може ништа, а сами смо р машни да бисмо могли и то савладати.

Алексинац Уредништв

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂЕЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 8. и 9. У Алексинцу, Август и Септем. 1900. ГОД. II

Поглед

У ЖИВОТ СРПСКИХ НАРОДНИХ ПОСЛОВИЦА XIX ВЕКА.

За низ столећа нису више ни минути ови дани, који су још остали за живот толико хваљеном нашем, деветнаестом, веку. Он већ као нем кип стаје пред вечност и очекује суд о ономе што је дао. И не само вечност — поједини самртници управљају њему своја питања, тражећи рачуна о многим, већином просниваним, надама. Није много давно било кад је српски песник З. Ј. Јовановић, по идеји Србина Милова, немачкога песника, говорио нашем столећу:

Ти стариш, деветнајсти вече!
Па шта си посвршивао?
Страшне су буре наговестиле те,
Време те тешким болом родило,
Наследио си лепу баштину.
А да л' си је сачувао?
Да л' си је и умножио?
Покажи де нам дела,
Покажи створа свог!

— — — — — — —

Ти стариш, стариш веће,
Деветнајсти вече;
А дан за даном лети,
А год за годом тече —
Питај се куд си стиго,
Шта си оборио,
Шта ли си лепште диго,
И боље створио?

У тону таких питања излазимо и ми на овом месту с једним питањем: какве судбине би у деветнаестом веку једна врста творевина духа народног у нас?

Добро је познато, да је српска народна поезија у деветнаестом веку прославила вас народ српски, али је тако исто знано и да данас мало, врло мало, има живе поезије у народу. У доба кад најјаче засја, на властитом пламену своме, као да сагоре сама себе: деветнаести је век доба највеће славе српске народне поезије и доба престанка тога освећеног певања. Различити су, па су у различита времена и изношени, узроци опадању па по готово и престанку наше народне песме. Али је један, и главни, узрок остао утврђен: с престајањем средине која их је стварала и неговала — с нестајањем старог задружног живота — опадала је и венула и сама поезија народна....

Али — и ако круна народних умотворина ипак песма народна није све и сва у изложби душе и свести народа нашега. А међу другим таким облицима на видном месту стоје народне пословице.

Овај облик, у коме је смеса народне поезије и философије има знатне вредности пре свега по дуготрајноме животу, којом га је судбина обдарила, или боље: за који лепу клицу здравља носи он сам у себи. Народне су пословице кратке те се лакше и памте; оне су правило мудрости — те су с тога одиста и потребне; оне се помињу тек кад се добро изуче — зато се добро чувају у устима народним. Неке су готово вечите. Примера ради ваља се сетити поређења кукоља и пшенице, за које имамо примера у Христовим причама. Али за то поређење имамо и српски помен с раскршћа XII и XIII века у познатом писму Букана Немањића папи. То се поређење у живој употреби сачувало до наших дана, који ће га, јамачно, предати будућности у наслеђе. Данашњој пословици: „Дође гост те разори пост“ имамо заметак, по свој прилици, у доба Светога Саве. Што, поред осталога, чува пословицу од кварења, јесте и уобичајени поетски — често и ритам и слик! — вид њен. Да се то сачува, кад што ће се и дијалектичка особина у говору занемарити као што је случај, н. пр., код познате пословице: „што дикла навикла....“ Та се пословица у Србији — где што је у обичају реч декла (словеначки: dekle), нити је западни говор на своме месту — говори у поменутоме виду само зато, да се сачува слик, који је опет нека предохрана против друкчијег, и горег, кварења.

Тај је консерватизам облика знатна одлика народних пословица.

Па ипак и оне подлеже неуметности времена које све руши; и српске су народне пословице стале у XIX веку, и не само то, већ су — почеле опадати.

Од свих дефиниција народних пословица чини нам се најбољом и најлепшом она коју је дао чешки родољуб, научник и песник Челаковски. Он вели: „Пословица је из племенита кова израђен новац с натписом и сликом, новац који милозвучно звони, те по народу из руке у руке путује“. То путовање, које је учинило те су пословице постале као нека заједничка, међународна, својина, јер их, као што је познато, има из врло различитих извора — сводочи о ваздашњој и обилатој употреби њиховој у народу. Ми имамо још у XVII веку прикупљену збирку народних српских пословица, које садржином и обликом упућују понајпре на Босну и Дубровник. Та је једна збирка готово за половину зборника Вукових пословица; па кад се има на уму невештина скупљачâ, недовољно интересовање за скупљање и слабије развијена писменост, лако је уочити колико је много, у самој ствари, пословицâ употребљавано у народу. А то, као што се даље зна, није једина стара збирка. Скупљања имамо и у прошлом веку. Зборник свих тих прибраних пословица издао је Ђ. Даничић у Загребу 1871. Пословице пак из зборника XVII века штампао је и пре тога заслужни А. Хиљфердинг у Петрограду 1868. па су оштампане из „Записокъ Имп. Рус. Геогр. Общества по отдѣленію этнографіи“ т. II. Реферат о недовољној критичности тога штампања написао је Ђ. Даничић у „Kadu jugosl. Akademije“ књ. XII. – С разлогом је Даничић, у предговору свог издања старих пословица, обратио пажњу, да би требало пажљиво искупити и све оне пословице које се налазе употребљене код појединих старих писаца. Такав би зборник имао свога интереса, али таквога зборника ми ни данаснемамо.

Није ни XIX век био сиромашан у употреби пословица. Томе је сведок велика збирка Вукова, па за тим поједина прибирања, расута по листовима и алманасима, међу којима се истичу скупљања у „Bosanskom prijatelju,“ „Вили,“ „Босанској Вили“, „Браству,“ „Караџићу.“ Свих, досад побележених, пословица, с различитим варијантима, можемо имати до 20.000. Кад се погледа на поједина прибирања, уочиће се истина, да су пословице из ранијих десетина нашега века лепше и пуније од оних које су бележене у позније доба. Узрока тој појави не треба тражити само у томе, што је Вук био недостижан скупљач и што је из богате жетве могао бирати, док је, другима остало само пабирчење. Узрок је, поред тога, још и у околности, да народне пословице наше, као и остали облици усмене књижевности, доста нагло опадају, вену и — изумиру.

Два су, поглавито, узрока с којих су наше народне пословице у XIX веку пошле на сусрет злој судбини и неумитности времена.

Први је узрок онај исти, који се с разлогом наводи при објашњењу питања: зашто сахне народна песма? С нестанком старог задружног стања и оних лепих особина патријархал-

нога живота — нестаје и средине у којој се више него игде осећала потреба за личним моралним усавршивањем. Подвојени је живот развијао само интелектуалну страну природе човекове, јер се у инокостини морадоше учити многе вештине помоћу којих ће се доћи до хлеба. Један је човек морао знати, бар у малом, оно што је пређе задруга знала. А пословице, као правила мудрости, негују поглавито упуства за лично морално усавршивање, које је, у новом, раздруженом, животу било по невољи, потиснуто, па онда и занемарено.

Други је узрок у развијању и ширењу писмености. Данас књига носи разноврсну поуку, па и ону која се некада морала чувати усменим путем у пословицама. Многога књига и не поучи, многи је и не разуме, још их је више који је и не читају — али се сваки нада у књигу. И као што писани закони самим бићем својим чине те се не развија већ се заборавља обичајно право, тако и писана поука претеже, на мерилима, усмени морал пословичкога учења. Примера ради ваља загледати у саме књиге: некада су се за мото стављаде готово само пословице, данас су оне ретке, јер их замењују мисли и изреке појединих књижевника — мислилаца, јер је књижевност светска пространије поље за налажење потврда појединим наводима. Са друге се пак стране даје лако појмити, да ће се и данас већа употреба правих пословица народних наћи у оним крајевима где је слабије развијена писменост, као год и где има још ма колико задружног живота.

Према свему томе — деветнаести век, век народности, био је „недоследан,“ кад је отпочео уништавање народне књижевности усмене па дакле, и можда још у јачој мери, и народних пословица!

Али пошто видесмо шта је деветнаести век, по речима песниковим, оборио, правица захтева да погледамо није ли на пољу нашега испитивања, и штогод ново створио.

Ресултат је такога разматрања јасан: деветнаести век у области живота српских народних пословица није само обарао — он је и стварао.

Кад бисмо имали, ма и приближно, потпуних зборника народних пословица из неколиких последњих векова, могли бисмо не само пратити развијање тога облика усмене књижевности наше већ и сваком веку по правди одредити шта му припада као његова властита тековина. Али тога, на жалост, немамо, нити ћемо игда моћи имати оно што је време собом однело. У такој се прилици морамо задовољити скицом онога што је наш, деветнаести, век собом дао.

Тешко је мислити да је свакидашњи живот могао, тако рећи за наших дана, дати чега новог и знатнијег као нову какву поуку, ново правило мудрости и упуство за живот. На против — та је, најважнија, група народних пословица прва и по-

чела опадати у нашем веку из узрока раније наведених. Али како је наш век био доба великих историских догађаја и свакојаких локалних прилика, то је и група историских реминисценција у области народних пословица могла стећи својих принова.

Тако, н. пр. Сима Милутиновић у својој „Историји Србије 1813.—1815.“ (II изд. стр. 195) држи, да је она пословица, која, на питање: шта ће се без овога или онога, одговора: „што и војска без кисела млека“ — постала после сукоба између Срба и Турака у Рановцу, у Млави, 1815. године, кад су Срби разбили Турске па им, поред осталога отели и три велике каце кисела млека, које су Турци били за себе спремили и без кога је сада њихова војска остала.

Као што је познато, народна се пословица: „што ближе Нишу, све црње пишу“ — обично тумачи ратничким приликама из устанка за ослобођење Србије у првим годинама нашега века, везујући тумачење понајпре за српску пропаст код Ниша 1809. године.

Позната је пословица: „Пуче топ, ожени се поп!“ Г. М. Ђ. Милићевић („Кнежевина Србија,“ стр. 232.) помиње да би се ова пословица, можда, могла објаснити причом, да је Карађорђе хтео поставити на брду Гаревици, више манастира Вољавче, где је с прва био Правителствујушчи Совјет, један топ, да пуца кад Совјет донесе какву важну одлуку. — Међу тим, један поштовани пријатељ мој причао ми је друкчију генезу ове пословице. По добро очуваној традицији породичној, Карађорђе је попа жабарског, удова, оженио удовицом попадијом из Даросаве, којом је приликом пуцњем из топа огласио друго венчање попово. — Интересно је да оба тумачења везује ову пословицу за Шумадију овога века.

Пословици: „Неће ђуле Арачлију“ — постанак се ставља у догађаје 1848. године, кад је и познати стари Арачлија са два ескадрона своје коњице ратовао, као добровољац, против Мађара. Сама је, пак, пословица постала из причања једног његовог сународника војника који је пред госпођом јуначкога Арачлије хвалио свога господара, наводећи случај кад је ђуле из топа мађарског ударило „господара“ у главу, али му ништа не мога учинити већ одскочи и „уби три Циганина“. Јамачно је из доба власти Арачлине и пословица: „Кад се Циганче разигра, дође му Арачлија“.

У ужичком се округу помињу неколике, не естетичне, пословице везане за доба рујанског сердара Мићића, и неке из шесетих година пред заузеће самога града ужичког.

Поједине се пословице локализују. То се чини у тежњи да се објасни сама пословица, ма се нешто у њој и променило — а то је већ знак кварења. Тако се пословица: „за љубав друштва и хоца у апсу“ може чути у Смедереву: „за љубав друш-

тва и Џоџа у апсу,“ где се цела пословица везује за неку личност меснога значаја.

Али има и друкчијих локалних пословица. Такве су оне које су ма чим везане збиља за какво нарочито место, н. пр. пословица како нема кише зато што се спрема Ваљеву на вашар, или она: „Обилази као киша око Крагујевца,“ и т. д. Има разлога за веровање да су и те пословице новијега датума, кад је н. пр. тек у слободној Србији било већих састанака путем познатих „вашара“.—

Специјалан пример кварења које долази из неразумевања имамо у пословици која се чује у нашим градовима: „Иди у першун!“ Осећајући нелогичност саме изреке, они који је употребљавају додају, у најновије доба, још један део, те сада та „пословица“ гласи: „Иди у першун по мирођију“. — Генеза је проста. У Далмацији се и у Приморју чује реч пржун која, по талијанском prigione, значи: тамница, затвор. Донесена та реч у наше крајеве и употребљена н. пр. у реченици: „иди у пржун“ (као: „иди до ђавола,“ или: „скапао, богдице, на вешалима“) — дала је познато, данас у женском свету доста често, терање у — першун!

Засебан је извор неким пословицама или посебним речима у причама о појединим популарним личностима, н. пр. о Кнезу Милошу, Карађорђу, појединим нахијским и другим главарима.

У изворе пословица XIX века долазе и оне народне песме које су у овом столећу постале. Из њих се поједини стихови кад што употребљавају као пословице, н. пр. „Нити иде, нити му се надај!“ или: „Друмови ће пожељет' Турака — ал' Турака нигђе бити неће“ и т. д.

Данас се све ређе чују или читају, као наводи, народне пословаце. Њих замењују, као што већ поменусмо, књижевничке мисли и изреке. Од појединих дела на првом месту стоји Његошев „Горски Вијенац“ као извор гнома и сентенција које се често наводе. За Његошем долази Сима Милутиновић, с том разликом што Симу наводе махом људи књижевни, јер маркантност стила његова ограничава употребу иначе језгровитих стихова. —

Погледајући у живот српских народних пословица, ми смо имали на уму поглавито оно стање у каквом се оне находе у Србији. Али нема сумње да се те важније одредбе дају раширити у правила која обухватају опште данашње стање пословица по свима земљама српским. Не смећемо, међу тим, с ума мисао да живот наших народних пословица данас може бити интензивнији у крајевима где је и говор лапидарнији и где се историја, и стара и нова, одржава још непрестано или бар понајвише традицијом...

И сада можемо рећи, да је у питању о животу српских народних пословица деветнаести век свакако много више оборио но што је створио, да је доста порушио а мало подигао лепога. Он је у доброј мери упропастио ону лепу баштину коју је насле-

дио; наслеђе које прима двадесети век није више завидно. Некада су се пословице народне само из говора училе, па су се знале; ми смо их нешто у говору слушали а нешто из књига тубили; у двадесетом ће се веку налазити само још у нарочитим зборницима.

За тим се може жалити, али се цвеће које из таких узрока вене не може више повратити.

Као укупну усмену књижевност народну, тако и саме пословице поступно замењује и са свим ће заменити писана књижевност. Опоменимо се какву је улогу вршила усмена, па ћемо се сетити колико већа дужност очекује писану литературу нашу. И тада ће нам бити јасно колико пажње и мара, колико свести и духа ваља у њу уложити.

На Цвети, 1900. Анд. Гавриловић
Београд.

Из Торлака

ФОЛКЛОРИСТИЧКЕ БЕЛЕШКЕ ИЗ ПИРОТСКОГ ОКРУГА

I.

Полуглас се одржао и долази на место самогласика **ъ**, нарочито у именицама са непостојаним **а**. У страним речима долази и на место самогласника **е**, **и** и **у**. И када на њ пада акценат, он остаје. На пр.: ајльк, батльк, Бездьн, босйльк, бьла, бьле, бьчва, Велйгдьн, веньц, врачарьц, въздан, гуськ, домазльк, дьж', дьньске, дьска, душманльк, забьн, земберьк, инапильк, јазьк, јастьк, кьлъбльк, кольц, къз, кькьв, кьсмêт, лъжйца, лъжьц, лък, лъсно, момьк, мъ', мъгла, мъртьвьц, нòкьт, ньчве, ньчьске, овьн, огъњ, онькаьв, орьл, òсьм, пловьк, пресъ'не, растьк, сатьр, сьвне, сьг, сьс, такьм, теньц, токьв, тьмьн, тьмнинà, тьшта, чадьр, чьпкьн, чьбьр, шашкьн.

II.

Од интереса је умекшавање грленика **г** и **к** у **ђ** и **ћ**. Приближно се може поставити правило, да се испред самогласника **е** и **и** претвара **г** у **ђ** и **к** у **ћ**. Ово умекшавање, као из неке аналогије, бива и испред осталих самогласника. Оно захвата и неке стране речи

1. **ћ** место **к**;

бàјће, бо̀ће, бо̀ђе, бу̑ће, дево̀јћа, Деспоти̑ћа, — е, — и, — у, дру̑ше, Јевре̑јћа, жѐљћа, жи̑љће, колићи̑ је!, коко̀ше, ко̀минће, мàјћа, мàчће, му̀ће, му̀ћи, на прили̑ће, ру̑ће, сва̑ћи, сећи̑ра, седе̑ћа, сла̑ћи („сла̑ће ду̑ме“), старо̀јћа, Стоја̑ћа, су̀ће, тѐћа, трѐсће, стри̑ће, ћеси̑ја, ћи̑сл, ћи̑селник, ћи̑ће.

2. ђ место г:

бла̀ђи, бођи̑ње, вери̑ђе, дру̀ђи (adi. и num. а и двејћи), дељ̀ђи, књи̑ђе, мно̀ђи (мно̀ђе али: мно̀га), но̀ђе, слу̀ђе, ту̀ђе, ђи̑ђер.

Као на супрот овој предилекцији ка умекшавању грленика **г** и **к** јавља се у многим речима **ч** место **ћ** и **ц** место **ђ**:

3. **ч** место **ћ**:

Божи̑ч, вачај!, врѐча, вру̑ч, вру̑чи, вручи̑на, га̀че, домачи̑н, Злоку̑чани, но̀ч, но̀чом, к но̀чи, но̀чни, сино̀чке, ньчве, очу (—еш, —е) или чу (ит.д.), Пирочанин, Пирочанће, по̀моч, пра̀чам, свѐча, чѐрка, черчица, цвѐче.

4. **ц** место **ђ**:

вѐца, града̑нин, до̀це, Калуцере̑во, лу̀ца, меца̀, мецу̀ (praep.), преца̀, ра̀ца, 'у̀це, цурцѐвски.

III.

Оне речи, које су новијом формацијом нашега језика старословенско самогласно л замениле самогласником **у**, редовно задржавају то **л**. Фонетизам овога л једино се може представити овом ортографијом: **ьл**, а нѐ **ль**, јер се у изговору чује полуглас испред, а нѐ иза л: дьлг (нѐ дльг). На пр.: вьлк, вьлци, вьлна, вьлнен, Вьлни̑ш, гьлтам, дьлбо̀к, дьлби̑на, дьлг, дьлжи̑на, жьлт, жьлч, ја̀бьлка, кьл-чи̑ште, кьлн, пьлн, сьлза, сьлнце.

Исто тако и на крају речи или слога ово л остаје непретворено: бѐл, дебѐл, дошьл, звàл, зьлва, зьл, кра̀л, прѐл, плѐл, петьл, пепѐл, со̀л, снѐл, сто̀л, цѐл.

IV.

1. У говору и народним умотворинама има облика и изговора, који носе на себи старинско обележје. Тако, поред карактеристичног л и полугласа, има трагова старог слова **ѕ**, само што се оно јако разгранало па захватило и речи, које су првопрвобитно имале сугласник з. Ова тенденција за изједначавањем сугласника з и ѕ јавља се и у страним речима. На пр.: ди̑ѕам, диѕа̑ње, застру̑ѕи, испрѐсам, наѕьртам, наѕьрнем, оѕад, оѕьрнем, Помо̀ѕи Бог!, стѐсам, терѕи̑ја, упрѐсам, ѕвѐрим се, ѕво̀но, ѕи̑вт, ѕиљав, ѕьдам, ѕвр̀цнем.

2. Групе самогласника **зд**, **ст**, **шт**, **жд** не трпе се на крају, него последњи сугласник отпада: гро̀з', ли̑с', мо̀с' ми̑лос' мла̀дос' — лу̀дос' (изрека), ра̑дос', ста̀рос', дьж'.

Према овоме и неки бројеви губе своје крајње сугласнике два'есе', шеесè', седьмдесè', деведесè'.

3. Између лабијала б и в и усненo-носног сугласника м и јоте не умеће се л: дрвје, здравје, Србје, црвје, тамјàн, Шùмје. У неким, пак, речима налазе се палатали њ и љ и против очекивања: ђàвољски, дèбљ, пљàка, шкòња, гњèздàло, Гњилан, морùња, рòдљак, стрњиште, шњèвам. — Слични се однос огледа и између сугласника с и ш: òстар, пùштам.

V.

1. Неке именице имају архаистичке номинативе плурала, према основама на ĭ. На пр.: Арнаùће, Благùње, гòсје, грòзје, дрвје, лисје, лòзје, љùђе, Марино Ливàђе, мùзије, òсје, прùће Свòђе, Србје, Цигање, црвје.

Именице мушког рода, које су у старословенском језику имале у номитиву сингулара ѫ или ы, имају у истом падежу наставак ик: плàмик, кàмик, јечмик и, према овим речима, црвик.

2. Стара двојина кардиналног броја два одржали се: две лозјà, две сèла, две врèтена.

3. Много се употребљава енклитички датив рефлексивне заменице: ја сам си, донел сам си, имам си, „да ја сам си, да ја сам си, једна си у мајћу“ (стих).

4. Лична заменица првога и другог лица има у номинативу плурала поред правилних облика ми и ви и: нје и вје. Енклитички датив истих заменица гласи ни и ви а акузитив не и ве. Акузатив плурала мушког рода личне заменице трећег лица познатог има ђи (jà ђи = гле их!); а датив женског рода вô, акузатив ђу.

5. Према старословенским мултипликативним нумералијама дъважды и трижды налази се ова врста бројева у облицима: једнùш, двàш, трùш.

VI.

1. Треће лице плурала презенса глагола прве врсте на гутурале аналогo је осталим лицима презенса: печù, сечù, стрижù, жежù. Слична се аналогија огледа и у партицину перфектном пасивном од неких глагола IV. врсте и у неким глаголским именицама изведенима од глагола исте врсте: виден, граден, крстен, „Лепа Ката заљубење, красна Ката за грлење“ (стих).

2. Прво лице презенса у сингулару од глагола хтети гласи 'òчу и 'òчем.

3. У императиву глагола прве врсте на гутурале не претварају се гутурали у односне дентале: пèчи, сèчи, лèжи, пèчите, сèчите, лèжите. — Прво лице плурала императива образује се описно, додавањем разних партикула. — Према облицима старо-

словенског импратива некојих глагола као вѣждь, виждь, даждь. Даждь, одржали се и до данас аналоги облици: вѝц, вѝцте, јѐц, јѐцте, сѐц, сѐцте, глѐц, глѐцте. Само се има то приметити, да утицајем муклог дентала т, ц у облицима јеѐцте. сѐцте, глѐцте држи у изговору неку средину између ц и ч.

4. Футур се образује описним путем и својом формацијом приближује се бугарском футуру. На пр.: чѐ да ѝдем или ч' ѝдем, чѐ да ора̀тим или ч' о̀ратим.

5. Имперфекат је у неколико неправилан на пр.: говорѐше плетѐше, трчѐше.

6. Занимљива је формација аориста. Глаголи, сложени из препозиције са крајњим вокалом и простог глагола ѝћи, немају у аористу најпре изведену метатезу сугласника ј и д, па онда јотовање. На пр.: до̀дјо̀', наја̀о̀', поја̀о̀'. У првом лицу плурала нема оног карактеристичног с, док га у другом лицу има: дојдо̀'мо, најдо̀'мо, одо̀'мо и ото̀'мо, поја̀о̀'мо; али: дојдосте, најдо̀сте, одо̀сте и ото̀сте.

7. Од партиципа чује се једино партицип презентис, који уз то врши и адјективну функцију: вика̀ечи одо̀' до̀ма, за тѐбе, чѐрко, питу̀јуч, плетича игла, пра̀ечи.

VII.

Не води се природна разлика између речи о ж е н и т и и у д а т и, него се о ж е н и т и употребљује за оба појма. Удати се, по кадкад, чује у песмама: „Мен'је ма̀јћа, мен' је ма̀јћа на до̀бро ода̀ла“

2. Демунитиви су врло чести аугментитиви ретки. Обично су демунитивни наставци: — енце, — ица, — це, — ице. Последња два долазе на окрњену основу. На пр.: ба̀бичка, барјакта̀рченце, бра̀танче, врѐчка, говеда̀рченце, дево̀јченце, Ко̀ленце, кра̀вљаченце, кра̀вљаче, лалѐнце, „Манѐчко лончѐнце слатко варѐнце“(заг. = лешник) момѝченце, момчѐнце, на̀нчица (voc. на̀нчице, на̀ће, на̀не), невѐстица и невестѝца, ора̀шчичи, пастѝрченце, пѝленце, курѐнце (дете), сеља̀нченце, сестрѝца, соколѐнце Столѐнце, Убавенко, Убавица.

Пирот. привележио К. Н. Костић.

Народно предање о местима

Бочац. — Село Бочац лежа на лијевој страни Врбаса, а припада округу и котару (срезу) града Бања-Луке. Житељи су овог села Срби правосл. вјере и Мухамедове.

Приповиједа се:

„Кад су оно Турци освајали Босну, па ти пођу из Јајца низ Врбас, ударе на данашње село Бочац, сељани се бочише и бранише од Турака читава два реда, и дуље би се бочили са Турцима, ал' нека цура издаде их. Заповједник турске војске позове и дадне име данашњем селу Бочцу „Бочац...“

Смрдин — Ово је село у котару маглајском, а округу доњотузланском. Велико је село и врлетно. Има 145 кућа, осим пет домова Срба мухамедоваца, остале су све куће православ. Срба.

Предање каже:

„Добри си чоече, Бог те помога' и св. часни крст, у стара времена није било оволико кућа у јафти смрдинској, него душо си медена и љето си моје, биле су двије три куће.

И, побратиме мој, Бог и свеци Божји, милости их било (сад се приповиједач Петар Моцић крсти) пусте велику бољу на благо (блага је онда много у свијета било, а не као сад, јер Босна је пропала и у Босни је сада берићета, блага и пара нестало) благо покрепа готово све на једној хрпи. Како је главна чада (пут, друм) водила из Маглаја у Тузлу, то ти туда наиђу Туркуше, а оно се све усмрдило, од оног покрепалог блага, онда ће ти један потурчењак рећи: „Ово је баш Смрдин!.“ И, тако све махале, као: Паравци, Грабовица, Бијело-поље, Рудине, Јошавац добију опће име „Смрдин“....

Ман. Озрен, 1900. год. П. С. Ив.....ћ..

Благотин. — Благотин је планина у Левчу. Налази се на водомеђи између слива Велике и Голиске Мораве. Пружа се у правцу од запада к истоку. Дугачак је 4—5000 метара, а просечна му је ширина око 1500—2000 метара. Највећи му је вис на западном крају; зове се „Трлишта“ и висок је 537 метара. Пружање му је полукружно при чему му је испупчена страна окренута северу. С ове стране опкољава га Калиниħска река, која се код Варварина улива у Велику Мораву. — Пре 20—30 година Благотин је био сав покривен густом и крупном гором, од које је највише имало: раста, горуна, бељика, цера и букве, а по гдегде налазила је се и по која јела и бор. Данас је све то другојачије. Неувиђавна човечија рука, за кратко време, брзо је уништила сву ту гору и тако ову планину оголила. Место свега тога данас се по Благотину види ситна шума и то не свуда. Само у осоју на источној страни има још мало крупније горе, и то све букове. Што је ова планина данас овако упропашћена заслуга за то припада сељанима села Пољне, Мале Крушевице, Карановчића, Крчина и Опарића, који га опкољавају (прва три с јужне, а друга два са северне стране). Пре 20 година он је издељен сељанима ових села и они претварајући његову гору у зиратну земљу, брзо су га и оголили. За то им је данас награда честе

туче, слане, водоплави и оскудица у пијаћој води, које су невоље већ почеле у велико да их сналазе. Поред тога бујица га нагло разрива те по њему прави опасне провале, а по долинама с истог сноси песак и камен, те тако плодну долинску земљу претвара у неплодну. — У Благотињу су до данас нађене ове руде: камени угаљ (кога има доста и може се сматрати као доста добар), гипс, мрамор (по највише бео), и гранат. — Језгро његово чини стена микашист (вулканског порекла), који је на многим местима знатно с белутком помешан.

Зашто се зове Благотин о томе у овом крају тумаче тројако; једни мисле, да се тако зове због б л а г а (ру́да̑) које је некада из њега вађено (биће да је ово тумачење највероватније, јер има изледа на то); други мисле да се тако зове због тога што је по њему некада пландовала (боравила) многа стока (овце, краве и козе) од које се добивала многа б л а г о т а (бели смо̑к; сир, кајмак, масло и др.; трећи доводе у везу постанак имена ове планине с овом причом: — Високи је Стеван, кажу, ишао од некуда с војском (неки веле да је водио из Русије као помоћ противу Турака, а неки кажу, да је ту војску водио те му радила на манастиру Калинићу, његовој задужбини) и царица Милица, желећи да јој син што пре дође непрестано је седела на кули у Крушевцу и чешће погледала с „биљурем“ (дурбином на Благотин, не би ли га ту угледала да јој се враћа. Тада је кажу, неки пут водио венцем или грбином Благотина. После дугог очекивања, она га је једног дана угледала на Благотину, заједно с војском, и радосно узвикнула: Бла̀го мени, ето га где иде.“ Због те царичине речи „бла̀го“ прозвала се, кажу, после и та планина Благотин. Кад је Стеван после с војском сишао у белу воду, онда их је царица ту још боље видела и казала: „пази како се беле као вода“, отуда ово место добије име „Бела Вода“. Кад су дошли у село Кукљин, ту су зашли за једну окуку, због чега их је изгубила из вида и викнула: „к у к у мене нема̀ их“, отуда се ово место назове Кукљин; а кад су дошли у Јасику (село), ту их је лепо видела, па је рекла: „е сад се јасно виде“, отуда име Јасика, која се кажу, пре звала Јасника.[1])

Ст. М. М. уч.

Добрње, Крвје, Лопушник, Вошановац и Орешковица срез млавски.) — Староседеоци и Добрња, Крвија, Лопушника, Вошановца и Орешковице воде своје порекло из једног села, које сада не постоји, а које је постојало на западној страни од Добрње данашње, на месту, које се сада зове „Шарапин-Бара“.

1) Јасика је спроћу Крушевца, на левој обали Голиске Мораве, 5 км. удаљена од овога. Иза ње (такође поред Г. Мораве) је село Кукљин, а иза овога Бела Вода.

У старо време, за време Турака, а мож'да и пре, искваре се људи у томе селу тако да су убиства, крађе, пљевине, ит.п. биле обична, свакодневна, ствар.

Да би стала томе на пут, нареди тадашња власт „сеоско јамчење.“

Кад је јамчење свршено и кад је сваки за себе: поштен — поштенога а непоштен — „свога друга“ за јемца нашао, остане, сиромах поп без јемца. Нико не хтеде за њ', јадника јамчити.

То власт толико изненади и огорчи, да нареди најстрожију истрагу, којом се пронађу врло много: крадљиваца, убица, паликућа, и т. д., међу којима се, наравно, и попа налазио.

Да би то прекратила, издвоји власт све људе по групама; па лопуже насели у Лопушник (Лопужник) да сами од себе, ако шта имају, краду. Убице, крвнике, насели у Крвије (Крвније). Оне, који су вешали људе насели у Вошановац (Вешановац). Паликуће насели у Орешковицу[1]) а оно мало добрих људи у — Добрњ'е.

— Тако су — причаше ми једна старина — постала имена ових села, која су у непосредној близини међу собом

Баре, маја 1900 год. Милан П. Марковић учитељ.

Ијош. — У горњем Банату, не далеко од Тисе има чисто српско место Ијош. Име долази од мађарске речи Hegyes, што значи брдовит, јер заиста око села има брежуљака. (Службено се и зове Tisza-Hegyes.). Народ тумачи име овако: Кад су Срби населили Ијош, државни инжилири су вукли ланац и премеравали место на којем ће се дићи село. Ономе што је вукао ланац викао је инжилир „Иди још! иди још!“ као, да још даље вуче ланац. Отуда се прозове село Идијош = Ијош. Тих. О.

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Отварамо у „Караџићу“ нарочиту рубрику за прикупљање народног предања о животињама и биљу.

О животињама и биљу има наш народ пуно и врло различитих веровања, прича, гатања и т. д.—Позната је ствар да се неке животиње не убијају јер је грехота (кукавица, ласта, рода); неке ваља убијати (паук: у Алексиначкој Морави има пословица: Скин' се од коња па убиј паука, јер он први почне мртвацу очи пити. У Корчули жене и девојке кад нађу паука

1) Код сељака у Млави постоји обичај, да, кад се који опече, викне: „Орш“! или „Орош“!

згњече га дланом и говоре да тим добивају опроштење, пошто је паук угризао благу Госпу за сису („Јавор“ за 1885. стр. 283). Неке се животиње сматрају као човечији пријатељи, као што је коњ, а неке као непријатељи н. пр. магарац. (У Алексинцу кажу да кад човек јаши коња он му топотом ногу вели: држ' се не бој се, држ' се не бој се! а кад јаши магарца он му топотом говори: мотика, лопата, мотика лопата! т. ј. ископали ти гроб па те у њега сахранили). Неке се животиње сматрају као представници извесних особина: лисица — лукавства, пас — верности, вук — глупости, овца — невиности и т. д. — Многе животиње и биљке, или читаве, или поједини делови од њих служе као лек. Неки н. пр. гутају коњске муве увијене у хлеб или у цигарпапир против грознице, неки су делови од вука лековити, многи се каде на животињској длаци, а неки се и запајају згоретином од длаке. — Исто тако од неких је биљака лековит цвет, од неких лист, од неких корен, а неке су и читаве лековите. По некад је скуп отпадака од биљака лековит (многи се купају у трини од сена). За неке се биљке мисли да имају чудотворну моћ, као н. пр. расковних и т. д. и т. д.

На овакава и слична веровања и предања о животињама и биљу ваља обратити особиту пажњу у народу. Биље и животиње су пратилац човечији од искони, па је често пута у веровању о њима сачуван врло давнашњи појам и веровање, те је то често са данашњег гледишта, мерено данашњим очима, чудновато, али добро промотрено може нас одвести у дубоку прошлост на појмове људи врло далеког доба. — Сем тога до неких особина животиња и биљака дошло се народним искуством те и то није бескорисно. — Најзад прикупљањем оваквога и сличнога градива из народа може се доћи и до таквих сазнања, чија се вредност и не може у напред одредити.

Из ових разлога молимо сараднике и читаоце „Карџића“ да се потруде и око прикупљања народнога предања о животињама и биљу.

Сваку животињу или биљку ваља записати именом како се у народу дотичнога краја зове. Поред народнога имена увек ваља ставити и научни (латински) назив дотичне животиње или биљке. Ко од скупљача не би знао научнога имена нека биље пресује (разуме се са кореном и цветом, кад год је то могућно), ситније животиње нека меће у шпиритус, а крупније нека разговетно описује и нека то са забележеним предањем народним шаље уредништву „Карџића“ где ће се научно име тачно одредити и поред народнога ставити. — На овај начин доћи ће се и до лепих народних имена животиња и биљака.

Тих. Р. Ђ.

Зец (Lepus temidus). — У Алексинцу се прича да су се кладили зец и кер ко је бржи. Но зец некако украде керу опанке

и стане бежати. Од тога је доба кер киван на зеца, те јури за њим где год му траг осети.

У Куманову се то прича овако: Пратио кер зеца на воду. Зец пристане да иде, али да му кер позајми своје опанке. Кер му то учини, али зец узме опанке па се више и не врати. — Од тог доба кад год кер види зеца јури га да му отме опанке.

Т. Р. Ђ.

Ласица (mustela vulgaris). — У Алексиначкој Морави и у Соко Бањи ласица се зове и невестуљка. — У Алексиначкој Морави кад ко види ласицу, а има много мишева виче: Невестице, невестице, моји ти миши прете да ти одгризу уши! Верује се да кад се то ласици каже она потамани мишеве, тиме што их надува те се напну. — Ласица може и човека да надува, те од тога умре. — Прича се да су косачи косећи ливаду наишли мале ласичиће, па их узели. Кад ласица то види попне се на дрво где је било у лонцу обешено јело, па се набљује у њега да се косачи потрују. Међу тим косачи оставе ласичиће где су их и нашли. Кад ласица то види попне се понова на дрво и прегриве узицу којом је лонац био везан, те лонац падне, разбије се, а јело се проспе.

Т. Р. Ђ.

Трепетљика (Populus tremula L.) — У Соко Бањи пева се пред Божић песма у којој се казује како је трепетљика проклета да јој лист нерестано (узаман) трепери било ветра или не било. у Соко Бањи се о трепетљици исто и прича. — Песма гласи:

На немделу, коледо, на голему, коледо,
Света црква „ саграђена „
У њо поју „ два анђела „
Свети Петар „ и Никола „
Две им сестре „ отпевају „
Магдалена „ и Јелена „
Слушала и „ Божја мајка „
Па не могла „ да дочује „
Па говори „ Божја мајка „
Стани горо „ стани водо „
Да слушамо „ два анђела „
Стану гора „ стану вода „
Трепетљика „ не престаде „
Проклела ју „ Божја мајка „
Ој да Бог да „ трепетљико, „
Узаман га „ треперила „
И без сунце „ и без ветар „!

Т. Р. Ђ.

Бадњи Дан и Божић у Зети.

Колико је села толико је адета — вели једна наша народња. И заиста тако је; и, не само да се поједина села одликују понечим чисто својим, но сам имао прилике видјети, да поједини крајеви једног истог села имају нешто, што је чисто њихово — махалско; па и поједене породице држе неке обичаје које не би нашао ни у најближем им сусједству. Нахије и области се у томе јаче размимоилазе, те поред тога, што у животу цјелокупног српског народа има много што-шта, што том животу даје општи тип, опет у њему има и толико разноликости.

Данашња Зета изолована географски (као скоро једноставна раван), а притом вјековима изолована и политички од околних јој српских крајева, фолклористички је тако типична, да би српски фолклориста у њој имао неисцрпни извор за свој рад.

Ево један незнатан ресултат моје вздашње тежње, да нешто из свог милог завичаја прикажем српском свијету. Овом приликом износим, како се проводи у Зети Бадњи Дан и Божић.

На Бадњи Дан ујутро ватра се у кући мора ужећи без дувања. Данас је то лако од како су изашле жигице, али како је то некада било? Зором се тога јутра беру бадњаци, који морају бити од питомог дрвета и то обично од шљиве или дуда (мурве). Један је бадњак најважнији, а међу спореднијема један се зове бадњачица. Поред бадњака набере се пуно гранчица од истог дрвета од којег су и бадњаци и те се гранчице у два нарамка поставе с обје стране врати споља, док се бадњаци ставе сви на гомилу с десне стране како се у кућу улази. Поменуте гранчице одмах улазе у употребу: свако се чељаде Бадњег Јутра умива на пољу и послије умивања уноси у кућу гранчицу те говори: „Добро јутро, честито ви Бадње Јутро и свако благо јутро“! Оно чељаде, које у једној кући тога јутра прво овај поздрав чини, наведеном додаје још много што-шта, као: „Ђе ви кокошке носе, како ви се пчеле роје“итд. Ове се гранчице уносе послије и сва три дана Божића са поздравом: „Христос се роди.“ Гранчице се положе на ватру. Сва чељад бадњег јутра доручкују заједно и то свакад зауљате попаре (удробљен хлеб, преливен врелом водом и осмочен маслиновим уљем), само се искључује чобан од оваца, који овог дана једноничи, да би му овце јагњиле више јагњица него овнића.

Сутука је на Бадњи Дан ма шта кући донијети, а нарочито дивљач или рибу. Не смије се тог дана нико туђи, јер ће у том случају цијеле године излазити чиреви.

Пред ноћ се доноси слама за простирање по кући, а видио сам, да многе куће на Бадњу Вече дају крупној стоци сламу за вечеру. Све живо на Бадњу Вече мора ући у кућу између двије

запаљене свијеће.[1]) Овчар се пак дочекује са нарочитом церемонијом. И он улази у кућу између двије запаљене свијеће, које држе двоје чељади с једне и с друге стране врати. На прагу га чека домаћица носећи колач од пшенична брашна печен у огњу, а за њом друго женско носи пун крчаг вина. Чобан ушавши загризе колач и скрне три пут вина из крчага па ступа ка огњишту говорећи: „Добро вече, честито ви Бадње Вече и свако благо вече“! Сад сиједа код ватре и залаже се онијем колачем, који је на прагу загризао.

Сад је вријеме, да се уносе бадњаци. Сви, који ће уносити бадњаке, излазе из куће; скину капе и држе их у рукама. Један — обично понајстарији — вади сламу из котара, који је раније до бадњака постављен и сваком мође по прегрш сламе у капу, па му врх те сламе полаже бадњак. Најстарији међу бадњоносцима носи најглавнији бадњак и он улази први у кућу, а за њим остали. За бадњоносцима иде онај, који је бадњаке дијелио и уноси котар са сламом. И бадњаци улазе у кућу између двије запаљене свијеће. На прагу чека домаћица са повећом погачом у рукама, а за њом друга женска држи крчаг са вином. Сви, који бадњаке уносе загризу погачу онако у домаћичиним рукама и скрну три пут вина из крчага, па онда носе бадњаке ка огњишту говорећи: „Добро вече, честито ви Бадње Вече и свако благо вече“! — Искрај ватре им се одговара: „Добра ви срећа.... и с вама заједно“! Бадњаци се полажу на ватру, а око свé се простире слама, те чељад по њој сиједају. Све су столице раније уклоњене. Видно мјесто на огњишту заузима главни бадњак. Дебљи му је крај близу пресијека мало издубљен и то су му „уста,“ а тај му је крај доста истурен ван огњишта.

Сад настаје вечера за коју је све зготовљено са уљем, а уз то се на вечери једе погача, коју су загризли они, који су бадњаке уносили. Поред осталијех јела ове вечери мора бити зауљата каша од кукурузног брашња. Кад једном упитах своју мајку зашто мора свагда на Бадњу Вече бити каша, рече ми, да су то јело донијели Св. Богородици као повојницу, те зато оно не смије изостати. Од свега, што се ове вечери једе полаже се бадњаку у његова „уста“, па се послије прелијева вином. Пошто се вечера домаћин се навали на оно чељаде, које му је с десна, а ово опет на оно до себе итд. И тако сва чељад постоје наваљена једно на друго неколико минута, а понеко говори: „Овако нам се озим нагињала од рода“.—Прошле Бадње Вечери у кући мог оца најстарија ми снаха говораше: „Овако нам се нагињала пшеница на Тополици на Сружици и на Бокари“ (њиве песејане са пшеницом). Кад се чељад исправи, онда се млађи надмећу, ко ће боље начињети куп од ложица, које се тако намјесте, да им се дршке

1) Ако је стока цијелог дана остала у штали, пред ноћ ће је извести и одмах увести само да се овај обред изврши.

опиру на трпезу, а оно чиме се залаже опире се једно на друго. Онај који најлепше куп намјести поноси се и тражи од домаћице, да му обећа част, јер вели, кад је успио тако лијепо куп немјестити биће добар куп од жита идућег љета. Сад се чељад окупе око огњишта, пеку кестење и пију вина. Пажња је сва сад на бадњак, који се чека да прегори. Дјеца га пиљкају и намјештају, да га ватра боље обухвати, а кад прегори истурају се пушке. Бадњаков се угарак остави с краја до Нове Године, а тог се дана јутром рано примакне ватри, те се припали, па га неко из куће однесе у њиву виноград или башту, ту га прије сунца утули вином и остави.

Бадње Ноћи једно чељаде пребди код ватре, да се ова не утули. Свака кућа која има оваца коље божићњака (овна) и неко га пече, а неко вари. Ако се божићњак пече, то се чини ноћу у очи Божића. Крв од божићњака свакад се ухвати у какав суд и пошто се усири увије се као колач у лишће од купуса, те запреће у ватру и испече. Овај колач од крви чува се до идућег Ђурђева дне и онда се издроби, па помијеша са сољу, прегодишњим сиром (усиреним о ланском Ђурђевудне) и истуцаним бијелим луком и све се то да овцама.

На Божић се устаје рано. Дома остаје ко има посла око ручка или ма чега другог, а остали сви иду у цркву. Нико ништа не окуша док се служба у цркви не сврши, а онда обиду прво нафору, па се омрсе свињетином (омрсити се: „на Божић прасцом а на Великдан јајцом“). Целивање, које почиње чим се служба сврши наставља се цијелог дана, па често и другог (ако се нијесу видјели првог дана). На Божић се руча чим се из цркве изађе, а пошто се тог дана служба свршава рано, то није ријеткост, да се софра поставља у сунчи излазак. — По ручку се иде у полазничке и полажење се врши овако: људи једног браства скупе се код најстаријег браственика, те ту једу пију и веселе се, па послије то настављају у домовима свију браственика. Често се полазе и који нијесу браственици, већ су крвни пријатељи или пак само добри сусједи.

На други дан Божића (Божи дан) иде се по одиве. Свака одива — ма већ била и баба — мора тог дана од свог рода бити позвана. Па и кад одива умре, а остави порода, опет се формалност позивања врши. Треба напоменути, да се само каже, е се иде по одиве, а у ствари уз одиву се позива и зет. Ако неко не може отићи, да зове зета и одиву он им пошље по неком „здравицу“ — тиквицу или бочицу пуну вина, и с тиме су дотични позвати. — Другог дана у вече долазе одиве и зетови у госте. Ако је одива те године удата с њом и њеним мужем долазе и њена два дјевера, који су је приликом свадбе водили[1]). — Зет у тазбини преноћи ноћ -- двије, а одива остане до Малог Бо-

1) То су „нови зетови,“ који не гостују само у кући одакле је млада одведена, већ их „изводе“ сви младини браственици (изузетно најближи).

жића (Нове Године). Старија одива, која и сама има зетове и одиве, да дочекује, не долази у род о Божићу, а тако ни старији зет у тазбину, но их замјењују обично њихови неожењени синови и неудате кћери, који долазе у ујчевину. — Одива свакад доноси — послије овог првичовања — из рода у дом на свако домаће чељаде по један пригани колач зготовљен од пшеничног брашња.

Цетиње
маја 1900. год.

Саво П. Вулетић.

Жабљачки евлијај

Када се сјетим дјетињства, не могу, а да се не сјетим чаробног мјеста у којем сам понајвише проводио своје златне дане; а уз то пред духовне ми очи излазе они, с којијема сам се онда бавио, па се томе надодаје у сјећању све оно, што је у нашем друштву бивало. Дивног је положаја сва равна Зета — мој мили завичај, али за човјека, који хоће да ужива у природи, Гошићи — засељак главног зетског села Голубоваца, јесте мјесто, које треба на далеко тражити. Ту на обали Жаборова, које кроз Гошиће протиче, у дебелом хладу смокве проводио сам многе дане, на које је сјећање тијем слађе, што се зна, да се, ти дани неће никада повратити, јер су то дани дјетињства!.. А када се опет сјетим мог пребивања на Жаборову, не могу, а да се не опоменем оних с којијема тамо провођах. На Жаборову поред наших башта и имања бјеху баште и имања Пашовића -- Срба Мухамедове вјере. Мали Пашовићи бјеху ми свакодневно друштво, а стари Мустафа Пашовић, добар пријатељ наше куће, бјеше нама дјеци свакад на услузи са својим занимљивим причањем, када га у томе не би смео авдес, клањање, или га пак не би сметале „проклете тичурине“, које му „бербаћаху“ смокве. Ну ипак поред многијех сметњи остало би ацо-Мустафи времена за причање и он нам је тушта и тма напричао, што ја све памтим и у памети понављам, те тако будим сјећање и на оног доброг старца, и на оно мило друштво и — на онај слатки живот на Гошићима.

Мислио сам често, да јавно и другом ком пружим коју од Мустафиних прича, које су у исто вријеме и народње приче, па за ову прилику паде избор на причу о жабљачком евлијају.

Ову нам је причу Мустафа испричао у једној прилици, кад је био врло љут због неке учињене му пакости. — Поган

*

ти је — вели — народ данас; није бадијаве евлијај Зету одавно оставио, но зато, што је омрзнуо брат на брата, син на оца, кум на кума[1]).....

— Какви евлијај, што је то евлијај? повикасмо ми.

— Евлијај је свети чојак, живи чојак, што лети као муња вели стари.

— Причај нам, аџо, причај! — замолисмо ми у један глас.

Старац се накашља и поче причу, коју ћу овдје донијети онако, како сам је до данас у памети задржао.

У Жабљаку је живио евлијај, који је чувао Зету од сваког зла. Он је помагао и сваком другом у свијету, ко је његове помоћи затражио, а у свијету се за њега знало, док у Зети нико не знађаше за његову светост, већ га је свако држао за обичног човјека. — Би суђено, да жабљачки евлијај промијени земни живот са небеским, и то је било овако: евлијај отиде једног дана у берберницу, да се обрије. И баш приликом бријања зачу он, како га неки Турчин зове чак из Будима. Тај Турчин хтио да преко дунавског моста преведе свог натовареног магарца, па злим случајем пропану магарцу ноге између брвана на мосту. Нашавши се у чуду сјети се жабљачког евлијаја и замоли га, да му магарца подигне. Евлијај тог момента зачу глас из Будима, те и замоли берберина, да га ослободи за тренутак и он за то вријеме отиде у Будим, те подигне магарца, па се врати берберину пред којим бјеше оставио само своју перду (сјенку) и рече му, да настави бријање.

Пошто је берберин свршио свој посао навали на евлијаја, да му овај каже, зашто се бријање морало прекинути. Евлијај му не хтједе казати, јер рече, ако то учини, мораће умријети. То још више берберина заинтересује, те послије није евлијају давао мира, а при том је о овој ствари причао по граду и сад многи светом човјеку почну досађивати са питањем, зашто се његово бријање морало прекидати. — Евлијају дојадише многа питања, те се ријеши казати тајну и тако свршити са земним животом. Јави за ову ствар својој жени, кћери и слушкињи, које све бјеху мањи евлијаји, и све пристадоше, да оставе овај свијет.

Евлијај отиде једног јутра берберину и открије му зашто се морало прекидати његово бријање. Кад берберин то чу горко се кајао што је тако евлијајом поступао и мољаше светог човјека за опроштај. Евлијај отиде кући и престави се са свом својом чељади, а берберин ово разгласи по Жабљаку.

Жабљачани подигну одмах неколико тулби на лијепим лединама, које су до Жабљака, а које се зову Балије[2]) и ту намјесте дервише, да служе евлијају.

---

1) Код нас и Мухамеданци имају шишано кумство.

2) Православни Зећани тумаче, да су тулбе на Балијама друкше постале. Прича се, да је на Балијама била црква, коју су Турци доцније порушили, па не могавши никако порушити њен олтар, они га претворе у тулбу па око ове саграде и много другијех.

Евлијај је долазио у тулбе, јер дервиши сваке вечери на одређено мјесто остављаху леђен воде и над њим пешћир, а јутром налажаху пешћир вас мокар, а у леђену ни капи воде, што је значило, да је том водом евлијај узимао авдес и брисао се пешћиром. — У то вријеме бјеше свака срећа и љубав у народу. Али се послије народ исквари и почне преко Божје чињети, те евлијају не буде више мјеста у Зети, већ Божјом вољом негдје отиде. Дуго су на њега дервиши у Жабљаку чекали али свакад јутром налажаху недирнут пешкир и воду у леђену, како су је у вече оставили.

Цетиње
МАЈА 1900. год.

САВО П. ВУЛЕТИЋ.

Српске народне загонетке

(из Босан. Крајине)

Прикупио: ПЕТАР СТ. ИВАНЧЕВИЋ, ЈЕРОМОНАХ.

Да-што ми ти је да-што[1]):

1. Око докице пет браће игра, — ни један ни једног надиграти не може — плетеће игле.

2. Сједи вила више вира, чека сина Виломира, док се роди, да се води — патка.

3. Један прут све поље огради — врнчаница у опанка.

4. Кози рози коза није, самар носи кљусе није — спуж.

5. Два се старца за браду вуку — гребени.

6. Крава риче из Грмеча, теле сасне са Врбаса — пушка.

7. Кроз воду иде, воде се не додијева — ракија при печиву.

8. Путем иде, пута не зна, нос има, душе нема — лађа.

9. Пун тор оваца, све на једној нози — купус у башчи.

10. Јанко, деветанко, девет плуга плужи, сав му се свијет чуди — птица.

11. Виче Бика од Бишћа, браните ме од тука (ударца), не бојим се паса — змија.

12. Пуно решето љељи, међу њима цар орах — мјесец и звијездє.

13. Сека Дугарица на једној ножици — гљива, печурка.

1) Овако се у Босан. Крајини почиње и понавља код сваке загонетке; у посавини (округу доњо-тузланском) рекну: „за што ми ти је.“ — П. С. И.

14. Наша Гизда сав свијет нагизда, а себе не може — шивећа игла.

15. У потоку без мозга лаје — пракљача.

16. Два дола, крива дола, међу њима змај лежи — нож.

17. Једна глава Богу плаках: „Дај ми Боже другу длаку да оплетем свекру капу, а свекрви кошуљицу“ — кукуруз.

18. Поручује доња нева горњој неви: „Пошаљи ми сала и масла, не би ли се мало састали — земља и киша.

19. Млин меље на врх јеле, шарено се вижле пење да и себи самеље — ђетлић, врста птице.

20. Рогом рије, рогом воду пије, рогом Богу хвалу даје — ороз, пијевац, пјетао, кокот.

21. Озго јаре, оздо јање, напријед шило отраг виле — шврака.

22. У потоку бијела куца лавуца — пракљача.

23. Сузе капљу у камену кацу — жито у млин.

24. Док се роди четири обали, кад нарасте земљу развали, кад умрије с мора соли донесе — во.

25. Скочи вук у бук, па изнесе на репу јабук — трњка чим се риба хвата.

26. Девет кобила брду лете, у једне кобиле плоча спаде, све девет их стаде — мосурови.

27. Ко своје маказе не оштри? — рак.

28. Шарено је, змија није, а од свашта највијерније — пас.

29. У вече тури, у јутру извади — мандал, кључаница.

30. Наш војвода воду пије, а над њим се барјак вије — пјетао.

31. У соби напето, у кући раздрто — пећ, вуруна.

32. Два лопара око пања — уши.

33. Ко свој дроб једе, своју крв пије. — кандило.

34. Шетала се Сарајка дјевојка око града, грки града, да извади ћурукињу кнеза — лица око кокошињака кад ашикује.

35. Тебекуша воду носи, у мјешечићу, тебешчићу, за њом лети тебекало, да ухвати тебекушу, ал' неда тинда ни гледати а камо ли ухватити — овца, пушка и вук...

Белешке о тајним језицима

(у Алексинцу)

У нашој књижевности врло је мало шта речено о тајним језицима којима се Срби где што служе. Колико је мени познато о томе у српској књизи има по врло мало помена на овим местима:

Вук Ст. Караџић у „Рјечнику“ код речи кòзâрскӣ помиње говорити козарски, и код речи пòсловица вели да је и то једна врста тајнога говора.

М. Ђ. Милићевић у „Кнежевини Србији“ на стр. 566. говорећи у напомени о Осаћанима вели да „као год што мутави (мутавџије) што имају свој особити језик, тако исто и Осаћани као мајстори имају свој“. За тим наводи неколико речи из тога осаћанско-мајсторског језика. — На стр. 590—591. „Кнеж. Србије“ говори Милићевић о пословичком говору у ужичком округу. — У „Краљевини Србији“ на стр. 317. вели Милићевић да „у врањском округу многи знају језик мутавски (мутавциски)“, па и из њега износи неколике речи које је сазнао од познаника са којима је о томе говорио. — У „Годишњици Ник. Чупића,“ књ. XV, на стр. 88.—95. износи Милићевић што је добио материјала из Краљева, Ниша и Параћина из мутавског, мутавциског језика што га „употребљавају мутавџије, ужари и грнчари, кад хоће да други не знају шта они говоре.“

Dr. Фридрих С. Краус у књизи „Smailagić Meho“ на стр. 151—152 казује по козарски[1]) и пословачки неколико речи што му их рече Ахмед (певач Мухамеданац из Херцеговине) јер нису баш за са свим јавно казивање. — У „Питањима за проучавање народа“ која је саставио Dr. Краус и која су штампана у „Босан. Вили“ за 1887. г. на стр. 9. говори Краус како повећа деца, пастири и друга служинчад говоре често са друговима неким особитим говором, па наводи по један пример таквога говора из Славоније и Хрватске. На истоме месту помиње и говор скитача и просјака (гегавачки говор.)

Таса Ј. Миленковић у књижици „Кесароши“ (Београд, 1888.) на стр. 30. казује како кесароши имају нарочити језик, који разумеју само лопови и кесароши, па ту наводи и речи и примере из

1) О „козарском језику“ писао ми је г. Л. Грђић-Бјелокосић још прошле године ово: „Код нас (у Босни) особито међу чобанима имаде један посебни, тако звани „козарски језик“. Ја мислим да тако имаде свуда у Сриству.“ Г. Бјелокосић ми је и додао ове примере разног козарског говора:

Шта велиш?
Уштање ужиш веље?
Грштa грве грлиш?
Штада веде лидиш?

Замолих г. Бјелокосића да се о томе козарскоме говору још више извести, и да о томе пише, што ће он без сумње и учинити.

Г. Вид. Вулетић—Вукасовић пише ми о томе ово: Козарски или пословачки, па и калуђерски и т. д. много је познат у свијем нашијем крајевима а особито у Херцег-Босни, где га говоре чобани, момци и девојке у ашиковању, и то кад извале какву беседу а да се не зна. И калуђер ће зађиђерити по калуђерску с каквом невестом а да га ђаци не разумеју. — Калуђерски је са: аз, веде, слово и т. д. У опште колико је крајева, толико је различитих начина, па и појединци имају свој начин. — Старији кажу (у Дубровачкому) да је голем грех по козарску говорити, јер су тим језиком Жуђели издали Господина (Исуса Христа). — И г. Вукасовић је писао о тајним језицима у „Јавору“ за 1886. г. поводом горње књиге Dr. Крауса, али „Јавора“ за ту годину немам при руци,

писама кесароша. — Исти говори о овоме језику и у књизи V свога „Дневника“, на стр. 73.—87. у чланку „Шатровачки говор.“

„Полицијски Гласник“ врло често доноси примере „коцкарско-егавачког језика“ још од почетка излажења. Ту се тај језик зове и шатровачки.[1])

Ја сам у Алексинцу разбирао и о тајним језицима јер сам још од детињства знао да се понеки људи служе међу собом језиком који други не разумеју, — па сам дошао до овог сазнања о томе:

У Алексинцу су познати ови тајни језици:

1. Длакарски, или грнчарски, или терзијски језик којим се служе мутавџије (длакари), грнчари и терзије, па се по њима како кад и зове.

2. Дунђерски језик, којим се служе дунђери и зидари.

3. Гегавачки језик, којим се служе просјаци, нарочито слепци. Њиме се служе и коцкари, кесароши.

4. Говор „преко језик“ (преко језика).

5. Пословачки језик.

Длакарски, дунђерски и гегавачки би се могли звати и правим или засебним језицима, само још кад би имали свију врста речи. Но тога у њих нема. Они имају само: именица, придева и глагола; остале врсте речи узимају из српског језика. — Ови језици немају ни свију именица, придева и глагола, већ само оних који су најобичнији, а за остало се помажу српским речима.

Напомињем још и то да је промена промењљивих речи у овим језицима потпуно онаква каква је и за дијалекат којим се у Алексинцу говори.

Тајним се језицима у Алексинцу данас готово нико не служи, али до пре 20—30 година били су још у употреби. Због тога што се слабо употребљавају много су и заборављени, те људи од којих бележих и не знају све, с тога забележих само по нешто. Но пошто је ова ствар од интереса, износим колико сам сазнао не бих ли подстакао кога, ко може доћи до више градива из ових језика да се потруди и што више о њима забележи, јер изгледа да није далеко време кад ћи их са свим нестати.

1. Длакарски или терзиски или грнчарски.

Овим се језиком као што сам рекао служе међу собом мутавџије (длакари), грнчари и терзије, па се по томе, како се ко њиме служи, и назава.

О овоме сам језику бележио од Тасе Алића, старца од

1) Dr. Фридр. С. Краус у своме часопису „Der Urquell, eine Monatschift für Volkskunde“ изнео је пуно прилога за познавање тајних језика. — О тајним језицима у Словена написао је 1885. г. В. Јагић књигу на немачком језику под насловом: „Die Gecheimsprachen bei den Slaven“ I., коју је издала Бечка Академија Наука.

преко 70 година, који је некада био терзија и дуђанџија у Алексинцу. Длакарски или терзйски је научио још у детињству на занату у Старој Чаршији у Алексинцу, где су сви мајстори и калфе и шегрти говорили тим језиком, а употребљавали су га онда кад су хтели што од кога страног човека сакрити. Говорили су њиме и иначе, али више у шали. — Због тога што овим језиком одавно није говорио не зна многе речи, те ја бележих само онолико колико се могаше сетити. — Још сам о грнчарском језику бележио и од Стојана Крстића, грнчара, који већ 15 година ради свој занат у Алексинцу. Родом је из села Гњилана код Пирота. У Гњилану је учио и грнчарски занат, па је ту од мајстора и калфа научио и грнчарски језик.[1])

Казивања речи једног и другог мећем напоредо јер има у неким речима мале разлике:

Српски:	од Т. Алића:	од С. Крстића:
човек	чкавац	чкавац
жена	пљака	пљака, пљакурина
девојка	вајза	вајза
девојче	вајзинче	вајзинче
дете	ђале, ђелац	ђале, ђелац
детенце	ђаленце	ђаленце
кућа	ижа	касарина
поп	калцан	калцан
господин, газда	—[2])	окршан, трњар
коњ	цукар	цукар
кобила	цукарка	пељача
ждребе	цукарче	цукарче (мушко), пељаче (женско)
во	бочкан	бочка
волови	бочке	бочће[3])
вода	дзура	дзура
ракија	палинка	палинка
вино	ордија	ордија
цигла	ћерпич	—
брашно	—	брашновиње
петао	—	к'ћка
дуван	—	чурљавина
рука	—	дарача
дрво	—	левње

1) Јован Николић, мутавџија из Алексинца, родом је из Тетова, где је и научио мутавџиски занат. Но у Тетову нико од мутавџија није знао за какав тајни језик. Кад је дошао у Алексинац било му је око 18 година. Ту се погоди у пок. Радосана Миленковића мутавџије, родом из Пирота, који је знао длакарски језик, па од мајстора и другова, калфи и сам научи тај језик.

2) Где место речи стоји цртица (—) значи да питани или не зна реч или да је се не може сетити.

3) У пиротском округу се врло често испред и изговара к као ћ, те је овде бочће место бочке. (О овој особини у пиротскоме говору види стр. 141—142 у овом броју „Караџића").

Српски:	од Т. Алића:	од С. Крстића:
ћаћа	—	катриљњак
свиња	доса, досанка	доса, досанка
вепар	досанац	досанац
овца	—	блечка
псето	кенка, кенче	ћенка
мајстор	—	ботар
паре, новац	пилаве	пилави
грош	—	пољар
дукат	—	неренац
Турчин	Лаурин	Лаурица, Ланца
була (Туркиња)	—	жуњар
Циганин	Шоња	Дикља
Србин	—	Цврца
Бугарин	—	Гуга
Шваба	—	К'ндза
Рус	—	Рунца
судови, лончарија	—	ведежи
блато	—	ботача
дуђан	—	дугања
владика	—	големи ћићиш
метла	—	тута
брада	—	мекра
цар	—	лулич
слепац	—	пузавац
хаљине, одело	—	пардовине
око	—	дзољка, дзољћа
глава	—	ћика
мачка	—	котар
пушка	—	савра
војска	—	восковарина
сабља	—	трљица
месо	—	карња, карњич
кукуруз	—	кујдар
барут	—	прашина
ћутање	—	мосвољ
јајце	—	коћовац
празник	—	рогач
црква	—	сивка
старац	—	ришевац
баба	—	корка, корач
змија	—	гујар
грожђе	—	драка
отац	—	бочкар
мајка	—	бочка
дођем	ципљам, доципљам	ципљам, доципљам
отиднем	одципљам	одципљам

Српски:	од Т. Алића	од С. Крстића:
пијем	цепим	цепим
говорим	вољам	вољам
узмем	левам	левам
једем	—	вурам
спавам	ревам	ревам
тражим	—	биркам, пузујем
питам	—	оветујем
крадем	—	пуркосујем
има	—	ками
видим	—	сћивам
дугујем	трошавам	трошавам
радим	бартам	—
продам	пролузам	—
знам	дивам	—

Износим овде и неколико реченица из длакарског језика, примера ради:

Диваш ли длакарски?	=	Знаш ли длакарски?
Ајде да вуримо треба да се барта	=	Хајде да ручамо, треба да се ради
Трошаваш ли некоме нешто?	=	Дугујеш ли некоме нешто?
Не трошаваш	=	Не дугујем
Учапкајте ђале и досецајте да га излудзамо	=	Ухватите и доведите дете да га избијемо
Левај туту, па потутај!	=	Узми метлу, па почисти!
Оветуј га колико пузује	=	Питај га колико тражи.
Да ципљамо да пуркосујемо драку.	=	Да идемо да крадемо грожђе

Бележим овде и две причице из длакарског језика:

Седео попа у мутавџиници и разговарао са мајстором. Калфа који је пекао прасе уђе и запита мајстора: Да добартам досанче? (Да донесем прасе?). - Мостуј нека ципља калцан па добартај (ћути, нека отидне поп па донеси), одговори газда. — На то ће поп који је случајно знао длакарски: калцан ће да кисне, неће да ципља. (Поп ће да седи, неће да иде). —

Неки дућанџије, терзије, пошли по еспап, па дошли у другу варош. Ту уђу у некакав дућан да нешто купе. У дућану затеку човека и његову жену. Један од терзија видећи лепу жену рекне: Апсика пљака! (Лепа жена!). — Апсика пљака, ама ће да лудза чковац (Лепа жена, ама хоће да бије човек) одговори дућанџија, који је и сам знао терзиског језика.

2. Дунђерски језики

Дунђерским језиком служе се дунђери и зидари, кад хоће да их други не разумеју.

О овоме језику бележио сам од Димитрија Станковића, дунђерина, који је родом из Крушева у Македонији, а сад живи од свога заната у Алексинцу. Занат дунђерски учио је у Београду и у Нишу од мајстора који су били из Крушева, Прилепа, Битоља и Охрида, па је са занатом од њих научио и дунђерски језик. — Ни овај Димитрије не зна много од овог језика, јер га је, вели, не служећи се њиме, заборавио, те ја забележих онолико колико се могао сетити; и примера ради износим овде ово што следи:

човек	= манук, котоман	динар	= тркаљац
жена	= манука, котоманка	нужник	= китаоник
дете	= цаце	очи	= скивалки
девојче	= вајзе	хаљине одело	= влечачке
син	= мануче	ћерамида	= црвена, црвенка
кућа	= климчарка	врата	= ушачка
пон	= рашље, певач	прозор	= гледач
коњ	= ржач, тркач	ноћ	= мркач
кобила	= ржачка	сунце	= рајко
во	= рикач	црква, недеља	= светачка
крава	= рикачка	надница	= долга
хлеб	= калосник	ћутуре	= куталено
вода	= тунца	соба	= мижерка
ракија	= белачка	спавање	= мижење
вино	= шоре	кафана	= ладна
цигла	= мацарка	газда	= манукото
песак, со, брашно	= ситна	паприка	= љутачка
петао	= певач	брада	= метла
кокош, тестија	= кркачката	уво	= слушач
дуван	= чадалник	часовник, сат	= клопотач
дувар, зид	= утар	столица, клупа	= седачка
камен	= росковци	бунар	= утач
рука, нога	= гуралка	тица	= летаче
дрво	= горовиње, гуроње	пијан	= опоркан
кафа	= мрко	кола	= тркаљачка
свиња	= кртач, кртачка	Турчин, богат	= Мрсан
овца	= блекачка	Србин	= Посан
псето	= лајач	Циганин	= Пирговац
даска	= дрекоња	Циганка	= Пирговка
мајстор	= бошкач	Бугарин, ован	= Блејач
предузимач	= прелевач	сисе	= боске
дан, метар	= мерач	долазим	= гурам
креч	= белач	отиднем	= одгурам
туча, битка	= опљескање	пијем	= поркам
паре, новац	= пилави	говорим	= спевам
грош	= пупуњак	имам	= ћевам
банка, новчаница	= летерка		

Примера ради износим и неколико реченица из дунђерског језика.

Догурете да калосамо	=	Дођите да ручамо
Тапосај ми кркачката што кева тунца	=	Дај ми тестију што има воде.
Шта порка?	=	шта пије
Гурај ће те опљеска	=	Бежи хоће да те бије
Дикља да му тапосамо пет пупуњци		Тражи да му дамо пет гроша
како жилкаш?	=	Како радиш?
Апсика жилка	=	Добра радња.
Апсико куталено.	=	Добро погођено
Гурај у ладна.	—	Иди у кафану.
Кисли се.	=	Љути се.
Не кисли се.	=	Не љути се.
Напоркао се.	=	Напио се
Кеваш ли?	—	Имаш ли?
Одгура код њега, дикља му пупуњац, тапоса ми.	—	Отидох до њега, потражих му грош, даде ми.

3. Гегавачки језик.

Гегавачким језиком служе се просјаци, нарочито слепци. Њиме се служе и коцкари, кесароши.

У „Полициском Гласнику“ овај се језик зове још и гегавачки и шатровачки.

О овоме језику бележио сам од Владимира Стојановића, сакатог просјака из Алексинца, који има сад 52 године. Гегавачки је научио водећи, као слепчовођа, слепца Милосава из Ражња пуних 16 година. Милосав је знао добро гегавачки а и служио се често тим језиком, но Владимир није научио са свим добро, али ми је ипак казао ово што сам забележио:

човек	=	леват	говорим	=	редујем
жена	=	треба	једем	=	њупам
девојка	=	манука	спавам	=	књам
девојче	=	мануче	ћутим	=	сињавам
дете	=	клинце	псето	=	вуне
кућа	=	унца	паре	=	трањице
поп	=	вермез	грош	=	грандељ
попадија	=	вармизуља	дукат	=	галбин пилавца
господин, чиновник	=	сивур	Циганин	=	Мада
ракија	=	шушљинка	Циганка	=	Мадуља
вино	=	урвез	Циганче	=	Мадуљче
брашно	=	паљ	Слепац	=	гегавац
кафа	=	бацуља	месо	=	плавше
сир	=	муре	црква	=	к'штивница
хлеб	=	паљеник	нема, није	=	ницан
добар, богат	=	готиван	пасуљ	=	визуљ
кафана	=	пљугара	украдем, узмем	=	згепим

лажем = шатрим пијем = пљугам
Редујеш ли гегавачки? = Говориш ли гегавачки?
Јеси ли згепио неку трањицу? = Јеси ли увео неку пару?

4. „Преко језик“

„Преко језик“ се говори тако кад се испремештају слогови у речима, тако да задњи дођу напред, а предњи после задњих. — Овим су се говором служили мајстори понајвише терзије кад су хтели да их други не разумеју н. пр.

Ћешо ли да деши код ћуку? = Оћеш ли да идеш код кућу (м. кући).
Волђа је шанстра. = Ђавол је страшан.
Дии и жимукэ да мичиниу ноо што смо рилигово = Иди и кажи му да ми учини оно што смо говорили.
Теде, дии куд сторамај, да ми несешдо ноо што је каоре = Дете, иди куд (код) мајстора да ми донесеш оно што је рекао.
беждре = ждребе; лицасто = столица; ветке̇ре = кревет; шкакско = кокошка; аркађу = ћука; ачкре = креч.

Овако „преко језик“ правили су калфе песме и певали их међу собом. Песме су обично биле спеваване девојкама, и биле су, кажу врло мераклиске.

„Преко језик“ могао се говорити и длакарски језик, н. пр. Вашди ли карскидла? = Диваш ли длакарски? = Говориш ли длакарски?[1])

5. Пословачки језик

Пословачки се говори кад се између слогова у речима умећу други слогови или гласови н. пр.: Уметањем слога ц и

Циоцићеш цили цида циицидецимо циу цичарцишију = Оћеш ли да идемо у чаршију.
Цинецићу = Нећу
Цивоцида = вода

Уметањем слога к р:

Крокрћеш крли крда крикрдекрмо кру крчаркршикрјv; — крнекрћу; — крвокрда.

Уметањем гласа п:

Опоћепеш липи дапа ипидепемопо упу чапаршипијупу? — Непећупу; — володапа.

Уметањем гласа р.

Ороћереш лири дара иридереморе уру чарарширијуру? — Нерећуру; — вородара и т. д.

Овим се језиком служе обично девојке међу собом и говоре га од беса и из шале. — Употребљавају га момци у ашиковању и шали с девојкама.

Алексинац Тих. Р. Ђорђевић.

1) У срезу моравском окр. Пожаревачком говори се „прекојезички“: Говориш ли прекојезички? Знаш ли прекојезички? Но о овоме говору немам више података.

Са Париске Изложбе

На Светској Изложби у Паризу, где је у правом смислу речи човечанство изнело докле је човек до данас дошао, има пуно ствари које су од непосредног интереса за наше читаоце. И у Етнографском Музеју у Трокадеру, и у павиљонима појединих држава, и у посебним одељењима, пуно је предмета који нас упознају са животом и обичајима најразличитијих народа. Колоније пак удаљених примитивних народа својим предметима чине засебни, нарочите пажње етнографа вредни, материјал. С тога ћемо овде, колико нам простор листа допушта, изнети оно што је за читаоце „Караџића“ од највећег интереса. Јер онај колос што се зове Светска Изложба у Паризу немогуће је и прегледати за онолико времена колико ми на расположењу имаћасмо, а камо ли о томе реч водити. Ми се ограничавамо и из наше струке на мали обим онога што је најнепосредније, а камо ли да говоримо о осталоме што и не улази у оквир нашега рада.

На изложби нису заступљени својим животом и тековинама само најцивилизованији народи, већ и они који су мање културни и најнекултурнији, те се напредак рода људскога у појединим крајевима наше планете огледа, на једноме месту, као у каквоме огледалу. Поред величанствених палата, на којима је изражен стил, богаство, укус и архитектура дотичних народа у најсавршенијем облику и у којима су творевине првих народа у свету, на Изложби се налазе и колибе из насеобина, са далеких острва у којима живи још примитивни дивљак. — Од примитивних оруђа којима човек најнижега ступња развића прибавља себи потреба, штити се и од зла брани, до најсавршенијих направа човекових којима су природне силе доведене у службу његову, — све је ту.

Једном речи, сви народи изнели су ту свој степен напретка до данас. Па не само то, сваки је народ изнео и своју индивидуалност, своју типичност, свој укус, свој стил, те онај ко жели да позна наш глоб са свом његовом разноликошћу, не треба да га обилази, треба да отидне на Изложбу, па ће тамо видети: и културну Европу и Америку, и Азију, и Африку и Аустралију и острва њихова, и то тако оригинално, тако верно, као што је на самоме месту. — Ту су све државе европске од велике Русије са пространим насеобинама у Азији, са њеним селом у Европи, са продуктима, израђевинама и прерађевинама, — до малога Монако који се онако раскошно приказао. Ту је Китај и Китајац кога смо само у слици виђали, и његова жена са онакаженим ногама, и китајска кућа у своме стилу са оригиналним китајским кровом, и китајско одело, и творевине духа и укуса тога народа и творевине руку његових. Ту је Јапан, Индија, Цејлон, Арабија,

Малајска Острва. Ту је Мадагаскар са својим стварима које нам предоче ступањ напретка, живот и укус становника његових, ту је Тунис, Алгир, Конго, Трансвал. Ту је Гренланд, Канада, Бразилија. Ту Аустралија са својим острвима. И ко ће још побројати све земље, сва острва чији су живот, рад, производи ит.д. овде предочени. Красан је ово преглед и за етнографа, и за етнолога, и за географа, и за антрополога и за сваког радника на наукама којима је предмет човек.

Разгледати и приказати све то апсолутно је немогуће посетиоцу, који је за кратко време гледао да обрати пажњу само на оне ствари које су му најпреče и најпотребније. Па ни од тога не може се овде изнети све, већ само оно што је од најкрупнијег интереса по предмет којим се „Караџић“ бави.

Етнографски Музеј

У плати Трокадера (Palais du Trocadéro) која је подигнута још 1888. г. за тадашњу светску изложбу, па је и сад у обиму данашње изложбе, налази се у једном оделењу Етнографски Музеј (Musée Ethnographique) који стоји под министарством просвете и уметности. — Отворен је свакога дана од подне до 5 часова по подне.

Потписати је овај музеј посетио 26. јула, и изненадио се и множином предмета, и њиховим распоредом, и њиховом оригиналношћу. — Ово је не само музеј најразноврснијих костима, којих у свету има, већ и целокупне народне цивилизације народа у свима деловима наше кугле, у прошлости и у садашњости. Те онај ко жели да упоредно проучава развиће и стање народа у прошлости и садашњости, то може необично згодно чинити на предметима изложеним у овом музеју. — Живот најстаријег човека који огрнут зверињом кожом, каменом алатљиком себе обезбеђује и потребе справља, а у колиби и пећини се од неугодности склања и његов развој са свима принадлежностима ту је изнесен. — Најразличитији народи из најудаљенијих покрајина света, својим животима, обичајима, становима, оделом, накитом, оружјем, алатима, инструментима ит.д. овде су у појединим одељцима представљени. — Ту су дивљаци са далеких острва и насеобина океанских целокупним животом дивно изложени. И колибе у којима станују, и оно нешто одела којим наготу скривају, и ватра која им је тако потребна, и накити: минђуше и алке што их о уву, носу и другим деловима тела носе, и гривне и прстење и ђинђуве и перје што им као украс служе, и стреле којима у лов иду или се од зверова бране, и предмети који им за храну служе, и судови у којима храну справљају, и алати којима своје ништавне потребе подмирују, и израђевине руку њихових, и идоли којима се моле да своје религиозно осећање задовоље, и музички инструменти којима дају маха осећању својему: бубљеви најразличитије вр-

сте и тамбуре примитивног облика и т. д. и т. д. Све је ту приказано те се живот дивљака у истини види. — Ту су народи са севера одевени у кожу да им се само нос види са својом великом, налик на сонице, дрвеном обућом, којом по снегу корачају. —, Ту су јужњаци са великим сламним шеширом и лаким оделом. — Ту су планинци са својим принадлежностима. - Ту су равничари са својим земљорадничким справама. — Ту приморци са својим лађама, чамцима и направама за риболов. — Ту су народни занати и индустрија, најразличитије врете: грнчарија дрвенарија, везови, тканине, резбарија, кићење, шарање, народна архитектура, скултура, сликарство и т. д. и т. д. Укратко, за упоредну етнографију ово је ванредно красан лабораториум, у коме се могу проучавати све материјалне манифестације народне радљивости: храна и станови, одело и накити, оружје за рат и оруђа којима се у миру ради, лов и риболов, земљорадња, занати и индустрија, средства за саобраћај, превоз и размену производа, религиозне светковине, игре сваке врсте, народна уметност на разним ступњевима, и све то према разним идивидуалним особинама, месту, укусу и према разним приликама различитих народа; другим речма све што улази у област етнографије, ако се призна да је етнографија наука, која описује народе са гледишта биолошког и социјалног.

У толикој множини одељака у којима су представљени народи изразима свога живота, духа и укуса, није изостао ни српски народ. У једноме орману на коме пише S e r b i e представљена је и наша ужа Отаџбина — С р б и ј а, предметима који су заостали од прошле изложбе у Паризу.

Врло непријатно мора дирнути Србина и сиромаштво и убогост и до некле неверност предмета, којима му је Отаџбина заступљена у овоме музеју. Посетилац које по предметима овде изложеним буде стварао идеју о нашем народу и нашем народном животу, биће далеко од правога стања ствари. Док румунски и бугарски одељци, који су ту одмах до нашега, стоје куд и камо боље, дотле у нашем одељку ни гусала нема. Нема ни трага од наших народних везова, плетива, ткања, шарања и т. д. ни помена о каквом вишем укусу у нашега народа!

Ево описа, па нек читаоци сами пресуде:

Одозго на орману је: С р п с к и с е о с к и с т а н у ш у м о в и т и м п р е д е л и м а (L' ensemble d' une maison villageoise des habitants forestiers en Serbie) То је доста пространо двориште у коме су представљене ове зграде: (В. сл. на стр. 168).

I Ч а р д а к — С а л а ш (Le grenier du mais)

II Ш т а л а с а к о л а р н и ц о м (Ecurie et section de chariots)

III В а ј а т (Chambre nuptiale)

IV К у ћ а з а о б и т а в а њ е (Maison de logement)

V К а ч њ а к (Depot des pruneaux qui se trouvant au cuvettes subissent la fermentation alcoolique)

VI Амбар (Le grénier du blé)

На средини авлије су сонице са јармом.

Цела авлија ограђена је тарабама.

Све су зграде начињене од дрвета, од прилике онако, како се праве у Србији у планинским крајевима, а покривене су даскама. — Прозори су на свима од стаклета.

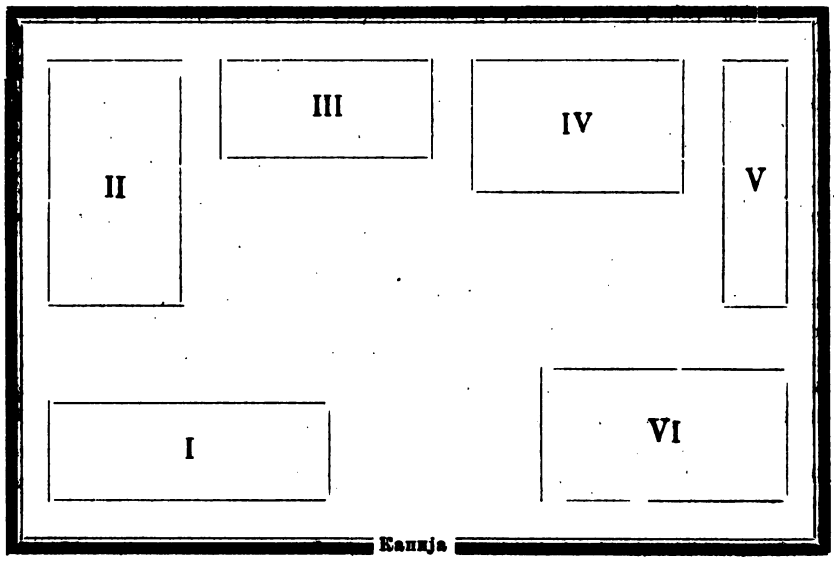

У самом орману има, од предмета који ваља да представе нашу Отаџбину, ово: 12 комада које ђувеча које паница, 1 шерпа, 1 сланик, 3 бокала (мијојке), 1 буклија, 1 дрвена чаша, 2 стакленцета, која личе на стаклад од мириса и каква ја нисам никад у народу видео, 1 земљана бочица, какву такође наш народ не познаје, и то је све.

Ето то су предмети којима је Србија заступљена у Етнографском музеју у Трокадеру!

Није ли ужасан контраст између овога овде и онога што је у ствари!

Неће ли на основу овога сваки умни посетилац Етнографског музеја у Трокадеру запитати: Зар је то онај народ који почетком овога века изађе на онако висок глас својим у сваком погледу ненадмашним умотворинама, у којима изнесе онолико много историске свести, лепоте стила и националног осећања?!

Зар је тај народ само на речи јунак?

Ко је за ово крив — не знам.

Тих. Р. Ђорђевић

Српско народно благо

(из Славоније и Барање)

I. Клетве

А. Анатема те било! (проклет био!).

Б. Беле уши ранио! — Бог ти платио! — Бог ти судио! — Бог ти судио и одмастио (место одмаздио)! — Болест те појела! — Болест те ухватила! — Боља те спопала! — Боља те страшна ухватила! — Боља те велика спопала! — Боља те велика ухватила! —

В. Виле те однеле! — Виле у те! — Вода те однела! — Враг те крстио! — Враг те однео! — Врагу отишао на благослов! — Врат скр'о! — Врат сломио! — Врат пребиô! —

Г. Госо ти се репом накитио! (Овако проклињу жене туђа пса који штогод из куће украде). — Гроб ти се провалио! — Гром пуко у тебе! — Гром те убио! — Гром те убио из ведра неба! — Гром те ударио! — Гром те ударио и сапалио! — Громца те стегла! (Громца ће бити нека свињска болест у врату = гроница).

Д. Душа ти раја не достала!

Ђ. Ђаво те однео! — Ђаво те крстио! — Ђаволи те кожу дерали! —

Ж. Живина те појела! — Живог те црви појели!

З. За госом (овако се каже псу, кад завијава). — Занемио! — Здравља пожелио! — Здравља не имао! — Земља ти кости изметала! — Земља се с тобом зајазила! —

И. Иди у море! — Иди до врага! — Иди до сто ђаволâ! — Иди до ђавола!

Ј. Језик ти отпао!

К. Крст те потр'о! (— Ово се рече и у шали). — Крст те убио! — Крепао! — Кућа ти се кућерином прозвала! (т. ј. пуста остала!). —

Л. Липсô!

М. Мајка те у ледена уста целивала! — Мајка те пожелила! —

Н. Не било те! — Не било те, да Бог дâ! — Не видио сунца ни месеца! Не смирио се ни у црној земљи! — Не уставио се ни до црвеног мора!

О. Ослепио! — Очоравио! — Обневидио! — Остала ти пуста (нпр. кућа или што друго)! — Очи ти испале! — Окретало ти се, што ти је најмилије! —

П. Полудио! — Полудио на благ дан! — Потрô часни крст! — Провалио се, да Бог да! (вели се оном, ко може много да једе). — Проклет био! — Пси те појели! — Пуст остао!

— Проклета ти моја храна! — Пушка те Божја убила! — Пушка те убила!

Р. Рђом капô! — Рен те потрô! (у шали). — Рука ти се осушила! —

С. Сапела те молитва! — Свет се око тебе купио! — Скапô! — Слеп по свету ходио! — Слепце по свету водио! — Среће не видио! — Среће не имао! — Среће пожелио! — Семе ти се затр'ло! — Стрела те Божја убила! —

Т. Трава ти из костију ницала! — Траг ти се замео! — Тролетница (грозница) те ухватила! —

У. Убила те Богородица! Убила те мати Божја! — Убила те моја храна! — Уста ти се на потиљак окренула! —

Х. Хтео а не могô (што учинити)! —

Ч. Часни те потро! (реч крст обично се изоставља).

Ц. Црко! — Црко, па се не дигô! —

2. Заклетве

Бог ми је сведок! — Вере ми! — Дајем ти Бога јемца! — Душе ми! — Не видио лица Божјега! — Не дô ми Бог среће! — Не дочекô Божића (или који други празник)! — Не изишао жив из ове куће (ако не казао истину)! — Не макô се с овог места (ако слагô)! — Тако ми Бога! — Тако ми Бог помогао! — Тако ми вере! — Тако ми данашњега дана! — Тако ми моје деце! — Тако ми матере Божје! Тако ми мојих очију! — Тако ми имена мога! — Тако ми здравља! — Тако ми крсног имена! — Тако ми Исуса! — Тако ми крста! — Тако ми неба! — Тако жив био! Тако ми овог причешћа! — Тако ми ове крви! — Тако ми ове мрве хлеба! — Тако ми очњега вида! — Тако ми среће! — Тако ми Створитеља! —

3. Савети

Мање збори, више твори! — Не буди сваком лонцу поклопац! — Не буди у свакој чорби зачин! — Трпи душо Бога ради! — Чувај беле новце за црне дане!

4. Претње

Долијао си! — Долијала лија! — Кумићеш кугу да те умори! — Дођиће и теби горак петак! — Дођиће и теби црн петак! — Извадићу ти срце на ножу! — Не шали се главом! — Ни за Бога! — Ни за живу главу! —

5. Жеље

Дај ти мени у жива уста!

Осек Л. Богдановић

Белешке

Тестаменат Вука Стеф. Караџића. — Неје ми познато да је игде овај важан документат публикован. Он се налази у лозничкој архиви, одакле сам га добротом свога ученика Љубомира Јездића у верном препису добавио. Целом својом садржином показује Вуков начин изражавања, те не може бити сумње у истинитост његову. За биографе Вукове је један богат приложак. Он гласи:

Ако бих ја умрљо без какве друге наредбе, да се зна да земљу у Лозници, која се зове Лагатор, остављам мојој жени Ани; али да је не може ни продати ни заложити нити икаквим начином обтеретити, него само да ужива приходе од ње. По смрти моје жене од ове је земље господар мој син Димитрије, али половину прихода од ње (а ако му буде могуће и сав), да даје својој сестри Мини, која је удата за Алексу Вукомановића, док је год она жива. Од оне пак земље у Тршићу, која је нешто моја очевина, на којој по уговору с Јаковом Јовичићем сједи његова жена Крунија са својим сином Обрадом, а нешто што сам ја прикупио, син је мој Димитије, господар одмах по смрти мојој.

(Поменути овдје уговор с Јаковом Јовичићем има написан међу мојијем хартијама, а један је узео и он, који ће бити сад јамачно у Крунije и у Обрада).

Ако би земља ова остала иза сина мога Димитрија или иза његова порода, онда она сва по закону припада Мини и њезиној деци; ако би земља ова остала и иза њезина порода, онда да припадне Друштву Србске Словесности (које је данас у Београду), да би се од њезина прихода давале награде српским списатељима, који би се с најбољим напретком трудили око нашијех народности, око којијех сам се и ја трудио, узимајући међу њих и описивање различнијех зидина по народу нашему, и о њима народнијех приповиједака.

По казивању Господина Вука писао ријеч по ријеч Димитрије Г. Тирол

у Бечу 12 (24) Декемврија 1858. год.

Вук Стеф. Караџић

Dr. Fr. Miklošich
Professor
als Zeuge

24/VIII 1900. год.
у Шапцу.

Приопћио
Петар Стокић

Напомена. — Уредништво „Караџића“ врло ће радо на овоме месту саопштавати све што се на Вука Ст. Караџића

односи, с тога моли свакога ко год што о Вуку зна, или има ма каквих његових хартија или података о њему да то пошље уредништву „Караџића“ на саопштење, како би се покупило што више сведочанстава о оцу оснивача српске нове књижевности и рада „око нашијех народности.“—

Уредништво „Караџића“ (Алексинац).

ПРИКАЗИ

Приносци за историју старогсрпскогправаод Алексе С. Јовановића, други део. Београд. Нова трговачка штампарија, Кнез Михаилова улица. 1900 8°, стр. 156. Цена два динара или круне. —

Друштво је људско у непрестаном покрету. Из дана у дан извршује оно, нечујно, само по себи, промене, које су од последица по промене и појаве, које за њима долазе. Што је некада царовало и на видноме месту било, данас већ више не постоји, из тога је поникло нешто друго, из овога треће и тако даље док се није дошло до данашњег стања, на којега ће се радити опет ново; и тако до суда Божјега. — Различите мене кроз које је друштво људско пролазило са свима манифестацијама духа и делателности, припадају као предмет проучавања, различитим гранама једне науке, која у своја пространа наручја обухвата све покрете човечанства у прошлости, и проучава законе тих покрета од најстаријих времена па до данас, — а то је **историја.**

Једна грана те науке метрополе је **историја права**, грана, за коју В. Богишић, у приступу свога знаменитог „Zdornika sadašnjih pravnih običaja u Južnih Slovena“ (стр. XXXV) вели, да је једна од најважнијих струка правничке науке, а главни јој је задатак изучавати и излагати правне појаве у њиховом генетичком реду и облицима како што се јављају у пространству и времену; њихову каузалну везу и узроке њиховога развитка или релативнога заостајања у томе или у другоме правцу.

О правним појавама нашега старога живота, о њиховом извору, њиховим облицима, вредности, развоју и утицају у нас је до сад врло мало урађено. Дела која ова питања обрађују, или га се додирују веома су малобројна. Наша млада правна историја тек очекује детића који ће мушком преданошћу и постојанством узети да похвата и оцени све прилике које су изазвале у нашој прошлости онакав правни ред и појаве какви су били, да то са сваке стране премери, и да о свему праву реч изрекне. — Право једнога народа је чврсто везано за карактер његов, оно је резултата политичких, друштвених, интелектуалних, климатских и још многих других сила тога народа. Оно је последица развића његовог под утицајем најразличнијих сила. Проучити народни карактер и све силе које су кроз векове имале утицаја на њега и његово развиће, па из тога упознати развој стварање правних појмова и тековина дотичног народа није посао лак нити се може од једном свршити.

Недовољност историског градива за сад још у нас сече крила полету онога ко би хтео да створи праву историску зграду српског правног живота у прошлости. Писани споменици још нису довољни да могу изнети и расветлити сваку страну нашега прошлог живота. Традиционални или усмени споменици, нису оно што и писани документат. На њих свако време удари свој печат, те данас нису оно што су у своје време били. Они нису прави сведоци из прошлости, већ су предањем чувани више или мање измењени првобитност своју. Са њих треба поскидати обележје времена и мена, кроз које су пролазили па им тек онда загледати у суштину, која је тек прави сведок свога времена. Све то пак нити је брз, нити лак посао. У нас је тај посао тим тежи, што немамо још ни све правне обичаје покупљене; критички пак претресене и за чисто научне потребе спремљене имамо их још мање. И онда могу се замислити тешкоће свакога, ко је вољан да по њима ствара праву

слику нашега правнога живота у прошлости. — С тога сваки онај ко помаже остварење тога посла у нас је хвале вредни радник на благодарном послу наше правне историографије:

Г. писац књиге чији наслов у зачељу истакосмо знао је за све тешкоће које има да савлада српски правни историк па је своме спису дао скромни наслов „Приносци", приносећи га као обрађено градиво науци о историји старога српскога права.

Г. Јовановић је још од почетка своје књижевничке каријере марљиво обратио нарочиту пажњу на елементе старога нашега права, па их је са успехом обрађивао већ до сад на много места, трудећи се да пречишћене елементе пружи науци на употребу.

Веран своме досадашњем раду, ево га и са другим делом својих „Приносака" пред правне раднике. (Први део „Приносака" штампан је као додатак његовој књизи „Историјски развитак српске задруге).

У овој књизи налазимо ове ствари:

Доказна средства у старом српском казненом правосуђу: 1. Основи правне безбедности (државни преступи, државне казне, право тужбе, надлежне власти, државни надзор).—**2 Претходна истрага** (објава дела, месни увиђај, потера, преметачина, „метање анатеме"). — **3 Докази** (Божји суд, судијно уверење, признање оптуженика, осведочење делом сведоци, свод, заклетва, исправа, јамчење).— **Метање анатеме или „правити клетав". — Отимица и добегавање женскиња.— Заштита девојачке невинности и подмлатка.— Мртва шиба по судској пресуди. — Помама у судској оцени. — Аграрни односи под Турцима** — Уз „Приносе" је на крају књиге „Листак" у коме су: **Бели-Мехмед, Кнез од Заплеђа, и Општинске прилике.**

Немајући ни могућности ни права упуштати се у оно што би правници од заната имали рећи о овој књизи г. Јовановића, ми ћемо рећи само оно што нас у њој највише интересује, и чега ради смо је и забележили у „Караџићу" а то је она страна њезина која садржи ствари из народнога предања, јер је поред писање грађе која расветљује наше правне појмове и односе у прошлости г. писац узео у помоћ и велики део из народа.

Вредност народнога предања као градива историског довољно је позната. У њему је сачуван, ма и утицајем времена, догађаја, наштаја и т. д. помућани, често пута и искварени, израз некадашњег мишљења и суђења о стварима које су му предмет. Но анализом умна научника у врло много прилика народно предање, и као такво, може давати историске, чисто научне резултате.

Г. Јовановић је за доказе старога правнога жи ота нашега, поред писане грађе, узимао великим делом правне обичаје нашега народа било из усмене књижевности која их је очувала до данас, било из живота народнога, очуване у употреби народној до данас. Узимао их је тако згодно и на своме месту, да је радом својим још више појачао веру у вредност познавања правних обичаја и као градива историског за познавање правних прилика прошлости, које (прилике) заједно са проучавањем њиховога извора, развоја, значаја и т. д. и чине предмет историје права.

Са нашега чисто фолклористичког гледишта књига г. Јовановића представља особиту вредност. И наши правници ако би пошли путем скупљања и проучавања правног фолклора, створили би силу услова за брже и успешније стварање зграде историје старога српскога права.

Са своје стране ми најтоплије препоручујемо ову књигу, и желимо јој пуно последница!

Т.

Упуство за скупљење грађе из народне медецине од Dr. С. Ватева стр. 8. — У „Народноме Здрављу" уредник „Караџића" наштампао је ово „Упуство" а одатле га је и оштампао засебно како би „пружио онима у народу нашему, који су у могућности за разбор оваквих ствари ма какво упуство, те да се и у нас скупи што више могућно медицинских обичаја народних, који су од многоструке вредности". — Ово „Упуство" шаље уредништво „Караџића" бесплатно свакоме ко је вољан по њему прикупљати грађе из наше народне медицине. Т.

Етнографски музеј Српских земаља на међународној изложби у Паризу 1900. — **Musée Ethnographique Serbe, Exposition universelle de Paris 1900.** —

Catalogue du Musée Ethnographique Serbe.

О овим двема књигама рећи ћемо коју више у извешћу са париске изложбе. Т.

Dictionaire international de **Folkloristes contemporaines** contenant tous les folkloristes notables des deux mondes, avec leur portrait, leurs noms, prenoms et pseudonymes, le lieux et la date de leur naissance, leur profession, leur adresse, leur fonction, grades et titres, leurs oeuvres, leurs ecrits, et les indiacations bibliographiques qui s'y rapportent, publié sous la direction de **M. Henry Carnoy**, professeur au Lycée Montaigne, directeur de la Tradition et des Enfants du Nord. Bureaux à l' imprimierie de l' Armorial français G. Colombier, 4, Rue Cassette, Paris (Direction générale et administratin M. Henry Carnoy, 117. rue Notre-Dame-des-Champs. Paris).

Има већ повише времена како је почео излазити овај **Речник садашњих фолклориста**, као засебни одељак од „Collection des grands dictionaires biographiques“ што излази под уредништвом **Henry Carnoy-а**. У њему се износе биографије свију познатих фолклориста у свету и све што спада у круг њиховога рада. У уводу се казују разлози за покретање оваквог претузећа овим речима: „Од неколико година фолклористичка истраживања развила су се у оба света. У савезним државама америчким, у Енглеској, Немачкој, Француској, Шведској, Италији и у многим другим земљама образована су многа важна друштва за скупљање предања које је још очувано у успомени народној. Листова који су посвећени фолклору има већ преко три стотине. Може се рачунати на више хиљада радника који пажљиво прате рад на фолклорним студијама. — Многе науке су у интимној вези са предањем: Антропологија, Етнографија, Филологија, Упоредна историја религија, једном речи све науке које имају за предмет човека у његовоме развићу. — Ми смо мислили да је време дати у једно велики преглед покрета за народно предање на крају XIX века изложивши раднике који су изабрали за задатак обраду студија из народнога предања и знања која се на то односе. — У погледу библиографском наш ће речник бити врло драгоцен. Он ће давати фолклористима сазнања, која је немогуће наћи у другим публикацијама.“ Уредништво „Караџића“ препоручује пажњи својих читалаца овај Речник, који износи најјасније данашње раднике на фолклору у целоме свету и њихове радове.

Т.

ГЛАСНИК

Упутства за прикупљање правих обичаја српскога народа. — У 186. бр. „Српских Новина“ почела су излазити **Упуства за прикупљање правних обичаја српскога народа**, која је израдило Правничко Друштво на нашој Великој школи. — Разлоге за справљање ових **Упустава** наводи Друштво овако: „Поимајући важност правих обичаја како за науку тако и за позитивно законодавство једнога народа, Правничко Друштво на Великој Школи — удружење ђака правног факултета — иницијативом свога професора г. Dr. Драг. Т. Мијушковића решило је да приступи прикупљању правних обичаја нашега народа. — За ту циљ Правничко Друштво имало је већ готова питања, која је још пре двајестину година саставио наш правни великан Dr. В. Богишић, а то су ова **Упутства**, која су добротом г. проф. Мијушковића у неколико према нашим приликама коригована и допуњена. — Овим се Упутствима хоће уз припомоћ вредних и пажљивих сурадника да сазнају правни обичаји нашега народа, који с дана на дан све више ишчезавају, а тек су у неколико и то из мало крајева наше отаџбине стављени на писмено и сачувани у Богишићевој збирци правних обичаја. — За то се Правничко Друштво на Великој Школи обраћа с молбом свима интелигентним људима, који живе у народу, а у првим редовима свима правницима за тим учитељима, свештеницима и т. д. да се својеки прихвате овога лепога и важнога посла. — Они, који се буду латили овога посла — прикупљања правних обичаја — може се да прикупљене одговоре на питања из ових Упутстава шаљу Правничком Друштву на Великој Школи, где ће се тај тако скупљени материјал сређивати, а доцније штампати са потписом дотичнога скупљача.“

Уредништво „Караџића“ жели пуно успеха и среће младим Србима, који су прегли око овога, не баш лакога, посла, и препоручује им истрајност којом се све постиже. — Нека је у добри час!

„КАРАЏИЋ“ ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАБАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

БЕОГРАД, ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛ. 24.

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и књижнина, издава Министерство на народното просвѣщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. До сад је изашло 15 свезака. Цена је свакој 5 дин.

— Český lid Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt Praha, Vyšehrad na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

— Národopisný Sborník československý vydáva Národo isná společnost československá a Nar dopisné museym československé. V Praze Prikopě, 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видає Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Arteta, Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mythologie, litterature orale, ethnographie traducionelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Société des traditions populaires) Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дині

— La Traditin, revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, dirigée par M Henry Carnoy. Paris 17, rue Notre Dame-des-Champs. — Цена 15 дин. Поједине свеске 125 дин.

— Melusine, recueil de mythologie, litterature populaire traditions et usages, dirigé par Henri Gaidoz. 2 rue des Chantiers. Цена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugéne Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1.50 дин.

Die Donauländer, Zeitschrift für Volkskunde mit Berücksichtigung von Handel, Industrie und Verkehrswesen in den Ländern der unteren Donau. Herausgegeben von Adolf Strauss in Budapest VII Also erdöser 1 Излази у месечним свескама. Цена за Аустро-угарску 12 фор. за остале земље 30 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Vorstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin. Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

Посебни отисци из „Карађића":

1. Питања за прикупљање градива о ловачким обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић. (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карађића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља градиво из нашег народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1900). Цена 0.50 дин.

— Сем овога оштампао је уредник „Карађића" из „Народног Здравља" још:

Упуство за скупљање грађе из народне медицине од дра С. Ватсва, које такође шаље на захтев безплатно.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ЈУНИ-ЈУЛИ 1900

ГОДИНА II

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но красна пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1900

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Крсна имена, напомене за нова испитивања, од Стојана Новаковића. 103
Обредне песме у Потисју, објавио Тих. Остојић 112
Албум Конавоских народних везова, од Вида Вулетића — Вукасовића. 119
О убијању стараца. — народно веровање очувано у Крепољину, — саопштио Мих. П. Васиљевић 128
Ситне белешке од Ст. М М., Антонија Тодоровића Јована Р Грујића и Душана Поповића 132
Прикази 134

Ко жели може добити у уредништву „Караџића“ комплет „Караџића“ за прошлу годину по цену од десет динара.

Претплатницима

Уредништво је „Караџића“ најсиромашније уредништво, и можда једино, које три четвртине трошкова око листа плаћа из своје кесе. С тога моли претплатнике да пожуре са претплатом, како сав трошак не би пао на само уредништво. — Ми истина чинимо све што можемо да се у нас отпочне рад на фолклору али без средстава се не може ништа, а сами смо врло сиромашни да бисмо могли и то савладати.

Уредништво „Караџића“

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂЕЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 6. и 7. У Алексинцу, Јуни и Јули 1900. ГОД. II

Крсна имена

Напомене за нова испитивања

од

СТОЈАНА НОВАКОВИЋА

Карактеристика крсного имена или славе, којом се нарочито одликује српски народ, свакоме је довољно позната. И већ је на видик изнесено много појединости, по којима се може сам по себи познати овај наш лепи обичај народни.

Остале су ипак неиспитане и као у присенку гдекоје стране, на које смо овим ради да обратимо пажњу читаоцима и сарадницима „Караџића“.

Обележено је довољно да је крсно име слава породична или племенска. Говорећи о крсном имену Вук Ст. Караџић вели да се оно „не мијења, него остаје од кољена на кољено: зато се сматрају као рођ[illegible] ји славе једнога свеца“. Вук сам прип[illegible] старији [illegible] у Трш[illegible] не [illegible] Ђорђа, које[illegible] родо[illegible]

штака, никољштака и т. д. црта врло значајна, јер она више упућује на братство или племе него ли на поједине породице, како су се оне данас распоредиле по доњим земљама. То нам рођакање само каже како се та породица иселила од некуд из веће целине, у којој се породична веза ширила много више. Погледајмо само како се обичај крсног имена везује с обликом братста и племена у Црној Гори и у околним планинским крајевима. Крсно се име може узети као црвен конац по коме ваља тражити организацију братства и племена. Али кад се крсно име разгледа са гледишта братства и племена, и оно се само показује у светлости сасвим другојачијој него кад се гледа само са гледишта породице овакве каква је она данас по доњим земљама.

У својој записци о Васојевићима М. Ђ. Милићевић бележи како Васојевићи, свакако једно од најјачих племена српских, свиколики славе св. Лесендру (Александра) 30-ог августа. Друга племена (штета што није забележено која поименце) што живе на истом земљишту са Васојевићима и улазе, засебице и као саставни делови, у племе Васојевића славе — нека св. Николу, нека св. Јована, нека св. Аранђела, нека св. Петковицу, а нека св. Пантелију[1]). Вук Ст. Караџић у Рјечнику под братство бележи како људи од једнога братства имају једно презиме и славе једно крсно име, и тако су сви као од једнога рода.

Вук Ст. Караџић у причи о постању племена Белопавлића бележи како они сви славе Петков дан (14 октобра[2]). „Караџић“ од 1899 стр. 61 бележи из Јаловик-Извора и из Шестигабра, из планина Пиротског округа, како се братства (у онамошњем дијалекту сојевине) сахрањују у једном гробљу и разликују по крсним именима. Светолазарци (по крсном имену) или Миљковци (по роду); Светоникољци (по крс-

1) Гласник XXXI, 72.

2) Вук Ст. Караџић, Примјери српско слав. језика, Беч 1857, стр. 77. Једно племе Белопавлића, говори Вук на том месту зове се Вражегрмци. Обраћам пажњу на село Вражогрнце близу Зајечара, за које се зна да је досељено од некуд (Милићевић, Краљ. Србија, 886. сазнаје да су се доселили са Косова). Добро би било нарочито проучити из ближе како крсно име, преславу итд., тако и остале етнографске особине Вражогрнаца у Тимочком Округу.

ном имену) или Станићи (по роду) зову се таква братства или сојевине у Шестигабру.

П. Ровински у свом великом делу о Црној Гори говори врло мало о слављењу крсног имена. Спомиње ипак врло значајну ствар: како свако место или племе слави крсно име и прислужбицу[1]. Ровински, уопште, није уочио знаменитост овог обичаја нарочито по утицају који он, као чисто породична светковина, неминовно добија од братства и од племена. Знатније је што Ровински бележи на другом месту своје књиге како у Црној Гори свако братство, ма колико малено било, има своју цркву у коју иду само братственици тога братсва. Тога ради у Његушима на 400 његушких кућа има црква 15, по једна на сваких 27 кућа; у Ћеклићима има на 200 кућа 9 цркава, по једна на сваке 22 куће. Тамо врло малена села имају своју цркву, н.пр. Жањев До — на 8 кућа; Драгоми До — на 7 кућа. У Рајичевићâ на Његушима у једном братству имају две цркве једна украј друге[2]. Разуме се да су те цркве малене. Иначе ове цркве по братствима али по веома маленим селима опомињу на баштинске (породичне) цркве средњевековне Србије, обичај који је, рекли бисмо, онда био распрострт по свему Балканском Полуострву.

С друге стране знамо да се слављење појединих светаца везује за поједина места или крајеве с већом или мањом опширношћу. Вук Ст. Караџић бележи да се окс Тимока много слави св. Никола и да се онде у колач славски меће риба. И. Јастребов бележи да се у Призрену највише слави св. Никола и св. Ђорђе, у Гиланском крају у Морави — св. Аранђео и св. Никола, а у Дибранском крају – св. Димитрије[3]. Нама је такође познато да св. Димитрија много славе породице што су родом из Македоније, ближе или даље од Солуна. Познато нам је, по том, да свету Петку славе многи из околине Новог Пазара и да Дробњаци, и у

1) П. Ровинскій. Черногорія, II, Ст. Петербургъ 1897, стр. 11,
2) П. Ровинскій, Черногорія, II, 145—146.
3) Обичаи и пѣсни турецкихъ Сербовъ 2-ге изд. С. Петербургъ 1889, стр. 4.

опште Херцеговци, много славе светога Ђорђа. Врло је карактеристично да поједина села, нарочито староседелачка, славе понајвише једног светитеља, или да су читава села по слави подељена на једног или два светитеља и да стероселачки део слави једног, а досељенички — другог светитеља. Др. Ст. Мачај забележио је како у Црној Реци готово цео Криви Вир слави два свеца, св. Јована и св. Атанасија, и тада се износи кисело млеко, као одлична гозбена реткост усред зиме[1]). А. Богић је у опису Врачарског Среза[2]) побележио знатних појединости о славама по селима околине београдске. Бањичани, нпр., највише славе св. Николу, преслављају Павловдан а крста носе на Тројичин дан. Белопоточани славе највише Никољ дан и Јовањ дан, преслављају Мироносице а крста носе у петак по Тројицама. Велико-Мокролужани славе највише Никољ дан и Арханђелов дан. Винчани славе највише Никољ дан, преслављају Мученике, а крста носе у суботу по Тројицама. Вишњичани славе највише Никољ дан и Арханђелов дан, преслављају Младенце а крста носе други дан Ускрса. Калуђеричани највише славе Арханђеловдан и Ђурђиц; преслављају св. Саву, а крста носе о летњем Никољ-дану. Миријевци славе највише Никољ дан и Арханђелов дан, преслављају св. Спиридона, а крста носе на Спасов дан[3]). Раковичани (опет ново село) славе највише Никољ дан, крста носе у четвртак по Тројицама. Јаинчани славе највише Никољ дан и Арханђелов дан, преславе немају, а крста носе у суботу пред Петрове покладе. Мисли се да су село населили Јаићи спахије и да су у њ довели људе из Бугарске. Казивали су ми људи не једанпут да по Србији има доста селâ у којима цело село слави једног светитеља, тако да нема ко коме отићи, ако не дође ко из оближњих села, и позната је ствар да су досељеничке оне куће које тога, сеоског, светитеља не славе.

1) Гласник 73, 18.

2) Гласник 19.

3) Треба узети на ум да је у почетку XVIII века за аустријске окупације на месту Миријева било немачко селе Мерија-небл.

Напротив, има села или нових, или тако на путу, да су јаче од осталих изложена досељавању. У њима се већ зна да сељаци славе не једног или два него и више светитеља. Примера ради можемо опет навести села из околине Београда по горе наведеном опису Врачарскога Среза од А. Богића. По тим белешкама Великосељани највише славе Никољ дан, Петку, Арханђела, Ђурђиц и Јован дан, преслављају Трипун дан а крста носе други дан Ускрса. Жарковци највише славе Никољ дан, Ђурђев дан и Јован дан, преслављају Мученице, а крста носе о Спасову дану. Железничани славе највише Никољ дан, Арханђелов дан и Јован дан, преслављају другу недељу по Ускрсу а крста носе први дан Тројица. Кнежевчани славе највише Никољ дан, Јован дан и Ђурђев дан; преслављају св. Тома у јесен, а крста носе о Арханђелову дану. Кумодрашци славе Никољ дан, Јован дан, св. Ђурђа и Ђурђиц, Арханђелов дан и Степан дан; преслављају младенце, а крста носе други дан Тројица. Лештанци славе највише Никољ дан, Алимпијев дан и Ђурђиц, преславе немају, а крста носе о Ђурђеву-дне, ни то село није давнашње. Мало-Мокролужани славе највише Никољ дан, Арханђелов дан и Ђурђев дан, преслављају Тројичин дан, а крста носе у петак по Тројицама. Пиносавци највише славе Јован-дан, Никољдан и Степан дан, преслављају Марков дан по Ђурђеву-дне, а крста носе у четвртак по Тројицама. Ресничани највише славе Никољ дан, Арханђелов дан и Јован дан, преслављају други дан Васкрса, а крста носе у суботу пред Петрове покладе. Рушањци највише славе Ђурђица, Никољ дан и Јован дан, преслвљају Петковицу, а крста носе у четвртак по Тројицама. Сланчани највише славе Никољ дан, Ђурђица, Петковицу и Јован дан, преслављају Мученике, а крста носе трећи дан Васкрса.

О томе како се у појединим селима славе светитељи имамо лепих података и у белешкама г. ђен. Митковић из старога Јагодинског Округа у Гласнику 61. Одатле видимо како у селима старога Јагодинског (сада Моравског) округа понајвише превлађује слављење је-

дног светитеља у појединoм селу. Тако, на прилику, слављење св. Николе претеже у Беочићу, у Брајковцу, у Бунару, у Вел. Дренови, у Вел. Сугубини, у Врановцу, и Г. Рачнику, у Врби, у Вукмановцу, у Д. Сабанти, у Д. Крчину, у Грабовцу, у Дворици, у Драгоцвету, у Избеници, у Јасици, у Горњ. и у Д. Јовцу, у Каменарима, у Ковачевцу, у Комаранима, у Копривници, у Г. Рачнику, у Лазаревцу, у Ломници, у Малој Крушевици, у Маскирима, у Михаиловцу, у Мотрићу, у Орашју, у Падежу, у Пајковцу, у Планиници, у Пољни, у Поточцу, у Праћини, у Ралитову, у Рибарима, у Својинову, у Срњу, у Тољевцу, у Шашиловцу. Светога Јована највише славе у Барама, у Бошњанима, у Глобарима, у Калубри, у Превешти, у Сиљевици; св. Ђурђа — у Гавечу, у Горњем Дубичу, у Крвавици, у Лепојевићима, у Маренову, у Страгарима, и у Шанторовцу; св. Арханђела — у Божуровцу, у Белушићу, у Вел. Крушевици, у Горњем и у Доњем Штипљу, у Малешеву, у Руишнику, у Пчелици. Поједина села славе још највише ове свеце: Белица — св. Тому; Богаљинци — св. Пантелију; Брајиновац — св. Илију; Доњи Дубич — св. Агатона; Међуреч — св. Стефана; Надрље — св. Петку.

Слављење по два свеца (једног више другог мање) или и два и три свеца забележено је да претеже у овим селима, и овако:

Св. Луку, па онда св. Арханђела највише славе у Горњој Сабанти;

Св. Луку, па св. Ђурђа славе највише у Дуленима;

Св. Лазара, па онда св. Николу највише славе у Горњем Крчину;

Св. Арханђела, св. Петку, па св. Јована највише славе у Доброселици;

Св. Арханђела, па св. Петку највише славе у Вратарима;

Св. Арханђела, па св. Николу највише славе у Коњусима, у Обрежу и у Пуљцима;

Св. Ђурђа, па св. Димитрија славе највише у Жупањевцу;

Св. Мину, па св. Арханђела славе највише у Залогојевцу;

Св. Николу, па св. Арханђела славе највише у Бачини, по том у Варварину и у Медвеђи;

Св. Николу, па св. Ђурђа славе највише у Белој Води, у Малој Сугубини, у Рашевици, у Рековцу, у Селишту;

Св. Николу, Ђурђица и св. Пантелију славе под једнако у Слатини;

Св. Ђурђа, па св. Николу славе највише у Лоћици;

Св. Ђурђа, па св. Алимпија славе највише у Парцанима.

Св. Ђурђа, па св. Тому славе највише у Цикотама;

Св. Ђурђа, па св. Арханђела славе највише у Волујаку, у Рајинцу и у Шанцу;

Св. Јована, па св. Николу славе највише у Кавадару и у Милутовцу;

Св. Јована, па св. Петра славе највише у Сибници;

Св. Тому, па св. Николу славе највише у Лозовику;

Св. Петку, па св. Арханђела славе највише у Опарићу;

Св. Мрату, па св. Арханђела славе највише у Церници.

Карактеристично је што Жупањевац који слави највише св. Ђурђа и св. Димитрија слави св. Илију као село, а св. Илију је, бележи се, славила и стара црква у селу. Позната је веза међу славама св. Ђурђа и св. Илије. За села старога Јагодинског округа нису преславе или сеоске славе онако редовно забележене као у Врачарскоме Срезу. Осем редовних заветина кад се носе крста, бележене су при појединим селима заветине због здравља људи или стоке (н. пр. у Бунару — Богородичин покров, због здравља људи; у Врановцу — Савине Верижице због здравља људи; у Г. Рачнику — други дан по Крстову-дне, због говеда; у Вукмановцу — св. Ану уз Петров Пост; у Глобарима — Краљев Дан због говеда; у Лозовику — св. Евдокију 1-ог марта, итд.). Од ове врсте још је карактеристичан обичај славе пољубранија (полю бранија?) који се у Маскарима држи 2 маја ради

берићета, а у Церници истог дана (девети дан по Ђурђеву-дне) зарад здравља и говеда. Свеколике ове врсте сеоскога светковања имале би се пажљиво испитати и прегледати у вези са светковањем племенским и породичним појединог светитеља заштитника.

Знаменито је што свако село нема преславе, и што је то понајвише случај код нових села. Др. Ст. Мачај је забележио за Влахе у Црној Реци да је у њих обичај да муж мора примити и женину славу, ако му је жена донела ма какву непокретну имовину.[1])

У великој фамилији Кашмераца или Кашмера, којих највише има у Соко Бањи и околини, а растурених још у понеким варошима у Србији, и који славе Ђурђев дан и Ђурђиц, а преслављају св. Алимпија прича се да је св. Алимпије узет за преславу онда кад се неки њихов предак оженио девојком која није имала браће, па с њом примио и св. Алимпија, славу њезина оца, као преславу, те се на тај начин слављење св. Алимпије није угасило већ се слило у кућу Кашмераца, који је и данас чувају.

Какав нам се видик показује из свих ових бележака?

Је ли крсно име, заиста, везано за место (од искони), или за племе, или је и једно и друго? Откуда преслава у појединим породицама и по селима?

Што је крсно име везано за породицу, није ли само траг првобитне његове везаности за племе? Што Дробњаци (неколико кућа) нпр. у Рипњу под Авалом славе св. Ђурђа а преслављују св. Илију, то је зато што св. Ђурђа славе Дробњаци горе под Дурмитором. У почетку самом, онда кад је примана хришћанска вера, била би, по томе, племена што су бирала и узимала светитеље заштитнике, а не би то биле породице. Расељавање пак, веће или мање, или само делимично и у разна времена тих племена било би узрок садашњој разноликости и шаренилу слава, свакада већем по варошима, које су с разних страна по-

1) Гласник 73, 143.

стале, него ли по селима, и веће и по селима у доњим земљама где има већега досељавања озго из планина.

Или су, може бити, поједине светитеље за заштитнике бирала поједина места и крајеви, па је слава њихова од места прешла на племе, на месту настањено, а како су се разне породице с једног места на друго сељале, онако су се и славе изукрштале и разноликима постале широм свега српског народа, где више где мање?

Или је било и једнога и другога према томе, може бити, што је народ онда био тек једним делом стално насељен, а једним се делом још находио у номадском животу, за место невезан?

Ко може расправити да ли је једно или друго полазна тачка, кад никаквих података нема који би на ово питање ма колико светлости бацали?

Али било да су крсна имена од племена, братства или породице, било да су од жупе или појединих предела — у њиховој сталности прилично тврдој има једна белега, по којој би се могло покушати да се погледа у првобитни састав племена или у потоњи ток сељања или премештања племена српских. Знаменито је што се и од толиких светаца одређен број слави. Што међу свецима заштитницима нема српских светаца (изузеци имају сви своја објашњења у самом обичају који у извесним случајима допушта промену) доказ је ономе што сви знамо — великој старини обичаја и вези његовој с првим временима хришћанства међу Србима.

Одавно смо мислили како би добро било да се побележи и нацрта географски како је где по народу српском распрострто слављење којега светитеља; на име — који је где у већини? Премећући нашу етнографску књижевност да потражимо колико су пажње писци на ту страну обраћали, уверили смо се како су све белешке о слављењу крсног имена у овом погледу непотпуне и недовољне. Надамо се да смо овим чланчићем довољно показали од коликог би интереса било кад би се могла попунити ова празнина и сазнати географија слављења појединих светитеља по појединим крајевима српским. Нарочиту би пажњу требало обра-

тити на староседеоце и староселачка места по појединим крајевима.

Ресултати ове нове грађе могли би, чини нам се, расветлити две врло знатне поставке или питања:

а. Да ли је крсно име везано првобитно за братство, за село (место), или за породицу?

б. Да ли у њему нема начина да се позна ма у овлашним цртама првобитни број или састав племена српских, или оних која су позније ушла у састав народа српског?

Да крсно име може бити везано за село, доказ би нам био што има села која сва славе једног светитеља. Села су, међу тим, нарочито у старије време била врло нестална, и староседеоци су по многим селима само релативна вредност према још познијим од њих досељеницима. Није ли био обичај, при насељавању каквог старог села, да куће на новом насељу узму за крсно име новог светитеља?

Тога ради вредно би било распитати и шта преславља село у којем све куће једно крсно име служе? Показали смо горе примерима из саме околине београдске како има нових села која преславе немају. Је ли то зато што су та села нова, или је какав други узрок?

Како је, у опште, постао обичај преславе и шта он значи?

У ПАРИЗУ, МАЈА 1900.

Обредне песме у Потисју

ОБЈАВИО Тих. Остојић.

И ако је наш народ у горњем Потисју скоро на окрајку, те је на ударцу западној култури и измешан је с туђим елементима с бачке стране с Мађарима, с банатске с Мађарима, Немцима и Власима), ипак је сачувао и чувао је до скора доста старинских обичаја и обредних песама које иду уз њих. Најбоље су се сачувале од свих обредних песама сватовске. То је и разумљиво. Свадба је обред који се сваке године понавља по толико пута. Много се слабије држе остале врсте обредних пе-

сама: коледске, краљичке, лазаричке, додолске, јер се и обичаји, уз које се певају, нагло губе или су се већ изгубили. Што ћу овде о обредним песмама објавити знам највише из својега родног места Семиклоша (Tisza Szt Miklós) у Банату и Сенте, која је сат хода, преко Тисе у Бачкој. А мелодије сам текст и обичај записао од својих родова или простих жена и девојака.

1. Кóледа. Сад иду само Цигани и деца у очи Божића, кад се смркне, под прозор те „коринђају," т. ј. честитају Божић, да би им домаћин што дао. У старије време, пре својих 40—50 година, ишли су момци и девојке, па што добију колача и кобасица, нанижу на штап па носе. После се скупе у једну кућу те пеку и часте се. Догоди се, да се која враголаста девојка нашали с „коринђáшима"; дâ им кобасицу надевену мекињама, па кад је после почну пећи, кобасица пресне а маст полије весело друштво, које онда нагађа ко им је подвалио. Мелодија коринђаша беше ово:

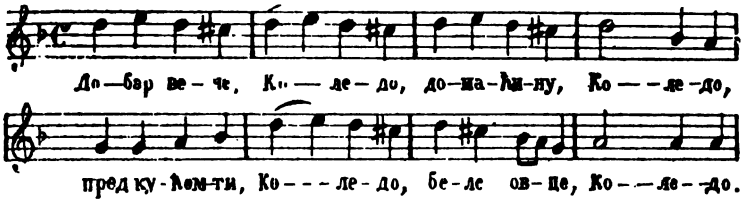

Моја сестра од тетке, Кристина Белеслијина, од које сам чуо песму, научила ју је у Семиклушу, али текст није даље запамтила.

У садашње време, кад дођу деца или Цигани под прозор вичу: „добар вече, газда! (или домаћине!) јел слободно коринђати?" Ако домаћин каже слободно, а ретко ће их одбити, они певају божићни тропар „Рождество твоје" или ову песмицу:

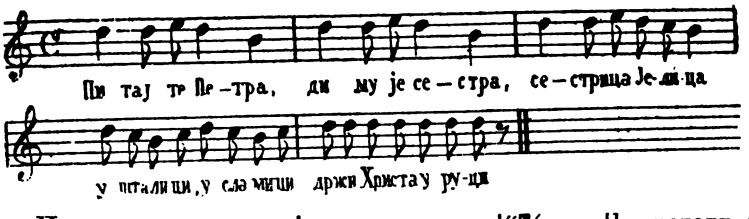

Па онда викну: „дај, газда, колача!" (неки ће додати шалећи се: „или жарача," т. ј. да их газда жарачем отера). Мелодија је из Семиклуша од сестре Кристине.

2. Лазáрице. На Лазареву Суботу (у очи Цвети) обуку се што лепше могу Циганке (њих 5—6), иду од куће до куће, ухвате се у авлији у коло те певају, а по песми играју два ко-

рака десно, два лево. Сестра Кристина ми је овако певала, како је запамтила из Семиклуша (текст није потпун):

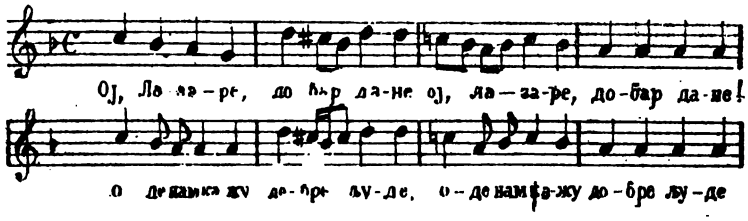

добре људе и кметове
и кметове бир-кметове.

Кад отпевају, домаћица да Лазарицама колача, сланине, јаја.

Моја мати је запамтила из својега детињства овај текст, што га певају Лазарице на исту мелодију у Семиклушу (она сама вели да ово није све):

Ој, Лазаре, добар дан,
пред кућом ти јаблан-дрво (?),
на три гране три јабуке,
на четвртој соко седи,
соко седи па беседи:
„да плетемо танке биче,
„да шибамо вране коње,
„вране коње Лазарове.“

3. Д ò д о л а. Овај обичај сам гледао као дете у Семиклушу. Додола се зове девојчица коју умотају сву у зелено грање, те је воде од куће до куће. У авлији се увате у коло 5—6 девојака, те певајући окрећу коло око ње, све корачајући по ритму мелодије на десно. Мелодију сам запамтио овако:

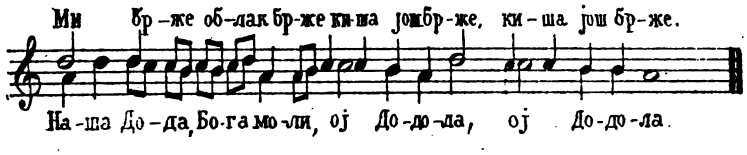

Да удари росна киша, ој Додола ој, Додола.

У Старом Бечеју, у бачком Потисју, почињу додоле овако:

Ми брже, облак брже,
киша још брже, киша још брже.
Ми Додолу доведосмо, ој, Додола, ој Додола.
Наша Дода Бога моли итд.

Баба-Сока Лињâчка из Семиклуша (има око 55 година) казивала ми је додолску песму, коју је запамтила још из детињства:

Седи Дода у долини, ој, Додола, ој, Додола.
И седећи Бога моли:
„дај нам, Боже, росне кише,

„да нам роди танак ланак,
„да нам роди росно жито
„и кудеља танкопреља.
„изнес'те нам чабар воде,
„у чабару[1]) три јајета.

Ту домаћин извуче ведро воде и прелије Додолу, а домаћица донесе што, те им да, највише јаја. С додолама иде обично дечак, који носи котарицу на руци, да прима јаја, те се и зове „ја̀ја̂ром.“ (Има реч: „Изгледа ко додола,“ „надодо̀лила̂ се,“ кад која натрпа на се хаљина без укуса).

4. Кра̀љице. У овом крају Потисја, о којем се овде говори, на банатској страни (у Семиклушу) нема ни сад краљица, нити их ко памти. На бачкој страни, у Сенти, има их и данас. Колико сам могао разабрати, краљица има у Бачкој и међу православнима и међу католицима (Буњевцима).[2])

Год. 1898. у лето боравио сам у Сенти. Том приликом сам чуо краљичке песме певати на два начина. Сестра Кристина ми певаше овако (текст је и опет крњ):

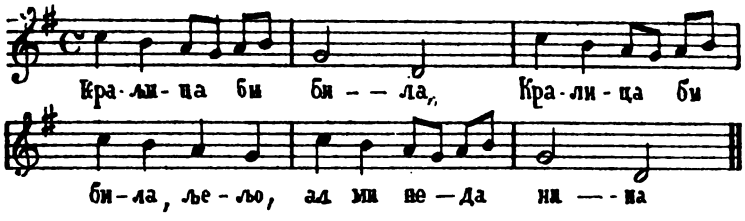

У Сенти сам познао девојчице које су се и саме „облачиле у краљице“ или су „водиле краљице.“ Једно беше Бојана Блашка Шлавшића, ученица IV. разреда основне школе, а друго Драга Рацова, ученица III. разреда. Бојана ми је рекла да је научила певати краљичке песме од своје матере која је родом из Шáндора (села испод Суботице). Оне ми рекоше, да се у краљице облаче обично њих осам девојака, и то у бело; једна је к р а љ, једна к р а љ и ц а, једна д е в е р или б а р ј а к т а р, једна н о в и н а, а четири просто к р а љ и ц е (?). Нису ми умеле описати како се наместе кад играју, али су нам песме отпевале и показале како се игра. Игра је веома проста. Њих две стајаху једна према другој, лицем к лицу, и по ритму мелодије корачаху два корака десно, два лево. Бојана је у опће, види се по свему, боље знала ствар, боље је певала и знала је текстове. Овако су певале. (Изнад нота ћу назначити ступање при игрању; л. = лева нога, д. = десна нога, — значи правац кретања):

1) Иначе би се рекло у чабру, али је овде ради стиха остало а.

2) Не стоји дакле оно што Вук вели у „животу и обичајима“ стр. 36., да се овај обичај по Бачкој искоренио.

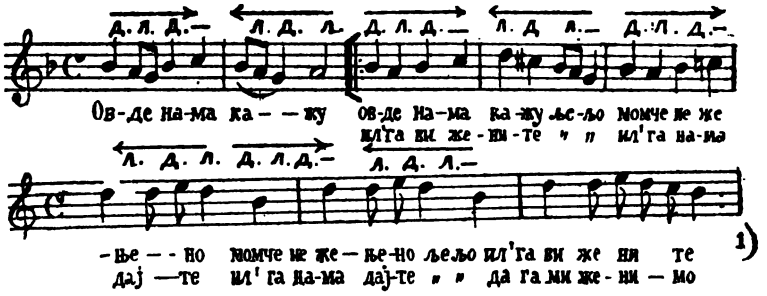

Од Бојане сам забележио и неколике текстове краљичких песама; од ових су некоји или идентични или слични Вуковим у I. књизи песама, а неки су сасвим нови.

Кад иду краљице сокаком.
(пореди Вук I. бр. 169.)

Од двора до двора
до царевог стола,
ди царица спава
цар царицу буди
међу очи љуби:
„Ајд' устај царице.
чују се краљице!“ [2])

Кад уђу краљице у кућу

Ми дођосмо оде
пред најбоље дворе;
оде нам изнеше
вина и ракије;
с вином се умисмо
ракијом (!) написмо.

Девојци (в. Вук I. 161.)

Оде нама кажу
деву неудату.
Ил' је ви удајте,
ил' је нама дајте,
да је ми удамо
за Исака ђака,
који пером пише
по орлови' крили'
и по соколови'
те он уписује
очи девојачке
и лице јуначко. —
Краљу, светли Краљу,
диван барјактару,
оном (?) се окрен'те, (окрену се краљ и барјактар)
весело поклон'те; (поклоне се један другом)
поклон домаћину, (поклоне се домаћину)
кућном старешину, (!)
и овоме дому,
и ко је у двору.
Буд'те весели! [3])

---

1) Вук напомиње у својој књизи „живот и обичаји народа српског“ стр. 36. да се „у пјевању свака врста (осим прве и пошљедње) по трипут говори.“ Овде се, како се види. пева само двапут. Може бити да би овде требало 5. и 6. такт поновити; исто тако 9. и 10, Онда би било онако, како Вук напомиње. Али је мени Бојана овако певала.

2) Чини се да је у прва четири стиха нешто изостало.

3) Последњу врсту не певају, него подвикну. Осам врста од „Краљу, светли краљу,“ припевају уза сваку песму.

Опет девојци

Хвалила се Ленка,
са девет јастука
и десет перина
да намести кревет,
кревет на сокаку.
Ко сокаком прође,
нек на кревет леже.

Туда прошо Ђока
на коњицу вранцу,
он је с коња сјао,
за јелу га везо
па на кревет лего. —
Краљу, светли краљу итд.

Болесној девојци

Јединица Боја
увек болесница;
носила је мајка
до девет врачара
и десет лекара.
Први врачар врача
и погачу руча:
„Умреће вам Боја.“
Други врачар врача
и погачу руча:
„Оздрав'ће вам Боја.“
Трећи врачар врача
и погачу руча:
„Раниће вас Боја
зеленом јабуком
и десницом руком.“ —
Краљу, светли краљу итд.

Момку (в. Вук. I. 163.)

Оде нама кажу
момче нежењено.
Ил' га ви жените
ил' га нама дајте,
да га ми женимо
с лепотом девојком. —
Краљу, светли краљу итд.

Детету

Ој, дете, дете,
до девет тетака,
свака му је тета
по кошуљу дала,
а најмлађа тета
злаћану колевку,
сребрну звиждаљку. —[1])
Краљу, светлу краљу итд.

Мајстору (в. Вук. I. 172.)

Осим малих разлика у језику све је као у Вуковој песми.

Ово је све што ми је Бојана Плавшићева умела казати о краљичким песмама.

5. Запе́ва̂ње. У Семиклушу и околини држи се још обичај, да жене запе́вају над мртвацем, о погребу над сандуком му, или у гробљу кад се изађе на гроб. Само се не за̀пе̂ва у стиховима, као што бива у неким крајевима. У запевци се у главном исказује туга за покојником, и то на овај начин: ређају се његове врлине, нежно се кори покојник што је оставио своје, те их је ожалостио, спомињу се послови, догађаји, предмети око којих се

1) Чини се, као да је између 1. и 2. врсте нешто изостављено.

покојник кретао, у којима је учествовао, на којима је радио, и поставља се питање, шта ће сад они без њега. И ако ово нису стихови, опет уме по гдекоја жена веома лепо да сложи запевку, и да је тако жалосно за̂пêва, да би се и камен ожалостио.

Споменуо сам горе баба-Соку Лиѣа̂чку. Она је за младости била на гласу певачица, а певати је учила од своје матере, која је такођер родом Семиклушкиња. Није било свадбе на коју нису звали Соку, јер нико не умејаше тако певати сватóвца као Сока. Год. 1898. у лето звао сам је да ми пева. Хтео сам да познам њен репертоар. На мој позив прво се нећкала. „Била сам мала па сам опет од моје ма́ме млоге песме запамтила. Али сам рђаво живила, па сам позаборављала.“ Злопатила се у сиротињи, па је од тога заборавила, тако се правдала баба-Сока.

Она уме и лепо запевати. Кад сам је замолио, да ми покаже, како се запêва, причала ми је, да она учи своје две кћери како ће запевати, кад им умре мати. Од њене запевке, коју је скоро кроз плач казивала, могао сам прибележити ово:

„А, мајко наша, жељо наша. Мајко наша, туго наша. Ди си да̂до, ди си сêшо, да будимо мајку. А што си се тако расрдила? Зар ме, мајко, више не волеш? Ајаој, слатка наша мајко. Како си нас, мајко, крваво одранила. Како си нас, мајко, крваво одржала. Како си нас, мајко, из недара одранила. Фала, мајко, на неге твоје. Фала, мајко, ранитељко наша. Кад ти, мајко, у Сенту идеш[1]), ми на рогаљ стојимо, па ми мајку нашу жељно изгледамо.....“

Глас којим је запевала од прилике оваки је:

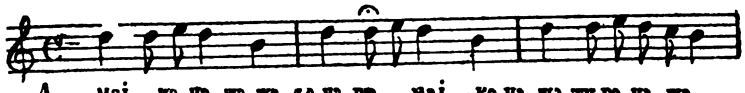

6. Иванъ дан. У очи Иванъа дне иду девојке у поље, наберу иванъског цвећа и плету венце. Док плету певају на сватовски глас:

Иванъско цвеће, Иван те бере,
Иван те бере Петру те даје.

Оплету четири венца, два метну на капију, један на кућу, један на полицу на млеко или скоруп. (Текст је од баба-Соке Лиѣачке, али као да није цео). —

По свему се види да се обредне песме у овим крајевима јако губе. Недостатачност и непотпуност текстова показује, да су песме нека поштована старина, која се више пута и не разуме како треба. Старије жене их још којекако знају. Млађи нараштај се чисто стиди старинских обреда, те слабо пита и за песме које их прате. Стога их и треба брижљиво скупљати, још док

1) Иде на пазар да прода живину или каку своју рукотворину.

има баба које их знају. С текстовима ће се погубити и мелодије. Ја сам ради њих нарочито и трагао за обредним песмама.

3. (16.) мај 1900
Нови Сад.

АЛБУМ КОНАВОВСКИХ НАРОДНИХ ВЕЗОВА

(КОНАВЛЕ У ДАЛМАЦИЈИ)

У бр. 3. и 4. циј. „Караџића“ (год. I.) написао сам у опће цртицу о народнијем везовима у Конавлима, те сам у споменутому чланчићу особито ставио на полок вриједни рад и настојање око народнога веза сурадница ми: надучитељице госпођице Павице Бијелић (она се одликовала још год. 1881., кад је у Спљету изложила Конавоски вез) и учитељице госпођице Нике Баларин изложила је год. 1896. Конавоски вез на школској конференцији у Дубровнику).

Ове су године врле ми сураднице отишле још даље, те су справиле и голему збирку народнијех Конавоскијех мотива за изложбу у Паризу, т. ј. за Далматински павиљон. Госпођица Н. Баларин, прама моме големоме албуму од год. 1893., направила је занимљив албум особито Конавоскијех мотива, те је доста добро ово градиво, особито за народне технологичке називе, па у рукама вјештака и за народне мотиве, ал' се то не може казати строго о комбинацији боја, особито у прелазу и у прелијевању, бива у градуацијама, гдје је прости народ велик мајстор, недостизив, као то и у народној пјесми. Ово је искључиво народна својина и народна вјештина, јер није мајстора да тамо он скине дугу с неба и постави је на мртви постав... Ова праведна опаска повећаје заслугу хваљенијех учитељица, јер су се подобро довинуле народному укусу, те је њихово дјело добро народно насљедовање. Кад би иначе писао одаљио бих се од истине и звања фолк-лористе. — Албум је увезао г. Војкослав Пејрек (у књижарници Д. Претнера), те је још ово ваљана рађа и као увез. Књига је вис. 45 см. шир. 36 см. дебела 9 см.

Овђе ћу по реду навести све градиво:

Узорци (Конавоских везова).

1. Ошва на перајице.
2. Огров од четири понта.
3. Од пет поната са пуњеницама.
4. Од пет поната с печицама.

5. Од пет поната с цвијецима.

6. На гранариз или на ретке или на зубачке подвезе или на печице.

7. С једном водњом с вилицама или слијепа.

8. На чемпресиће или ноктиће или доњогорски ноктић.

9. На саме цвијетке (неуједнач).

10. Су пô шкатулице или на змију или су пô живота или су пô срца или ћорава.

11. Старински огров од објелнице. —

Оразит ми је у опће да су сви ови мотиви у свему албуму изведени на поставу свилом разне боје.

Овђе је по сриједи фотографија, т. ј. слика невјесте, то како је дан данашњи ношња у обичају.

Даље слиједе мотиви:

Затворени огрови.

1. Огров су три понта.

2. Огров с пуњеницама.

3. Су пô шкатулице или на змију у по живота или су по срца или ћорава.

4. Огров с печицама.

5. Огров на перајице.

6. Огров на криваје.

7. Огров с великим печицама.

8. С једном водњом с вилицама или слијепа.

9. Огров на саме цвијетке.

10. Гусјеничка или на шупље прсте.

11. Огров од четири понта.

12. На шкатулице или су свијем срцем.

13. На јабуке с кривајама.

14. Од пет поната с цвијецима.

По сриједи је дописница, т. ј. народна конавоска ношња (тракт), а израдба је на поставу као што се прије казало.

Отворене ошве.

1. Ошва с криваљицам.

2. Од пет поната на криваје.

3. Мала зубичка ошва или миљанска.

4. Гусјеначка или на шупље прсте.

5. На колачиће су двије пуњенице или на ока од орла.

6. На јабуке или змијачка или на змирице с једном водњом.

7. Ошва с косјерином.

8. Од пет поната с пуњеницам.

9. Ошва на шкатулице са срцем.

10. На шкатулице или са свијем срцем.

11. Гусјеничка или на шупље прсте.

12. Су пô ноге или ошва с честим ногама.

13. Од пет поната на перајице.

По сриједи је Конављанин и Конавôка из села Груде (дописница без шаре боја).

Отворене ошве.

1. На кришке или на мале ноге.
2. Са три пуњенице на печице.
3. Змијачка ошва.
4. Су пô ноге или са два цвијетка.
5. На цвијетке с перајицам.
6. Су три цвијетка су пô крила с једном водњом.
7. На велике зупке с великим цвијецима.
8. Ошва на јабуке.
9. Ошва с једном водњом с пуњеницам.
10. Гусјеначка или су пет пуњеница с једном ријеком. —

По сриједи је скуп конавоски, три женске и два мушка (фотографија уз шаре).

Отворене ошве.

1. Велика змијачка.
2. Орлове чапети или са свом кадипачом.
3. На жмирице с цвијетом.
4. Велика зубачка ошва с косом.
5. Су 8 поната су 4 цвијетка су по кадипаче.
6. На велике шкатулице или са свијем срцем.
7. Од девет поната с великом пилом управ.
8. Су пô ноге или ошва с честим ногама.
9. Велика зубачка ошва.
10. Велика гусјеничка.
11. С малом пилом управ су 7 поната су 4 јабучице. —

Конављанин и Конавôка уз град Дубровник (дописница у шарама).

Затворене ошве.

1. Гусјеничка ошва.
2. Су пô крила су 2 цвијетка.
3. Ошва на криваје.
4. Од пет поната на криваје.
5. Су пô крила с једним цвијетком.
6. Змијачка ошва.
7. На жмирице с једном водњом заигланом.
8. Затворена зубачка ошва.
9. Ошва с честим ногама.
10. Ошва с печицама.
11. Гусјеничка или на шупље прсти.
12. Зубачка ошва с косом.
13. Су три пуњенице на печице.
14. Су пô ноге су три цвијетка. —

По сриједи Конавôка с торбом (фотографија уз шаре).

Затворене ошве.

1. На јабуке заиглана.
2. Орлове читети или са свом кадифачом.
3. На велике шкатулице.
4. На криваљице.
5. Су пô крила или честим ногама.
6. Су пô ноге с једним цвијетком.
7. С малом пилом управ од 7 поната.
8. Отворена ошва на вучје очи. —

Дубровник у шарама с Конављанином и Конавôком (дописница).

Затворене ошве.

1. На кришке или с малим ногама.
2. На путе с јабукама.
3. На велике зупке с великим цвијецима.
4. На велике перајице.
5. Велика змијачка.
6. Заиглана велика зубачка ошва.
7. На јабучице.
8. Мала гусјеничка.
9. На жмирице су 2 водње заиглане.
10. Су 8 поната су 4 цвијетка су по кадипаче.
11. С малом пилом заиглана.
12. Велика гусјеничка.
13. Затворена велика зубачка ошва с косом. —

Конавока с торбом (ношња патворена — фотографија без шаре).

Рукави отворени.

1. На цвјетиће или ситне пуњенице или ошва од кадипаче заиглана.
2. С једним зупком.
3. Су шест пуњеница или су три зупка.
4. С косјераном по по се.
5. С малом косјерачом су три пуњенице.
6. На цвјетиће или ситне пуњенице или ошва од кадифаче.
7. Нистички или на кокотиће или на мале зупке или луди или без пуњеница или на китице или су пô зупка.
8. С великом или свом косјерачом или су 4 зупка.
9. С једним зупком су три водње.
10. На жмирице отворени.
11. С малом косјерачом,
12. С малом косјерачом су двије водње.
13. С вилицама или су по косјераче су три ока. —

Збор Конављана (фотографија без шара — по други пут)

Рукави отворени.

1. Су три пуњенице по по се
2. На жмирице с цвијетком по по се
3. С једним зупком по по се.
4. С великим косјераном.
5. С цвијетком су двије пуњенице на очи или су три зупка.
6. На жмирице с печицам по по се.
7. Звркови или завртачи с малим цвијецима.
8 Завртачи с једним зупком.
9. С великим цвијетком за 4 пуњенице.
10. На жмирице по поске.
11. Старински рукави с косјерачом

Голем збор — поздрав из околице (дописница без боја).

Рукави отворени.

1. Мали зврковй с кључицама или су пô звркова.
2. Мали звркови са зупком или завртачи.
3 С пилом по поске.
4 Велики звркови или велика коејерача.
5 Звркови или завртачи с малим цвијецима.
6 Старински рукави с великом косјерачом.
7. Звркови или завртачи с великим цвијецима.
8. Старински с ријекама.
9. Су пô звркова или завртача.

Жупска ношња (?) (дописница уз шаре).

Рукави затворени.

1. С једним зупком затворени.
2. На жмирице заиглани.
3. С великим цвијетком су 4 пуњенице.
4. Од короте са свијем срцем.
5. С једним зупком затворени.
6. Попосе или покала зупци заиглани.
7. Нистички или на кокотиће или на мале зупке или луди или сиромашни.
8. Су три пуњенице заиглани.
9. С малом косјерачом.
10. Заиглани на жмириће с цвијетком попосе.
11. На жмириће по поске.
12. С једним зупком заиглан.
13. С косјераном по посе. —

Конавôка (дјевојка с капом подвезаном — фотографија без шара).

Рукави затворени.

1. Завртачи с једним зупком.
2. Су три цвијетка.
3. С вилицама или су пô косјераче су три ока,

4. На жмирице.
5. Звркови или завртачи с малим цвијецима.
6. С једним зупком попосе заиглани.
7. Велики звркови или велика косјерача.
8. С великом косјерачом или покала зупци.
9. С малом косјерачом.
10. С цвијетком су двије пуњенице на очи или су три зупка.
Различите Далматинске ношње (дописница с бојама).

Рукави затворени.

1. Старински рукави с великом косјерачом.
2. Затворени с пилом по поске.
3. Су три цвијетка.
4. Мали звркови с кључицама или пô звркова.
5. На жмириће затворени.
6. Мали завртачи су три пуњенице.
7. Старински рукави с косјерачом.
8. Велики звркови или велика косјерача.
9. Су пô звркова или завртача.
10. Мали звркови са зупком или завртачи.
11. Звркови или завртачи с великим цвјецима.
12. Звркови или завртачи с малим цвијецима.
13. Старински с ријекама заигланим.
14. Су три пуњенице попосе.

Ово су досада наведени мотиви, те свака група заузимље по један лист, а у наприједа су у албуму различите грађе. Свака је грађа обично на посебному листу, па ево их по реду:

1. Конавоска торбица
2. Херцеговачки везови:
   а) на крушчице.
   б) кутије или гране огњилачке
   в) на крушчице.
3. Жутница — старински мрки или црни вез
4. Старински везови.
   а) Ошва од објелнице (измет).
   б) Ошвице (измет).
   в). Поглава од мараме? (ово је свакако узорак херцеговачки). —

Конављанин и Конавôка, па жупљани, код Дубровника (двије дописнице у шарама).

5. Објелница — старински мрки или црни вез назван објелница.
6. Херцеговачки везови.
   а) Полакмица.
   б) Кутије или гране огњилачке.

Конавôка с хондељем (старински тип — фотографија).

7. Марама.

а) Повезача.

8. Крајеви од паса (Конавле).

а) Заглавак или крај од паса од короте.

б) Крај од паса отворени.

в) Крај од паса од удовице.

г) Заглавак или крај од паса с цвијецима

д) Мрки вез.

Народна ношња конавоска (наведена дописница у шарама).

9 Скадарски везови.

а) Измет на печице или скадарски.

10. Старински везови.

а) Кадипача.

б) Кадипача.

в) Кадипача.

г) Кадипача.

11 Старински везови.

а) Кадифача.

б) Кадифача.

в) На печице без цвијетака затворена (није кадифача).

г) Кадифача.

(Понапосе је наведена свака кадифача, а да се зна за различите мотиве).

12 Садашњи отворени везови

а) На жмирице печице.

б) Отворени печки на шљепице.

в) Печки с цвијецима или звијездицама или на жмирке или на печице посипанице.

г) Су два измета на криваље и прстиће

д) На печице без цвијетака.

е) Отворени прстићи конавока у љетному одијелу (фотографија уз шаре)

13 Садашњи отворени везови.

а) На мале печице (измет)

б) На велике печице назван на шестице.

в) На велике скључице.

г) Пећки с криваљицама.

14) Садашњи отворени везови.

а) На печице с малим ситњаком.

б) На печице су по зупка.

в) Велики измет на печице — скадарски вез.

г) Пећки попосе или попоске.

Конављани, т. ј. народна ношња фотографија уз шаре).

15) Садашњи отворени везови.

а) Пећки назван дугаљице или дугореле.

б) Вез на приметце.

в) Пећки на попосе или на ловорски измет.

г) Старински вез на шкљуке.

д) Отворени шупљи прстићи или чемпресићи или на јагодице. —

Конављанин и Конавока (Група — дописница без шаре).

16) Садашњи отворени везови.

а) На велике кљуке или шкљуке.

б) На мале печице.

в) На шупље прстиће.

г) На цвијетке зупцима

17) Садашњи затворени везови.

а) На штапке.

б) На чемпресиће.

в) Отворени прстићи.

г) На печице с јабукама. —

Конављанин уз Локрум (дописница шарама).

18) Садашњи затворени везови.

а) затворени на скључице.

б) Затворени прстићи.

в) На цвјетурке.

г) Затворени на печице.

д) Са два измета на печице.

19) Садашњи затворени весови.

а) Затворени на штапке.

б) На велике шкљуке на завртак.

в) Измет с пуњеницама.

г) Затворени на цвјетурке без измета.

д) Затворени на мале шкључице управиће, назван дуплаче.

е) Ловорски измет.

20) Жутница — Старински мрки или црни вез назван жутница.

21) Рукави.

а) Велики звркови или завртачи.

б) Велики звркови или савртачи.

22) Херцеговачки везови.

а) Херцеговачки вез на загранке.

б) Старинска херцеговачка марама.

в) Херцеговачки вез на загранке.

23) Старински везови (конавоски).

а) Огров од жутнице.

б) Старински рукави од невесте.

в) Старински рукови од невесте (на други начин.)

г) Узица од короте.

д) Узица (отворена).

е) Узица од удовице. —

У албуму је, осим слика, у све 252 комада, те се понављају чешће називи, али су мотиви различити, па је с тога све набројано по реду. —

*

Далеко би зашао, и било би сувишно, да понављам све градиво

над учитељице Павице Бијелић, но ћу га само навести по скупинама:

I. Скупина — садржи дубровачке тканине: на поставску, гратка за једара, на суканској, на зупке, на приступаје, на шкатулице. на гранириз, на шкатуле, на ципарски, махрама подвеза, свилени убручић од бавеле, тканица (конавоски жеји-ски пас).

II. Скупина — грађе давног конавоског веза, н. п.

Златница, неколико жутница, објелница, кадифача, то све уз дотичне рукаве.

III. Скупина — грађа конавоског веза, данас у обичају, н. п. отворени и затворени везови.

IV. Скупина — хондељ (као фригијски урес), старинска женска капа, садашња женска капа, неколико покривача (копрена)

V. Скупина — Конавоске дјечије радње, као игре.

VI. Скупина — узорци огрова, ошава, грађе низ прси, рукави и модрине.

VII. Скупина — сламнате раће од пропале цавтијске древне народне индустрије: сламнати четвероугласти кошичић свиленим страницама, сламнати шестороугласти кошичић свиленим страницама, сламнати шестороугласти кошичић страницама навезеним конавоскијем везом, сламната кошарица свиленим страницама, сламната пакружнаста кошарица, сламнати потставци за гостаре, сламнате потчашице.

VIII. Скупина — различите ланене бјечве по народнијем мотивима.

IX. Скупина — фотографија. —

а) Конавока (дјевојка у старинској ношњи).

б) Конавока (удата жена у хондељу).

в) Конавока (удата жена у хондељу и под покривачом — копреном).

г) Повратак с поља.

д) Конавока (дјевојка у данашњој ношњи).

е) Конавока (дјевојка разбрађена, бива у самој капи без наштипана убручића.

ж) Повратак Конављана дома.

Ово народно градиво госпођица И. Бијелић није намјестила у албум, но само просто разредила на скупине, те послала, као и госпођица Н. Баларин, Друштву за Промицање народно-економских интереса Краљевине Далмације — у Бечу (I. Freiung 3.), а да би споменуто друштво послало, како то заслужује, све ово градиво на свјецку изложбу у Паризу за год. 1900. — О Конавоском сам везу написао дјелце са сликама, а ово сам овдје напоменуо по жељи ученога уредника „Карацића“ да би се знало како јео „брт дубровачки био толи сјајан, да му се је слава ширила свијетом. Карло IX., краљ Француски, замолио је од дубровачког сената

неколико ткалица сукна, да уведе тај обрт у Француској, а таквих изврсних обртника имао је Дубровник много и у другим струкама.“

Мој је рад скроман у народној орнаментици па ако је што добро, то је опета прва заслуга мојијех врлијех помоћница, те су се одушевиле на моје идеје, да се покупи и сачува народно благо, а особито ношња и вез, јер су се „само у ношњи у народном везиву и тканинама сачували и у Дубровачкому трагови посљедње велике византиске културне заједнице.“ Кад се ово све наслика и проучи, у велике ће прудити фолк-лори, то за развитак народнога умјећа.

У Дубровнику, о Ђурђевудне 1900. год. Вид Вулетић — Вукасовић

О убијању стараца

— НАРОДНО ПРЕДАЊЕ ОЧУВУНО У КРЕПОЉИНУ —

Одавно је било! Пре но што су косовљани: Чудман, Радман и Радован населили селиште. Пре но што су се: Елими — биће: Јелини — као суседи настанили у близини Градца. — Управ, ова се прича датира од првих градачких насељеника а, као предање, очувано је срестВом елимског племена, — од којег данас у Крепољину има девет кућа, под именом: Лазићи — старином Пешићи — а, находе се у елимској или грцкој — место: грчкој — махали, испод хајдучког виса.

Елими су старији од косовљана, њихови су претци савременици градачког племена, а становали су у месту званом: Лопушњи, камо се и данас познају развалине од првобитне њихове насеобине. Лопушње је данас зиратно земљиште, и припада општини крепољинској, у срезу хомољском, округу пожаревачком.

На косовљане Елими гледаху попреко, али на њих нису смели ударити: што беху бројно слабији. Оно, што нису смели извршити оружаном руком, беху наумили да изврше на други начин:

Косовљани су били сточни досељеници, не презајући од својих суседа, пуштали су стоку на попашу а, ова им прекорачи у синоре елимске. Елими похватају стоку, исеку јој репове, обију рогове, — па онакажену најуре у стан косовљанима, са поруком: да ће свима осећи уши, ако се ускоро не очисте из њихове близине!

Косовљанима би тешко гледати унакажену стоку, али ни

они не смедоше се окомити на Елиме, јер подцењиваху своју снагу. Да би се обезбедили од свирепих комшија, посаветују се да са Елимима постигну споразум мирним путем. У томе, времену, једна младица из Косовскога племена добије принову, старешина њихов, користи се овим овом приликом, па са младом. новорођенчетом и неколицином косовљана пође у стан елимски. Још из далека истакну мирољубиви знак а, пошто их Елими обезоружају, изведу их пред свога главара. Старешина косовљански замоли елимскога да се прими кумства и да крсти принову. Овај се прими Бога и светог Јована и крсти своје кумче наденувши му име: Мирољуб. Од тада су оба ова племена живела у сродничкој љубави, а доцније: косовљани напусте селиште, а Елими Лопушње и населе се скупа у шумовити крај, испод хајдучког виса, назвав' своју нову насеобину: Крај — поље, — што значи: у крај поља. — У крисовуљи манастира Горњака зове се: Грипоље! — Од како се памти, Елими никад неимађаху више од девет кућа, веле: да су их уклели косовљани, док су били у непријатељству. И данас Лазићи кумују половини села Крепољина!

О Градцу и градачанима прича се

Да су на Градцу живели Римљани. Насељеници су били војнички народ. Градац им је служио као тврђава, а завојевања — четовања, вршили су често пута, тако далеко, да им је требало по неколико недеља.

Да би Грачани увек били крепки и чили, њихов старешина беше наредио: да се сви грачани до четрдесете године сматрају за борце; од 40—50 као чувари Градца и одбрана градачке нејачи а, чим ко наврши 50 годину, да се убије и сахрани!

Градац је на левој страни реке Млаве, на највишем врху истог имена, који се налази на доњем делу осаничке клисуре. Источна и северна страна одсечен је камен, јужна је због вртача и шуме неприступачна а, са запад. стране, благ је нагиб, и за пешачки саобраћај подесан. Развалине његове и сада се разазнају, а, у подножју његовом, налази се старо гробиште звано „Римско“ — које је све преривено, због тражбе новаца и других ствари, што су у своје време и налазили.

Чим је војводин закон ступио у живот, пало је неколико жртава. Међу овима налажаше се један старац коме је требало још неколико дана па да наврши злокобни број година. По наредби старешине, пустили су га: да се молитвом за смрт припреми. У посту и молитвама наста му последња ноћ. Као увек, тако и ове, градска се врата затворише и стража разреди. Старина је клечао и тихо се молио Богу: да му очува унука — једину радост, јер, сем њега, никога више не имађаше. Тек што је последње речи прошапутао, у избу утрча унук и рече деду: да је час, да се од смрти избави, јер је у граду настала узбуна и војска се спрема за дочек непријатеља. Старац је одбио унукову

понуду, али: када му овај стави на избор: бегство или унукову смрт, старина се покорио предлогу младићевом. Док су се дед и унук спремили, војска беше изашла у градско поље. Неопажени измакну из града и пошто старина скрене у шуму, опрости се са унуком и покаже му пећину, у којој ће га наћи ако му кад и за шта потребао буде. Младић је брзо стигао своје друштво, опрезно се умешао и, пошто су одбили нападаче врате се у зору у Градац камо сазнају: да је старца нестало. Трагало се на све стране и истрага је прекинута, пошто су стражари потврдили: да је старац морао наћи смрт на дну реке Млаве, или негде у некој провалији.

Након шест месеца ,изда војвода налог: да се спреме ратници за далеку војну. Овог пута остали су њих неколицина за одбрану Градца а, сви остали спремаху се за полазак. Градска врата беху затворена; звекет оружја и хрзање коња наговештаваху журну опрему и скоро кретање. Свак' је осећао тугу, али је унука ова раздирала. — Не би жалио да погине, само још једном да му је да види деда. Ратни рог беше објавио збор; још неколико тренутака, градска ће се врата отворити, војска ће кренути на пут, а, са овога, ко ће се и кад вратити — Бог ће једини знати!.

— Сине, сине! — допреше тихи звуци до унуковог уха. Младић се прену и на своју велику радост угледа деда, — који се чврсто држаше за градске зидине. Младић прискочи к њему, у заносу шћаше га извући у град, али је старац ово благовремено смотрио, па пре, ну што је унук зиду пришао, спустио се снажним мишицама низ дивљу лозу — коју за зид закачио беше. Последње речи, — које је младић чуо, биле су: з а п у т о с е д л а ј к о б и л у, к а д н а с т у п и ш н а н е п о з н а т у з е м љ у, ж д р е б е з а к о љ и и продужи пут даље; — Бог нек' те чува и срећан ти пут!

Дуго је младић стајао крај градског зида упирући поглед у дубину вртаче, у којој је дед ишчезао. Звекет оружја поново га трже, те брзо стрча у коњушницу, распреми већ оседланог коња и његову опрему пренесе на кобилу, поред које изведе и ждребе.

Чим зора поче да пуца, ратници се кренуше, — јер с раном зором и ратничка је срећа напредна! — унук је био војводова послуга, с тога је морао раније бити од осталих на зборном месту. Кад га је војсковођа угледао на кобили са ждребетом, намрштио се и љутито викнуо: ако се ма где због ждребета узмајеш, на главу своју не рачунај!

Целим је путем младић размишљао о дедовим речима и никако му не иђаше у главу: зашто да коље ждребе?!

Већ треће јутро беше освануло и пред њима се указа дубока река, иза које се у недоглед простираше честа планина. Младић се окрете на све стране, и виде: да је у сасвим непо-

знатом крају, те навлаш скрене вођице и исплива усамљено у шуму. Чим је стао на обалу, сјаши и привеже кобилу за дрво, а ждребе прихвати, закоље, по том појаше и с тешком муком удали кобилу од закланог ждребета. Нестанак ждребета сви су приметили, јер је кобила непрестано хрзала и њискала, на питање војводино, младић је одговорио: да се ждребе удавило.

После шесто-дневног путовања, указа им се пространа пољана, на којој је мирно пасла многобројна стока. Тек, што војвода беше наредио: да закољу неколико телади и овнова и, да примакну пецива, из околних шума појавише се ратници: дугих струка, у кратким доколеницама и наоружани до зуба. Борба је била очајничка, на сунчаном заходу Грачани потискоше непријатеље, али у томе одсудном тренутку, побеђене поткрепи коњичка потпора, — која, већом и одморнијом снагом удари на Грачане и после подуже борбе, у сами сутон, нагна их у неуредно бегство, — пошто су оставили много мртвих и рањених. Са војсковођом и мањим одењењем бегао је и младић на кобили а ова осетив повратак, нагињала је свом брзином, оном правцу, — где јој је ждребе остало! После дво-дневног јахања, кроз непозната места, нађоше се на оном месту, — где је лежало мртво ждребе. Видећи војвода ову младићеву предострожност, упита га: ко га је научио да закоље ждребе? — С почетка, младић није смео признати, али пошто му војвода обећа: да ће обдарити не само њега, већ и онога, — који га је томе научио, — младић је све признао.

Кад се ова мала војничка дружина врати у Градац старешина градачки, у пратњи свију мештана, нађе младићевог деда, поклони му се и призна му старачку мудрост. Од тога дана, старце нису убијали, а војвода се покајао због своје неразмишљености, усљед које је изгубио већи број искусних стараца и читав део своје храбре војске.

Мих. П. Васиљевић

* * *

Ма да је предање из Крепољина „о убијању стараца“ описао и г. Сима Тројановић у књижици „Лапот и проклетије у Срба“ (Прештампано из „Искре“ за 1898.), где су изнети и други слични примери до којих је г. Тројановић дошао, опет и овоме радо, због неких појединости, дајемо места у „Караџићу“, молећи свакога, ко ма каквих података о томе зна или сазна, да их пошље „Караџићу“ на саопштење. — Напомињемо још да смо после књижице г. Тројановића разбирали и сами о томе, колико памти наше народно предање о томе обичају у нашој старини. Т. А., старац од 70 година из Алексинца казивао нам је, да је у детињству слушао од оца, који је рођен у Добрујевцу (срез алексиначки) да су у старо време људи дуго живели, па кад досаде својима, они их одведу у шуму па их тамо убију. — Ј. Ц. ста-

рац од преко 60 година родом из села Брзе, у срезу лесковачком казивао нам је да је у детињству, у Брзи, слушао да се прича, да су људе чим остаре убијали, али не верује да је то кад год могло и бити. — Но име лапот, које је чуо г. Тројановић за овај обичај, непознато је и једном и другом. — У „Караџићу“ од прошле године стр. 209 наштампали смо причу: „Како је постало да се стари људи поштују,“ коју је забележио г. Јов. Л. Срећковић и у којој је очуван спомен на некадашњи обичај убијања стараца.

Најзад у потврду још и данас живог обичаја убијања стараца у неких народа, поред примера које је изнео г. Тројановић на стр. 6—9 „Лапота“ упућујемо читаоце и на примере које је изнео Charles Letourneau у својој књизи: La Sociologie d'après l'ethnographie на стр. 148 -152. — Пре два месеца изађе у Паризу књига: Les races et les peuples de la terre од J. Deniker-a, у којој писац на стр. 286. потврђује жалосну судбину стараца, код примитивних друштава људских.

Т. Р. Ђ.

Ситне белешке

Како кука кукавица? — Кукавица кука: „Куку, Стѐва́н, Стѐпа́н, за̀кла́н, за̀што, за кључ“. — А ево зашто: У цара Лазара био је - кажу - слуга Стеван, коме је цар поверио своју хазну. Сестра Стеванова украде кључ од брата и покраде царску хазну. Цар Стевана посече, а Бог за ово претвори му сестру у кукавицу и прокуне је да навек кука за братом.

Ето тако сам чуо на много места у Темнићу да тумаче кукање кукавичино, као и њен постанак. Ст. М. М. уч.

Од кад почиње ноћ да краћа Срби у овом крају верују да ноћ почиње да краћа од св. Андреје (30 новембра). Тада, је — веле краћа колико ће петао скочити с прага, а до св. Николе (6. децембра) окраћа, колико ће се јаје испећи у ватри.

ЗАБЕЛЕЖИО У ЛЕВЧУ Ст. М. М. уч.

Када дува вихор па окреће лишће, сламке и друго у ковитлац, онда народ каже да се то але бију, и верује, да ће онај на кога наиђе, или који се у средини истог деси кад овај почне да дува, - боловати преко целе године од грознице (или других болести). За то говори, кад види вихор: „Трмка ти на глави, мечка ти на путу“. Тако неколико пута.

ЗАБЕЛЕЖИО У ТЕМНИЋУ Ст. М. М. уч.

Дечија борјања при играма.

I.	II.
Елелен	Една рода
Белелен	Друга рода
Ким ким	Сељамети
Калелен	По три пати
Тас тус	Скалин
Ковиљем	Препис
Пис пиле пис	Збугарим
Камче	Чифтачим
Кантарче	На војска.

III.

Костен	Чингулин
Бистен	Мартин
Талелаје	Дуптин
Капидаје	Прескочим
Домузора	Турчин
Докатара	Ковчеже.
Чим чим	

МАНАСТИРАЦ (ПОРЕЧ) 18. ЈАНУАРА 1900. ГОД.

ПРИБЕЛЕЖИО АНТОНИЈЕ ТОДОРОВИЋ,
УЧИТЕЉ

Од кад су почели носити Срби и Арнаути у западној Македонији и Албанији црно гуњче.[1]) — Народно предање у Дринколу овако прича: Кад је владао у Албанији Ђурђе Кастриотић,[2]) народу је било добро и тако га је заволео, да кад је умро, народ се толико ожалости да је почео носити црно гуњче у знак жалости, које и данас носи. — Народ тамо и данас верује и каже: док се не ослободимо, нећемо да скидамо црно гуњче

ЈОВАН Р. ГРУЈИЋ, МАЋЕДОНАЦ.

Како сељаци у Врањском округу одређују какво ће време бити у појединим месецима. Од 26-ог децембра до 6-ог јануара има 12 дана, који се зову некрштени дни. Првог дана т. ј. 26-ог децембра нацртају сељаци 12 кругова један поред другога — било на земљи или хартији — који означавају месеце у години.

Првог дана т. ј. 26-ог децебра посматрају какво ће бити време, и ако је целог дана лепо онда они остављају први круг празан, и значи да ће целог јануара бити лепо време.

Другог дана 27-ог децемб. посматрају опет, и ако је прве

1) Каже се и кусалеа и ћепе. То је црна хаљина, која се носи изнад доламе, има рукаве до лаката, а дугачко је до половине паса

2) У Дринколу нико не каже Скендер-бег, а за потврду овога наводимо ово: „Ђурђево кале“ и „Ђурђева Гора“.

половине дана лепо време, а друге ружно, онда они други круг поделе на 2 половине, и прву оставе празну, а другу испуне цртицама, и значи да ће до половине фебруара бити лепо време, а од половине ружно.

Трећег дана, 28-ог децембра, посматрају опет, и ако је прве четвртине дана лепо време, а остатак ружно, онда они поделе трећи круг на 4 дела, а прву четвртину оставе празну, а остале 3 четвртине испуне цртицама, и значи да ће прве четврти марта месеца бити лепо време, а остале три четврти ружно време.

Четвртог дана, 29-ог децембра, посматрају опет, и ако је прве четвртине дана ружно време; друге четвртине лепо, а у трећој и четвртој четвртини дана опет ружно, онда они поделе четврти круг на 4 дела, прву четвртину испуне цртицама, другу четвртину оставе празну, а трећу и четврту четвртину испуне, и значи да ће прве четврти априла бити ружно време, друге четврти лепо, а треће и четврте опет ружно.

Овако се посматра свакога дана до 6-ог јануара, и означава се на одговарајућим круговима, и кад се онако означи у свима круговима, онда се према томе како ће држи време у ком месецу бити.

прибележио Душан Поповић

ПРИКАЗИ

Глас Српске Краљевске Академије LVIII, други разред, 37. Београд. Државна Штампарија Краљевине Србије, 1900. Цена 2 динара. Стр. 289. са једном картом. — Садржина је овога „Гласа Српске Краљ. Академије“: Неколика питања о Стефану Немањи прилог критици извора за српску историју XII.века од Љ. Ковачевића, читао на свечаном скупу Српске Краљевске Академије Наука 14. Фебруара 1888. године. (стр. 1—106). — Један прилошчић Маричком бою 25—26 септембра 1371. год. од Јов. Мишковића. (стр. 109 до 113). — Историска сећања у неким народним песмама о Краљевићу Марку од Ант. Гавриловића (Стр. 115 до 141.) — Црнојевићи и Црна Гора од 1479 — 1528. год., историјска расправа Јов. Н. Томића (Стр. 144. — 200., свршиће се.) — Односаји пећских патријараха с Русијом у XVII веку од Ст. Димитријевића (Стр. 201—289., свршиће се.) —

— Les races et les peuples de la terre, elements d' anthorologie et d' ethnographie par J. Deniker docteur ès scienes, bibliothecaire du Muséum d' histoire naturelle, Avec 167 planches et figures, et 2 cartes. Paris Librairie C. Reinwald Schleicher Frères, editeurs, 15, rue des Saints-Pères, 15. 1900. Стр. VII + 692. — Уски оквир „Карађића“ пречи нам да о овој лепој књизи прогговоримо коју на овоме месту, те ћемо гледати да то у скоро учинимо на другом месту.

„Карађић“ излази у Алексинцу један пут месечно на 1—1½ штампаном табаку, цена му је 5 динара годишње, поједини бројеви стају 0.50 дин. — Рукописи се не враћају.

Београд, Штампарија Мате Јовановића, Кнез Михаилова ул. 24.

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Збсрник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и књижнина, издава Министерство на народното просвѣщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. До сад је изашло 15 свезака. Цена је свакој 5 дин.

— Český lid Sbornik věnovaný studiu lidu českého v Čecháh, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt. Praha, Vyšehrad. na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

— Národopisný Sbornik československý vidáva Národo isná společnost československá a Nar d pisné museym československé. V Praze Prikopě. 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlasteneckého muzejniho spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видаэ Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Arteta. Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recuell mensuel de mythologie, litterature orale, ethnographie traducionelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Société des traditions populaires) Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дині

— La Traditin, revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, dirigée par M Henry Carnoy. Paris 17, rue Notre Dame des-Champs. - Цена 15 дин. Поједине свеске 125 дин.

— Melusine, recueil de mythologie, litterature populaire traditions et usages, dirigé par Henri Gaidoz. 2. rue des Chantiers. Цена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O. Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore. Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugéne Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1.50 дин.

— Die Donauländer, Zeitschrift für Volkskunde, mit Berücksichtigung von Handel, Industrie und Verkehrswesen in den Ländern der unteren Donau. Herausgegeben von Adolf Strauss in Budapest VII Also erdöser 1. Излази у месечним свескама. Цена за Аустро-угарску 12 фор. за остале земље 30 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Vorstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

Посебни отисци из „Карађића":

1. Питања за прикупљање градива о ловачким обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић. (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карађића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља градиво из нашег народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1900). Цена 0.50 дин.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

МАЈ 1900

ГОДИНА II

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но красна пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1900

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Старинско црквено певање од П. Деспотовића 83
Букумире од Др. Симе Тројановића . . . 85
Народно предање о местима од Драгослава Д. Петковића и Марка М. Исаковића 85
Нешто из народног празновања (у Округу Пиротском) прибележио Влад. М. Николић, учитељ . 88
Српске народне пословице (из Сарајева) скупио Јов. Ђ. Зорић . . . . . , ... 91
Српске народне загонетке (из Македоније скупили Сп. Радивојевић и Точак . . . . , ... 92
Српске народне приповетке прибележио Дим. В. Терзић, Петар Ст. Иванчевић и Станко Костић 94
Ситне белешке од П. С. Иванчевића, Ст. М. М., Ник. П. Даничића, Василија Радичевића и Милутина Филиповића 97
Прикази 101
Гласник 102

Додатак:

Питања за прикупљање технолошких обичаја у Срба, написао Петар М. Илић, професор.

Ко жели може добити у уредништву „Карацића“ комплет „Карацића“ за прошлу годину по цену од десет динара.

Уредништво.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОВИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂЕЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 5. У Алексинцу, Маја 1900. ГОД. II

Старинско црквено певање

Наш уважени академик, г. Стојан Новаковић изнео је у прошлом броју „Караџића“, у своме чланку, под горњим називом, своје мисли о старинском црквеном певању, у српском народу. Традиција је у српском народу сачувала старо изговарање словенског црквеног језика; она је сачувала и старе црквене мелодије, што се види из народног певања крстоноша. Господин Новаковић позива знаоце да бележе црквене мелодије, што се још традиционално певају по народу, а нарочито по селима. Овај је предлог сасвим умесан и заслужује пажњу свих наших музичара. Да се тако радило још пре неколико деценија, имали би смо данас много више грађе за старинско српско црквено певање.

Ја ћу овде о томе изнети само оно, што је мени познато. Догод се у српским црквама читало и певало из наших старих „Србуља“, одржавало се и старо српско црквено појање, које се у свему разликовало од данашњег појања у нашим црквама. Од када се у српске цркве почеше доносити црквене књиге, штампане у Русији, почео се у српском народу губити изговор српско словенски; а кад је Митрополит београдски Мојсије Петровић, довео у Београд и Карловце учитеље Русе почело се у српском народу школом ширити читање црквених књига по руско словенском изговору. Исти Митрополит потиснуо је из српске цркве и старинско српско појање. О томе Архимандрит Рајић (у „Историји катихизма“ стр. 22) пише, Митрополит Мојсије довео је „из Свете Горе јеромонаха Анатолија, искуснога псалта, који је завео грчко појање, а српско се, дотадашње појање укиде, тако да се данас једва где и чује.“

Најпре из Београда, а после из Сремских Карловаца ширило се данашње грчко црквено појање поступно у све крајеве

српског народа, али се српско „пјеније“ још дуго одржало и у самој Фрушкој Гори, а да не помињем Србију, Босну, Херцеговину и Црну Гору. — Тако тврди прота Димитрије Руварац, у свом чланку: „Мојсије Петровић, Митрополит београдски (Споменик српске краљевске академије књига XXXIV. стр. 123). Он наводи, да су приликом визитације сремских манастира 1753. године неки калуђери обележени, „да могу с р п с к и д о б р о п о ј а т и.“ Све до скора било је у Босни Херцеговини и Црној Гори старих свештеника, који старо српско пјеније нису заборавили, а стари прото Јоко Шпадијер — Црногорац, зна га још и данас. Све ово наводим по речима проте Димитраја Руварца.[1])

Да су стари српски свештеници до скора чували те старинске црквене мелодије навешћу један пример. Године 1862. умро је у Сомбору Василије Миловановић, познат у Сомбору и околини под називом „поп Васа.“ Доживео је сто и две године. Њега сам, још као ђак основне школе слушао да поји ускршњи ирмос „ангел вопијаше благодатње“ на особити начин. Наш катихета, покојни Димитрије Поповић, много се трудио, да нас научи да на литургији лепо појимо, и ми смо још као ђаци основне школе, певали ускршњи ирмос. Када је стари поп Васа хтео да пева, наредило нам се, да ми не почињемо певати. Мотиве мелодије тога „великог“ ускршњег ирмоса нисам запамтио, али после његове смрти, певао је више пута тај исти ирмос по старо српској мелодији његов син Иса, чиновник сомборског магистрата, а мој стари катихета, вредни Димитрије Поповић, који ми је доцније црквено пјеније предавао и у сомборској учитељској школи, тумачио ми је, да је то мелодија старинског српског црквеног појања, и да је он, путујући још као ђак по сремским манастирима имао прилику, да од појединих старијих, калуђера чује још више стихира, што се певају по старим српским мелодијама. Као младом сомборском учитељу а своме ђаку, он ми је објаснио оно исто што сам доцније читао код Рајића.

Жао ми је, што мелодију тог ирмоса нисам упамтио, али се добро сећам, да она ни у чем није била слична са мелодијом коју ми данас у цркви певамо. Мотиви су са свим различни. Судећи по томе, старинско српско певање разликовало се од данашњег, што га узесмо од Грка. Свакако би било врло корисно, да се те старе мелодије српског црквеног певања забележе, те би знаоци могли пресудити, да ли је српски народ мотиве за мелодије својих црквених песама сам смишљао, или је унео у нову веру мелодије наслеђене из незнабожачке вере, или их је позајмљивао од других народа, с којима је долазио у додир.

На Марков-дан 1900. г. П. Деспотовић

Алексинац

1) Сазнали смо да прота Шпадијер живи данас у Срему, те би била права добит, кад би се ко од тамошњих музички спремних људи потрудио и побележио арије оних црквених песама које он по српској музичкој редакцији пева. — Уредништво.

Букумире

У Црној Гори се прича да је негда у Кучима живело племе „Букумире“.

Ту, у планини Мамуњеву, има једно језеро, у коме су, вели се, живели нечастиви, па би сваког уморили, ко би у стану (бачији) близу језера ноћио. Једном се договоре два Букумира да преноће у стану и да виде шта ће с њима бити, али кад легну туре један другом ноге у ногавице од пеленгира. У глуво доба дођу нечастиви у њихов стан и не могоше разумети како су две главе с једним трупом, па за то позову свог старешину испод крша Каримана, који је био добар домишљан да он то објасни. Он дође и после подужег разгледања, рећи ће: „Не могу знати какво је ово чудовиште, а пта би нас могло да затре знам. Да се дигне народ и да наложи велику ватру на она два крша што су се у страни наднели над језером, па кад се стена усија да је одгурне доле у језеро сви би нечастиви погинули.“ Букумире су то добро запамтили, па чим сване, оду у своје племе и испричају им свој доживљај и шта им ваља чинити да се од нељуди ослободе. Ко је год могао секиру понети крене се на крш и сву гору исеку и запале. Кад се камен беше ужарио, прљевима га потискоше и низ стрмен се стропошта у језеро. Сва вода на мах крваво проврe од изгинулих нечастиви. У томе искочи из језера један старац, па завапи ка небу: „Хеј Букумире, крвав нож међу вас пао!“ У томе га и нестане.

Букумире се по том покупе на једну косу и седну да се одморе и прочасте. Али се ту заваде и 300 изгине. Оно што је остало расели се по свету.—

Заиста, у Старој Србији и иначе има још породица, које воде порекло од Букумира, и то отворено причају.

Dr. Сима Тројановић

Народно предање о местима

Малешево, Двориште и манастир Туман. — На средокраћи друма Голубац—Кучево находи се манастир Туман задужбина Милоша Обилића.

На северној страни од манастира, за по часа лежи село Дворште, на северо-западној пак страни од манастира налази се село Малешево.

О постанку манастира Тумана, као и о постанку имена поменутих села ево шта казује народно предање:

Родно место Милоша Обилића је село Малешево, које се од пре по његовом имену звало Милешево. Ту се настани неколико влашких породица. Њихово намножавање истиснуло је утицај староседелаца — Срба, и староседеоци подлегоше њихном јачем утицају, те се порумунише. Досељени Власи погрешно изговараху назив селу, те тако од Милешева постаде Малешево.

Милош имађаше дворе у данашњем селу Дворишту, где је проводио жарке летње дане. Рушевине, који се находе у селу Дворишту, доказују: да су ту заиста били дворови каквог властелина из ранијег доба. Отуда и име Дворште, које ни толики размак времена, ни насељеност влашког елемента не беху у стању да замене новим именом.

Предео око манастира Тумана брдовит је, и обрастао лепом густом шумом. У близини данашњег манастира — по народном предању — становао је неки испосник. — Испосник беше се прочуо у околини са свога побожног живота. Народ је врвео са свију страна тражећи у његовом светитељском надмоћију исцељење бонима и опроштај грехова кривцима.

Густа шума око манастира беше станиште разноврсној дивљачи. Ово је Обилића често пута мамило да се у њеном густишу изгуби тражећи лова.

Једнога дана Милош урани не би ли се на лов намерио. Враћајући се из лова удари долином потока да се напије воде, али опази да вода мутна тече. Погледа уз поток, али не смотри ништа; пљускање и шум воде нагна га те помисли да није каква дивљач на појиште сишла. — Одапе стрелу у правцу од куда шум долазаше; стрела зазуји, а пад и јаук из воде увери га да је то човек био. Похита тамо и нађе у кориту поточком испосника где се у крви ваља, јер он беше сишао да се окупа. Брзо га извади из воде и понесе оближњој рудини да га остави, те да се мирно и лако са душом растане. И тако га донесе на место, где је данас манастир. Дошав дотле умирући испосник рече му: „ту мемани“ (остави). Милош га пусти и овај издахну.

Кад дође дому све исприча матери. Ова кад то чу рече му: да је убио светитеља, и да за опроштај учињеног греха треба да дигне манастир на месту где је испосник издахнуо. Војвода послуша матер, али му се не свиђаше само место, те зато намисли, да сутра дан снесе тело убијенога у лепшу равницу, и да ту задужбину диже.

Кад сутра дан оде тамо, а оно чело главе и ногу убијенога

ужде свеће. Покуша да мртваца снесе на ниже, али не може. Нареди да се упрегну волови, али не помаже — тело не могаху кренути. Онда се реши да ту богомољу гради, и отпоче грађење. Али га у томе грађењу затече и позив кнеза Лазара, да се креће у бој на Косово. Љубав према кнезу и отаџбини налагаше му да се у бој крене, али га мучаше помисао да му задужбина не довршена остане, с тога нареди да се кров диже и покрије, заветујући се: да је по повратку из боја прошири и вишом пачини. Косовска пропаст не даде му да завет испуни. Покушавало се, веле, да се манастир повећа, али без успеха.

Од речи испосникових: „ту ме мани“ дошло је и име манастиру Туман.

Ово је по причању једних, а други веле:

Да је Милош — на кнежев позив да се у бој крене — одговорио да ће доћи, али по свршеном зидању манастира. Тада му Лазар у писму поручи: „ту мани (прекини посао), па хајде амо“ (на Косово). И Милош оде, али нареди да се манастир доврши.

И једни и други слажу се: да је Туман задужбина Милошева, и да је исти почео градити после убиства испосника. Тако исто слажу се: да је Малешево место рођења Обилић Милоша и да се звало Милошево, као и то да је Двориште добило име од његових дворова.

На крају: ова имена најбољи су сведок да су то чисто српска села, и да су прадедови данашњих становника у тим селима били Срби — а њихови потомци повлашени Срби.

ФЕБРУАРА, 1900. год. Драгослав Д. Петковић
У РАК. БАРИ. УЧИТЕЉ

Пашина вешала, — мало брдашце код Лешнице (ср. јадр. окр. подр.). За овај назив везано је ово народно предање: Неки турски паша, који је био у манастиру Чокешини, посвађа се један пут са једним калуђером, што је калуђер изнео пред њега о ручку печено прасе, па је наредио једном Србину пандуру да га убије, а кад овај не хтеде да учини, он га[1]) одведе на ово брдо и обеси о једно дрво, за које кажу да још постоји.

Нишан — брдо испод Видојевице. Веле, да је, кад је још цар Тројан био у граду на Видојевици, неки други цар пошао с војском на њега, да га убије или ухвати, јер су му силне тужбе биле додијале. Кад је Тројан чуо за ово, он дође на ово брдо, ископа шанац (који се данас зове „дубоки поток“) и ту дочека овога цара, надвлада га и убије, а његову царевину узме у своју власт.

1) Овде ми нису казали, кога је паша обесио, да ли калуђера или пандура; једни веле једног, други другог, а неки опет обојицу. М. М. И

Тијесни камен — код Лешнице. Посваћа се, веле, један пут Тројан са својом женом, па намисли да је убије. Један пут кад је жена ишла са својом пратњом по планини, он узме један велики камен и баци се њим да је убије, али, како је био много замахнуо, он пребаци далеко преко ње, те камен падне даље од планине. Царица се сети одмах шта је, па намисли да се освети цару. Оде код камена, који је био мало прснуо по средини (због чега му је и име тако) и на оној пукотини прошапће: „У цара Тројана козје уши!“ И сад, веле, да се овде по некад чује нешто где говори: „У цара Тројана козије уши!“ А верују још да се овде ноћи појављују виле и вампири.

У Лешници 23 јула 1899. г.

записао
Марко М. Исаковић

НЕШТО ИЗ НАРОДНОГ ПРАЗНОВАЊА

(у Округу Пиротском).

привлежио: Влад. М. Николић, учитељ

Традиција, а и само земљиште, овог краја, изложено разним елементарним непогодама, створили су овамо нарочити ред празника, који не спадају ни у ред оних празника, које наша св. црква препоручује, нити у ред оних празника који се у многим крајевима као мањи празници празнују, али у које „Богу се молећи“ опет се сме по нешто радити. „Вражалци“ и „вражалице“ иду на руку стварању ових бесмислених празника, те и ако је народ у овом крају врло побожан, опет оваки и други случајеви његову побожност праве ништавном. Да не бије град; да не досади суша; да не однесе вода; да се не разболи живинче; да миши не чине штету; да не дође ала (вук) ит.д., ето то су основи празновања ових ништавних празника. Ја ћу у кратким цртама изнети све те мале празнике и празничиће; а они без икаквог смисла, одмах ће читаоцу пасти у очи. Почећу од почетка године.

„Сутра дан“ по св. Јовану, — 8 јануара, нико не ради, за то, да волови не болују од „жабице“. То је болест: „Надун.“ Жене, овај дан и све дане од нове године празнују због болести „Бабица“. Ова је, кажу, најопаснија женска болест после порођаја. За то се и због тога, празнује дан по св. Јовану. (Све дане од 1 јануара до 8 зову: „Некрштени дни.“ Те дане жене веома празнују: и дете које би се у те дане родило, добро чу-

вају, и ноћу, док се не крсти без видела не остављају, да не би постало некрштењак).

„Верижњаци“. Тако се зове празник: Часне вериге ап. Петра 16 јануара. И тај се дан строго празнује.

„Свети Тривул“ 1 фебруара; иде се у „лозје“ те зарезује. И тај се дан празнује у виноградским местима.

„Власов дан“ 11 фебруара. Најстрожије се свуда празнује због стоке.

„Усови“, — падају преко сирне недеље у уторак. Празнује се строго због стоке, — али не свуда.

„Вартолома“, — опет преко сирне недеље, и пада у четвртак. Празнује се за здравље. Ово није онај Вартолома у јуну.

„Луда среда.“ То је среда пред Тодорову суботу. Ко ради у тај дан може да полуди, или бар да одболује. За то се празнује али не свуда.

„Свети Тодор“, т. ј. Тодорова субота. Тај дан се празнује, а негде и цркве прослављају. У Студени на тај дан после службе Божје, одбере се неколико људи, обуку исцепано одело, нагараве се па узјашу коње. Напред јаше један засуканих рукава са дрвеном сабљом. Тако на коњима трче око цркве па онда иду по селу и просе што им ко да. Што добију промене у паре па у вече купе пића, пију и веселе се.

„Свети четирес“. — 9 марта. То су: „Младенци“. Тај се празник строго празнује. Негде и црква служи. У старије време на тај дан су излазиле невесте, те зиме доведене, на оро и постројене на ред, клањале би се народу. Младенце у селима испод Мицора спомињу при здравицама под именом: „Св. Младен“ То се види у благосиљању при чаши: „Свети Младен да омлади — да Бог да, Свети Ђорђе сос беле грудве — да Бог да“ ит.д.

„Лазарица“ т. ј. Лазарева субота и овамо се празнује. Тад девојке иду у „Лазарицу“ и певају дивне лазаричке песме.

„Благи петак“. То је петак који се зове „светли“ или „источни“ петак. Празнује се.

Све четвртке од Ускрса па до четворка по Спасову-дне, закључно, празнују у многим селима око Пирота, због града.

„Црни торник“. То је први уторак по Ђурђеву-дне. Тад се празнује да чавке и вране не једу кукуруз.

„Русалницу“ (тројичну целу недељу) жене празнују, а нарочито тешке жене. Ове последње да им деца не болују од „русе“. Преко те недеље може се ићи „у уму“, која се употребљава за прање косе и рубља (ова ума преко „Русалнице“ донета служи и као лек против краста код деце на лицу. Ове мале оспе зову „пљуске“ и њих мажу овом умом).

„Благи петак“. У неким местима празнују петак преко

Тројичине недеље и зову га „Благи петак“. На тај дан носе крста и кољу молитву.

„Свети Јеремија“ 1 маја. У многим се местима празнује а нарочито ближе цркава које тај дан прослављају.

„Свети Никола“, 9 маја. Свуда се празнује а на многим местима и литија носи.

„Свети Ђерман“. Празнује се због града 12 маја и то највише у Високу и селима око Пирота.

„Вартоломеј“ 11 јуна, строго се празнује, за здравље људи. Тако исто:

„Унурије“ 12 јуна и

„Свети Елисеј“. 14 јуна. У те дане у пољу нико не ради.

„Горешњаци“. Веома празнују у јуду тако зване: „Горешњаке“. Њих има три: први горешњак је св. Ћирик 15. јула; други горешњак је 16 јула, а трећи 17 јула. За сва три дана не сме нико ни у шта пипнути, а нарочито што се тиче жита, јер ако се ради у те дане, све ће изгорети од сунца или пропасти од града.

„Света петка“. То је 26 јула Св. Параскева, а чувен празник под именом: св. Петка. Овај се празник нарочито празнује у селима, око цркава, које преслављају тај дан празника.

„Митров-дан“. У овом крају у већини места празнују 27 октобра св. Нестора под именом: „Митров-дан“. О томе постоји предање које је узето из биографије Св. Димитрија, па унакажено: Чирак Св. Димитрија по имену Нестор убио је једну алу из које је изашло и размилело се много мишева, гуја, гуштерова и другог гада. За то се 27 окт. празнује Митров-дан, да преко године мишеви не чине штету. Тврдо верују: Што се год тог дана направи и уради, то ће све преко године мишеви упропастити.

„Сутра дан“ по св. Арханђелу празнују да им волови не болују од „жабице“, т. ј. „надуна“. Жабицу друкчије, али ређе зову „подуј“.

„Мратинци“. У новембру месецу празнује се празник седам дана, који се зове „Мратинци“, за то, да им вуци не даве стоку. Први Мрата почиње 11 новембра, на „св. Мину“ — (краља Дечанског). У селима око вароши празнују само првог и седмог „Мрату“, а у селима у Високу, а нарочито око Мицора, за свих седам дана, нико неће ништа урадити за живу главу. Нико их не може убедити у неоснованост њиховог веровања: ко год ради у те дане, мора му преко године вук давити стоку. Нарочито свуда празнују седми дан, — „растурњак“. Верују: да св. Мрата управља курјацима и он их шаље за ту целу недељу дана где треба. Кад буде седми дан-растурњак, тад се креће и последњи сакати — криви вук, који се зове „кривељан“. Он је најопаснији, и за то се „растурњак“ строго празнује.

„Сутрадан“ по св. Николи опет празнују да волови не болују од „жабице“, „надуна“, „подуја“.

Још се празнују други мањи празници, као: св. Врачи 1 јула, али не свуда; свети Ранђел 13 јула, али не свуда; свети Пантелија 27 јула на неким местима; Макавеј 1 августа, ређе; св. Лука 18 октобра, у планинском крају среза нишавског; и на много места чује се у говору као: света „Лука“ у ж. роду; св. Ђорђе 3 новембра; св Алимпије 26 новембра; св. Андреја 30 нов.; Анино зачетије, али ређе 9 децембра; св. Спиридон, не свуда, 12 Децембра; Игњатов дан 20 децембра.

Поред ових набројаних мањих празника у неким селима преко лета празнују све петкове због поплаве и града. А има појединих људи који не ору, или други неки рад не раде у поједине дане кад им је гатара наредила. За њих се каже да су „заречени“ да у неки дан, тај и тај рад никад не раде.“ — Кад се скупе сви недељни дани и они празници, које наша св. црква заповеда да празнујемо, — и које фактички врло ревносно народ празнује, — па се на то додаду оваки празници, о којима сад говорих, онда излази велики број нерадних дана. Кад овоме додамо оне дане у које се због рђавог времена ништа и не ради, онда нашем сељаку, овамо, остаје сразмерно мали број радних дана — „делника“. — — — - -

Српске народне пословице

(из Сарајева)

скупио ЈОВ. Ђ. ЗОРИЋ

1. Ћор Мијату Сребреницу дају, ћор се креће, Сребренице неће. — (Каже се некоме, кад не види неки предмет, који му у близини стоји).

2. Змија у трн, а одива у род. — (Т. ј. одива се нема коме повратити него роду).

3. Ја гугу, а од другу. — (Тако би рекао ономе, који не пристаје на твоје мишљење, или се у нечем не слаже с тобом).

4. Оба мача од једног ковача. — (Каже се за два лица, налика једно другоме и душевно и тјелесно).

5. Сит куса, жељан прута. — (Каже се некоме ко је силан).

6. Опузло му перје. -- (Кад је неко у слабом стању).

7. Зла година орла прибила. — (Кад ко од оскудице не може нешто учинити).

8. Мртав орао не може летјети. — (Кад ко не може нешто учинити тјелесно или материјално).

9. Јадан Тале, залуду те хвале. — (Кад се ко размеће, а у ствари није у стању ништа учнити).

10. Црн Алија, црн ти си ми синко! Црна си ме и родила мајко.“ — (Та је пословица, да ко кога у очи наружи).

Српске народне загонетке

Скупио Сп. Радивојевић

од својих ученика I и II разр. српске гимназије у Битољу 1899 г.

---

1. Бел пес на ћерамиди лежит, — снег.
2. Бели кокошки под стена лежат, — заби.
3. Бесна кучка врс плет, — соалка.
4. Бесна кучка по гора лаје, — сећира.
5. Бесна кучка у дол лаје, — трљица.
6. Висок Тодор бес коски, — чад.
7. Висуле виси, кртуле крти, висуле падна, кртуле го грабна, — круша.
8. Во едно торбе, четри браћа лежат, — орев.
9. Да го водиш иде, да го остајиш стоји, — врата.
10. Два орла се бијат, бели пени пуштат, — гребњи.
11. Дења во зандан, ноќе на двор, — сурме.
12. Долго, долго, како уже; да је уже — неје уже. Има нокти како мачка; да је мачка — неје мачка, — капина.
13. Дур не го помозниш, не ти кажујет, — кантар.
14. Еден стар со брада в земја, — прас
15 Една стомна со седам дупки, не тече, — тава.
16 Жена со дванаест појаса, — бочва.
17. Живо живуне, на грамада седеше, живо месо теглеше, — дете на сиса.
18. Жлти правци ф тиња лежат, — расол.
19. Зелена паница пуна со крф, — лубеница.
20. Има едно нешто, со главата оде назад, а со опашката оде напред, — рак.
21. Имам едно магаренце се јади а не вади, — кључ за сламу.
22. Имаф еден друг, ја оди тој оди, ја стани тој стани, — стап.
23. Карта кућа, грли гаћи, — ноћве.
24. Крив кутел на астал, — уво.
25. Кусо мече дрен тресе, — чешал.

26. Лута кучка ф тланик лежит, — ћиселина.
27. Од рид на рид: ој, леле! вујко ле! — звонче.
28. Од тука брег, од тамо брег, во стреде жив човек,—крошна.
29. Ожушен, кожушен, три девет облечен, — кокошка.
30. Озго рбетот, оздол самарот, — нош.
31, Пет браћа, една кула зидат, — игла.
32. Пола блут на стена виси, — уво.
33. Полна кошара клинци, — заби.
34. Сви у горе, сви у доле, свиткај глата, пцојсај, — искра.
35. Сив коњ сереше, мајка му го береше, — сито.
36. Син му порасте, татко му не роден, — чад.
37. Смок свирит, видра играт, сам царот азно бројит, — воденица.
38. Со две прачки се прам, и ф црква лежам, — крс.
39. Среде море огањ горе. — кандило.
40. У горет ој, у долу се пули, — пушка.
41. Ф сред тапан, зрно сочиво, — пупак.
42. Царот во зелено, момците во црвено, — дрен.
43. Царот заклал гуска, по сета земја мирисат, — вергија.
44. Црвен Петко запрен седит, — вино.
45. Црвен прч во пештера лежит, — језик.
46. Црвено куче во долап лаје, — језик.
47. Црн еђуптин на врата висит, — катанац.
48. Црн караман, на ковчег лега, — брава.
49. Црно прасе по рид пасе, — брич.
50. Чавка са цревата истурени, — кантар.
51. Четири сестри се бркат, не может да се стасат, — вртешка.
52. Широко како коњ, високо како трњ, да го водиш иде да го остајиш стоји, — врата.

из ГРАЈЕШНИЦЕ (Битољско)
— Побележио Точак. —

1. Вијен оди, вијен седи, вијен товар носи, — полжав.
2. Д' га ђела распасана, — река.
3. Девет сестри н' една перница спијат, — гредите на кућата.
4. Една црква со еден потпор потпрена, — печурка.
5 Жиу жиу жиуле, на грамада седеше, живо месо теглеше, — дете као да цица.
6. Жути пливци во вода плива, — расол (купус).
7. Затворив заклучив, кога влегов, најдов арамија (лопов), — с'нце. (сунце).
8. Иван се вози на девет лози, Госпо се чуди како се вози, — троска. (трава што по виноградима расте).
9. Имам два извора, дење неће полни и не претеква, — очи.
10. Јаже по јаже дури до Цариград, — мрави.

11. Кадио вино и војвадô во една бачва седат не се мешâ, — Јајце.

12. Кусо мече г... си го печи, — тенџере. (шерпа).

13. Љута кучка по река лаји. — пирањка (пракљача).

14. Ожежен дожежен, тридевет завијен, — кромид (црни лук).

15. Под пат расти над пат расти, зелено је, гуштчер неје, новти (нокти) има мачка неје, — капина (купина).

16. Пресеков неначнато дрво, ниту педа, ниту чеперок, — чешељ.

17. Сам царо во зелено, измећарите (слуге) во црвено, — пиперки (са стабликом).

18. Си'мам една црква со дробен бел бисер, — уста.

19. Ситен, димитен на липа стоји, липа се треси, димитен пађа, — брашно.

20. Слепа мечка по дол се тркала, — магла.

21. Чаша по чаша дури до Цариград, — стапалките од коњите.

22. Шутомбиче по тумбиче пасеше. — брич.

У Битољу. 25 ФЕБРУАРА 1900 год.

Српске народне приповетке

Постанак вила. — Кад је Бог стварао свијет најприје створи човјека — Адама од земље, али му не хтједе дати душу за четрдесет година, но га прислони уз плот. У то наиђу туда кирицује, зачуде се кад виде то чудовиште и почну међу собом говорити: о Боже, какво ли је оно створење уз онај плот? Бог им се јави и рече: оно ће бити човјек, а живиће на другом свијету. Тада му даде душу, створи му жену — Еву и пошље их на овај свијет. Кад дођу на овај свијет изроде многу дјецу и кад су била већ поодрасла, заповједи Бог Адаму и Еви, да му доведу сву дјецу на једно велико брдо. Ева се побоји, да јој Бог дјецу не помори, за то одвоји половину љепше дјеце, па их сакрије, а другу половину одведе Богу на брдо. — Кад доведе дјецу пред Бога, запита је Бог за осталу дјецу, на што му Ева одговори, да ни једног више нема. Бог благословивши дјецу, коју му је Ева донела, окрене се њој па ће јој рећи: иди и води ову дјецу кући, нека буду благословена а ону што су код куће посакривана, не нашла ни једно, него се од тебе разбјегла по гори и по води. Кад Ева кући, а оно ни гласа ни трага од дјеце;

које у гору, а које у воду, сва се разбјегла, Која одоше у гору од њих постадоше виле, а које одоше у воду од њих постадоше водени коњи.

Коњиц у Херцеговини 1899. Прибиљежио:
Дим. В. Терзић

Кадија и чобанин. Чувао чобанин велико стадо оваца, па кад бијаху полегле, да пландују, а уз њих и гаров — искочи од некуд вук међу овце и зграби једну. Чобанин баш ни да се помакне с мјеста, него рече: та шта бих му је отимао, кад и онако имам доста оваца, а оно нека буде његова нафака. Док то чобанин говораше, гаров не би лијен но скочи за вуком и отме му овцу. Како овца жива оста, чобанин је одреди гарову, а и сву јањад коју објањи. Мало по мало изјањи се петнаест оваца и у то крепа гаров. Чобанин почне премишљати шта ће с гарововим овцама; најпослије смисли, да оде кадији и да њега за савјет упита. Дође кадији, каже му све шта је и како је. Кадија, се мало замислио, па ће чобанину: одмах дођерај овце мени, јер мени припадају. Чобанин учини кадији темена и пође кући. У путу се сјети, да упита кадију шта му је био гаров, па да њему припада што је иза гарова остало. С том намјером врати се кадији, па га запита: молим те ефендија, шта ти је гаров, па ти припадају његове овце? На двор пасји сине, зар меника, да то речеш — продере се расрђени кадија и истјера чобанина из суднице. Тако се врати чобанин кући и узме опет овце ко своје. Прибилежио:

Коњиц у Херцеговиии. Дим. В. Терзић

Два очева савјета. — Оно ти, љето си моје, почне мријети један добар Србин, Ришћанин, па ти драгане мој, зовне себи сина, да се, добри чоече, халали, и, да сина благослови. . . .

— Кад се је лијепо халалио, и родитељски му благослов дао, рече му још и ова два савјета:

„Синко, прави куће по свијету, а то ће рећи: свакога у дом прими, нахрани и напој га, па ће и тебе свако примати, и гдје-год дођеш имаћеш своју кућу; љеб једи с медом, т. ј. ради неуморно, и не мој сједати за софру док добро неизгладниш па ће ти љеб бити с медом[1]). . . . . прибилежио

Петар Ст. Ивановић

Христос је благословио ресуза — Кад су Јуде Христа мучили, и ексерима (чавлима, клинцима) га приковали на крсту, онда је пастир туда прошао, и свиралом извади пети ексер, па

1) Чуо од Гојка Никића, дунђера из села Мичијевића — котор Маглај.

се њим баци на овце. И, тако олакша болове Христу. С тога је Христос благословио рсуза, који украде пети дио. . .

— Ене, душо си медена, није грехота украсти све што је пето. . .[1])

ПРИВЕЉЕЖИО:

МАН. ОЗРЕН, 1900. г. П. С. Иванчевић.

Тујбе Алија у џамија — (из Малеша). Неки Турчин по имену Алија, није никада ишао у џамију, за то су га Турци много пути опомињали и говорили му, да није лепо што он тако ради; али је Алија слабо марио за то.

Једва се једном о њиховом Бајраму реши да и он иде у џамију. Код Турака је обичај да у џамију не улазе с обућом, него је остављају испред џамије, врати се кући, узе једну врећу и сву обућу стрпа у њу, однесе је кући, па се одмах врати у џамију да клања, чинећи се свему томе невешт.

Кад Турци почеше да излазе из џамије приметише да им нема обуће, почеше се бунити, а неки почеше и да вичу: „То је Алијино масло; јер он је последњи дошао.“ — „Бели ја нисам, поче се бранити Алија, јер кад сам ја овде дошао, није ни било обуће.“ — Кад Алија виде да му они не верују, рече: „Е, вала Турци, кад ми не верујете, бели ме више нећете видети у џамији,“ па додаде: „Тујбе Алија у џамија, ни до сада ни од сада.“ То рекав, оде од њих ко бајаги љутит, што Турци бацају беду на њега, а и Турци после мало, одоше боси својим кућама, а Алија и данас носи њихову обућу.

Станко Костић
учитељ у Ратеву (Малеш).

Загонетка — (из Малеша). Неки човек почео је под старост да учи ћурчијски занат. Многи су га питали, зашто то сада чини, кад то није радио у младим годинама, а он је свима одговарао: „Е, моја децо, три пута су ми до сада кућу поарали, и још два пута има да ми буде поарана, ето зашто се сад мучим, ако хоћете да знате.“

Коме је год ово рекао. свак га је питао и молио да му каже шта то значи; али старац не хте никоме казати до мени, и то да нико не чује. —

Овај је старац има пет кћери; три је удао са миразом, а две спрема.

Стнко Костић
учитељ у Ратеву (Малеш).

Осветио се оци — (из Дебре). Неки је човек био врло киван на оцу, па је дуго мислио на који начин да му се освети.

Баш кад се оца једном попе на џамију да објави акшам, попне

1) Чуо од Ристе Тривунце, ковача из села Мелине — котар Бања-Лука.

се крију̂ћи се и осветник за њим, узевши по џеповима доста урова и кад стигне до најгорњег, последњег басамка пође натраг, посипајући, свуда по степеницама — уров и полако уклони се одатле. Кад оца сврши акшам поче да силази, но чим ступи на први басамак, нога му се омаче, па тако и на други и на све редом сиђе оца котрљајући се одозго до доле, сав изубијан. Истина оца после тешког боловања оздрави, али се више не попе на џамију.

Станко Костић
учитељ у Ратеву (Малеш).

Ситне белешке

I Запис од грознице. (из Босан. Крајине).

Во имја отца и сина, и свјатога
Духа амин!..

Р — а — п — е — с — е — н — д;
Р — а — п — е — с — е — н;
Р — а — п — е — с — е;
Р — а — п — е — с;
Р — а — п — е;
Р — а — п;
Р — а;
Р;
а - — — — — — — — — — ;

Овај се запис подјели на троје, па се сваки пут по три реда у води попије пре чим ће грозница почети хватати[1]).

II. Ковач не смије поклепати (наоштрити) ножа, јер се је и онда нож клепао, кад је Ирод Христа посјећи хтио...

III. У кога је ковача дуља једна кљештаница (држак од клијешта) од друге, борме бјежи од њега, јер је проклет. Пошто су Јуде од оне дуље кљештанице сковали пети ексер и Христа с њим приковали[2]).

Прикупио:
П. С. Иванчевић

Ман. Озрен, 1900. год.

Како се који свет опасује. — Народ верује, да има света над нама и под нама. Они над нама опасују се под пазухе; они под нама по бедрима (куковима), а ми преко средине.

Забележио у Коњуху Ст. М. М. учитељ.

1) По казивању свештеника С. Бере из Приједора...
2) Рђого Тривунца, ковач из Мелине код ман. Гомиоица...

Закончићи. — Поред других обичаја, о Божићу, у Ресави постоји и обичај мешења закончића. Закончићи су колачи од чистог брашна. Ја ћу их описати редом по важности, која им се придаје:

1. Волови. — Узме се парче теста дуго 20—25 см., широко 9—10 см., дебљине до 2 см., њему се додаје још једно исто тако парче, на горњој страни свакога парчета направе се по два набора, који представљају рогове. Одмах иза рогова, мете се парче широко 1—2 см., и то тако да прелази и преко једног и другог парчета, то преставља јарам. Преко оба вола стоји парче теста и то је бад, — прут којим се гоне волови.

2. Овчарица. — То је округао колач чији је пречник 20—25 см. опасан врвцом од теста која је на једном месту прекинута тако да остаје мали пролаз широк 2—3 см. Овај опасач преставља обор у коме су овце а пролаз — врата на обору. У средини су мале лоптице од теста, — овце.

3 Свињарица. — То је колач дуг 15 см. на крајевима заокругљен а са стране се налазе мали листасти набори који престављају сисе.

4. Шљивар. — Шљивар је колач као и овчарица само није опасан. На њему су набори који престављају шљиве.

5. Вачва — је колач дуг до 20 см. са горње и доње уже стране заокругљен а преко њега су мале поређане паралено врвце што престављају обруче.

6. Виноград. — је округао колач као овчарица преко њега иду врвце које престављају редове чокота у винограду,

7. Полаженик. — је округао колач са пречником од 30—35 см. Средина колача је шупља. Чашом се направи круг те колач изгледа као обруч. Кроз овај веже се кудељка вуне са китом цвећа. Колач се мође на главу, ономе ко први дође, полази на Божић, тако да кудељка вуне виси као кићанка, али се ово већ губи. Колач се предаје у руку ономе који полази.

8. Гуске. — Гуске се највише месе. То су мали колачи дуги 5—10 см. цела горња страна изреже се до половине но-

жем, на једном се крају налази мали круг од теста са спољне стране изрезан, у средини круга су очи од два зрна пасуља.

9. Голупчићи. — Су исти такви, само су мањи и разно, према укусу онога који меси, украшени.

10. Криваци и гуцмице. — Су колачи као и голупчићи само без очију.

Ма да се сви, ови колачи зову закончићи ипак се без гусака, голупчића кривака и гуцмица (ови се колачи понајвише месе за децу) може, али без оних других не може се свршити закон". То свршавање закона бива овако: у вече на Бадњи дан, се донесу сви закончићи кад се седа за вечеру. Домаћин узима свако законче и сече по једно парче, топи га у вино и оставља на страну. Та се парчад даје стоци у јарми ради здравља. Остали део закончића, сем овчарице, поједе се одмах на вечери. Овчарица се даје ономе који чува овце и он је поједе на Божић, у јутру код оваца сав, сем оних лоптица које даје овцама да би се патиле, — множиле.

Забележио

26 — XII — 99 год. Ник. П. Даничић

Неколико пригодних обичаја. — 1. На Божић: Пре сунца метну се две кадионице, једна с једне друга с друге стране капије (авлијских врата) у њих се метне жара и на овај тамњана, поред њих метне се по једна запаљена свећица (воштана) и по један гребен. За тим се кроз ту капију прогони стока а после тога ватре из кадионица саставе се и баце се у ватру, свећице, такође саставе и оставе на скривеном месту, где се чувају за годину дана. Гребени, пак, метну се један у други и тако склопљени држе до малог Божића, е да би се — веле - и вучији зуби тако склопљени држали кад би у стоку пошли.

Свиње, на тај дан, прогоне и кроз обруч из истог узрока.

Псима нарочито овчарским, остружу од кантара и вресла (челик и бакар) то помешају с хлебом или чим другим, те им даду да не побесне.

Волове хватају у јарам да лепше иду после. Укућани сасецају нокте, да их вештице не уреку. Исти пију водице (пре сунца донесе метнувши једну или обе ноге на какав челичан предмет, обично секиру, да би, веле, били здрави као челик.

2. На Ђурђевдан: Мећу (испаљују) пушке преко стоке да би се вукови плашили.

Ките се копривама и дреновином е да би били здрави као дрен и љути, хоћу рећи жустри као коприве.

3. У очи Спасовадне: Метну у тор пуну крављачу (штругља, ведро) воде да преноћи ту, е да би се тако преко лета пунила млеком.

а

4. На покладе (ма које): У вече једе се бели лук; на соби, у којој ће се лежати кад се уђе да се лежи затворе се врата, не рукама, већ леђима и при дну истих задене се какво оштриво (нож, бритва, одломак од секире или др.), да вештице немају и не могу имати приступа ту.

Сем тога обично се при легању броји каква бројаница као нпр. Заспао Караул-краљ на цицину брегу код понор студенца. Мало спио чудан санак снио: Отуд иду триста и тридесет препасанија и пред њима Томо господине. Томо плете мреже и тоноте да тоноти виле и вештице. Оне му се мољаху: Немој тако Томо господине, нећемо вама ни вашем племену, ваљаћемо вам последњем времену. Да идемо под највиши град где но беле буле играју и свилени тобочићи (тобоши). Оне ће не ту позвати: О'те друге, да играмо. Ми немамо кад играти но д' идемо унајвећу планину, да беремо (сигурно тражимо) цецеља (најбоља врста сланика), лука крецеља, петопрсте детелине и да се мажемо од (против) вила и вештица, да нам не могу ништа учинити, док не преброје по мору песак, по песку сваку капљу, по живини сваку длаку. И кад то све преброиле онда нам г.... изеле

Причала ми мајка.

СЕПТЕМЕРА 1899. год. Каона.

Василије Радичевић учит. канд.

Народно веровање о Ласици. — Народ верује, да ласица може да задуне животињу, па и човека, и да од тога задуна може да се угине. За то никоме није мило кад је виђа око торова и кошара, а још више, кад је види у авлији и око куће. — Кад је који види он обично говори: „Лâјо, Лâсице! прете ти моји миши да ти одгризу уши“ (тако неколико пута). Ово за то, да би је тим заплашили, те да не би учинила штету. – Нико од старијих неће на њу никад да се баци, а деци се строго наручује, да се то „не ваља.“ У селу се годинама неће наћи ни један пример да је ко, ма када, убио ласицу. Чак је слабо и помињу, нарочито у вече и у кући. — Кад је који сни или кад коме пређе пут, онда му није мило, јер предсказује неку несрећу. – Има их који верују, да може и да се напрати те да коме учини штету.

Од својих родитеља у Коњуху
забележио
Ст. М. М. уч.

Зашто риба има црвену крв и зашто рак иде натрашке. — Кад су Исуса Христа разапели на крсту, онда је из њега потекла крв. Тада Бог умеси један хлеб од оне крви и баци га у море, да га поједу морске животиње. Кад виде риба овај хлеб одгризе и поједе мало, па позове и рака да узме и он мало да види какав је али рак кад дође близу пољуши хлеб

па се устукне натраг. Кад то виде Господ благослови да риба има црвену крв, а рак увек да иде натрашке.

Алексинац по причању, Вељка Богдановића
забележио Милутин Филиповић

ПРИКАЗИ

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, na svijet izdaje Jugoslav. Akademija Znanosti i Umjetnosti, Svezak IV., 2. polovina. (S 10 slika). Uredio Dr. Ant. Radić. U Zagrebu 1899. Knjižara Jugoslovenske Akademije (Dionička Tiskare). Cijena for. 1·25 8мина, Стр. 161—324.

У овој свесци „Зборника" за наш народни живот и обичаје има од расправа: Народна главбена умјетност у Далмацији по стручном свом путовању из г. 1890. и 1892. подаје Људевит Куба (свршетак), (стр. 161—183). — 2. Ситнија прилози и то: Ћудање, написао Dr. Станислав Цишевски (184—190); Капе у Херцег-Босни, приопћио Иван Зовко (190—195). — Од грађе налазимо у овом „Зборнику": 3. Буковица, пише Иван Жиц. (221—243). — 5. Дувно (Жупањац), народни живот и обичаји, пише Стојан Рубић и о. Фра Анђео Нуић (244—291). 6. Извјешће уредника академијскога „Зборника за народни живот и обичаје Јужних Славена" о путовању његову по Босни и Херцеговини обављену у вријеме од 20. српња до 21 коловоза 1899. (Читано у сједници академијскога фолклорскога одбора дне 21. коловоза 1899), (292—324).—

— Српски фолклор написао Тих. Р Ђорђевић. Оштампано из „Карађића" за 1900 г. Алексинац. Штампарија Мате Јовановића, Београд, Кнез Михаилова ул. бр. 24. 1900. 8мина, стр. 18., Цена 0·50 дин.

— Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, написао Петар М. Илић. Оштампано из „Карађића" за 1900. г. Алексинац. Штампарија Мате Јовановића, Београд, Кнез Михаилова ул. бр. 24. 8мина, стр. 27 Ова питања шаље уредништво „Карађића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља технолошко градиво из народног живота, на захтев, бесплатно. Т.

— Dr. Manojlo Smiljanić, Beiträge zur Siedelungskunde Südserbiens. Wien 1900. R. Lechner. Присна узајамна веза, која постоји између природе и човека, из међу земље и њезиних становника, утицала је на правац научних радова многих географа, почев од великог учитеља у географија, Ритера па до најновијих радова Рацлових. У овоме правцу креће се и напред наведени рад г. Смиљанића, који је одштампан из расправа Бечког Географског Друштва. Задаћа је ове расправе: научно познавање насеља у Јужној Србији. Најпре излаже писац, који је лично пропутовао цео проучени крај, положај, простор, границе орографске и хидрографске односаје Јужне Србије; за тим разлаже о густини насеља, о њихову простирању, о типским разликама у источном и западном делу, осврћући се, колико је потребно, и на историске радове — на име г. Новаковића.

Г. писац је својим истраживањем дошао до ових шест типова насеља у Јужној Србији; 1) појединачни стан; 2. преслани облик између појединачног стана и збивеног насеља: 3. тип уличних села; 4. тип заклоњених уличних села (нов тип); 5. преслани облик између уличног села и растуреног села и 6. растурено село.

При крају се налази опширан преглед литературе. Уз расправу иде једна карта о густини насеља у Јужној Србији. П. М. П.

— Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка ч. I. Львів, 1900., З друкарни Наукового Товариства імени Шевченка під зарядом К. Беднарського.

Ова књига садржи најпре досадашњи развој малоруског ученог друштва Шевченко, о коме је било нешто речи у „Карађићу" од прошле год. на стр. 84., а за тим рад у друштву за прошлу годину, издања друштвена и стање друштвено. Но све то није само прост извештај, већ преглед веома интересантан и поучан. Т.

— Friedrik Starr. Catalogue of a Collexion of objects illustrating the folk-lore Mexico. London, D. Nut. 8мина стр. IX+132. (Издање Folk-Lore Society-а.

О овој књизи вели један француски фолклорни часопис ово: И ако је наслов ове књиге врло скроман, сваки њезин одељак садржи драгоцених напомена о фолклору, а украшена је многобројним фотографијама, које представљају најтипичније предмете који су у њој описани или побројани. Ту налазимо опис инду-

стрије народне и дуђанске. Народна забава, игре дечије и младићске; народни празници чине засебну, врло интересантну партију ове књиге. За овим долазе амајлије и чарања, предмети који се односе на вештице, обожавања и неколике напомене о народној медицини. Нису заборављени ни народни колачи ни различити предмети који се односе на вршење религиозних обреда у Мексици. Ванредно је интересантан одељак, који се односи на празнике умрлих и на смрт.

Т.

— G. Pitrè Feste patronali in Sicilia. Torino-Palermo. Carlo Clausen, 18 стр. LXIV + 572 (Цена 8 дин). Ово је двадесет прва свеска од колекције коју је отпочео још пре тридесетину година G. Pitrè, но ово је једна од најбољих и најзначајнијих. После пространог предговора у коме се налази номенклатура места под заштитом светаца, легенде и извод главних идеја, које се у њима налазе, писац описује област за областу, правнике сицилијанске, увек са значајним детаљима, које се односе на прошлост. Дело је украшено сликама које представљају, обреде, украсе и личности.

Т.

— A. Balladoro. Folk-lore veronese. Venticinque guichi fanciulesch i. Torino Carlo Clausen, 18. стр. 24.

— André Lefèvre. La Grece antique Entretiens sur les origines et les croyances. Paris. Schleicher, 18 стр. 463. (Bibliotheque des sciences contemporaines).

— Cristoforo Crisanti. Folk-lore di Isnello. Palerme, Reber, 18, стр. 250 (цена 3 дин).

ГЛАСНИК

Етнографски Одбор Српске Краљевске Академије. — У „Просв. Гласнику" св. за април ов. г. читамо, да је Етногр. Одбор Срп. Кр. Академије имао свој скуп 27 марта и том су приликом урађени ови послови: Према реферату, Михаила Валтровића, председника овога одбора, одлучено је да се рад Вида Вулетића Вукасовића: Народни везови из околине Дубровника, пошто се у њему изврше потребне исправке, објави у трећој књизи Српског Етнографског Зборника; према реферату Даворина Јенка одлучено је да се мелодије народних песама из Левча које је записао и одбору послао Тодор Бушетић учитељ из Пољне, уврсте у III књигу Срп. ског Етногр. зборника; према реферату секретара овога одбора о збиркама српских народ. них умотворина, послатих за Срп. Етногр Збор., одлучено је о награди неких збирака а за остале збирке одредиће се награда скупљачима доцније. или ће им се по одобрењу Академијину, понудити за послате збирке накнада у издањима Српске Краљ Академије. Прилог Тодора Бушетића, учитеља из Пољне, Српске народне игре у Левчу, упућен је на оцену Даворину Јенку. По предлогу одборова секретара утврђена је количина награде за рад на исписивању сижета народних песама и на прибележавању осталих народних умотворина у збиркама, у различним издањима до сада објављеним.

— У додатку ове свеске „Караџића" доштампана су „Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског", што их је саставио Петар М. Илић, професор. — Ова су питања оштампана и посебно, те ће их свако ко их буде затражио од уредништва „Караџића" или од писца добити бесплатно.

— Читамо да су изашле из штампе: трошком „Матице Хрватске" Hrvatske narodne pjesme. Dio prvi: Junačke pjesme (Muhamedovske). Knjiga četvrta. Uredio Dr. Luka Marjanović. VIII. + 736.

„КАРАЏИЋ" ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАБАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

БЕОГРАД, ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛ. 24.

XXII. Алати, справе и слично.

1.) Како назива наш народ алате општим именом (алат, урутка и т. д.)?

2.) Које алате и справе употребљава сељак у там. крају за своје радове у кући. у пољу и око стоке?

3. Које справе употребљава женскиње за своје ручне радове?

4.) Које алате и справе граде ссми сељаци, а које купују?

5.) Којим се алатима служе занатлије у там. крају?

6.) Који се алати употребљавају за обраду дрвета?

7.) Који се алати употребљавају за обраду камена?

8.) Који се алати употребљавају за обраду рогова?

9.) Који се алати употребљавају за прераду метала?

10.) Који се алати употребљавају за прераду коже?

11.) Има ли тамо каких празноверица о појединим алатима и справама?

12.) Да ли се кадшто употребљавају алатке од камена и костију, са каким празноверицама?

13.) Жању ли тамо српом или косом; шта све иде уз косу (брус, водир и т. д.)

14.) Како се зову делови на ралици и плугу?

15.) Колико врсти секира разликује тамо народ (брадва, тесла и т. д.) и како се зову разни делови на секири?

16.) Које врсте ножева разликује тамо народ (бритве, кебе, ножићи, бичкија и т. д.)?

17.) Каких тестера употребљава наш народ и како се зову поједини делови на њима?

18.) Како се зову и чиме се разликују разне врсте бургија, свердала?

19.) Које врсте кљешта разликује наш народ, односно занатлије?

20.) Које врсте игала разликује тамо народ (за шивење, плетење, низање и т. д.)?

21.) Које справе употребљава наш народ за подизање и спуштање терета (мотке, палије, чекрке и т. д.); каква је разлика између мотке, ћускије, лемеза, ајдамака, мачуге, оплавка, маговине и т. д.?

22.) Који се алати употребљавају за набијање коља, (маљеви) и који су им делови?

23.) Каких решета има тамо и ко их гради?

24.) Каких воденица има у там. крају (ветрењача, сувача, поточара и т д.); из којих се делова састоје; који су делови на воденичном колу; које су направе око воденичког камења?

25.) Шта је млевење на уставу, самотегом?

26.) Како се урађује (поправља) воденично камење, кад се зглади?

27.) Шта се верује о старим воденицама?

28.) Које се справе употребљавају при прању рубља (пирајке, пракљаче)?

29.) Каких бунара има у там. крају (ђерам чекрк, шмрк) и како им се зову делови?

30.) Каких затвора има тамо на вратима, ковчезима итд; како се зову (катанац, реза, кључаница, скакавица итд.), из којих се делова састоје и ко их гради?

XXIII. Занати и занатлије.

1.) Којих заната има тамо у селу, а којих у варошима; које предмете израђују све ове занатлије?

2.) Који се занати сматрају као најуваженији, а који као неугледни, презрени и зашто?

3.) Којим се занатима баве Срби, а којима туђинци; које занате раде Цигани и зашто?

4.) Јесу ли занатлије из места, или су досељеници, или привремено раде?

5. Има ли тамо печалбе и печалбара и шта знате о томе?

6.) Раде ли и жене неке занате и које?

7.) Има ли наш народ дара за занате и по чему се то познаје?

8.) Имају ли занатлије обичај да певају кад раде и које песме нарочито?

9.) Има ли каких празноверица о појединим занатима?

10.) Које занатлије носе своје израђевине на сајам (панађур) и зашто?

11.) Шта се прича о постанку и старини појединих заната?

12.) Иду ли занатлије ван свога места, ради усавршења, и како зову то странствовање (вандровка)?

13.) Које су занате примили наши од туђинаца и од којих (н. пр. Турака, Немаца итд.)?

14.) Шта прича народ, зашто неки занати напредују, а други пак пропадају?

15.) Које се занатлије служе нарочитим говором за споразумевање (мутавџије, ужари, грнчари), како се зове овај говор (длакарски, мутавски) и шта се прича о постанку овог говора?

16.) Којих еснафа има у там. крају и какво је њихово садашње уређење?

17.) Какво је било еснафско уређење пре новог законодавства?

18.) Је ли било еснафског уређења по селима?

19.) Је ли било какве заједнице међу свима еснафима некога места?

20.) Је ли уживао који еснаф какву повластицу од власти и зашто?

21.) Је ли био обичај да извесни еснафи припадају само једној народности и вери, а друга да тај занат не ради?

22.) Јесу ли радили који еснафи у извесним улицама и махалама?

23.) Је ли судио еснаф какве спорове и како се звао такав еснафски састанак (лонца)?

24.) Какав је био делокруг еснафског старешине и како се звао овај (устабаша, ћурчибаша, чорбаџије, терзибаша итд.)?

25.) Је ли имао еснафски старешина помоћника, како су се звали ови (челебија, првомајстор)?

26.) Шта су били чауши у еснафу?

27.) Шта је био ћаја, а шта баш-ћаја у еснафском уређењу и како су бирани?

28.) Шта је био калфабаша, а шта бећарбаша у еснафу?

29.) Кад и како се издавао тестир (еснафска дозвола, мајсторско право) младим мајсторима?

30.) Је ли се знало за еснафску кутију и како је чуван еснафски новац?

31.) Је ли било каких обичаја, кад се шегрт вадио за калфу, а калфа за мајстора, је ли то било у вези са каким испитом?

32.) Шта су били сараори и неимари код дунђера?

33.) Је ли био одређен најмањи рок службе шегрту и калфи?

34.) Којега свеца слави или је славио који еснаф?

35.) Како се светкује сада и како се светковао некада еснафски светац (слава, пир)?

36.) Имају ли еснафи заставе, какве и где их држе?

37.) Како се зову деца која иду на занат (чираци, шегрти); има ли каких обичаја при њихову примању; смеју ли да мењају занат без дозволе мајстора и еснафа?

38.) Има ли прича да су ови или они занати постојали у нас још пре Турака?

39.) Има ли случајева да је један мајстор радио по два заната и како се сматрао такав мајстор?

40.) Има ли каких народних песама о појединим занатлијама (н. пр. у терзије танка игла а још тања вечера)?

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашле су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад четири свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвѣщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. До сад је изашло 15 свезака. Цена је свакој 5 дин.

— Český lid Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt, Praha, Vyšehrad na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

— Národopisný Sbornik československý vidáva Národo isná společnost československá a Nar dopisné museym československé. V Praze Prikopě, 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видаэ Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Skład glowny w ksiegarni M. Arteta, Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mythologie, litterature orale, ethnographie traducionelle et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Société des traditions populaires) Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дині

— La Traditin, revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, dirigée par M Henry Carnoy. Paris 17, rue Notre Dame des-Champs. — Цена 15 дин. Поједине свеске 125 дин.

— Melusine, recueil de mythologie, litterature populaire traditions et usages, dirigé par Henri Gaidoz. 2, rue des Chantiers. Цена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore. Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugène Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1.50 дин.

— Die Donauländer, Zeitschrift für Volkskunde, mit Berücksichtigung von Handel, Industrie und Verkehrswesen in den Ländern der unteren Donau. Herausgegeben von Adolf Strauss in Budapest VII Also erdöser 1. Излази у месечним свескама. Цена за Аустро-угарску 12 фор. за остале земље 30 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Vorstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

Посебни отисци из „Карацића":

1. Питања за прикупљање градива о ловачким обичајима у Срба, саставио Т. Р. Ђ. (1899). —

2. Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба, саставили Божидар Јоксимовић и Влад. Р. Ђорђевић. (1899). —

3. Питања за прикупљање технолошких обичаја у народа српског, саставио Петар М. Илић. (1900).

Сва ова „Питања" шаље уредништво „Карацића" свакоме, ко је вољан да по њима прикупља градиво из нашег народног живота, на захтев, бесплатно.

4. Српски фолклор, написао Тих. Р. Ђорђевић. (1900). Цена 0.50 дин.

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ

АТ

ПРОФЕСО

ШТАМПАРИЈА

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

АПРИЛ 1900

ГОДИНА II

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе, ах' се и сећајте,
Ко 'но красна пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1900

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Старинско црквено певање од Стојана Новаковића 57
Морешка и тусти судац (крај) на Корчули (у Далмацији), приопћио Вид Вилетић — Вукасовић 59
Народно предање о местима од Ив. Иванића, Сп. Радивојевића и Марка М. Исаковића 64
Српске нар. клетве (из Пореча—Мађедоније), прибележио Антоније Тодоровић, учитељ 66
Српске народне загонетке (из Прилипа — Турска), побележио Точак 67
Српски народни обичаји о Ускрсу у Славонији од Лазара Богдановића 67
Ситне белешке од Антонија Тодоровића 69
Прикази 70
Гласник 72

Додатак:

Питања за прикупљање технолошких обичаја у Срба, написао Петар М. Илић, професор.

Ко жели може добити у уредништву „Карацића“ комплет „Карацића“ за прошлу годину по цену од десет динара.

Уредништво.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂЕЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 4. У Алексинцу, Априла 1900. ГОД. II

Старинско црквено певање[1)]

Познато је да је наш народ усменом својом традицијом с колена на колено сачувао много којешта од старих времена. Негде сам у књигама својим имао прилике да се на народно памћење позовем чак и за питање о староме српском изговарању словенског црквеног језика. Народ, заиста, и данас на многим местима пева не данашњим црквеним изговором већ оним којим се наша црква служила пре непуних двеста година и раније.

У томе доказу старине текста налази се доказ и за старину још нечега, без сумње не мање знатног, а то је м е л о д и ј а. Откуда она мелодија, којом народ и сад пева те црквене песме? Кад се сачувао старински изговор, различит од данашњега, може бити још из старе државе, без сумње се и у мелодији сачувала стара традиција, српска или византијска. Та традиција не мора бити лепа; не мора бити достојна обнове или подражавања у данашње време. С тога гледишта се не треба за овим стварима заносити. Али та традиција пре него што угине (а угинути мора), треба да се забележи, види,

1) Са највећом радошћу и благодарношћу поздрављa уредништво „Караџића" сарадњу данас највећег српског књижевника г. Стојана Новаковића који овим чини највећу част и одликовање нашем скромном предузећу. (Уредништво „Караџића").

позна. У њојзи је такође зрнце грађе, које може негде некоме помоћи да позна целокупни живот нашега народа у прошлости.

Византијско црквено певање све више дражи радозналост археолога. На овогодишњој свечаној седници Рускога Археолошког Института у Цариграду (27. фебруара) држао је г. Тибо (Thibaud) говор о старом црквеном певању у Византинаца и у Словена, и, по белешкама старих рукописа, певањем вештих људи, показао је две прквене песме, како су се, по његовом истраживању, у старо време певале. Кад смо их слушали чинило нам се да оне ванредно личе на општи карактер наших народних црквених мелодија, колико смо имали прилике познати их.

Француски католички калуђери овамо на Истоку, руковођени горе поменутим археолошким интересом, истражују по Сирији и по осталој Малој Азији у живој традицији старинских црквених општина старо црквено певање. Претпоставља се да је тамошњим црквеним општинама учитељ била средњевековна Византија и да се у онамошњем живом предању певачком још може наћи белег некадашњег учитеља, може бити незнатно промењен. Наука се довија и тражи средства у свачем, да докучи истину, и што је сакривенија или што изгледа недостижнија та истина, живља је жеља да се изнађе и објави у пуној својој светлости.

Не би ли и у нас могли знаоци да прибележе црквене старинске мелодије што се још традиционално певају по селима у народу, онаке какве су? Прилика је за те песме најзгоднија о преславама, кад певају крстоноше. Крстоноше су могле најбоље и сачувати ове врсте традицију. Може бити да и другде још има овога традиционалног црквеног певања. Исту пажњу оно заслужује, где би се год могло поуздано наћи и утврдити чистота и старина његова. И све би то била драгоцена грађа за познање како нашег тако и византијског црквенег певања.

13. Марта 1900 у Цариграду. Ст. Новаковић.

МОРЕШКА И ТУСТИ СУДАЦ (КРАЉ) НА О. КОРЧУЛИ

(У ДАЛМАЦИЈИ).[1]

ПРИОПЋИО

ВИД ВУЛЕТИЋ — ВУКАСОВИЋ

Морешка се бије у граду Корчули, а тусти судац[2]) (краљ) по селима на истому отоку (на Сињему мору)[3]). Корчула је оток те је протурио сва времена и све владе, па нам ове двије игре спомињу пустолове (авентуристе) Средњега вијека, који су се борили проти варварима, а особито проти Африканцима, који су, као најгрђи гусари, арали села и градове на Сињему мору.

Игра је, без сумње шпањолскога постанка, а јунаци су мусулмани. Уз остало нам је познато, да су се Шпањолци много борили за слободу проти Маврима. Епизода је припроста, ал ипак зламенита:

Моро, црначки краљ хоће, да уграби бијелу ђевојку, бива госпођу, робињицу. Ну је робињица заљубљена у „бијелога краља“, који је брани, па се с тога замеће кавга. У витешкој је игри различитијех фигура, те јих се игра под ударањем њекијех словинскијех глазбила.

Ово су фигуре:

1. Сфида. — 2. Руђеро. — 3. Морешка. — 4. Финта. — 5. Моро in dentro (Моро унутра). — 6. Парипић. — 7. Криж. — 8. Спањолета. — 9. Руђер de forivia.

Ево и дотичнога разговора у морешки:

Морешка.

Була, Моро, Отмановић и Осман.

Була.

Остав ме се.... молбе твоје
неплодне су цић разлога,
јер липости ове моје
љуби други, а ја другога.
Слатки Османе, брате мили,
да би видио сада, како
тужно срце моје цвили
ради тебе, добро свако!

*

Моја миса' сваколика
ти си покој мој највећи,
ти ма утјеха ти ма дика
у садашњој тој несрећи.
С'вим да гвожђе прем немило
околило је руке моје,
срце моје у твоê крило,
а твоје је у крило моје.

*

Слободом се дичит драгом
сужња овако ја не могу,
ал с љубави твојом благом
дичит ћу се по разлогу,

1) Види Vienac год. 1890. бр. 46., 47., 49. — Музика још није нигдје објелодањена а у Viencu су и слике.

2) Претпли судац јер суди тобоже само о месојеђама.

3) Сиње море — Јадранско море.

носит ћу те у срце моје,
докле будем обдисати....

Моро.

Већ пристани о госпоје,
тужбе твоје нарицати.
Доста си се истужила
ал на сврху сад одлучи
бити драга моја вила,
будућ да си у мојој руци.
Нек те дође сад отети
твој примили, твој храбрени,
драги узрок твоê памети,
сад из снажне руке мени.

*

Велика је мука моја
чут гди мога противника
прид моје очи липост твоја
зове, да је своја дика.
Ах, за љубав, ку ти ја носим,
драга вило, срце моје,
све ово трпим, све подносим
рад липости миле твоје.

Була.

Кад сам теби тако мила,
једну милост дат не стиди....

Моро.

Све, што хоћеш, драга вило,
Без обзира заповиди.

Була.

Кад достојну те милости
ти ме хоћеш учинити,
да пристану моê жалости,
пристани ме већ љубити.

*

Јер ми већу муку даје
љубав твоја, мен' немила
нег' веруга већ која је
руке моје уморила.....

Моро.

Све се надах, ајмех, муке
чут не ово, ах, немила,
будућ да си у моје руке,
ту си милост имат хтила?
Оставит те не, не, нећу,
ни не љубит не, не могу
неизмирну дакле твоју
љубит липост по разлогу.

*

Питај дакле све, што хоћеш,
још краљевство оца мога,
све од мене ухват можеш,
драга вило, осим тога
Немој дакле срце твоје
тврдо имат мени прама.....
Ал, што би? Кâ војска ово је?
(Дође бијели с војском)

Отман.

Отмановић страха нема!

Бијели.

Брез поштења и брез части
не уздај се у десницу,
на издају хтио си украсти
мучећ моју виренице?

*

Гди је витешко твоê поштење,
гди је храбрено твоê јунаштво,
како опаки имô си смење,
поставит је у сужањство?

Бијели.

Спомени се да се дилим
с војском мојом с двора мога,
за стећ вилу, ку и твоим крилим
видим сужњу без разлога,
ну 'е поврати и право је,
Арапине, мени сада!

Моро

Устрпљенство даје моје
срце у теби ал не нада.
Цијениш, да ћу 'е повратити
у твоê руке? ја никако;
пр' ја ћу главу изгубити.

Була

(Арапине, смење опако)

Бијели

Да ми није за у крв твоју
худи, грдни Арапине,
опоганит сабљу моју,

понижит с' с моê висине,
чинио бих, да од тебе
не нађе се већ спомене.

Отман

Није срчбе од потребе
Османине, слишај мене:
Н'је разлике од моје круне
с отом твојом кâ те реси,
обје јесу дике пуне,
ја цар јесам ти цар јеси.

Бијели

Поред мојом круну твоју
смиш поставит, грдни Арапе?
Мене с тобом ки ти у боју
мнократ узам ноге запе?
Мене који свитом влада,
никогар се који не бојим
од истока до запада
поклон свита који достојим?

Моро

Ах, не могу већ трпити
Османине, смење твоје
Ради дакле.....

Бијели

..... Сад бранити
величанство ход' те моје.

Була

Немој, немој, ти Османе,
стављати се на пригоду,
за скратити твоје дане,
што било б' за му незгоду.
За да дакле већ пристану
ваше срчбе љуте толи,
ја ћу смртну примит рану
бритка мача горке боли.

Моро

Утажи се, драга вило,
не ће истина бити вику,
не бих могао мртву у крило
видит тебе моју дику.

Була

Ти ме дакле њему врати,
кадар смрт те труди моја,
јер ми с тобом дни трајати
најгора је мâ невоја
Јер прије бих смрт обрала
нег' тву љубав ку ја нећу....

Бијели

На оружје, дружбо остала,
Прам Арапу њој мрзећу!....
Да поштење видиш моје,
кô велико царство даје,
сад витезе скупи твоје
трпећ трудне рати ваје.

Моро

С добре воље, о витеже,
за стећ вилу, бој ћу бити....

(заједно)

Вила, кâ ми срце стеже,
огањ мили племенити,
с добре воље, о витеже,
приправан сам за добити.

Прије шпањолете приступи була и рече:

Чин'те веће, да пристану,
о витези, ваше рати,
кê ми у срцу чине рану,
а из оч'ју крв ливати...

Моро

Дочим годир моје руке
моћ узбудем снажно владат,
њем' ћу веће дават муке,
прије нег' тебе, вило, придат.

Бијели

Ал поразом, ал сужањством
штете теби хоће бити,
силом мојом и храбренством
хоћеш ми је повратити.

Овђе се бију још снажније.

Бијели

Изгубио си, изгубио
Арапине, све твоê дике,

а сад си се подложио
бит ми сужањ по све вике,

Моро

Ово оружје моје бојно,
које руке мо'е притеже,
придајем ти добровољно
с твојом булом, о витеже!

Була

Драга душо, срце моје,
за ким младост моја вене,
прими за дар вире твоје,
прими за дар вирну мене.

Бијели

А ови цјелов нека буде
мила утјеха за мо'е труде.

* * *

Краљ је сеоски (Претили судац) игра, те наличи морешки, али је простија. О тому сељани имају и статут на нашему језику, чаковскијем дијалектом. Никола ће Остојић у своме дјелу (Compendio storico dell' isola di Curzola — Zara tip. di. G. Woditzka 1878) овако о реченој игри на стр. 23—24.: —

Ни из далека нећемо да измишљамо каквијех бајака, но ћемо само напоменути пријатељима древнијих ствари обичај, што је увриježен на отоку од давнијех давнина, т.ј. обичај сеоскијех краљева, чије краљевање иза туђијех владавина, које су слиједиле једна за другом, само траје о покладима (о месопусту). Имало је Блато краља, па га и дан данашњи готово сваке године обнавља Зрново и Пупнат.

Ова прилика краља постаје по избору и подложан је установу, а не зна читати, па нити може имати каква извањскога обиљежја краљевске части, осим штапа, а то је зламење заповједи, па држим да би се у старо доба на њ натакла сјекира, као што су је носили римски литори (?!). Овакијех се је сјекира ископало неколико изпод резвалина древнијех зграда (?!).

У пратњи су јали у краљевој свити: краљевски канцелијер, два суца, већи и мањи подворник или паж тако звани кадет па војска од 20—30 војника, а на челу јој капетан.

Сви ће испод дипалâ уз бубањ и под барјаком да прате краља о благданима на мису (литургију), а по миси је пред црквом испред краља, канћелијера и испред судаца плес, прозван Моштра.

Споменути се плес игра или бије и по осталијем селима на отоку Корчули, а то је нека врста пиричке игре што је описао велеучени г. Петар Нижетић (Nisiteo),[1]) те јој је постанак у Старој Грчкој, па се потпуно односи на описани плес (?!). Кад се доврши плес, онда се сијече волу глава, па се одмах готови месо и постави се софра у особиту стану за краља и за свиту му. Није куд камо да краљ очекује краљевштине јали даћâ[2]) но треба да је од имућне обитељи, јер кад се све-

1) La Dalmazia, књижевни лист број 13. год. 1846.

2) Даће су као у Херцег-Босни десетиња.

чано прикаже, ваља, да почасти тај читав двор, а дворницима је у дужности, да прате краља из дома и у дом.

Краљевско владање траје од водокрста до чисте сриједе, па ти он у то вријеме суди сваки мјесни случај, што засјеца у властито право, баш ако то није под притужбом. Постављена власт трпи, баш као да то и нијесу обичаји, а ту пак није ни најмање штете јавној управи.

Године 1852. био је изабран у Пупнату за краља њеки, Влашић, па се приказао претуру Dr. Ивану Доминису (Господнетићу) и кад му је рекао, ко је и што је, потражити ће у њега, како је то обичај, ланце, а да би педепсао ко то заслужује. Претур (судија), који није нинајмање знао за овај обичај, позове перовођу Тому Иванишевића, те му нареди да одмах пошаље по лијечника, и да чини онога човјека, који је пред њиме повести у болницу (лудницу). — Иванишевић се је устручавао, да то уради а кад му је претур казао разлог, одмах ће на то: — „Овај се човјек на вара, нити је шенуо памети!“ — „Дакле онда ја нијесам при себи?“ зачуђено ће претур. — Перовођа ће му сад потанко испричати, што су ти краљеви онако по обичају. — На то ти претур узмакне раменима, па да не крњи и он права, што су га прећашњи судије подали, нареди, да се оному човјеку предаду ланци (синџири). —

Ето зову дотичнијех музикалних мотива морешке што ми их је добротиво приопћио (како то народ удара) г. Јосип Свобода, учитељ музике у граду Корчули:

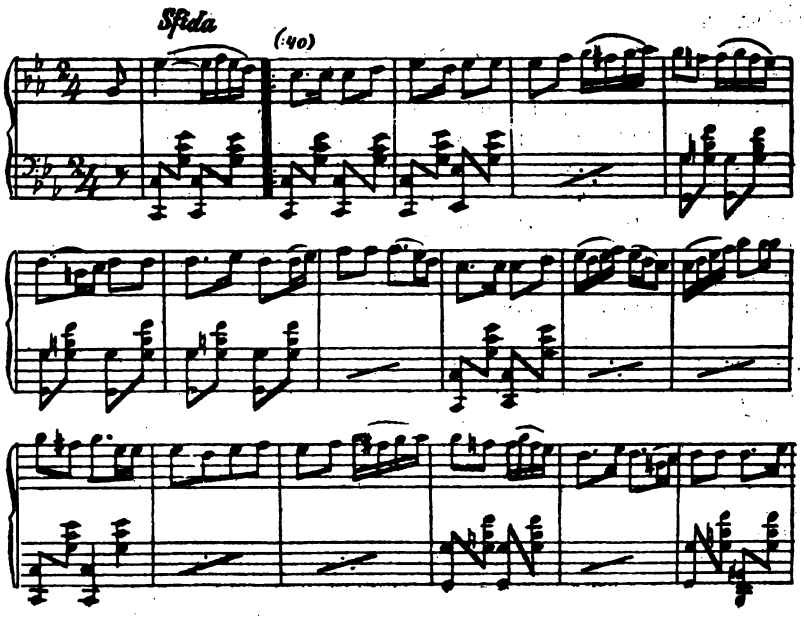

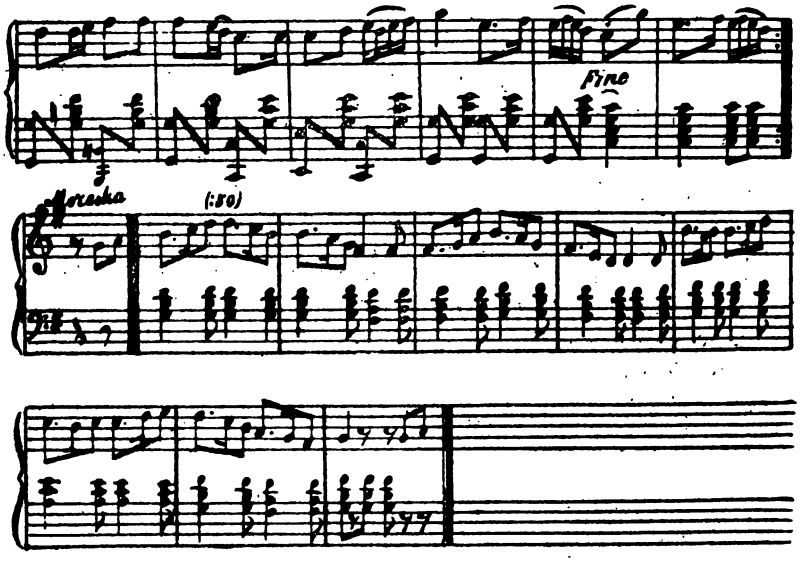

Народно предање о местима

Фелдварац (у Бачкој). Име овога села ново је, помађарено. Старо и право име му је Земљоград, те је од тога начињено ново, мађарско име „Földvár“ („fold“ значи земља, а „vár“ град). Мађарском „фелдвар“ додао је народ српски наставак — „ац“, те је постало садашње име „Фелдварац.“ О Земљограду по коме је ово село и добило своје прво име, знам ово: Још као дечко сећам се, да су постојале неке рушевине града, зидови чији били су од слабог материјала, од земљаног набоја, а око града дуги и велики земљани оклопи, ровови и грудобрани. Народ зове те рушевине „Земљоград“. Оне су биле код саме уставе („шлајс“) прокопа (канала) франц Јосифова, који прокопан средином бачке, сече је на две поле (горњу и доњу Бачку) и везује две велике реке Дунав (код Бездана) и Тису (код Фелдварца, где је ушће тог канала). Постоји народно предање, да су код Земљограда вођене љуте битке за време турске владавине угарском, и да је тај град бранио улазак Турцима из Банатa преко Тисе у Бачку.[1]) Да ли те рушевине и сад постоје или их

1) На четврт сата од Фелдварца на путу ка старом (српском) Бечеју има једна по већа хумка, која носи име „Коштаница“. Вели се, да су и ту били љути бојеви са турцима (1848|49 г. и са мађарима) и оа је то име дошло од силних костију, око ње.

је зуб времена сравнио са земљом, није ми познато, јер нисам већ 10 година био у свом месту рођења.

Сада у Фелдварцу има 6000 становника, од којих су 3500 Мађара и 2500 Срба. Мађари (потоњи досељеници) су, дакле, бројно у већини, али су Срби по иметку и богаству и сад јачи од њих. У Фелдварцу постоје две српске народне школе, српска читаоница и српска зањорадничка задруга. Ив. Иванић

Лисолај. — Лисолај је село у Битољској кази, на 2—2½ ч. идући пут Крушева.

Некада, људи не памте; али се прича, да је у овом селу била страшна морија, куга, чума или тако што год. Од те напасти несу могли никако да се избаве, него је свет нагло умирао, и кад то неје престало, они су почели да напуштају село, и тако га сви напусте, па и стоку су отерали са собом, а и пси и мачке разбегну се одатле, сем једног пса, који је био лис. Кад су после људи пролазили поред села, само су чули како лисо лаје, отуда и Лисолај. Приметежио

Битољ. Сп. Радивојевић

„Пчелињак“ („Челињак“), мало брдо код Лешнице. Кад је Вида сазидала град на Видојевици, она је донела разних домаћих животиња и у граду их држала и неговала. Тако је имала и рој пчела; али једнога дана „утекну“ јој пчеле[1]). Неколико пута их је она натраг доносила, али су оне увек бегале; најзад се и њој досади да их непрестано враћа, па их намести овде и тако се пчеле „стане“ (умире, нису више бегале), с тога се и ово место зове „челињак.“ Истина је да и сад овде има доста пчела у дупљама великих липа, којих има преко стотине.

„Ћетеништа“.[2]) Нестане једанпут Тројану платна па да би могао правити одело својим војницима, науми да сеје ћетен (лан). Ходао је свуд около да нађе место, али му се нигде не допадне. Најзад намисли да пусти сокола, па где он падне, да у тој њиви посеје ћетен; тако и уради, пусти сокола и соко је дуго летео по ваздуху, па најзад падне на једну велику трешњу у овој њиви. Тројан онда дође с војницима овде и својом руком посеје ћетен; отуда је и остало име овој градини.

„Мандића вир“ (једна велика јама у „дубоком потоку“ на Видојевици). Причају да је у Тројана био неки чобанин, што му је чувао козе. Он се звао Мандић. Једнога дана, кад је Ман-

1) И сад се код нас дешава да рој „побегне“ т. ј. остави кошницу, па оде у какво шупље дрво.

2) „Ћетеништа“ су једна повелика градина испод Видојевице, а са три стране додирује их река Лешница.

дић, као и обично, ишао за козама по Видојевици, испадну пред њега курјаци и све му козе подаве, само се он спасе. Кад је дошао Тројану и казао му шта је било, Тројан се ражљути, докопа Мандића и баци га у ову јаму, коју сада зову „Мандића вир.“

Чобани верују да је се Мандић повукодлачио и да лети кад је кишно време излази из вира и плаши чобане. Често се лети деси да понеки чобани у сред дана дојури сав блед у Лешницу; на питање шта му је, одговара да га је Мандић јурио.

Лешница
8 јула 1999 г.

Записао
Марко М. Исаковић

Српске народне клетве

(из Пореча-Македоније.)

1. Натема те натема. —
2. Натема ти злото. —
3. Ајар да но видиш. —
4. Да не прокопсаш. —
5. Да питаш да се раниш. —
6. Господ да ми ти дајет краста и орлои нокти.
7. Да не станеш.
8. Челата да ти пукнат. —
9. Душата место да ти не најет. —
10. Ни да омажиш ни да ожениш. —
11. Велигден (или неки други празник) да го не дочекаш.
12. Стоката да ја не ћердошеш. —
13. Господ да ми ти судит. —
14. Од ђаволот да го најеш. —
15. Да би треснал треснатику. —
16. Крв да ми прскаш на бајрам. —
17. Нишан да ти се не најет. —
18. Да прокопсаш како Јанкула на Косо'о.

Манастирец-Пореч, 18. Јануара 1900.г.

Прибележио
Антоније Тодоровић
учитељ

Српске народне загонетке

(из Прилипа-Турска).

— Побележио Точак.—

1) Бел пикни го црвен извај го. — Чеп на винском бурету.

2) Викна Вида од Орида: од пците не бранете ме, од кокошките бранете ме. — Црв.

3) Врз кучка низ леска. — Соалка (чунак).

4) Долг Тодор без коски. — Чад (дим).

5) Еђупка (циганка) се чекори, еђуптин (циганин) се топори. — Црепна и вршник.

6) Еже, меже, тутун еже, каж'ам ти го не го знајиш.— Еж.

7) Жолти прасци в'тиња лежат. — Расол (купус).

8) Имав едно магаре сета слама ми ја изеде г.... не ми остра. — Кош.

9) Кусо прасе, по рид пасе. — Брич.

10. Кусо, кусо кундале, на грамада седеше, живо месо тргаше. — Дете на боска.

11) Лута кучка в'гори лајит. — Секира.

12) Лута кучка в'тланик лежит. — Киселина (оцат).

13) На врв бука два клајинца. — Очи.

14) На врв бука соленик. — Нос.

15) Полна црква ђачиња. — Заби.

16) Партала ђупка, дувна ветро и се виде г... —Кокошка.

17) Рикна вол во темен дол; чуја лисиците, напрчија опашките. — Тапан.

18) Фи угоре, фи удолу, с'ви глâ — пцојса (црче).—Искра.

19) Црвен прч в' пештера лежи. — Јазик.

20) Четири сестри се бркат, не можат да се втасат.—Елемија

21) Четири браћа в' еден гроб лежат. — Јадка од орев.

23 фебруара 1900 године
у Битољу.

СРПСКИ НАРОДНИ ОБИЧАЈИ О УСКРСУ У СЛАВОНИЈИ.

1.) НА УСКРС.

Некад је био обичај (особито по сели). да свако чељаде кад пође на васкресеније (ускршње јутарње) понесе у марамици

1—2 црвена или шарена јајета, те их дарује попи о целивању. На тај су начин знали сеоски попови до 2 корпе јаја добити, с којима ни сам није знао што да отпочне, него их је — наравно морао делити опет међу млађе своје. Данас је то већим делом престало. У место јаја дели се у тас по новчић, но нађе се по гдекоја баба, да дâ и новчић и јаје. После јутрења зађу деца по кућама па честитају ускрс, а домаћице им дају по црвено јаје, буздован (плетеница од теста са уметнутим црвеним јајетом), а по варошима и по неки новчић. У неким кућама одмах после јутрења, а у некима тек пред ручак куца се старешина кућни са осталом кућном чељади с црвеним јајима поздрављајући ју са „Христос воскрес“! а она њему одздрављају са „воистину воскресе“! Деца се играју сва три дана ускрса јајима.

После подне изилазе жене на гробље и ту по гробовима својих покојника међу црвена јаја говорећи тада „Христос воскресе“!

Међутим се момци скупе гдегод у хладу и оштрим ножићима шарају јаја, којима ће даривати девојке. Момци, који не знају сами шарати, плаћају другима, што им шарају. И девојке дају шарати јаја, што ће их момцима давати. По варошима дају девојке јаја чак столарима, да им их политирају. Има баш правих вештака у шарању јаја. У Осеку сам познавао такву двојицу: неког Тому Страјнића и пок. Илију Болманца. Знали су, шарати: распјатије и ускрс Христов, српски грб, разне звезде, гранчице са цветићима и лишћем, а уз то још и разне натписе као: Христос воскрес! годину, име и презиме (цело или само почетна слова) и т. д. Најобичнији натпис на јајима, што га девојке дају момцима, је овај: „Христос воскрес драги мој, поздрављам ти празник твој, ти не гледај ово јаје већ ти гледај ко ти даје.“ Испод тога је било написано име девојке и година. Виђао сам јаја старих по 10—15 година. Већ су сасвим учмала, али боја и шара није издала.

2) ВОДЕНИ ПОНЕДЕЉАК

Воденим понедељником назива се други дан ускрса. Момци који су тога дана уранили те били на јутрењи, мотре у цркви, који момак и девојка није на јутрењи, па одмах после целивања оду једној кући момачкој, награбе у какав суд воде те зађу од куће до куће оних момака и девојака, којих не беше на јутрењу и поливају их водом из бокала или другог којег мањег суда. И Бож' помози, ако их нађу у кући: тада сретно пролазе, јер их поливају с мало воде, да се кућа много не кваси. Ал' тешко њима, ако их нађу гдегод на дворишту. Тада их знаду поливати из ведра. Данас се оваке шале из санитетских обзира забрањују, јер су момци кадкад умели многога до голе коже по-

лити. Овај обичај постоји од заманде у Осеку. Дал' га још где има, не знам.

О том обичају сачувано је у Осеку ово предање:

Пре 80—90 година било је у Осеку врло много Срба — трговаца. Неки трговац, Нешковић, први комшија уз цркву, не дође једаред на јутрење други дан ускрса. Трговци, који су били на јутрењи, отправе до четири друга до Нешковића да га полију. Кад ови у кућу, а Нешковић се још по кревету ваљушка, не знајући, каква ће га беда снаћи. Не хотећи ови, да кваре собу водом, пограбе чаршав са Нешковићем, понеше га из собе да га баце у реку Драву која није баш јако далеко од куће Нешковићеве. Нешковића стаде дрека, и кад виде да се ови не шале, обећа, да ће у дркву на часну трпезу купити четири чирака, само да га на миру оставе. Ово умилостиви трговце и мануше га се, али наскоро на часној трпези засјаше чираци (посребрени), који су и данас украс цркве осечке. После је Нешковић добро пазио, да не заспи на водени понедељак.

3) МЛАДИ УСКРС

И на млади ускрс домаћице бојадишу јаја, да их деци деле. Понека побожна бака донесе и у цркву, да га да попи. Веле, да се ускршња јаја једу до младог ускрса; после тог дана већ нису добра за јело. У неким селима око Осека излази се на млади ускрс на гробље с литијом, те свештеник прелива и прекађује гробље. У Четину је обичај, да кад се с литијом изиђе на гробље, свештеник најпре учини општи спомен свима мртвима, по том скине свештеничко одјејаније са себе, те седне где у хлад са домаћинима и присмаче јаја, суха меса (обарена), и гутне који гутљај ракије или вина, што су домаћице на гробље изнеле. Па кад се овако напитао и ухватио души места, заређа од гроба до гроба те их прелива, добијајући у име награде по 10—20 новчића за сваки прелив. Преливање зна да траје по 2—3 сата. Кад је с преливањем готов, наново се попа облачи у цело свештеничко одјејаније и с литијом и народом враћа у цркву.

Осек. Лазар Богдановић.

Ситне белешке

СРПСКЕ НАР. ПРАЗНОВЕРИЦЕ

1. Кад жена роди поп јој свети воду и у ту воду треба да спусти три угљена да би породиља имала млека. —

2. О вампиру се прича ово: онај се само повампири (појавпери) кога ђаво попиша. —

3. Турчин који не окуси свињеће месо мора после смрти да се претвори у дивљу свињу. За доказ овога причају да су нашли свињу и на нози јој прстен.

4 Не треба девојку у простој години испросити а у преступној узети.

5. Кад иду стројници да просе девојку онда они окрећу гламње на огњишту код куће девојкине да би се и људима окренула памет те да девојку даду.

6. При венчању обичај је да младожења и невеста одвежу подвеске на чарапама.

7. Кад огањ не гори на огњишту веле да то слути на сиротињу.

8. Кад на огњишту не гори огањ онда укућани коре домаћицу речима: Ће товариме ли? (То значи: хоћемо ли да се селимо).

Манастирец (Поречъ—Маћедонија), 18 Јан. 1900 г.

Прибележио Антоније Тодоровић учит.

ПРИКАЗИ

Из седнице Књижевног одбора „Матице Српске“ 17 фебр. 1900. у Н. Саду.

Реферат члана Књ. Одбора Тих. Остојића о рукопису: „Српске народне пјесме (женске) у срцу Славоније (околини пожешкој и пакрачкој) сакупио Милан Обрадовић

Референат замера скупљачу што у предговору „мало има стварнога а много одушевљених али површних фраза о нашим народним песмама, а добро би било да нас је опширније известио и поименце навео, у којим местима је прибрао оне песме, од којих лица, у којим приликама се оне певају, дакле о средини и животу ове пјесије“. Референат тражи уз женске песме и мелодију, јер се мелодија и текст лирских народних песама у народу нигда не деле и не живе за себе.“

„Несистематско пословање око скупљања наше традиционалне књижевности већ је загрдило. Лађају се на своју руку скупљања песама и они који ни појма немају што се до њих на том пољу радило. Ево видимо г. О. чак и критикује својега предходника у Славонији, пок. Ђ. Рајковића, а није нашао за вредно да види шта је код њега штампао. Ако Рајковићева збирка и има својих недостатака, они се могу разумети 1869-те године, и опростити; теже се то може код ове која се јавља крајем XIX века, када и код Срба разумевање фолклора треба да је много веће. Тако се догађа у нашој књижевности, да се по десет пута штампају веома лоши варијанти једнога мотива, да се штампа бенетање и ћаскање каке сеоске ћурке а и не зна се за дивно певање какве даровите певачице, да се на један крај наваде скупљачи те црпу и мутљаг народне пјесије, док у другом крају није ни скоруп скинут. Зато ми и поред толико штампана материјала још немамо јасне слике наше народне пјесије у појединим крајевима. И так ће бити све дотле, док прибирање, обрађивање и издавање фолклора не узме у своје руке које научно или књижевно друштво, које има за тај посао и материјалних средстава и стручних људи. Данас при скупљању и штампању народних песама не треба да нас руководе само естетички и национални обзири, него пре свега научни. Колико је требало учинити за уметност и националност нашу, већ је учињено Вуковим збиркама. Сумњам да ће се боље што моћи скупити на гомилу. Али има у нашем народу још пуно интересног фолклористичког материјала за проучавање народнога духа и његових особина. Само се тај материјал мора прибирати по неком научном методу и систематски.“

Референат се подвргао мучном послу да тражи варијанте овах песама у досад штампаним збиркама. „Како су данас наше женске песме разастрате по часописима, збиркама, збирчицама, песмарицама, календарима, чак и политичким новинама, а нема у нашој књижевности ни онаквог библиографског прегледа каки је парадио Пољак Цишевски у часопису Wisli, а камо ли каквога регистра по мотивима то је овај посао веома тежак.“

Реф. не препоручује збирку О. за штампање. Али она има ипак своју вредност. Она је документат, не баш Бог зна како тачан, али је тек документат о том, како се у Славонији у околини Пакраца и Пожеге пева и који мотиви се тамо држе. Ових 207 песама могу бити за фолклористу веома интересне и за науку од користи.“

Реф. је тога уверења, „да се и Матица мора бавити етнографским студијама. Ако ништа друго, она треба систематски да прибира и критички објављује фолклор наших крајева

Срба у Угарској, Славонији и Хрватској. Међу предлозима за реформу Матичина рада и њених издања има један и о том,"

„Надајући се да ће се предлог тај о скупљању фолклора пречисти", рефер. предлаже, „да се ова збирка откупи али не за штампање, него да стоји у књижници Матичиној у засебном одељењу као рукопис и као део будуће велике збирке народних умотворина. Из те велике збирке ће се тек редиговати-критичка издања народних песама."

Прима се.

Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Уредник Коста Херман. XII; 1900. 1. — Сарајево. Земаљска Штампарија 1900. Стр. 159. — Изашла је прва свеска овога Гласника за ову годину са овим садржајем; Дукљанска краљевина, пише Dr. Ф. М. (свршетак); — Прилози народној медицини из Босне, написао Dr. Јосип Прајндлеберге; — Старе црквене рушевине у Албанији пише Теодор Ипен; — Градиште на врелу Раме прозорског котара, приопћио, Бејсиљ Ћурчић; — Народна медицина на полуотоку Пељешцу у Далмацији, написао Dr. Оскар Ховорка пл. Здерас — Различито. У овој последњој рубрици су: једанаести археолошки конгресу Кијеву и Орнитолошки састанак у Сарајеву од 25 до 29 септембра 1899 г. — Из извештаја о једанаестом археолошком конгресу у Кијеву који је држан од 1. до 20 августа прошле године вадимо ово што се односи на српске земље: 2. августа отпочеле су седнице конгреса по групама, а као први говорници ступили су на трибину изасланици босанско-херцеговачког музеја у Сарајеву, дворски саветник Коста Херман и музејски кустос Dr. Ћиро Трухелка. Реферат музејског директора Хермана о нашим средњевековним споменицима, о срећцима и натписима, на руском језику, у велико је занимао слушаоце, те је изазвао професоре Н. В. Покровског и А. Ј Маркевића, да упозоре на неке споменике у Русији, који показују сличност са нашим стећцима. — После тога је Dr. Трухелка, на француском језику, реферисао о нашим преисториским споменицима у Босни и Херцеговини. — Другога дана говорио је саветник Херман о римском утврђеном логору у Могорелу крај Мостара. — Сви ови реферати осветљени су низом слика које су поклоњене царском археолошком друштву у Москви, а члановима конгреса раздељени су албуми најзнаменитијих преисторских споменика и најживописнијих крајева Босне и Херцеговине. — У универзитетској згради приређено је одбор изложбу преисторских старина из Русије; нарочито из Украјине. Од оних старина за нас су од важности особито оне, које доказују да је и у јужној Русији управо као и у нас био у преисторијско доба доста знаменит утицај грчке културе. — Овде је била изложена и збирка бронзаних предмета, које су 1898 г. код села Пателе у Македонији ископали чланови руске археолошке комисије у Цариграду. Т.

Dr. J. Hunziker, Das Schweizerhaus nach seinen landschaftl. Formen und seiner geschichtl. Entwicklung. Aarau 1900, 8, XII + 240. Цена 12 фр. Ово дело, плод дугогодишњег рада, излаже различите типове швајцарских кућа, као и њихов историски развитак. Овај први одељак, украшен са 331 сликом, има за предмет етнолошко истраживање о кући у Валису. Доцније свеске обухватиће и остале швајцарске покрајине, а девета, завршна, имаће укупни преглед сређеног богатог материјала етнолошких истраживања о швајцарској кући и њеном простирању. П.

Die Trepanation bei den Serben. Ein ethnologischer Beitrag von Prof. Dr. Sima Trojanović. München 1900.

На овај рад побудио је писца проф. Јов. Ранке, у кога је г. Тројановић нарочито изучавао антропологију и етнографију.

У Старој Србији и Албанији још је очуван стародавни обичај, да се тестерицом отвара (трепанира) лобања. Овај обичај зове се трапање, трапанање, шарењање (трепанација). Операција се врши при спољашњим повредама главе, добивеним у ратовима и међусобицама, нарочито услед крвне освете. Други је узрок у предању и празноверици, да се трепанацијом лече извесне болести, као неврагија, лудило, жестока главобоља, запаљење мозга. Ово се верује и у Црној Гори. У Херцеговини, Црној Гори и Албанији врше трепанацију обични људи из народа, који се зову „чедни" или „доктори". Овај је посао у Црној Гори наследан у извесним породицама, Ну сада је забрањена ова врста операције у Црној Гори. Пређе је владао овај обичај и код Криношија и Бокеља. У Србији, према пишчеву распитивању, не беше тога обичаја; исто тако не може се поуздано тврдити ни за Босну.

Трепанација се врши великим тестерастим оруђем, које се зове трапао, или шара (арбанашки значи шара — тестера). То је челична цев на крају зупчаста. Награда за посао зове се берберина или берберија, До сада се није знало за ову операцију код Срба и Арбанаса, ма да је била позната у ваневропских народа н. пр. Кабила у Африци. Срби и Арбанаси можда су једини на европском копну, који то

још врше. Вероватно је, да су Срби примили овај обичај од Арбанаса, који су га опет наследили од старих Илира Ови су га, по свој прилици, примили од старих Јелина, који су били вештаци у овој хирургијској операцији. Проврћивање људских лубања беше у обичају још за каменога доба, као што сведоче трепанисане лобање нађене у пећинама, гробовима, и долмама у Француској, Португалији Чешкој.

Уверени смо, да ће г. писац обогатити, антропологију и етнологију још многим, лепим радовима, као што је горњи. П. М. И.

ГЛАСНИК

— Из „Извештаја о раду Српске Краљ. Академије у 1899. години." који је штампан у 58 бр. „Српских Новина" за ову годину вадимо ово што је од интереса за читаоце „Караџића":

а) Рад лексикографског одсека био је у два правца: исписивање речи из књига српске новије књижевности, и купљење речи по народу.

По првом послу означаване су речи у 130 књига (1830 таб.) и исписано је 75.057 листића, што са пређашњим износи свега 263,211. На означавању речи у књигама радило је осам лица, а ра исписивању, сређивању и убацивању шеснаест.

Позиву за купљење речи одазвала су се 53 скупљача са 49.150 речи из живога народног говора. Највише је речи из Србије и из Црне Горе (по 20.000 и нешто више), а остало из Старе Србије, Македоније Босне и Херцеговине, Далмације, Барање, Хрватске и Баната. Међу скупљачима највећи је број учитеља из свих српских крајева, па онда ученика учит. школе, професора и др. С раније добивеним збиркама има сада одсек свега 69.750 народних речи. Целокупна грађа за речник износи до сада 352.964 листића.

б) Рад у етнографском одбору иде у два правца: рад на спремању зборника српских народних песама и рад на испитивању српских села.

У првом одсеку, осем прикупљања народних песама од појединих скупљача из народа, прегледано је од почетка рада још 290 разних дела у којима су нар. умотворине објављиване (59 књига засебних збирака, 79 година књижевних листова, 112 књига повремених издања, 20 календара и 17 других зборника). Из њих је на засебним листићима исписан садржај 1145 јуначких, и већих жен. нар. песама, и означени први стихови 1015 краћих жен. нар. песама. „За то је забележен још и знатан број других нар. умотворина. — Рукописних збирака сада има Академија 40 са 656 јуначких и 2350 женских песама; 178 нар. приповедака. 2380 пословица, 2389 загонетака и питалица, 150 подскочица а бројеница, 469 гатања и бајања и 65 описа нар. обичаја и лекарстава.

Рад на испитивању српских села настављен је по упутствима за испитивање села у Србији и осталим српским земљама, а нарочита се пажња обраћа на питања која су се студијом извештаја показала као важна. Према прикупљеном материјалу почет је рад на одређивању главних центара из којих су остали крајеви насељавани. Пришло се и изради антропогеографских карата за поједина села, и целе. потпуно испитане, области. Даље је истраживан основни облик српске куће и све промене кроз које је тај облик пролазио. Сад се поглавито прибирају подаци из осталих српских покрајина, пошто је из Краљевине Србије довољно грађе добивено.

До сад је сређено 1200 описаних села, и то ове године 200, а остало раније.

— М. В. Кордуна шаљ ља да је жаме,— ран прикупити и у више свешчића издати све до сада штампане по савременим листовима Српске народне приповетке из своје збирке.

КАРАЏИЋ ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАБАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

БЕОГРАД, ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛ. 24.

2.) Кад се врши стрижење оваца и чим; има ли при том каквих обичаја?

3.) Шта се све ради са вуном, дакле се припреми за ткање; како се зову сва ова пословања и које се справе при том употребљавају; како се врши прање, чешљање, гребенање, предење и препредање вуне?

4.) Како се боји (масти) вуна, којим бојама, да ли то чине сами сељаци, или нарочити мајстори (бојаџије)?

5.) Како се припрема вуна за ткање (мотање на цевке) и којим справама?

6.) Како се тке вуна; има ли каке разлике између разбоја за ткање вуненог ткива и разбоја за платно; и шта се све израђује ткањем вуне?

7.) Како се тке сукно и како се ваља; које се справе употребљавају за ово?

8.) Како се гради шајак и које се врсте разликују? (Које се ствари израђују од вуненог ткива (н. пр. ћилими, пољаве, одело, капе, обојци и т. д.); које врсте ћилимова граде у там. крају (сиџаде, шестак, сметеник, батала и тд.)?

9.) Како се граде чупавци, губери, черге, пољаве, крпаре и слично?

10.) Има ли каких празноверица при предењу, ткању и др. пословима око вуне?

11.) Како се зове и како изгледа различито вунено одело што га носи мушкиње, а како у женскиња у там. крају (гуњ, чакшире, беневреци, јелек, џубе, зубуни, тозлуци и тд.)?

12.) Да ли их израђују сами сељаци, или нарочити мајстори и како се зову ови (терзије, абаџије, кабаничари, кројачи и тд.)?

13.) Има ли каких прича о овим хаљинама и занатлијама што их праве?

14.) Како се препреда вуна за чарапе и којим справама?

15. Које боје и каке шаре највише се употребљавају на вуненим тканинама (сукњама, кецељама, тканицама, појасима, превезима и тд.)?

16.) Ко и како израђује гајтан (н. пр. гајтанџије) и како га боје?

17.) Како се припрема козина за предење, како се преде; шта се све прави од козине и како се зову занатлије што прерађују козину (н. пр. мутавџије, покровџије и тд.); које справе употребљавају ови мајстори?

XIV. Вез и плетиво.

1.) Које врсте веза разликује народ у там. крају и како се зову везови на пртеним, памучним и вуненим предметима?

2.) Чиме се везе у там. крају (концем, свилом и тд.); употребљавају ли се перлице (манистра) за везове?

3.) Који се предмети украшавају везом (н. пр. сукње, кошуље, кецеље, либадета, чарапе, чаршави и тд.) и како се зову везови на кошуљама мушким и женским, на оковратнику, рукавима, раменима?

4.) Које се справе употребљавају за вез (н. пр. ђерђев и тд.)?

5.) Везе ли се што златом, да ли то раде сељанке или само терзије; прича ли се што о чувеним терзиским везовима?

6.) Са чега се препочињу везови (мустре)?

7.) Које боје и које шаре најрадије се употребљавају за везове тамо?

8.) Има ли каких празноверица о везу?

9.) Који се предмети израђују плетењем (н. пр. чарапе, чипке, уметци, рукавци и тд.)?

10.) Шта се употребљава за плетиво (памук, вуна, свила) и са колико игала израђују се разни предмети?

11.) Каквог су облика, каквих боја и шара сељачке чарапе, мушке и женске; како им се зову поједини делови, одакле се почињу?

12.) Баве ли се кадшто и мушкарци везом и плетењем; плету ли тамо сељаци капе, од чега и како их зову?

13.) Има ли каких гатања при плетењу (н. пр. да се први рад баци у воду, ватру)?

14.) Како се зову, од чега и како се плету рибарске мреже (пређа, загажња, мрежа и тд.)?

XV. Млеко и његови производи.

1.) Шта се све израђује од млека и како се зову ови производи сваки за себе (сир, масло, кајмак, скоруп и тд.), а како сви скупа, општим именом (бели смок, благота и тд.)?

2.) Од којих се домаћих животиња музе млеко, по чему се оно разликује и како се које сматра?

3.) Како се мути (мете, буђка и тд.) масло и каким направама?

4.) Како се израђује тамо сир, којим направама и које врсте сира израђују у там. крају?

5.) Како припремају сириште за сирење и од чега се највише употребљава сириште?

6.) Како се гради кашкаваљ, како се прави сир шкрипавац, тијешњак, манур, тири, сирац, жетица, торотан, брнза?

7.) Шта је то вурда и како је праве?

8.) Шта је млаћеница, шта матиница при пословању око бела смока?

9.) Како се израђује кајмак (скоруп)?

10.) Употребљава ли се кадшто млеко од кобиле, магарице и за шта?

11.) Како се гради грушевина од млека?

12.) Како се прави провара?

13.) Како се гради пресипка од млека?

14.) Како се прави кисело млеко; какво је млеко бучевина?

15.) Која се јела готове с млеком?

16.) Употребљава ли се кадгод млеко као лек и у којим болестима?

17.) Како се гради овченик (овчаник)?

18.) Како се прави сурутка и за шта се употребљава?

19.) Како се прави јагурта од млека?

20.) Како се прави буза од млека?

21.) Употребљава ли се усијано камење за варење млека и кад?

22.) Како се прави долдрма од млека?

23.) Како се зове место, где се прерађује млеко (бачије итд.) и како су уређене бачије?

24.) Како се зову људи који прерађују млеко; јесу ли то нарочити мајстори; има ли тамо Црновунаца, Ашана, који се баве овим пословима?

25.) Како се зову зграде и судови, у којима се држи и прерађује млеко?

XVI. Ватра, огњиште, огрев.

1.) На колико се начина производи ватра у там. крају?

2.) Да ли се кадшто гради ватра таруући дрво о дрво, у којим приликама и за шта?

3.) Има ли каквих празноверица о ватри (н. пр. да се не даје из куће ит.д.)?

4.) Шта се зове „жива ватра“, како са вади и шта се верује о њој?

5.) Шта се зове „неначета ватра“ и шта се о њој верује?

6.) Кака се моћ приписује ватри од грома?

7.) Има ли тамо прича о „светој ватри“?

8.) Има ли у народу прича о неком надземном, небеском пореклу ватре?

9.) Које се справе употребљавају око ватре (н. пр. за подстицање, за пренос жара ит.д. — жарач, ватраљ, ожег, маше ит.д. и каквог су облика?

10.) Какво је огњиште и там. крају, на ком се месту находи, је ли озидано, или није?

11.) Има ли каких веровања и празноверица о огњишту?

12.) Који се предмати налазе око огњишта (н. пр. сацаци, преклад, верижњача, вериге ит.д.), какви су ови и има ли каких празноверица о њима (н. пр. о веригама, сацацима?

13. Употребљавају ли тамо мехове за потпирива̂ње ватре, како су удешени ови и који су им поједини делови ?

14.) Пале ли се тамо ватре о извесним празницима (н.пр. о младенцима), како се зову те ватре (н.пр. олалије), шта се веру-је о њима, какви су обичаји при томе и које песме се певају тада?

15.) Каких обичаја има у там. крају око бадњака ?

16.) Које се место код ватре сматра као почасно и зашто ?

17.) Каквих пећи има у тамошњем крају, како се зову, ко их гради, из којих се делова састоје ?

18.) Како се зову мајстори што граде пећи (н. пр. кубе-ције), шта све израђују они и којим се алатима служе ?

19.) Шта све употребљавају у там. крају за гориво (слама, дрво, кунине, тулуске, балега ит.д.); употребљава ли се кадшто и угаљ за гориво ?

20.) Употребљава ли се кадгод мангал за огрев и у којим приликама на име ?

21.) Има ли каких празноверица о гориву ?

22.) Има ли тамо баруџија (или их је било) и како граде (или су градили) барут?

XVII. Јела.

1.) Која јела готови наш народ тамо, и од чега ?

2.) Која јела најрадије и најчешће једе тамо народ и како се готове сва та јела ?

3.) Која се јела једу уз пост ?

4.) Шта се све домеће уз месо за грађење извесних јела (н. пр. зеље, вариво, кромпир, купус итд.) и како се справљају та јела ?

5.) Има ли јела, која се једу без хлеба (н. пр. сутлијаш)?

6.) Које врсте чорба готови наш народ (н. пр. кисела чорба) и како ?

7.) Какви се судови употребљавају при готовљењу јела, а какви за обедовање; каке се справе употребљавају за јело (виљушке, ножеви, лажице — дрвене металне, и ко их гради ?

8.) Има ли каких прича и празноверица о јелу, н. пр. око кухања)?

9) Како изгледа синија, како софра; има ли каких празно-верица о њима (н. пр. око постављања софре)?

10.) Како суди наш народ тамо о вредности разних јела (н. пр. нема мрса без дебела меса) ?

11.) Памте ли људи, од кад се почело сађењем кромпира у нас ?

12.) Којим се редом једу јела при обичним ручковима и при свечаницима ?

13.) Који се зачини употребљавају у нас уз јело (сô, лук, маст, уље, першун, миродија итд.)?

14. Како спрема тамо народ сухо месо и како га зове (пастрма, пршута)?

15.) Како се спрема сољено месо, како се зову све ове радње и производи?

16.) Које врсте печења једе наш народ и како га пече н. пр. на ражњу)?

17.) Која се јела праве од јаја или с јајима (н. пр. кајгана)?

18.) Шта и како се пече у супрашци (врелим пепелом)?

19). Да ли се кадшто пече месо у бурагу и како?

20.) Како шуре (прле) прасе?

21.) Од чега и како се праве шунке?

22.) Које врсте кобасица праве тамо, од којег меса, како и ко их гради?

23.) Како се праве пиктије?

24.) Како кисели наш народ купус и за шта употребљава расô?

25.) Шта се све меће у туршију) (паприке, краставци итд. и како?

26.) Како се прави кавурма?

27.) Које врсте рибе једе наш народ; која јела прави од њих; како се вади ајвар; како се суши риба; како се гради баток од рибе?

28.) Једе ли наш народ пужеве, шкољке (каменице), раке, печурке, и како их готови?

29.) Од чега и како се прави пекмез?

30. Како се суше шљиве; има ли пушница и који су им делови?

31.) Кад и како се кува жито (кољиво) и шта се верује о њему; има ли каких и празноверица о томе?

32.) Од чега се варе варице и кад нарочито?

33.) Како се прави попара, цицвара, качамак (куља), бунгур, мандра (мандара), пура; има ли каких гатања о овим јелима?

34.) Како се кока жито, кукуруз и како се зову добивена зрна (кокице, пуцке итд.)?

35.) Кад се нарочито кува кукурузно зрно; има ли каких празноверица о овоме н. пр. Андрија мечкодавац; зашто се употребљава кукурузна чорба?

36.) Праве ли саме жене, или нарочити мајстори алве, шећерлеме, рахатлук и одакле су ови мајстори алвације шећерције итд.?

37.) Кухају ли тамо слатко од воћа, од којег и како?

38.) Има ли тамо каких гатања из огуљене плећке; има ли гледање у кобилицу, у слезину заклане свиње?

39.) Кад се ломи јадац и зашто?

40.) Шта се верује, кад се поједе од кокошке нога и томе слично?

XVII. Уља, масти (претилине), сапун, осветљење.

1. Које се биљке сеју и гаје ради уља?

2. За које се потребе употребљава добивено уље (за јело, осветљење, сапун итд.)?

3. Гаје ли тамо маслине, како се цеди уље из маслинаха; који су делови уљанога млина?

4.) Како се добива уље из других биљака (сунцокрета, лана, репице и тд.) и којим справама?

5.) Како се гради сапун; кува ли се у селу сапун; које врсте сапуна кува наш народ; како се зову мајстори што кувају сапун (сапунџије, мумџије) и које врсте сапуна граде они?

6.) Које сировине и које справе употребљавају се у сапунарству?

7.) Како се топи маст из свињчета и шта се узгред добија (н. пр. чварци)?

8.) Од којих се животиња још добива маст и за шта се употребљава (н. пр. гушчија)?

9.) Шта употребљавају там. сељаци за осветљење (луч, уље свеће и тд.)?

10.) Од којег се дрвета добија луч и како се употребљава?

11.) Какве свеће троше там. сељаци (лојане, воштане)?

12.) Како праве мајстори (мумџије) свеће и које справе употребљавају при том?

13.) Од чега и како се праве фитиљи (стењци) за свеће?

14.) Како се добива восак и како се припрема за свеће?

15.) Како граде воскари воштанице, које врсте граде и којим се справама служе?

16.) У којим се приликама нарочито употребљавају воштанице; има ли каких празноверица о свечарској свећи, о мртвачкој воштаници?

17.) Има ли тамо обичај шарања свећа, кад се и зашто врши тај обичај (н. пр. код Срба мухамедоваца о мубарек вечерима)?

18.) Какве светњаке употребљавају там. сељаци?

19.) Какви се судови употребљавају тамо за држање светлила (уља и тд.); кад се нарочито употребљавају кандила и има ли каких веровања и празноверица о њима?

XXX. Кожарство.

1.) Баве ли се тамо сељаци чињењем кожа, којих кожа и за које сврхе (н. пр. за шубаре, гајде и тд.)?

2.) Има ли тамо нарочитих мајстора, који се баве штављењем (чињењем) кожа; како се зову (табаци, кожари и тд.) и које коже прерађују?

3.) Којим радњама и којим справама добива се учињена (уштављена) кожа?

4.) Како се зову различите израђене коже и за шта се употребљавају (н. пр. мешина, сахтијан, ђон и тд.)?

5.) Које се коже и како штаве за гајде, бубањ?

6.) Које се боје (мастила, градила) употребљавају за бојење кожа и како се њима ради?

7.) Које се коже употребљавају нештављене, за које сврхе; има ли каких празноверица о њима?

8.) Које предмете израђује сам народ од коже и од које (н. пр. чантре, торбе, јанџике и тд.)?

9.) Носе ли тамо сељаци шубаре, од које коже, какве по облику и ко им их гради?

10.) Носе ли там. чобани кожне ногавице (скорње), од чега и како их праве?

11.) Носи ли тамо народ каке хаљине од коже (н. пр. кожухе), како их зове, ко му их гради, каквог су облика и како се украшавају?

12.) Какву обућу од коже носи тамо народ (опанке, чизме, кондуре, месте, јеменије и тд.) и колико их врста разликује (н. пр, чизмице на боре); како им се зову делови; чиме се притежу опанци (опутом, врпцом, ременима)?

13. Носи ли тамо народ папуче и нануле и ко му их прави?

14.) Које се занатлије занимају израдом предмета од коже (ћурчије, опанчари, обућари, сарачи, седлари, папуџије, чаругџије и тд.); које предмете све израђују; да ли од учињене коже или је сами учине и како; којим се алатима служе?

15.) Како се зове прибор од коже за коњску запрегу, у целини и у појединим деловима?

XX. Бојарство.

1.) Које боје поименце разликује наш народ; шта је рујно, сигаво, сиње, мургасто, шућмурасто?

2.) Које се градиво све употребљава на бојење (мастило); где се набавља и како се справља?

3.) Које се биљке сеју и саде ради боје (н.пр. броћ, шафран ит.д.) којим се биљним деловима боји (кора, корен, лишће)?

4.) Којим бојама и како се боје памучна, ланена, вунена и тд. ткива (описати цео ток рада и употребљене направе, ако их има)?

5.) Масте (боје) ли саме сељанке своју прђу, или их носе бојаџијама; којим се бојама служе бојаџије и како раде?

6.) Којим бојама вране жене обрве, косу, нокте, како справљају те боје и како их употребљавају?

7.) Шара ли се кадшто тело бојама, којима, кад и зашто; како се зове ово шарање (сицање, тетовирање)?

8.) Употребљавају ли се које боје за бајање, кад и како?

9.) Да ли имају различите боје у нашега народа каквог значења (н. пр. црна — жалост, бела — невиност, жута — ревњивост и т. д.)?

10.) Употребљава ли се кадшто крв за бојење, како и у ком смеру?

11.) Које боје највише воли тамо народ на своме оделу, ткиву?

12.) Које се боје употребљавају за бојење кућа, соба, собног намештаја, и како их граде?

13.) Којим бојама најрадије бојадише народ своја кола, саоне, своје алате и какве шаре употребљава при том?

14.) Којим бојама улепшавају жене своје лице; како праве сирицику?

15.) Чиме се боје ускршња јаја, како се фарбају и каким шарама се шарају; има ли при том каких гатања?

16.) Граци ли народ какво мастило за писање?

XXI. Рогови, кости, длаке и слично.

1.) Обрађује ли сâм народ рогове, од којих животиња, за које предмете и којим алатима (н. пр. за водир)?

2.) Које занатлије обрађују рогове (ножари, чешљари), за које ствари и којим алатима?

3.) Прерађују ли се тамо кости, од којих животиња и које кости нарочито, и шта се гради од њих?

4.) Граде ли се какве алатке од костију?

5.) Да ли се за штогод било употребљавају рибље кости?

6.) Употребљају ли се кадшто кости за амајлије, које кости и шта се верује о томе?

7.) Гради ли се тамо туткало; ко га гради, како и од чега?

8.) За шта све употребљавају длаке, чекиње, црева од животиња?

9.) Праве ли се тамо четке, које врсте и како се праве?

10.) Како се зову тамо замке од струна (за тице н. пр.), ко их прави и како?

11.) Има ли каких празноверица о роговима?

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашло су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. — Од овог зборника изашле су до сад три и по свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвѣщение. Софија. Излази годишње у великим свескама од 1889. год. До сад је изашло 15 свезака. Цена је свакој 5 дин.

Český lid Sbornik věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt Praha, Vyšehrad, na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

— Národopisný Sbornik československý vydáva Nár do isná společnost československá a Nar d pisné museym československé. V Praze Prikopě 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

Časopis vlastenického muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видає Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Artcta. Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mytologie, litterature orale, ethnographie traducionell- et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Soe ciété des traditions populaires) Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дині

— La Traditin, revue internationale du folklore et des 1ciences qui s'y rattachent, dirigée par M Henry Carnoy. Paris 17, rue Notre Dame-des-Champs. — Цена 15 дин. Поједине свесэ 125 дин.

— Мемоарс [illegible] traditions et usages, dirigé par Henri Gaidoz 2 rue des Chantiers. Цена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore Revue trimestrielle Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugéne Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1.50 дин.

Die Donauländer, Zeitschrift für Volkskunde mit Berucksichtigung von Handel, Industrie und Verkehrswesen in den Ländern der unteren Donau. Herausgegeben von Adolf Strauss in Budapest VII Also erdöser 1 Излази у месечним свескама. Цена за Аустро-угарску 12 фор. за остале земље 30 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Vorstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffm n Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

Изашла је из штампарије Д. Димитријевића књига

БУЊЕВЦИ И ШОКЦИ

У БАЧКОЈ, БАРАЊИ И ЛИЦИ

— ИСТОРИСКО-ЕТНОГРАФСКА РАСПРАВА —

ИВАНА ИВАНИЋА

— НАГРАДИЛА „МАТИЦА СРПСКА" СА 500 ДИНАРА —

Цена 2 динара.

Књига је украшена са 30 лепих слика и има ову садржину: I. Кратки географски и статистички преглед. — II. Порекло и повесница: 1., Јесу ли Буњевци староседеоци или досељенци? 2., Сеобе „Влаха", „Васеркроата" и Шокаца; 3., Шта је још претходило сеоби Буњеваца из Херцеговине. 4., Порекло Буњеваца у науци. 5., Сеоба Буњеваца из Херцеговине. 6., Лички Буњевци (1683 г. — до новијих дана). 7., Долазак Буњеваца у Бачку (XVII. век). 8., Буњевци у XVIII веку. 9., Буњевци у Бачкој (XIX. век). — III. Име, Језик и Народност Буњеваца и Шокаца. — IV. Просветно и привредно стање: 1., Црква; 2., Школа; 3., Правопис и писмо; 4., Књижевност и новинарство; 5., Привредно стање. — V. Живот и карактеристике народносне: 1., Породични живот, задруга, тип, особине, морал и друштвени живот. 2., Обичаји Буњеваца и Шокаца 3., Правни и други обичаји личких Буњеваца. 4., Одело бачких и личких Буњеваца и Шокаца. 5., Народне умотворине. VI. Поговор. — VII. Уз наше слике.

Књига је изнела око 14 штампаних табака већег формата, на финој артији, а у елегантном издању.

Поруџбине из Србије шаљу се Дворској Књижари Мите Стајића у Београду, а из других српских земаља, књижари Браће М. Поповића у Новом Саду (Ujvidék Ungarn). Књижарима 25 од сто рабата. Ко пошаље новац унутрашњом у напред горњим двема књижарама, добија књигу са плаћеном поштарином.

За веће поруџбине ваља се обраћати писцу: Иван у Иванићу, кр. српском вице-конзулу у Битољу (Monastir — Turquie).

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ФЕБРУАР-МАРТ 1900

ГОДИНА II

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но краспа пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24

1900

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Српски фолклор од Тих. Р. Ђорђевића 33
Једна стара српска кућа, описао Влад. Ј. Радојевић, професор . . . , ... 42
Српске народне пословице (из Левча) скупио Ст. М. М. учитељ . . . . . , . . . 47
Игре у Сарајеву, забележио Ј. Ђ. Зорић 49
Белешке 52
Ситне белешке, од Т. Р. Ђ., Милеве Б. Јоксимовићке, Б. М. И. и Ст. М. М. . . , ... 53
Прикази 55
Гласник . . . . . , ... 57

Додатак:

Питања за прикупљање технолошких обичаја у Срба, саставио Петар М. Илић (наставак).

Ко жели може добити у уредништву „Карацића“ комплет „Карацића“ за прошлу годину по цену од десет динара.

Уредништво.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂЕЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 2. и 3. У Алексинцу, Фебруара и Марта 1900. ГОД. II

Српски фолклор

од Тих. Р. Ђорђевића

Већ у неколико махова нагласили смо потребу да се и у нас образује друштво, коме ће бити задаћа да прикупља, проучава и штампа градиво из српског народног живота, обичаја и предања, а исто тако, да обрађује и оне ствари које се на то односе.

Налазећи се већ на путу подизања и остварења једне неминовне потребе у нас, позабавићемо се овде том ствари мало из ближе.

Прве почетке проучавања нашега народа учинио је Вук Стефановић Караџић. Његови радови на прикупљању грађе из српског народног живота привукли су пажњу ученога света на наш народ, на живот нашега народа и на све оно у чему се мисао и дух нашега народа испољава. Вук је био не само први ваљани скупљач блага народнога, већ и најобилатији и најодушевљенији. Био је енергичан, тачан и поуздан, и својим ненадмашно темељним радом остаће вечито као углед.

Ну ни Вук није био каква самоникла појава. Има пуно прилика које сведоче, да Вук без утицаја свога времена не би био оно што је. Вук је срећом по народ српски постао учеником идеја свога доба.

Национални покрети с краја прошлога века учинише да и студије о народним [illegible] општега интереса. У Немачкој се [illegible] школа“, чији почеци леже на [illegible] развој чит[illegible]ац рада у [illegible] пак [illegible]и-оналном [illegible] наш[illegible] од такви[illegible] то је [illegible]

Пропаст првога српскога устанка 1813. год. доведе у Беч и Вука С. Караџића, човека без велике школске учености, који се не беше привикао на црквено-словенско-руско-српске језичке мешавине, али човека особито природом одарена, који беше приступачан оној науци, коју му беше провиђење наменило. Случај га доведе у везу са Ј. Копитарем, тадашњим цензором свих српских књига и једним од оснивача словенске филологије и марљивим испитивачем словенских старина и језика. Тај случај деси се овако: Вук хтеде штампати у тадашњим Српским Новинама[1]) један свој чланак о паду Србије у виду писма које је упућено Карађорђу. Копитар који је ваљало да цензурише овај чланак упозна одмах да је писац његов другојачи од осталих њему дотле познатих српских писаца, те одмах потражи Вука и пошто га нађе распитиваше о српским народним песмама и о другим творевинама српскога народнога духа, те покушаваше да га наговори да се ода на записивање и скупљање српских народних песама, а за тим и да се ода на изучавање народног језика и других знакова народности српске.

Последице Копитаревог утицаја брзо се обелоданише, и 1814.г. издаде Вук у Бечу прву збирку српских народних песама под насловом: Мала простонародња славеносербска песмарица, и то беше основ целокупноме доцнијем његовом раду.

Ну ни сад још Вук не разумеваше значаја свога рада, он не знађаше још чему основ поставља вадећи благо народно и износећи га. Вук то и сам признаје: „Да ја оне вриједности нашијех народних пјесама, коју су Грим и Гете и Копитар у њима нашли и свијету је показали, нијесам познавао ни онда, кад сам прву ону књижицу штампао, то је цијела истина“.[2]) Али под вештом руком Копитаревом Вук постаде реформатором српског књижевног језика, граматичарем и лексикографом, који за подлогу узе српски народни језик. Поновна путовања по српским земљама и упућивања Копитарева учинише га потпуно класичним скупљачем народнога блага, препородиоцем и оцем српске књижевности,

После појаве Вукове српско народно благо, а нарочито српске народне песме привукоше пажњу највећих умова у Европи. О њима писаху и Копитар и Грим и многи други. Славни немачки песник Гете који се још од младости одушевљавао за народну поезију, био је међу првима, који је славу српског народног песништва почео ширити, и може се слободно рећи, да га у предвечерје живота није ниједна народна поезија толико занимала као српска, тако да његово учешће стоји у потпуној сразмери са вредношћу српске народне поезије.

1) Новине сербске из царструјућега града Віенне.

2) Скупљени граматички и полемички списи Вука Стеф. Караџића, књ. I, св. I, 1896. стр. 67,

Тако је Вук у своме народу почео развијати и подизати савремене идеје Европе на буђењу свести и интереса о своме народу.

Ну после обилатог и до високог ступња изведеног рада Вуковог, скупљање народних песама, приповедака, легенада, празноверица, обичаја, пословица, загонетака, игри и т. д. није настављено у нас са оним одушевљењем и спремом, како се после Вука с правом очекивало. Вук као да не беше у довољној мери учитељ за нас, као да нас није примером довољно обавестио о важности изношења, истицања и чувања својих одлика, својих тековина и своје индивидуалности.

*

Ми стојимо данас на размеђи двеју култура које се, истина готово нечујно, али упорно, боре за надмоћност. Једна је наша народна култура која је испољена у нашој народној литератури, народној историји, народној медицини, народном праву, народној философији, народним обичајима, народној музици и свему у чему се дух и индивидуалност народна испољава; а друга је култура туђа, страна, која наваљује на ону прву. Лудо би било мислити да ће наша стара национална култура моћи вечито да противстане новој, која непрестано наваљује да до нас продре. Доласком нашега народа у ближи додир са страним народима, новим државним стројем, саобраћајем и т. д. уводи се нови, туђи, дух у наш народни живот, и неће проћи много времена, па ће чак и наша села и пастирске колибе отворити врата новим елементима, који упропашћују сваку типичност и отклањају сваку оригиналну црту народну.

И данас већ немамо многога чега, чега у старини беше. Лепо је речено у припоменку I књиге Zbornika југословенске академије, да „у новије време пропада народно благо страшном брзином, као да га односи вихар модерне културе. Што је још пријe педесет година живело и цвало, то је данас већ мртво“.

Стари се обичаји већ одавно кваре, слабо се већ ко обзире на ону народну: Боље је да нестане села него адета.

По насељенијим и истакнутијим местима народна муза једва животари, а на многим је местима и сеоска муза већ промукла. За садашњу народну поезију вели покојни Св. Вуловић овако: „Песме из старијих времена, које још поред гусала живе, препевавају се све слабије и слабије, а песме о најновијим догађајима ако и постају, чини ми се да се никад не мичу од места свога постанка и да умру заједно са својим творцем“[1])

Што вреди за народне песме то исто вреди и за народне приповетке. — Легенде данас већ више не постоју. Пословице и загонетке врло ретко или никако.

Народна музика почела је већ и по селима да уступа и да се помућује звуцима са стране донесеним. Наша уметничка

1) Годишњица књига VII, стр. 341.

музика, којој треба да је основа народна музика није српска. Комаће понекад носи истина српско име („Калимегданске руже“, „Наталија гавота,“ „Косовка девојка „мазурка““ и т. д.) а ни звука српскога у њима нема.

Народна ношња, народна индустрија већ не могу да издрже утакмицу са страним јефтиним фабричним производима. Многи већ не носи опанак из кога је поникао. Женска чељад на саборима и свадбама, у многим крајевима нашим, ношњом својом дакеко је измакла од тога, да је тип народа из кога је. По варошима и немамо народне ношње. Престала су она консервативна времена кад се ношња не би променила ни по коју цену. — Негдашњи начин рада, алати, обичаји при раду данас су у многоме измењени. Неки су радови чак потпуно изумрли.

Овакав развој ствари је неминовни резултат нашега развитка. Развићем и мешавином са страним напреднијим народима многе су ствари у некултурнијих народа осуђене на смрт. Ну при свем том ваља ли седети скрштених руку, и пустити да оно што беше некада, па је још и сад карактерно обележје нашега народа или његова духовна тековина, изумре нечујно и тако да речем без опроштаја. Хоћемо ли допустити да карактерне особине нашега народа неисцрпљене остану у нашу корист? Хоћемо ли се ми тиме одужити своме народу? Хоћемо ли се тиме одужити науци?

На ово је питање одговор негативан.

И други су народи измакли из своје старе културе, и они нису остали на једноме месту; али се споменици њихове индивидуалности, споменици њиховога народнога духа сјајно илустроваше. Па и данас, кад је тако рећи нестало граница међу народима, кад је саобраћај ужасан а мешавина неизмерна, и ствари које индивидуалност чине углачане, неуморно се ради да се све тековине народа покупе и расветле, и да се корист од тога до дна исцрпе.

Интерес за ове толико векова пренебрегаване ствари, за творевине духа народнога, за народни живот и обичаје, назоре и празноверице и т. д. пробуђен је крајем прошлога и почетком овога века, када по угледу на Немце почеше и други народи скупљати творевине народне и све оно што се на народ односи. Зборници народних песама, приповедака, загонетака, пословица, мелодија и т. д. достигоше већ ужасан број. Најтамнији и најудаљенији кутићи света данас се врло ревносно испитују; и што се више градива прикупља и испитује, у толико је више свет пренеражен утисцима што их то градиво производи. — Научно испитивање градива из народа, истраживање његовог постања, поређење, распоређивање, и т. д. врши се свуда врло ревносно. Монографије и студије из области народних умотворина, предања у опште и живота нарасле су свуда у свету до значајног броја. Основа се најзад засебна наука, засебно знање, које има задаћу

да проучи народ, његове особине, начин живота, његове погледе на свет, његову поезију, његову медицину, право, философију и т. д. под именом фолклор (Folk-lore),[1]) реч коју је први пут употребио William J. Toms 22. августа 1846. г. у листу „Atheneum“, но која због своје краткоће, а нешто због еластичности значења брзо уђе у употребу. Данас се на фолклору ради свуда у свету. Оснивају се засебна фолклорна друштва која имају искључиву задаћу проучавања народнога живота, обичаја и предања Издају се засебни зборници у којима се штампа фолклорни материјал и коментари на исти.[2])

Све се ово чини да се народи испитају, да им се изнађе култура, да се види шта је њихова специјална творевина, шта је туђе, накалемљено, а шта је постало из мешавине туђега и свога.

Ми Срби били смо срећни што смо још у почетку рада на проучавању српске народности добили човека какав беше Вук Караџић, који је одмах стао на здраво земљиште рада. Јер кад се пробуди интерес за народности, сви готово народи пожурише да пред свет изнесу што светлијих и што већих особина и творевина свога народа, па се утркиваше чак и у фалсификатима. Тај период рада на проучавању народа неки назваше патриотским периодом. Иста патриотска струја занесе и Словене, који тек излазише на површину. Словени тада још не имаћаху ничега чиме би се могли похвалити, а ваљало је злобноме свету показати ма каквим начином да Словени нису ништа ниже од Индијанаца, који се поносе својом Ведом и огромним епосима Рамајаном и Махабаратом, нити од Персијанаца који имају тако огромну књигу као што је Зендавеста, нити од Евреја, који подарише свету Библију, нити од Грка, који су дали образац за све епопеје у својој Илијади и Одисији, нити од Немаца и Француза који открише своје народне епопеје: Нибелунге и Роланда, — те прибегоше чак и фалсификатима[3]). — У томе патриотскоме периоду рада

1) Folk-lore је застарела енглеска реч, састављена из речи: folk народ и lore знање. Та реч данас у земљама образованог света означава све оно што чини спољни и унутрашњи живот народни у најразличитијим правцима. Све народне умотворине (песме, приповетке, загонетке, пословице, предање у опште, народни хумор, философија), језик као огледало народнога мишљења и сањења, музика, игре и забаве; веровања и празноверице, обичаји, живот у кући и ван куће, рад у кући и у пољу, правни обичаји, народна медицина, народна техника и уметност, све је то предмет фолклора. — У Енглеза многи већ заступају фолклор као науку; но правилније ће бити оно мишљење да фолклор није наука већ је то назив само за знање о народу, а систематско изучавање тога знања долази у обим других наука: у историју књижевности с једне стране и у етнологију и психологију народа с друге стране. Према овоме мислим да не би било погрешно кад би се фолклор превео на српски са народознанство а етнологија са народословље.

2) Ми смо у „Караџићу“ од прош. године у рубрици „Белешке о фолклорним друштвима на страни“ показали колико се у других народа ради на фолклору. Ко хоће да види још боље колики су размер узели радови на фолклору у других народа нека прочита Annuaire des Traditions Papulaires за 1894. г. ма да ни та књига не садржи фолклорна друштва и рад њихов од последњих неколико година.

3) Dr. Ив. Шишманов у Сборникъ за народни умотворения наука и книжнина књ. I. стр. 13.

Вук Караџић прави сјајни изузетак, радом који доликује ваљаноме и часноме раднику. — Срби имају права, вели Dr. Шишманов, бугарски научар, што се поносе својим народним песмама, но још више треба да се понесе својим Вуком. А мало даље вели: Наши су скупљачи далеко од Вука; Браћа Миладиновци су само слаби подражаваоци великога Србина.[1])

Вук је дакле положио чврсту и ваљану основу српскоме фолклору.

На жалост у нас после Вука није посао његов на фолклору настављен онако како ваља. До душе и народне су умотворине током велике промене идеја и развитка књижевности и народа ударили назад. После првих великих зборника Вукових, ни посао око народних умотворина није могао бити ни бољи, ни онолико издашан ни онолико знаменит. Али је ипак остало још пуно ствари за скупљање, а још више за проучавање.

*

Народ има своју сопствену литературу, своју на свој начин изражену историју, своје право, своју философију и т. д. што је све од огромне важности, јер нам даје могућности да проникнемо у душу народну, да се упознамо са представама и идејама које га покрећу, са појмовима које је наследио или створио или позајмио и са начином како се све то преобразило у свести народној, како се променило, како је узело свој облик, различит од облика појмова других народа. Да би смо сазнали како се народ развијао, да би смо му знали мисао и потребе за будуће развијање, потребно је проучити га са сваке стране.

У редовима за овим изложићемо, колико можемо, важност нашега фолклора.

За науку у о п ш т е наш фолклор има особити значај, јер је још доста свеж, те његово испитивање и проучавање може објаснити и расветлити многа питања која су у свези са теоријама о постанку и развитку народних умотворина. Он је могао сачувати некоје трагове заједничкога живота народа, који су у других народа ишчилели. Наш фолклор живи на нашем земљишту као и наше биље; и као што је наш биљни свет део биљнога света наше кугле, тако је и наш фолклор део општега фолклора. Упоредно проучавање фолктора открива често пута неочекиване међународне везе за које не зна документарна историја, кроз њега се може често врло дубоко погледати у прошлост. Па сме ли се и један делић тако важних ствари занемарити? Сме ли се наш фолклор изоставити? — Важност нашега фолклора уздиже се за науку још и тиме, што је наш народ дошавши у ове земље затекао друге народе, од којих неки на томе земљишту изумреше, али нашем народу оста од њих много што шта; што је наш народ живео у суседству са Византијом једном од првих кул-

1) Ibid. стр. 15.

турних земаља средњега века, те је српски народ због тога играо улогу посредника између истока и запада. — Наш је народ живео и под Турцима, те је од њих и преко њих примио многе источњачке умотворине, од којих је неке тако преобразио да изгледају као његове сопствене; за неке је пак могао бити преношач даље ка западу.

За нас Србе наш фолклор има још много већег значаја.

Сам **језик** у речима, елементима својим, сачувао нам је пуно градива за познавање нашега живота у прошлости, наше културе, нашега додира са странцима, њиховог утицаја на нас и т. д. — Преко фолклора ми ћемо најбоље проучити свој народни језик; преко фолклора ћемо најбоље упознати и проучити дијалекте његове.

Наше народне умотворине сачувале су у себи најстарије трагове митологије; оне су израз народнога појимања и разумевања многих ствари, народнога суда, народне философије, народне историје. Оне су народна литература, која обухвата целокупни живот и мисли народне, целокупну историску свест, цекокупне тежње и национално осећање,

Наш фолклор има важности и за **нашу историју** као градиво историско. — У души народној налази се сила која непрестано ради, коју ће те узалуд спречавати да творевине своје не изнесе. Та је сила створила предања о појединим местима која још постоје или су постојала, о догађајима који су се дешавали и о лицима која су некада деловала. Ну ово је предање много пута претрпано и искићено. Али такво предање је од неисказане вредности. Оно је вредно и као предање, јер се у њему огледају мисао и дух народни о дотичној ствари, а језгро предања у много прилика је драгоцено за историка који разгледа суштину предмета предања, скида му поетски украс којим га је народ заодео и вади истину, али процењује и украс и наките и по њима процењује важност онога предмета који је народ украсио. Неће народ сваку ствар ни сачувати у успомени својој, а камо ли богато украшавати, већ само оно што је вредно. И што је ствар, предањем сачувана, већа и вреднија, то је и украс о билатији, а и то је историку потребно, он хоће из народнога суда, ако не може другојаче, да сазна интензитет ствари која се под накитом скрива. — И историк српски из народне песме, из приче о месту, из легенде о јунаку може по некад да црпе градиво, за које писани споменици често пута мало знају или ништа не знају. Зар је народно предање са сваке стране разгледано, поређано и научно испитано један пут послужило као драгоцено градиво историско?—Г. Стојан Новаковић у своме чланку „Стара народна песма о одласку Св. Саве у калуђере“,[1] показао је један од главних метода, којим се у изучавању усмене или традициона-

1) Отаџбина књ. IV.

лне народне књижевности могу добијати литературно-историски научни резултати. — У чланку пак „Народне традиције и критична историја“[1]) показао је г. Новаковић на примеру шта вреди народно предање као извор историски с једне стране, а с друге стране засведочио је да ни саме екстраваганцеје и претераности (било на ниже или на више), које се у традиционалној народној историји често виђају, не постају и нигде нису постале без свога особитог узрока и без каква год стварна повода. — А у чланку „Велики челник Радич или Облачић Раде“ вели г Новаковић: „У народним традицијама о људима и догађајима очевидно је сачуван сасушен израз јавнога некадашњега народног мишљења и суда о догађајима и људима (а без тог суда или мишљења није ниједно време, по законима народнога живота и нарави човечанскога друштва). Тај израз не губи цене никад. За то ја и дајем особиту вредност традиционалној народној историји, и мислим да и њу и њено казивање вреди разабрати и ископати из нагомилане масе, коју нам је памћење народно сачувало и предало. У ономе реду, у који се критичком и научном историјом међу казивања писаних извора и поузданих беседа сувремених споменика ваља наћи једно место и народноме историчком суду и мишљењу не плашећи се да би се оно тиме испод критике извлачило. Јер као што се јавно мишљење сваког времена може преварити, па и на погрешан пут заћи, много пута пак (по простом недостатку потребних за правилан суд и истинит суд обавештења, која нису свакоме на располежењу) и погрешну оцену изрећи — наше је, да свагда најпре чујемо па онда судимо.“[2]) — Народно је предање она „чудотворна длака“ коју ваља цар да расцепи „уздуж, с врха до дна“, па да у њој „нађе много знатнијех ствари кад се што догађало у стара времена од постанка свијета.“

Српска народна музика казује како је наш народ из царства звукова пробрао оне, који су са његовим духом, са његовом индивидулношћу у хармонији, те да њима испољи осећаје своје, како је народ те звуке себи прилагодио те њима испољава своју радост и тугу, задовољство и сету, весеље и жалост, да испољи себе и свој дух. Сваки народ има музику према себи. Она га разликује од других народа исто тако као и језик, као и ношња и друге особине. — Па зар ту духовну тековину, која вујује за нашу индивидуалност ваља пренебрећи? Зар да ово поље духовне делателности нашега народа остане неисцрпљено и у корист науке о народу и у корист истицања и неговања наше индивидуалности? Зар да се та карактерна црта народна не подвргне упоредној научној анализи? Зар да она са своје стране у своме правцу не буде основица на којој треба да почива и из које треба да извире мелодија којој гласа даје српски музичар, ако

1) Отаџбина књ. IV а V.
2) Гласник срп. Уч. Друштва књ. L. стр. 122. и 123.

жели да и његова уметничка музичка творевина носи српско обележје и српски дух. Ми ћемо тек онда добити српску оперу кад српски песник буде стао на српско земљиште, кад буде црпео грађе и надахнућа из српскога живота, и кад српски музичар буде то заодео звуцима који су у неразлучној хармонији са тим животом.

Народна ношња као израз народне потребе за скривањем наготе, у исто је време и израз народнога укуса, који се на појединим деловима народног одела испољава, да и тиме народну индивидуалност покаже

Од колике је огромне важности познавање **правних обичаја народних** најбоље нам илуструје В. Богишић својим Општим имовинским законом за Књажевину Црну Гору, који је на основу темељног познавања народа, народних правних погледа и потреба дао Црној Гори онакав закон какав одговара и потребама и правним појмовима њеним.[1]) Штетност пак од непознавања наших правних обичаја најлепше показује законодавство ослобођене Србије. В. Карић овако нам указује овај факат: Кад се после друге Милошеве буне, опстанак Србије колико толико обезбеди и настала беше могућност да се ради на многом унутрашњем уређењу, не беху изгубљени из вида ни судови, ни дељење правде. Правне обичаје не беше у почетку могуће обухватити систематским законодавством, али за потребе које су се у току времена јављале издаване су писмене наредбе, које су садржину своју црпеле из суседног аустријског законодавства. На послетку 1844. г. појави се и „Грађански законик“ у целини, који сам не беше ништа друго до превод аустријског грађанског законика, којим се у корен засекоше од векова наслеђени правни појмови нашега народа о породици и имовини, и правни обичаји који обухватаху све имовинске породичне односе, савршено, поништише. Ово нагло пресађивање туђега, српскоме духу неразумљивога законодавства показа се у почетку своме у недогледноме низу штетних последица, од којих земља и данас пати. У времену кад је ваљало све силе народне прикупити и организовати ради учвршћења унутрашњих одношаја и остваривања виших задатака државних, које је Србија својим васкрснућем на себе примила, поче се туђим законодавстом рушити главна

1) Ко жели да се боље упозна с тим шта је, како је и колико је Богишић урадио овим Закоником за Црну Гору нека прочита чланке: Богишићев Општи имовински законик за књажевину Црну Гору од Андре Ђорђевића (у Браничу за 1888. г. бр. 15—22) и Општи имовински законик за књажевину Црну Гору и његова важност за науку и законодаство од Dr. Мил. Р. Веснића (у Годишњици књ XII.).

основа наше народне организације, а на име породица, и са њом облик имовински, који би нашој земљи да је сачуван уродио најсрећнијим економским радом и моралним добитима[1])—Право једнога народа је резултанта политичких, друштвених, интелектуалних климатских и многих других сила тога народа, то је природна последица културног развића тога народа до датог тренутка; оно је чврсто везано за народни карактер. Ово се не сме пренебрегнути; о овоме се мора водити рачуна.

Вредност познавања **медецинских обичаја** у Срба истиче Dr. Владан Ђорђевић овако: Кад проучих књигу „Правни обичаји у Словена“ мојега пријатеља Богишића, ја се нехотице запитах: Је ли довољно за потпуно познавање једнога народа проучити му језик, песме, приповетке, пословице, живот и обичаје, митологију и правне обичаје? Је ли тиме испрпљен целокупни живот каквога народа? Где су народни појмови о склопу и животу човечијега тела у здрављу и у болести; где је народно схватање о томе шта је суштина које болести шта он мисли како се ваља од које болести лечити? А то су све питања, која су яко не више за цело толико исто важна као и народна схватања о правним односајима појединаца, породица и друштава. Ја и нехотице помислих да би ваљало покупити по народу не само обичаје при лечењу болести, не само народну терапију, већ све појмове народне о анатомији и физиологији здравог и болесног човека, целу збирку народних лекова и начина како се кад употребљавају, у кратко целокупну народну медецину како се још и данас практикује у разним крајевима наше отаџбине. То ми се учини да је доиста достојна мета да заинтересује свакога радника на пољу проучавања народних особина, да ентузијазмише пријатеља науке онолико колико је преко нужно да се за тај посао заузме, ако ће што од њега бити. — — — — Кад би стао побрајати од колике би важности била народна медицина за историју научне медицине и како би се њоме попунио један од главних недостатака народа, мени би викнули са свију страна: какве би стварне вајде било отуда што бисмо ту расуту грађу народне медицине с тешком муком покупили? И правни обичаји народни важни су не само за политичку историју дотичног народа, него и за општу историју права, него и за народну психологију у опште, па опет Богишићу не би пошло за руком да нађе онолико радника који скупљају правне обичаје по народу, јер поменуте користи могу заинтересовати само научнике; али он показа колико су наказани закони у млађим државама у којима се законодавци нису обзирали на неписано право у народу, већ пресађиваху туђе законе онако како су их нашли у туђим земљама за са свим друк-

1) В. Карић, Србија, стр. 553—554.

чије народе. То је једна штета у свакидашњем животу, и сваки ће се књижевник коме време допушта постарати да у своме кругу скупља народне правне обичаје, јер се тврдо нада од тога посла „практичној“ користи, што ће после бити закони удеснији за народ за који се праве. — — Па и ту практичну корист од познавања медицинских обичаја г. Ђорђевић овако објашњава: Кад би у (нашој) народној медицини била само безазлена бајања, која су у очима паметна човека смешна или по своме митолошком пореклу интересантна — онда би то могло бити у практичном погледу прилично равнодушно, хоће ли се искупити народна медицина или не; али велики број народних лекова, а особито начини како се употребљавају, доносе болесницима, позитивну штету. С тога их ваља проучити, па свештеницима и учитељима народним дати у руке књижице, по којима би кадри били људе сачувати од те штете. Искупљена народна медицина дала би даклемного грађе за профилактику. Ја мислим да је та корист довољно јасна, па да око скупљања народне медицине прионе сваки пријатељ народнога здравља.[1])

Прикупљање и проучавање српских медицинских обичаја било би од користи и за српски фолклор и за упоредну историју медицине, и за спречавање убитачних лекова, који се у народу употребљавају. — Можда би познавање српских медицинских обичаја било корисно и на саму медицину, јер нам Virchow вели: Чудимо се мудрости американских дивљака, којом упознасмо чудновато дел вање cortex chinae radix ipecacuanhae, folia coca. Јесу ли можда наши европски сељаци глупљи или дивљији, него што су они, или би ли бисмо могли ипак што год употребити од њиховог искуства, чиме бисмо се можда такође могли користити?[2])

Вредност **технолошких обичаја** нашега народа истиче г. Петар М. Илић овако: Из овога народнога припиткивања — што но рече уважени Вид. В. Вукасовић — прибраће се грађа за народну технологију, која ће бити према научној технологији као народна педагогија према научној педагогици. Тамо и овамо имамо народно искуство прибрано и наслагано кроз дуге векове; тамо и овамо видићемо лутање емпирије, докле се није развила наука, која је тамо створила научну технологију, основану на законима механике, физике и хемије, а овамо научну педагогику утемељену законима психологије, логике и етике. — Грађа за народну технологију биће свакако од користи и за научну технологију: народни изрази обогатиће терминологију техничких наука, према њима лакше ће се скројити нове кованице. —

1) Летопис Матице Српске књ. 114, Народна меницина у Срба написао Дг. Владан Ђорђевић стр. 2—7.

2) Цитат из „Гласника зем. Музеја у Босни и Херцеговини“ 1900 г. св. 1. стр. 119.

Културна историја добиће где који нови зрачак светлости, пошто се у технолошким обичајима кашто налазе најстарији културни слојеви поред млађих творевина; тако је н.пр. кување усијаним белутком скамењени обичај из каменог доба. Разноврсни туђи утицаји на српску културу, као јелински, римски, турски огледају се такође у технолошким обичајима нашим. — Фабрична индустрија наша, која је још у зачетку, моћи ће до некле да се користи скромним почецима у нашој радиности; ласно је увидети да треба развијати оне гране индустриске, које имају највише погодаба за успех у наклоности и спреми нашега народа. — И народна школа могла би поцрпети многу поуку из познавања технолошких обичаја народних; у њима ће она наћи најприступачнијих примера за очигледну наставу и најближе угледе за ручни рад школски. — Највећој вајди из сабране грађе нада се пак српски фолклор, српска етнологија. Ове научне гране добиће обилатијег материјала за оцену радљивости и стрпљивости, домишљатости, довитљивости српскога духа, његовог практичног правца и уметничког укуса. Кроз видовито стакло добивених података моћи ће се дубље завирити у многе кутиће српске народне душе, богате не само уметничким творевинама него и рукотворинама сваке врсте.[1])

Важност **педагошких, привредних, сточарских, ловачких, празничких, посмртних** и т. д. обичаја било би и сувише доказивати. Ни они нису мање вредни, ако неки немају још и већега значаја. Наука, а још у већој мери српска наука, мора о њима водити озбиљна рачуна, јер ће њихово поз навање просути обалате светлости на многе тамне стране нашега живота и наше културе.

За нас Србе наш фолклор има и **етички значај**, јер су његове обичне карактерне црте: љубав према домовини, љубав према Богу, према породици и ближњем, према правди, према милосрђу и т. д. Све ово сјајно се огледа у нашим народним умотворинама и народном животу, где има изредних примера, које ми не можемо овде наводити. — Због своје моралне вредности фолклор је још и од неоцењене вредности по васпитање омладине. Фолклор је згодан да се њиме улије у младу душу детињу љубав према Отаџбини, Богу, завичају, милосрђе и т. д.[2]).

1) Питања за прикупљање технолошких обичаја у српскога народа саставио Петар М. Илић, стр. 4.

2) Српска народа епика је и богат материјал како за дескриптивну етику, тако и за нормативну. Модерна нормативна етика — онако како су је разрадили Хербарт, Штајнтал, Алин, Цилер, Наловски и др. — находи, да се морал састоји у односајима воља у друштвеном животу. Они односаји, који изазивају код посматрајаца опште осећање допадања, јесу морални. То опште осећање допадања се јавља као критериум, као етички суд за одређивање онога што је морално. Сви пак морални односаји воља су по сличности груписани у пет група. Сличне одлике тих група сачињавају садржину моралних појмова или идеја. Тих моралних идеја по тој класификацији има такође пет. Прва је идеја унутарње слободе (слагање убеђења са извршном вољом), друга — идеја савршенства (да је извршна воља равна заповедној), трећа — идеја права (одређена граница простирања двеју воља), четврта — идеја правде (добро се враћа, зло се казни) и пета — идеја доброте (добро учинимо другом без награде). Г. Dr. Стев. М. Окановић је у својој дисертацији „Die serbische Volksepik im Dienste der Erziehung, Јена 1897. покушао (стр. 88—111) с успехом, да изнесе мноштво конкретних односаја воља у српској епици, који одговарају овим идејама, те да докаже неопходну потребу употребе српске народне епике као васпитног градива у српској школи.

Наш фолклор има за нас и **ПОЛИТИЧКИ значај** јер је он моћно средство за одређивање националних граница. Њиме је народни појам повукао сам себи националну међу. Један исти предмет истим језиком и истим начином изражен од Јадранског мора до Балкана и од Белога мора до Будима, не знамо шта би друго могао означавати до то, да је продукат духа или тековина једнога народа.

Српски ће фолклор обогатити и терминологију у сваке врсте у нашој младој науци која у том погледу кубури. Око наших воденица, ваљавица, кола, плугова, кућа има пуно израза и назива који се могу употребити као технички термини или се оналого према њима могу нови створити. Кад сељак заколе брава сваком делу тела зна име, које није на одмет српској науци и српској терминологији и т. д. и т. д.

У додиру са народом и наш се дух освежава. Песници и уметници не само што у народним умотворинама находе обилату грађу, него се и освежавају дахом њиховим, на њима јачају вољу и повећавају творачку моћ. „Песници свих времена и свих векова, вели г. Сима Томић, добијали су из народних умотворина најбоље и најсилније потстицаје: Омирове су песме управо народне умотворине; у народним су традицијама основи најбољих створова модернога песништва Хамлета и Фауста; у народном веровању има своју слику и прилику оно необично страшило што нас у Магбету онако ужасава. Најнежнији цветови Гетеове и Ханјеове лирике поцрпли су своју снагу из народне поезије. Али и из словенске књижевности, а не само светске, имамо за ово дивних примера: Нова руска књижевност у лицу јој најдаровитих песника А. С. Пушкина и А. М. Ј. Љермонтова даје нам најбољи пример. О нашим песницима који су под новим утицајима у књижевности почели певати: Бранку, Његушу, Змају и др. не треба ни трошити много речи, толико је очевидан утицај народне поезије.“ [1])

Имало би још пуно ствари да се наведе у прилог српскоме фолклору, али ја хоћу овде једну ствар нарочито да нагласим:

Општа историја књижевности казује нам да се књижевност у европских народа најраскошније развила онда, кад су генијални песници почели црпсти из народног врела. Довољно је поменути само класична дела Шекспирова, која су већином црпла грађе из народа па да ово буде јасно.[2]) — Одушевљење за на-

1) „Дело“ за септембар 1897. г. стр. 477.

2) Магбет, Ромео и Јулија, Хамлет и т. д. и пре но што постадоше славни преко Шекспира беху предмет фолклора. У анализи дела Шекпирових отишло се већ толико далеко, да се чак делање Хамлетово објашњава обичајем крвне освете. (Види: Хамлет пред правном историјом, јавно предавање Dr. Мил. Р. Веснића у Летопису Мат. Српске књ. 199.)

родном поезијом подухватило је и немачког песника Гетеа. Песник је Фаустов још у Штрасбургу потстакнут Хердером почео скупљати елзаске песме и до краја живота одржао је жив интерес не само за поезијом свога, но и свију других народа а особито Срба. Све ово имало је огромног утицаја на Гетеову поезију.[1]) — Валтер Скот отац европског реализма сам је издао једну одличну збирку шотландских песама.

Страсна љубав Пушкина, оснивача нове руске књижевности према скромним производима народне музе је очевидна. Ко не познаје његову певанију „Зимній вечерь?“ Са каквом нежношћу, са каквом синовљом љубављу говори Пушкин о својој старој нани која му је приче причала! — Наводим по Dr. Ив. Шишманову[2]) шта Љермонтов 1830. год. пише: Како је жалосно, вели Љермонтов, што ми мати беше Немица а не Рускиња. Ја нисам слушао прича народних, а у њима је јамачно више поезије него у целој француској књижевности. (Ср. Сочиненія Лермонтова, приповеденныя въ порядокъ С. С. Дудышкинимъ С. П. Б. 1863. т. III, прѣдг. стр. III).

Пре неколико месеца један Француз реферишући о књизи P. Sebillot a: La Bretagne enchantée, у којој је овај ставио у стихове бретањске легенде, завршава реферат: Нека би се наши песници надахнули овим примером, нека што чешће захватају из овога заиста народнога врела!

Што вреди за књижевност у других народа то вреди и за нас. Српски дубровачко-далматински песници тек онда постадоше прави песници кад почеше црпсти грађе из народног живота, кад се почеше ослањати на народну поезију и кад престадоше ићи за италијанским, туђим, узорима.

Развитак нове српске књижевност почива на радовима Вука Караџића. Од Вука је књижевност постала не само народна, већ је и ојачала. Бранко Радичевић је духовно чедо Вуково. Кад се са ширега погледа погледа сва књижевна поезија нове српске књижевности, вели Св. Вуловић, чини ми се, да се у њој виде само два главна периода: период до Бранка Радичевића и период од Бранка Радичевића. Сва књижевна поезија до Бранка Радичевића чини ми се само покушај да се створи права уметничка песма. У песмама тога првога периода уметнички облик или је противан облику народне песме и духу народног језика или је копија туђинских облика, или је просто подражавање народној песми и то готово само епској песми. Уметничка пак песма не развија се само из народне песме, још мање само из једне врсте њене. Она постаје потпуним познавањем свега народног одабранијег и савршенијега говора — тако рећи народнога

1) Фауст најбољи створ Гетеов, пре но што постаде предметом поезије Гетеове, био је предмет фолклора.

2) Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, књ. I, стр. 21.

књижевнога говора — и познавања песничкога духа народнога. Кад се из тога одабранијега народнога говора — из свију врста народних песама, прича, пословица, узречица, здравица, зегонетака и т. д. — изберу и прикупе најлепши и најразноврснији облици; кад се ти облици угладе и дотерају према законима о уметности и саставе у нове савршеније и сложеније облике; кад се ти облици саставе са најсроднијим и најлепшим туђинским облицима; кад се све то задахне песничким духом народним и оживи творачком снагом потпуно суврмено образованог песника — онда настаје права уметничка песма. Такве песме није било, није ни могло бити пре Бранка.[1])

Истина је да су на Бранка имали утицаја и песници пре њега, али буђење интереса за све оно што је чисто српско непомућено ничим туђинским беше од пресудног утицаја, јер се тада радом Вуковим отворише двери за у олтар народнога генија. Све почиње да улази у ту светињу и пригрљује је. Бранку Рад. тако рећи усађује у руке перо Вук Караџић, пред њим отвара богату ризницу нар. блага па му га у душу улива[2]). И овај ђак Вуков почиње да води коло српске уметничке поезије. Сјајни производи ђака Вукова испочетка засењаваху очи, али кад се очи навикнуше на ту светлост, сви појурише за њом.

Бранко признаје заслуге свога великога учитеља, па позива и друге да пођу путем који је Вук створио:

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе ал' се и сећајте,
Ко 'но красна пута вам огради! —

Да, српска уметничка поезија почива на Вуковим радовима, на пробуђеном интересу за свим оним што је народно. Бранко је, вели Св. Вуловић, показао како треба учен Србин да пева, али није успео да у својим песмама да обрасце за све врсте певања. Његова је лирика поглавито младачка, у епској поезији дао је само огледе, драмску није био ни додирнуо. Језик му је сјајан, стих необично лак и леп па и слик доста углађен, али опет није био стигао да уметничкој песми изради потпуно уметничко рухо. У опште је у њега један огроман сјајан — покушај. То се тужно осећа у потоњој српској поезији, која је све до данас живела само од Бранка; а Бранкове песме не могаху бити јеванђеље, јер бејаху само катихизис српској уметничкој песми. Песници српски после Бранка не бејаху кадри, ни да за Бранком иду, камо ли да и даље пођу. Нико се од њих не потруди да бар језик научи онако како га је Бранко знао, камо ли да даље пође — да изучи форме нар. поезије и да покуша саставити их са најсроднијим а најлепшим туђинским формама; да проучи разноврсно градиво нар. поезије и народне

1) Глас Срп. Краљ. Академ. књ. XIII, Бранко Радичевић, прилог историје нове рп. књижевности од Св. Вуловића, стр. 1.—2.

2) О односима Бранка Радичевића и Вука Караџића види Глас Срп. Кр. Акад књ. XIII и XIV.

књижевности у опште и да у том градиву потражи елементе за све врсте певања; да обиђе све српске крајеве и да проучи и тим путем народни живот и обичаје, да проучи и народни живот те да из свега тога прибере богату грађу за своје певање да проучи и позна још боље од Бранка реч народну и све њене нијансе у свима приликама живота народног и т. д. — — — — За то је Бранко и ако се, као што вели J. Игњатовић, показао као неки метеор на небу новог песништва српског — још једнако најмилији песник српски. За то нас он још једнако раздрагава и највише раздрагава. За то се његове песме све једнако прештампавају, за то су се прештампавале и онда кад се чинило да је поезија изгнана из српске књижевности. За то оне и најпростијом мелодијом певане, још једнако потресују до дна душе. Од свију српских песника до данас Бранко је најбоље знао српски језик, од свију најбоље је сагледао душу нар. песме и од свију је најбоље осетио и познао сласти и милине њене; и за то је својим певањем најбоље могао да угоди ономе општем осећању за песму које је у основи једнако и код образованих и код необразованих чланова једнога народа. И за то песме његове, и ако по себи доста просте и доста једнолике, и ако не блистају сјајем и раскошом великих светских песника, још за дуго у нас „неће пропанути," јер оне до данас најбоље знају језик срца нашега, а то знање и јесте управо дар правих песника. Бранко одиста није био обичан песник. Обични песници и не стварају нове школе и не дају нове правце уметничке поезије. — Као што има људи песника и непесника тако има и народа. Српски је народ одиста песнички народ. И тај је народ већ показао колико и како цени Бранка. А суд песника о песнику најправеднији је суд, а не само најправеднији но и највиши је то суд онда, кад је то суд народа песника[1]).

Такав је утицај фолклора на књижевност, такав је нашу књижевну поезију. Вук је радом својим створио Бранка. Но је ли српски фолклор извршио своју улогу, иде ли се оним путем који је Вук „раскрчио" и којим Бранко позива, почивају ли све гране наше књижевности на народној основи, одушевљавају ли се наши књижевници нар. животом, црпу ли довољно грађе из њега, да ли се надахњују творевинама духа народнога, да ли је наша књижевност потпуно народна, служи ли потпуно народној потреби, има ли своје индивидуалности, осећамо ли се ми у њој потпуно своји?

Ми очекујемо од изучавања свога фолклора: језика, обичаја, умотворина, народног живота и т. д. и коначни препорођај своје књижевности, која ће тек онда почети стварати великих дела, кад српски књижевници буду стали на

1) Глас Срп. Кр. Ак. књ. XIV Бранко Радичевић, прилог историји нове срп. књижевност 195—198

српско земљиште, кад се престану напајати са туђих ненародних извора. За основ наше књижевности ваља да послужи народни извор који нам даје толико градива и толико надахнуће.

*

Свим довде реченим хтели смо указати на користи које би наука и народ српски имали од рада на српском фолклору, и да се не треба оглушити на једну неопходну потребу нашу.

До душе наша Академија већ има свој Етнографски Зборник, али он слабо напредује. И Југословенска Академија заснована је 1896. г. Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, у коме се прикупља градиво из нашег живота. Па и Бугари нису равнодушни према нашем народном животу обичајима и предању; и они већ годинама прикупљају наше народно благо, износе га и проучавају.

Но је ли то довољно? А ако није, онда шта смо учинили ми да се једној журној потреби одазовемо? Рад странаца, па ма то била и рођена браћа, не може нам служити на утеху, још мање на понос. Туђа рука свраб не чеше, вели народ, и има права. Наша пак Академија издаде две књиге Етнографског Зборника па се ућута. А ваља ли Србија, центар Српства, да ћути и да призна да на фолклору ништа не ради. Крајње је време кад и ми ваља озбиљну пажњу да поклонимо ономе из чега смо поникли, што нас је одржавало, и од чега очекујемо још много.

С тога мислимо да је неопходно створити једно средиште, коме ће бити задаћа да прикупља, проучава и обелодањује градиво из српског народног живота обичаја и предања и све оно што се на то односи. Томе средишту створити могућности за рад а оно ће учинити услуге и српском фолклору, и српској науци о њему и науци у опште, а и нашој Академији Наука, која треба да издаје свој Етнографски Зборник, који ће бити на висини положаја Академије.

Таквих средишта, па и по неколико, имају сви образовани народи. То су њихова друштва за фолклор, која постичу, упућују и храбре све оне који су вољни да раде на фолклору, прикупљају грађу, сређују је, проучавају је и обелодањују. Сва су ова друштва независно од Академија, али чине знатних услуга Академијама, којима пружају обилатога материјала за чисто научне потребе, да на основу њега изричу своје научне резултате.

У Србији уз помоћ радника из целокупног Српства треба да се оснује српско фолклорно друштво, ако хоћемо да учинимо услуге своме народу, ако хоћемо да учинимо услуге науци, ако хоћемо да останемо верни раду оца нове српске књижевности, која се преко фолклора заснова, ако хоћемо да будемо своји.

Савремене потребе науке и наше националне тежње нагоне нас да се на српски фолклор не смемо оглушити; две потребе од којих би свака за себе била довољна па да масу за собом по-

крене. — Огрешимо ли се о прву дајемо рђаву сведоџбу о својој зрелости; огрешимо ли се о другу, поред тога, грешимо се и о најсветије начело, које данас сви народи истичу, грешимо се према своме народу, према себи самима.

Србија има развијену заставу под којом се спрема скупљање раскомаданог Српства. Под ту заставу ми ћемо се само онда моћи прикупити. ако се најпре добро упознамо. Успемо ли то, ми ћемо се онда и више волети и лакше зблизити.

Једна стара српска кућа

ОПИСАО

Влад. Ј. Радојевић

ПРОФЕСОР

Зрно по зрно, ето погача; камен по камен, ето палача. — Тако вели народна мудрост, а друкчије не може ни бити. Велике ствари састављене су из ситница; многи делићи сачињавају целину. Отуда, ко би хтео из делића стварати какву целину, треба да познаје те делиће. Ко би, на прилику, покушао да изнесе целу слику нашега народнога живота у прошлости, ваљало би му да познаје и у њу унесе многе и многе ситнице, које усамљене, рекло би се, не вреде ништа, али укупно вреде много, јер удружене представљају потпуну слику народнога живота. — Али, камо тих очију, које ће све видети и ставити онде где му је место? Камо тих ситница из прошлости?! —

Коло времена јурило је и јури, одвлачило је и одвлачи у таму прошлости и вечити заборав све што савремене очи не виде, савремене руке не склоне и не сачувају за познија покољења. Оно је многе и многе, за потпуност слике народнога живота, драгоцене ситнице далеко занело, и ми их никад више нећемо видети. Њихни савременици — без чијих се очију не може лако гледати у прошлост — или не бејаху кадри да уоче важност њихову, или им сувише бурни догађаји, нарочито за последњих пет векова, не дадоше да их сачувају; тек ми их данас немамо. И може се доста поуздано рећи, да ми данас гледамо у своју прошлост, као кад бисмо гледали кроз мале рупице у какву неосветљену зграду без прозора. Па, је ли чудо, што не знамо какав је био живот нашега народа у прошлости? — А као год што ми данас напрежемо очи, да у тами прошлости на-

зремо какву ситницу, и као год што ми данас грозничаво прелиставамо какво новопронађено старо јеванђеље, часловац, октоик или буди који књижевни споменик, не бисмо ли нашли какву било белешку, која се односи на живот наших старих; — тако ће исто доћи време, кад ће наши млађи, зарад своје потребе, прелиставати наше књиге, те по њима тражити записане ситнице и сматрати их као драгоцености; доћи ће време када наши потомци наше доба неће моћи гледати на своје, већ на наше очи; доћи ће време, када ће многих и многих ситница нашега времена нестати, па ће се наши потомци моћи користити само оним што ми уочимо и сачувамо од погибије. А ми смо и дужни и позвани да што више видимо и да сачувамо што више података о своме времену.

Како је „Караџић" узео на се задатак да прикупља и за потоње нараштаје чува све оно из чега би се могао видети живот српскога народа, — то нека му сваки читалац запише и пошље на чување онолико ситница из народнога живота, колико ко може и милује, па ће тиме испунити једну од најсветијих дужности према потомству. „Караџић" ће тада представљати драгоцени зборник за познавање народнога живота, а потомци нам неће лутати по тами прошлости, нити изгледати туђинце да их изведу на видело. Тога ради и описујем овде једну стару српску кућу, грађену пре стотину година. То је

Брвнара мога покојнога деде Радоја Гавриловића — Пејовића, из Поскурица, у окр. крагујевачком. — Брвнара се зове с тога што је начињена од брвана. Изгледала је овако: на земљи је у облику правоугаоника, око 8:5 метара постављен темељ, од обичног ломљеног камена, једва нешто мало укопан у земљу, а назидан само толико колико да се изравна земљиште које је ка истоку нагнуто од прилике 3—5 степени. По темељу су положоне и на угловима укрштене четвртасте, 3:3. десиметра дебеле, растове греде, темељњаче, које су у крстовима међусобно ухваћене и утврђене зарезима. Једна од попречних темељњача, поклопница, озго је подубље ужљебљена на оба краја, онде где се с другим двема укршта, а у оба жљеба кулацима су утврђена два управна дирека, који по једној страни целом дужином имају у сусрет окренуте жљебове, а по другој до ње тако су исто ижљебљени од врха озго па до над врата. Оне друге две дуже темељњаче, што се са овом укрштају, ужљебљене су на по два места, и то на једном месту баш уз дирек, а на другом подаље за ширину врата. У ове жљебове утврђени су диреци, као и они на угловима, те по два служе као довратници (који се морају и наместити одмах чим се темељњаче наместе). Унутрашњи довратник ижљебљен је по целој дужини једне стране. Пошто су утврђени довратници, онда

су по темељњачама насатице положена тесана растова, око 1:3 десиметра дебела брвна, која су са обе стране, управно на ширину — по дебљини — зарезана, те се тим зарезима узајамно хватају и држе у крстовима, да се не размакну (ћерт, ўћертити). На другом крају су уздужна брвна само заструганa, те начињени кулаци, колико су и брвна широка, па су кулаци уметути у поменути жљеб унутрашњег довратника. Она попречна брвна, по једној краћој темељњачи, тих засека немају, него су на оба краја зарезана, те се хватају са уздужним брвнима, а попречна брвна пак са оне стране, где су на угловима диреци, нису ни зарезивана ни укрштана, већ само кулацима уметута у поменуте жљебове управних дирека на угловима. Тако су се ређала брвна до изнад врата, па су онда по дужини ударена два брвна, ужљебљена као и темељњаче на по два места, те су тим жљебовима ухватила горње кулаке довратника, а кулаци брвана уметути су у краће жљебове угаоних дирека. По том је ударено још по једно брвно, као и ова што су, па је све завршено п о ј а с е в и м а, т. ј. гредама зарезаним и укрштеним онако као и темељњаче, али тако да једна својим жљебовима хвата горње кулаке угаоних дирека. По овим су гредама попреко намештене, опет зарезима утврђене, потање растове греде, т а в а њ а ч е, по којима су пљоштимице поређане подебеле растове д а с к е, које чине око 1·80 мет. висок т а в а н. На појасевима су подигнути и зарезима утврђени р о г о в и, који су озго спојени једном потањом, са две стране целом дужином ижљебљеном гредом — с л е м е њ а ч о м (в е н ч а н и ц о м), а према њој паралелно су за рогове наоколо приковане тање гредице — венчанице (ж и о к е) у шест реда, које на себи носе дрвени покривач – ш и н д р у. То су око 3, сантиметра дебеле, 20—30 с м. широке и око 100 см. дугачке, растове даске, од којих је свака с једне стране по дужини ижљебљена, а с друге стањена, те кад се пљоштимице наместе по венчаницама, онда се она оштра ивица уметне у жљеб друге даске и прикује за венчанице кованим гвозденим клинцима. Овако су даске намештане и прикиване, почев оздо од с т р е х е, па горе до слемењаче, али тако да доњи крајеви горњега реда покривају горње крајеве доњега реда, како би се вода сливала с даске на даску, не задржавајући се нигде, а горња ивица највишега реда уметута је у поменути жљеб слемењаче. Северо-источни крајни рог нагнут је према слемењачи — тавану, од прилике, за 35—40 степени, а југо-западни је управан, те отуда горњу површину куће — к р о в — сачињавају три површине, од којих су две неправилни четвороугаоници — трапези, готово под правим углом, — а трећа је правилан равнокраки троугао. Са четврте стране под управним рогом таван је затворен н а к а л к а н, т. ј. потањим брвнима, чији су крајеви уметути у жљебове оних гредица што граде рог над калканом и малих довратника оних в р а т á н ц â којима се иде на

таван, те се чини да је тако продужено оно доње платно све до рога. — Две греде тавањаче ужљебљене су на по два места на растојању око два метра, те су у те жљебове кулацима утврђена четири дирека, дијагонално нагнута један према другом, а помоћу жљебова и кулака, један за други утврђена краћим подебљим дрвеним пречагама; горе су изведени изнад крова за 40 см., а сведени до на 80 см.; између диречића су утврђене дрвене пречаге, око којих је уплетена чатма, која је изнутра олепљена добро угаженом земљом, помешаном с нешто плеве. То је димњак (оџак), а у исто време и најглавнији прозор. На оба уздужна платна налазе се, један према другом, два отвора за врата. 1 : 1·60 метра ширине - висине. Врата су начињена на кушаке од дебелих растових дасака. Прва даска је горе и доле тако срезана да су при крају као њено продужење, остале две обличице, па је доња обрезана, те је од ње начињена петица (као половина гушчијег јајета), која је уметута у малу јамицу, издубљену поред довратника у темељњачи, те се на њој при отварању и затварању врата врте, а горња је облица обухваћена зарезом једне дрвене пречаге, која је утврђена за брвно и горњи праг, те држи врата да не падну. Једна се врата изнутра закључавају дрвеном кључаницом, а на другим је споља само гвоздена реза, која се намиче на гвоздени, у довратник укуцани, клинац, али се не закључава. За довратнике су према горњој и доњој ивици врата утврђени прагови, а пред вратима је намештен с поља плочаст камен, на који се ногом стаје, кад се у кућу улази или из ње излази. Главна врата су окренута југо-истоку, право на улицу и отварају се у десно, а споредна су окренута северо-западу, у двориште (авлију) и за куће, и отварају се у лево. На истим платнима, где су и врата, разрезана су до половине ширине по два брвна, те су начињена, један према другом, два квадратна отвора — два прозорчића, по 2·25—2·50 □ десиметара, који су лети увек отворени, а зими затворени хартијом — пенцерлијом. Но главна количина светлости, очекује се кроз димњак и врата. Док су брвна слагана, помазивана су по додирним површинама говеђом балегом и пшеничним тестом, те је тим спречено јаче струјање ваздуха између брвана. Цела кућа је дијагонално окренута исток-запад — север-југ.

Кад се уђе у кућу на главна врата, види се, управо испод димњака, мало укопано, камењем ограђено огњиште, мало не на средини целе куће, на коме гори свакад велика ватра, а над њом висе гвоздене вериге о верижњачи (подебља облица), утврђеној за основицу димњака. С десне стране је брвна утврђена дрвена полица са три преграде, од којих је доња висока од земље за један метар. То су две подебеле даске, горе провучене кроз прорезе на таваницама и утврђене клиновима, а доле су по дужини пробушене на три места, те су ту једним

крајем утврђени подебљи четвртасти дрвени клинови, који су другим крајем утврђени за брвна. По клиновима су положене широке растове даске, на које се остављају они судови што се свакодневно употребљавају, и друге ситније и лакше ствари. А да све то не би спадало с полице, са стране је насатице намештена према свакој прегради — полици — око 2 десиметра широка даска. Ове даске, као и оне управне, што држе целу полицу, резане су и шаране на разне начине и по ивицама и по ширини, те ту има и кругова, и звезда, и Соломунових слова, и зубаца, и вијуга, и крстова и т. д. — Доле под полицом, сасвим од ње одвојено, на трупцима је широко, дебело брвно — клупа, на коју се спуштају теже ствари, као судови с водом крупице соли, бакрачи, ступа и т. д. — Над полицом је дршком за греду заденут тигањ. — Пред нама, поред споредних врата уза сама брвна су наћваром покривене наћве, уздигнуте на ногарима за један метар. Ногари су дрвени, лепо израђени и покретни, а озго су на њих намештене, као повеће корито, од липова дрвета издубљене и лепо срезане наћве, и у њима дрвени лопар, дрвена мешаица — кутлача — и гвоздена струшка. — Под наћвама су црепуље, а изнад наћава о клину виси сито. — Лево од наћава, под самим таваном, је на клиновима друга полица, само од једне хоризонталне даске, на коју се остављају ситније ствари, као тамјан, свећа, кадионица, каква јабука, дуња, итд., а испод полице су у брвна утврђени клинови о којима виси сланица, тројанка (котарица с три преграде), торбице с разним семеном итд. С леве стране, уза сама брвна, с краја у крај је око 80 см. висока клупа за седење, начињена од најдебљега брвна, чија су оба краја укрштена с темељњачама и испала у поље за 30—40 см. — За клупу је заденута округла софра, која се одатле диже само кад се употребљава. — Над клупом су овде-онде ударени у брвна дрвени клинови о којима виси оружје (сребрњаци, дуга пушка — латинка, арнаутка, гарабиљ), кубуре, гусле, листови и т.д. а има их и залишних, те се о њих веша и друго што према потреби. — Око ватре и поред брвана су поређане мале троножне столице за седење код огњишта. У брвна су према ватри са обе стране укуцани клинови, о које се вешају полутке сланине, а под таваном су око димњака утврђене мотке за сушење пастрме. Сем тога, у кући се налазе и друге ситније ствари, које су ту сталне или привремене, као н.пр. кукач (жарач), ватраљ, тучак, решето, секирче или секира, и то све на свом месту.

Око куће су поређане друге, подлачком покривене грађевине — суботе, зграде, као што су: кошеви (два) и амбар за жито, ћилер за мрс и бели смок и оне судове што се употребљавају само кад има гостију, млекар од прућа оплетен као и кош, али мали и уздигнут на четири сошице, те се у њему разлива млеко, две клети за хаљине и бурад с вином

и ракијом што није у подруму или качари. Све је то ограђено прошћем, а на огради су две капије, те једна води на пут, а друга у вотњак. Грађевине за стоку, а тако и качара и подрум, биле су подаље од куће, те стога нису обухваћене у авлију.—

Ето, таква је изгледала једна српска кућа, која се убрајала у најбоље своје вршњакиње, али која у исти мах спада и у последње по постанку, јер наскоро по том брвнаре су замењене чатмарама. Тих кућа без сумње још има овде-онде, али су махом данас прерушене, обучене су у културно рухо: прерађене су, олепљене и прорезани већи прозори, кровови спуштени и покривени ћерамидом, а махом се данас употребљавају за оставку или за мешење и кување лети. Њих треба истраживати и описивати, јер се у њима развијао онај дух којим су били задахнути творци данашње Србије. Оне нису заслужиле потпуну пропаст, — потпуни заборав, јер су биле весела средишта, где се у друштву вецбао ум народни; не треба их заборавити, јер су биле прва места за збор и договор и прва места за богомољу.

Српске народне пословице

(из Левча)

скупио

СТ. М М. учитељ

1. Ко има кога има и Бога, значи исто што и „коме је Бог ујак лако му је бити светац.“ А то ће рећи ко има кога да му што помогне лако му је до нечега доћи.

2. Ако ми згазиш на скут, не можеш на срећу. Тако се обично теше сиромаси против угњетача.

3. У Циганке црн образ, али пуна торба. Тако неваљалци правдају себе за свој рђав поступак, што ће рећи: не ваља свагде и на срам или образ гледати.

4. Боља је своја кошуља, него туђа хаљина, а неки — бољи су своји опанци него туђе чизме. — Шта значи само се по себи разуме.

5. Рекни аго, нека му је драго. То ће рећи: и ако баш у души не волиш некога ти опет живи лепо с њим.

6. Ни ти мене агом, ни ја тебе драгом. Овако каже неко некоме кад хоће свако даље пријатељство да прекине с њим.

7. Колико ко зна, онолико и зја; или: каква дупља, онакве и пчеле из ње излећу; или: од кмета

и беседа. Значи какав је који човек, онако и говори.

8. Воду вари, воду хлади, вода те вода. Тако се каже за нешто што не може да се поправи.

9. Јаче село, него сватови. Тако се каже некоме кад хоће његова немоћ да му се представи.

10. И решето срце има. Тако о себи кажу стари, тешећи се да још нису малаксали.

11. Тврда врећа просо држи. Хоће рећи: чуварин човек кућу тече.

12. Разговору краја нема. — Тако се каже ономе ко много говори, па не мисли да престане.

13. Чаша по старешинству. — Хоће рећи: старијима треба свагда и у свакој прилици давати првенство јер су за то заслужни.

14. Нису криве траве што коприве жаре. — Хоће рећи: за учињену погрешку од стране једнога не треба све (и праве) кривити.

15. Ако си на млеку као и на блеку — добро је. Хоће рећи: ако онако твориш као што говориш, добар си.

16. Сваком „ејвала", оста глава ћелава. — Значи: ако сваком по мало попустиш, онда оста без игде ичега.

17. Жив ми Тодор да се чини говор. — Овако се карактерише неки говор без вредности.

18, Шио му га Ђура за литру пасуља. — Каже се неком кад хоће његов говор да се исмеје (јер нема места).

19. Оба гори као Цукини волови. — Тако се каже кад се две ствари (или лица) упореде, па ни једно не ваља.

20. Прошо сиваџ Крушевац. — Тако се каже ономе који се доцкан сетио нешто да уради.

21. Док траје, нек лаје. — Тако говоре људи који неће да чувају, који се не брину за сутра, већ само и увек за данас.

22. Видела се вила у чем није била. — Значи исто што и: „најела се гладница, па се назвала баница." — А тако се каже обично онима који од ништа буду нешто, па се после много поносе.

23. Према свецу и тропар. — Хоће рећи: према човеку и говор удешавај.

24. Триста без попа ништа, — Хоће рећи: залуд свију кад нема онога који је најпотребнији.

25. Од главе се риба смрди. — Значи да свака погрешка од старијег потиче.

36. Чистка црквени миш. — Каже се за онога који нигде ништа нема.

27. Не може се човек познати док се њим врећа брашна не поједе. — То ће рећи да се нарав или ћуд људска не може тако брзо оценити.

28. Свадиле се зебе око туђе просе. — Тако се каже онима који се око туђе ствари (од које неће имати никакве користи) свађају.

29 Побиле се јетрве преко свекрве. — Каже се онима који се свађају, па због њихове свађе трећи страда.

30. Ко о чему баба о крвају. — Тако се каже онима који највише говоре о стварима, које њих лично интересују.

Игре у Сарајеву

Свагдје се по српским земљама, и на селима и по варошима, скупљају и сазивају зими сијела, на којима се замећу веселе игре, али тешко да ће игдје бити тако разноликих и тако много игара, као у Сарајеву, а то долази отуда, што овдје има из цијеле Босне и Херцеговине свијета.

Пошто се игре, усљед назатка друштва и напредовања туђинских обичаја све више губе, мислим да их је вриједно сачувати и од заборава отети.

Почнимо!

1. Соколове главе.

Ову игру играју само мушки. Посједа их више уоколо један до другога; један највјештији буде соколова глава, други врат, трећи крило, четврти нога, пети очи, шести реп, седми кљун, осми г....а, а девети соколово г...о. Први узме у руке усукан рубац и даје га другу до себе, говорећи: ево ти моја глава! Други, дајући рубац ономе до себе: ево ти мој врат, трећи даје четвртоме крило, четврти петоме ногу, пети шестоме очи, шести седмоме реп, седми осмоме кљун, осми деветоме г....у, а девети првоме г...о. За тим први говори другоме: метнем ти главу на врат, други трећему вели, да му мење свој врат на крило, четврти петоме своје крило на ногу, пети шестоме ногу на очи, шести седмоме очи на кљун, седми осмоме кљун на г....у, осми деветоме г....у на г...о, а девети првоме г...о на главу, што изазове тако буран смијех, да се сви поваљају. Онда први говори: ја бацих своју главу мед, други оно што је изабрао (врат) и сви остали; онда опет сваки вели да лиже оно, што је узео (врат, главу, крило, г....у, г...о, ит.д.) тако да опет настаје смијех вичу један другоме: наздравље, је ли слатко и т. д.

2. Напила се свиња сарајевска вина.

(ИГРАЈУ САМО МУШКИ).

Посједају (прекрстивши ноге) сви унаоколо, а један се на-

чини пјан и стане у сред њих, тако, да тежи да поклопи онога, на кога се навио, но овај га отури наруке другога до себе, а овај на руке трећега и тако наоколо увијек, док којега не притисне, те онај остане у средину, а он сједне на његово мјесто. При томе вичу: „Напила се свиња сарајевског вина!“

3. Тајто, мајто.....

(ИГРАЈУ И МУШКИ И ЖЕНСКИ).

Посједају наоколо (мушки до мушких, а женске до женских) и узму се поруке тако, да ја држим лијеву руку свога деснога друга иза шаке, а мој лијеви друг моју лијеву руку, тако да се може лако додавати прстен из руке у руку. Један у колу узме усукану мараму, с којом ће туђи онога, што стоји у средини и хвата прстен. Чим онај коловођа пошаље прстен, јави ономе, што прстен тражи, и јави му на коју је страну отишао из руке у руку а сви пјевају: „Тајто, мајто, материно злато, ћорав ли си, јадан ли си кад га не видиш! Ако онај, што тражи прстен, не би могао прстена уграбити прије, него што дође опет на оно мјесто, одаклен је и пошао, человођа га удари усуканијем рупцем преко леђа и игра се продужи. Код кога онај из средине ухвати прстен, тај га мора тражити, а он сједе на његово мјесто.

4. Пошто.

(ИГРАЈУ И МУШКИ И ЖЕНСКИ).

Сваки од играча изабере себи име којег града (н. пр. Биоград, Алексинац, Цетиње, Србобран и т. д.) Један од играча говори: „Тра ра.“ други га пита: „Ко је?“ упитани одговара: „Пошта“ — „„Одаклен иде?““ „Из Цетиња“ „„Куда?““ „У Биоград.“ Онај, који је узео име Биоград говори: Тра ра ит.д. а онај, који је рекао Биоград, пита га и т. д. Који се смете и погријеши мора дати залогу и више не игра. Она двојица, који најпослије остану непобијеђени осуђују залогама, шта ће који радити (донијети воде, залајати, викнути три пута: Бузе“. ит.д.) Сваки мора урадити што му се осуди, иначе губи залогу.

5. Тикава

(ИГРАЈУ И МУШКИ И ЖЕНСКИ)

Један, који најбоље зна ту игру, иде редом од једнога до другога и казује свакоме: „Ти си једна тиква, ти двије, ти три и т. д., па онда говори: „Ја посијах једну вријежу која ми донесе 5 тикава.“ Играч, који је број пет говори: Зашто 5 тикава“ Упитани говори: „Ја колико тикава?“ Број пет онда каже нпр. 10 тикава. Онај који има број 10 пита онога број 5: „Зашто 10 тикава“ и т. д.

Који погријеши дају залоге и поступа се, као и код игре „поште“.

6 Погађање.

Једноме се завежу очи, а други га пита: Ко је ово? и при том упире прстом на кога било. Онај одговара или магарац, или поштен човјек и т. д. а често пута, рече: магарац и тада, кад на њега упре прстом онај, шта пита, и тако настаје смијех.

7. Манце (јела).

(ИГРАЈУ И МУШКИ И ЖЕНСКИ).

Сваки играч изабере себи име једнога јела, н. пр. ја сам баклава, а једна лијепа дјевојка је решедија. Ја вичем да ми је решедије! а она дјевојка онда вели: да ми је чорбе!, онај који је чорба иште опет нешто друго и т. д. При томе устају са својих мјеста. Може се та игра играти и овако: н пр. онај који је грах, виче: сједе грах нек устане купус!, ко је купус он онда устане и виче: сједе купус, нек устане пита и т. д. ко погријеши даде залоге па се поступа као и код игре „поште“.

Ако ко зовне име, које је већ дало залогу, то се сматра, да је погријешио и мора дати залогу, те престане играти и чека свршетак и осуђивање.

8. Труб бир.

(МУШКА ИГРА).

Сједну около, и то тако да један другоме гледа у леђа. Човођа удари друга пред собом, пљескам у леђа и говори. „Труб бир.“ Онај ударени удари онога пред њим и понови исто, и тако сви редом, док не дође опет до човође. Човођа сад удари друга пред собом два пута и рече: „Труб бир, труб ићи (2). Онај ударени то опетује, ударајући онога пред собом. Тако иде редом. Човођа опет ударајући друга три пута говори: труб бир, труб ићи, труб уч, труб дорт, труб беш, труб алти, труб једи (7) труб секиз, труб докуз, трубон, опетујући сваки пут оно што је прије говорено и додајући по један више. Кад се дође до он (10.) онда се враћају назад, тако, да задњи пут сваки мора изговорити: труб бир, — ићи, — уч, — дорт, — беш, — алти, — једи, — секиз, — докуз — он, труб докуз, — секиз, — једи, — алти, — беш, — дорт, — уч, — ићи, — бир, ударивши 19 пута онога пред собом; чим који погријеши, човођа (мајстор) га бије туром.

Игра је врло жива и смијешна, јер се мора брзо говорити и ко није добро вјешт, заплеће језиком, те му се смију.

У САРАЈЕВУ 18 XII. 99. Ј. Ђ. ЗОРИЋ

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Белешке

Нешто о скупљању народног предања. — Некада се мислило да је за скупљање народнога предања неопходно потребно ићи у село и ту видети народ на домовима и присуствовати њиховим селима. Не одричећи вредност ове методе, којом сам се и сам некада са успехом користовао, из искуства кажем, да то није и најбоља метода. Присуство странца, па још скупљача који пази и бележи, чини људма често неугодности, те се пред њим устручавају. Они нису увек ни расположени за причање: после тешких дневих радова и најснажнији се осећају уморнима, често су и сувише заузети пословима и т. д.

Ја сам често употребљавао, и то скоро увек са успехом, други један начин, који је у томе што сам позивао себи или каквом пријатељу извесан број сељака, па бих их расположио нудећи им дувана и по мало пића. Први су тренутци хладни, натегнути, али ако се с њима почне разговор, ако им се тек да се претходи примером почне што причати, не потраје дуго, а и интерес се почне развијати. Један почне причати, и док он говори други се присећају, и још једна прича није завршена, а други се већ јавља да зна сличну причу. Једна прича изазива другу. Често се дешава да сељак или мрнар, ако га запитате да ли зна какву причу, одговара да не зна, а међу тим зна, али како на то никад и не мисли, мисли да и не зна, или да је све поборавио. Али кад чује приче, оне га тек потсете, и како је он приче слушао обично још у детињству, у добу кад су утисци дубоко урезани, он тек онда увиди да зна оно за што је мислио да је за навек ишчезло из његове успомене. „Приче! узвикну једна жена кад је о њима запитах, о тога сам ја знала пуну врећу, знала сам их причати до сутра, али сад их више не знам“. Међу тим, кад јој испричах само једну причу, и она се сети једне, за тим друге, па онда целе гомиле, и њој имам да забладарим за најинтересантније приче у својим првим двема књигама.

Жене су заиста, готово увек најбољи приповедачи: оне мање заборављају него људи, јер оне приче које су их очаравале, забављале или застрашивале, оне причају малој деци, која су увек жељна чудноватих ствари. Прелазећи преко њихових уста прича има увек неке нежности, које нема кад је мушки причају. Готово сви скупљачи легенада почевши од браће Грима имали су среће да чују од жена најлепше предање народно.— Иста нежност налази се по некада, али ређе, код деце. Она често верују у стварност приче: ја сам их видео тако занесених у своју причу да исследаше да сами учествују у догађајима јунака, и њихов глас беше мек кад причаху, а груб кад казиваху говор ђавола или неваљалаца. Ја сам их гледао где се љуте или

говоре о лицима као да су их видела: „Дошао је књегињи! — ох! ал је лепа!“ узвикнуло је једно дете, као да је она ту пред њим.

(Instructions et questionaires par Paul Sebillot)

Т. Р. Ђ.

Ситне белешке

Боље је сите комарце трпљети, него гладне напуштати. — Многим нашим пословицама дале су повода постанку приче. Вук у својим „Народним српским пословицама“[1]) вели на страни IX ово: Код ђекојих пословица (ђе сам знао) додао сам приповијетке, од којих су пословице постале, и по којима ће читатељ лако моћи дознати, у каквим се догађајима оне пословице сад говоре (понајвише је обичај да се уза сваку оваку пословицу цијела њена приповјетка најприје приповиједи). Ну неким пословицама Вукове збирке нису додате приче јер Вук о њима није могао разабрати, те су остале пословице саме. — Тако је на стр. 26 Вукових „Пословица“ пословица: Боље је сите комарце трпљети него гладне напуштати. — Ја сам још у детињству у Лужану (Алексиначка Морава) у место ове пословице слушао причу,[2]) која је јамачно дала повода постанку Вукове пословице.

Некакав цар имао војводу који му је о двору бригу водио. Војвода се слакоми и почне цара поткрадати. Кад цар то сазна отера га и осуди да стоји го у бари, у којој је било пуно комараца. Војвода је стајао у бари, а сила комараца припије му се уз тело и сисаше му крв. Друг овога војводе сажали се на друга и почне одгањати комарце, но војвода му рекне: Не терај их молим те, ови су сити па пију по мало; ако ове отераш доћи ће други гладни, па тешко мени док се и они засите. — Кад овај то чу оде и рече то цару. Цар помисли, помисли, па рече: Ослободите га комараца, па нека буде код мене као што је и био, он је сит па ако ме и краде крашће мало, а ако узмем другога, тешко мени док се не засити.

*

Боља је бобова слама него празне јасле. — Ову је пословицу штампао Мехмед-бег Капетановић Љубушак у своме „Народном благу“ на стр. 25. — Поред ње нема никакве приче. Међу тим у Алексинцу има оваква причица, али без пословице:

1) Народне српске пословице и друге различне као оне увете ријечи, на Цетињу 1836

2) И Вук вели: у нашему народу има много малијех приповиједака које се као пословице приповиједају. (Види: Нар. Срп. пословице стр. IX.).

Разговарали се хат и магаре, па ће хат рећи:
— Најгора је храна бобова слама.
— Није, одговори магаре, најгора је храна празне јасле.

Т. Р. Ђ.

Не треба месити хлеб у петак и у недељу. — Некој се жени непрестано у сну казивало да не меси хлеб у петак и у недељу али она није слушала. — Једног петка испрати она чељад на жетву, а она умеси хлеб, метне га у црепуљу да се пече, па седне на кућни праг да крпи рубине. Кад погледа на црепуље има шта и видети: једна се змија увила око црепуље. Жена се препаде, али немаде куд. — Кад се хлеб испече змија се одви и завуче се под праг. — Жена тада извади хлеб из црепуље, кад он сав крвав. — Кад јој се чељад врати кући затражи вечере, но она рече да нема хлеба. Муж тада запита, како да нема хлеба кад је било брашна у кући. Жена тада изнесе онај крвави хлеб и исприча све шта је било. — Преко ноћ јаве јој се у сну Св. Петка и Св. Недеља и рекну јој: Виде ли какав ти је био хлеб? Знај да ти је такав сваки хлеб који се у петак и у недељу меси, само што се то не види. Ако још једном умесиш хлеб у петак или у недељу знај да ћемо те метнути у кврге у којима ћеш се мучити девет година, па ћеш тек онда умрети.

ЗАБЕЛЕЖИЛА У АЛЕКСИНЦУ МИЛЕВА Б. ЈОКСИМОВИЋКА.

Зашто се сврака од 15 августа до 8 септембра — међудневице непрестано вере по трњацима и из њих не изилази, а орао у то доба не пије воде, него само пишти. — „Наредио Бог да сврака и орао очисте један извор, који је био пун блата. Сврака није хтела чистити ни мало, већ се накаља блатом и оде Богу говорећи, да је она сама чистила, а орао није хтео. Ради тога Бог прокуне орла, да у овоме времену никако не пије воде. — Орао, пак, очистивши извор, опере своје перје и онако чист изиде да јави Богу. Бог, видећи да га је сврака преварила, прокуне и њу: да врше у томе времену трње, али и на орлу остане клетва.)“

По причању чича Марка Илића прибележено у Беломе Потоку, срезу заглавском 10. септембра 1894. године.

Б. М. И.

Зашто се попови не могу заситити новцем? — У нашега је народа стечено убеђење, да поповима никада није довољно онога што имају и да се вавек отимљу, да што више стекну. Незнајући правога узрока овај амишности за богатством, ево чиме је правда прости свет:

„Бацио Бог на земљу врећу, у којој је било до половине новаца. Ту врећу дохвате ђаво и поп и стану се око ње крвити.

1) Види слично народно веровање у „Караџић“ за 1899. г. стр. 123.

Да би прекратио отимање око вреће Бог пресече испод везе попрско врећу. Ђаво зграби доњу половину са дном, а попу остане горња без дна. Сад попа једнако тежи за тим, да своју половину напуни, али пошто је без дна, то не може никада напунити.“ — Овако ми правдаше ту слабост попова кмет језерски Маринко Минић, када је и по трећи пут по тражењу попа Ј. морао да наплати за сечење колача динар од једнога језерца.

Језеро 1891 године Б. М. И.

Жежен кашу хлади. — Дође Турчин чобанину, који тек што беше извадио из ватре печену тикву. Не питајући чобанина почне је онако врелу јести, али се љуто опече. — Другом приликом прође исти Турчин са једним Србином крај плота, на коме беше тиква. Кад Турчин спази тикву поче је пљувати и рекне Србину: „Ово ценабет много прли“, показујући руком на тикву на плоту.

Језеро 1890. године Б. М. И.

Зашто мала деца не полазе пре године — Чим је прва мајка родила прво дете Бог га је узео и хтео да га пребаци преко куће па одмах да пође. Мајка се побојала, да јој се дете не убије, па је крадом отишла иза куће, и кад га је Бог бацио, она га је дочекала у прегачу (кецељу). — Бог је, после овога проклео мајку, да јој дете не пође пре године.

Забележио у Коњуху (срез расински). Ст. М. М. учит.

За колико се разликује турска вера од Хришћанске — Народ верује, да се турска вера разликује од наше (хришћанске) таман толико, колико је дебела она опница (кожица) која обмотава сваки слој у главици црног лука. — Кад те опнице не стане, онда ће се, кажу ове две вере изједначити.

Ст. М. М. учит.

ПРИКАЗИ

Живот и Рад Dr. Јована Хаџића — Светића. Нова Сад. 1899 год.

У спомен прославе стогодишњице од рођења Dr. Јована Хаџића, у књижевности познатога „Милоша Светића“, Матица Српска у Новом Саду, одштампала је књигу о животу и раду његову.

Књижевни радови овог нашег просветног радника за фолклористе нема особитот значаја; шта више, један део његова књижевна рада био је баш управљен против Вуковог правописа и данашњег књижевног језика српског. Па и његов рад на српском законодавст у није заснован на животу и правним обичајима српског народа, већ на јуристичким принципима средњевековних глосатора.

Па ипак, баш зато што је „Милош Светић“ био вођа Вукових противника, „Караџић“ не може без приказа да обиђе ову књигу у којој се говори о животу и раду његову, ако ни због чега другог а оно да се види колико је јаког и образованог противника имао Вук да победи, па тек да створи нову епоху у нашој књижевној историји.

Међу тим Јован Хаџић у своме доба имао је неоспорних заслуга за српску књигу, јер и да није на свакој грани српског културног живота оставио најлепше трагове свога знања рада и поштења, ипак би био и остао један од највећих просветних радника свог времена само за то што је основао „Матицу Српску", тај стожер и брану српске просвете од туђинштине у оностранним крајевима српским.

Поменута књига дели се у шест засебних одељака, од којих је сваки израђен од нарочито позваног стручњака.

У I. одељку Хаџић је приказан као „оснивач Матице Српске"; у II. као „Српски Законодавац"; у III. као „патрон српске велике гимназије новосадске"; у IV. као „посланик на српским народно-црквеним саборима"; и у V. као „Српски Књижевник". Најзад у VI. одељку изложена је биографија Хаџићева.

Одељак II. написао је г. Сл. б. Јовановић, проф. Вел. Школе. Одељак V г. Ђорђе Магарашевић проф. у Срем. Карловцима; а остале г. Милан Савић, секретар Матичин.

Овим споменком „Матица Српска" одужила се сени свога оснивача, а нас је задужила искреним признањем и захвалношћу, дајући нам у руке књигу, којом је критички обухваћен читав један период културног живота нашег народа.

С тога је најтоплије и препоручујемо нашим читаоцима. Ђ. Б. Н.

— Одабране српске народне песме јуначке, најстаријега времена, за омладину приредио Ж. О. Д(а ч и ћ). Београд. Издање и штампа Државне Штампарије 1900 8 мина Стр. VIII + 126. Цена 0·50 дин.

— Годишњица Никоре Чупића издаје његова задужбина, књига XIX. у Београду. Штампано у Државној Штампарији 1899. Цена 2 динара. Стр. XIII + 256. са једном картом. — У овој су књизи: I део: Записници Одбора Чупићеве Задужбине и II део: Развитак породице и њене фазе, од Dr. Манојла Смиљанића (стр. 1—24); Шумадинка, културно-историска слика, од Андре Гавриловића (25—99); Лађан-Град, географско-историјска студија од Синише (100—115). Приложак проучавању српске народне поезије, од Андре Гавриловића (116—132); Из Србијанке Симе Милутиновића „Основање училишта, са коментаром, од Драг. С. Мулутиновића (133—157); Букуља и Нечац, географско-историјска скица (са картом и пет слика), од Ђенерала Јов. Мишковића (203—227); Путне и друге белешчице, од М. Ђ. Милићевића (228—240); Врхлаб-Беласица и Жупа Врховина, од Авр. Н. Поповића (241—256). — Из садржаја види се да већина чланака ове књиге има интереса за читаоце „Карџића".

— Српска књига, њени продавци и читаоцу XIX веку, пред освитак XX века разматрао и бележио Стојан Новаковић. Београд, Државна Штампарија Краљевне Србије. 1900. Цена 1·50 дин. стр. IV + 118. — (Издање Српске Књижевне Задруге). Т.

ГЛАСНИК

— Српска Књижевна Задруга издаће ускоро прву свеску албума „Србија у сликама", у којој ће бити слике из Србије са кратким објашњењима. — Цена је за луксузно издање 12 динара, за елегантно издање 6 дин. и за обично 3 дин. — Чланови Књижевне Задруге добијају обично издање за 2 дин.

— У „Просветном Гласнику" читамо да је галичко-русинско друштво Просвита у Лавову издало књигу Алекс. Борковскога Прославнаго сербскаго ученога Вука Стефановича Караџича у којој се приказују заслуге Вукове за нову српску књижевност.

КАРАЏИЋ ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАБАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

БЕОГРАД, ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛ. 24.

9.) Прави ли наш народ разлику између гвожђа, гвојза и жељеза (н.пр. жељезо при отварању болесника)?

10.) Ко се бави прерадом гвожђа у селу?

11.) Какве се шаре виђају на кујунџиским израђевинама и како се зову?

12.) Које наките од ковова носе у тамошњој околини; имају ли нарочито име према металу од кога су?

13.) Од чега се израђују павте на појасу, какав им је облик и какве су им шаре?

14.) Какве облике и шаре имају минђуше (обоци)?

15.) Употребљавају ли тамо бакарне судове и које (тепсије, тенџере, сахане и т. д.)?

16.) Баве ли се и сељаци израдом металних предмета и да ли су ту вештину наследили (н.пр. кујунџије)?

17.) Има ли тамо ливница за звона, од чега их лију; како се зову делови на звону; има ли каких прича о њима?

18.) Има ли тамо калајџија, одакле су и знају ли још т.зв. калајџински језик?

19.) Има ли прича да је Св. Сава или други светац упућивао народ да куће ковине и другим, сличним пословима?

20.) Какав је појас кованик и чиме је искићен?

21.) Има ли каквих празноверица и врачбина о појединим кововима и којима?

22.) Да ли се баје неким кововима, кад и зашто (н. пр. гвожђем)?

23.) Употребљава ли се кадшто предмет од метала, н. пр. новац, за амајлије и шта се верује о томе?

VI. Обрада дрвета.

1.) Које врсте дрвета обрађују се тамо и за које сврхе?

2.) Како се назива различита дрвена грађа (н. пр. греде, мертеци, дуге ит.д.)?

3.) Које ствари од дрвета израђују сами сељаци и којим алатима?

4.) Које ствари чине дрвени намештај у сељачкој кући (клупице, столице, скриње итд.)?

5.) Које врсте клупица и столица употребљавају у сељачким кућама?

6.) Које кухинске судове од дрвета имају тамошњи сељаци (зделе, тањире, вагане ит.)? од којег дрвета праве их; имају ли дрвених лажица (кашика) и виљушака и како су ове ишаране?

7.) Како се зову дрвени судови у којима се чува храна, у којима се држи бели смок, вино, ракија и друго пиће?

8.) Како се зову делови бурета, каце, ведрице и сличних судова?

9.) Које се занатлије баве прерадом дрвета (качари, колари, столари, стругари, дунђери итд.)?

10.) Које врсте дрвенарије израђују Цигани (корита, карлице, варјаче, преслице итд.) и шта се верује томе, зашто баш Цигани да се баве овим пословима?

11.) Ко прави разбоје и остале справе за прераду конопље, лана и вуне; ко прави брда?

12.) Ко гради чутуре, буклије, од којег дрвета, како их ките и шарају; има ли каквих прича о чутурама?

13.) Бави ли се народ тамо дрворезом и шта све израђује резбом; какве украсе гради?

14.) Гради ли тамо народ какве играчке за децу од дрвета и какве?

15.) Има ли стругара у там. околини, из којих се делова састоје и шта све израђују?

16.) Које врсте дасака разликује народ (даске, талпе, тренице, летве, шиндре итд.)?

17.) Шта је то „часно дрво“, за шта се употребљава (н. пр. за амајлије) и шта се верује о њему?

VII. Грађење станова и саобраћајних средстава.

1). У каквим зградама станује тамо наш народ (куће, колебе избе, чатрље, кулаче итд.) да ли их сам гради или нарочити мајстори) (дунђери, зидари) које гради он сам, а које мајстори?

2.) Које врсте кућа граде у тамошњем крају (брвнаре, плетаре, чатмаре, од набоја итд. и по чему се разликују ове; граде ли куће на два боја (ката); има ли доксата, чардака и тремова на њима?

3.) Чиме се покривају тамо куће и зашто (трском, ћерамидом, шиндром, плочама итд.)?

4.) Како се зову поједини делови на кући (кров, слеме итд. и какви су)?

5. Какав је унутрашњи распоред одељења у кући; има ли нарочите кухине (мутвак)?

6.) Како се зову поједини делови на вратима, на прозорма и од чега су прозори (стакло, хартија итд.)?

7.) Какве димњаке граде тамо на кућама и како их зову (оџак комин, баџа итд.)?

8.) Да ли се тамо украшавају куће и како?

9.) Има ли каквих празноверица при грађењу кућа?

10.) Да ли се светкује насеље и како?

11.) Како се зову поједине греде на кући и како се оне међусобно састављају? —

12.) Какве су и од чега су ограде око кућа (тарабе, плот, врљике и т. д.); има ли каких украса на њима? —

13.) Држи ли се кадшто и стока у кући, или у нарочитим зградама, и како се зову ове зграде за различиту стоку?

14.) Како се зову и чему служе споредне зграде око куће (стаја, вајат итд.)?

15.) Каких кола има у там. крају (воловских, коњских, тањига, двоколица, тарница итд.); како се зову поједини делови на колима, на точковима; покривају ли се кола кадшто арњевима, каквима и како се граде ови?

16.) Има ли тамо саона (саоница); како се зову поједини делови на њима и ко их гради?

17.) Има ли тамо каких направа за ходање по снегу (н. пр. крпље), од чега су и како их праве?

18.) Којих врста превозних средстава на води има тамо (чун, ораница, чамац, дерегља, скела, лађа, шајка итд.); Ко их гради, да ли сами сељаци, или нарочити мајстори?

19.) Како премошћују потоке и реке (брв, греда, матина итд.); каких мостова (ћуприја) има тамо (вешало, вешаљка итд); ко их је градио; има ли каких прича и празноверица о њима; како се зову поједини делови и греде на мостовима?

VIII. Плетарство.

1.) Које се пруће употребљава за плетарство (врбово, лесково, грабово итд.) и како се припрема за плетење разних предмета?

2.) Које се ствари израђују од прућа (кошеви, крошње, котарице, лесе, трмке, вршке итд.)?

3.) Занимају ли се сељаци плетарством и кад, или нарочити мајстори (н. пр. Цигани)

4.) Које врсте котарица израђују се у там. крају, каквог су облика и како се украшавају, како се зову поједини делови на котарицама различитог облика?

5.) Која градива служе још за плетење, сем прућа (слама, зуква, шевар, рогоз итд.); шта се плете од овог градива и како се оно припрема?

6.) Како праве асуре (рогозе); како се зову мајстори што их праве (асурџије) и шта још израђују ови, сем асура?

7.) Употребљавају ли се каке алатке у плетарству и како се зову набијач) итд.)?

8.) Колико начина плетења има у почетцима и завршетцима (са равним, округлим рубом итд.)?

9.) Који се називи употребљавају при свима пословима око плетарства?

10.) Како плету плетаре, кошеве за храну, кошеве за рибу (вршка, слепак, итд.?

11.) Има ли каких изрека и празноверица о плетарству?

IX. Грађење угљена и катрана.

1.) Гради ли се (жеже) тамо угаљ (угљен, ћумур) и којим се радњама добива од дрвета угаљ (описати цео ток рада)?

2.) Како се зову људи који се овим послом занимају (угљари, ћумурџије и т. д.) и где врше своје радње (у шуми и т. д.)?

3.) Какве жежнице (гомиле и т. д.) праве угљари?

4.) Којим се справама служе угљари у своме пословању?

5.) Које врсте угљена разликују угљари?

6.) Како га разносе, коме га продају и за које сврхе?

7.) Каких празноверица имају угљари?

8.) Шта се верује о угљену и како се њим баје (н. пр. гашење угљевља)?

9.) Пече (жеже) ли се тамо катран, из којег дрвета и којим радњама (описати цео ток и начин рада)?

10.) Које справе употребљавају катранџије при своме раду?

11.) У чему се разноси катран (н. пр. тулуми); од чега и како праве тулуме?

12.) Има ли у народу пећи за жежење катрана, како се зову, како изгледају и како им се зову поједини делови?

13.) Да ли се што прича у народу о негдашњој развијеној производњи и извозу катрана и угља, и куда се извозио?

14.) За шта народ употребљава катран? служи ли кадшто као лек и у којим болестима?

X. Прерада биљних влакана (лан, конопља, памук, платно.)

1.) Сеју ли се тамо лан, конопља и памук, и зову ли се још друкше ове биљке (кетен, ћетен, кудеља и т. д.)?

2.) Баве ли се само жене прерадом биљних влакана и израдом тканина, или и људи?

3.) Шта се ради са ланом и конопљом, докле се не издвоје влакна (влас)?

4.) Како се врши топљење у води (мочење) лана и конопље, и колико то траје?

5.) Шта се ради даље са њима, како се врши ломљење, млаћење, трљење; које се справе употребљавају при овим пословима и како им се зову делови (н. пр. ступа, трлица и т.д.)?

6.) Шта је поздер и на што се употребљава?

7.) Како се врши гребенање и којим справама?

8.) Шта се зове штим и на што се употребљава?

9.) Како и чиме се даље чешља повесмо?

10.) Како се даље преде преслицом и вретеном?

11.) Шта се ради даље са добивеном жицом и које се справе употребљавају?

12.) Како се смотава пређа (клупче, калем, коленике); како јој се одређује количина и по чему (пасмо, чисаница, жица, бројеница)?

13.) Како се кува за тим пређа?

14.) Које се радње врше за тим и којим справама? како бива сновање и на којим справама?

15.) Шта се ради после сновања и којим справама?

16.) Како се награђује разбој за ткање платна; како се тке на разбоју и из којих се делова састоји разбој?

17.) Које врсте платна ткају у там. крају (н. пр. саде, ћерћели, четворно, иртено, тежињаво, свилено и т. д.)?

18.) Како се зове платно од мешовите пређе?

19.) Како се тке памучно платно?

20.) Каквих гатања и празноверица има при свима, напред поменутим пословима (сновању, ткању и т. д.?

21.) Како се зову отпатци и остатци при ткању и каке су празноверице везане за њих?

22.) Који се предмети израђују од платна (н. пр. пешкири (убруси), ручници, сукње, кошуље, чаршави и т. д.); од којега се платна нарочито режу кошуље?

23.) Шта се употребљава за украс код пешкира, чаршава, ручника и т. д; каке су им шаре и са чега их препочињу? —

24.) Како се прерађује кудеља за ужарију?

25.) Како се израђују конопци и друге врсте ужарије (узице врпце и т. д.) и којим се справама служе ужари?

26.) Како се припрема свилена пређа за ткање?

27.) Има прича да је св. Сава или други који светац научио народ ткачкој вештини и одевању?

XI. Вино, ракија и друго пиће.

1.) Рађа ли у тамошњој околини винова лоза и које врсте грожђа разликује тамо народ?

2.) Има ли каких прича о постанку и старини винове лозе и вина?

3.) Каких обичаја има при берби грожђа; каки се судови употребљавају при берби (путуње, крбле и т. д.)?

4.) Како се муља грожђе; има ли за то нарочитих справа и којих поименце?

5.) Како се зове слатки сок грожђани (шира, мост и т. д.); за шта се још употребљава; како се праве сопуци, рецељ и тд.?

6.) Шта се ради даље са широм да би се добило вино; у каким судовима превире вино; како се добија бело, а како црно вино?

7.) Које врсте вина разликује наш народ и по чему (комињак, самоток, рампаш, бермет, малвасија и т. д.)?

8.) Како се добива бермет?

9.) Како се пресеца вино да остане слатко и како се зове тако слатко вино?

10.) Који судови служе за држање вина (бачве, бурад, каце, пљакарије, ардови, фучије и т. д.); које се дрво најрадије употребљава за ове судове, према вину које ће се у њему држати; како се припремају бурад за превирање и чување вина (н. пр. кађење)?

11.) Како се негује вино после врења?

12.) Шта се додаје вину да би било боље (н. пр. шећер ит.д.)?

13.) Које болести вина разликује тамошни народ и како их све редом лечи?

14.) Шта се ради са комином?

15.) Прави ли се вино још од чега, сем грожђа, и како се зове то вино (н. пр. јабуковача, крушковача и т. д.); прави ли се вино од меда и восковарине и како се зове?

16.) Како се зову места где се држи вино (пивнице, подруми, лагуми, пољане, магазе и т. д.)?

17.) Како се зову судови из којих се пије вино или се пило, по причању (купица, техар и т. д.)?

18.) Прича ли се да је некада извожено вино, куда и како (н. пр. у караванима)?

19.) Прави ли се тамо пекмез од грожђа и како?

20.) Меће ли се тамо грожђе у туршију и како?

21.) Има ли каких празноверица при пословању око вина?

22.) Како праве сирће од вина; прави ли се сирће још од чега (н. пр. ракије); има ли каких празноверица при прављењу сирћета; додаје ли се што сирћету, да би му се дао пријатнији мирис и укус (н. пр. ружино лишће и т. д.)?

23.) Које врсте ракије пече и прави народ у тамошњем крају и од чега (н. пр. комовица, шљивовица, комадара, и т. д.)?

24. Од чега још пеку ракију и како се зову те врсте ракије (н. пр. од јабука, крушака, бресака, вишања, дрењина и т.д.) и како се припрема ово воће за печење ракије?

25.) Како се пеку ове врсте ракија, којим се справама служи народ при томе, и из којих се делова састоје ове справе?

26.) Како праве пелењачу, линцуру, горковачу, стомаклију и сличне ракије?

27.) Како се врши препицање ракије и које се справе при том употребљавају?

28.) Шта је првенац, патока, цибра, шома, клипара, љута, мека ракија?

29.) Како изгледају казанице. каких справа и судова има у њима; има ли каких прича о њима; колико траје печење једног казана ракије; на који начин се плаћа за печење ракије и колико (н. пр. ушур, у новцу)?

30.) Боји ли се ракија нарочито и чиме (н. пр. шећером, шљивом и т. д.)?

31.) Има ли каких имена од милоште што их даје народ ракији (н. пр. мученица, цујка и т. д.) и има ли каких прича о ракији?

32.) Кад се пије ракија и из каких судова?

33.) Које махне и болести може имати ракија и како се лечи од истих?

34.) Шта верује народ, где треба и у каким судовима држати ракију и како треба да се точи?

35.) Пуши ли тамо народ духан, које врсте духана, на који начин и какав је прибор за пушење; каквог су облика луле (луле и т. д.), како су украшене и из којих се делова састоје?

36.) Има ли каквих прича и веровања о духану?

37.) Како се прави боза и салеп; праве ли их жене или нарочити мајстори (бозаџије, салепџије) и одакле су ови?

38.) Од чега и како се прави киселица и кад се пије она?

39.) Прави ли се тамо пиће аловина, од чега, како и кад се пије?

40.) Прави ли се тамо какво пиће од меда, како се прави и кад се нарочито пије?

41.) Од чега и како се прави водњика и кад се пије?

42.) Како се прави пиће шербет и кад се нарочито пије?

43.) Употребљавају ли кадшто чобани за пиће брезову бузу, мусу, кад и како?

44.) Коју воду сматра народ као лаку, а коју као тешку?

XII. Хлеб, брашненице, и слично.

1.) Од чега меси наш народ хлеб (н. пр. пшенице, јечма, ражи итд.) и како се зове хлеб, према томе од чега је?

2.) Које врсте брашна разликује наш народ и како их добива; употребљава ли се жрвањ за млевење жита и како изгледају ти жрвњи?

3.) Како се меси хлеб у там. крају и како се зове, према томе како је умешен (кисео хлеб, погача, хладњача, проја, шаруља, тута итд. — описати цео ток рада)?

4.) Какав се квасац употребљава за замешивање теста?

5.) Каквих празноверица има о брашну, квасцу, мешењу хлеба итд.?

6.) Каквим се пећима служе тамо за печење хлеба, како се зову ове, ко их гради, и из којих се делова састоје?

7.) Има ли тамо брежњача за печење хлеба и како изгледају?

8.) Који се судови и справе употребљавају при мешењу и печењу хлеба (н.пр. наћве, сита, лопате итд.)?

9.) Употребљава ли тамо народ црепуље, вршник (сач) и за шта?

10.) Како се зову разне врсте прераде жита (брашно, трице, мекиње, прекрупа, јарма итд.) и зашта се употребљавају?

11.) Како се зову хлебари у там. крају (пекари, фурунџије екмегџије итд.), како месе и пеку хлеб и којим се справама служе?

12.) Шта се још меси од теста, сем хлеба, у там. крају (лепиње, пите, гужваре, гибанице итд.) и како се зове, према томе од чега се гради (н.пр. тиквеник, зељаник, купусник итд.)?

13.) Које врсте колача меси народ у там. крају, како их шара и које пече за извесне празнике (н. пр. младенчиће, поскурице итд.)?

14.) Каквих веровања и празноверица има о славском колачу?

15.) Шта месе и пеку хлебари сем хлеба (н. пр. симите, пењерлије, буреке, ћаје, ђевреке, мекике итд.) и како?

16.) Меси ли народ неке колаче са медом (н.пр. меденчиће), како их зове и кад их нарочито меси?

17.) Има ли тамо нарочитих мајстора који месе медене колаче, како се зову (н. пр. лецедери). одакле су и како месе колаче?

18.) Од чега се месио хлеб — по причању — у гладним годинама?

XIII. Прерада вуне.

1.) Које врсте вуне употребљава народ за своје разне потребе; шта је кречливуна и за шта се употребљава?

ФОЛКЛОРНИ ЗБОРНИЦИ И ЧАСОПИСИ.

— Српски Етнографски Зборник издаје Српска Краљевска Академија. — Од овог Зборника изашло су до сад већ две књиге:

Живот Срба сељака написао М. Ђ. Милићевић (друго прерађено и попуњено издање) 1894. Цена 2 дин.

Старинска српска јела и пића од Симе Тројановића, 1896. Цена 1 дин.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena na svijet izdaje Jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu — Од овог зборника изашле су до сад три и по свеске.

— Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерство на народното просвѣщение. Софија. Излази годишње у велким свескама од 1889. год. До сад је изашло 15 свезака. Цена је свакој 5 дин.

Český lid. Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Morave ve Slezsku a na Slovensku Redaktor Dr. Čeněk Zíbrt Praha, Vyšehrad na Slupi 12. Цена је 4 фор. = 10 франака.

Národopisný Sbornik československý vidáva Nár do isná společnost československá a Nar d pisné museym československé V Praze Prikopě 12 — Овај је зборник почео излазити 1897 год. До сад је изашло 5 свезака. Цени им је различита.

— Časopis vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. V Olomouci Nakladém vlast muz spolku olomouckého. Излази четири пута годишње, а стаје 2 круне или форинту.

— Етнографічний Збірник, видає Етнографічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. У Львові ул. Чарнецкого, 26.

Wisla miesiecznik geograficzno-etnograficzny Warszawa. Sklad glowny w ksiegarni M. Arteta. Novy Świat 53. Цена 6 рубаља.

— Revue des Traditions populaires recueil mensuel de mytologie, litterature orale, ethnographie traducionell-et art populaire, dirigé par M. Paul Sebillot Paris, 80 boulevard St. Marcel Ово је орган француског друштва за народно предање (Soe ciété des traditions populaires) Цена 17 дин. Поједине свеск 1, 25 дині

— La Traditin, revue internationale du folklore et des 1ciences qui s'y rattachent, dirigée par M Henry Carnoy. Paris. s17, rue Notre Dame des-Champs. — Цена 15 дин. Поједине свесе 125 дин.

— Melusine. recueil de mythologie, litterature populaire traditions et usages, dirigé par Henri Gaidoz 2 rue des Chantiers. Цена 12,50 дин. Поједине свеске 1,25 дин.

— Wallonia, recueil mensuel de folklore dirigé par O Colson. Liege, 6, Montagne St. Walbourge Цена за Белгију 3 дин. а за остале земље 4 дин. год. Излази сваког 13. дана у месецу на најмање 16 страна.

— Bulletin de Folklore Revue trimestrielle. Organ de la „Société du Folklore wallon," publié par M. Eugéne Monseur. Brixelles. 92, rue Traversière. Цена 6 дин. Поједине свеске 1,50 дин.

Die Donauländer, Zeitschrift für Volkskunde mit Berücksichtigung von Handel, Industrie und Verkehrswesen in den Ländern der unteren Donau. Herausgegeben von Adolf Strauss in Budapest VII Also erdöser 1 Излази у месечним свескама. Цена за Аустро-угарску 12 фор. за остале земље 30 дин.

— Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Vierteljahrsschrift unter Mitwirkung des Vorstandes des schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Herausgegeben von Ed. Hoffman Krayr, Zürich — Ово је орган швајцарског фолклорног друштва (Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde) Цена 8 дин.

— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde Vierteljahrsschrift. Herausg. von Karl Weinhold. Berlin Hohenzollerstrasse, 10. Цена 12 марака.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

Изашла је из штампарије Д. Димитријевића књига

БУЊЕВЦИ И ШОКЦИ

У БАЧКОЈ, БАРАЊИ И ЛИЦИ

— ИСТОРИСКО-ЕТНОГРАФСКА РАСПРАВА —

ИВАНА ИВАНИЋА

— НАГРАДИЛА „МАТИЦА СРПСКА" СА 500 ДИНАРА —

Цена 2 динара.

Књига је украшена са 30 лепих слика и има ову садржину: I. Кратки географски и статистички преглед. — II. Порекло и повесница: 1., Јесу ли Буњевци староседеоци или досељеници? 2., Особе „Влаха", „Васерброата" и Шокаца; 3., Шта је још претходило особи Буњеваца из Херцеговине. 4., Порекло Буњеваца у науци. 5., Особа Буњеваца из Херцеговине. 6., Лички Буњевци (1683 г. — До новијих дана). 7., Долазак Буњеваца у Бачку (XVII. век). 8., Буњевци у XVIII веку. 9., Буњевци у Бачкој (XIX. век). — III. Име, Језик и Народност Буњеваца и Шокаца. — IV. Просветно и привредно стање: 1., Црква; 2., Школа; 3., Правопис и књижевност; 4., Књижевност и новинарство; 5., Привредно стање. — V. Живот и карактеристике народносне: 1., Породични живот, задруга, тип, особине, морал и друштвени живот. 2., Обичаји Буњеваца и Шокаца 3., Правни и др. ги обичаји личких Буњеваца. 4., Одело бачких и личких Буњеваца и Шокаца. 5., Народне умотворине. VI. Поговор. — VII. Уз наше слике.

Књига је изнела око 14 штампаних табака већег формата, на финој артији, а у елегантном издању.

Поруџбине из Србије шаљу се Дворској Књижари Мите Стајића у Београду, а из других српских земаља, књижари Браће М. Поповића у Новом Саду (Ujvidék Ungarn). Књижарима 25 од сто рабата. Ко пошаље новац упутницом у напред горњим двема књижарама, добија књигу са плаћеном поштарином.

За веће поруџбине ваља се обраћати писцу: Ивану Ивановићу, кр. српском вицеконзулу у Битољу (Monastir — Turquie).

Karadžić Пантикуди

DEUTSCHES WISSENSCHA... B 1942.4... BELGRAD

КАРАЏИЋ

ЛИСТ

ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ЈАНУАР 1900

ГОДИНА II Бр. 1-12

Пут расперчен, горе шиме ајте,
Ајте горе, ал' се и сећајте,
Ко 'но красна пута вам огради!
(Бранко Радичевић, Пут)

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ
ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ
ПРОФЕСОР АЛЕКСИНАЧКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

АЛЕКСИНАЦ
ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА БЕОГРАД КН. МИХ. УЛ. БР. 24
1900

GR
259
K22

САДРЖАЈ

СТРАНА:

Доктор Краусса у Бечу лист Карацићу . . 1
Народно предање о местима од Петра Ст. Иванчевића, Драг. Д. Петковића и Ђоке П. Јовановића . 6
Српске народне пословице (из Крагујевачке околине) записао Влад. Ј. Радојевић (свршетак) . . . 9
Српске народне загонетке (из Левча), из збирке Ст. Н. М. 13
Српска народна имена домаће стоке у Левчу, прибележио Ст. М. М. учитељ 15
Српске народне приповетке, забележили Вукашин Гаговић и Свет. М. Марић 17
Грађа за Зборник музичких обичаја у Срба, скупио Тих. Р. Ђорђевић 19
Ситне белешке забележили Јован Ј. Грујић, Милисав Д, Марковић, Ив. Иванић, Гл. К. П., Свет. М. Марић и Живомир Бабић . . . . . , . . 21
Прикази 23
Гласник 24
Додатак:
Питања за прикупљање технолошких обичаја у Срба

Ко жели може добити у уредништву „Карацића“ комплет „Карацића“ за прошлу годину по цену од десет динара.

Уредништво.

КАРАЏИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂЕЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 1. У Алексинцу, Јануара 1900. ГОД. II

Доктор Краусса у Бечу лист „Карацићу“ [1])

Честити господине супрежниче!

Ваш ме је часопис изванредно мило изненадио, јер ми се давној одазивље жељи. Од младих ме ногу привлачило к себи јужнословинско народословље, навлаш српско а почам од године 1880-те разматрам га и књижевнички и научењачки. Ријетке су српске књиге што садржавају података о српском народном бићу а да су ми се оку измакле. Понајвише сам се пако, зна се, бавио дјелима Вука Стефановића Караџића те ми бијаху главнима врелима нашој науци, док се и сам не дадох на путовања, припиткивања и испиткивања сријед сриједи онога дијела српскога народа, ђе чека ревнога жетеоца најобилатија жетва и спасоносни успјех раду и труду.

Ако се је икада ико с Караџићем душевно спријатељио то сам се ја и мислим, да му живовање нитко боље не разумје но ја, јер и ја путујем истом мукотрпничком стазом, ко и он цијелим вијеком својим. Ну је опет голема разлика мед нами. Он је неком автосуђестијом свеђер борбу водио проти руђи и ергели назови Срба̂, да избави Српство од душевнога зулумћарства, горјега но је било турско. Йнадио се и кавгао се са никоговићима

1) Радови Dr. Фридриха С. Краусса на проучавању југословенског, а нарочито српског, народног живота, обичаја и предања, чувени су и сувише знани у целоме ученоме свету. Његова су дела и многобројна и разнострука, те их није лако сва изредати, но она су толико разглашена, да то није ни потребно. Она су га истакла на тако висок глас, да је уредништву „Караџића“ неисказана дика, што се може подичити и сарадњом једног научника, као што је поштовани доктор Краусс. – Нека му је срдачна хвала на љубави и наклоности! Уредник.

и хуљама те себе и своју обитељ упропастио, јер два лоша убише Милоша. Ја пако не водим борбе са истом са каквим Словинима именице, нит им тражим нит им желим друштва, већ задркапе по могућности одбијам от себе. Није можда рат тога што сам Нијемцем а и по вјери мноштву Словина туђинцем, већ ли с тога, што једино науци служим, оној племенитој науци те није народнога значаја, већ љуцкога и обухваћа сав род љуцки те је био. те јесте и те ће иза нас поницати. Двије године свога жића потроших писајући српским језиком и књиге и у часописе ал се одрекох таквога рада ко самоубојне бреспослице чим разабрах, да на ме наваљују дерани литерарни ко што четерест година прије оци и ђедови им на мога Караџића. Упознадох, да је Караџић за мене живио и радио а нипошто за оне новинарске лопове, те из бусије наваљују на мирнога, поштенога радника. Па да ме Ви, господине супрежниче, не позвасте, да Вам у „Караџић“ коју упишем, не бих, Бог зна. ни сада ни потљам стао да изновице српском ријечју разговарам.

Обвеселих се, запазив, да неки загребли књиговници Вашега „Караџића“ подло шваље, јер и то Вам је доказом, да сте правим научним путем лист покренули; та од вајкада наваљују стршљенови, бумбарови на најљепше воће. Немојте Ви малаксати у свом послу ни ради дојакошње нехајности српске интелиђенције а ни због злоћудности незграпних хорвацких писарчића, већ устрајте, устрајте!

Чиста ме љубав прама народословју сканила, да се њим бавим, па се одрекох и латинштине и грштине, макар да сам на основи својих радња о римским и грчким писцима на бечкој универзи стекао наслов доктора и макар се морадох одрећи наде, да ће ми држава труд наградити каквом службом, да се од глади браним. Ама био сам веома сиромах и кукавно стицао потрепштину обучавајући туђу ђецу овђе онђе стенографију, француски, талијански и инглески а згодом и извештавајући новине њемачке о најновијим приповједачима.

У то доба огласио ономашњи професор славистике на бечкој универзи Фрањо Миклошић прелекцију о словинском народном пјесништву. И ја се уписах у ред слушалаца. Било нас је 6 или 7 младића. Сваког тједна ће ти читати по два сата. Иза друге лекције пођох у дворску цесарску књижницу, да некакву књигу проучим. Сретох тамо ко обично свога учитеља и пријатеља професора Фридриха Милера (Friedrich Müller), по свему научном свијету красно оглашенога језикословца, те је био и чиновником истој књижници. Он би са мном разговарао ко з другом својим, и често би се пошетали кроз Беч и вртове бечке. У тај пар ће ме он зауставити:

— Што Ви одоцнисте данас? Ја Вас све изгледо, ал Вас нема од никале.

— Био сам у колегију.

123104-235

— У каквом колегију?

— У Миклошића. Чита о словинском народном пјесништву, па би рад, да се боље упутим, јер се надам да ће ми моју работу олакшати.

— То је добро, свакако, јер је у Миклошића учена глава а он ваља да и познаје сву литературу. Па јесте л се већ како окористили?

— Боме, слабо. Првог сахата разговарао о Хердеру и Гетеу, што су они размишљали о српској пјесми а то ме нимало не занима, јер је излишно распиткивати у писаца невјештим говору и народу туђем, што ли мисле о предмету њим непознатом, а сувише не марим за естетична просуђивања, јер ме не унапређивају. Имадем ли јело пред собом па га уживам, не ћу распиткивати у сусјецтву је ли је није ли храна мени у сласт, па треба ли ми просудити књижевничко дјело, не хајем, што ми о њем говоре, већ самога себе питам, је ли није ли по мом укусу. А може бити, да се стотини људи не свиђа, јер им желудац покварен а јело или дјело да је својством изврсно и важно. Мени није до љепоте српске народне пјесме, већ до садржине, да се с њом чим боље упознам и да разазнам, откле је и како је постала. Воља ли ми дође да се забављам, а ја ћу читати ремек дјела писаца њемачких.

— Добро си утувисте, што у мене научисте. Од естетике заиста нема народословној науци никакве праве користи. Естетичар је ко магаре, што га господар затворио у тор, да проматра прет тором убаву пољану и гледајућ је да се насити. А што би другога сахата?

— Ах, врло ме је занимало. Говораше о животу и дјелима Караџића.

— Бре, њега сам и ја добро познавао и с њим се пазио. Свршив науке на универзи примих се заната поправљача штампарских гријешака у државној печатници. А како ми бијаше потреба да се упутим у словинске језике, латих се, да се обучим, па ми је био Караџић учитељем. Ђекад бих ја њему у скромни стан а обично би он до мене дошо у печатницу.

— Ајте приповједајте ми како Вас је обучавао?

— Мирно разговарајући се и забављајући се. Почесмо с мјеста да читамо српску пјесму. Он би редак изустио, а ја би по два и по више пута за њим гласове опетовао па онда стао гонетати, што бесједе говоре. Будућ сам од млада вјешт био ческом језику погодио бих редовито смисао, а појединим рјечима бих тражио праизворни корен те ми га познавање иранских и индијских језика подавало. Он је често уживао у том. Имађах у исто доба учитељем за јеврејски језик младића самоука Херцла родом Моравца, а ја сам њега у име награде научавао грчки и латински да је положио испит зрелости а послам и доктората. Сада је равнатељем дјевојачкој школи у Бродиу на Халичу.

Пођосмо на шетњу у Штатпарк. Све наставља Милер о доктору Херцлу а моја мисао при Караџићу. Прекинух му та спомињања, те ћу овако:

— Ја баш никоме не завиђам, ама опет једно Миклошићу, што је опћио с Караџићем. Ето у том големом граду не има човјека попут Караџића, ко што га бијаше пре двадесе година, да се с њиме поразговорим о својим намјерама. Колика дика Миклошићу, те се може похвалити: „мој неумрли пријатељ Караџић“ — — — —

Милер постаде и вичући рече: Што? Зар пријатељем га називље? То је нечувена смјелост!

Погледах у њ забезекнув се, јер не разумјех зашто се ражљутио.

— Драги мој Краусс, ја ћу Вама казивати, што је било и што сам ја упамтио, да знате, у колико Вам повјеровати Миклошићу. Било је око године 1860. кад једном дошепа Караџић клипом пот кољеном у дворску књижницу. При мени бијаше Миклошић спреман да се са мном опрости и омашним пакетом књига, што их је себи позајмио, дома врати. У то бану до нас Караџић, па ће поздравити Миклошића, да га је у кући тражио, и да су му казали да ће га у књижници наћи. Отићи ће скупа а хроми старац узе тешки пакет, да ће га понијети. Миклошић, велики господин, мучке трпи да га бољешљив старац послужује. Замјерих Миклошићу, како да не.

— Ама реците ми, је ли Караџић српски или њемачки говорио?

— Са мном да како њемачки, а и у онај пар.

— Па је ли добро умјео њемачки?

— Заиста није. Разумјевао је посвема сваку ал није био вјешт изнашати њемачких звукова а мјешао би баш смијешно реченице и облике бечкога нарјечја у књижевни слог. Уза све то не би га ружно слушати, јер му погледање бијаше искрено и безазлено,

— Чујте ме, господине професоре, није додуше никако у реду да матор човјек крјепкога двори, ама ако је драге воље и од љубави па то је онда његова работа а не наша. Свако по свом ћефу. У том већ не има замјерке.

— Слушајте Ви до краја па онда зборите. Минуло једва нешто до сата, ал ето ти опет усопљенога старца Караџића до мене. Изван себе од љутине. Што је? А он ће ми: Миклошић све брзао дома у Јозефштетерштрасе, ђе му је кућа, а ја уза њ храмљем те му причам о својој нужди и невољи, а он ништа већ „да, да!“ Стигнемо му до прет кућу. Видим ја да он неће никако да разумије, што ја од њега хоћу, да ми позајми нешто новаца, па кућу, како ћу, одбацим срам и стид от себе те га равно замолих, да ми дадне мало новаца, јер Бога ми, не имам сухога хљепца у кући. На то он разјарен отме ми пакетину

из рукух па се издере на ме: Was torquiren Sie mich? Weun S' kein Brot haben, nehmen S' das und kaufen Sie sich eins! (Што ме стављате на муке? Ако не имате хљеба, ево Вам ово па си га купите!) И тури ми у руке цигла два сексера! Проплакох од једа, на што сам спао, што сам дочекао!

Запањих се готово слушајући Милера. Први пут чух у њемачком говору страну ријеч torquiren, па опетовах: Зар torquiren рече? На то ће ми Милер:

— Баш torquiren. Упамтих дословце бесједе Караџићеве.

Ама за Бога, а јесте ли му Ви на то што год придали, да се јадник помогне?

— Зар ја? Зачуђено одговори Милер. Зар да му ја дајем, кад му Славен суплеменик не дава?

— Па нека, ал Ви сте му били учеником.

— Е мој драги, ја сам њему и поштено плаћао захмедију.

— Не замјерајте, што припиткивам, а колико сте му плаћали?

— Погодисмо по педесет новчића за сваки сат, па би му их сваки пут на руку исплатио. Тако је мени било лагље а њему пријатно.

Бог и душа, да се је мени такав човјек обратио, а ја сам, и Ви знате, сиротан ко миш у цркви, дао бих му што имам и продао бих капу з главе, нека он не трпи глади.

— Већ како знате, сватко по својој ћуди.

Поњурен опростих се с Милером. Велика ме мука хватала. Та назрјех згражајући се жалосни удес књижевника те се уфа, да ће му бити у нужди харних пријатеља. Та за Бога, како ћу истом ја проћи, док остарим, кад мораде да се утемељитељ српске књиге, дика и слава роду и народу свому попут просјака онемоглога од немила до недрага клатари и ругло на се навраћа!

Миклошић ме у свом колегију већ никада не виђевао.

* * *

За Бога милога, та што је скривио био Караџић, да су Срби од њега бјегали ко од бијеснога вука, да су му одмицали храну, нека скапава и пропада? А што су књижевиици насрћавали на њ ко сеске керине на горскога вука?! Кривица му бијаше што се је био бар за педесет година прерано народио, што је било у њега више мозга и памети но у стотину осталих сувремених српских и хорвацких књижевника. Да им свијет позорније опажа њихове мајуцне лојане свијетиљке ваљало им силом и навалом да угасе голему луч, што ју припалио Српству наш Караџић. Не ћу да спомињем на име ону поворку адраповаца те су најразборитијега Србина деветнајстога столећа убијали и уништавали, већ изнашам утјеху, да се је лагоднији и умнији нарапитај стао величати Караџићем. Српска Краљевска Академија својим трошком одредила да се кости Караџића из Беча допељају у Србију. У

ту прославу и мене позваше. Ја се онамо не макох. Мој је назор ко у Мује Хрњице. Гавран капетан би долазио ноћу до гроба Бојагић Алила, те забадао копље у гроб и мртвога јунака на међдан изазивао. Хрњичин Алиле зачу за ту бруку, плану гњевом те скочи, да ће у пусту гору и дочекати Гаврана. Мујо се намргоди па га сузбија:

Мртва глава за хатор не знаде!

Она хрпица голих костију и оно пет шест шака кужнога трулежа што се налази у давном гробу, нека мирује до божје воље. То је у истину најнезнатнији останак биједног створења. Ко се јагми за таквим споменом, извршава фетишизам попут црнца у сред Африке, па говорили прот меме највјештији говорници.

Па нам фолклористам Караџић и није умро. Дух му у нашем пословању живи, ми смо њим надахнути, па ћемо га његовати. Академија протурила омашну књижурину дописа и телеграма, што јој стиже приликом пренашања моћи Караџићевих. Одазваше се на стотине Срби от свакале. Елем доказаше и они да хају за спомен генија српскога. Видило им се, да жељно прихватише згоду, како ће одољети чуству своме. Дајте им Ви, честити господине супрежниче, новију и дичнију прилику да још врсније прославе нашега Караџића. Сазовите и оснујте

ДРУШТВО ЗА СРПСКУ ФОЛКЛОРУ

КАРАЏИЋ.

Сврха нек је друштву прибирати новаца, да се осјегура опстанак листу Караџићу, да се поштено награђује труд сурадником а навлаш онима те својим маром надовезују зачету радњу Караџићеву. Широко је поље науци, ледина једва једвице мало узорана, посла дости, радника мало. Не крзмајте, већ отпочните и устрајте!

И да сте ми здраво!

У Бечу, дана првога јануара године 1900. Dr. Фридрих С. Краусс.

Народно предање о местима

Црепањска. Под овијем именом разумјевају се села: Биоковина, Божиковац, Брванци, Буковица, Цвитићи, Дубраве, Грдово, Крезлук, Обадуше и Старе куће. Сва ова села припадају котару (срезу) јајачком. Јајце се у историји српскога народа у Босни

често спомиње; Јајце је у окружју (округу) травничком (травањском)....

О Јафти (општини) црепањској прича се, и стари људи кажу: Била је неле нека српска задруга „Црепањ". У тој задрузи била су три брата вијена, и пристали, да их се брате, си мој и љето си моје двије очи не би нагледале, није друкчије, већ су тако наочити били, као да су их виле породиле. Турци баце око на сва три брата, и навале, да их пошто по то потурче.

Еле, љето си моје, борме их и потурче, ал' само њих двојицу, а трећи им брат побјегне у „Јањ". („Јањ" је предјео у јајачком котару у даљини око 4 доба сахата. Здрава су села, и планинска), па и данас у Јању има потомака од породице Црепањ.

Једном од Потурчењака дадну власт на више села, па сва села, над којима је Потурчењак Црепањ владао добију опће име „Црепањска".....

Тимар. Овај убави предјел српске Босне поносне налази се између вароши: Бања-Луке, Приједора и некога дјела Санског — Моста. Тимару припадају села: Маријка, Градина, Кривија Сратинска, Јелићи и Радосавска.

Народно предање каже:

„Сва села, што се данас једном ријечи зову „Тимар" [1]) била су своја, нијесу аге имали. Једном ти се неки бег плахо у војсци султановој одликује, па му онда султан дадне као награду Тимар, и због тога читав предјео добије име Тимар"....

Обровац. У котару шехер Бање-Луке на Крајини хвале, а у близини српско-правосл. манастира Гомионице лежи село Обровац. Приповиједа се:

Кад је оно Бог допустио несретној кузи да свијет покори онда се двије дјевојке одаберу, и оне су три реда сушиле, (једноудиле, једноничиле), па онда узму два црна вола и обору у околоцијело село, да не би куга у село дошла. По томе се и село прозове Обровац"....

У МАНАСТ. ОЗРЕНУ, 1899. год.

Прикупио
Петар Ст. Иванчевић.

Гушевац. У селу Годачици (у доњој Гружи) налази се поток „Гушевац", који протиче поред саме школе и цркве годачичке.

О постанку имена „Гушевац" овако се прича:

На месту где је смештена звонара данашње цркве годачичке постојао је храм још из старих времена. За време робовања српског Турци порушише храм, те Срби из поменутог села оста-

---

1) Тимар, турска ријеч = војнички сталеж, а и посјед дарован због војничких заслуга, њемачки се каже „Sehen".. П. С. И.

доше без храма, али их вера скупљаше сваког већег празника на развалине тога храма.

Једнога празника на том сабориштy слегла се множина Срба, кад се на путу указа облак прашине од бесних хатова турских. — Збуњени Срби, који се не надаху овом походу, нагнуше у збег — потоском долином тражећи заклона у густој шуми. Турци појуре за њима. Шума је била тако густа да је сметала бежању. Што не падо од ђорде зверских Турака, то се у бегању, због тескобе, у г у ш и, те једва ко жив утече. Отуда назив потоку и целој оној стрменој страни: Г у ш е в а ц То је омањи поток и док је шуме било он је мирно хитао Гледићској реци, да тамо своје име изгуби. Данас је шума исечена и стрмени голе остале, те Гушевац — за време топљења јаких снегова или бујних киша — постаје страшило све до самог ушћа: руши и обара све пред собом са највећом хуком, а своје корито непрестано мења, те је се тешко од њега бранити. И школи и цркви грози опасност. Годачини бране ове своје просветне домове дрвеним бранама - кољем - али су и оне често без утицаја.

Црна река. Кроз средину истога села тече Ц р н а р е к а. О њеном називу овако се приповеда:

Пре много година равницом ове реке беше највећи број домова — најнасељенији крај. Плодност земљишта беше услов са чега су имућнији људи ту своје домове дизали

За време једног јачег воденог излива река толико много надође, да је: куће порушила, стоку и људе собом однела.

Прича се: да је из сваке куће по које чељаде смрти у наручја однела, да је сваку породицу у ц р н о з а в и л а.

Од тада се, веле, прозва Ц р н а р е к а.

1. ДЕЦЕМБРА, 1899. год. ДРАГ. Д. ПЕТКОВИЋ
УЧИТЕЉ У Р. БАРИ.

Бабина машила Од планине Стола, (окр. крајински) пружа се један планински венац границом пожаревачкога и крајинскога округа, па иде до Дунава. Цео тај венац се зове „Б а б и н а м а ш и л а.“ Преко тога венца води друм из Кучева за Мајдан-пек.

Народно предање вели да је на томе друму била једна крчма, коју је држала нека баба. Краљевић Марко путујући тим друмом сврати у крчму. Кад је пошао није хтео платити за испијено пиће. Баба је трчала за њим и путем се „м а ш и л а“ за камен да удари Марка. Кад се то досадило Марку, сачека бабу, па

„. . . Како ју је лако ударио,
„Са црном је земљом саставио“.

За то, што се б а б а м а ш и л а за камење, цео тај планински венац зове се: „Б а б и н а м а ш и л а“. Место, пак, где је та крчма била и данас се зове: „М а р к о в а к р ч м а“.

Село Волуја. (срез звишки окр. пожаревачки). Кад је кнез Лазар давао земље у баштину манастиру Горњаку, рекао је: „На северо-истоку дајем манастиру земље за толико и толико сати хода“. — Манастирски су људи ишли означеним правцем, и кад су путовали толико сати, колико је кнез Лазар рекао, нађу један волујак сена.

Доцније је на том месту постало село, које је због тога волујка сена и добило име: Волуја.

(Забележих учитељујући у Волуји испод Бабиних машила).

ДЕЦЕМБРА 1899. год. Ђока П. Јовановић

Дубока. УЧИТЕЉ

Српске народне пословице

(ИЗ КРАГУЈЕВАЧКЕ ОКОЛИНЕ)

ЗАПИСАО

ВЛАД Ј. РАДОЈЕВИЋ ПРОФ.

(СВРШЕТАК)

173. Прими, Боже, душу! — Каже се и у збиљи и у шали, да се означи каква велика невоља. Прича се, како је некакав Ера однео у воденицу заметак жита да самеље, па како не нађе воденичара, он заспе сам и пусти да се меље, радујући се што ће самлети без ујма. Пошто се све измеље и брашно покупи, хтеде Ера зауставити камен, да се не би као ни знало, да је млео ко. Али како није био вичан око воденице, почне камен устављати притискујући га озго рукама, као да га гњави, те му камен израњави руке. То га још више поплаши, мислећи да камен хоће навалице да га окаже, па нађе некакво подебело дрво, те по камену, да га убије, али у том пребије камен, те полутке одлете на једну и другу страну, а у средини остане вртећи се само горњи крај вретена с паприцом на себи. Ера помисли, да је то ђавоља душа, која све то креће и чини му те неприлике, удари још неколико пута по паприци, али се она и даље врти; он се онда реши, да му се онереди на душу, па да што пре бежи кући, а она ће, ваљада, и сама угинути. Тако и учини. Али му при том паприца закачи пеленгире и почне замотавати, а он очајно узвикне: „Прими, Боже, душу, а ђаволи однеше тело.“ [1]) —

1) По народноме веровању, под воденицом је право станиште ђавола и свих злих духова, који могу човеку зло учинити. Сећам се, из детињства, да деца нису смела подићи под воденицу ни дању, а то ли по мраку. Има доста прича у народу, како су долазили ђаволи у воденицу у разним приликама и у разним облицима — као сватови, као животиње и т. д. А ни данданас не сме сваки сам заноћити у воденици, бојећи се да не дођу ђаволи, караконџуле и т. д. По каткад се само неке воденице огласе за такве, и онда помељари иду у њих само по нужди, а иначе иду у друге у којима тога нема.

174. Пробира као була јагоде. - (види ону под број 3.). —

175. Продомеће (промеће) се ка' хоџа кроз поњаву. — Кад неко нешто неумешно ради, а труди се да ради. - Има је и у Вуковој збирци, али сам је поменуо због приче, која је везана за њу и која је, по свој прилици, састављена из две различите приче. — Прича се, како је био некакав врло сплетен човек, те ништа није умео сâм предузети да ради, већ му је у свему жена предњачила. Једном приликом жена му се као мало и љутне, те му пребаци, што само седи код куће, као жене, а не иде да се, као људи, продомеће, те да што заради. Он прими то к срцу, па кад му жена некуд оде, седне размишљати шта да ради; у том угледа на прêмети губер, па узвикнув: „А, сад знам!“ — брзо скочи, узме неко сечиво, те губер прореже и стане проскакати кроз онај прорез, фук тамо, фук овамо. Кад жена дође, стане на њега викати, а он јој онако зачуђено рекне: „Па ти си ми казала да се продомећем“. — „Ако сам ти казала — вели она — да се продомећеш, нисам ти казала да просечеш губер, па да се кроза њ провлачиш, него да се, као људи, довијаш, како ћеш кућу издржавати. Људи раде, једни ово, други оно, тек сваки по штогод заради, а ти баш ништа. Ето, на пример, могао би узети пушку, па ићи у планину, те убити какву зверку и за кожу узети коју пару“. — На то муж узме нешто од оружја, па се упути у планину и наиђе на вука где лежи; кад он тамо, а оно вука неко раније гонио и обранио, те од тога и липсао. Тада он вука одере и кожу однесе кући, па ће жени рећи: „Вала, жено, све ме кориш, како ништа не радим, а сад, ето, убио сам вука, па ако Бог да други пут ћу и што друго.“ — Жена се учини као радосна, али у себи посумња да је то он урадио, па науми да га искуша У вече изађе она пред кућу, па се одазове, као да је неко виче. А муж је из куће запита шта је и ко је то, те му она одговори: „Море, зову овамо и питају, ко је данас ишао у планину и убио вука, да иде к њима. Него шта да им кажем?“ — На то ће муж поплашено рећи: „Кажи им, да јесам ишао, али вука нисам убио, већ сам га нашао убијенога“. —

176. Пуна пуну милује. — Каже се, да се означи, како се богати међу собом друже, воле и заклањају, а на сиротињу и не гледају. —

177. Пусто расло, манито скитало (В. С. К. — старало) — Каже се, да се означи, како не ваља дете напуштати, или га оставити без надзора. —

178. Ражљутио се као ћерамиџија на кишу. — Каже се иронично некоме који се љути. —

179. Реци ми „врља“, док ти нисам (рекао) „дрља“. — Каже се кад се подсмене некоме онај што је у

ствари гори од онога коме се подсмене. (В. С. К. Реци ми докти нијесам рекао). —

180. Са псима ти душа! — Клетва.

181. Сачувај ме, Боже, невиђене беде. — Долази обично као део молитве, али и иначе, кад хоће да се каже како некога права окривљују, или могу окривити, обедити. —

182. С брда па у воду. — Кад неко нешто неразмишљено рекне или учини, па ма шта било после. —

183. Свађали се врапци око туђег проса. (В. С. К. — Потукле се зебе). — Каже се, кад се неко свађа око нечега туђега, што се управо не тиче ни једнога ни другога. —

184. Свака жена по човеку госпа (В. С. К. — на свог мужа налик). Хоће да се каже, да управо од човека (мужа) зависи, каква ће бити жена. —

185. Свака кука себи вуче. — Хоће да се каже, како се свако за себе најпре стара. —

186. Свака ти стопа батину вуче. — Каже се некоме који је велики немирко и штеточиња, те би га уз сваки корак ваљало ударити. —

187. Свака тица на свом пикљу виси. - То јест, сваки стоји на својим ногама. Хоће да се каже, да се сваки о себи брине и живи од онога што има. —

188. Свака тица на свом гнезду јача. — Употребљава се, да се означи, како је сваки у својој кући господар. (В. С. К. — пијевац на буњишту). —

189. Свака тица од свог кљуна живи (В. С. К. — гине, али су значења сасвим супротна.) — Хоће да се означи, да сваки живи од своје зараде. —

190. Свака тица о свом пикљу виси (В. С. К. — коза за свој пикаљ; свака утробица о свом грклану). — (види предње, бр. 187. и 189.). —

191. Сваки ти драм батине вреди. — Каже се каквоме рђавоме чељадету, коме би као ваљало на сваки драм тежине ударити по батину; а каже се и за животиње, нпр. непослушна коња, вола и т. д. —

192. Све се козе наједоше од тробока ни по бока. — Каже се у шали ономе што остане најпосле те још једе, или који задуго једе. —

193. С голим г....м у пијане људе (не иде се).— Каже се, да се означи, како не ваља некуд ићи, или што предузимати, док се добро најпре не припреми што треба (В. С. К. — грлом у јагоде). —

194. Седећи се ни врат не сломи (а некмоли што друго). — Кад хоће да се каже, да у послу треба запети и потрчати, или кад неко хоће нешто седећи да дохвати, па не може. —

195. Сироти можеш на скут стати, али на срећу не. — и

196. Сироти ћеш на сенку стати, али на срећу нећеш моћи. — Каже се у оба случаја, као да се означи, како срећа (управо будућност) нечија не зависи од људи, него од Бога. Кад неко јачи, ма у ком погледу, смета слабијему. —

197. Спава зечки. — Каже се за онога који спава са полуотвореним очним капцима (обично мала деца) и лако се буди (В. С. К. као зец). —

198. Стегао као слепац кокош (пару). — Каже се, кад неко нешто узме у руке, па не пушта, а требало би да пусти. —

199. Стегао као удављеник (утопљеник). — Каже се, кад неко нешто чврсто држи у рукама. —

200. Страшљив као коза (зец). (В. С. К. Плашљив као зец). — Каже се за некога који се свачега боји. —

201. Сувише брз и срећу прескочи. — Каже се, у шали, као да не треба бити сувише вредан, хитар. —

202. Тера ћурке. — Каже се, иронично, за пијана човека, кад иде и поводи се час на једну час на другу страну, као да тера ћурке. —

203. Ти си, баба, глува. — Каже се, у шали, некоме, који не дочује, што му се рекне (види причу под бр. 2). —

204. Ударен мокром чарапом (крпом). — Каже се за сулудаста човека (ћакнут, шашав). —

205. Ударила га шљивова грана по глави. (В. С. К. — Винко Лозић). — Каже се за човека, који се опио од ракије. —

206. У какво се коло хваташ онако и играј (В. С. К. — дођеш —). — Кад хоће да се каже, да човек не може нешто радити мимо свет (друштво). —

207. У-у-у! Ал' ујутру млад Радоје! — Каже се, као подсмевка, кад се неко улудо нечему радује. Прича се, како је некаква баба хтела да се уда за некога младића, а они, да би је се опростили, ставе јој услов да у мокрој кошуљи преноћи зимњу ноћ на кућном крову, па ако јој не буде ништа, онда да је тај момак узме. Баба пристане. Од неко доба ноћи почне баба цвокотати и викати: у-у-у! — Они ђаволани, што су, божем, дошли по њу као сватови, почну јој се подсмевати што дркти, а она им одговори: „Сад у-у-у! Ал' ујутру млад Радоје!“ Но пред зору скотрља се баба с куће скоцана од мраза.

208. Цело лето једна крушка (ротква, цвекла) па и она црвљива. — Употреби се, да се каже, како се од великога труда, или после дугога рада, добило мало, па и то мало рђаво (нпр. једно дете, па и оно пе ваља). —

209. Црвен ка' рак (жар). — Каже се за некога, или нешто што је много црвено. —

210. Чини добро, не кај се, чини зло надај се — види: што ко посеје оно ће му и нићи, бр. 213.),

211. Шио мига Ђура. — Каже неко, да означи, како се с неким не разуме, или га неко није добро чуо, па одговара нешто друго (види причу под бр. 2.). —

212. Што ко задеље, нека теше. — Сваки нека ради што је започео, па отуда, и нека трпи што га снађе услед тога што је заслужио. —

213. Што ко посеје, оно ће му и нићи. — Употребљава се, да се каже, како се све плаћа по заслузи, тј. ако је човек учинио добро, добрим ће му се вратити, ако ли зло, вратиће му се злим (Чини добро не кај се; чини зло надај се, бр. 210.)

214. Што ме мрзи, то ме мрзи, црвен поплет на кошуљи. — Каже у шали онај који би као мало нашао мане нечему што добије (види причу под бр. 18.). —

215. Што му очи виде, то му срце иште. — Каже се за чељаде, које би хтело узети све што види (нарочито за јело). —

216. Што на ум то на друм (В. С. К. — на уста). — Каже се за онога који не пази шта ће рећи, већ рекне што му на ум дође. —

217. Што се није прцало не може се козити. — Употреби се, да се каже, како неки посао не иде те не иде, ма да се човек око њега много труди (в. „Караџић“ стр. 118. бр. 43.). —

218. Шћућурили се као Цигани око вигња. — Каже се за децу (а и за одрасле, али ређе), кад се на зими искупе око ватре. —

Српске народне загонетке

(из Левча)

из збирке Ст. М. М. учитеља

1. На једно место ушло, а на два изашло, (гуња — јелек и рукави).

2. Озго тата, оздо мама, а у среди живо мрда. (сач, тепсија и пита кад се пече).

3. Три девојке једну капу носе. (ножице на малим сеоским столицама).

4. Тодорин свира, танкосава игра. (брдо и нити).

5. Седи баба на путу, па по нешто шапрти; тешко оном

до смрти, ко се с бабом упрти. (осуђеничко гвожђе којим се оживају).

6. Пола леба у страни стоји, па свет броји. (месец).

7. Црна врца на сред пута сврца. (мравињак).

8. Родила бува маљицу. (купусно семе и главица).

9. Озго тата, оздо мама, а у среди дивота дете. (сач, црепуља и леб).

10. Поткачи се качи — коза да дохвати тевтероза из дубока бунароза. (жена кад вади купус из каце).

11. Преко кучке сисе висе. (лемези на стогу или кући под кровом).

12. Маца вуца сина жени, а кокотин ћер удаје. (разбој).

13. Седам сика јасика, седам зрна родила, седам зрна сребрених, а осмицу златицу. (велики петак и васкрс).

14. Бесна кучка у сред горе лаје, кад год лане дрвета нестане. (секира).

15. Шотка шотала, витка витала, на крај света јаје снела. (вила, навиљци, рогља и стог).

16. Црно свира, бело игра а зелено зачињава. (јетра, желудац и жуч).

17. Један сирац воска целом свету доста. (сунце).

18. Лети се на сунцу суши, а зими снијег буши. (саонице).

19. Стаде гусак на песак, оде пара до цара. (ватра, пепео и дим).

20. Шаровита крава, самовласна жена, сама ноге диже, хајд овамо ближе. (нити и подношке на разбоју).

21. Сену ватра преко неба те донесе што нам треба. (муња и киша).

22. С трбухом отишао, без трбуха дошао. (јастук кад се носи на прање).

23. Седи вила код воде чека сина слобоее. (врба).

24. Печен зека у качеку спава. (ракија).

25. Клинде виси, пинде зја; скочи клинде, те уђе у пинде. (тучак и ступа).

26. Вито завито остраг забито. (канице).

27. Роди се високо, полете кај соко; намести се царски, а погибе паски. (снег).

28. Мечја шапа, а божја слова. (поскурник).

29 Виче викач а пева певач: „Дижите се виле, те берте ковиље“. (петао).

30. Два се старца преко ватре пљују, један другог не чују (лонци кад вре).

31. Седи вила крај вира чеки сина немира. (постава — џбан — и ракија).

32. Стара баба на трбуху проваљена. (црепуља).

33. Не заданчено, а заврачено. (чабар).

34. Ујак ујну тишти, а међ њима бело пиле пишти. (вршак, — сач, тепсија и пита).

35. Триста наопако, а триста наопослом. (ћерамида на кући).

36. Овог света плаћа (главом), оног света коси и доноси. (кртица).

37. Седи гргур на гргуравој грани, огрнуо се гргуравом гуњом (орах и комушина).

38. Пуна мешина златних дукатића. (паприка и њено семе).

39. Швићко тера низ присоје свиње. (чешаљ, коса и ваш).

40. Поручује доња нева горњој неви: прати ми, нево, мало сала јер сам се сва распала. (земља, небо и киша).

41. На дну пањато, на врху гранато. корен шаке, шака и прсти),

42. У две мајке по пет ћерака. (руке и прсти).

43. Као ваган, као буклија, као грчка товарија. (жељка — корњача.).

44. Овчи тор, а говеђи гној. (опута и опанци).

45. Пун тор оваца и шарених јагањаца и пред њим пас светлилац. (звезде и месец).

46. Црно — црнило, врано — вранило, ако не погодиш црево ти се згрчило. (вериге)

47. Ћи пођо, ћи пошета, ћи ме срете ћиверица, ћи ја узе дрво бриса, те њу ћивериса. (змија и човек).

48. Нева неву зове, да јој дође са онога света. (квочка и пиле у јајету).

49. Гвозден коњ, коштан самар, кожни улар. (бритва).

50. Уста нема, а уједа. (коприва).

51. Шасгањ, пасгањ, нешто паде на огањ (црепуља .

52. Грбав се деда по пољу педа. (срп).

53. Седам петака, а тријеот јунака. (бројанице и шишанице у канури).

СРПСКА НАРОДНА ИМЕНА ДОМАЋЕ СТОКЕ У ЛЕВЧУ

прибележио Ст. М. М. учитељ

а). код говеди:

1.) ако је мушко онда:

галоња или мркоња (ако су мрке боје),
зекоња или сивоња (ако су сиве боје),
плавоња (ако је боје жућкасте),
жероња (ако је пругаст — жераст),
средоња (ако је се отелио у среду).
петоња (ако је се отелио у петак),

недоња (ако је се отелио у недељу),
рогоња (ако има велике рогове),
жутоња (ако је са свим жут),
шароња (ако је затворено сиве боје) и китоња (ако му је реп китаст).

Кад се тера (гони) онда се каже: ајд мрк, зек, сив, плав. ит д.

2.) ако је женско, онда:
сивка (ако је сиве боје),
плавка (ако је жућкасте боје),
неда (ако је отељена у недељу),
красуља, дивка и дивна (ако је затворено сиве боје па још и лепа).
шаруља (ако је шарена),
китуља (ако је китњаста репа),
мркуља (ако је мрке боје),
шутуља (ако је без рогова).
зекуља (ако је зекаста — затворено сиве боје),
жујка (ако је са свим жуте боје).

Кад је у јарму, па се гони одна се каже: ајд сивка, плавка, ит.д. али најобичније: ајд кав!

Говеда се у опште терају са; хаеј љок, (особито млађа) и уљо (кад хоће да се побију, па их треба развадити). Вабе се — старија са: војс на, на, — оди на, — ка — војс каво (краве); а млађа (теоци) са: војс цаво, цаво. цаво, војсо, војсо, војсо.

б). код оваца:
шара (ако је шарена),
белица (ако је са свим бела),
калуша (ако је бела, а по глави — лицу — мрка),
роша (ако има рогове).
сирота (ако је мала остала без мајке),
жука (ако има по глави — лицу — жуте бразде),
дугорепа (ако има дугачак реп).
свилка (ако јој је вуна мека и лепа),
вранка (ако је вране — црне боје),
црнока (ако је беле боје и има црн прстен око очију),
гаља и гаца (ако су вране боје) и
зрња (ако је по глави пегава).

Овце се терају са р, а јагањци са — сик. Вабе се са: ај тпрус ба, а јагањци са: сик, сик. Враћају се са: бари, где ћеш!

в.) код паса:
зељко (ако је мрко сиве боје),
куша (ако је кус),
жујка (ако је жуте боје),
лиско или ласко (ако је ласаст — бео на челу),
шапко (ако има бело око шапа),
шарко (ако је шарене боје). — То су као најобичнија имена која се могу у исто време сматрати и као општа. Међу

тим њих има врло различитих тако да имена ових животиња зависе од воље њихових газда како ће их звати.. Често пута њима овде надевају и имена људи као: Петко, Марко ит.д.

Пси се вабе звиждањем и са куц, ма, а мали са: куц, куц. Терају се са: чиб, а тутају се са: с, с! пуци! вати, вати! држи

Коњи и козе овде су ретки, зато и не износимо народна имена тих животиња.

Као што се види овде народ надева имена стоци обично по особини боје, дана тељења, а ређе других особина.

Српске народне приповетке

„Фанариота" (грчки владика) запопио кењца (магарца.) У једном селу у Херцеговини, за турског времена, договоре се сељаци, да одведу кењца грчком владици, да им га запопи! (Пошто је владика чинио велика чуда за паре, шћели су сељаци да виде, — хоће ли и ово чудо учинити).

Кад су га довели, владика им одговори, да се не може кењац запопити. Они се врате кући и поведу кењца са собом натраг незапопљена. И кад дођу у своје село, срете их један стари човјек и упита: „Зар нијесте запопили кењца! — А да сте мене питали, ја бих вас научио и он би вам запопио кењца! — Ви ударите по народу, те скупите пет шест стотина гроша, метните то у једну ћесу, па свежите кењцу око врата, па га тако одведите владици и он ће вам га тада одмах запопити!"

Сељаци приме његов савјет; зађу два три човјека по народу, те скупе толико новаца, вежу кењцу око врата и одведу га пред владичину кућу. Владика угледа с пенџера кењца, па одмах пошље слугу свога, да види, ко је довео онога кењца. Слуга изађе пред кућу и упита сељаке: „ко је довео оног кењца?" — А сељаци му кажу: Довели смо кењца, да га владика запопи па смо у ону ћесу завезали пет — шест стотина гроша, да му платимо, што ће га запопити." Момак се врати и покаже владици. Тада владика изађе пред сељаке и каже им: „Добро, добро! може се запопити! Ако не умије читати, може ревати (рикати), па га водите, може вам бити поп!"

ЗАБИЉЕЖИО
ЦРКВИЦЕ. (ОПУТНА РУДИНА). В. ГАГОВИЋ
УЧИЧЕЉ

Запалила се небеса. Била два чобанина на торини код оваца зими пред Божић. Један од њих рече ономе другом: „Изиђи и види иде ли снијег!" Изиђе онај пред колибу овчарску, па по-

гледа у небо и повиче: „Вала Богу тешка јада на двору! вâла!“ — „А каква јада?“ — упита онај из колибе. — „Запалило се нешто на небесима, па сва небеса изгореше! Све иде снијег, а смрди сукненијем!“ Излети онај из колибе, да види та страшна чудеса, која се чине на небеса... Кад онамо — а оно њему се запалила озад аљина и димије сукнене, а он не види шта се ради око њега, већ зинуо и у небо гледа!..

ЦРКВИЦЕ (ОПУТНА РУДИНА) ЗАБИЉЕЖИО

Вукашин Гаговић, учитељ.

Цар, царица и мур саибија[1]) Сио цар, царица и мур саибија у једну одају. Тада рече цар, царица и мур саибија: „Да испечемо три рибе и да их метнемо на тепсију, па што ко мисли од нас — да сваки право рече и све три ће ове печене рибе оживљети.“ — Рече царица и мур саибија: „Збори ти, честити царе, најприје!“ Тада цар рече: „Оћу. Ево сам цар на по свијета; да је кабил — све бих се могао златом хранити, а кад ко дође, те ми доносе само јабуку и учини пешћеш — мило ми је.“

Онда одмах она једна печена риба преко тепсије: – Фр – пређе. Онда цар и мур саибија рекоше: „Збори ти царице!“ Тада им она рече: „Ти цар, а ја царица, а ђе бих иђе у свијет бољег нашла но цара? Што гоћ имаш то је и моје и твоје; а кад сједнем на сараје и метнем главу на пенцер, а погледам низ сокак и видим тамо, како твоје делије коње јашу и уз сокак играју, а о њима сабље висе — сама тада помислим: „„Да ми га је довече за конак!““ А док она друга риба преко тепсије — фр — пређе.

Онда рече цар и царица: „Збори сада ти мур саибија!“ —Онда им мур саибија рече: Ти цар, а ти царина. Што гоћ је вашег добра - ја тиме владам и у мојој је руци, а волео бих, да сам ја цар, а ти мур саибија!“ Док од једном и трећа риба преко тепсије — фр — пређе. ЗАБИЉЕЖИО

ЦРКВИЦЕ (ОПУТНА РУДИНА) Вукашин Гаговић, учитељ.

Причешало. Неки Старовлах још од детињства непрестано је боравио у планини код стоке. Ретко је кад силазио своју кући у село, а још ређе је одилазио цркви на сабор или барем ради причешћа. Стану га укућани корети зашто не иде цркви да се причести. Он се најпосле реши и једног дана остави стоку код дружине да му чувају, а он сиђе с планине и оде цркви на причест. Од оружја носио је са собом „соару“ коју је био провукао кроз рамене отворе на зубуну, те му је ова стајала препречена на оба плећа. Кад је дошао цркви, служба је била већ

1) Мур саибија је управитељ царских добара и код њега је царски печат (мур.). Он је управо чувар царског печата.

свршена, попа се свукао и тек да изађе. Он се онако са соаром упрти, те на окос уђе кроз врата у цркву.

— Које добро упита га попа.

— Дошао сам да ми даш причешало — одговори он.

— А јеси ли што год јео од јутрос?

— Па јесам. Изео сам главу од „рикавца," једно решето „јаглица" (кокица, (булки) и једну пљоску ракије попио — Ево сад ће ти дати црквењак причешало — рекне поп, а у тај мах излети однекуд црквењак са мотком те на Старовлаха. Овај зажди на врата црквена, па не потреви онако на окос како је ушао, већ управо, те се заглави на вратима. Црквењак га одадере неколико пута оном мотком, у том се и соара сломи, а Старовлах срећно издере на планину. Питала га тамо дружина, како би на причешалу.

— Вала да вам кажем право; да беше тврђа соара изнијех вам ја цркву на врх Јавора.

(Из села Велеријкчи, окр. рудничкі) Забележио

Свет. М. Марић

Грађа

ЗА ЗБОРНИК МУЗИЧКИХ ОБИЧАЈА У СРБА.

(Према „Питањима за прикупљање музичких обичаја у Срба" што су саставили Божидар Јоксимовић и Владимир Р. Ђорђевић, у св 6 „Карацића")

скупио ТИХ. Р ЂОРЂЕВИЋ 5

134. Има ли доба у години или иначе кад се не пева или кад не ваља певати? (Н. пр. у вече, велике недеље, на задушнице и т. д.).

135. Кад се иначе не пева? Н. пр. кад се ко у породици жали, кад је рат и т. д.

В. М. Г. Медаковић вели, да у Црној Гори мртвога коротују за цијелу годину. Коротује га све браство, или све село. За цијелу годину у све село нема никаквог весеља. Шемлаке не чине, ора нема, појања нема. Ако би се ко наша да чини какво весеље у време короте, онда онога куну, да му било као и ономе под земљом. (Живот и обичаји Црногораца стр. 56.).

136. Колико времена не треба певати после смрти сродника?

*

Док траје жалост за умрлим мушкарци девет дана иду гологлави и не бријају се, а женскиње се повезује црном марамом и преврће хаљине на ссби. Млађи за годину дана не играју, не певају и не веселе се. (М. Ђ. Милићевић, Живот Срба сељака (Акад. изд.). стр. 345.).

(Види и одговор иа питање 135.).

137. Како се каже за оногко не нева због смрти у породици?

Каже се да жали. (Види Вуков Рјечник кодречи жалити).

Каже се да је у короти (у Црној Гори. В. Вуков Рјечник код речи корота, где се казује да је корота жалост замртвим, а ту је и пример: у короти смо).

У Дубровнику се каже: у короту смо. (В. Вуков Рјечник код речи корот.).

Которовати (по запад. кр): Жена мужа коротује толико колико ври земљана пињата кад се с огња дигне. (В. Вуков Рјечник код речи коротовати и В. М, Г. Медаковића: Живот и обичаји Црногораца, стр. 56.).

јаслаковати у Херцеговини.

Бити рушан у Ужици. — Глагол рушити се у Славонији значи за ким носити црнину. Ф. С. Краус вели: У католика у Босни бијела марама на глави значи да се жена руши. (Smailagić Meho, стр. 79.). Види глагол рушити се у Вукову Рјечнику.

Бити жалан у Алексинцу и околини и Соко Бањи.

139. Како се зове оно нарицање што га жене гласно наричу (туже) над мртвацем, на гробљу или иначе?

Зове се:

кукање (Алексинац и околина). Види и Вуков Рјечник код речи: кукати, кукање и кукавица.

тужење (Види Вуков Рјечник код те речи).

бугарење (Види Вуков Рјечник код те речи).

бугарање (у Лици, Види „Караџић“ св. 5. за 1898.г. стр.89.)

запевање (Види Вуков Рјечник код те речи).

запевка (Види Вуков Рјечник код те речи).

јаукање (Види Вуков Рјечник код те речи).

нарицање (Види Вуков Рјечник код те речи).

желање (у Македонији).

ређање (у Алексиначкој Морави).

вијење (у Македонији).

извијање (у пиротском округу).

тожење (у Македонији).

тажење (у Македонији).

тужбалица (у Боци. В. Вуков Рјечник код те речи).

тужаљка (В. Вуков Рјечник код те речи). У „Босанској Вили“ за 1888.г. на стр. 317. наштампана је „Тужаљка Херцеговке на гробу свога брата“ но не стоји да ли је ова тужаљка импровизирана на гробу или је општа, народна).

набрајање (у Црној Гори. Види Књиге Љуб. II. Ненадовића трећа свеска. Нови Сад 1889. стр. 108).

лелек (у Црној Гори. В. М. Г. Медаковић у књизи: Живот и обичаји Црногораца вели: Док се уждије свијећа, одмах стане плач и лелек свију у кући, бију се шакама по глави и гребу се по образима).

цвиљење (Види Вуков Рејчник код те речи).

(наставиће се)

Ситне белешке

Летник. — У моме је крају 1. март почетак новог лета и зове се Летник. — Тога дана свако гледа да устане раније но обично, а нарочито деца. Особито се гледа да се свак сам пробуди, јер се верује кога на Летник други пробуди, буди ће га целог лета. — Чим се деца избуде, умију се па трче да честитају Летник оцу, мајци, па онда редом по селу. Уз пут скупљају трешчица, па чим где уђу у кућу, отпочну честитку: Срећан Летник, за много година здрави и весели! Онда приђу ватри и баце у њу трешчица благосиљајући: да се рађају мушка деца, мушка телад, женска јагњад и т. д. Домаћица им даје: лешњика, ораја, хлеба и др. а домаћин, ако има пчела, иде те их прегледа, и вади по мало меда из сваке и даје деци и укућанима да окусе по мало. — Ако је о Летнику лепо време, верује се да ће целог лета бити лепо и да ће бити плодна година.

Ово се ради у Дримколу, дебарске казе.

Јован Ј. Грујић.

„Боже здравља до вјешала!“ — Ова пословица у ужичкоме округу значи: Не треба никад губити наде. За њезин постанак привезана је ова прича: Некакав Циганин учини велику грешку, те му многи прорицаху да ће га осудити на вешала, но он свакоме одговараше: Боже здравља до вјешала! И заиста кад га осудише на вешала одведоше га да га обесе. Но кад га на конопцу издигоше, конопац пуче, а Циганин паде жив и здрав. — Обичај је био да кад се конопац од вешала прекине од тежине осуђеникове, тада се осуђенику живот праштa, те и Циганину живот опростише. Не говорим ли ја: Боже здравља до вјешала, рече радосно Циганин.

Милисав Д. Марковић.

„Ни попов ни хоџин.“ Значи човека, који је погинуо на неком пустом, непролазном месту, на каквој врлети, или у провалији, те га неће сахранити ни поп ни хоџа, већ ће га оглодати звериње и тичурине.

„Жени, коњу и псу не веруј, јер жена одведе човека на воду и опет га жедног врати, коњ без дизгина човека обали, пас и кад спава, чувај се, јер те може ујести“ Из збирке И в.

Славске песме у Вучитрну на Косову.[1])

I

У јунака жуте чизме
За прошетање
А у љубе црно око
За целивање

И то се поје
За здравље твоје
Све алилуј, алилуј
И Господи помилуј.

II

Момче иде уз међу
А девојче низ међу
Сретоше се у међу
Пољубише с' у међу

И то се поје
За здравље твоје
Све алилуј, алилуј
И Господи помилуј.

III

Момче ми се роду моли:
Ожените ме
А девојка руку пружа:
Одведите ме.

И то се поје
За здравље твоје
Све алилуј, алилуј
И Господи помилуј.

Гл. К. П.

Смочи и — осмочи (глагол смочити) Под именом „Смок“ разумеју се у окр. Рудничком, Ужичком, Крушевачком све прерађевине које се од млека добијају, као сир, кајмак — скоруп, павлака и т. д. што се још другојачије назива и „Бели Смок“. Кад се слаже сир у чабрице, онда се он налива сурутком а чешће и млеком. Та течност опет се зове „Смок“. Кад се каже „смочи“ онда се једе по мало; а кад се каже „осмочи“ онда се може узети више, управо колико хоћеш.

Једном дође зет баби — ташти — у походе. Као свака баба, тако и ова зготови зету добар ручак. Зет стидећи се од бабе, узимао је при ручку по мало од јела. Осмочи зете, нукаше га баба. А зет мишљаше да му баба вели „смочи,“ па узимаше још мање. Море зете осмочи! Зет узимаше сад још мање, управо на врх ложице. Бог с тобом зете осмочи — опет ће баба зету. Зет се наљути па потегне ложицу те за врата. „Вала бабо, или ја смочио или нико други, па ти опет није право!“

Свет. М. Марић.

1) Певају се на слави ономе, с ким хоће да се пошаље.

6.) Има ли или је било каких топионица у тамошњој околини и како изгледају те топионице? —

7.) Има ли тамо згуре, како је народ зове и шта прича о њој? —

8.) Има ли назива, који опомињу на негдашње рударство у тамошњем крају (н. пр. Рудник, Копаоник и т. д.)?—

9.) Шта се прича у народу о запустелим рудницима и топионицама? —

10.) Шта се наводи у народу као узрок престанка рударства у неким местима?

11.) Којим се справама и алатима служе рудари и топионичари? —

12.) Има ли тамо рудара по занату; има ли нарочитих рударских породица и какво им је породично име; да ли су рударску вештину наследили од предака, или су је научили од странаца? —

13.) Зна ли тамо народ каке приче о рудницима, о некаквим чуварима њихова блага (змајевима, аждајама ит.д.)? —

14.) Прича ли се да је негде некада испирано злато (н.пр. у Тимоку, Пеку и т. д.)?

15.) Има ли прича у народу о некакој ствари, којом се може све претворити у злато? —

16.) Има ли у народу прича, да су некада, место гвожђа, камен и бакар употребљавани за оружје? —

17.) Како замишља народ постанак руда и постанак каменог угља? —

18.) Познаје ли народ неке смеше од ковова (лива, легуре), како их назива и уме ли кадшто сâм да их гради? —

V. Прерада ковова (метала).

1.) Које ковове (метале) познаје наш народ?

2.) Којем кову даје највећу цену и зашто?

3.) Који се предмети у опште израђују од метала и од којих понаособ; који се предмети израђују од гвожђа, бакра, сребра, злата, олова, калаја ит.д.?

4.) Које се сељачке справе и алати израђују од метала?

5.) Које занатлије обрађују ковове и којим се алатима служе при том (ковачи, казанџије, кујунџије, лимари, пушкари ножари ит.д.)?

6.) Које оружје, ватрено и хладно, употребљава или је употребљавао наш народ (н. пр. пиштољи, шешане, шаре, димишћије, копља ит.д.?

7.) Какве се шаре виђају на томе оружју?

8.) Које врсте гвожђа разликује наш народ (челик, љут челик, близница, жељезо ит.д.) и како се кали челик?